ඛුද්දකනිකායෙ

ධම්මපද-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

ධම්මවිචය

පටුන

දුතියො භාගො................ 1

"ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා."

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පවුත සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ධම්මපද-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

9. පාපවග්ගො

1. චූළෙකසාටකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අභිත්ථරෙථ කල්‍යාණෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළෙකසාටකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

විපස්සිදසබලස්ස කාලස්මිඤ්හි මහාඑකසාටකබ්‍රාහ්මණො නාම අහොසි, අයං පන එතරහි සාවත්ථියං චූළෙකසාටකො නාම. තස්ස හි එකො නිවාසනසාටකො අහොසි, බ්‍රාහ්මණියාපි එකො. උභින්නම්පි එකමෙව පාරුපනං, බහි ගමනකාලෙ බ්‍රාහ්මණො වා බ්‍රාහ්මණී වා තං පාරුපති. අථෙකදිවසං විහාරෙ ධම්මස්සවනෙ ඝොසිතෙ බ්‍රාහ්මණො ආහ – ‘‘භොති ධම්මස්සවනං ඝොසිතං, කිං දිවා ධම්මස්සවනං ගමිස්සසි, උදාහු රත්තිං. පාරුපනස්ස හි අභාවෙන න සක්කා අම්හෙහි එකතො ගන්තු’’න්ති. බ්‍රාහ්මණී, ‘‘සාමි, අහං දිවා ගමිස්සාමී’’ති සාටකං පාරුපිත්වා අගමාසි. බ්‍රාහ්මණො දිවසභාගං ගෙහෙ වීතිනාමෙත්වා රත්තිං ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො නිසින්නොව ධම්මං අස්සොසි. අථස්ස සරීරං ඵරමානා පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජි. සො සත්ථාරං පූජිතුකාමො හුත්වා ‘‘සචෙ ඉමං සාටකං දස්සාමි, නෙව බ්‍රාහ්මණියා, න මය්හං පාරුපනං භවිස්සතී’’ති චින්තෙසි. අථස්ස මච්ඡෙරචිත්තානං සහස්සං උප්පජ්ජි, පුනෙකං සද්ධාචිත්තං උප්පජ්ජි. තං අභිභවිත්වා පුන මච්ඡෙරසහස්සං උප්පජ්ජි. ඉතිස්ස බලවමච්ඡෙරං බන්ධිත්වා ගණ්හන්තං විය සද්ධාචිත්තං පටිබාහතියෙව. තස්ස ‘‘දස්සාමි, න දස්සාමී’’ති චින්තෙන්තස්සෙව පඨමයාමො අපගතො, මජ්ඣිමයාමො සම්පත්තො. තස්මිම්පි දාතුං නාසක්ඛි. පච්ඡිමයාමෙ සම්පත්තෙ සො චින්තෙසි – ‘‘මම සද්ධාචිත්තෙන මච්ඡෙරචිත්තෙන ච සද්ධිං යුජ්ඣන්තස්සෙව ද්වෙ යාමා වීතිවත්තා, ඉදං මම එත්තකං මච්ඡෙරචිත්තං වඩ්ඪමානං චතූහි අපායෙහි සීසං උක්ඛිපිතුං න දස්සති, දස්සාමි න’’න්ති. සො මච්ඡෙරසහස්සං අභිභවිත්වා සද්ධාචිත්තං පුරෙචාරිකං කත්වා සාටකං ආදාය සත්ථු පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ‘‘ජිතං මෙ, ජිතං මෙ’’ති තික්ඛත්තුං මහාසද්දමකාසි.

රාජා පසෙනදි කොසලො ධම්මං සුණන්තො තං සද්දං සුත්වා ‘‘පුච්ඡථ නං, කිං කිර තෙන ජිත’’න්ති ආහ. සො රාජපුරිසෙහි පුච්ඡිතො තමත්ථං ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා ‘‘දුක්කරං කතං බ්‍රාහ්මණෙන, සඞ්ගහමස්ස කරිස්සාමී’’ති එකං සාටකයුගං දාපෙසි. සො තම්පි තථාගතස්සෙව අදාසි.

පුන රාජා ද්වෙ චත්තාරි අට්ඨ සොළසාති ද්විගුණං කත්වා දාපෙසි. සො තානිපි තථාගතස්සෙව අදාසි. අථස්ස රාජා ද්වත්තිංස යුගානි දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘අත්තනො අග්ගහෙත්වා ලද්ධං ලද්ධං විස්සජ්ජෙසියෙවා’’ති වාදමොචනත්ථං තතො එකං යුගං අත්තනො, එකං බ්‍රාහ්මණියාති ද්වෙ යුගානි ගහෙත්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. රාජා පන තස්මිං සත්තක්ඛත්තුම්පි දදන්තෙ පුන දාතුකාමොයෙව අහොසි. පුබ්බෙ මහාඑකසාටකො චතුසට්ඨියා සාටකයුගෙසු ද්වෙ අග්ගහෙසි, අයං පන ද්වත්තිංසාය ලද්ධකාලෙ ද්වෙ අග්ගහෙසි. රාජා පුරිසෙ ආණාපෙසි – ‘‘දුක්කරං භණෙ බ්‍රාහ්මණෙන කතං, අන්තෙපුරෙ මම ද්වෙ කම්බලානි ආහරාපෙය්‍යාථා’’ති. තෙ තථා කරිංසු. රාජා සතසහස්සග්ඝනකෙ ද්වෙ කම්බලෙ දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘න ඉමෙ මම සරීරෙ උපයොගං අරහන්ති, බුද්ධසාසනස්සෙව එතෙ අනුච්ඡවිකා’’ති එකං කම්බලං අන්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සයනස්ස උපරි විතානං කත්වා බන්ධි, එකං අත්තනො ඝරෙ නිබද්ධං භුඤ්ජන්තස්ස භික්ඛුනො භත්තකිච්චට්ඨානෙ විතානං කත්වා බන්ධි. රාජා සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං කම්බලං සඤ්ජානිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කෙන පූජා කතා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එකසාටකෙනා’’ති වුත්තෙ ‘‘බ්‍රාහ්මණො මම පසාදට්ඨානෙයෙව පසීදතී’’ති වත්වා ‘‘චත්තාරො හත්ථී චත්තාරො අස්සෙ චත්තාරි කහාපණසහස්සානි චතස්සො ඉත්ථියො චතස්සො දාසියො චත්තාරො පුරිසෙ චතුරො ගාමවරෙ’’ති එවං යාව සබ්බසතා චත්තාරි චත්තාරි කත්වා සබ්බචතුක්කං නාම අස්ස දාපෙසි.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘අහො අච්ඡරියං චූළෙකසාටකස්ස කම්මං, තංමුහුත්තමෙව සබ්බචතුක්කං ලභි, ඉදානි කතෙන කල්‍යාණකම්මෙන අජ්ජමෙව විපාකො දින්නො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, සචායං එකසාටකො පඨමයාමෙ මය්හං දාතුං අසක්ඛිස්ස, සබ්බසොළසකං අලභිස්ස. සචෙ මජ්ඣිමයාමෙ අසක්ඛිස්ස, සබ්බට්ඨකං අලභිස්ස. බලවපච්ඡිමයාමෙ දින්නත්තා පනෙස සබ්බචතුක්කං ලභි. කල්‍යාණකම්මං කරොන්තෙන හි උප්පන්නං චිත්තං අහාපෙත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව කාතබ්බං. දන්ධං කතං කුසලඤ්හි සම්පත්තිං දදමානං දන්ධමෙව දදාති, තස්මා චිත්තුප්පාදසමනන්තරමෙව කල්‍යාණකම්මං කාතබ්බ’’න්ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

116.

‘‘අභිත්ථරෙථ කල්‍යාණෙ, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ;
දන්ධඤ්හි කරොතො පුඤ්ඤං, පාපස්මිං රමතී මනො’’ති.

තත්ථ **අභිත්ථරෙථාති** තුරිතතුරිතං සීඝසීඝං කරෙය්‍යාති අත්ථො. ගිහිනා වා හි ‘‘සලාකභත්තදානාදීසු කිඤ්චිදෙව කුසලං කරිස්සාමී’’ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ යථා අඤ්ඤෙ ඔකාසං න ලභන්ති, එවං ‘‘අහං පුරෙ, අහං පුරෙ’’ති තුරිතතුරිතමෙව කාතබ්බං. පබ්බජිතෙන වා උපජ්ඣායවත්තාදීනි කරොන්තෙන අඤ්ඤස්ස ඔකාසං අදත්වා ‘‘අහං පුරෙ, අහං පුරෙ’’ති තුරිතතුරිතමෙව කාතබ්බං. **පාපා චිත්තන්ති** කායදුච්චරිතාදිපාපකම්මතො වා අකුසලචිත්තුප්පාදතො වා සබ්බථාමෙන චිත්තං **නිවාරයෙ. දන්ධඤ්හි කරොතොති** යො පන ‘‘දස්සාමි, න දස්සාමි සම්පජ්ජිස්සති නු ඛො මෙ, නො’’ති එවං චික්ඛල්ලමග්ගෙන ගච්ඡන්තො විය දන්ධං පුඤ්ඤං කරොති, තස්ස එකසාටකස්ස විය මච්ඡෙරසහස්සං පාපං ඔකාසං ලභති. අථස්ස **පාපස්මිං රමතී මනො,** කුසලකම්මකරණකාලෙයෙව හි චිත්තං කුසලෙ රමති, තතො මුච්චිත්වා පාපනින්නමෙව හොතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චූළෙකසාටකබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඨමං.

2. සෙය්‍යසකත්ථෙරවත්ථු

පාපඤ්ච පුරිසොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සෙය්‍යසකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි ලාළුදායිත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො, අත්තනො අනභිරතිං තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන පඨමසඞ්ඝාදිසෙසකම්මෙ සමාදපිතො උප්පන්නුප්පන්නාය අනභිරතියා තං කම්මමකාසි (පාරා. 234). සත්ථා තස්ස කිරියං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘එවං කිර ත්වං කරොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා භාරියං කම්මං අකාසි, අනනුච්ඡවිකං මොඝපුරිසා’’ති නානප්පකාරතො ගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘එවරූපඤ්හි කම්මං දිට්ඨධම්මෙපි සම්පරායෙපි දුක්ඛසංවත්තනිකමෙව හොතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

117.

‘‘පාපඤ්චෙ පුරිසො කයිරා, න නං කයිරා පුනප්පුනං;
න තම්හි ඡන්දං කයිරාථ, දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො’’ති.

තස්සත්ථො – සචෙ **පුරිසො** සකිං පාපකම්මං කරෙය්‍ය, තඞ්ඛණෙයෙව පච්චවෙක්ඛිත්වා ‘‘ඉදං අප්පතිරූපං ඔළාරික’’න්ති **න නං කයිරා පුනප්පුනං.** යොපි **තම්හි** ඡන්දො වා රුචි වා උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි විනොදෙත්වා න කයිරාථෙව. කිං කාරණා? **දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො.** පාපස්ස හි උච්චයො වුඩ්ඪි ඉධලොකෙපි සම්පරායෙපි දුක්ඛමෙව ආවහතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සෙය්‍යසකත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. ලාජදෙවධීතාවත්ථු

පුඤ්ඤඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලාජදෙවධීතරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු රාජගහෙ සමුට්ඨිතං.

ආයස්මා හි මහාකස්සපො පිප්පලිගුහායං විහරන්තො ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ වුට්ඨාය දිබ්බෙන චක්ඛුනා භික්ඛාචාරට්ඨානං ඔලොකෙන්තො එකං සාලිඛෙත්තපාලිකං ඉත්ථිං සාලිසීසානි ගහෙත්වා ලාජෙ කුරුමානං දිස්වා ''සද්ධා නු ඛො, අස්සද්ධා''ති වීමංසිත්වා ''සද්ධා''ති ඤත්වා ''සක්ඛිස්සති නු ඛො මෙ සඞ්ගහං කාතුං, නො''ති උපධාරෙන්තො ''විසාරදා කුලධීතා මම සඞ්ගහං කරිස්සති, කත්වා ච පන මහාසම්පත්තිං ලභිස්සතී''ති ඤත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය සාලිඛෙත්තසමීපෙයෙව අට්ඨාසි. කුලධීතා ථෙරං දිස්වාව පසන්නචිත්තා පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ඵුට්ඨසරීරා ''තිට්ඨථ, භන්තෙ''ති වත්වා ලාජෙ ආදාය වෙගෙන ගන්ත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ ආකිරිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්ස භාගිනී අස්ස''න්ති පත්ථනං අකාසි. ථෙරො ''එවං හොතූ''ති අනුමොදනමකාසි. සාපි ථෙරං වන්දිත්වා අත්තනා දින්නදානං ආවජ්ජමානා නිවත්ති. තාය ච පන කෙදාරමරියාදාය ගමනමග්ගෙ එකස්මිං බිලෙ ඝොරවිසො සප්පො නිපජ්ජි. සො ථෙරස්ස කාසායපටිච්ඡන්නං ජඞ්ඝං ඩංසිතුං නාසක්ඛි. ඉතරා දානං ආවජ්ජමානා නිවත්තන්තී තං පදෙසං පාපුණි. සප්පො බිලා නික්ඛමිත්වා තං ඩංසිත්වා තත්ථෙව පාතෙසි. සා පසන්නචිත්තෙන කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ සුත්තප්පබුද්ධා විය සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙන තිගාවුතෙන අත්තභාවෙන නිබ්බත්ති. සා ද්වාදසයොජනිකං එකං දිබ්බවත්ථං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා අච්ඡරාසහස්සපරිවුතා පුබ්බකම්මපකාසනත්ථාය සුවණ්ණලාජභරිතෙන ඔලම්බකෙන සුවණ්ණසරකෙන පටිමණ්ඩිතෙ විමානද්වාරෙ ඨිතා අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ''කිං නු ඛො මෙ කත්වා අයං සම්පත්ති ලද්ධා''ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා උපධාරෙන්තී ''අය්‍යස්ස මෙ මහාකස්සපත්ථෙරස්ස දින්නලාජනිස්සන්දෙන සා ලද්ධා''ති අඤ්ඤාසි.

සා එවං පරිත්තකෙන කම්මෙන එවරූපං සම්පත්තිං ලභිත්වා ''න දානි මයා පමජ්ජිතුං වට්ටති, අය්‍යස්ස වත්තපටිවත්තං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං ථාවරං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා පාතොව කනකමයං සම්මජ්ජනිඤ්චෙව කචවරඡඩ්ඩනකඤ්ච පච්ඡිං ආදාය ගන්ත්වා ථෙරස්ස පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙසි. ථෙරො තං දිස්වා ''කෙනචි දහරෙන වා සාමණෙරෙන වා වත්තං කතං භවිස්සතී''ති සල්ලක්ඛෙසි. සා දුතියදිවසෙපි තථෙව අකාසි, ථෙරොපි තථෙව සල්ලක්ඛෙසි. තතියදිවසෙ පන ථෙරො තස්සා සම්මජ්ජනිසද්දං සුත්වා තාලච්ඡිද්දාදීහි ච පවිට්ඨං

සරීරොභාසං දිස්වා ද්වාරං විවරිත්වා ‘‘කො එස සම්මජ්ජතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අහං, භන්තෙ, තුම්හාකං උපට්ඨායිකා ලාජදෙවධීතා’’ති. ‘‘නනු මය්හං එවංනාමිකා උපට්ඨායිකා නාම නත්ථී’’ති. ‘‘අහං, භන්තෙ, සාලිඛෙත්තං රක්ඛමානා ලාජෙ දත්වා පසන්නචිත්තා නිවත්තන්තී සප්පෙන දට්ඨා කාලං කත්වා තාවතිංසදෙවලොකෙ උප්පන්නා, මයා අය්‍යං නිස්සාය අයං සම්පත්ති ලද්ධා, ඉදානිපි තුම්හාකං වත්තපටිවත්තං කත්වා ‘සම්පත්තිං ථාවරං කරිස්සාමී’ති ආගතාම්හි, භන්තෙ’’ති. ‘‘හියොපි පරෙපි තයාවෙතං ඨානං සම්මජ්ජිතං, තයාව පානීයභොජනීයං උපට්ඨාපිත’’න්ති. ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. ‘‘අපෙහි දෙවධීතෙ, තයා කතං වත්තං කතංව හොතු, ඉතො පට්ඨාය ඉමං ඨානං මා ආගමී’’ති. ‘‘භන්තෙ, මා මං නාසෙථ, තුම්හාකං වත්තං කත්වා සම්පත්තිං මෙ ථිරං කාතුං දෙථා’’ති. ‘‘අපෙහි දෙවධීතෙ, මා මං අනාගතෙ චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා නිසින්නෙහි ධම්මකථිකෙහි ‘මහාකස්සපත්ථෙරස්ස කිර එකා දෙවධීතා ආගන්ත්වා වත්තපටිවත්තං කත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙසී’ති වත්තබ්බතං කරි, ඉතො පට්ඨාය ඉධ මා ආගමි, පටික්කමා’’ති. සා ‘‘මා මං, භන්තෙ, නාසෙථා’’ති පුනප්පුනං යාචියෙව. ථෙරො ‘‘නායං මම වචනං සුණාතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තුවං පමාණං න ජානාසී’’ති අච්ඡරං පහරි. සා තත්ථ සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී ආකාසෙ උප්පතිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ, ‘‘භන්තෙ, මයා ලද්ධසම්පත්තිං මා නාසෙථ, ථාවරං කාතුං දෙථා’’ති රොදන්තී ආකාසෙ අට්ඨාසි.

සත්ථා ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්සා රොදිතසද්දං සුත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා දෙවධීතාය සම්මුඛෙ නිසීදිත්වා කථෙන්තො විය ‘‘දෙවධීතෙ මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස සංවරකරණමෙව භාරො, පුඤ්ඤත්ථිකානං පන ‘අයං නො අත්ථො’ති සල්ලක්ඛෙත්වා පුඤ්ඤකරණමෙව භාරො. පුඤ්ඤකරණඤ්හි ඉධ චෙව සම්පරායෙ ච සුඛමෙවා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

118.

‘‘පුඤ්ඤඤ්චෙ පුරිසො කයිරා, කයිරා නං පුනප්පුනං;
තම්හි ඡන්දං කයිරාථ, සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො’’ති.

තස්සත්ථො – සචෙ **පුරිසො පුඤ්ඤං** කරෙය්‍ය, ‘‘එකවාරං මෙ පුඤ්ඤං කතං, අලං එත්තාවතා’’ති අනොරමිත්වා **පුනප්පුනං** කරොථෙව. තස්ස අකරණක්ඛණෙපි **තම්හි** පුඤ්ඤෙ **ඡන්දං** රුචිං උස්සාහං කරොථෙව. කිං කාරණා? **සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො**. පුඤ්ඤස්ස හි උච්චයො වුඩ්ඪි ඉධලොකපරලොකසුඛාවහනතො සුඛොති.

දෙසනාවසානෙ දෙවධීතා පඤ්චචත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ ඨිතාව සොතාපත්තිඵලං පාපුණීති.

ලාජදෙවධීතාවත්ථු තතියං.

4. අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු

පාපොපි පස්සතී භද්‍රන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකං ආරබ්භ කථෙසි.

අනාථපිණ්ඩිකො හි විහාරමෙව උද්දිස්ස චතුපණ්ණාසකොටිධනං බුද්ධසාසනෙ විකිරිත්වා සත්ථරි ජෙතවනෙ විහරන්තෙ දෙවසිකං තීණි මහාඋපට්ඨානානි ගච්ඡති, ගච්ඡන්තො ච ‘‘කිං නු ඛො ආදාය ආගතොති සාමණෙරා වා දහරා වා හත්ථම්පි මෙ ඔලොකෙය්‍යු’’න්ති තුච්ඡහත්ථො නාම න ගතපුබ්බො. පාතොව ගච්ඡන්තො යාගුං ගාහාපෙත්වාව ගච්ඡති, කතපාතරාසො සප්පිනවනීතාදීනි භෙසජ්ජානි. සායන්හසමයෙ මාලාගන්ධවිලෙපනවත්ථාදීනි ගාහාපෙත්වා ගච්ඡති. එවං නිච්චකාලමෙව දිවසෙ දිවසෙ දානං දත්වා සීලං රක්ඛති. අපරභාගෙ ධනං පරික්ඛයං ගච්ඡති. වොහාරූපජීවිනොපිස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසකොටිධනං ඉණං ගණ්හිංසු, කුලසන්තකාපිස්ස අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටියො, නදීතීරෙ නිදහිත්වා ඨපිතා උදකෙන කූලෙ භින්නෙ මහාසමුද්දං පවිසිංසු. එවමස්ස අනුපුබ්බෙන ධනං පරික්ඛයං අගමාසි. සො එවංභූතොපි සඞ්ඝස්ස දානං දෙතියෙව, පණීතං පන කත්වා දාතුං න සක්කොති.

සො එකදිවසං සත්ථාරා ‘‘දීයති පන තෙ, ගහපති, කුලෙ දාන’’න්ති වුත්තෙ ‘‘දීයති, භන්තෙ, තඤ්ච ඛො කණාජකං බිලඞ්ගදුතිය’’න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘‘ගහපති, ‘ලූඛං දානං දෙමී’ති මා චින්තයි. චිත්තස්මිඤ්හි පණීතෙ බුද්ධාදීනං දින්නදානං ලූඛං නාම නත්ථි, අපිච ත්වං අට්ඨන්නං අරියපුග්ගලානං දානං දෙසි, අහං පන වෙලාමකාලෙ සකලජම්බුදීපං උන්නඞ්ගලං කත්වා මහාදානං පවත්තයමානොපි තිසරණගතම්පි කඤ්චි නාලත්ථං, දක්ඛිණෙය්‍යා නාම එවං දුල්ලභා. තස්මා ‘ලූඛං මෙ දාන’න්ති මා චින්තයී’’ති වත්වා **වෙලාමසුත්තමස්ස** (අ. නි. 9.20) කථෙසි. අථස්ස ද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා සත්ථරි චෙව සත්ථුසාවකෙසු ච ගෙහං පවිසන්තෙසු තෙසං තෙජෙන සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී, ‘‘යථා ඉමෙ ඉමං ගෙහං න පවිසන්ති, තථා ගහපතිං පරිභින්දිස්සාමී’’ති තං වත්තුකාමාපි ඉස්සරකාලෙ කිඤ්චි වත්තුං නාසක්ඛි, ඉදානි ‘‘පනායං දුග්ගතො ගණ්හිස්සති මෙ වචන’’න්ති රත්තිභාගෙ සෙට්ඨිස්ස සිරිගබ්භං පවිසිත්වා ආකාසෙ අට්ඨාසි. අථ සෙට්ඨී නං දිස්වා ‘‘කො එසො’’ති ආහ. අහං තෙ මහාසෙට්ඨි චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා, තුය්හං ඔවාදදානත්ථාය ආගතාති. තෙන හි ඔවදෙහීති. මහාසෙට්ඨි තයා පච්ඡිමකාලං අනොලොකෙත්වාව සමණස්ස ගොතමස්ස සාසනෙ බහුං ධනං විප්පකිණ්ණං, ඉදානි දුග්ගතො හුත්වාපි තං න මුඤ්චසියෙව, එවං වත්තමානො කතිපාහෙනෙව සාසච්ඡාදනමත්තම්පි න ලභිස්සසි, කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, අතිපරිච්චාගතො ඔරමිත්වා කම්මන්තෙ පයොජෙන්තො කුටුම්බං සණ්ඨාපෙහීති. අයං මෙ තයා දින්නඔවාදොති. ආම, සෙට්ඨීති. ගච්ඡ, නාහං තාදිසීනං සතෙනපි සහස්සෙනපි

සතසහස්සෙනපි සක්කා කම්පෙතුං, අයුත්තං තෙ වුත්තං, කං තයා මම ගෙහෙ වසමානාය, සීසං සීසං මෙ සරා නික්ඛමාහීති. සා සොතාපන්නස්ස අරියසාවකස්ස වචනං සුත්වා ඨාතුං අසක්කොන්තී දාරකෙ ආදාය නික්ඛමි, නික්ඛමිත්වා ච පන අඤ්ඤත්ථ වසනට්ඨානං අලභමානා ''සෙට්ඨිං ඛමාපෙත්වා තත්ථෙව වසිස්සාමී''ති නගරපරිග්ගාහකං දෙවපුත්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනා කතාපරාධං ආචික්ඛිත්වා ''එහි, මං සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං නෙත්වා ඛමාපෙත්වා වසනට්ඨානං දාපෙහී''ති ආහ. සො ''අයුත්තං තයා වුත්තං, නාහං තස්ස සන්තිකං ගන්තුං උස්සහාමී''ති තං පටික්ඛිපි. සා චතුන්නං මහාරාජානං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙහිපි පටික්ඛිත්තා සක්කං දෙවරාජානං උපසඞ්කමිත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, ''අහං, දෙව, වසනට්ඨානං අලභමානා දාරකෙ හත්ථෙන ගහෙත්වා අනාථා විචරාමි, වසනට්ඨානං මෙ දාපෙහී''ති සුට්ඨුතරං යාචි.

අථ නං සො ''අහම්පි තව කාරණා සෙට්ඨිං වත්තුං න සක්ඛිස්සාමි, එකං පන තෙ උපායං කථෙස්සාමී''ති ආහ. සාධු, දෙව, කථෙහීති. ගච්ඡ, සෙට්ඨිනො ආයුත්තකවෙසං ගහෙත්වා සෙට්ඨිස්ස හත්ථතො පණ්ණං ආරොපෙත්වා වොහාරූපජීවීහි ගහිතං අට්ඨාරසකොටිධනං අත්තනො ආනුභාවෙන සොධෙත්වා තුච්ඡගබ්භෙ පූරෙත්වා මහාසමුද්දං පවිට්ඨං අට්ඨාරසකොටිධනං අත්ථි, අඤ්ඤම්පි අසුකට්ඨානෙ නාම අස්සාමිකං අට්ඨාරසකොටිධනං අත්ථි, තං සබ්බං සංහරිත්වා තස්ස තුච්ඡගබ්භෙ පූරෙත්වා දණ්ඩකම්මං කත්වා ඛමාපෙහීති. සා ''සාධු, දෙවා''ති වුත්තනයෙනෙව තං සබ්බං කත්වා පුන තස්ස සිරිගබ්භං ඔභාසයමානා ආකාසෙ ඨත්වා ''කො එසො''ති වුත්තෙ අහං තෙ චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා අන්ධබාලදෙවතා, මයා අන්ධබාලතාය යං තුම්හාකං සන්තිකෙ කථිතං, තං මෙ ඛමථ. සක්කස්ස හි මෙ වචනෙන චතුපණ්ණාසකොටිධනං සංහරිත්වා තුච්ඡගබ්භපූරණං දණ්ඩකම්මං කතං, වසනට්ඨානං අලභමානා කිලමාමීති. අනාථපිණ්ඩිකො චින්තෙසි – ''අයං දෙවතා 'දණ්ඩකම්මඤ්ච මෙ කත'න්ති වදති, අත්තනො ච දොසං පටිජානාති, සම්මාසම්බුද්ධස්ස නං දස්සෙස්සාමී''ති. සො තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තාය කතකම්මං සබ්බං ආරොචෙසි. දෙවතා සත්ථු පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා, ''භන්තෙ, යං මයා අන්ධබාලතාය තුම්හාකං ගුණෙ අජානිත්වා පාපකං වචනං වුත්තං, තං මෙ ඛමථා''ති සත්ථාරං ඛමාපෙත්වා මහාසෙට්ඨිං ඛමාපෙසි. සත්ථා කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකවසෙන සෙට්ඨිඤ්චෙව දෙවතඤ්ච ඔවදන්තො ''ඉධ, ගහපති, පාපපුග්ගලොපි යාව පාපං න පච්චති, තාව භද්‍රම්පි පස්සති. යදා පනස්ස පාපං පච්චති, තදා පාපමෙව පස්සති. භද්‍රපුග්ගලොපි යාව භද්‍රං න පච්චති, තාව පාපානි පස්සති. යදා පනස්ස භද්‍රං පච්චති, තදා භද්‍රමෙව පස්සතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

119.

‘‘පාපොපි පස්සතී භද්‍රං, යාව පාපං න පච්චති;
යදා ච පච්චතී පාපං, අථ පාපො පාපානි පස්සති.

120.

‘‘භද්‍රොපි පස්සතී පාපං, යාව භද්‍රං න පච්චති;
යදා ච පච්චතී භද්‍රං, අථ භද්‍රො භද්‍රානි පස්සතී’’ති.

තත්ථ **පාපොති** කායදුච්චරිතාදිනා පාපකම්මෙන යුත්තපුග්ගලො. සොපි හි පුරිමසුචරිතානුභාවෙන නිබ්බත්තං සුඛං අනුභවමානො **භද්‍රම්පි පස්සති. යාව පාපං න පච්චතීති** යාවස්ස තං පාපකම්මං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති. **යදා** පනස්ස තං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං දෙති, **අථ** දිට්ඨධම්මෙ විවිධා කම්මකාරණා, සම්පරායෙ ච අපායදුක්ඛං අනුභොන්තො සො **පාපො පාපානියෙව පස්සති**. දුතියගාථායපි කායසුචරිතාදිනා භද්‍රකම්මෙන යුත්තො **භද්‍රො.** සොපි හි පුරිමදුච්චරිතානුභාවෙන නිබ්බත්තං දුක්ඛං අනුභවමානො **පාපං පස්සති. යාව භද්‍රං න පච්චතීති** යාවස්ස තං භද්‍රං කම්මං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති. **යදා** පන තං විපාකං දෙති, **අථ** දිට්ඨධම්මෙ ලාභසක්කාරාදිසුඛං, සම්පරායෙ ච දිබ්බසම්පත්තිසුඛං අනුභවමානො සො **භද්‍රො භද්‍රානියෙව පස්සතීති**.

දෙසනාවසානෙ සා දෙවතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු චතුත්ථං.

5. අසඤ්ඤතපරික්ඛාරභික්ඛුවත්ථු

මාවමඤ්ඤෙථ පාපස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අසඤ්ඤතපරික්ඛාරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර යං කිඤ්චි මඤ්චපීඨාදිභෙදං පරික්ඛාරං බහි පරිභුඤ්ජිත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඩෙති. පරික්ඛාරො වස්සෙනපි ආතපෙනපි උපචිකාදීහිපි විනස්සති. සො භික්ඛූහි ‘‘නනු, ආවුසො, පරික්ඛාරො නාම පටිසාමිතබ්බො’’ති වුත්තෙ ‘‘අප්පකං මයා කතං, ආවුසො, එතං, න එතස්ස චිත්තං අත්ථි, න පිත්ත’’න්ති වත්වා තථෙව කරොති. භික්ඛූ තස්ස කිරියං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං භික්ඛු එවං කරොසී’’ති පුච්ඡි. සො සත්ථාරා පුච්ඡිතොපි ‘‘කිං එතං භගවා අප්පකං මයා කතං, න තස්ස චිත්තං අත්ථි, නාස්ස පිත්ත’’න්ති තථෙව අවමඤ්ඤන්තො ආහ. අථ නං සත්ථා ‘‘භික්ඛූහි එවං කාතුං න වට්ටති, පාපකම්මං නාම ‘අප්පක’න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං. අජ්ඣොකාසෙ ඨපිතඤ්හි විවටමුඛං භාජනං දෙවෙ වස්සන්තෙ කිඤ්චාපි එකබින්දුනා න පූරති, පුනප්පුනං වස්සන්තෙ පන පූරතෙව, එවමෙවං පාපං කරොන්තො

පුග්ගලො අනුපුබ්බෙන මහන්තං පාපරාසිං කරොතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

121.

''මාවමඤ්ඤෙථ පාපස්ස, න මන්දං ආගමිස්සති;
උදබින්දුනිපාතෙන, උදකුම්භොපි පූරති;
බාලො පූරති පාපස්ස, ථොකං ථොකම්පි ආචින''න්ති.

තත්ථ **මාවමඤ්ඤෙථා**ති න අවජානෙය්‍ය. **පාපස්සා**ති පාපං. **න මන්දං ආගමිස්සතී**ති ''අප්පමත්තකං මෙ පාපකං කතං, කදා එතං විපච්චිස්සතී''ති එවං පාපං නාවජානෙය්‍යාති අත්ථො. **උදකුම්භොපී**ති දෙවෙ වස්සන්තෙ මුඛං විවරිත්වා ඨපිතං යං කිඤ්චි කුලාලභාජනං යථා තං එකෙකස්සාපි උදකබින්දුනො නිපාතෙන අනුපුබ්බෙන **පූරති,** එවං බාලපුග්ගලො ථොකං ථොකම්පි පාපං ආචිනන්තො කරොන්තො වඩ්ඪෙන්තො **පාපස්ස පූරතියෙවා**ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. සත්ථාපි ''අජ්ඣොකාසෙ සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා පටිපාකතිකං අකරොන්තො ඉමං නාම ආපත්තිමාපජ්ජතී''ති (පාචි. 108-110) සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති.

අසඤ්ඤතපරික්ඛාරභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. බිළාලපාදකසෙට්ඨිවත්ථු

මාවමඤ්ඤෙථ පුඤ්ඤස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බිළාලපාදකසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සාවත්ථිවාසිනො වග්ගබන්ධනෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දෙන්ති. අථෙකදිවසං සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො එවමාහ –

''උපාසකා ඉධෙකච්චො අත්තනාව දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලභති, නො පරිවාරසම්පදං. එකච්චො අත්තනා දානං න දෙති, පරං සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලභති, නො භොගසම්පදං. එකච්චො අත්තනා ච න දෙති, පරඤ්ච න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ නෙව භොගසම්පදං ලභති, න පරිවාරසම්පදං, විඝාසාදො හුත්වා විචරති. එකච්චො අත්තනා ච දෙති, පරඤ්ච සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදඤ්චෙව ලභති, පරිවාරසම්පදඤ්චා''ති.

අථෙකො පණ්ඩිතපුරිසො තං ධම්මදෙසනං සුත්වා ‘‘අහො අච්ඡරියමිදං කාරණං, අහං දානි උභයසම්පත්තිසංවත්තනිකං කම්මං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උට්ඨාය ගමනකාලෙ ආහ – ‘‘භන්තෙ, ස්වෙ අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති. කිත්තකෙහි පන තෙ භික්ඛූහි අත්ථොති? සබ්බභික්ඛූහි, භන්තෙති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සොපි ගාමං පවිසිත්වා, ‘‘අම්මතාතා, මයා ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛො භික්ඛුසඞ්ඝො නිමන්තිතො, යො යත්තකානං භික්ඛූනං සක්කොති, සො තත්තකානං යාගුආදීනං අත්ථාය තණ්ඩුලාදීනි දෙතු, එකස්මිං ඨානෙ පචාපෙත්වා දානං දස්සාමා’’ති උග්ඝොසෙන්තො විචරි.

අථ නං එකො සෙට්ඨි අත්තනො ආපණද්වාරං සම්පත්තං දිස්වා ‘‘අයං අත්තනො පහොනකෙ භික්ඛූ අනිමන්තෙත්වා පන සකලගාමං සමාදපෙන්තො විචරතී’’ති කුජ්ඣිත්වා ‘‘තයා ගහිතභාජනං ආහරා’’ති තීහි අඞ්ගුලීහි ගහෙත්වා ථොකෙ තණ්ඩුලෙ අදාසි, තථා මුග්ගෙ, තථා මාසෙති. සො තතො පට්ඨාය **බිළාලපාදකසෙට්ඨී** නාම ජාතො, සප්පිඵාණිතාදීනි දෙන්තොපි කරණ්ඩං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා එකතො කොණං කත්වා බින්දුං බින්දුං පග්ඝරායන්තො ථොකථොකමෙව අදාසි. උපාසකො අවසෙසෙහි දින්නං එකතො කත්වා ඉමිනා දින්නං විසුංයෙව අග්ගහෙසි. සො සෙට්ඨි තස්ස කිරියං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො එස මයා දින්නං විසුං ගණ්හාතී’’ති චින්තෙත්වා තස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො එකං චූළුපට්ඨාකං පහිණි ‘‘ගච්ඡ, යං එස කරොති, තං ජානාහී’’ති. සො ගන්ත්වා ‘‘සෙට්ඨිස්ස මහප්ඵලං හොතූ’’ති යාගුභත්තපූවානං අත්ථාය එකං ද්වෙ තණ්ඩුලෙ පක්ඛිපිත්වා මුග්ගමාසෙපි තෙලඵාණිතාදිබින්දූනිපි සබ්බභාජනෙසු පක්ඛිපි. චූළුපට්ඨාකො ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොචෙසි. තං සුත්වා සෙට්ඨි චින්තෙසි – ‘‘සචෙ මෙ සො පරිසමජ්ඣෙ අවණ්ණං භාසිස්සති, මම නාමෙ ගහිතමත්තෙයෙව නං පහරිත්වා මාරෙස්සාමී’’ති නිවාසනන්තරෙ ඡුරිකං බන්ධිත්වා පුනදිවසෙ ගන්ත්වා භත්තග්ගෙ අට්ඨාසි. සො පුරිසො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා භගවන්තං ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා මහාජනං සමාදපෙත්වා ඉමං දානං දින්නං, තත්ථ සමාදපිතමනුස්සා අත්තනො අත්තනො බලෙන බහූනිපි ථොකානිපි තණ්ඩුලාදීනි අදංසු, තෙසං සබ්බෙසං මහප්ඵලං හොතූ’’ති. තං සුත්වා සො සෙට්ඨි චින්තෙසි – ‘‘අහං ‘අසුකෙන නාම අච්ඡරාය ගණ්හිත්වා තණ්ඩුලාදීනි දින්නානීති මම නාමෙ ගහිතමත්තෙ ඉමං මාරෙස්සාමී’ති ආගතො, අයං පන සබ්බසඞ්ගාහිකං කත්වා ‘යෙහිපි නාළිආදීහි මිනිත්වා දින්නං, යෙහිපි අච්ඡරාය ගහෙත්වා දින්නං, සබ්බෙසං මහප්ඵලං හොතූ’ති වදති. සචාහං එවරූපං න ඛමාපෙස්සාමි, දෙවදණ්ඩො මම මත්ථකෙ පතිස්සතී’’ති. සො තස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමාහි මෙ, සාමී’’ති ආහ. ‘‘කිං ඉද’’න්ති ච තෙන වුත්තෙ සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තං කිරියං දිස්වා සත්ථා ‘‘කිං ඉද’’න්ති දානවෙය්‍යාවටිකං පුච්ඡි. සො අතීතදිවසතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා ‘‘එවං කිර සෙට්ඨී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ආම,

භන්තෙ''ති වුත්තෙ, ''උපාසක, පුඤ්ඤං නාම 'අප්පක'න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං, මාදිසස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා 'අප්පක'න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං. පණ්ඩිතමනුස්සා හි පුඤ්ඤං කරොන්තා විවටභාජනං විය උදකෙන අනුක්කමෙන පුඤ්ඤෙන පූරන්තියෙවා''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

122.

''මාවමඤ්ඤෙථ පුඤ්ඤස්ස, න මන්දං ආගමිස්සති;
උදබින්දුනිපාතෙන, උදකුම්භොපි පූරති;
ධීරො පූරති පුඤ්ඤස්ස, ථොකං ථොකම්පි ආචින''න්ති.

තස්සත්ථො – පණ්ඩිතමනුස්සො පුඤ්ඤං කත්වා ''අප්පකමත්තං මයා කතං, **න මන්දං** විපාකවසෙන **ආගමිස්සති,** එවං පරිත්තකං කම්මං කහං මං දක්ඛිස්සති, අහං වා තං කහං දක්ඛිස්සාමි, කදා එතං විපච්චිස්සතී''ති එවං පුඤ්ඤං **මාවමඤ්ඤෙථ** න අවජානෙය්‍ය. යථා හි නිරන්තරං **උදබින්දුනිපාතෙන** විවරිත්වා ඨපිතං කුලාලභාජනං **පූරති,** එවං **ධීරො** පණ්ඩිතපුරිසො **ථොකං ථොකම්පි** පුඤ්ඤං ආචිනන්තො **පුඤ්ඤස්ස පූරතී**ති.

දෙසනාවසානෙ සො සෙට්ඨී සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

බිළාලපාදකසෙට්ඨිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මහාධනවාණිජවත්ථු

වාණිජොවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාධනවාණිජං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර වාණිජස්ස ගෙහෙ පඤ්චසතා චොරා ඔතාරං ගවෙසමානා ඔතාරං න ලභිංසු. අපරෙන සමයෙන වාණිජො පඤ්ච සකටසතානි භණ්ඩස්ස පූරෙත්වා භික්ඛූනං ආරොචාපෙසි – ''අහං අසුකට්ඨානං නාම වාණිජ්ජත්ථාය ගච්ඡාමි, යෙ, අය්‍යා, තං ඨානං ගන්තුකාමා, තෙ නික්ඛමන්තු, මග්ගෙ භික්ඛාය න කිලමිස්සන්තී''ති. තං සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ තෙන සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙපි චොරා ''සො කිර වාණිජො නික්ඛන්තො''ති ගන්ත්වා අටවියං අට්ඨංසු. වාණිජොපි ගන්ත්වා අටවිමුඛෙ එකස්මිං ගාමෙ වාසං කත්වා ද්වෙ තයොපි දිවසෙ ගොණසකටාදීනි සංවිදහි, තෙසං පන භික්ඛූනං නිබද්ධං භික්ඛං දෙතියෙව. චොරා තස්මිං අතිචිරායන්තෙ ''ගච්ඡ, තස්ස නික්ඛමනදිවසං ඤත්වා එහී''ති එකං පුරිසං පහිණිංසු. සො තං ගාමං ගන්ත්වා එකං සහායකං පුච්ඡි – ''කදා වාණිජො නික්ඛමිස්සතී''ති. සො ''ද්විහතීහච්චයෙනා''ති වත්වා ''කිමත්ථං පන පුච්ඡසී''ති ආහ. අථස්ස සො ''මයං පඤ්චසතා චොරා එතස්සත්ථාය අටවියං ඨිතා''ති ආචික්ඛි. ඉතරො ''තෙන හි ගච්ඡ, සීඝං නික්ඛමිස්සතී''ති තං

උය්‍යොජෙත්වා, ‘‘කිං නු ඛො චොරෙ වාරෙමි, උදාහු වාණිජ’’න්ති චින්තෙත්වා, ‘‘කිං මෙ චොරෙහි, වාණිජං නිස්සාය පඤ්චසතා භික්ඛූ ජීවන්ති, වාණිජස්ස සඤ්ඤං දස්සාමී’’ති සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කදා ගමිස්සථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘තතියදිවසෙ’’ති වුත්තෙ මය්හං වචනං කරොථ, අටවියං කිර තුම්හාකං අත්ථාය පඤ්චසතා චොරා ඨිතා, මා තාව ගමිත්ථාති. ත්වං කථං ජානාසීති? තෙසං අන්තරෙ මම සහායො අත්ථි, තස්ස මෙ කථාය ඤාතන්ති. ‘‘තෙන හි ‘කිං මෙ එත්තො ගතෙනා’ති නිවත්තිත්වා ගෙහමෙව ගමිස්සාමී’’ති ආහ. තස්මිං චිරායන්තෙ පුන තෙහි චොරෙහි පෙසිතො පුරිසො ආගන්ත්වා තං සහායකං පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා ‘‘නිවත්තිත්වා ගෙහමෙව කිර ගමිස්සතී’’ති ගන්ත්වා චොරානං ආරොචෙසි. තං සුත්වා චොරා තතො නික්ඛමිත්වා ඉතරස්මිං මග්ගෙ අට්ඨංසු, තස්මිං චිරයන්තෙ පුනපි තෙ චොරා තස්ස සන්තිකං පුරිසං පෙසෙසුං. සො තෙසං තත්ථ ඨිතභාවං ඤත්වා පුන වාණිජස්ස ආරොචෙසි. වාණිජො ‘‘ඉධාපි මෙ වෙකල්ලං නත්ථි, එවං සන්තෙ නෙව එත්තො ගමිස්සාමි, න ඉතො, ඉධෙව භවිස්සාමී’’ති භික්ඛූනං සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, චොරා කිර මං විලුම්පිතුකාමා මග්ගෙ ඨිතා, ‘පුන නිවත්තිස්සතී’ති සුත්වා ඉතරස්මිං මග්ගෙ ඨිතා, අහං එත්තො වා ඉතො වා අගන්ත්වා ථොකං ඉධෙව භවිස්සාමි, භදන්තා ඉධෙව වසිතුකාමා වසන්තු, ගන්තුකාමා අත්තනො රුචිං කරොන්තූ’’ති. භික්ඛූ ‘‘එවං සන්තෙ මයං නිවත්තිස්සාමා’’ති වාණිජං ආපුච්ඡිත්වා පුනදෙව සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, මහාධනවාණිජෙන සද්ධිං න ගමිත්ථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, භන්තෙ, මහාධනවාණිජස්ස විලුම්පනත්ථාය ද්වීසුපි මග්ගෙසු චොරා පරියුට්ඨිංසු, තෙන සො තත්ථෙව ඨිතො, මයං පන තං ආපුච්ඡිත්වා ආගතා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මහාධනවාණිජො චොරානං අත්ථිතාය මග්ගං පරිවජ්ජති, ජීවිතුකාමො විය පුරිසො හලාහලං විසං පරිවජ්ජෙති, භික්ඛුනාපි ‘තයො භවා චොරෙහි පරියුට්ඨිතමග්ගසදිසා’ති ඤත්වා පාපං පරිවජ්ජෙතුං වට්ටතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

123.

‘‘වාණිජොව භයං මග්ගං, අප්පසත්ථො මහද්ධනො;
විසං ජීවිතුකාමොව, පාපානි පරිවජ්ජයෙ’’ති.

තත්ථ **භයන්ති** භායිතබ්බං, චොරෙහි පරියුට්ඨිතත්තා සප්පටිභයන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා මහාධනවාණිජො **අප්පසත්ථො** සප්පටිභයං **මග්ගං,** යථා ච **ජීවිතුකාමො** හලාහලං **විසං** පරිවජ්ජෙති, එවං පණ්ඩිතො භික්ඛු අප්පමත්තකානිපි **පාපානි** පරිවජ්ජෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

මහාධනවාණිජවත්ථු සත්තමං.

8. කුක්කුටමිත්තනෙසාදවත්ථු

පාණිම්හි චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො කුක්කුටමිත්තං නාම නෙසාදං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිර එකා සෙට්ඨිධීතා වයප්පත්තා සත්තභූමිකපාසාදස්ස උපරි සිරිගබ්භෙ ආරක්ඛණත්ථාය එකං පරිචාරිකං දත්වා මාතාපිතූහි වාසියමානා එකදිවසං සායන්හසමයෙ වාතපානෙන අන්තරවීථිං ඔලොකෙන්තී පඤ්ච පාසසතානි පඤ්ච සූලසතානි ආදාය මිගෙ වධිත්වා ජීවමානං එකං කුක්කුටමිත්තං නාම නෙසාදං පඤ්ච මිගසතානි වධිත්වා තෙසං මංසෙන මහාසකටං පූරෙත්වා සකටධුරෙ නිසීදිත්වා මංසවික්කිණනත්ථාය නගරං පවිසන්තං දිස්වා තස්මිං පටිබද්ධචිත්තා පරිචාරිකාය හත්ථෙ පණ්ණාකාරං දත්වා ''ගච්ඡ, එතස්ස පණ්ණාකාරං දත්වා ගමනකාලං ඤත්වා එහී''ති පෙසෙසි. සා ගන්ත්වා තස්ස පණ්ණාකාරං දත්වා පුච්ඡි – ''කදා ගමිස්සසී''ති? සො ''අජ්ජ මංසං වික්කිණිත්වා පාතොව අසුකද්වාරෙන නාම නික්ඛමිත්වා ගමිස්සාමී''ති ආහ. සා තෙන කථිතකථං සුත්වා ආගන්ත්වා තස්සා ආරොචෙසි. සෙට්ඨිධීතා අත්තනා ගහෙතබ්බයුත්තකං වත්ථාභරණජාතං සංවිදහිත්වා පාතොව මලිනවත්ථං නිවාසෙත්වා කුටං ආදාය දාසීහි සද්ධිං උදකතිත්ථං ගච්ඡන්තී විය නික්ඛමිත්වා තං ඨානං ගන්ත්වා තස්සාගමනං ඔලොකෙන්තී අට්ඨාසි. සොපි පාතොව සකටං පාජෙන්තො නික්ඛමි. සා තස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො පායාසි. සො තං දිස්වා ''අහං තං 'අසුකස්ස නාම ධීතා'ති න ජානාමි, මා මං අනුබන්ධි, අම්මා''ති ආහ. න මං ත්වං පක්කොසසි, අහං අත්තනො ධම්මතාය ආගච්ඡාමි, ත්වං තුණ්හී හුත්වා අත්තනො සකටං පාජෙහීති. සො පුනප්පුනං තං නිවාරෙතියෙව. අථ නං සා ආහ – ''සාමි, සිරී නාම අත්තනො සන්තිකං ආගච්ඡන්තී නිවාරෙතුං න වට්ටතී''ති. සො තස්සා නිස්සංසයෙන ආගමනකාරණං ඤත්වා තං සකටං ආරොපෙත්වා අගමාසි. තස්සා මාතාපිතරො ඉතො චිතො ච පරියෙසාපෙත්වා අපස්සන්තා ''මතා භවිස්සතී''ති මතකභත්තං කරිංසු. සාපි තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය පටිපාටියා සත්ත පුත්තෙ විජායිත්වා තෙ වයප්පත්තෙ සරබන්ධනෙන බන්ධි.

අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො කුක්කුටමිත්තං සපුත්තං සසුණිසං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා, ''කිං නු ඛො එත''න්ති උපධාරෙන්තො තෙසං පන්නරසන්නම්පි සොතාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා පාතොව පත්තචීවරං ආදාය තස්ස පාසට්ඨානං අගමාසි. තං දිවසං පාසෙ බද්ධො එකමිගොපි නාහොසි. සත්ථා තස්ස පාසමූලෙ පදවලඤ්ජං දස්සෙත්වා පුරතො එකස්ස ගුම්බස්ස හෙට්ඨා ඡායායං නිසීදි. කුක්කුටමිත්තො පාතොව ධනුං ආදාය පාසට්ඨානං ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය පාසෙ ඔලොකයමානො පාසෙ බද්ධං එකම්පි මිගං අදිස්වා සත්ථු පදවලඤ්ජං අද්දස. අථස්ස

එතදහොසි – ‘‘කො මය්හං බද්ධමිගෙ මොචෙන්තො විචරතී’’ති. සො සත්ථරි ආඝාතං බන්ධිත්වා ගච්ඡන්තො ගුම්බමූලෙ නිසින්නං සත්ථාරං දිස්වා, ‘‘ඉමිනා මම මිගා මොචිතා භවිස්සන්ති, මාරෙස්සාමි න’’න්ති ධනුං ආකඩ්ඪි. සත්ථා ධනුං ආකඩ්ඪිතුං දත්වා විස්සජ්ජෙතුං නාදාසි. සො සරං විස්සජ්ජෙතුම්පි ඔරොපෙතුම්පි අසක්කොන්තො ඵාසුකාහි භිජ්ජන්තීහි විය මුඛතො ඛෙළෙන පග්ඝරන්තෙන කිලන්තරූපො අට්ඨාසි. අථස්ස පුත්තා ගෙහං ගන්ත්වා ‘‘පිතා නො චිරායති, කිං නු ඛො එත’’න්ති වත්වා ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, පිතු සන්තික’’න්ති මාතරා පෙසිතා ධනූනි ආදාය ගන්ත්වා පිතරං තථාඨිතං දිස්වා ‘‘අයං නො පිතු පච්චාමිත්තො භවිස්සතී’’ති සත්තපි ජනා ධනූනි ආකඩ්ඪිත්වා බුද්ධානුභාවෙන යථා නෙසං පිතා ඨිතො, තථෙව අට්ඨංසු. අථ නෙසං මාතා ‘‘කිං නු ඛො මෙ පුත්තාපි චිරායන්තී’’ති වත්වා සත්තහි සුණිසාහි සද්ධිං ගන්ත්වා තෙ තථාඨිතෙ දිස්වා ‘‘කස්ස නු ඛො ඉමෙ ධනූනි ආකඩ්ඪිත්වා ඨිතා’’ති ඔලොකෙන්තී සත්ථාරං දිස්වා බාහා පග්ගය්හ – ‘‘මා මෙ පිතරං නාසෙථ, මා මෙ පිතරං නාසෙථා’’ති මහාසද්දමකාසි. කුක්කුටමිත්තො තං සද්දං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘නට්ඨො වතම්හි, සසුරො කිර මෙ එස, අහො මයා භාරියං කම්මං කත’’න්ති. පුත්තාපිස්ස ‘‘අය්යකො කිර නො එස, අහො භාරියං කම්මං කත’’න්ති චින්තයිංසු. කුක්කුටමිත්තො ‘‘අයං සසුරො මෙ’’ති මෙත්තචිත්තං උපට්ඨපෙසි, පුත්තාපිස්ස ‘‘අය්යකො නො’’ති මෙත්තචිත්තං උපට්ඨපෙසුං. අථ තෙ නෙසං මාතා සෙට්ඨිධීතා ‘‘ඛිප්පං ධනූනි ඡඩ්ඩෙත්වා පිතරං මෙ ඛමාපෙථා’’ති ආහ.

සත්ථා තෙසං මුදුචිත්තතං ඤත්වා ධනුං ඔතාරෙතුං අදාසි. තෙ සබ්බෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘ඛමථ නො, භන්තෙ’’ති ඛමාපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ නෙසං සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. දෙසනාවසානෙ කුක්කුටමිත්තො සද්ධිං පුත්තෙහි චෙව සුණිසාහි ච අත්තපඤ්චදසමො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සත්ථා පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං විහාරං අගමාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කහං ගමිත්ථා’’ති. කුක්කුටමිත්තස්ස සන්තිකං, ආනන්දාති. පාණාතිපාතකම්මස්ස වො, භන්තෙ, අකාරකො කතොති. ආමානන්ද, සො අත්තපඤ්චදසමො අචලසද්ධාය පතිට්ඨාය තීසු රතනෙසු නික්කඞ්ඛො හුත්වා පාණාතිපාතකම්මස්ස අකාරකො ජාතොති. භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘නනු, භන්තෙ, භරියාපිස්ස අත්ථී’’ති. ආම, භික්ඛවෙ, සා කුලගෙහෙ කුමාරිකා හුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තාති. භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘කුක්කුටමිත්තස්ස කිර භරියා කුමාරිකකාලෙ එව සොතාපත්තිඵලං පත්වා තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා සත්ත පුත්තෙ ලභි, සා එත්තකං කාලං සාමිකෙන ‘ධනුං ආහර, සරෙ ආහර, සත්තිං ආහර, සූලං ආහර, ජාලං ආහරා’ති වුච්චමානා තානි අදාසි. සොපි තාය දින්නානි ආදාය ගන්ත්වා පාණාතිපාතං කරොති, කිං නු ඛො සොතාපන්නාපි පාණාතිපාතං කරොන්තී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘න, භික්ඛවෙ, සොතාපන්නා පාණාතිපාතං කරොන්ති,

සා පන 'සාමිකස්ස වචනං කරොමී'ති තථා අකාසි. 'ඉදං ගහෙත්වා එස ගන්ත්වා පාණාතිපාතං කරොතූ'ති තස්සා චිත්තං නත්ථි. පාණිතලස්මිඤ්හි වණෙ අසති විසං ගණ්හන්තස්ස තං විසං අනුඩහිතුං න සක්කොති, එවමෙවං අකුසලචෙතනාය අභාවෙන පාපං අකරොන්තස්ස ධනුආදීනි නීහරිත්වා දදතොපි පාපං නාම න හොතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

124.

''පාණිම්හි චෙ වණො නාස්ස, හරෙය්‍ය පාණිනා විසං;
නාබ්බණං විසමන්වෙති, නත්ථි පාපං අකුබ්බතො''ති.

තත්ථ **නාස්සාති** න භවෙය්‍ය. **හරෙය්‍යාති** හරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. කිං කාරණා? යස්මා **නාබ්බණං විසමන්වෙති** අවණඤ්හි පාණිං විසං අන්වෙතුං න සක්කොති, එවමෙව ධනුආදීනි නීහරිත්වා දෙන්තස්සාපි අකුසලචෙතනාය අභාවෙන පාපං **අකුබ්බතො පාපං** නාම **නත්ථි,** අවණං පාණිං විසං විය නාස්ස චිත්තං පාපං අනුගච්ඡතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අපරෙන සමයෙන භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''කො නු ඛො කුක්කුටමිත්තස්ස සපුත්තස්ස සසුණිසස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයො, කෙන කාරණෙන නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්තො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, භික්ඛවෙ, අතීතෙ කස්සපදසබලස්ස ධාතුචෙතියං සංවිදහන්තා එවමාහංසු – ''කිං නු ඛො ඉමස්ස චෙතියස්ස මත්තිකා භවිස්සති, කිං උදක''න්ති. අථ නෙසං එතදහොසි – ''හරිතාලමනොසිලා මත්තිකා භවිස්සති, තිලතෙලං උදක''න්ති. තෙ හරිතාලමනොසිලා කොට්ටෙත්වා තිලතෙලෙන සංසන්දිත්වා ඉට්ඨකාය ඝටෙත්වා සුවණ්ණෙන ඛචිත්වා අන්තො චිනිංසු, බහිමුඛෙ පන එකග්ඝනසුවණ්ණඉට්ඨකාව අහෙසුං. එකෙකා සතසහස්සග්ඝනිකා අහොසි. තෙ යාව ධාතුනිධානා චෙතියෙ නිට්ඨිතෙ චින්තයිංසු – ''ධාතුනිධානකාලෙ බහුනා ධනෙන අත්ථො, කං නු ඛො ජෙට්ඨකං කරොමා''ති.

අථෙකො ගාමවාසිකො සෙට්ඨි ''අහං ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති ධාතුනිධානෙ එකං හිරඤ්ඤකොටිං පක්ඛිපි. තං දිස්වා රට්ඨවාසිනො ''අයං නගරසෙට්ඨි ධනමෙව සංහරති, එවරූපෙ චෙතියෙ ජෙට්ඨකො භවිතුං න සක්කොති, ගාමවාසී පන කොටිධනං පක්ඛිපිත්වා ජෙට්ඨකො ජාතො''ති උජ්ඣායිංසු. සො තෙසං කථං සුත්වා ''අහං ද්වෙ කොටියො දත්වා ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති ද්වෙ කොටියො අදාසි. ඉතරො ''අහමෙව ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති තිස්සො කොටියො අදාසි. එවං වඩ්ඪෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා නගරවාසී අට්ඨ කොටියො අදාසි. ගාමවාසිනො පන ගෙහෙ

නවකොටිධනමෙව අත්ථි, නගරවාසිනො චත්තාලීසකොටිධනං. තස්මා ගාමවාසී චින්තෙසි – ‘‘සචාහං නව කොටියො දස්සාමි, අයං ‘දස කොටියො දස්සාමී’ති වක්ඛති, අථ මෙ නිද්ධනභාවො පඤ්ඤායිස්සතී’’ති. සො එවමාහ – ‘‘අහං එත්තකඤ්ච ධනං දස්සාමි, සපුත්තදාරො ච චෙතියස්ස දාසො භවිස්සාමී’’ති සත්ත පුත්තෙ සත්ත සුණිසායො භරියඤ්ච ගහෙත්වා අත්තනා සද්ධිං චෙතියස්ස නියྻාදෙසි. රට්ඨවාසිනො ‘‘ධනං නාම සක්කා උප්පාදෙතුං, අයං පන සපුත්තදාරො අත්තානං නියྻාදෙසි, අයමෙව ජෙට්ඨකො හොතූ’’ති තං ජෙට්ඨකං කරිංසු. ඉති තෙ සොළසපි ජනා චෙතියස්ස දාසා අහෙසුං. රට්ඨවාසිනො පන තෙ භුජිස්සෙ අකංසු. එවං සන්තෙපි චෙතියමෙව පටිජග්ගිත්වා යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසු එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ වසන්තෙසු ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භරියා තතො චවිත්වා රාජගහෙ සෙට්ඨිනො ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. සා කුමාරිකාව හුත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අදිට්ඨසච්චස්ස පන පටිසන්ධි නාම භාරියාති තස්සා සාමිකො සම්පරිවත්තමානො ගන්ත්වා නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස සහ දස්සනෙනෙව සෙට්ඨිධීතරං පුබ්බසිනෙහො අජ්ඣොත්ථරි. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
> එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ’’ති. (ජා. 1.2.174);

සා පුබ්බසිනෙහෙනෙව නෙසාදකුලං අගමාසි. පුත්තාපිස්සා දෙවලොකා චවිත්වා තස්සා එව කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු, සුණිසායොපිස්සා තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තෙසංයෙව ගෙහං අගමංසු. එවං තෙ සබ්බෙපි තදා චෙතියං පටිජග්ගිත්වා තස්ස කම්මස්සානුභාවෙන සොතාපත්තිඵලං පත්තාති.

කුක්කුටමිත්තනෙසාදවත්ථු අට්ඨමං.

9. කොකසුනඛලුද්දකවත්ථු

යො අප්පදුට්ඨස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොකං නාම සුනඛලුද්දකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසං පුබ්බණ්හසමයෙ ධනුං ආදාය සුනඛපරිවුතො අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ එකං පිණ්ඩාය පවිසන්තං භික්ඛුං දිස්වා කුජ්ඣිත්වා ‘‘කාළකණ්ණි මෙ දිට්ඨො, අජ්ජ කිඤ්චි න ලභිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා පක්කාමි. ථෙරොපි ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චො පුන විහාරං පායාසි. ඉතරොපි අරඤ්ඤෙ විචරිත්වා කිඤ්චි අලභිත්වා පච්චාගච්ඡන්තො පුන ථෙරං දිස්වා ‘‘අජ්ජාහං ඉමං කාළකණ්ණිං දිස්වා අරඤ්ඤං ගතො කිඤ්චි න ලභිං, ඉදානි මෙ පුනපි අභිමුඛො ජාතො, සුනඛෙහි නං ඛාදාපෙස්සාමී’’ති සඤ්ඤං දත්වා සුනඛෙ විස්සජ්ජෙසි.

ථෙරොපි ‘‘මා එවං කරි උපාසකා’’ති යාචි. සො ‘‘අජ්ජාහං තව සම්මුඛීභූතත්තා කිඤ්චි නාලත්ථං, පුනපි මෙ සම්මුඛීභාවමාගතොසි, ඛාදාපෙස්සාමෙව ත’’න්ති වත්වා සුනඛෙ උය්යොජෙසි. ථෙරො වෙගෙන එකං රුක්ඛං අභිරුහිත්වා පුරිසප්පමාණෙ ඨානෙ නිසීදි. සුනඛා රුක්ඛං පරිවාරෙසුං. ලුද්දකො ගන්ත්වා ‘‘රුක්ඛං අභිරුහතොපි තෙ මොක්ඛො නත්ථී’’ති තං සරතුණ්ඩෙන පාදතලෙ විජ්ඣි. ථෙරො ‘‘මා එවං කරොහී’’ති තං යාචියෙව. ඉතරො තස්ස යාචනං අනාදියිත්වා පුනප්පුනං විජ්ඣියෙව. ථෙරො එකස්මිං පාදතලෙ විජ්ඣියමානෙ තං උක්ඛිපිත්වා දුතියං පාදං ඔලම්බිත්වා තස්මිං විජ්ඣියමානෙ තම්පි උක්ඛිපති, එවමස්ස සො යාචනං අනාදියිත්වාව ද්වෙපි පාදතලානි විජ්ඣියෙව. ථෙරස්ස සරීරං උක්කාහි ආදිත්තං විය අහොසි. සො වෙදනානුවත්තිකො හුත්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං නාසක්ඛි, පාරුතචීවරං භස්සන්තම්පි න සල්ලක්ඛෙසි. තං පතමානං කොකං සීසතො පට්ඨාය පරික්ඛිපන්තමෙව පති. සුනඛා ‘‘ථෙරො පතිතො’’ති සඤ්ඤාය චීවරන්තරං පවිසිත්වා අත්තනො සාමිකං ලුඤ්ජිත්වා ඛාදන්තා අට්ඨිමත්තාවසෙසං කරිංසු. සුනඛා චීවරන්තරතො නික්ඛමිත්වා බහි අට්ඨංසු.

අථ නෙසං ථෙරො එකං සුක්ඛදණ්ඩකං භඤ්ජිත්වා ඛිපි. සුනඛා ථෙරං දිස්වා ‘‘සාමිකොව අම්හෙහි ඛාදිතො’’ති ඤත්වා අරඤ්ඤං පවිසිංසු. ථෙරො කුක්කුච්චං උප්පාදෙසි ‘‘මම චීවරන්තරං පවිසිත්වා එස නට්ඨො, අරොගං නු ඛො මෙ සීල’’න්ති. සො රුක්ඛා ඔතරිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා – ‘‘භන්තෙ, මම චීවරං නිස්සාය සො උපාසකො නට්ඨො, කච්චි මෙ අරොගං සීලං, අත්ථි මෙ සමණභාවො’’ති පුච්ඡි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘භික්ඛු අරොගං තෙ සීලං, අත්ථි තෙ සමණභාවො, සො අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සිත්වා විනාසං පත්තො, න කෙවලඤ්ච ඉදානෙව, අතීතෙපි අප්පදුට්ඨානං පදුස්සිත්වා විනාසං පත්තොයෙවා’’ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙන්තො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ කිරෙකො වෙජ්ජො වෙජ්ජකම්මත්ථාය ගාමං විචරිත්වා කිඤ්චි කම්මං අලභිත්වා ඡාතජ්ඣත්තො නික්ඛමිත්වා ගාමද්වාරෙ සම්බහුලෙ කුමාරකෙ කීළන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙ සප්පෙන ඩංසාපෙත්වා තිකිච්ඡිත්වා ආහාරං ලභිස්සාමී’’ති එකස්මිං රුක්ඛබිලෙ සීසං නිහරිත්වා නිපන්නං සප්පං දස්සෙත්වා, ‘‘අම්භො, කුමාරකා එසො සාළිකපොතකො, ගණ්හථ න’’න්ති ආහ. අථෙකො කුමාරකො සප්පං ගීවායං දළ්හං ගහෙත්වා නීහරිත්වා තස්ස සප්පභාවං ඤත්වා විරවන්තො අවිදූරෙ ඨිතස්ස වෙජ්ජස්ස මත්ථකෙ ඛිපි. සප්පො වෙජ්ජස්ස ඛන්ධට්ඨිකං පරික්ඛිපිත්වා දළ්හං ඩංසිත්වා තත්ථෙව ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි, එවමෙස කොකො සුනඛලුද්දකො පුබ්බෙපි අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සිත්වා විනාසං පත්තොයෙවාති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

125.

‘‘යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, සුද්ධස්ස පොසස්ස අනඞ්ගණස්ස;
තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං, සුඛුමො රජො පටිවාතංව ඛිත්තො’’ති.

තත්ථ **අප්පදුට්ඨස්සාති** අත්තනො වා සබ්බසත්තානං වා අදුට්ඨස්ස. **නරස්සාති** සත්තස්ස. **දුස්සතීති** අපරජ්ඣති. **සුද්ධස්සාති** නිරපරාධස්සෙව. **පොසස්සාති** ඉදම්පි අපරෙනාකාරෙන සත්තාධිවචනමෙව. **අනඞ්ගණස්සාති** නික්කිලෙසස්ස. **පච්චෙතීති** පතිඑති. **පටිවාතන්ති** යථා එකෙන පුරිසෙන පටිවාතෙ ඨිතං පහරිතුකාමතාය **ඛිත්තො සුඛුමො රජොති** තමෙව පුරිසං පච්චෙති, තස්සෙව උපරි පතති, එවමෙව යො පුග්ගලො අපදුට්ඨස්ස පුරිසස්ස පාණිප්පහරාදීනි දදන්තො පදුස්සති, **තමෙව බාලං** දිට්ඨෙව ධම්මෙ, සම්පරායෙ වා නිරයාදීසු විපච්චමානං තං **පාපං** විපාකදුක්ඛවසෙන පච්චෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කොකසුනඛලුද්දකවත්ථු නවමං.

10. මණිකාරකුලූපකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

ගබ්භමෙකෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මණිකාරකුලූපකං තිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො එකස්ස මණිකාරස්ස කුලෙ ද්වාදස වස්සානි භුඤ්ජි. තස්මිං කුලෙ ජයම්පතිකා මාතාපිතුට්ඨානෙ ඨත්වා ථෙරං පටිජග්ගිංසු. අථෙකදිවසං සො මණිකාරො ථෙරස්ස පුරතො මංසං ඡින්දන්තො නිසින්නො හොති. තස්මිං ඛණෙ රාජා පසෙනදි කොසලො එකං මණිරතනං ‘‘ඉමං ධොවිත්වා විජ්ඣිත්වා පහිණතූ’’ති පෙසෙසි. මණිකාරො සලොහිතෙනෙව හත්ථෙන තං පටිග්ගහෙත්වා පෙළාය උපරි ඨපෙත්වා හත්ථධොවනත්ථං අන්තො පාවිසි. තස්මිං පන ගෙහෙ පොසාවනියකොඤ්චසකුණො අත්ථි. සො ලොහිතගන්ධෙන මංසසඤ්ඤාය තං මණිං ථෙරස්ස පස්සන්තස්සෙව ගිලි. මණිකාරො ආගන්ත්වා මණිං අපස්සන්තො ‘‘මණි කෙන ගහිතො’’ති භරියඤ්ච පුත්තකෙ ච පටිපාටියා පුච්ඡිත්වා තෙහි ‘‘න ගණ්හාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘ථෙරෙන ගහිතො භවිස්සතී’’ති. චින්තෙත්වා භරියාය සද්ධිං මන්තෙසි – ‘‘ථෙරෙන මණි ගහිතො භවිස්සතී’’ති. සා, සාමි, මා එවං අවච, එත්තකං කාලං මයා ථෙරස්ස න කිඤ්චි වජ්ජං දිට්ඨපුබ්බං, න සො මණිං ගණ්හාතීති. මණිකාරො ථෙරං පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ මණිරතනං තුම්හෙහි ගහිත’’න්ති. න ගණ්හාමි, උපාසකාති. භන්තෙ, න ඉධ අඤ්ඤො අත්ථි, තුම්හෙහියෙව ගහිතො භවිස්සති, දෙථ මෙ මණිරතනන්ති. සො තස්මිං අසම්පටිච්ඡන්තෙ පුන භරියං

ආහ – ‘‘ථෙරෙනෙව මණි ගහිතො, පීළෙත්වා නං පුච්ඡිස්සාමී’’ති. සා, සාමි, මා නො නාසයි, වරං අම්හෙහි දාසබ්‍යං උපගන්තුං, න ච ථෙරං එවරූපං වත්තුන්ති. සො ‘‘සබ්බෙව මයං දාසත්තං උපගච්ඡන්තා මණිමූලං න අග්ඝාමා’’ති රජ්ජුං ගහෙත්වා ථෙරස්ස සීසං වෙඨෙත්වා දණ්ඩෙන සට්ටෙසි. ථෙරස්ස සීසතො ච කණ්ණනාසාහි ච ලොහිතං පග්ඝරි, අක්ඛීනි නික්ඛමනාකාරප්පත්තානි අහෙසුං, සො වෙදනාපමත්තො භූමියං පති. කොඤ්චො ලොහිතගන්ධෙනා ගන්ත්වා ලොහිතං පිවි. අථ නං මණිකාරො ථෙරෙ උප්පන්නකොධවෙගෙන ‘‘ත්වං කිං කරොසී’’ති පාදෙන පහරිත්වා ඛිපි. සො එකප්පහාරෙනෙව මරිත්වා උත්තානො අහොසි.

ථෙරො තං දිස්වා, උපාසක, සීසෙ වෙඨනං තාව මෙ සිථිලං කත්වා ඉමං කොඤ්චං ඔලොකෙහි ‘‘මතො වා, නො වා’’ති. අථ නං සො ආහ – ‘‘එසො විය ත්වම්පි මරිස්සසී’’ති. උපාසක, ඉමිනා සො මණි ගිලිතො, සචෙ අයං න අමරිස්සා, න තෙ අහං මරන්තොපි මණිං ආචික්ඛිස්සන්ති. සො තස්ස උදරං ඵාලෙත්වා මණිං දිස්වා පවෙධෙන්තො සංවිග්ගමානසො ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමථ, මෙ, භන්තෙ, අජානන්තෙන මයා කත’’න්ති ආහ. උපාසක, නෙව තුය්හං දොසො අත්ථි, න මය්හං, වට්ටස්සෙවෙස දොසො, ඛමාමි තෙති. භන්තෙ, සචෙ මෙ ඛමථ, පකතිනියාමෙනෙව මෙ ගෙහෙ නිසීදිත්වා භික්ඛං ගණ්හථාති. ‘‘උපාසක, න දානාහං ඉතො පට්ඨාය පරෙසං ගෙහස්ස අන්තොඡදනං පවිසිස්සාමි, අන්තොගෙහපවෙසනස්සෙව හි අයං දොසො, ඉතො පට්ඨාය පාදෙසු ආවහන්තෙසු ගෙහද්වාරෙ ඨිතොව භික්ඛං ගණ්හිස්සාමී’’ති වත්වා ධුතඞ්ගං සමාදාය ඉමං ගාථමාහ –

> ‘‘පච්චති මුනිනො භත්තං, ථොකං ථොකං කුලෙ කුලෙ;
> පිණ්ඩිකාය චරිස්සාමි, අත්ථි ජඞ්ඝබලං මමා’’ති. (ථෙරගා. 248) –

ඉදඤ්ච පන වත්වා ථෙරො තෙනෙව බ්‍යාධිනා න චිරස්සෙව පරිනිබ්බායි. කොඤ්චො මණිකාරස්ස භරියාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. මණිකාරො කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්ති. මණිකාරස්ස භරියා ථෙරෙ මුදුචිත්තතාය කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. භික්ඛූ සත්ථාරං තෙසං අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චෙ ගබ්භෙ නිබ්බත්තන්ති, එකච්චෙ පාපකාරිනො නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති, එකච්චෙ කතකල්‍යාණා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, අනාසවා පන පරිනිබ්බායන්තී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

126.

> ‘‘ගබ්භමෙකෙ උප්පජ්ජන්ති, නිරයං පාපකම්මිනො;
> සග්ගං සුගතිනො යන්ති, පරිනිබ්බන්ති අනාසවා’’ති.

තත්ථ **ගබ්භන්ති** ඉධ මනුස්සගබ්භොව අධිප්පෙතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මණිකාරකුලූපකතිස්සත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. තයොජනවත්ථු

න අන්තලික්ඛෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තයො ජනෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථරි කිර ජෙතවනෙ විහරන්තෙ සම්බහුලා භික්ඛූ සත්ථු දස්සනත්ථාය ආගච්ඡන්තා එකං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. ගාමවාසිනො තෙ සම්පත්තෙ ආදාය ආසනසාලාය නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා පිණ්ඩපාතවෙලං ආගමයමානා ධම්මං සුණන්තා නිසීදිංසු. තස්මිං ඛණෙ භත්තං පචිත්වා සූපබ්‍යඤ්ජනං ධූපයමානාය එකිස්සා ඉත්ථියා භාජනතො අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා ඡදනං ගණ්හි. තතො එකං තිණකරළං උට්ඨහිත්වා ජලමානං ආකාසං පක්ඛන්දි. තස්මිං ඛණෙ එකො කාකො ආකාසෙන ගච්ඡන්තො තත්ථ ගීවං පවෙසෙත්වා තිණවල්ලිවෙඨිතො ඣායිත්වා ගාමමජ්ඣෙ පති. භික්ඛූ තං දිස්වා ‘‘අහො භාරියං කම්මං, පස්සථාවුසො, කාකෙන පත්තං විප්පකාරං, ඉමිනා කතකම්මං අඤ්ඤත්‍ර සත්ථාරා කො ජානිස්සති, සත්ථාරමස්ස කම්මං පුච්ඡිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා පක්කමිංසු.

අපරෙසම්පි භික්ඛූනං සත්ථු දස්සනත්ථාය නාවං අභිරුය්හ ගච්ඡන්තානං නාවා සමුද්දෙ නිච්චලා අට්ඨාසි. මනුස්සා ‘‘කාළකණ්ණිනා එත්ථ භවිතබ්බ’’න්ති සලාකං විචාරෙසුං. නාවිකස්ස ච භරියා පඨමවයෙ ඨිතා දස්සනීයා පාසාදිකා, සලාකා තස්සා පාපුණි. ‘‘සලාකං පුන විචාරෙථා’’ති වත්වා යාවතතියං විචාරෙසුං, තික්ඛත්තුම්පි තස්සා එව පාපුණි. මනුස්සා ‘‘කිං, සාමී’’ති නාවිකස්ස මුඛං ඔලොකෙසුං. නාවිකො ‘‘න සක්කා එකිස්සා අත්ථාය මහාජනං නාසෙතුං, උදකෙ නං ඛිපථා’’ති ආහ. සා ගහෙත්වා උදකෙ ඛිපියමානා මරණභයතජ්ජිතා විරවං අකාසි. තං සුත්වා නාවිකො කො අත්ථො ඉමිස්සා ආභරණෙහි නට්ඨෙහි, සබ්බාභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා එකං පිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා ඡඩ්ඩෙථ නං, අහං පනෙතං උදකපිට්ඨෙ ප්ලවමානං දට්ඨුං න සක්ඛිස්සාමි තස්මා යථා නං අහං න පස්සාමි, තථා එකං වාලුකකුටං ගීවාය බන්ධිත්වා සමුද්දෙ ඛිපථාති. තෙ තථා කරිංසු. තම්පි පතිතට්ඨානෙයෙව මච්ඡකච්ඡපා විලුම්පිංසු. භික්ඛූ තං පවත්තිං ඤත්වා ‘‘ඨපෙත්වා සත්ථාරං කො අඤ්ඤො එතිස්සා ඉත්ථියා කතකම්මං ජානිස්සති, සත්ථාරං තස්සා කම්මං පුච්ඡිස්සාමා’’ති ඉච්ඡිතට්ඨානං පත්වා නාවාතො ඔරුය්හ පක්කමිංසු.

අපරෙපි සත්ත භික්ඛූ සත්ථු දස්සනත්ථාය ගච්ඡන්තා සායං එකං විහාරං පවිසිත්වා වසනට්ඨානං පුච්ඡිංසු. එකස්මිඤ්ච ලෙණෙ සත්ත මඤ්චා හොන්ති. තෙසං තදෙව ලභිත්වා තත්ථ නිපන්නානං රත්තිභාගෙ කූටාගාරමත්තො පාසාණො පවට්ටමානො ආගන්ත්වා ලෙණද්වාරං පිදහි.

නෙවාසිකා භික්ඛූ ‘‘මයං ඉමං ලෙණං ආගන්තුකභික්ඛූනං පාපයිම්හා, අයඤ්ච මහාපාසාණො ලෙණද්වාරං පිදහන්තො අට්ඨාසි, අපනෙස්සාම න’’න්ති සමන්තා සත්තහි ගාමෙහි මනුස්සෙ සන්නිපාතෙත්වා වායමන්තාපි ඨානා චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. අන්තො පවිට්ඨභික්ඛූපි වායමිංසුයෙව. එවං සන්තෙපි සත්තාහං පාසාණං චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. ආගන්තුකා සත්තාහං ඡාතජ්ඣත්තා මහාදුක්ඛං අනුභවිංසු. සත්තමෙ දිවසෙ පාසාණො සයමෙව පවට්ටිත්වා අපගතො. භික්ඛූ නික්ඛමිත්වා ‘‘අම්හාකං ඉමං පාපං අඤ්ඤත්‍ර සත්ථාරා කො ජානිස්සති, සත්ථාරං පුච්ඡිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා පක්කමිංසු. තෙ පුරිමෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ සමාගන්ත්වා සබ්බෙ එකතොව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා සත්ථාරා කතපටිසන්ථාරා අත්තනා අත්තනා දිට්ඨානුභූතානි කාරණානි පටිපාටියා පුච්ඡිංසු.

සත්ථාපි තෙසං පටිපාටියා එවං බ්‍යාකාසි – ‘‘භික්ඛවෙ, සො තාව කාකො අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභොසි. අතීතකාලෙ හි බාරාණසියං එකො කස්සකො අත්තනො ගොණං දමෙන්තො දමෙතුං නාසක්ඛි. සො හිස්ස ගොණො ථොකං ගන්ත්වා නිපජ්ජි, පොථෙත්වා උට්ඨාපිතොපි ථොකං ගන්ත්වා පුනපි තථෙව නිපජ්ජි. සො වායමිත්වා තං දමෙතුං අසක්කොන්තො කොධාභිභූතො හුත්වා ‘ඉතො දානි පට්ඨාය සුඛං නිපජ්ජිස්සසී’ති පලාලපිණ්ඩං විය කරොන්තො පලාලෙන තස්ස ගීවං පලිවෙඨෙත්වා අග්ගිමදාසි, ගොණො තත්ථෙව ඣායිත්වා මතො. තදා, භික්ඛවෙ, තෙන කාකෙන තං පාපකම්මං කතං. සො තස්ස විපාකෙන දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන සත්තක්ඛත්තුං කාකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා එවමෙව ආකාසෙ ඣායිත්වාව මතො’’ති.

සාපි, භික්ඛවෙ, ඉත්ථී අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභොසි. සා හි අතීතෙ බාරාණසියං එකස්ස ගහපතිකස්ස භරියා උදකහරණකොට්ටනපචනාදීනි සබ්බකිච්චානි සහත්ථෙනෙව අකාසි. තස්සා එකො සුනඛො තං ගෙහෙ සබ්බකිච්චානි කුරුමානං ඔලොකෙන්තොව නිසීදති. ඛෙත්තෙ භත්තං හරන්තියා දාරුපණ්ණාදීනං වා අත්ථාය අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තියා තාය සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. තං දිස්වා දහරමනුස්සා ‘‘අම්භො නික්ඛන්තො සුනඛලුද්දකො, අජ්ජ මයං මංසෙන භුඤ්ජිස්සාමා’’ති උප්පණ්ඩෙන්ති. සා තෙසං කථාය මඞ්කු හුත්වා සුනඛං ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පලාපෙති, සුනඛො නිවත්තිත්වා පුන අනුබන්ධති. සො කිරස්සා තතියෙ අත්තභාවෙ භත්තා අහොසි, තස්මා සිනෙහං ඡින්දිතුං න සක්කොති. කිඤ්චාපි හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ජායා වා පති වා අභූතපුබ්බා නාම නත්ථි, අවිදූරෙ පන අත්තභාවෙ ඤාතකෙසු අධිමත්තො සිනෙහො හොති, තස්මා සො සුනඛො තං විජහිතුං න සක්කොති. සා තස්ස කුජ්ඣිත්වා ඛෙත්තං සාමිකස්ස යාගුං හරමානා රජ්ජුං උච්ඡඞ්ගෙ ඨපෙත්වා අගමාසි, සුනඛො තායෙව සද්ධිං ගතො. සා සාමිකස්ස යාගුං දත්වා තුච්ඡකුටං ආදාය එකං උදකට්ඨානං

ගන්ත්වා කුටං වාලුකාය පූරෙත්වා සමීපෙ ඔලොකෙත්වා ධීතස්ස සුනඛස්ස සද්දමකාසි. සුනඛො ''චිරස්සං වත මෙ අජ්ජ මධුරකථා ලද්ධා''ති නඞ්ගුට්ඨං චාලෙන්තො තං උපසඞ්කමි. සා තං ගීවායං දළ්හං ගහෙත්වා එකාය රජ්ජුකොටියා කුටං බන්ධිත්වා එකං රජ්ජුකොටිං සුනඛස්ස ගීවායං බන්ධිත්වා කුටං උදකාභිමුඛං පවට්ටෙසි. සුනඛො කුටං අනුබන්ධන්තො උදකෙ පතිත්වා තත්ථෙව කාලමකාසි. සා තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ වාලුකකුටං ගීවායං බන්ධිත්වා උදකෙ පක්ඛිත්තා කාලමකාසීති.

තුම්හෙහිපි, භික්ඛවෙ, අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභූතං. අතීතස්මිඤ්හි බාරාණසිවාසිනො සත්ත ගොපාලකදාරකා එකස්මිං අටවිපදෙසෙ සත්තාහවාරෙන ගාවියො චරන්තා එකදිවසං ගාවියො චාරෙත්වා ආගච්ඡන්තා එකං මහාගොධං දිස්වා අනුබන්ධිංසු. ගොධා පලායිත්වා එකං වම්මිකං පාවිසි. තස්ස පන වම්මිකස්ස සත්ත ඡිද්දානි, දාරකා ''මයං දානි ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාම, ස්වෙ ආගන්ත්වා ගණ්හිස්සාමා''ති එකෙකො එකෙකං සාඛභඞ්ගමුට්ඨිං ආදාය සත්තපි ජනා සත්ත ඡිද්දානි පිදහිත්වා පක්කමිංසු. තෙ පුනදිවසෙ තං ගොධං අමනසිකත්වා අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙ ගාවියො චාරෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ ගාවියො ආදාය ගච්ඡන්තා තං වම්මිකං දිස්වා සතිං පටිලභිත්වා ''කා නු ඛො තස්සා ගොධාය පවත්තී''ති අත්තනා අත්තනා පිදහිතානි ඡිද්දානි විවරිංසු. ගොධා ජීවිතෙ නිරාලයා හුත්වා අට්ඨිචම්මාවසෙසා පවෙධමානා නික්ඛමි. තෙ තං දිස්වා අනුකම්පං කත්වා ''මා නං මාරෙථ, සත්තාහං ඡින්නභත්තා ජාතා''ති තස්සා පිට්ඨිං පරිමජ්ජිත්වා ''සුඛෙන ගච්ඡාහී''ති විස්සජ්ජෙසුං. තෙ ගොධාය අමාරිතත්තා නිරයෙ තාව න පච්චිංසු. තෙ පන සත්ත ජනා එකතො හුත්වා චුද්දසසු අත්තභාවෙසු සත්ත සත්ත දිවසානි ඡින්නභත්තා අහෙසුං. තදා, භික්ඛවෙ, තුම්හෙහි සත්තහි ගොපාලකෙහි හුත්වා තං කම්මං කතන්ති. එවං සත්ථා තෙහි පුට්ඨපුට්ඨං පඤ්හං බ්‍යාකාසි.

අඤ්ඤතරො භික්ඛු සත්ථාරං ආහ – ''කිං පන, භන්තෙ, පාපකම්මං කත්වා ආකාසෙ උප්පතිතස්සපි සමුද්දං පක්ඛන්දස්සාපි පබ්බතන්තරං පවිට්ඨස්සාපි මොක්ඛො නත්ථී''ති. සත්ථා ''එවමෙතං, භික්ඛවෙ, ආකාසාදීසුපි එකපදෙසොපි නත්ථි, යත්ථ ඨිතො පාපකම්මතො මුච්චෙය්‍යා''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

127.

''න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජතී සො ජගතිප්පදෙසො, යත්ථට්ඨිතො මුච්චෙය්‍ය පාපකම්මා''ති.

තස්සත්ථො – සචෙ හි කොචි ''ඉමිනා උපායෙන පාපකම්මතො මුච්චිස්සාමී''ති **අන්තලික්ඛෙ** වා නිසීදෙය්‍ය,

චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරං මහාසමුද්දං වා පවිසෙය්‍ය, පබ්බතන්තරෙ වා නිසීදෙය්‍ය, නෙව පාපකම්මතො **මුච්චෙය්‍ය.** පුරත්ථිමාදීසු ජගතිපදෙසෙසු පථවිභාගෙසු න සො වාලග්ගමත්තොපි ඔකාසො අත්ථි, යත්ථ ඨිතො පාපකම්මතො මුච්චිතුං සක්කුණෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තයොජනවත්ථු එකාදසමං.

12. සුප්පබුද්ධසක්‍යවත්ථු

න අන්තලික්ඛෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො සුප්පබුද්ධං සක්කං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ''අයං මම ධීතරං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛන්තො ච, මම පුත්තං පබ්බාජෙත්වා තස්ස වෙරිට්ඨානෙ ඨිතො චා''ති ඉමෙහි ද්වීහි කාරණෙහි සත්ථරි ආඝාතං බන්ධිත්වා එකදිවසං ''න දානිස්ස නිමන්තනට්ඨානං ගන්ත්වා භුඤ්ජිතුං දස්සාමී''ති ගමනමග්ගං පිදහිත්වා අන්තරවීථියං සුරං පිවන්තො නිසීදි. අථස්ස සත්ථරි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතෙ තං ඨානං ආගතෙ ''සත්ථා ආගතො''ති ආරොචෙසුං. සො ආහ – ''පුරතො ගච්ඡාති තස්ස වදෙථ, නායං මයා මහල්ලකතරො, නාස්ස මග්ගං දස්සාමී''ති පුනප්පුනං වුච්චමානොපි තථෙව වත්වා නිසීදි. සත්ථා මාතුලස්ස සන්තිකා මග්ගං අලභිත්වා තතො නිවත්ති. සොපි එකං චරපුරිසං පෙසෙසි ''ගච්ඡ, තස්ස කථං සුත්වා එහී''ති. සත්ථාපි නිවත්තන්තො සිතං කත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන ''කො නු ඛො, භන්තෙ, සිතස්ස පාතුකම්මස්ස පච්චයො''ති පුට්ඨො ආහ – ''පස්සසි, ආනන්ද, සුප්පබුද්ධ''න්ති. පස්සාමි, භන්තෙති. භාරියං තෙන කම්මං කතං මාදිසස්ස බුද්ධස්ස මග්ගං අදෙන්තෙන, ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලෙ පථවිං පවිසිස්සතීති. චරපුරිසො තං කථං සුත්වා සුප්පබුද්ධස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං මම භාගිනෙය්‍යෙන නිවත්තන්තෙන වුත්ත''න්ති පුට්ඨො යථාසුතං ආරොචෙසි. සො තස්ස වචනං සුත්වා ''න දානි මම භාගිනෙය්‍යස්ස කථාය දොසො අත්ථි, අද්ධා යං සො වදති, තං තථෙව හොති. එවං සන්තෙපි නං ඉදානි මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමි. සො හි මං 'සත්තමෙ දිවසෙ පථවිං පවිසිස්සතී'ති අනියමෙන අවත්වා 'හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලෙ පථවිං පවිසිස්සතී'''ති ආහ. ''ඉතො දානි පට්ඨායාහං තං ඨානං න ගමිස්සාමි, අථ නං තස්මිං ඨානෙ පථවිං අපවිසිත්වා මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමී''ති අත්තනො උපභොගජාතං සබ්බං සත්තභූමිකපාසාදස්ස උපරි ආරොපෙත්වා සොපානං හරාපෙත්වා ද්වාරං පිදහාපෙත්වා එකෙකස්මිං ද්වාරෙ ද්වෙ ද්වෙ මල්ලෙ ඨපෙත්වා ''සචාහං පමාදෙන හෙට්ඨා ඔරොහිතුකාමො හොමි, නිවාරෙය්‍යාථ ම''න්ති වත්වා සත්තමෙ පාසාදතලෙ සිරිගබ්භෙ නිසීදි. සත්ථා තං පවත්තිං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, සුප්පබුද්ධො න කෙවලං පාසාදතලෙ

වෙහාසං උප්පතිත්වා ආකාසෙ වා නිසීදතු, නාවාය වා සමුද්දං පක්ඛන්දතු, පබ්බතන්තරං වා පවිසතු, බුද්ධානං කථාය ද්වෙධාභාවො නාම නත්ථි, මයා වුත්තට්ඨානෙයෙව සො පථවිං පවිසිස්සතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

128.

''න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජතී සො ජගතිප්පදෙසො, යත්ථට්ඨිතං නප්පසහෙය්‍ය මච්චූ''ති.

තත්ථ **යත්ථ ඨිතං නප්පසහෙය්‍ය, මච්චූති** යස්මිං පදෙසෙ ඨිතං මරණං නප්පසහෙය්‍ය නාභිභවෙය්‍ය, කෙසග්ගමත්තොපි පථවිප්පදෙසො නත්ථි. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථු භික්ඛාචාරමග්ගස්ස නිරුද්ධවෙලාය හෙට්ඨාපාසාදෙ සුප්පබුද්ධස්ස මඞ්ගලස්සො උද්දාමො හුත්වා තං තං භිත්තිං පහරි. සො උපරි නිසින්නොවස්ස සද්දං සුත්වා ''කිමෙත''න්ති පුච්ඡි. ''මඞ්ගලස්සො උද්දාමො''ති. සො පනස්සො සුප්පබුද්ධං දිස්වාව සන්නිසීදති. අථ නං සො ගණ්හිතුකාමො හුත්වා නිසින්නට්ඨානා උට්ඨාය ද්වාරාභිමුඛො අහොසි, ද්වාරානි සයමෙව විවටානි, සොපානං සකට්ඨානෙයෙව ඨිතං. ද්වාරෙ ඨිතා මල්ලා තං ගීවායං ගහෙත්වා හෙට්ඨාභිමුඛං ඛිපිංසු. එතෙනුපායෙන සත්තසුපි තලෙසු ද්වාරානි සයමෙව විවටානි, සොපානානි යථාඨානෙ ඨිතානි. තත්ථ තත්ථ මල්ලා තං ගීවායමෙව ගහෙත්වා හෙට්ඨාභිමුඛං ඛිපිංසු. අථ නං හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලං සම්පත්තමෙව මහාපථවී විවරමානා භිජ්ජිත්වා සම්පටිච්ඡි, සො ගන්ත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තීති.

සුප්පබුද්ධසක්‍යවත්ථු ද්වාදසමං.

පාපවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවමො වග්ගො.

10. දණ්ඩවග්ගො

1. ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු

සබ්බෙ තසන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්තරසවග්ගියෙහි සෙනාසනෙ පටිජග්ගිතෙ ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ ‘‘නික්ඛමථ, මයං මහල්ලකතරා, අම්හාකං එතං පාපුණාතී’’ති වත්වා තෙහි ‘‘න මයං දස්සාම, අම්හෙහි පඨමං පටිජග්ගිත’’න්ති වුත්තෙ තෙ භික්ඛූ පහරිංසු. සත්තරසවග්ගියා මරණභයතජ්ජිතා මහාවිරවං විරවිංසු. සත්ථා තෙසං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉදං නාමා’’ති ආරොචිතෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භික්ඛුනා නාම එවං කත්තබ්බං, යො කරොති, සො ඉමං නාම ආපත්තිං ආපජ්ජතී’’ති **පහාරදානසික්ඛාපදං** (පාචි. 449 ආදයො) පඤ්ඤාපෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම ‘යථා අහං, තථෙව අඤ්ඤෙපි දණ්ඩස්ස තසන්ති, මච්චුනො භායන්ති’ති ඤත්වා පරො න පහරිතබ්බො, න ඝාතෙතබ්බො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

129.

‘‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො;
අත්තානං උපමං කත්වා, න හනෙය්‍ය න ඝාතයෙ’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙ තසන්තී**ති සබ්බෙපි සත්තා අත්තනි දණ්ඩෙ පතන්තෙ තස්ස දණ්ඩස්ස තසන්ති. **මච්චුනො**ති මරණස්සාපි **භායන්ති**යෙව. ඉමිස්සා ච දෙසනාය බ්‍යඤ්ජනං නිරවසෙසං, අත්ථො පන සාවසෙසො. යථා හි රඤ්ඤා ‘‘සබ්බෙ සන්නිපතන්තූ’’ති භෙරියා චරාපිතායපි රාජමහාමත්තෙ ඨපෙත්වා සෙසා සන්නිපතන්ති, එවමිධ ‘‘සබ්බෙ තසන්තී’’ති වුත්තෙපි හත්ථාජානෙය්‍යො අස්සාජානෙය්‍යො උසභාජානෙය්‍යො ඛීණාසවොති ඉමෙ චත්තාරො ඨපෙත්වා අවසෙසාව තසන්තීති වෙදිතබ්බා. ඉමෙසු හි ඛීණාසවො සක්කායදිට්ඨියා පහීනත්තා මරණකසත්තං අපස්සන්තො න භායති, ඉතරෙ තයො සක්කායදිට්ඨියා බලවත්තා අත්තනො පටිපක්ඛභූතං සත්තං අපස්සන්තා න භායන්තීති. **න හනෙය්‍ය න ඝාතයෙ**ති යථා අහං, එවං අඤ්ඤෙපි සත්තාති නෙව පරං පහරෙය්‍ය න පහරාපෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු

සබ්බෙ තසන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙයෙව එකස්මිඤ්හි සමයෙ තෙනෙව කාරණෙන පුරිමසික්ඛාපදෙ සත්තරසවග්ගියෙ පහරිංසු. තෙනෙව කාරණෙන තෙසං තලසත්තිකං උග්ගිරිංසු. ඉධාපි සත්ථා තෙසං සද්දං සුත්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉදං නාමා’’ති ආරොචිතෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භික්ඛුනා නාම එවං කත්තබ්බං, යො කරොති, සො ඉමං නාම ආපත්තිං ආපජ්ජතී’’ති **තලසත්තිකසික්ඛාපදං** (පාචි. 454 ආදයො) පඤ්ඤාපෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම ‘යථා අහං, තථෙව අඤ්ඤෙපි දණ්ඩස්ස තසන්ති, යථා ච මය්හං, තථෙව නෙසං ජීවිතං පිය’න්ති ඤත්වා පරො න පහරිතබ්බො න ඝාතෙතබ්බො’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

130.

‘‘සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙසං ජීවිතං පියං;
අත්තානං උපමං කත්වා, න හනෙය්‍ය න ඝාතයෙ’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙසං ජීවිතං පිය**න්ති ඛීණාසවං ඨපෙත්වා සෙසසත්තානං ජීවිතං පියං මධුරං, ඛීණාසවො පන ජීවිතෙ වා මරණෙ වා උපෙක්ඛකොව හොති. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. සම්බහුලකුමාරකවත්ථු

සුඛකාමානි භූතානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ කුමාරකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය පවිසන්තො අන්තරාමග්ගෙ සම්බහුලෙ කුමාරකෙ එකං ඝරසප්පජාතිකං අහිං දණ්ඩකෙන පහරන්තෙ දිස්වා ‘‘කුමාරකා කිං කරොථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අහිං, භන්තෙ, දණ්ඩකෙන පහරාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘කිං කාරණා’’ති පුන පුච්ඡිත්වා ‘‘ඩංසනභයෙන, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘තුම්හෙ ‘අත්තනො සුඛං කරිස්සාමා’ති ඉමං පහරන්තා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛලාභිනො න භවිස්සථ. අත්තනො සුඛං පත්ථෙන්තෙන හි පරං පහරිතුං න වට්ටතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

131.

‘‘සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන විහිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛං.

132.

‘‘සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන න හිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො ලභතෙ සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **යො දණ්ඩෙනාති** යො පුග්ගලො දණ්ඩෙන වා ලෙඩ්ඩුආදීහි වා විහෙඨෙති. **පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛන්ති** සො පුග්ගලො පරලොකෙ මනුස්සසුඛං වා දිබ්බසුඛං වා පරමත්ථභූතං වා නිබ්බානසුඛං න ලභති. දුතියගාථාය **පෙච්ච සො ලභතෙති** සො පුග්ගලො පරලොකෙ වුත්තප්පකාරං තිවිධම්පි **සුඛං** ලභතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ කුමාරකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලකුමාරකවත්ථු තතියං.

4. කොණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු

මාවොච ඵරුසං කඤ්චීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොණ්ඩධානත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය එකං ඉත්ථිරූපං ථෙරෙන සද්ධිංයෙව විචරති. තං ථෙරො න පස්සති, මහාජනො පන පස්සති. අන්තොගාමං පිණ්ඩාය චරතොපිස්ස මනුස්සා එකං භික්ඛං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, අයං තුම්හාකං හොතු, අයං පන තුම්හාකං සහායිකායා’’ති වත්වා දුතියම්පි දදන්ති.

කිං තස්ස පුබ්බකම්මන්ති? කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිර ද්වෙ සහායකා භික්ඛූ එකමාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තසදිසා අතිවිය සමග්ගා අහෙසුං. දීඝායුකබුද්ධකාලෙ ච අනුසංවච්ඡරං වා අනුඡමාසං වා භික්ඛූ උපොසථත්ථාය සන්නිපතන්ති. තස්මා තෙපි ‘‘උපොසථග්ගං ගමිස්සාමා’’ති වසනට්ඨානා නික්ඛමිංසු. තෙ එකා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තදෙවතා දිස්වා ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ අතිවිය සමග්ගා, සක්කා නු ඛො ඉමෙ භින්දිතු’’න්ති චින්තෙත්වා අත්තනො බාලතාය චින්තිතසමනන්තරමෙව ආගන්ත්වා තෙසු එකෙන, ‘‘ආවුසො, මුහුත්තං ආගමෙහි, සරීරකිච්චෙනම්හි අත්ථිකො’’ති වුත්තෙ සා දෙවතා එකං මනුස්සිත්ථිවණ්ණං මාපෙත්වා ථෙරස්ස ගච්ඡන්තරං පවිසිත්වා නික්ඛමනකාලෙ එකෙන හත්ථෙන කෙසකලාපං, එකෙන නිවාසනං සණ්ඨාපයමානා තස්ස පිට්ඨිතො නික්ඛමි. සො තං න පස්සති, තමාගමයමානො පන පුරතො ඨිතභික්ඛු නිවත්තිත්වා ඔලොකයමානො තං තථා කත්වා නික්ඛමන්තං පස්සි. සා තෙන දිට්ඨභාවං

ඤත්වා අන්තරධායි. ඉතරො තං භික්ඛුං අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ ආහ – ‘‘ආවුසො, සීලං තෙ භින්න’’න්ති. ‘‘නත්ථාවුසො, මය්හං එවරූප’’න්ති. ඉදානෙව තෙ මයා පච්ඡතො නික්ඛමමානා තරුණිත්ථී ඉදං නාම කරොන්තී දිට්ඨා, ත්වං ‘‘නත්ථි මය්හං එවරූප’’න්ති කිං වදෙසීති. සො අසනියා මත්ථකෙ අවත්ථටො විය මා මං, ආවුසො, නාසෙහි, නත්ථි මය්හං එවරූපන්ති. ඉතරො ‘‘මයා සාමං අක්ඛීහි දිට්ඨං, කිං තව සද්දහිස්සාමී’’ති දණ්ඩකො විය භිජ්ජිත්වා පක්කාමි, උපොසථග්ගෙපි ‘‘නාහං ඉමිනා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාමී’’ති නිසීදි. ඉතරො ‘‘මය්හං, භන්තෙ, සීලෙ අණුමත්තම්පි කාළං නත්ථී’’ති භික්ඛූනං කථෙසි. සොපි ‘‘මයා සාමං දිට්ඨ’’න්ති ආහ. දෙවතා තං තෙන සද්ධිං උපොසථං කාතුං අනිච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘භාරියං මයා කම්මං කත’’න්ති චින්තෙත්වා – ‘‘භන්තෙ, මය්හං අය්‍යස්ස සීලභෙදො නත්ථි, මයා පන වීමංසනවසෙනෙතං කතං, කරොථ තෙන සද්ධිං උපොසථ’’න්ති ආහ. සො තස්සා ආකාසෙ ඨත්වා කථෙන්තියා සද්දහිත්වා උපොසථං අකාසි, න පන ථෙරෙ පුබ්බෙ විය මුදුචිත්තො අහොසි. එත්තකං දෙවතාය පුබ්බකම්මං.

ආයුපරියොසානෙ පන තෙ ථෙරා යථාසුඛං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. දෙවතා අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං තත්ථ පච්චිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං නිබ්බත්තිත්වා වුද්ධිමන්වාය සාසනෙ පබ්බජිත්වා උපසම්පදං ලභි. තස්ස පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය තං ඉත්ථිරූපං තථෙව පඤ්ඤායි. තෙනෙවස්ස **කොණ්ඩධානත්ථෙරොති** නාමං කරිංසු. තං තථාවිචරන්තං දිස්වා භික්ඛූ අනාථපිණ්ඩිකං ආහංසු – ‘‘මහාසෙට්ඨි, ඉමං දුස්සීලං තව විහාරා නීහර. ඉමඤ්හි නිස්සාය සෙසභික්ඛූනං අයසො උප්පජ්ජිස්සතී’’ති. කිං පන, භන්තෙ, සත්ථා විහාරෙ නත්ථීති? අත්ථි උපාසකාති. තෙන හි, භන්තෙ, සත්ථාව ජානිස්සතීති. භික්ඛූ ගන්ත්වා විසාඛායපි තථෙව කථෙසුං. සාපි නෙසං තථෙව පටිවචනං අදාසි.

භික්ඛූපි තෙහි අසම්පටිච්ඡිතවචනා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ‘‘මහාරාජ, කොණ්ඩධානත්ථෙරො එකං ඉත්ථිං ගහෙත්වා විචරන්තො සබ්බෙසං අයසං උප්පාදෙසි, තං තුම්හාකං විජිතා නීහරථා’’ති. ‘‘කහං පන සො, භන්තෙ’’ති? ‘‘විහාරෙ, මහාරාජා’’ති. ‘‘කතරස්මිං සෙනාසනෙ විහරතී’’ති? ‘‘අසුකස්මිං නාමා’’ති. ‘‘තෙන හි ගච්ඡථ, අහං තං ගණ්හිස්සාමී’’ති සො සායන්හසමයෙ විහාරං ගන්ත්වා තං සෙනාසනං පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානාභිමුඛො අගමාසි. ථෙරො මහාසද්දං සුත්වා විහාරා නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ අට්ඨාසි. තම්පිස්ස ඉත්ථිරූපං පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතං රාජා අද්දස. ථෙරො රඤ්ඤො ආගමනං ඤත්වා විහාරං අභිරුහිත්වා නිසීදි. රාජා ථෙරං න වන්දි, තම්පි ඉත්ථිං නාද්දස. සො ද්වාරන්තරෙපි හෙට්ඨාමඤ්චෙපි ඔලොකෙන්තො අදිස්වාව ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ එකං ඉත්ථිං අද්දසං, කහං සා’’ති? ‘‘න පස්සාමි, මහාරාජා’’ති. ‘‘ඉදානි මයා තුම්හාකං පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතා දිට්ඨා’’ති වුත්තෙපි ‘‘අහං න

පස්සාමී''ච්චෙවාහ. රාජා ''කිං නු ඛො එත''න්ති චින්තෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉතො තාව නික්ඛමථා''ති ආහ. ථෙරෙ නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ ඨිතෙ පුන සා ථෙරස්ස පිට්ඨිපස්සෙ අට්ඨාසි. රාජා තං දිස්වා පුන උපරිතලං අභිරුහි, තස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ථෙරො නිසීදි. පුන රාජා තං සබ්බට්ඨානෙසු ඔලොකෙන්තොපි අදිස්වා, ''භන්තෙ, කහං සා ඉත්ථී''ති පුන ථෙරං පුච්ඡි. නාහං පස්සාමි මහාරාජාති. ''කිං කථෙථ, භන්තෙ, මයා ඉදානෙව තුම්හාකං පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතා දිට්ඨා''ති ආහ. ආම, මහාරාජ, මහාජනොපි ''මෙ පච්ඡතො පච්ඡතො ඉත්ථී විචරතී''ති වදති, අහං පන න පස්සාමීති. රාජා ''පතිරූපකෙන භවිතබ්බ''න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා පුන ථෙරං, ''භන්තෙ, ඉතො තාව ඔතරථා''ති වත්වා ථෙරෙ ඔතරිත්වා පමුඛෙ ඨිතෙ පුන තං තස්ස පිට්ඨිපස්සෙ ඨිතං දිස්වා උපරිතලං අභිරුහි. පුන නාද්දස. සො පුන ථෙරං පුච්ඡිත්වා තෙන ''න පස්සාමී''ච්චෙව වුත්තෙ ''පතිරූපකමෙවෙත''න්ති නිට්ඨං ගන්ත්වා ථෙරං ආහ – ''භන්තෙ, එවරූපෙ සංකිලෙසෙ තුම්හාකං පිට්ඨිතො විචරන්තෙ අඤ්ඤො කොචි තුම්හාකං භික්ඛං න දස්සති, නිබද්ධං මම ගෙහං පවිසථ, අහමෙව චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමී''ති ථෙරං නිමන්තෙත්වා පක්කාමි.

භික්ඛූ ''පස්සථාවුසො, රඤ්ඤො පාපකිරියං, 'එතං විහාරතො නීහරා'ති වුත්තෙ ආගන්ත්වා චතූහි පච්චයෙහි නිමන්තෙත්වා ගතො''ති උජ්ඣායිංසු. තම්පි ථෙරං ආහංසු – ''අම්හො, දුස්සීල, ඉදානිසි රාජකොණ්ඩො ජාතො''ති. සොපි පුබ්බෙ භික්ඛූ කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො ''තුම්හෙ දුස්සීලා, තුම්හෙ කොණ්ඩා, තුම්හෙ ඉත්ථිං ගහෙත්වා විචරථා''ති ආහ. තෙ ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – ''භන්තෙ, කොණ්ඩධානත්ථෙරො අම්හෙහි වුත්තො අම්හෙ 'දුස්සීලා'තිආදීනි වත්වා අක්කොසතී''ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ''සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, එවං වදෙසී''ති? ''සච්චං, භන්තෙ''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''මයා සද්ධිං කථිතකාරණා''ති. ''තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ඉමිනා සද්ධිං කස්මා කථෙථා''ති. ''ඉමස්ස පච්ඡතො ඉත්ථිං විචරන්තිං දිස්වා, භන්තෙ''ති. ''ඉමෙ කිර තයා සද්ධිං ඉත්ථිං විචරන්තිං දිස්වා වදන්ති, ත්වං කස්මා කථෙසි, එතෙ තාව දිස්වා කථෙන්ති. ත්වං අදිස්වාව ඉමෙහි සද්ධිං කස්මා කථෙසි, නනු පුබ්බෙ තවෙව පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය ඉදං ජාතං, ඉදානි කස්මා පුන පාපිකං දිට්ඨිං ගණ්හාසී''ති. භික්ඛූ ''කිං පන, භන්තෙ, ඉමිනා පුබ්බෙ කත''න්ති පුච්ඡිංසු. අථ නෙසං සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා ''භික්ඛු ඉදං පාපකම්මං නිස්සාය ත්වං ඉමං විප්පකාරං පත්තො, ඉදානි තෙ පුන තථාරූපං පාපිකං දිට්ඨිං ගහෙතුං න යුත්තං, මා පුන භික්ඛූහි සද්ධිං කිඤ්චි කථෙහි, නිස්සද්දො මුඛවට්ටියං ඡින්නකංසථාලසදිසො හොහි, එවං කරොන්තො නිබ්බානප්පත්තො නාම භවිස්සතී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

133.

‘‘මාවොච ඵරුසං කඤ්චි, වුත්තා පටිවදෙය්‍යු තං;
දුක්ඛා හි සාරම්භකථා, පටිදණ්ඩා ඵුසෙය්‍යු තං.

134.

‘‘සචෙ නෙරෙසි අත්තානං, කංසො උපහතො යථා;
එස පත්තොසි නිබ්බානං, සාරම්භො තෙ න විජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **මාවොච ඵරුසං කඤ්චීති** කඤ්චි එකපුග්ගලම්පි ඵරුසං මා අවච. **වුත්තාති** තයා පරෙ ‘‘දුස්සීලා’’ති වුත්තා, තම්පි තථෙව **පටිවදෙය්‍යුං. සාරම්භකථාති** එසා කරණුත්තරා යුගග්ගාහකථා නාම **දුක්ඛා. පටිදණ්ඩාති** කායදණ්ඩාදීහි පරං පහරන්තස්ස තාදිසා පටිදණ්ඩා ච තව මත්ථකෙ පතෙය්‍යුං. **සචෙ නෙරෙසීති** සචෙ අත්තානං නිච්චලං කාතුං සක්ඛිස්සසි. **කංසො උපහතො යථාති** මුඛවට්ටියං ඡින්දිත්වා තලමත්තං කත්වා ඨපිතකංසථාලං විය. තඤ්හි හත්ථපාදෙහි වා දණ්ඩකෙන වා පහටම්පි සද්දං න කරොති, **එස පත්තොසීති** සචෙ එවරූපො භවිතුං සක්ඛිස්සසි, ඉමං පටිපදං පූරයමානො ඉදානි අප්පත්තොපි එසො නිබ්බානප්පත්තො නාම. **සාරම්භො තෙ න විජ්ජතීති** එවං සන්තෙ ච පන ‘‘ත්වං දුස්සීලො, තුම්හෙ දුස්සීලා’’තිඑවමාදිකො උත්තරකරණවාචාලක්ඛණො සාරම්භොපි තෙ න විජ්ජති, න භවිස්සතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, කොණ්ඩධානත්ථෙරොපි සත්ථාරා දින්නඔවාදෙ ඨත්වා අරහත්තං පාපුණි, න චිරස්සෙව ආකාසෙ උප්පතිත්වා පඨමං සලාකං ගණ්හීති.

කොණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. උපොසථිකඉත්ථීනං වත්ථු

යථා දණ්ඩෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො විසාඛාදීනං උපාසිකානං උපොසථකම්මං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකස්මිං මහාඋපොසථදිවසෙ පඤ්චසතමත්තා ඉත්ථියො උපොසථිකා හුත්වා විහාරං අගමිංසු. විසාඛා තාසු මහල්ලකිත්ථියො උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි, ‘‘අම්මා, කිමත්ථං උපොසථිකා ජාතත්ථා’’ති. තාහි ‘‘දිබ්බසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා’’ති වුත්තෙ මජ්ඣිමිත්ථියො පුච්ඡි, තාහි ‘‘සපත්තිවාසා මුච්චනත්ථායා’’ති වුත්තෙ තරුණිත්ථියො පුච්ඡි, තාහි ‘‘පඨමගබ්භෙ පුත්තපටිලාභත්ථායා’’ති වුත්තෙ කුමාරිකායො පුච්ඡි, තාහි ‘‘තරුණභාවෙයෙව පතිකුලගමනත්ථායා’’ති වුත්තෙ තං සබ්බම්පි තාසං කථං සුත්වා තා ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිපාටියා ආරොචෙසි. තං සුත්වා සත්ථා ‘‘විසාඛෙ ඉමෙසං සත්තානං ජාතිආදයො නාම දණ්ඩහත්ථකගොපාලකසදිසා, ජාති ජරාය සන්තිකං, ජරා බ්‍යාධිනො සන්තිකං, බ්‍යාධි මරණස්ස සන්තිකං පෙසෙත්වා මරණං කුඨාරියා ඡින්දන්තා

විය ජීවිතං ඡින්දති, එවං සන්තෙපි විවට්ටං පත්ථෙන්තා නාම නත්ථි, වට්ටමෙව පන පත්ථෙන්තී''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

135.

''යථා දණ්ඩෙන ගොපාලො, ගාවො පාජෙති ගොචරං;
එවං ජරා ච මච්චු ච, ආයුං පාජෙන්ති පාණින''න්ති.

තත්ථ **පාජෙතීති** ඡෙකො **ගොපාලො** කෙදාරන්තරං පවිසන්තියො **ගාවො දණ්ඩෙන** නිවාරෙත්වා තෙනෙව පොථෙන්තො සුලභතිණොදකං **ගොචරං** නෙති. **ආයුං පාජෙන්තීති** ජීවිතින්ද්‍රියං ඡින්දන්ති ඛෙපෙන්ති. ගොපාලකො විය හි ජරා ච මච්චු ච, ගොගණො විය ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොචරභූමි විය මරණං. තත්ථ ජාති තාව සත්තානං ජීවිතින්ද්‍රියං ජරාය සන්තිකං පෙසෙසි, ජරා බ්‍යාධිනො සන්තිකං, බ්‍යාධි මරණස්ස සන්තිකං. තමෙව මරණං කුඨාරියා ඡෙදං විය ඡින්දිත්වා ගච්ඡතීති ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසම්පටිපාදනං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උපොසථිකඉත්ථීනං වත්ථු පඤ්චමං.

6. අජගරපෙතවත්ථු

අථ පාපානි කම්මානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අජගරපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටතො ඔතරන්තො දිබ්බෙන චක්ඛුනා පඤ්චවීසතියොජනිකං අජගරපෙතං නාම අද්දස. තස්ස සීසතො අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා පරියන්තං ගච්ඡන්ති, පරියන්තතො උට්ඨහිත්වා සීසං ගච්ඡන්ති, උභයතො උට්ඨහිත්වා මජ්ඣෙ ඔතරන්ති. ථෙරො තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. ලක්ඛණත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ''අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණාය, සත්ථු සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී''ති වත්වා රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගතකාලෙ ලක්ඛණත්ථෙරෙන පුට්ඨො ආහ – ''තත්‍රාහං, ආවුසො, එකං පෙතං අද්දසං, තස්ස එවරූපො නාම අත්තභාවො, අහං තං දිස්වා 'න වත මෙ එවරූපො අත්තභාවො දිට්ඨපුබ්බො'ති සිතං පාත්වාකාසි''න්ති. සත්ථා ''චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්තී''තිආදීනි (පාරා. 228; සං. නි. 2.202) වදන්තො ථෙරස්ස කථං පතිට්ඨාපෙත්වා ''මයාපි එසො, භික්ඛවෙ, පෙතො බොධිමණ්ඩෙයෙව දිට්ඨො, 'යෙ ච පන මෙ වචනං න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං තං අහිතාය අස්සා'ති න කථෙසිං, ඉදානි මොග්ගල්ලානං සක්ඛිං ලභිත්වා කථෙමී''ති වත්වා භික්ඛූහි තස්ස පුබ්බකම්මං පුට්ඨො බ්‍යාකාසි –

කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර සුමඞ්ගලසෙට්ඨි නාම සුවණ්ණිට්ඨකාහි භූමිං සන්ථරිත්වා වීසතිඋසභට්ඨානෙ තත්තකෙනෙව ධනෙන විහාරං කාරෙත්වා තාවත්තකෙනෙව විහාරමහං කාරෙසි. සො එකදිවසං පාතොව සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය කාසාවං සසීසං පාරුපිත්වා කලලමක්ඛිතෙහි පාදෙහි නිපන්නං එකං චොරං දිස්වා ''අයං කලලමක්ඛිතපාදො රත්තිං විචරිත්වා දිවා නිපන්නමනුස්සො භවිස්සතී''ති ආහ. චොරො මුඛං විවරිත්වා සෙට්ඨිං දිස්වා ''හොතු, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බ''න්ති ආඝාතං බන්ධිත්වා සත්තක්ඛත්තුං ඛෙත්තං ඣාපෙසි, සත්තක්ඛත්තුං වජෙ ගුන්නං පාදෙ ඡින්දි, සත්තක්ඛත්තුං ගෙහං ඣාපෙසි, සො එත්තකෙනාපි කොපං නිබ්බාපෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස චූළුපට්ඨාකෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා ''කිං තෙ සෙට්ඨිනො පිය''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ගන්ධකුටිතො අඤ්ඤං තස්ස පියතරං නත්ථී''ති සුත්වා ''හොතු, ගන්ධකුටිං ඣාපෙත්වා කොපං නිබ්බාපෙස්සාමී''ති සත්ථරි පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ පානීයපරිභොජනීයඝටෙ භින්දිත්වා ගන්ධකුටියං අග්ගිං අදාසි. සෙට්ඨි ''ගන්ධකුටි කිර ඣායතී''ති සුත්වා ආගච්ඡන්තො ඣාමකාලෙ ආගන්ත්වා ගන්ධකුටිං ඣාමං ඔලොකෙන්තො වාලග්ගමත්තම්පි දොමනස්සං අකත්වා වාමබාහුං සමඤ්ජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන මහාඅප්ඵොටනං අප්ඵොටෙසි. අථ නං සමීපෙ ඨිතා පුච්ඡිංසු – ''කස්මා, සාමි, එත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා කතගන්ධකුටියා ඣාමකාලෙ අප්ඵොටෙසී''ති? සො ආහ – ''එත්තකං මෙ, තාතා, අග්ගිආදීහි අසාධාරණෙ බුද්ධස්ස සාසනෙ ධනං නිදහිතුං ලද්ධං, 'පුනපි එත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා සත්ථු ගන්ධකුටිං කාතුං ලභිස්සාමී'ති තුට්ඨමානසො අප්ඵොටෙසි''න්ති. සො පුන තත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරස්ස සත්ථුනො දානං අදාසි. තං දිස්වා චොරො චින්තෙසි – ''අහං ඉමං අමාරෙත්වා මඞ්කුකාතුං න සක්ඛිස්සාමි, හොතු, මාරෙස්සාමි න''න්ති නිවාසනන්තරෙ ඡුරිකං බන්ධිත්වා සත්තාහං විහාරෙ විචරන්තොපි ඔකාසං න ලභි. මහාසෙට්ඨිපි සත්ත දිවසානි බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, මම එකෙන පුරිසෙන සත්තක්ඛත්තුං ඛෙත්තං ඣාපිතං, සත්තක්ඛත්තුං වජෙ ගුන්නං පාදා ඡින්නා, සත්තක්ඛත්තුං ගෙහං ඣාපිතං, ඉදානි ගන්ධකුටිපි තෙනෙව ඣාපිතා භවිස්සති, අහං ඉමස්මිං දානෙ පඨමං පත්තිං තස්ස දම්මී''ති.

තං සුත්වා චොරො ''භාරියං වත මෙ කම්මං කතං, එවං අපරාධකාරකෙ මයි ඉමස්ස කොපමත්තම්පි නත්ථි, ඉමස්මිම්පි දානෙ මය්හමෙව පඨමං පත්තිං දෙති, අහං ඉමස්මිං දුබ්භාමි, එවරූපං මෙ පුරිසං අඛමාපෙන්තස්ස දෙවදණ්ඩොපි මෙ මත්ථකෙ පතෙය්‍යා''ති ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ''ඛමාහි මෙ, සාමී''ති වත්වා ''කිං ඉද''න්ති වුත්තෙ, ''සාමි, එවං අයුත්තකං කම්මං මයා කතං, තස්ස මෙ ඛමාහී''ති ආහ. අථ නං සෙට්ඨි ''තයා මෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කත''න්ති සබ්බං පුච්ඡිත්වා ''ආම, මයා කත''න්ති

වුත්තෙ, ‘‘ත්වං මයා න දිට්ඨපුබ්බො, කස්මා මෙ කුජ්ඣිත්වා එවමකාසී’’ති පුච්ඡි. සො එකදිවසං නගරා නික්ඛන්තෙන තෙන වුත්තවචනං සාරෙත්වා ‘‘ඉමිනා මෙ කාරණෙන කොපො උප්පාදිතො’’ති ආහ. සෙට්ඨී අත්තනා වුත්තං සරිත්වා ‘‘ආම, තාත, වුත්තං මයා, තං මෙ ඛමාහී’’ති චොරං ඛමාපෙත්වා ‘‘උට්ඨෙහි, තාත, ඛමාමි තෙ, ගච්ඡ, තාතා’’ති ආහ. සචෙ මෙ, සාමි, ඛමසි, සපුත්තදාරං මං ගෙහෙ දාසං කරොහීති. තාත, ත්වං මයා එත්තකෙ කථිතෙ එවරූපං ඡෙදනං අකාසි, ගෙහෙ වසන්තෙන පන සද්ධිං න සක්කා කිඤ්චි කථෙතුං, න මෙ තයා ගෙහෙ වසන්තෙන කිච්චං අත්ථි, ඛමාමි තෙ, ගච්ඡ, තාතාති. චොරො තං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ අවීචිම්හි නිබ්බත්තො දීඝරත්තං තත්ථ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ පච්චතීති.

එවං සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, බාලා නාම පාපානි කම්මානි කරොන්තා න බුජ්ඣන්ති, පච්ඡා පන අත්තනා කතකම්මෙහි ඣායමානා අත්තනාව අත්තනො දාවග්ගිසදිසාව හොන්තී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

136.

‘‘අථ පාපානි කම්මානි, කරං බාලො න බුජ්ඣති;
සෙහි කම්මෙහි දුම්මෙධො, අග්ගිදඩ්ඪොව තප්පතී’’ති.

තත්ථ **අථ පාපානී**ති න කෙවලං **බාලො** කොධවසෙන පාපානි කරොති, කරොන්තොපි පන **න බුජ්ඣතී**ති අත්ථො. පාපං කරොන්තො ච ‘‘පාපං කරොමී’’ති අබුජ්ඣනකො නාම නත්ථි. ‘‘ඉමස්ස කම්මස්ස එවරූපො නාම විපාකො’’ති අජානනතාය ‘‘න බුජ්ඣතී’’ති වුත්තං. **සෙහී**ති සො තෙහි අත්තනො සන්තකෙහි **කම්මෙහි දුම්මෙධො** නිප්පඤ්ඤො පුග්ගලො නිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා **අග්ගිදඩ්ඪොව තප්පතී**ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අජගරපෙතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

යො දණ්ඩෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ තිත්ථියා සන්නිපතිත්වා මන්තෙසුං – ‘‘ජානාථාවුසො, ‘කෙන කාරණෙන සමණස්ස ගොතමස්ස ලාභසක්කාරො මහා හුත්වා නිබ්බත්තො’ති. මයං න ජානාම, තුම්හෙ පන ජානාථාති. ආම, ජානාම, මහාමොග්ගල්ලානං නාම එකං නිස්සාය උප්පන්නො. සො හි දෙවලොකං ගන්ත්වා දෙවතාහි කතකම්මං පුච්ඡිත්වා ආගන්ත්වා මනුස්සානං

කථෙති 'ඉදං නාම කත්වා එවරූපං සම්පත්තිං ලභන්තී'ති. නිරයෙ නිබ්බත්තානම්පි කම්මං පුච්ඡිත්වා ආගන්ත්වා මනුස්සානං කථෙති 'ඉදං නාම කත්වා එවරූපං දුක්ඛං අනුභවන්තී'ති. මනුස්සා තස්ස කථං සුත්වා මහන්තං ලාභසක්කාරං අභිහරන්ති, සචෙ තං මාරෙතුං සක්ඛිස්සාම, සො ලාභසක්කාරො අම්හාකං නිබ්බත්තිස්සතී''ති. තෙ ''අත්ථෙකො උපායො''ති සබ්බෙ එකච්ඡන්දා හුත්වා ''යංකිඤ්චි කත්වා තං මාරාපෙස්සාමා''ති අත්තනො උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා කහාපණසහස්සං ලභිත්වා පුරිසඝාතකම්මං කත්වා චරන්තෙ චොරෙ පක්කොසාපෙත්වා ''මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො නාම කාළසිලායං වසති, තත්ථ ගන්ත්වා තං මාරෙථා''ති තෙසං කහාපණෙ අදංසු. චොරා ධනලොභෙන සම්පටිච්ඡිත්වා ''ථෙරං මාරෙස්සාමා''ති ගන්ත්වා තස්ස වසනට්ඨානං පරිවාරෙසුං. ථෙරො තෙහි පරික්ඛිත්තභාවං ඤත්වා කුඤ්චිකච්ඡිද්දෙන නික්ඛමිත්වා පක්කාමි. තෙ චොරා තං දිවසං ථෙරං අදිස්වා පුනෙකදිවසං ගන්ත්වා පරික්ඛිපිංසු. ථෙරො ඤත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලං භින්දිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. එවං තෙ පඨමමාසෙපි මජ්ඣිමමාසෙපි ථෙරං ගහෙතුං නාසක්ඛිංසු. පච්ඡිමමාසෙ පන සම්පත්තෙ ථෙරො අත්තනා කතකම්මස්ස ආකඩ්ඪනභාවං ඤත්වා න අපගච්ඡි. චොරා ගන්ත්වා ථෙරං ගහෙත්වා තණ්ඩුලකණමත්තානිස්ස අට්ඨීනි කරොන්තා භින්දිංසු. අථ නං ''මතො''ති සඤ්ඤාය එකස්මිං ගුම්බපිට්ඨෙ ඛිපිත්වා පක්කමිංසු.

ථෙරො ''සත්ථාරං පස්සිත්වාව පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති අත්තභාවං ඣානවෙඨනෙන වෙඨෙත්වා ථිරං කත්වා ආකාසෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති ආහ. ''පරිනිබ්බායිස්සසි, මොග්ගල්ලානා''ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කත්ථ ගන්ත්වා''ති? ''කාළසිලාපදෙසං, භන්තෙ''ති. තෙන හි, මොග්ගල්ලාන, මය්හං ධම්මං කථෙත්වා යාහි. තාදිසස්ස හි මෙ සාවකස්ස ඉදානි දස්සනං නත්ථීති. සො ''එවං කරිස්සාමි, භන්තෙ''ති සත්ථාරං වන්දිත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා පරිනිබ්බානදිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො විය නානප්පකාරා ඉද්ධියො කත්වා ධම්මං කථෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කාළසිලාටවිං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායි. ''ථෙරං කිර චොරා මාරෙසු''න්ති අයම්පි කථා සකලජම්බුදීපෙ පත්ථරි. රාජා අජාතසත්තු චොරෙ පරියෙසනත්ථාය චරපුරිසෙ පයොජෙසි. තෙසුපි චොරෙසු සුරාපානෙ සුරං පිවන්තෙසු එකො එකස්ස පිට්ඨිං පහරිත්වා පාතෙසි. සො තං සන්තජ්ජෙත්වා ''අම්භො දුබ්බිනීත, ත්වං කස්මා මෙ පිට්ඨිං පාතෙසී''ති ආහ. කිං පන හරෙ දුට්ඨචොර, තයා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පඨමං පහටොති? කිං පන මයා පහටභාවං ත්වං න ජානාසීති? ඉති නෙසං ''මයා පහටො, මයා පහටො''ති වදන්තානං වචනං සුත්වා තෙ චරපුරිසා තෙ සබ්බෙ චොරෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා චොරෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ''තුම්හෙහි ථෙරො මාරිතො''ති? ''ආම, දෙවා''ති. ''කෙන තුම්හෙ උය්යොජිතා''ති? ''නග්ගසමණකෙහි, දෙවා''ති. රාජා පඤ්චසතෙ නග්ගසමණකෙ

ගාහාපෙත්වා පඤ්චසතෙහි චොරෙහි සද්ධිං රාජඞ්ගණෙ නාභිප්පමාණෙසු ආවාටෙසු නිඛණාපෙත්වා පලාලෙහි පටිච්ඡාදාපෙත්වා අග්ගිං දාපෙසි. අථ නෙසං ඣාමභාවං ඤත්වා අයනඞ්ගලෙහි කසාපෙත්වා සබ්බෙ ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කාරාපෙසි.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො අත්තනො අනනුරූපමෙව මරණං පත්තො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ඉමස්සෙව අත්තභාවස්ස අනනුරූපං මරණං පත්තො, පුබ්බෙ පන තෙන කතස්ස කම්මස්ස අනුරූපමෙව මරණං පත්තො''ති වත්වා ''කිං පනස්ස, භන්තෙ, පුබ්බකම්ම''න්ති පුට්ඨො විත්ථාරෙත්වා කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිවාසී එකො කුලපුත්තො සයමෙව කොට්ටනපචනාදීනි කම්මානි කරොන්තො මාතාපිතරො පටිජග්ගි. අථස්ස මාතාපිතරො නං, ''තාත, ත්වං එකකොව ගෙහෙ ච අරඤ්ඤෙ ච කම්මං කරොන්තො කිලමසි, එකං තෙ කුමාරිකං ආනෙස්සාමා''ති වත්වා, ''අම්මතාතා, න මය්හං එවරූපායත්ථො, අහං යාව තුම්හෙ ජීවථ, තාව වො සහත්ථා උපට්ඨහිස්සාමී''ති තෙන පටික්ඛිත්තා පුනප්පුනං තං යාචිත්වා කුමාරිකං ආනයිංසු. සා කතිපාහමෙව තෙ උපට්ඨහිත්වා පච්ඡා තෙසං දස්සනම්පි අනිච්ඡන්තී ''න සක්කා තව මාතාපිතූහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතු''න්ති උජ්ඣායිත්වා තස්මිං අත්තනො කථං අග්ගණ්හන්තෙ තස්ස බහිගතකාලෙ මකච්චිවාකඛණ්ඩානි ච යාගුඵෙණඤ්ච ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ආකිරිත්වා තෙනාගන්ත්වා ''කිං ඉද''න්ති පුට්ඨා ආහ – ''ඉමෙසං අන්ධමහල්ලකානං එතං කම්මං, සබ්බං ගෙහං කිලිට්ඨං කරොන්තා විචරන්ති, න සක්කා එතෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතු''න්ති. එවං තාය නං පුනප්පුනං කථයමානාය එවරූපොපි පූරිතපාරමී සත්තො මාතාපිතූහි සද්ධිං භිජ්ජි. සො ''හොතු, ජානිස්සාමි නෙසං කත්තබ්බ''න්ති තෙ භොජෙත්වා, ''අම්මතාතා, අසුකට්ඨානෙ නාම තුම්හාකං ඤාතකා ආගමනං පච්චාසීසන්ති, තත්ථ ගමිස්සාමා''ති තෙ යානකං ආරොපෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො අටවිමජ්ඣං පත්තකාලෙ, ''තාත, රස්මියො ගණ්හාථ, ගාවො පතොදසඤ්ඤාය ගමිස්සන්ති, ඉමස්මිං ඨානෙ චොරා වසන්ති, අහං ඔතරාමී''ති පිතු හත්ථෙ රස්මියො දත්වා ඔතරිත්වා ගච්ඡන්තො සද්දං පරිවත්තෙත්වා චොරානං උට්ඨිතසද්දමකාසි. මාතාපිතරො සද්දං සුත්වා ''චොරා උට්ඨිතා''ති සඤ්ඤාය, ''තාත, මයං මහල්ලකා, ත්වං අත්තානමෙව රක්ඛාහී''ති ආහංසු. සො මාතාපිතරො තථාවිරවන්තෙපි චොරසද්දං කරොන්තො කොට්ටෙත්වා මාරෙත්වා අටවියං ඛිපිත්වා පච්චාගමි.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො එත්තකං කම්මං කත්වා අනෙකවස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා

විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ එවමෙව කොට්ටෙත්වා සංචුණ්ණිතො මරණං පත්තො. එවං මොග්ගල්ලානෙන අත්තනො කම්මානුරූපමෙව මරණං ලද්ධං, පඤ්චහි චොරසතෙහි සද්ධිං ලභිංසු. අප්පදුට්ඨෙසු හි පදුස්සන්තො දසහි කාරණෙහි අනයබ්‍යසනං පාපුණාතියෙවා''ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

137.

''යො දණ්ඩෙන අදණ්ඩෙසු, අප්පදුට්ඨෙසු දුස්සති;
දසන්නමඤ්ඤතරං ඨානං, ඛිප්පමෙව නිගච්ඡති.

138.

''වෙදනං ඵරුසං ජානිං, සරීරස්ස ච භෙදනං;
ගරුකං වාපි ආබාධං, චිත්තක්ඛෙපං ච පාපුණෙ.

139.

''රාජතො වා උපසග්ගං, අබ්භක්ඛානං ච දාරුණං;
පරික්ඛයං ච ඤාතීනං, භොගානං ච පභඞ්ගුරං.

140.

''අථ වාස්ස අගාරානි, අග්ගි ඩහති පාවකො;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී''ති.

තත්ථ **අදණ්ඩෙසූති** කායදණ්ඩාදිරහිතෙසු ඛීණාසවෙසු. **අප්පදුට්ඨෙසූති** පරෙසු වා අත්තනි වා නිරපරාධෙසු. **දසන්නමඤ්ඤතරං ඨානන්ති** දසසු දුක්ඛකාරණෙසු අඤ්ඤතරං කාරණං. **වෙදනන්ති** සීසරොගාදිභෙදං **ඵරුසං** වෙදනං. **ජානින්ති** කිච්ඡාධිගතස්ස ධනස්ස ජානිං. **භෙදනන්ති** හත්ථච්ඡෙදාදිකං සරීරභෙදනං. **ගරුකන්ති** පක්ඛහතඑකචක්ඛුකපීඨසප්පිකුණිභාවකුට්ඨරොගාදිභෙදං ගරුකාබාධං වා. **චිත්තක්ඛෙපන්ති** උම්මාදං. **උපසග්ගන්ති** යසවිලොපසෙනාපතිට්ඨානාදිඅච්ඡින්දනාදිකං **රාජතො** උපසග්ගං වා. **අබ්භක්ඛානන්ති** අදිට්ඨඅසුතඅචින්තිතපුබ්බං ''ඉදං සන්ධිච්ඡෙදාදිකම්මං, ඉදං වා රාජාපරාධිතකම්මං තයා කත''න්ති එවරූපං **දාරුණං** අබ්භක්ඛානං වා. **පරික්ඛයං ච ඤාතීනන්ති** අත්තනො අවස්සයො භවිතුං සමත්ථානං **ඤාතීනං** පරික්ඛයං වා. **පභඞ්ගුරන්ති** පභඞ්ගුභාවං පූතිභාවං. යං හිස්ස ගෙහෙ ධඤ්ඤං, තං පූතිභාවං ආපජ්ජති, සුවණ්ණං අඞ්ගාරභාවං, මුත්තා කප්පාසට්ඨිභාවං, කහාපණං කපාලඛණ්ඩාදිභාවං, ද්විපදචතුප්පදා කාණකුණාදිභාවන්ති අත්ථො. **අග්ගි ඩහතීති** එකසංවච්ඡරෙ ද්වත්තික්ඛත්තුං අඤ්ඤස්මිං ඩාහකෙ අවිජ්ජමානෙපි අසනිඅග්ගි වා පතිත්වා ඩහති, අත්තනොව ධම්මතාය උට්ඨිතො පාවකො වා ඩහතියෙව. **නිරයන්ති** දිට්ඨෙව

ධම්මෙ ඉමෙසං දසන්නං ඨානානං අඤ්ඤතරං පත්වාපි එකංසෙන සම්පරායෙ පත්තබ්බං දස්සෙතුං ‘‘නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. බහුභණ්ඩිකභික්ඛුවත්ථු

න නග්ගචරියාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බහුභණ්ඩිකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසී කිරෙකො කුටුම්බිකො භරියාය කාලකතාය පබ්බජි. සො පබ්බජන්තො අත්තනො පරිවෙණඤ්ච අග්ගිසාලඤ්ච භණ්ඩගබ්භඤ්ච කාරෙත්වා සබ්බම්පි භණ්ඩගබ්භං සප්පිමධුතෙලාදීහි පූරෙත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා ච පන අත්තනො දාසෙ පක්කොසාපෙත්වා යථාරුචිකං ආහාරං පචාපෙත්වා භුඤ්ජති. බහුභණ්ඩො ච බහුපරික්ඛාරො ච අහොසි. රත්තිං අඤ්ඤං නිවාසනපාරුපනං හොති, දිවා අඤ්ඤං නිවාසනපාරුපනං හොති, දිවා අඤ්ඤං විහාරපච්චන්තෙ වසති. තස්සෙකදිවසං චීවරපච්චත්ථරණානි සුක්ඛාපෙන්තස්ස සෙනාසනචාරිකං ආහිණ්ඩන්තා භික්ඛූ පස්සිත්වා ‘‘කස්සිමානි, ආවුසො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘මය්හ’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ආවුසො, භගවතා තිචීවරානි අනුඤ්ඤාතානි, ත්වඤ්ච පන එවං අප්පිච්ඡස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා එවං බහුපරික්ඛාරො ජාතො’’ති තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, අයං භික්ඛු අතිබහුභණ්ඩො’’ති ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘සච්චං කිර තං භික්ඛූ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ආහ – ‘‘කස්මා පන ත්වං, භික්ඛු, මයා අප්පිච්ඡතාය ධම්මෙ දෙසිතෙ එවං බහුභණ්ඩො ජාතො’’ති. සො තාවත්තකෙනෙව කුපිතො ‘‘ඉමිනා දානි නීහාරෙන චරිස්සාමී’’ති පාරුපනං ඡඩ්ඩෙත්වා පරිසමජ්ඣෙ එකචීවරො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා උපත්ථම්භයමානො නනු ත්වං භික්ඛු පුබ්බෙ හිරොත්තප්පගවෙසකො දකරක්ඛසකාලෙපි හිරොත්තප්පං ගවෙසමානො ද්වාදස වස්සානි විහාසි, කස්මා ඉදානි එවං ගරුකෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ පාරුපනං ඡඩ්ඩෙත්වා හිරොත්තප්පං පහාය ඨිතොසීති. සො සත්ථු වචනං සුත්වා හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා තං චීවරං පාරුපිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. භික්ඛූ තස්ස අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං භගවන්තං යාචිංසු. භගවා අතීතං ආහරිත්වා කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං බොධිසත්තො පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ **මහිංසකුමාරොති** නාමං කරිංසු. තස්ස කනිට්ඨභාතා **චන්දකුමාරො** නාම අහොසි. තෙසං මාතරි කාලකතාය රාජා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. සාපි පුත්තං විජායි, **සූරියකුමාරොතිස්ස** නාමං කරිංසු. තං දිස්වා රාජා තුට්ඨො ‘‘පුත්තස්ස තෙ වරං දම්මී’’ති ආහ. සාපි බො, ‘‘දෙව, ඉච්ඡිතකාලෙ ගණ්හිස්සාමී’’ති වත්වා

පුත්තස්ස වයප්පත්තකාලෙ රාජානං ආහ – ‘‘දෙවෙන මය්හං පුත්තස්ස ජාතකාලෙ වරො දින්නො, ඉදානි මෙ පුත්තස්ස රජ්ජං දෙහී’’ති. රාජා ‘‘මම ද්වෙ පුත්තා අග්ගික්ඛන්ධා විය ජලන්තා විචරන්ති, න සක්කා තස්ස රජ්ජං දාතු’’න්ති පටික්ඛිපිත්වාපි තං පුනප්පුනං යාචමානමෙව දිස්වා ‘‘අයං මෙ පුත්තානං අනත්ථම්පි කරෙය්‍යා’’ති පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාතා, අහං සූරියකුමාරස්ස ජාතකාලෙ වරං අදාසිං, ඉදානිස්ස මාතා රජ්ජං යාචති, අහං තස්ස න දාතුකාමො, තස්ස මාතා තුම්හාකං අනත්ථම්පි කරෙය්‍ය, ගච්ඡථ තුම්හෙ, අරඤ්ඤෙ වසිත්වා මමච්චයෙනාගන්ත්වා රජ්ජං ගණ්හථා’’ති උය්‍යොජෙසි. තෙ පිතරං වන්දිත්වා පාසාදා ඔතරන්තෙ රාජඞ්ගණෙ කීළමානො සූරියකුමාරො දිස්වා තං කාරණං ඤත්වා තෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. තෙසං හිමවන්තං පවිට්ඨකාලෙ බොධිසත්තො මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදිත්වා සූරියකුමාරං ආහ – ‘‘තාත, එතං සරං ගන්ත්වා න්හත්වා ච පිවිත්වා ච අම්හාකම්පි පදුමිනිපණ්ණෙහි උදකං ආහරා’’ති. සො පන සරො වෙස්සවණස්ස සන්තිකා එකෙන දකරක්ඛසෙන ලද්ධො හොති. වෙස්සවණො ච තං ආහ – ‘‘ඨපෙත්වා දෙවධම්මජානනකෙ යෙ ච අඤ්ඤෙ ඉමං සරං ඔතරන්ති, තෙ ඛාදිතුං ලභසී’’ති. තතො පට්ඨාය සො තං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ දෙවධම්මෙ පුච්ඡිත්වා අජානන්තෙ ඛාදති, සූරියකුමාරොපි තං සරං අවීමංසිත්වාව ඔතරි, තෙන ච ‘‘දෙවධම්මෙ ජානාසී’’ති පුච්ඡිතො ‘‘දෙවධම්මා නාම චන්දිමසූරියා’’ති ආහ. අථ නං ‘‘ත්වං දෙවධම්මෙ න ජානාසී’’ති උදකං පවෙසෙත්වා අත්තනො භවනෙ ඨපෙසි. බොධිසත්තොපි තං චිරායන්තං දිස්වා චන්දකුමාරං පෙසෙසි. සොපි තෙන ‘‘දෙවධම්මෙ ජානාසී’’ති පුච්ඡිතො ‘‘දෙවධම්මා නාම චතස්සො දිසා’’ති ආහ. දකරක්ඛසො තම්පි උදකං පවෙසෙත්වා තත්ථෙව ඨපෙසි.

බොධිසත්තො තස්මිම්පි චිරායන්තෙ ‘‘අන්තරායෙන භවිතබ්බ’’න්ති සයං ගන්ත්වා ද්වින්නම්පි ඔතරණපදංයෙව දිස්වා ‘‘අයං සරො රක්ඛසපරිග්ගහිතො’’ති ඤත්වා ඛග්ගං සන්නය්හිත්වා ධනුං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. රක්ඛසො තං අනොතරන්තං දිස්වා වනකම්මිකපුරිසවෙසෙනාගන්ත්වා ආහ – ‘‘භො පුරිස, ත්වං මග්ගකිලන්තො, කස්මා ඉමං සරං ඔතරිත්වා න්හත්වා ච පිවිත්වා ච භිසමුලාලං ඛාදිත්වා පුප්ඵානි පිළන්ධිත්වා න ගච්ඡසී’’ති. බොධිසත්තො තං දිස්වාව ‘‘එස සො යක්ඛො’’ති ඤත්වා ‘‘තයා මෙ භාතරො ගහිතා’’ති ආහ. ආම, මයා ගහිතාති. කිං කාරණාති? අහං ඉමං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ ලභාමීති. කිං පන සබ්බෙව ලභසීති? දෙවධම්මජානනකෙ ඨපෙත්වා අවසෙසෙ ලභාමීති. අත්ථි පන තෙ දෙවධම්මෙහි අත්ථොති? ආම, අත්ථීති. අහං කථෙස්සාමීති. තෙන හි කථෙහීති. න සක්කා කිලිට්ඨෙන ගත්තෙන කථෙතුන්ති. යක්ඛො බොධිසත්තං න්හාපෙත්වා පානීයං පායෙත්වා අලඞ්කරිත්වා අලඞ්කතමණ්ඩපමජ්ඣෙ පල්ලඞ්කං ආරොපෙත්වා සයමස්ස

පාදමූලෙ නිසීදි. අථ නං බොධිසත්තො ‘‘සක්කච්චං සුණාහී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘හිරිඔත්තප්පසම්පන්නා, සුක්කධම්මසමාහිතා;
සන්තො සප්පුරිසා ලොකෙ, **දෙවධම්මා**ති වුච්චරෙ’’ති. (ජා. 1.1.6);

යක්ඛො ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නො බොධිසත්තං ආහ – ‘‘පණ්ඩිත, අහං තෙ පසන්නො, එකං භාතරං දම්මි, කතරං ආනෙමී’’ති? ‘‘කනිට්ඨං ආනෙහී’’ති. පණ්ඩිත, ත්වං කෙවලං දෙවධම්මෙ ජානාසියෙව, න පන තෙසු වත්තසීති. කිං කාරණාති? යස්මා ජෙට්ඨං ඨපෙත්වා කනිට්ඨං ආහරාපෙන්තො ජෙට්ඨාපචායිකකම්මං න කරොසීති, දෙවධම්මෙ චාහං යක්ඛ ජානාමි, තෙසු ච වත්තාමි. මයඤ්හි එතං නිස්සාය ඉමං අරඤ්ඤං පවිට්ඨා. එතස්ස හි අත්ථාය අම්හාකං පිතරං එතස්ස මාතා රජ්ජං යාචි, අම්හාකං පන පිතා තං වරං අදත්වා අම්හාකං අනුරක්ඛණත්ථාය අරඤ්ඤෙ වාසං අනුජානි, සො කුමාරො අනිවත්තිත්වා අම්හෙහි සද්ධිං ආගතො. ‘‘තං අරඤ්ඤෙ එකො යක්ඛො ඛාදී’’ති වුත්තෙපි න කොචි සද්දහිස්සති. තෙනාහං ගරහභයභීතො තමෙවාහරාපෙමීති. යක්ඛො බොධිසත්තස්ස පසීදිත්වා ‘‘සාධු පණ්ඩිත, ත්වමෙව දෙවධම්මෙ ජානාසි, දෙවධම්මෙසු ච වත්තසී’’ති ද්වෙ භාතරො ආනෙත්වා අදාසි. අථ නං බොධිසත්තො යක්ඛභාවෙ ආදීනවං කථෙත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. සො තෙන සුසංවිහිතාරක්ඛො තස්මිං අරඤ්ඤෙ වසිත්වා පිතරි කාලකතෙ යක්ඛං ආදාය බාරාණසිං ගන්ත්වා රජ්ජං ගහෙත්වා චන්දකුමාරස්ස උපරජ්ජං, සූරියකුමාරස්ස සෙනාපතිට්ඨානං දත්වා යක්ඛස්ස රමණීයෙ ඨානෙ ආයතනං කාරාපෙත්වා යථා සො ලාභග්ගප්පත්තො හොති, තථා අකාසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි ‘‘තදා රක්ඛසො බහුභණ්ඩිකභික්ඛු අහොසි, සූරියකුමාරො ආනන්දො, චන්දකුමාරො සාරිපුත්තො, මහිංසකුමාරො පන අහමෙවා’’ති. එවං සත්ථා ජාතකං කථෙත්වා ‘‘එවං ත්වං, භික්ඛු, පුබ්බෙ දෙවධම්මෙ ගවෙසමානො හිරිඔත්තප්පසම්පන්නො විචරිත්වා ඉදානි චතුපරිසමජ්ඣෙ ඉමිනා නීහාරෙන ඨත්වා මම පුරතො ‘අප්පිච්ඡොම්හී’ති වදන්තො අයුත්තං අකාසි. න හි සාටකපටික්ඛෙපාදිමත්තෙන සමණො නාම හොතී’’ති වත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

141.

‘‘න නග්ගචරියා න ජටා න පඞ්කා, නානාසකා ථණ්ඩිලසායිකා වා;
රජොජල්ලං උක්කුටිකප්පධානං, සොධෙන්ති මච්චං අවිතිණ්ණකඞ්ඛ’’න්ති.

තත්ථ **නානාසකා**ති න අනසකා, භත්තපටික්ඛෙපකාති අත්ථො. **ථණ්ඩිලසායිකා**ති භූමිසයනා. **රජොජල්ල**න්ති කද්දමලෙපනාකාරෙන සරීරෙ

සන්නිහිතරජො. **උක්කුටිකප්පධානන්ති** උක්කුටිකභාවෙන ආරද්ධවීරියං. ඉදං වුත්තං හොති – යො හි මච්චො ‘‘එවං අහං ලොකනිස්සරණසඞ්ඛාතං සුද්ධිං පාපුණිස්සාමී’’ති ඉමෙසු නග්ගචරියාදීසු යං කිඤ්චි සමාදාය වත්තෙය්‍ය, සො කෙවලං මිච්ඡාදස්සනඤ්චෙව වඩ්ඪෙය්‍ය, කිලමථස්ස ච භාගී අස්ස. න හි එතානි සුසමාදින්නානිපි අට්ඨවත්ථුකාය කඞ්ඛාය අවිතිණ්ණභාවෙන **අවිතිණ්ණකඞ්ඛං මච්චං සොධෙන්තීති**.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බහුභණ්ඩිකභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. සන්තතිමහාමත්තවත්ථු

අලඞ්කතො චෙපීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සන්තතිමහාමත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි එකස්මිං කාලෙ රඤ්ඤො පසෙනදිකොසලස්ස පච්චන්තං කුපිතං වූපසමෙත්වා ආගතො. අථස්ස රාජා තුට්ඨො සත්ත දිවසානි රජ්ජං දත්වා එකං නච්චගීතකුසලං ඉත්ථිං අදාසි. සො සත්ත දිවසානි සුරාමදමත්තො හුත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො න්හානතිත්ථං ගච්ඡන්තො සත්ථාරං පිණ්ඩාය පවිසන්තං ද්වාරන්තරෙ දිස්වා හත්ථික්ඛන්ධවරගතොව සීසං චාලෙත්වා වන්දිත්වා පක්කාමි. සත්ථා සිතං කත්වා ‘‘කො නු ඛො, භන්තෙ, සිතපාතුකරණෙ හෙතූ’’ති ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො සිතකාරණං ආචික්ඛන්තො ආහ – ‘‘පස්සානන්ද, සන්තතිමහාමත්තං, අජ්ජ සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතොව මම සන්තිකං ආගන්ත්වා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්වා සත්තතාලමත්තෙ ආකාසෙ නිසීදිත්වා පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති. මහාජනො ථෙරෙන සද්ධිං කථෙන්තස්ස සත්ථු වචනං අස්සොසි. තත්ථ මිච්ඡාදිට්ඨිකා චින්තයිංසු – ‘‘පස්සථ සමණස්ස ගොතමස්ස කිරියං, මුඛප්පත්තමෙව භාසති, අජ්ජ කිර එස එවං සුරාමදමත්තො යථාලඞ්කතොව එතස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, අජ්ජෙව තං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හිස්සාමා’’ති. සම්මාදිට්ඨිකා චින්තෙසුං – ‘‘අහො බුද්ධානං මහානුභාවතා, අජ්ජ බුද්ධලීළඤ්චෙව සන්තතිමහාමත්තලීළඤ්ච දට්ඨුං ලභිස්සාමා’’ති.

සන්තතිමහාමත්තොපි න්හානතිත්ථෙ දිවසභාගං උදකකීළං කීළිත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා ආපානභූමියං නිසීදි. සාපි ඉත්ථී රඞ්ගමජ්ඣං ඔතරිත්වා නච්චගීතං දස්සෙතුං ආරභි. තස්සා සරීරලීළාය දස්සනත්ථං සත්තාහං අප්පාහාරතාය තං දිවසං නච්චගීතං දස්සයමානාය අන්තොකුච්ඡියං සත්ථකවාතා සමුට්ඨාය හදයමංසං කන්තිත්වා අගමංසු. සා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මුඛෙන චෙව අක්ඛීහි ච විවටෙහි කාලමකාසි. සන්තතිමහාමත්තො ‘‘උපධාරෙථ න’’න්ති වත්වා ‘‘නිරුද්ධා, සාමී’’ති ච වුත්තමත්තෙයෙව බලවසොකෙන අභිභූතො තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස සත්තාහං පීතසුරා

තත්තකපාලෙ උදකබින්දු විය පරික්ඛයං අගමාසි. සො ‘‘න මෙ ඉමං සොකං අඤ්ඤෙ නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සන්ති අඤ්ඤත්‍ර තථාගතෙනා’’ති බලකායපරිවුතො සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, ‘එවරූපො මෙ සොකො උප්පන්නො, තං මෙ තුම්හෙ නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සථා’ති ආගතොම්හි, පටිසරණං මෙ හොථා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘සොකං නිබ්බාපෙතුං සමත්ථස්සෙව සන්තිකං ආගතොසි. ඉමිස්සා හි ඉත්ථියා ඉමිනාව ආකාරෙන මතකාලෙ තව රොදන්තස්ස පග්ඝරිතඅස්සූනි චතුන්නං මහාසමුද්දානං උදකතො අතිරෙකතරානී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්තො චරිස්සසී’’ති. (සු. නි. 955, 1105; චූළනි. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 68);

ගාථාපරියොසානෙ සන්තතිමහාමත්තො අරහත්තං පත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරං ඔලොකෙන්තො තස්ස අප්පවත්තනභාවං ඤත්වා සත්ථාරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, පරිනිබ්බානං මෙ අනුජානාථා’’ති. සත්ථා තෙන කතකම්මං ජානන්තොපි ‘‘මුසාවාදෙන නිග්ගණ්හනත්ථං සන්නිපතිතා මිච්ඡාදිට්ඨිකා ඔකාසං න ලභිස්සන්ති, ‘බුද්ධලීළඤ්චෙව සන්තතිමහාමත්තලීළඤ්ච පස්සිස්සාමා’ති සන්නිපතිතා සම්මාදිට්ඨිකා ඉමිනා කතකම්මං සුත්වා පුඤ්ඤෙසු ආදරං කරිස්සන්තී’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘තෙන හි තයා කතකම්මං මය්හං කථෙහි, කථෙන්තො ච භූමියං ඨිතො අකථෙත්වා සත්තතාලමත්තෙ ආකාසෙ ඨිතො කථෙහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සත්ථාරං වන්දිත්වා එකතාලප්පමාණං උග්ගම්ම ඔරොහිත්වා පුන සත්ථාරං වන්දිත්වා උග්ගච්ඡන්තො පටිපාටියා සත්තතාලප්පමාණෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා ‘‘සුණාථ මෙ, භන්තෙ, පුබ්බකම්ම’’න්ති වත්වා ආහ –

ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ අහං බන්ධුමතිනගරෙ එකස්මිං කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා චින්තෙසිං – ‘‘කිං නු ඛො පරෙසං ඡෙදං වා පීළං වා අකරණකම්ම’’න්ති උපධාරෙන්තො ධම්මඝොසකකම්මං දිස්වා තතො පට්ඨාය තං කම්මං කරොන්තො මහාජනං සමාදපෙත්වා ‘‘පුඤ්ඤානි කරොථ, උපොසථදිවසෙසු උපොසථං සමාදියථ, දානං දෙථ, ධම්මං සුණාථ, බුද්ධරතනාදීහි සදිසං අඤ්ඤං නාම නත්ථි, තිණ්ණං රතනානං සක්කාරං කරොථා’’ති උග්ඝොසෙන්තො විචරාමි. තස්ස මය්හං සද්දං සුත්වා බුද්ධපිතා බන්ධුමතිමහාරාජා මං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාත, කිං කරොන්තො විචරසී’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘දෙව, තිණ්ණං රතනානං ගුණං පකාසෙත්වා මහාජනං පුඤ්ඤකම්මෙසු සමාදපෙන්තො විචරාමී’’ති වුත්තෙ, ‘‘කත්ථ නිසින්නො විචරසී’’ති මං පුච්ඡිත්වා ‘‘පදසාව, දෙවා’’ති මයා වුත්තෙ, ‘‘තාත, න ත්වං එවං විචරිතුං අරහසි, ඉමං පුප්ඵදාමං

පිලන්ධිත්වා අස්සපිට්ඨෙ නිසින්නොව විචරා''ති මය්හං මුත්තාදාමසදිසං පුප්ඵදාමං දත්වා දන්තං අස්සං අදාසි. අථ මං රඤ්ඤා දින්නපරිහාරෙන තථෙව උග්ඝොසෙත්වා විචරන්තං පුන රාජා පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, කිං කරොන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''තදෙව, දෙවා''ති වුත්තෙ, ''තාත, අස්සොපි තෙ නානුච්ඡවිකො, ඉධ නිසීදිත්වා විචරා''ති චතුසින්ධවයුත්තරථං අදාසි. තතියවාරෙපි මෙ රාජා සද්දං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, කිං කරොන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''තදෙව, දෙවා''ති වුත්තෙ, ''තාත, රථොපි තෙ නානුච්ඡවිකො''ති මය්හං මහන්තං භොගක්ඛන්ධං මහාපසාධනඤ්ච දත්වා එකඤ්ච හත්ථිං අදාසි. ස්වාහං සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසින්නො අසීති වස්සසහස්සානි ධම්මඝොසකකම්මං අකාසිං, තස්ස මෙ එත්තකං කාලං කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. ඉදං මයා කතකම්මන්ති.

එවං සො අත්තනො පුබ්බකම්මං කථෙත්වා ආකාසෙ නිසින්නොව තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායි. සරීරෙ අග්ගිජාලා උට්ඨහිත්වා මංසලොහිතං ඣාපෙසි, සුමනපුප්ඵානි විය ධාතුයො අවසිස්සිංසු. සත්ථා සුද්ධවත්ථං පසාරෙසි, ධාතුයො තත්ථ පතිංසු. තා පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා චතුමහාපථෙ ථූපං කාරෙසි ''මහාජනො වන්දිත්වා පුඤ්ඤභාගී භවිස්සතී''ති. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, සන්තතිමහාමත්තො ගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්වා අලඞ්කතපටියත්තොයෙව ආකාසෙ නිසීදිත්වා පරිනිබ්බුතො, කිං නු ඛො එතං 'සමණො'ති වත්තුං වට්ටති උදාහු බ්‍රාහ්මණො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, මම පුත්තං 'සමණො'තිපි වත්තුං වට්ටති, 'බ්‍රාහ්මණො'තිපි වත්තුං වට්ටතියෙවා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

142.

අලඞ්කතො චෙපි සමං චරෙය්‍ය,
සන්තො දන්තො නියතො බ්‍රහ්මචාරී;
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛූ''ති.

තත්ථ **අලඞ්කතොති** වත්ථාභරණෙහි පටිමණ්ඩිතො. තස්සත්ථො – වත්ථාලඞ්කාරාදීහි අලඞ්කතො **චෙපි** පුග්ගලො කායාදීහි **සමං චරෙය්‍ය,** රාගාදිවූපසමෙන **සන්තො** ඉන්ද්‍රියදමනෙන **දන්තො** චතුමග්ගනියමෙන **නියතො** සෙට්ඨචරියාය **බ්‍රහ්මචාරී** කායදණ්ඩාදීනං ඔරොපිතතාය **සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං. සො** එවරූපො බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණොතිපි** සමිතපාපත්තා **සමණොතිපි** භින්නකිලෙසත්තා **භික්ඛූතිපි** වත්තබ්බොයෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සන්තතිමහාමත්තවත්ථු නවමං.

10. පිලොතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

හිරීනිසෙධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පිලොතිකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ආනන්දත්ථෙරො එකං පිලොතිකඛණ්ඩනිවත්ථං කපාලං ආදාය භික්ඛාය චරන්තං දාරකං දිස්වා ''කිං තෙ එවං විචරිත්වා ජීවනතො පබ්බජ්ජා න උත්තරිතරා''ති වත්වා, ''භන්තෙ, කො මං පබ්බාජෙස්සතී''ති වුත්තෙ ''අහං පබ්බාජෙස්සාමී''ති තං ආදාය ගන්ත්වා සහත්ථා න්හාපෙත්වා කම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. තඤ්ච පන නිවත්ථපිලොතිකඛණ්ඩං පසාරෙත්වා ඔලොකෙන්තො පරිස්සාවනකරණමත්තම්පි ගය්හූපගං කඤ්චි පදෙසං අදිස්වා කපාලෙන සද්ධිං එකිස්සා රුක්ඛසාඛාය ඨපෙසි. සො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො බුද්ධානං උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජමානො මහග්ඝානි චීවරානි අච්ඡාදෙත්වා විචරන්තො ථූලසරීරො හුත්වා උක්කණ්ඨිත්වා ''කිං මෙ ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං නිවාසෙත්වා විචරණෙන, අත්තනො පිලොතිකමෙව නිවාසෙස්සාමී''ති තං ඨානං ගන්ත්වා පිලොතිකං ගහෙත්වා ''අහිරික නිල්ලජ්ජ එවරූපානං වත්ථානං අච්ඡාදනට්ඨානං පහාය ඉමං පිලොතිකඛණ්ඩං නිවාසෙත්වා කපාලහත්ථො භික්ඛාය චරිතුං ගච්ඡසී''ති තං ආරම්මණං කත්වා අත්තනාව අත්තානං ඔවදි, ඔවදන්තස්සෙව පනස්ස චිත්තං සන්නිසීදි. සො තං පිලොතිකං තත්ථෙව පටිසාමෙත්වා නිවත්තිත්වා විහාරමෙව ගතො. සො කතිපාහච්චයෙන පුනපි උක්කණ්ඨිත්වා තථෙව වත්වා නිවත්ති, පුනපි තථෙවාති. තං එවං අපරාපරං විචරන්තං දිස්වා භික්ඛූ ''කහං, ආවුසො, ගච්ඡසී''ති පුච්ඡන්ති. සො ''ආචරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමාවුසො''ති වත්වා එතෙනෙව නීහාරෙන අත්තනො පිලොතිකඛණ්ඩමෙව ආරම්මණං කත්වා අත්තානං නිසෙධෙත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. භික්ඛූ ආහංසු – ''කිං, ආවුසො, න දානි ආචරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡසි, නනු අයං තෙ විචරණමග්ගො''ති. ආවුසො, ආචරියෙන සද්ධිං සංසග්ගෙ සති ගතොම්හි, ඉදානි පන මෙ ඡින්නො සංසග්ගො, තෙනස්ස සන්තිකං න ගච්ඡාමීති. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ''භන්තෙ, පිලොතිකත්ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. කිමාහ, භික්ඛවෙති? ඉදං නාම, භන්තෙති. තං සුත්වා සත්ථා ''ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො සංසග්ගෙ සති ආචරියස්ස සන්තිකං ගතො, ඉදානි පනස්ස සංසග්ගො ඡින්නො, අත්තනාව අත්තානං නිසෙධෙත්වා අරහත්තං පත්තො''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

143.

''හිරීනිසෙධො පුරිසො, කොචි ලොකස්මිං විජ්ජති;

යො නිද්දං අපබොධෙති, අස්සො භද්‍රො කසාමිව.

144.

‘‘අස්සො යථා භද්‍රො කසානිවිට්ඨො,
ආතාපිනො සංවෙගිනො භවාථ;
සද්ධාය සීලෙන ච වීරියෙන ච,
සමාධිනා ධම්මවිනිච්ඡයෙන ච;
සම්පන්නවිජ්ජාචරණා පතිස්සතා,
ජහිස්සථ දුක්ඛමිදං අනප්පක’’න්ති.

තත්ථ අන්තො උප්පන්නං අකුසලවිතක්කං හිරියා නිසෙධෙතීති **හිරීනිසෙධො. කොචි ලොකස්මින්ති** එවරූපො පුග්ගලො දුල්ලභො, කොචිදෙව ලොකස්මිං **විජ්ජති. යො නිද්දන්ති** අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොන්තො අත්තනො උප්පන්නං නිද්දං අපහරන්තො බුජ්ඣතීති **අපබොධෙති. කසාමිවාති** යථා **භද්‍රො අස්සො** අත්තනි පතමානං කසං අපහරති, අත්තනි පතිතුං න දෙති. යො එවං නිද්දං අපබොධෙති, සො දුල්ලභොති අත්ථො.

දුතියගාථාය අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – ‘‘භික්ඛවෙ, යථා **භද්‍රො අස්සො** පමාදමාගම්ම කසාය නිවිට්ඨො, අහම්පි නාම කසාය පහටො’’ති අපරභාගෙ ආතප්පං කරොති, එවං තුම්හෙපි **ආතාපිනො සංවෙගිනො භවථ,** එවංභූතා ලොකියලොකුත්තරාය දුවිධාය **සද්ධාය** ච චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ච කායිකචෙතසිකවීරියෙන ච අට්ඨසමාපත්තිසමාධිනා ච කාරණාකාරණජානනලක්ඛණෙන **ධම්මවිනිච්ඡයෙන** ච සමන්නාගතා හුත්වා තිස්සන්නං වා අට්ඨන්නං වා විජ්ජානං, පඤ්චදසන්නඤ්ච චරණානං සම්පත්තියා **සම්පන්නවිජ්ජාචරණා.** උපට්ඨිතසතිතාය **පතිස්සතා** හුත්වා ඉදං අනප්පකං වට්ටදුක්ඛං පජහිස්සථාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පිලොතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. සුඛසාමණෙරවත්ථු

උදකඤ්හි නයන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුඛසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතස්මිඤ්හි බාරාණසිසෙට්ඨිනො ගන්ධකුමාරො නාම පුත්තො අහොසි. රාජා තස්ස පිතරි කාලකතෙ තං පක්කොසාපෙත්වා සමස්සාසෙත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තස්සෙව සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො තතො පට්ඨාය **ගන්ධසෙට්ඨීති** පඤ්ඤායි. අථස්ස භණ්ඩාගාරිකො ධනගබ්භද්වාරං විවරිත්වා, ‘‘සාමි, ඉදං තෙ එත්තකං පිතු ධනං, එත්තකං

පිතාමහාදීන''න්ති නීහරිත්වා දස්සෙසි. සො තං ධනරාසිං ඔලොකෙත්වා ආහ – ''කිං පන තෙ ඉමං ධනං ගහෙත්වා න ගමිංසූ''ති. ''සාමි, ධනං ගහෙත්වා ගතා නාම නත්ථි. අත්තනා කතං කුසලාකුසලමෙව හි ආදාය සත්තා ගච්ඡන්තී''ති. සො චින්තෙසි – ''තෙ බාලතාය ධනං සණ්ඨාපෙත්වා පහාය ගතා, අහං පනෙතං ගහෙත්වාව ගමිස්සාමී''ති. එවං පන චින්තෙන්තො ''දානං වා දස්සාමි, පූජං වා කරිස්සාමී''ති අචින්තෙත්වා ''ඉදං සබ්බං ඛාදිත්වාව ගමිස්සාමී''ති චින්තෙසි. සො සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා ඵලිකමයං න්හානකොට්ඨකං කාරෙසි, සතසහස්සං දත්වා ඵලිකමයමෙව න්හානඵලකං, සතසහස්සං දත්වා නිසීදනපල්ලඞ්කං, සතසහස්සං දත්වා භොජනපාතිං, සතසහස්සමෙව දත්වා භොජනට්ඨානෙ මණ්ඩපං කාරාපෙසි, සතසහස්සං දත්වා භොජනපාතියා ආසිත්තකූපධානං කාරෙසි, සතසහස්සෙනෙව ගෙහෙ සීහපඤ්ජරං සණ්ඨාපෙසි, අත්තනො පාතරාසත්ථාය සහස්සං අදාසි, සායමාසත්ථායපි සහස්සමෙව. පුණ්ණමදිවසෙ පන භොජනත්ථාය සතසහස්සං දාපෙසි, තං භත්තං භුඤ්ජනදිවසෙ සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා නගරං අලඞ්කරිත්වා භෙරිං චරාපෙසි – ''ගන්ධසෙට්ඨිස්ස කිර භත්තභුඤ්ජනාකාරං ඔලොකෙන්තූ''ති.

මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චෙ බන්ධිත්වා සන්නිපති. සොපි සතසහස්සග්ඝනකෙ න්හානකොට්ඨකෙ සතසහස්සග්ඝනකෙ ඵලකෙ නිසීදිත්වා සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හත්වා තං සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා තස්මිං පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස තස්මිං ආසිත්තකූපධානෙ තං පාතිං ඨපෙත්වා සතසහස්සග්ඝනකං භොජනං වඩ්ඪෙසුං. සො නාටකපරිවුතො එවරූපාය සම්පත්තියා තං භොජනං භුඤ්ජති. අපරෙන සමයෙන එකො ගාමිකමනුස්සො අත්තනො පරිබ්බයාභරණත්ථං දාරුආදීනි යානකෙ පක්ඛිපිත්වා නගරං ගන්ත්වා සහායකස්ස ගෙහෙ නිවාසං ගණ්හි. තදා පන පුණ්ණමදිවසො හොති. ''ගන්ධසෙට්ඨිනො භුඤ්ජනලීළං ඔලොකෙන්තූ''ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි. අථ නං සහායකො ආහ – ''සම්ම, ගන්ධසෙට්ඨිනො තෙ භුඤ්ජනලීළං දිට්ඨපුබ්බ''න්ති. ''න දිට්ඨපුබ්බං, සම්මා''ති. ''තෙන හි එහි, ගච්ඡාම, අයං නගරෙ භෙරී චරති, එතස්ස මහාසම්පත්තිං පස්සාමා''ති නගරවාසී ජනපදවාසිං ගහෙත්වා අගමාසි. මහාජනොපි මඤ්චාතිමඤ්චෙ අභිරුහිත්වා පස්සති. ගාමවාසී භත්තගන්ධං ඝායිත්වාව නගරවාසිං ආහ – ''මය්හං එතාය පාතියා භත්තපිණ්ඩෙ පිපාසා ජාතා''ති. සම්ම, මා එතං පත්ථයි, න සක්කා ලද්ධුන්ති. සම්ම, අලභන්තො න ජීවිස්සාමීති. සො තං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා ''පණමාමි තෙ, සාමී''ති තික්ඛත්තුං මහාසද්දං නිච්ඡාරෙත්වා ''කො එසො''ති වුත්තෙ අහං, සාමීති. ''කිමෙත''න්ති. ''අයං එකො ගාමවාසී තුම්හාකං පාතියං භත්තපිණ්ඩෙ පිපාසං උපාදෙසි, එකං භත්තපිණ්ඩං දාපෙථා''ති. ''න සක්කා ලද්ධු''න්ති. ''කිං, සම්ම, සුතං තෙ''ති? ''සුතං මෙ, අපිච ලභන්තො ජීවිස්සාමි, අලභන්තස්ස මෙ මරණං භවිස්සතී''ති. සො පුනපි විරවි – ''අයං කිර, සාමි, අලභන්තො මරිස්සති, ජීවිතමස්ස දෙථා''ති.

අම්භො භත්තපිණ්ඩො නාම සතම්පි අග්ඝති, සතද්වයම්පි අග්ඝති. යො යො යාචති, තස්ස තස්ස දදමානො අහං කිං භුඤ්ජිස්සාමීති? සාමි, අයං අලභන්තො මරිස්සති, ජීවිතමස්ස දෙථාති. න සක්කාව මුධා ලද්ධුං, යදි පන අලභන්තො න ජීවති, තීණි සංවච්ඡරානි මම ගෙහෙ භතිං කරොතු, එවමස්ස භත්තපාතිං දාපෙස්සාමීති. ගාමවාසී තං සුත්වා ''එවං හොතු, සම්මා''ති සහායකං වත්වා පුත්තදාරං පහාය ''භත්තපාතිඅත්ථාය තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කරිස්සාමී''ති සෙට්ඨිස්ස ගෙහං පාවිසි. සො භතිං කරොන්තො සබ්බකිච්චානි සක්කච්චං අකාසි. ගෙහෙ වා අරඤ්ඤෙ වා රත්තිං වා දිවා වා සබ්බානි කත්තබ්බකම්මානි කතානෙව පඤ්ඤායිංසු. ''භත්තභතිකො''ති ච වුත්තෙ සකලනගරෙපි පඤ්ඤායි. අථස්ස දිවසෙ පරිපුණ්ණෙ භත්තවෙයාවටිකො ''භත්තභතිකස්ස, සාමි, දිවසො පුණ්ණො, දුක්කරං තෙන කතං තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කරොන්තෙන, එකම්පි කම්මං න කොපිතපුබ්බ''න්ති ආහ.

අථස්ස සෙට්ඨි අත්තනො සායපාතරාසත්ථාය ද්වෙ සහස්සානි, තස්ස පාතරාසත්ථාය සහස්සන්ති තීණි සහස්සානි දාපෙත්වා ආහ – ''අජ්ජ මය්හං කත්තබ්බං පරිහාරං තස්සෙව කරොථා''ති. වත්වා ච පන ඨපෙත්වා එකං චින්තාමණිං නාම පියභරියං අවසෙසජනම්පි ''අජ්ජ තමෙව පරිවාරෙථා''ති වත්වා සබ්බසම්පත්තිං තස්ස නියාදෙසි. සො සෙට්ඨිනො න්හානොදකෙන තස්සෙව කොට්ඨකෙ තස්මිං ඵලකෙ නිසින්නො න්හත්වා තස්සෙව නිවාසනසාටකෙ නිවාසෙත්වා තස්සෙව පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. සෙට්ඨිපි නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ''භත්තභතිකො ගන්ධසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කත්වා පාතිං ලභි, තස්ස භුඤ්ජනසම්පත්තිං ඔලොකෙන්තූ''ති. මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චෙ අභිරුහිත්වා පස්සති, ගාමවාසිස්ස ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පනාකාරප්පත්තං අහොසි. නාටකා පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු, තස්ස පුරතො භත්තපාතිං වඩ්ඪෙත්වා ඨපයිංසු. අථස්ස හත්ථධොවනවෙලාය ගන්ධමාදනෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො සත්තමෙ දිවසෙ සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ''කත්ථ නු ඛො අජ්ජ භික්ඛාචාරත්ථාය ගච්ඡාමී''ති උපධාරෙන්තො භත්තභතිකං අද්දස. අථ සො ''අයං තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කත්වා භත්තපාතිං ලභි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස සද්ධා, නත්ථී''ති උපධාරෙන්තො ''අත්ථී''ති ඤත්වා ''සද්ධාපි එකච්චෙ සඞ්ගහං කාතුං න සක්කොන්ති, සක්ඛිස්සති නු ඛො මෙ සඞ්ගහං කාතු''න්ති චින්තෙත්වා ''සක්ඛිස්සති චෙව මම ච සඞ්ගහකරණං නිස්සාය මහාසම්පත්තිං ලභිස්සතී''ති ඤත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පරිසන්තරෙන ගන්ත්වා තස්ස පුරතො ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

සො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා චින්තෙසි – ''අහං පුබ්බෙ අදින්නභාවෙන එකිස්සා භත්තපාතියා අත්ථාය තීණි සංවච්ඡරානි පරගෙහෙ භතිං අකාසිං, ඉදානි මෙ ඉදං භත්තං එකං රත්තින්දිවං රක්ඛෙය්‍ය, සචෙ පන නං අය්‍යස්ස

දස්සාමි, අනෙකානිපි කප්පකොටිසහස්සානි රක්ඛිස්සති, අයාස්සෙව තං දස්සාමී''ති. සො තීණි සංවච්ඡරානි භතිං කත්වා ලද්ධභත්තපාතිතො එකපිණ්ඩම්පි මුඛෙ අට්ඨපෙත්වා තණ්හං විනොදෙත්වා සයමෙව පාතිං උක්ඛිපිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පාතිං අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ දත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පාතිං වාමහත්ථෙන ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන තස්ස පත්තෙ භත්තං ආකිරි. පච්චෙකබුද්ධො භත්තස්ස උපඩ්ඪසෙසකාලෙ පත්තං හත්ථෙන පිදහි. අථ නං සො ආහ – ''භන්තෙ, එකොව පටිවිසො න සක්කා ද්විධා කාතුං, මා මං ඉධලොකෙන සඞ්ගණ්හථ, පරලොකෙන සඞ්ගහමෙව කරොථ, සාවසෙසං අකත්වා නිරවසෙසමෙව දස්සාමී''ති. අත්තනො හි ථොකම්පි අනවසෙසෙත්වා දින්නං නිරවසෙසදානං නාම, තං මහප්ඵලං හොති. සො තථා කරොන්තො සබ්බං දත්වා පුන වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, එකං භත්තපාතිං නිස්සාය තීණි සංවච්ඡරානි මෙ පරගෙහෙ භතිං කරොන්තෙන දුක්ඛං අනුභූතං, ඉදානි මෙ නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛමෙව හොතු, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගී අස්ස''න්ති. පච්චෙකබුද්ධො ''එවං හොතු, චින්තාමණි විය තෙ සබ්බකාමදදො මනොසඞ්කප්පා පුණ්ණචන්දො විය පූරෙන්තූ''ති අනුමොදනං කරොන්තො –

''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා.

''ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, මණි ජොතිරසො යථා''ති. –

වත්වා ''අයං මහාජනො යාව ගන්ධමාදනපබ්බතගමනා මං පස්සන්තො තිට්ඨතූ''ති අධිට්ඨාය ආකාසෙන ගන්ධමාදනං අගමාසි.

මහාජනොපි නං පස්සන්තොව අට්ඨාසි. සො තත්ථ ගන්ත්වා තං පිණ්ඩපාතං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං විභජිත්වා අදාසි. සබ්බෙ අත්තනො පහොනකං ගණ්හිංසු. ''අප්පො පිණ්ඩපාතො කථං පහොසී''ති න චින්තෙතබ්බං. චත්තාරි හි අචින්තෙය්‍යානි (අ. නි. 4.77) වුත්තානි, තත්‍රායං පච්චෙකබුද්ධවිසයොති. මහාජනො පච්චෙකබුද්ධානං පිණ්ඩපාතං විභජිත්වා දියමානං දිස්වා සාධුකාරසහස්සානි පවත්තෙසි, අසනිසතනිපාතසද්දො විය අහොසි. තං සුත්වා ගන්ධසෙට්ඨි චින්තෙසි – ''භත්තභතිකො මයා දින්නසම්පත්තිං ධාරෙතුං නාසක්ඛි මඤ්ඤෙ, තෙනායං මහාජනො පරිහාසං කරොන්තො සන්නිපතිතො නදතී''ති. සො තප්පවත්තිජානනත්ථං මනුස්සෙ පෙසෙසි. තෙ ආගන්ත්වා ''සම්පත්තිධාරකා නාම, සාමි, එවං හොන්තූ''ති වත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සෙට්ඨි තං සුත්වාව පඤ්චවණ්ණාය පීතියා ඵුට්ඨසරීරො හුත්වා ''අහො දුක්කරං තෙන කතං, අහං එත්තකං කාලං එවරූපාය සම්පත්තියා ඨිතො කිඤ්චි දාතුං නාසක්ඛි''න්ති තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර තයා ඉදං නාම කත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ආම,

සාමී''ති වුත්තෙ, ''හන්ද, සහස්සං ගහෙත්වා තව දානෙ මය්හම්පි පත්තිං දෙහී''ති ආහ. සො තථා අකාසි. සෙට්ඨිපිස්ස සබ්බං අත්තනො සන්තකං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අදාසි.

චතස්සො හි සම්පදා නාම – වත්ථුසම්පදා, පච්චයසම්පදා, චෙතනාසම්පදා, ගුණාතිරෙකසම්පදාති. තත්ථ නිරොධසමාපත්තිරහො අරහා වා අනාගාමී වා දක්ඛිණෙය්‍යො **වත්ථුසම්පදා** නාම. පච්චයානං ධම්මෙන සමෙන උප්පත්ති **පච්චයසම්පදා** නාම. දානතො පුබ්බෙ දානකාලෙ පච්ඡා භාගෙති තීසු කාලෙසු චෙතනාය සොමනස්සසහගතඤාණසම්පයුත්තභාවො **චෙතනාසම්පදා** නාම. දක්ඛිණෙය්‍යස්ස සමාපත්තිතො වුට්ඨිතභාවො **ගුණාතිරෙකසම්පදා** නාමාති. ඉමස්ස ච ඛීණාසවො පච්චෙකබුද්ධො දක්ඛිණෙය්‍යා, භතිං කත්වා ලද්ධභාවෙන පච්චයො ධම්මතො උප්පන්නො, තීසු කාලෙසු පරිසුද්ධා චෙතනා, සමාපත්තිතො වුට්ඨිතමත්තො පච්චෙකබුද්ධො ගුණාතිරෙකොති චතස්සොපි සම්පදා නිප්ඵන්නා. එතාසං ආනුභාවෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ මහාසම්පත්තිං පාපුණන්ති. තස්මා සො සෙට්ඨිනො සන්තිකා සම්පත්තිං ලභි. අපරභාගෙ ච රාජාපි ඉමිනා කතකම්මං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා සහස්සං දත්වා පත්තිං ගහෙත්වා තුට්ඨමානසො මහන්තං භොගක්ඛන්ධං දත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. **භත්තභතිකසෙට්ඨී**තිස්ස නාමං අකාසි. සො ගන්ධසෙට්ඨිනා සද්ධිං සහායො හුත්වා එකතො ඛාදන්තො පිවන්තො යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සාරිපුත්තත්ථෙරස්සුපට්ඨාකකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. අථස්ස මාතා ලද්ධගබ්භපරිහාරා කතිපාහච්චයෙන ''අහො වතාහං පඤ්චසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සතරසභොජනං දත්වා කාසායවත්ථනිවත්ථා සුවණ්ණසරකං ආදාය ආසනපරියන්තෙ නිසින්නා තෙසං භික්ඛූනං උච්ඡිට්ඨාවසෙසකං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය''න්ති දොහළිනී හුත්වා තථෙව කත්වා දොහළං පටිවිනොදෙසි. සා සෙසමඞ්ගලෙසුපි තථාරූපමෙව දානං දත්වා පුත්තං විජායිත්වා නාමග්ගහණදිවසෙ ''පුත්තස්ස මෙ, භන්තෙ, සික්ඛාපදානි දෙථා''ති ථෙරං ආහ. ථෙරො ''කිමස්ස නාම''න්ති පුච්ඡි. ''භන්තෙ, පුත්තස්ස මෙ පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය ඉමස්මිං ගෙහෙ කස්සචි දුක්ඛං නාම න භූතපුබ්බං, තෙනෙවස්ස **සුඛකුමාරො**ති නාමං භවිස්සතී''ති වුත්තෙ තදෙවස්ස නාමං ගහෙත්වා සික්ඛාපදානි අදාසි.

තදා එවඤ්චස්ස මාතු ''නාහං මම පුත්තස්ස අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමී''ති චිත්තං උප්පජ්ජි. සා තස්ස කණ්ණවිජ්ඣනමඞ්ගලාදීසුපි තථෙව දානං අදාසි. කුමාරොපි සත්තවස්සිකකාලෙ ''ඉච්ඡාමහං, අම්ම, ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතු''න්ති ආහ. සා ''සාධු, තාත, නාහං තව අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමී''ති ථෙරං නිමන්තෙත්වා භොජෙත්වා, ''භන්තෙ, පුත්තො මෙ පබ්බජිතුං ඉච්ඡති, ඉමාහං සායන්හසමයෙ විහාරං ආනෙස්සාමී''ති ථෙරං

උය්‍යොජෙත්වා ඤාතකෙ සන්නිපාතෙත්වා ‘‘පුත්තස්ස මෙ ගිහිකාලෙ කත්තබ්බං කිච්චං අජ්ජෙව කරිස්සාමා’’ති වත්වා පුත්තං අලඞ්කරිත්වා මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන විහාරං නෙත්වා ථෙරස්ස නිය්‍යාදෙසි. ථෙරොපි තං, ‘‘තාත, පබ්බජ්ජා නාම දුක්කරා, සක්ඛිස්සසි අභිරමිතු’’න්ති වත්වා ‘‘කරිස්සාමි වො, භන්තෙ, ඔවාද’’න්ති වුත්තෙ කම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. මාතාපිතරොපිස්ස පබ්බජ්ජාය සක්කාරං කරොන්තා අන්තොවිහාරෙයෙව සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සතරසභොජනං දත්වා සායං අත්තනො ගෙහං අගමංසු. අට්ඨමෙ දිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝෙ ගාමං පවිට්ඨෙ විහාරෙ කත්තබ්බකිච්චං කත්වා සාමණෙරං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. සාමණෙරො අන්තරාමග්ගෙ මාතිකාදීනි දිස්වා පණ්ඩිතසාමණෙරො විය පුච්ඡි. ථෙරොපි තස්ස තථෙව බ්‍යාකාසි. සාමණෙරො තානි කාරණානි සුත්වා ‘‘සචෙ තුම්හෙ අත්තනො පත්තචීවරං ගණ්හෙය්‍යාථ, අහං නිවත්තෙය්‍යා’’න්ති වත්වා ථෙරෙන තස්ස අජ්ඣාසයං අභින්දිත්වා, ‘‘සාමණෙර, දෙහි මම පත්තචීවර’’න්ති පත්තචීවරෙ ගහිතෙ ථෙරං වන්දිත්වා නිවත්තමානො, ‘‘භන්තෙ, මය්හං ආහාරං ආහරමානො සතරසභොජනං ආහරෙය්‍යාථා’’ති ආහ. කුතො තං ලභිස්සාමීති? අත්තනො පුඤ්ඤෙන අලභන්තො මම පුඤ්ඤෙන ලභිස්සථ, භන්තෙති. අථස්ස ථෙරො කුඤ්චිකං දත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. සොපි විහාරං ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ගබ්භං විවරිත්වා පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය අත්තනො කායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා නිසීදි.

තස්ස ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති ඔලොකෙන්තො සාමණෙරං දිස්වා ‘‘සුඛසාමණෙරො අත්තනො උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති නිවත්තො, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා චත්තාරො මහාරාජෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, විහාරස්සූපවනෙ දුස්සද්දකෙ සකුණෙ පලාපෙථා’’ති උය්‍යොජෙසි. තෙ තථා කත්වා සාමන්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. චන්දිමසූරියෙ ‘‘අත්තනො විමානානි ගහෙත්වා තිට්ඨථා’’තිආණාපෙසි. තෙපි තථා කරිංසු. සයම්පි ආවිඤ්ඡනට්ඨානෙ ආරක්ඛං ගණ්හි. විහාරො සන්නිසින්නො නිරවො අහොසි. සාමණෙරො එකග්ගචිත්තෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තීණි මග්ගඵලානි පාපුණි. ථෙරො ‘‘සාමණෙරෙන ‘සතරසභොජනං ආහරෙය්‍යාථා’ති වුත්තං, කස්ස නු ඛො ඝරෙ සක්කා ලද්ධු’’න්ති ඔලොකෙන්තො එකං අජ්ඣාසයසම්පන්නං උපට්ඨාකකුලං දිස්වා තත්ථ ගන්ත්වා, ‘‘භන්තෙ, සාධු වො කතං අජ්ජ ඉධාගච්ඡන්තෙහී’’ති තෙහි තුට්ඨමානසෙහි පත්තං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා යාව භත්තකාලං ධම්මකථං යාචිතො තෙසං සාරණීයධම්මකථං කථෙත්වා කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. අථස්ස සතරසභොජනං දත්වා තං ආදාය ගන්තුකාමං ථෙරං දිස්වා ‘‘භුඤ්ජථ, භන්තෙ, අපරම්පි තෙ දස්සාමා’’ති ථෙරං භොජෙත්වා පුන පත්තපූරං අදංසු.

ථෙරො තං ආදාය ‘‘සාමණෙරො මෙ ඡාතො’’ති තුරිතතුරිතො විහාරං පායාසි. තං දිවසං සත්ථා පාතොව නික්ඛමිත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ආවජ්ජෙසි – ‘‘අජ්ජ සුඛසාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති නිවත්තො, නිප්ඵන්නං නු ඛො තස්ස කිච්ච’’න්ති. සො තිණ්ණංයෙව මග්ගඵලානං පත්තභාවං දිස්වා උත්තරිපි උපධාරෙන්තො ‘‘සක්ඛිස්සතායං අජ්ජ අරහත්තං පාපුණිතුං, සාරිපුත්තො පන ‘සාමණෙරො මෙ ඡාතො’ති වෙගෙන භත්තං ආදාය නික්ඛමති, සචෙ ඉමස්මිං අරහත්තං අප්පත්තෙ භත්තං ආහරිස්සති, ඉමස්ස අන්තරායො භවිස්සති, මයා ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගණ්හිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා ආරක්ඛං ගණ්හි.

ථෙරොපි භත්තං ආහරි. අථ නං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි. පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ සාමණෙරො අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා ථෙරං ආමන්තෙත්වා ‘‘ගච්ඡ, සාරිපුත්ත, සාමණෙරස්ස තෙ භත්තං දෙහී’’ති ආහ. ථෙරො ගන්ත්වා ද්වාරං ආකොටෙසි. සාමණෙරොපි නික්ඛමිත්වා උපජ්ඣායස්ස වත්තං කත්වා ‘‘භත්තකිච්චං කරොහී’’ති වුත්තෙ ථෙරස්ස භත්තෙන අනත්ථිකභාවං ඤත්වා සත්තවස්සිකකුමාරො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව අරහත්තං පත්තො නිවාසනට්ඨානං පච්චවෙක්ඛන්තො භත්තකිච්චං කත්වා පත්තං ධොවි. තස්මිං කාලෙ චත්තාරො මහාරාජානො ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසුං. චන්දිමසූරියාපි විමානානි මුඤ්චිංසු. සක්කොපි ආවිඤ්ඡනට්ඨානෙ ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසි. සූරියො නභමජ්ඣං අතික්කන්තොයෙව පඤ්ඤායි. භික්ඛූ ‘‘සායන්හො පඤ්ඤායති, සාමණෙරෙන ච ඉදානෙව භත්තකිච්චං කතං, කිං නු ඛො අජ්ජ පුබ්බණ්හො බලවා ජාතො, සායන්හො මන්දො’’ති වදිංසු. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ පුබ්බණ්හො බලවා ජාතො, සායන්හො මන්දො, සාමණෙරෙන ච ඉදානෙව භත්තකිච්චං කතං, අථ ච පන සූරියො නභමජ්ඣං අතික්කන්තොයෙව පඤ්ඤායතී’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, එවමෙවං හොති පුඤ්ඤවන්තානං සමණධම්මකරණකාලෙ. අජ්ජ හි චත්තාරො මහාරාජානො සාමන්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, චන්දිමසූරියා විමානානි ගහෙත්වා අට්ඨංසු, සක්කො ආවිඤ්ඡනකෙ ආරක්ඛං ගණ්හි, අහම්පි ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගණ්හිං, අජ්ජ සුඛසාමණෙරො මාතිකාය උදකං හරන්තෙ, උසුකාරෙ උසුං උජුං කරොන්තෙ, තච්ඡකෙ චක්කාදීනි කරොන්තෙ දිස්වා අත්තානං දමෙත්වා අරහත්තං පත්තො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

145.

‘‘උදකඤ්හි නයන්ති නෙත්තිකා, උසුකාරා නමයන්ති තෙජනං;
දාරුං නමයන්ති තච්ඡකා, අත්තානං දමයන්ති සුබ්බතා’’ති.

තත්ථ **සුබ්බතාති** සුවදා, සුඛෙන ඔවදිතබ්බා අනුසාසිතබ්බාති අත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සුඛසාමණෙරවත්ථු එකාදසමං.

දණ්ඩවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසමො වග්ගො.

11. ජරාවග්ගො

1. විසාඛාය සහායිකානං වත්ථු

කො නු හාසො කිමානන්දොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විසාඛාය සහායිකායො ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා කුලපුත්තා ‘‘එවං ඉමා අප්පමාදවිහාරිනියො භවිස්සන්තී’’ති අත්තනො අත්තනො භරියායො විසාඛං මහාඋපාසිකං සම්පටිච්ඡාපෙසුං. තා උය්‍යානං වා විහාරං වා ගච්ඡන්තියො තාය සද්ධිංයෙව ගච්ඡන්ති. තා එකස්මිං කාලෙ ‘‘සත්තාහං සුරාඡණො භවිස්සතී’’ති ඡණෙ සඞ්ඝුට්ඨෙ අත්තනො අත්තනො සාමිකානං සුරං පටියාදෙසුං. තෙ සත්තාහං සුරාඡණං කීළිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ කම්මන්තභෙරියා නික්ඛන්තාය කම්මන්තෙ අගමංසු. තාපි ඉත්ථියො ‘‘මයං සාමිකානං සම්මුඛා සුරං පාතුං න ලභිම්හා, අවසෙසා සුරා ච අත්ථි, ඉදං යථා තෙ න ජානන්ති, තථා පිවිස්සාමා’’ති විසාඛාය සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘ඉච්ඡාම, අය්‍යෙ, උය්‍යානං දට්ඨු’’න්ති වත්වා ‘‘සාධු, අම්මා, තෙන හි කත්තබ්බකිච්චානි කත්වා නික්ඛමථා’’ති වුත්තෙ තාය සද්ධිං ගන්ත්වා පටිච්ඡන්නාකාරෙන සුරං නීහරාපෙත්වා උය්‍යානෙ පිවිත්වා මත්තා විචරිංසු. විසාඛාපි ‘‘අයුත්තං ඉමාහි කතං, ඉදානි මං ‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකා විසාඛා සුරං පිවිත්වා විචරතී’ති තිත්ථියාපි ගරහිස්සන්තී’’ති චින්තෙත්වා තා ඉත්ථියො ආහ – ‘‘අම්මා අයුත්තං වො කතං, මමපි අයසො උප්පාදිතො, සාමිකාපි වො කුජ්ඣිස්සන්ති, ඉදානි කිං කරිස්සථා’’ති. ගිලානාලයං දස්සයිස්සාම, අය්‍යෙති. තෙන හි පඤ්ඤායිස්සථ සකෙන කම්මෙනාති. තා ගෙහං ගන්ත්වා ගිලානාලයං කරිංසු. අථ තාසං සාමිකා ‘‘ඉත්ථන්නාමා ච ඉත්ථන්නාමා ච කහ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ගිලානා’’ති සුත්වා ‘‘අද්ධා එතාහි අවසෙසසුරා පීතා භවිස්සන්තී’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා තා පොථෙත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙසුං. තා අපරස්මිම්පි ඡණවාරෙ තථෙව සුරං පිවිතුකාමා විසාඛං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘අය්‍යෙ, උය්‍යානං නො නෙහී’’ති වත්වා ‘‘පුබ්බෙපි මෙ තුම්හෙහි අයසො උප්පාදිතො, ගච්ඡථ, න වො අහං නෙස්සාමී’’ති තාය පටික්ඛිත්තා ‘‘ඉදානි එවං න කරිස්සාමා’’ති සම්මන්තයිත්වා පුන තං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු, ‘‘අය්‍යෙ, බුද්ධපූජං කාතුකාමාම්හා, විහාරං නො නෙහී’’ති. ඉදානි අම්මා යුජ්ජති, ගච්ඡථ, පරිවච්ඡං කරොථාති. තා චඞ්කොටකෙහි ගන්ධමාලාදීනි ගාහාපෙත්වා සුරාපුණ්ණෙ මුට්ඨිවාරකෙ හත්ථෙහි ඔලම්බෙත්වා මහාපටෙ පාරුපිත්වා විසාඛං උපසඞ්කමිත්වා තාය සද්ධිං විහාරං පවිසමානා එකමන්තං ගන්ත්වා මුට්ඨිවාරකෙහෙව සුරං පිවිත්වා වාරකෙ ඡඩ්ඩෙත්වා ධම්මසභායං සත්ථු පුරතො නිසීදිංසු.

විසාඛා ‘‘ඉමාසං, භන්තෙ, ධම්මං කථෙථා’’ති ආහ. තාපි මදවෙගෙන කම්පමානසරීරා ‘‘ඉච්චාම, ගායාමා’’ති චිත්තං උප්පාදෙසුං. අථෙකා මාරකායිකා දෙවතා ‘‘ඉමාසං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස පුරතො විප්පකාරං දස්සෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තාසං සරීරෙ අධිමුච්චි. තාසු

එකච්චා සත්ථු පුරතො පාණිං පහරිත්වා හසිතුං, එකච්චා නච්චිතුං ආරභිංසු. සත්ථා ‘‘කිං ඉද’’න්ති ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘න ඉදානි මාරකායිකානං ඔතාරං ලභිතුං දස්සාමි. න හි මයා එත්තකං කාලං පාරමියො පූරෙන්තෙන මාරකායිකානං ඔතාරලාභත්ථාය පූරිතා’’ති තා සංවෙජෙතුං භමුකලොමතො රස්මියො විස්සජ්ජෙසි, තාවදෙව අන්ධකාරතිමිසා අහොසි. තා භීතා අහෙසුං මරණභයතජ්ජිතා. තෙන තාසං කුච්ඡියං සුරා ජීරි. සත්ථා නිසින්නපල්ලඞ්කෙ අන්තරහිතො සිනෙරුමුද්ධනි ඨත්වා උණ්ණාලොමතො රස්මිං විස්සජ්ජෙසි, තඞ්ඛණංයෙව චන්දසහස්සුග්ගමනං විය අහොසි. අථ සත්ථා තා ඉත්ථියො ආමන්තෙත්වා ‘‘තුම්හෙහි මම සන්තිකං ආගච්ඡමානාහි පමත්තාහි ආගන්තුං න වට්ටති. තුම්හාකඤ්හි පමාදෙනෙව මාරකායිකා දෙවතා ඔතාරං ලභිත්වා තුම්හෙ හසාදීනං අකරණට්ඨානෙ හසාදීනි කාරාපෙසි, ඉදානි තුම්හෙහි රාගාදීනං අග්ගීනං නිබ්බාපනත්ථාය උස්සාහං කාතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

146.

‘‘කො නු හාසො කිමානන්දො, නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති;
අන්ධකාරෙන ඔනද්ධා, පදීපං න ගවෙසථා’’ති.

තත්ථ **ආනන්දොති** තුට්ඨි. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමස්මිං ලොකසන්නිවාසෙ රාගාදීහි එකාදසහි අග්ගීහි **නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති කො නු** තුම්හාකං **හාසො** වා තුට්ඨි වා? නනු එස අකත්තබ්බරූපොයෙව. අට්ඨවත්ථුකෙන හි අවිජ්ජාන්ධකාරෙන **ඔනද්ධා** තුම්හෙ තස්සෙව අන්ධකාරස්ස විධමනත්ථාය කිං කාරණා ඤාණප්පදීපං **න ගවෙසථ** න කරොථාති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තා ඉත්ථියො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

සත්ථා තාසං අචලසද්ධාය පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා සිනෙරුමත්ථකා ඔතරිත්වා බුද්ධාසනෙ නිසීදි. අථ නං විසාඛා ආහ – ‘‘භන්තෙ, සුරා නාමෙසා පාපිකා. එවරූපා හි නාම ඉමා ඉත්ථියො තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස පුරතො නිසීදිත්වා ඉරියාපථමත්තම්පි සණ්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තියො උට්ඨාය පාණිං පහරිත්වා හසනගීතනච්චාදීනි ආරභිංසූ’’ති. සත්ථා ‘‘ආම, විසාඛෙ, පාපිකා එව එසා සුරා නාම. එතඤ්හි නිස්සාය අනෙකෙ සත්තා අනයබ්‍යසනං පත්තා’’ති වත්වා ‘‘කදා පනෙසා, භන්තෙ, උප්පන්නා’’ති වුත්තෙ තස්සා උප්පත්තිං විත්ථාරෙන කථෙතුං අතීතං ආහරිත්වා **කුම්භජාතකං** (ජා. 1.16.33 ආදයො) කථෙසීති.

විසාඛාය සහායිකානං වත්ථු පඨමං.

2. සිරිමාවත්ථු

පස්ස චිත්තකතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සිරිමං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර රාජගහෙ අභිරූපා ගණිකා. එකස්මිං පන අන්තොවස්සෙ සුමනසෙට්ඨිපුත්තස්ස භරියාය පුණ්ණකසෙට්ඨිස්ස ධීතාය උත්තරාය නාම උපාසිකාය අපරජ්ඣිත්වා තං පසාදෙතුකාමා තස්සා ගෙහෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං කතභත්තකිච්චං සත්ථාරං ඛමාපෙත්වා තං දිවසං දසබලස්ස භත්තානුමොදනං සුත්වා –

> ‘‘අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
> ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින’’න්ති. (ජා. 1.2.2; ධ. ප. 223) –

ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරකථා පන කොධවග්ගෙ අනුමොදනගාථාවණ්ණනායමෙව ආවිභවිස්සති. එවං සොතාපත්තිඵලං පත්තා පන සිරිමා දසබලං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං දත්වා සඞ්ඝස්ස අට්ඨකභත්තං නිබද්ධං දාපෙසි. ආදිතො පට්ඨාය නිබද්ධං අට්ඨ භික්ඛූ ගෙහං ගච්ඡන්ති. ‘‘සප්පිං ගණ්හථ, ඛීරං ගණ්හථා’’තිආදීනි වත්වා තෙසං පත්තෙ පූරෙති. එකෙන ලද්ධං තිණ්ණම්පි චතුන්නම්පි පහොති. දෙවසිකං සොළසකහාපණපරිබ්බයෙන පිණ්ඩපාතො දීයති. අථෙකදිවසං එකො භික්ඛු තස්සා ගෙහෙ අට්ඨකභත්තං භුඤ්ජිත්වා තියොජනමත්ථකෙ එකං විහාරං අගමාසි. අථ නං සායං ථෙරුපට්ඨානෙ නිසින්නං පුච්ඡිංසු – ‘‘ආවුසො, කහං භික්ඛං ගහෙත්වා ආගතොසී’’ති. සිරිමාය අට්ඨකභත්තං මෙ භුත්තන්ති. මනාපං කත්වා දෙති, ආවුසොති. ‘‘න සක්කා තස්සා භත්තං වණ්ණෙතුං, අතිවිය පණීතං කත්වා දෙති, එකෙන ලද්ධං තිණ්ණම්පි චතුන්නම්පි පහොති, තස්සා පන දෙය්‍යධම්මතොපි දස්සනමෙව උත්තරිතරං. සා හි ඉත්ථී එවරූපා ච එවරූපා චා’’ති තස්සා ගුණෙ වණ්ණෙසි.

අථෙකො භික්ඛු තස්සා ගුණකථං සුත්වා අදස්සනෙනෙව සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ‘‘මයා ගන්ත්වා තං දට්ඨුං වට්ටතී’’ති අත්තනො වස්සග්ගං කථෙත්වා තං භික්ඛුං ඨිතිකං පුච්ඡිත්වා ‘‘ස්වෙ, ආවුසො, තස්මිං ගෙහෙ ත්වං සඞ්ඝත්ථෙරො හුත්වා අට්ඨකභත්තං ලභිස්සසී’’ති සුත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව පත්තචීවරං ආදාය පක්කන්තොපි පාතොව අරුණෙ උග්ගතෙ සලාකග්ගං පවිසිත්වා ඨිතො සඞ්ඝත්ථෙරො හුත්වා තස්සා ගෙහෙ අට්ඨකභත්තං ලභි. යො පන භික්ඛු හිය්‍යො භුඤ්ජිත්වා පක්කාමි, තස්ස ගතවෙලායමෙව අස්සා සරීරෙ රොගො උප්පජ්ජි. තස්මා සා ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා නිපජ්ජි. අථස්සා දාසියො අට්ඨකභත්තං ලභිත්වා ආගතෙ භික්ඛූ දිස්වා ආරොචෙසුං. සා සහත්ථා පත්තෙ ගහෙත්වා නිසීදාපෙතුං වා පරිවිසිතුං වා අසක්කොන්තී දාසියො ආණාපෙසි – ‘‘අම්මා පත්තෙ ගහෙත්වා, අය්‍යෙ, නිසීදාපෙත්වා

යාගුං පායෙත්වා ඛජ්ජකං දත්වා භත්තවෙලාය පත්තෙ පූරෙත්වා දෙථා''ති. තා ''සාධු, අය්‍යො''ති භික්ඛූ පවෙසෙත්වා යාගුං පායෙත්වා ඛජ්ජකං දත්වා භත්තවෙලාය භත්තස්ස පත්තෙ පූරෙත්වා තස්සා ආරොචයිංසු. සා ''මං පරිග්ගහෙත්වා නෙථ, අය්‍යො, වන්දිස්සාමී''ති වත්වා තාහි පරිග්ගහෙත්වා භික්ඛූනං සන්තිකං නීතා වෙධමානෙන සරීරෙන භික්ඛූ වන්දි. සො භික්ඛු තං ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ''ගිලානාය තාව එවරූපා අයං එතිස්සා රූපසොභා, අරොගකාලෙ පන සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතාය ඉමිස්සා කීදිසී රූපසම්පත්තී''ති. අථස්ස අනෙකවස්සකොටිසන්නිචිතො කිලෙසො සමුදාචරි, සො අඤ්ඤාණී හුත්වා භත්තං භුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො පත්තමාදාය විහාරං ගන්ත්වා පත්තං පිධාය එකමන්තෙ ඨපෙත්වා චීවරං පත්ථරිත්වා නිපජ්ජි.

අථ නං එකො සහායකො භික්ඛු යාචන්තොපි භොජෙතුං නාසක්ඛි. සො ඡින්නභත්තො අහොසි. තං දිවසමෙව සායන්හසමයෙ සිරිමා කාලමකාසි. රාජා සත්ථු සාසනං පෙසෙසි – ''භන්තෙ, ජීවකස්ස කනිට්ඨභගිනී, සිරිමා, කාලමකාසී''ති. සත්ථා තං සුත්වා රඤ්ඤො සාසනං පහිණි ''සිරිමාය ඣාපනකිච්චං නත්ථි, ආමකසුසානෙ තං යථා කාකසුනඛාදයො න ඛාදන්ති, තථා නිපජ්ජාපෙත්වා රක්ඛාපෙථා''ති. රාජාපි තථා අකාසි. පටිපාටියා තයො දිවසා අතික්කන්තා, චතුත්ථෙ දිවසෙ සරීරං උද්ධුමායි, නවහි වණමුඛෙහි පුළවා පග්ඝරිංසු, සකලසරීරං භින්නං සාලිභත්තචාටි විය අහොසි. රාජා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ''ඨපෙත්වා ගෙහරක්ඛකෙ දාරකෙ සිරිමාය දස්සනත්ථං අනාගච්ඡන්තානං අට්ඨ කහාපණානි දණ්ඩො''ති. සත්ථු සන්තිකඤ්ච පෙසෙසි – ''බුද්ධප්පමුඛො කිර භික්ඛුසඞ්ඝො සිරිමාය දස්සනත්ථං ආගච්ඡතූ''ති. සත්ථා භික්ඛූනං ආරොචෙසි – ''සිරිමාය දස්සනත්ථං ගමිස්සාමා''ති. සොපි දහරභික්ඛු චත්තාරො දිවසෙ කස්සචි වචනං අග්ගහෙත්වා ඡින්නභත්තොව නිපජ්ජි. පත්තෙ භත්තං පූතිකං ජාතං, පත්තෙ මලං උට්ඨහි. අථ නං සො සහායකො භික්ඛු උපසඞ්කමිත්වා, ''ආවුසො, සත්ථා සිරිමාය දස්සනත්ථං ගච්ඡතී''ති ආහ. සො තථා ඡාතජ්ඣත්තොපි ''සිරිමා''ති වුත්තපදෙයෙව සහසා උට්ඨහිත්වා ''කිං භණසී''ති ආහ. ''සත්ථා සිරිමං දට්ඨුං ගච්ඡති, ත්වම්පි ගමිස්සසී''ති වුත්තෙ, ''ආම, ගමිස්සාමී''ති භත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං අගමාසි. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො එකපස්සෙ අට්ඨාසි, භික්ඛුනිසඞ්ඝොපි රාජපරිසාපි උපාසකපරිසාපි උපාසිකාපරිසාපි එකෙකපස්සෙ අට්ඨංසු.

සත්ථා රාජානං පුච්ඡි – ''කා එසා, මහාරාජා''ති. භන්තෙ, ජීවකස්ස භගිනී, සිරිමා, නාමාති. සිරිමා, එසාති. ආම, භන්තෙති. තෙන හි නගරෙ භෙරිං චරාපෙහි ''සහස්සං දත්වා සිරිමං ගණ්හන්තූ''ති. රාජා තථා කාරෙසි. එකොපි 'හ'න්ති වා 'හු'න්ති වා වදන්තො නාම නාහොසි. රාජා සත්ථු ආරොචෙසි – ''න ගණ්හන්ති, භන්තෙ''ති. තෙන හි, මහාරාජ, අග්ඝං

ඔහාරෙහීති. රාජා ‘‘පඤ්චසතානි දත්වා ගණ්හන්තූ’’ති භෙරිං චරාපෙත්වා කඤ්චි ගණ්හනකං අදිස්වා ‘‘අඩ්ඪතෙය්‍යානි සතානි, ද්වෙ සතානි, සතං, පණ්ණාසං, පඤ්චවීසති කහාපණෙ, දස කහාපණෙ, පඤ්ච කහාපණෙ, එකං කහාපණං අඩ්ඪං, පාදං, මාසකං, කාකණිකං දත්වා සිරිමං ගණ්හන්තූ’’ති භෙරිං චරාපෙසි. කොචි තං න ඉච්ඡි. ‘‘මුධාපි ගණ්හන්තූ’’ති භෙරිං චරාපෙසි. ‘හ’න්ති වා ‘හු’න්ති වා වදන්තො නාම නාහොසි. රාජා ‘‘මුධාපි, භන්තෙ, ගණ්හන්තො නාම නත්ථී’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, මහාජනස්ස පියං මාතුගාමං, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ සහස්සං දත්වා පුබ්බෙ එකදිවසං ලභිංසු, ඉදානි මුධා ගණ්හන්තොපි නත්ථි, එවරූපං නාම රූපං ඛයවයප්පත්තං, පස්සථ, භික්ඛවෙ, ආතුරං අත්තභාව’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

147.

‘‘පස්ස චිත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඞ්කප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිතී’’ති.

තත්ථ **චිත්තකත**න්ති කතචිත්තං, වත්ථාභරණමාලාලත්තකාදීහි විචිත්තන්ති අත්ථො. **බිම්බ**න්ති දීඝාදියුත්තට්ඨානෙසු දීඝාදීහි අඞ්ගපච්චඞ්ගෙහි සණ්ඨිතං අත්තභාවං. **අරුකාය**න්ති නවන්නං වණමුඛානං වසෙන අරුභූතං කායං. **සමුස්සිත**න්ති තීහි අට්ඨිසතෙහි සමුස්සිතං. **ආතුර**න්ති සබ්බකාලං ඉරියාපථාදීහි පරිහරිතබ්බතාය නිච්චගිලානං. **බහුසඞ්කප්ප**න්ති මහාජනෙන බහුධා සඞ්කප්පිතං. **යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිතී**ති යස්ස ධුවභාවො වා ඨිතිභාවො වා නත්ථි, එකන්තෙන භෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මමෙවෙතං, ඉමං පස්සථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සොපි භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

සිරිමාවත්ථු දුතියං.

3. උත්තරාථෙරීවත්ථු

පරිජිණ්ණමිදන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උත්තරාථෙරිං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරී කිර වීසවස්සසතිකා ජාතියා පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධපිණ්ඩපාතා අන්තරවීථියං එකං භික්ඛුං දිස්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡිත්වා තස්ස අපටික්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තස්ස සබ්බං දත්වා නිරාහාරා අහොසි. එවං දුතියෙපි තතියෙපි දිවසෙ තස්සෙව භික්ඛුනො තස්මිංයෙව ඨානෙ භත්තං දත්වා නිරාහාරා අහොසි, චතුත්ථෙ දිවසෙ පන පිණ්ඩාය චරන්තී එකස්මිං සම්බාධට්ඨානෙ සත්ථාරං දිස්වා පටික්කමන්තී ඔලම්බන්තං අත්තනො චීවරකණ්ණං අක්කමිත්වා සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තී පරිවත්තිත්වා පති.

සත්ථා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘භගිනි, පරිජිණ්ණො තෙ අත්තභාවො න චිරස්සෙව භිජ්ජිස්සතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

148.

‘‘පරිජිණ්ණමිදං රූපං, රොගනීළං පභඞ්ගුරං;
භිජ්ජති පූතිසන්දෙහො, මරණන්තඤ්හි ජීවිත’’න්ති.

තස්සත්ථො – භගිනි **ඉදං** තව සරීරසඞ්ඛාතං **රූපං** මහල්ලකභාවෙන **පරිජිණ්ණං,** තඤ්ච ඛො සබ්බරොගානං නිවාසට්ඨානට්ඨෙන **රොගනීළං,** යථා ඛො පන තරුණොපි සිඞ්ගාලො ‘‘ජරසිඞ්ගාලො’’ති වුච්චති, තරුණාපි ගළොචීලතා ‘‘පූතිලතා’’ති වුච්චති, එවං තදහුජාතං සුවණ්ණවණ්ණම්පි සමානං නිච්චං පග්ඝරණට්ඨෙන පූතිතාය **පභඞ්ගුරං,** සො එස පූතිකො සමානො තව දෙහො **භිජ්ජති,** න චිරස්සෙව භිජ්ජිස්සතීති වෙදිතබ්බො. කිං කාරණා? **මරණන්තඤ්හි ජීවිතං** යස්මා සබ්බසත්තානං ජීවිතං මරණපරියොසානමෙවාති වුත්තං හොති.

දෙසනාවසානෙ සා ථෙරී සොතාපත්තිඵලං පත්තා, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

උත්තරාථෙරීවත්ථු තතියං.

4. සම්බහුලඅධිමානිකභික්ඛුවත්ථු

යානිමානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ අධිමානිකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

පඤ්චසතා කිර භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තා වායමන්තා ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ‘‘කිලෙසානං අසමුදාචාරෙන පබ්බජිතකිච්චං නො නිප්ඵන්නං, අත්තනා පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමා’’ති ආගමිංසු. සත්ථා තෙසං බහිද්වාරකොට්ඨකං පත්තකාලෙයෙව ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ‘‘ආනන්ද, එතෙසං භික්ඛූනං පවිසිත්වා මයා දිට්ඨෙන කම්මං නත්ථි, ආමකසුසානං ගන්ත්වා තතො ආගන්ත්වා මං පස්සන්තූ’’ති. ථෙරො ගන්ත්වා තෙසං තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ ‘‘කිං අම්හාකං ආමකසුසානෙනා’’ති අවත්වාව ‘‘දීඝදස්සිනා බුද්ධෙන කාරණං දිට්ඨං භවිස්සතී’’ති ආමකසුසානං ගන්ත්වා තත්ථ කුණපානි පස්සන්තා එකාහද්වීහපතිතෙසු කුණපෙසු ආඝාතං පටිලභිත්වා තං ඛණං පතිතෙසු අල්ලසරීරෙසු රාගං උප්පාදයිංසු, තස්මිං ඛණෙ අත්තනො සකිලෙසභාවං ජානිංසු. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං ඵරිත්වා තෙසං භික්ඛූනං සම්මුඛෙ කථෙන්තො විය ‘‘නප්පතිරූපං නු ඛො, භික්ඛවෙ, තුම්හාකං එවරූපං අට්ඨිසඞ්ඝාතං දිස්වා රාගරතිං උප්පාදෙතු’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

149.

‘‘යානිමානි අපත්ථානි, අලාබූනෙව සාරදෙ;
කාපොතකානි අට්ඨීනි, තානි දිස්වාන කා රතී’’ති.

තත්ථ **අපත්ථානීති** ඡඩ්ඩිතානි. **සාරදෙති** සරදකාලෙ වාතාතපපහතානි තත්ථ තත්ථ විප්පකිණ්ණඅලාබූනි විය. **කාපොතකානීති** කපොතකවණ්ණානි. **තානි දිස්වානාති** තානි එවරූපානි අට්ඨීනි දිස්වා තුම්හාකං කා රති, නනු අප්පමත්තකම්පි කාමරතිං කාතුං න වට්ටතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ යථාඨිතාව අරහත්තං පත්වා භගවන්තං අභිත්ථවමානා ආගන්ත්වා වන්දිංසූති.

සම්බහුලඅධිමානිකභික්ඛුවත්ථු චතුත්ථං.

5. ජනපදකල්‍යාණීරූපනන්දාථෙරීවත්ථු

අට්ඨීනං නගරං කතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ජනපදකල්‍යාණිං රූපනන්දාථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර එකදිවසං චින්තෙසි – ‘‘මය්හං ජෙට්ඨභාතිකො රජ්ජසිරිං පහාය පබ්බජිත්වා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො බුද්ධො ජාතො, පුත්තොපිස්ස රාහුලකුමාරො පබ්බජිතො, භත්තාපි මෙ පබ්බජිතො, මාතාපි මෙ පබ්බජිතා, අහම්පි එත්තකෙ ඤාතිජනෙ පබ්බජිතෙ ගෙහෙ කිං කරිස්සාමි, පබ්බජිස්සාමී’’ති. සා භික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි ඤාතිසිනෙහෙනෙව, නො සද්ධාය, අභිරූපතාය පන **රූපනන්දාති** පඤ්ඤායි. ‘‘සත්ථා කිර ‘රූපං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, වෙදනා... සඤ්ඤා... සඞ්ඛාරා... විඤ්ඤාණං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා’ති වදෙතී’’ති සුත්වා සා එවං දස්සනීයෙ පාසාදිකෙ මමපි රූපෙ දොසං කථෙය්‍යාති සත්ථු සම්මුඛීභාවං න ගච්ඡති. සාවත්ථිවාසිනො පාතොව දානං දත්වා සමාදින්නුපොසථා සුද්ධුත්තරාසඞ්ගා ගන්ධමාලාදිහත්ථා සායන්හසමයෙ ජෙතවනෙ සන්නිපතිත්වා ධම්මං සුණන්ති. භික්ඛුනිසඞ්ඝොපි සත්ථු ධම්මදෙසනාය උප්පන්නච්ඡන්දො විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණාති. ධම්මං සුත්වා නගරං පවිසන්තො සත්ථු ගුණකථං කථෙන්තොව පවිසති.

චතුප්පමාණිකෙ හි ලොකසන්නිවාසෙ අප්පකාව තෙ සත්තා, යෙසං තථාගතං පස්සන්තානං පසාදො න උප්පජ්ජති. රූපප්පමාණිකාපි හි තථාගතස්ස ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දිස්වා පසීදන්ති, ඝොසප්පමාණිකාපි අනෙකානි ජාතිසතානි නිස්සාය පවත්තං සත්ථු ගුණඝොසඤ්චෙව අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ධම්මදෙසනාඝොසඤ්ච සුත්වා පසීදන්ති, ලූඛප්පමාණිකාපිස්ස චීවරාදිලූඛතං පටිච්ච පසීදන්ති, ධම්මප්පමාණිකාපි ‘‘එවරූපං දසබලස්ස සීලං, එවරූපො

සමාධි, එවරූපා පඤ්ඤා, භගවා සීලාදීහි ගුණෙහි අසමො අප්පටිපුග්ගලො''ති පසීදන්ති. තෙසං තථාගතස්ස ගුණං කථෙන්තානං මුඛං නප්පහොති. රූපනන්දා භික්ඛුනීනඤ්චෙව උපාසිකානඤ්ච සන්තිකා තථාගතස්ස ගුණකථං සුත්වා චින්තෙසි – ''අතිවිය මෙ භාතිකස්ස වණ්ණං කථෙන්තියෙව. එකදිවසම්පි මෙ රූපෙ දොසං කථෙන්තො කිත්තකං කථෙස්සති. යංනූනාහං භික්ඛුනීහි සද්ධිං ගන්ත්වා අත්තානං අදස්සෙත්වාව තථාගතං පස්සිත්වා ධම්මමස්ස සුණිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යා''න්ති. සා ''අහම්පි අජ්ජ ධම්මස්සවනං ගමිස්සාමී''ති භික්ඛුනීනං ආරොචෙසි.

භික්ඛුනියො ''චිරස්සං වත රූපනන්දාය සත්ථු උපට්ඨානං ගන්තුකාමතා උප්පන්නා, අජ්ජ සත්ථා ඉමං නිස්සාය විචිත්‍රධම්මදෙසනං නානානයං දෙසෙස්සතී''ති තුට්ඨමානසා තං ආදාය නික්ඛමිංසු. සා නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය ''අහං අත්තානං නෙව දස්සෙස්සාමී''ති චින්තෙසි. සත්ථා ''අජ්ජ රූපනන්දා මය්හං උපට්ඨානං ආගමිස්සති, කීදිසී නු ඛො තස්සා ධම්මදෙසනා සප්පායා''ති චින්තෙත්වා ''රූපගරුකා එසා අත්තභාවෙ බලවසිනෙහා, කණ්ටකෙන කණ්ටකුද්ධරණං විය රූපෙනෙවස්සා රූපමදනිම්මදනං සප්පාය''න්ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තස්සා විහාරං පවිසනසමයෙ එකං පන අභිරූපං ඉත්ථිං සොළසවස්සුද්දෙසිකං රත්තවත්ථනිවත්ථං සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතං බීජනිං ගහෙත්වා අත්තනො සන්තිකෙ ඨත්වා බීජයමානං ඉද්ධිබලෙන අභිනිම්මිනි. තං ඛො පන ඉත්ථිං සත්ථා චෙව පස්සති රූපනන්දා ච. සා භික්ඛුනීහි සද්ධිං විහාරං පවිසිත්වා භික්ඛුනීනං පිට්ඨිපස්සෙ ඨත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා භික්ඛුනීනං අන්තරෙ නිසින්නා පාදන්තතො පට්ඨාය සත්ථාරං ඔලොකෙන්තී ලක්ඛණවිචිත්තං අනුබ්‍යඤ්ජනසමුජ්ජලං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තං සත්ථු සරීරං දිස්වා පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං ඔලොකෙන්තී සමීපෙ ඨිතං ඉත්ථිරූපං අද්දස. සා තං ඔලොකෙත්වා අත්තභාවං ඔලොකෙන්තී සුවණ්ණරාජහංසියා පුරතො කාකීසදිසං අත්තානං අවමඤ්ඤි. ඉද්ධිමයරූපං දිට්ඨකාලතො පට්ඨායෙව හි තස්සා අක්ඛීනි භමිංසු. සා ''අහො ඉමිස්සා කෙසා සොභනා, අහො නලාටං සොභන''න්ති සබ්බෙසං සාරීරප්පදෙසානං රූපසිරියා සමාකඩ්ඪිතචිත්තා තස්මිං රූපෙ බලවසිනෙහා අහොසි.

සත්ථා තස්සා තත්ථ අභිරතිං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙන්තොව තං රූපං සොළසවස්සුද්දෙසිකභාවං අතික්කමිත්වා වීසතිවස්සුද්දෙසිකං කත්වා දස්සෙසි. රූපනන්දා ඔලොකෙත්වා ''න වතිදං රූපං පුරිමසදිස''න්ති ථොකං විරත්තචිත්තා අහොසි. සත්ථා අනුක්කමෙනෙව තස්සා ඉත්ථියා සකිං විජාතවණ්ණං මජ්ඣිමිත්ථිවණ්ණං ජරාජිණ්ණමහල්ලිකිත්ථිවණ්ණඤ්ච දස්සෙසි. සාපි අනුපුබ්බෙනෙව ''ඉදම්පි අන්තරහිතං, ඉදම්පි අන්තරහිත''න්ති ජරාජිණ්ණකාලෙ තං විරජ්ජමානා ඛණ්ඩදන්තිං පලිතසිරං ඔභග්ගං ගොපානසිවඞ්කං දණ්ඩපරායණං පවෙධමානං දිස්වා අතිවිය විරජ්ජි. අථ සත්ථා තං බ්‍යාධිනා අභිභූතං කත්වා දස්සෙසි. සා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව දණ්ඩඤ්ච තාලවණ්ටඤ්ච ඡඩ්ඩෙත්වා මහාවිරවං විරවමානා භූමියං පතිත්වා

සකෙ මුත්තකරීසෙ නිමුග්ගා අපරාපරං පරිවත්ති. රූපනන්දා තම්පි දිස්වා අතිවිය විරජ්ජි. සත්ථාපි තස්සා ඉත්ථියා මරණං දස්සෙසි. සා තඞ්ඛණංයෙව උද්ධුමාතකභාවං ආපජ්ජි, නවහි වණමුඛෙහි පුබ්බවට්ටියො චෙව පුළවා ච පග්ඝරිංසු, කාකාදයො සන්නිපතිත්වා විලුම්පිංසු. රූපනන්දාපි තං ඔලොකෙත්වා ‘‘අයං ඉත්ථී ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ ජරං පත්තා, බ්‍යාධිං පත්තා, මරණං පත්තා, ඉමස්සාපි මෙ අත්තභාවස්ස එවමෙව ජරාබ්‍යාධිමරණානි ආගමිස්සන්තී’’ති අත්තභාවං අනිච්චතො පස්සි. අනිච්චතො දිට්ඨත්තා එව පන දුක්ඛතො අනත්තතො දිට්ඨොයෙව හොති. අථස්සා තයො භවා ආදිත්තා ගෙහා විය ගීවාය බද්ධකුණපං විය ච උපට්ඨහිංසු, කම්මට්ඨානාභිමුඛං චිත්තං පක්ඛන්දි. සත්ථා තාය අනිච්චතො දිට්ඨභාවං ඤත්වා ‘‘සක්ඛිස්සති නු ඛො සයමෙව අත්තනො පතිට්ඨං කාතු’’න්ති ඔලොකෙන්තො ‘‘න සක්ඛිස්සති, බහිද්ධා පච්චයං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තස්සා සප්පායවසෙන ධම්මං දෙසෙන්තො ආහ –

‘‘ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස නන්දෙ සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිතං.

‘‘යථා ඉදං තථා එතං, යථා එතං තථා ඉදං;
ධාතුතො සුඤ්ඤතො පස්ස, මා ලොකං පුනරාගමි;
භවෙ ඡන්දං විරාජෙත්වා, උපසන්තො චරිස්සතී’’ති. –

ඉත්ථං සුදං භගවා නන්දං භික්ඛුනිං ආරබ්භ ඉමා ගාථායො අභාසිත්ථාති. නන්දා දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අථස්සා උපරි තිණ්ණං මග්ගඵලානං විපස්සනාපරිවාසත්ථාය සුඤ්ඤතාකම්මට්ඨානං කථෙතුං, ‘‘නන්දෙ, මා ‘ඉමස්මිං සරීරෙ සාරො අත්ථී’ති සඤ්ඤං කරි. අප්පමත්තකොපි හි එත්ථ සාරො නත්ථි, තීණි අට්ඨිසතානි උස්සාපෙත්වා කතං අට්ඨිනගරමෙත’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

150.

‘‘අට්ඨීනං නගරං කතං, මංසලොහිතලෙපනං;
යත්ථ ජරා ච මච්චු ච, මානො මක්ඛො ච ඔහිතො’’ති.

තස්සත්ථො – යථෙව හි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදීනං ඔදහනත්ථාය කට්ඨානි උස්සාපෙත්වා වල්ලීහි බන්ධිත්වා මත්තිකාය විලිම්පෙත්වා නගරසඞ්ඛාතං බහිද්ධා ගෙහං කරොන්ති, එවමිදං අජ්ඣත්තිකම්පි තීණි අට්ඨිසතානි උස්සාපෙත්වා න්හාරුවිනද්ධං මංසලොහිතලෙපනං තචපටිච්ඡන්නං ජීරණලක්ඛණාය ජරාය මරණලක්ඛණස්ස මච්චුනො ආරොහසම්පදාදීනි පටිච්ච මජ්ජනලක්ඛණස්ස මානස්ස සුකතකාරණවිනාසනලක්ඛණස්ස මක්ඛස්ස ච ඔදහනත්ථාය **නගරං කතං**.

එවරූපො එව හි එත්ථ කායිකචෙතසිකො ආබාධො ඔහිතො, ඉතො උද්ධං කිඤ්චි ගය්හූපගං නත්ථීති.

දෙසනාවසානෙ සා ථෙරී අරහත්තං පාපුණි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ජනපදකල්‍යාණී රූපනන්දාථෙරීවත්ථු පඤ්චමං.

6. මල්ලිකාදෙවීවත්ථු

ජීරන්ති වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මල්ලිකං දෙවිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර එකදිවසං න්හානකොට්ඨකං පවිට්ඨා මුඛං ධොවිත්වා ඔනතසරීරා ජඞ්ඝං ධොවිතුං ආරභි. තාය ච සද්ධිංයෙව පවිට්ඨො එකො වල්ලභසුනඛො අත්ථි. සො තං තථා ඔනතං දිස්වා අසද්ධම්මසන්ථවං කාතුං ආරභි. සා එස්සං සාදියන්තී අට්ඨාසි. රාජාපි උපරිපාසාදෙ වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා තතො ආගතකාලෙ ''නස්ස, වසලි, කස්මා එවරූපමකාසී''ති ආහ. කිං මයා කතං, දෙවාති. සුනඛෙන සද්ධිං සන්ථවොති. නත්ථෙතං, දෙවාති. මයා සාමං දිට්ඨං, නාහං තව සද්දහිස්සාමි, නස්ස, වසලීති. ''මහාරාජ, යො කොචි ඉමං කොට්ඨකං පවිට්ඨො ඉමිනා වාතපානෙන ඔලොකෙන්තස්ස එකොව ද්විධා පඤ්ඤායතී''ති අභූතං කථෙසි. දෙව, සචෙ මෙ සද්දහසි, එතං කොට්ඨකං පවිස, අහං තං ඉමිනා වාතපානෙන ඔලොකෙස්සාමීති. රාජා මූළ්හධාතුකො තස්සා වචනං සද්දහිත්වා කොට්ඨකං පාවිසි. සාපි ඛො දෙවී වාතපානෙ ඨත්වා ඔලොකෙන්තී ''අන්ධබාල, මහාරාජ, කිං නාමෙතං, අජිකාය සද්ධිං සන්ථවං කරොසී''ති ආහ. ''නාහං, භද්දෙ, එවරූපං කරොමී''ති ච වුත්තෙපි ''මයා සාමං දිට්ඨං, නාහං තව සද්දහිස්සාමී''ති ආහ.

තං සුත්වා රාජා ''අද්ධා ඉමං කොට්ඨකං පවිට්ඨො එකොව ද්විධා පඤ්ඤායතී''ති සද්දහි. මල්ලිකා චින්තෙසි – ''අයං රාජා අන්ධබාලතාය මයා වඤ්චිතො, පාපං මෙ කතං, අයඤ්ච මෙ අභූතෙන අබ්භාචික්ඛිතො, ඉදං මෙ කම්මං සත්ථාපි ජානිස්සති, ද්වෙ අග්ගසාවකාපි අසීති මහාසාවකාපි ජානිස්සන්ති, අහො වත මෙ භාරියං කම්මං කත''න්ති. අයං කිර රඤ්ඤො අසදිසදානෙ සහායිකා අහොසි. තත්ථ ච එකදිවසං කතපරිච්චාගො ධනස්ස චුද්දසකොටිඅග්ඝනකො අහොසි. තථාගතස්ස සෙතච්ඡත්තං නිසීදනපල්ලඞ්කො ආධාරකො පාදපීඨන්ති ඉමානි පන චත්තාරි අනග්ඝානෙව අහෙසුං. සා මරණකාලෙ එවරූපං මහාපරිච්චාගං නානුස්සරිත්වා තදෙව පාපකම්මං අනුස්සරන්තී කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. රඤ්ඤො පන සා අතිවිය පියා අහොසි. සො බලවසොකාභිභූතො තස්සා සරීරකිච්චං කාරෙත්වා ''නිබ්බත්තට්ඨානමස්සා පුච්ඡිස්සාමී''ති සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. සත්ථා යථා සො ආගතකාරණං න සරති, තථා අකාසි.

සො සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයධම්මකථං සුත්වා ගෙහං පවිට්ඨකාලෙ සරිත්වා ‘‘අහං භණෙ මල්ලිකාය නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡිස්සාමීති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පමුට්ඨො, ස්වෙ පුන පුච්ඡිස්සාමී’’ති පුනදිවසෙපි අගමාසි. සත්ථාපි පටිපාටියා සත්ත දිවසානි යථා සො න සරති, තථා අකාසි. සාපි සත්තාහමෙව නිරයෙ පච්චිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ තතො චුතා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති. කස්මා පනස්ස සත්ථා අසරණභාවං අකාසීති? සා කිර තස්ස අතිවිය පියා අහොසි මනාපා, තස්මා තස්සා නිරයෙ නිබ්බත්තභාවං සුත්වා ‘‘සචෙ එවරූපා සද්ධාසම්පන්නා නිරයෙ නිබ්බත්තා, දානං දත්වා කිං කරිස්සාමී’’ති මිච්ඡාදිට්ඨිං ගහෙත්වා පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ගෙහෙ පවත්තං නිච්චභත්තං හරාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, තෙනස්ස සත්ථා සත්තාහං අසරණභාවං කත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ පිණ්ඩාය චරන්තො සයමෙව රාජකුලද්වාරං අගමාසි.

රාජා ‘‘සත්ථා ආගතො’’ති සුත්වා නික්ඛමිත්වා පත්තං ආදාය පාසාදං අභිරුහිතුං ආරභි. සත්ථා පන රථසාලාය නිසීදිතුං ආකාරං දස්සෙසි. රාජා සත්ථාරං තත්ථෙව නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකෙන පටිමානෙත්වා වන්දිත්වා නිසින්නොව අහං, භන්තෙ, මල්ලිකාය දෙවියා නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡිස්සාමීති ගන්ත්වා පමුට්ඨො, කත්ථ නු ඛො සා, භන්තෙ, නිබ්බත්තාති. තුසිතභවනෙ, මහාරාජාති, භන්තෙ, තාය තුසිතභවනෙ අනිබ්බත්තන්තියා කො අඤ්ඤො නිබ්බත්තිස්සති, භන්තෙ, නත්ථි තාය සදිසා ඉත්ථී. තස්සා හි නිසින්නට්ඨානාදීසු ‘‘ස්වෙ තථාගතස්ස ඉදං දස්සාමි, ඉදං කරිස්සාමී’’ති දානසංවිධානං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං කිච්චමෙව නත්ථි, භන්තෙ, තස්සා පරලොකං ගතකාලතො පට්ඨාය සරීරං මෙ න වහතීති. අථ නං සත්ථා ‘‘මා චින්තයි, මහාරාජ, සබ්බෙසං ධුවධම්මො අය’’න්ති වත්වා ‘‘අයං, මහාරාජ, රථො කස්සා’’ති පුච්ඡි. තං සුත්වා රාජා සිරස්මිං අඤ්ජලිං පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘පිතාමහස්ස මෙ, භන්තෙ’’ති ආහ. ‘‘අයං කස්සා’’ති? ‘‘පිතු මෙ, භන්තෙ’’ති. ‘‘අයං පන රථො කස්සා’’ති? ‘‘මම, භන්තෙ’’ති. එවං වුත්තෙ සත්ථා, ‘‘මහාරාජ, තව පිතාමහස්ස රථො තෙනෙවාකාරෙන තව පිතු රථං න පාපුණි, තව පිතු රථො තව රථං න පාපුණි, එවරූපස්ස නාම කට්ඨකලිඞ්ගරස්සාපි ජරා ආගච්ඡති, කිමඞ්ගං පන අත්තභාවස්ස. මහාරාජ, සප්පුරිසධම්මස්සෙව හි ජරා නත්ථි, සත්තා පන අජීරකා නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

151.

‘‘ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා,
අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති;
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති,
සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්තී’’ති.

තත්ථ **වෙති** නිපාතො. **සුචිත්තාති** සත්තහි රතනෙහි අපරෙහි ච රථාලඞ්කාරෙහි සුට්ඨු චිත්තිතා රාජූනං රථාපි **ජීරන්ති. සරීරම්පීති** න කෙවලං රථා එව, ඉදං සුප්පටිජග්ගිතං සරීරම්පි ඛණ්ඩිච්චාදීනි පාපුණන්තං **ජරං උපෙති. සතඤ්චාති** බුද්ධාදීනං පන සන්තානං නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො ච කිඤ්චි උපඝාතං න උපෙතීති **න ජරං උපෙති** නාම. **පවෙදයන්තීති** එවං **සන්තො** බුද්ධාදයො **සබ්භි** පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං කථෙන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මල්ලිකාදෙවීවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු

අප්පස්සුතායන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලාළුදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මඞ්ගලං කරොන්තානං ගෙහං ගන්ත්වා ‘‘තිරොකුට්ටෙසු තිට්ඨන්තී’’තිආදිනා (ඛු. පා. 7.1; පෙ. ව. 14) නයෙන අවමඞ්ගලං කථෙති, අවමඞ්ගලං කරොන්තානං ගෙහං ගන්ත්වා තිරොකුට්ටාදීසු කථෙතබ්බෙසු ‘‘දානඤ්ච ධම්මචරියා චා’’තිආදිනා (ඛු. පා. 5.7; සු. නි. 266) නයෙන මඞ්ගලගාථා වා ‘‘යං කිඤ්චි විත්තං ඉධ වා හුරං වා’’ති රතනසුත්තං (ඛු. පා. 6.3; සු. නි. 226) වා කථෙති. එවං තෙසු තෙසු ඨානෙසු ‘‘අඤ්ඤං කථෙස්සාමී’’ති අඤ්ඤං කථෙන්තොපි ‘‘අඤ්ඤං කථෙමී’’ති න ජානාති. භික්ඛූ තස්ස කථං සුත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘කිං, භන්තෙ, ලාළුදායිස්ස මඞ්ගලාමඞ්ගලට්ඨානෙසු ගමනෙන, අඤ්ඤස්මිං කථෙතබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කථෙතී’’ති. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙවෙස එවං කථෙති, පුබ්බෙපි අඤ්ඤස්මිං කථෙතබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කථෙසී’’ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ කිර බාරාණසියං අග්ගිදත්තස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො සොමදත්තකුමාරො නාම රාජානං උපට්ඨහි. සො රඤ්ඤො පියො අහොසි මනාපො. බ්‍රාහ්මණො පන කසිකම්මං නිස්සාය ජීවති. තස්ස ද්වෙයෙව ගොණා අහෙසුං. තෙසු එකො මතො. බ්‍රාහ්මණො පුත්තං ආහ – ‘‘තාත, සොමදත්ත, රාජානං මෙ යාචිත්වා එකං ගොණං ආහරා’’ති. සොමදත්තො ‘‘සචාහං රාජානං යාචිස්සාමි, ලහුභාවො මෙ පඤ්ඤායිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තුම්හෙයෙව, තාත, රාජානං යාචථා’’ති වත්වා ‘‘තෙන හි, තාත, මං ගහෙත්වා යාහී’’ති වුත්තො චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො දන්ධපඤ්ඤො අභික්කමාදිවචනමත්තම්පි න ජානාති, අඤ්ඤස්මිං වත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව වදති, සික්ඛාපෙත්වා පන නං නෙස්සාමී’’ති. සො තං ආදාය බීරණත්ථම්භකං නාම සුසානං ගන්ත්වා තිණකලාපෙ බන්ධිත්වා ‘‘අයං රාජා, අයං උපරාජා, අයං සෙනාපතී’’ති නාමානි කත්වා පටිපාටියා පිතු දස්සෙත්වා ‘‘තුම්හෙහි රාජකුලං ගන්ත්වා එවං අභික්කමිතබ්බං, එවං පටික්කමිතබ්බං, එවං නාම

රාජා වත්තබ්බො, එවං නාම උපරාජා, රාජානං පන උපසඞ්කමිත්වා ‘ජයතු භවං, මහාරාජා’ති වත්වා එවං ඨත්වා ඉමං ගාථං වත්වා ගොණං යාචෙය්‍යාථා’’ති ගාථං උග්ගණ්හාපෙසි –

‘‘ද්වෙ මෙ ගොණා මහාරාජ, යෙහි ඛෙත්තං කසාමසෙ;
තෙසු එකො මතො දෙව, දුතියං දෙහි ඛත්තියා’’ති.

සො හි සංවච්ඡරමත්තෙන තං ගාථං පගුණං කත්වා පගුණභාවං පුත්තස්ස ආරොචෙත්වා ‘‘තෙන හි, තාත, කඤ්චිදෙව පණ්ණාකාරං ආදාය ආගච්ඡථ, අහං පුරිමතරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ ඨස්සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘සාධු, තාතා’’ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා සොමදත්තස්ස රඤ්ඤො සන්තිකෙ ඨිතකාලෙ උස්සාහප්පත්තො රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා තුට්ඨචිත්තෙන කතපටිසම්මොදනො, ‘‘තාත, චිරස්සං වත ආගතත්ථ, ඉදමාසනං නිසීදිත්වා වදථ, යෙනත්ථො’’ති වුත්තෙ ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ද්වෙ මෙ ගොණා මහාරාජ, යෙහි ඛෙත්තං කසාමසෙ;
තෙසු එකො මතො දෙව, දුතියං ගණ්හ ඛත්තියා’’ති.

රඤ්ඤා ‘‘කිං වදෙසි, තාත, පුන වදෙහී’’ති වුත්තෙපි තමෙව ගාථං ආහ. රාජා තෙන විරජ්ඣිත්වා කථිතභාවං ඤත්වා සිතං කත්වා, ‘‘සොමදත්ත, තුම්හාකං ගෙහෙ බහූ මඤ්ඤෙ ගොණා’’ති වත්වා ‘‘තුම්හෙහි දින්නා බහූ භවිස්සන්ති, දෙවා’’ති වුත්තෙ බොධිසත්තස්ස තුස්සිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස සොළස ගොණෙ අලඞ්කාරභණ්ඩකං නිවාසගාමඤ්චස්ස බ්‍රහ්මදෙය්‍යං දත්වා මහන්තෙන යසෙන බ්‍රාහ්මණං උය්‍යොජෙසීති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ‘‘තදා රාජා ආනන්දො අහොසි, බ්‍රාහ්මණො ලාළුදායී, සොමදත්තො පන අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස අත්තනො අප්පස්සුතතාය අඤ්ඤස්මිං වත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව වදති. අප්පස්සුතපුරිසො හි බලිබද්දසදිසො නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

152.
‘‘අප්පස්සුතායං පුරිසො, බලිබද්දොව ජීරති;
මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්ති, පඤ්ඤා තස්ස න වඩ්ඪතී’’ති.

තත්ථ **අප්පස්සුතායන්ති** එකස්ස වා ද්වින්නං වා පණ්ණාසකානං. අථ වා පන වග්ගානං සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන එකස්ස වා ද්වින්නං වා සුත්තන්තානං වාපි අභාවෙන අප්පස්සුතො අයං. කම්මට්ඨානං පන උග්ගහෙත්වා අනුයුඤ්ජන්තො බහුස්සුතොව. **බලිබද්දොව ජීරතීති** යථා හි බලිබද්දො ජීරමානො වඩ්ඪමානො නෙව මාතු, න පිතු, න සෙසඤාතකානං අත්ථාය වඩ්ඪති, අථ ඛො නිරත්ථකමෙව ජීරති, එවමෙවං අයම්පි න

උපජ්ඣායවත්තං කරොති, න ආචරියවත්තං, න ආගන්තුකවත්තාදීනි, න භාවනාරාමතං අනුයුඤ්ජති, නිරත්ථකමෙව ජීරති, **මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්තීති** යථා බලිබද්දස්ස ''යුගනඞ්ගලාදීනි වහිතුං අසමත්ථො එසො''ති අරඤ්ඤෙ විස්සට්ඨස්ස තත්ථෙව විචරන්තස්ස ඛාදන්තස්ස පිවන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති, එවමෙව ඉමස්සාපි උපජ්ඣායාදීහි විස්සට්ඨස්ස සඞ්ඝං නිස්සාය චත්තාරො පච්චයෙ ලභිත්වා උද්ධවිරෙචනාදීනි කත්වා කායං පොසෙන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති, ථූලසරීරො හුත්වා විචරති. **පඤ්ඤා තස්සාති** ලොකියලොකුත්තරා පනස්ස පඤ්ඤා එකඞ්ගුලමත්තාපි **න වඩ්ඪති,** අරඤ්ඤෙ පන ගච්ඡලතාදීනි විය ඡ ද්වාරානි නිස්සාය තණ්හා චෙව නවවිධමානො ච වඩ්ඪතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණීති.

ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. උදානවත්ථු

අනෙකජාතිසංසාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නො උදානවසෙන උදානෙත්වා අපරභාගෙ ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො කථෙසි.

සො හි බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නො සූරියෙ අනත්ථඞ්ගතෙයෙව මාරබලං විද්ධංසෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසපටිච්ඡාදකං තමං පදාලෙත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා තං අනුලොමපටිලොමවසෙන සම්මසන්තො අරුණුග්ගමනවෙලාය සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා අනෙකෙහි බුද්ධසතසහස්සෙහි අවිජහිතං උදානං උදානෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

153.

''අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

154.

''ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකූටං විසඞ්ඛතං;
විසඞ්ඛාරගතං චිත්තං, තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා''ති.

තත්ථ **ගහකාරං ගවෙසන්තොති** අහං ඉමස්ස අත්තභාවසඞ්ඛාතස්ස ගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඩ්ඪකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන සක්කා තං දට්ඨුං, තස්ස බොධිඤාණස්සත්ථාය දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරො එත්තකං කාලං **අනෙකජාතිසංසාරං** අනෙකජාතිසතසහස්සසඞ්ඛාතං ඉමං

සංසාරවට්ටං **අනිබ්බිසං** තං ඤාණං අවින්දන්තො අලභන්තොයෙව **සන්ධාවිස්සං** සංසරිං, අපරාපරං අනුවිචරින්ති අත්ථො. **දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනන්ති** ඉදං ගහකාරකගවෙසනස්ස කාරණවචනං. යස්මා ජරාබ්‍යාධිමරණමිස්සිතාය ජාති නාමෙසා පුනප්පුනං උපගන්තුං දුක්ඛා, න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙ නිවත්තති. තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො. **දිට්ඨොසීති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣන්තෙන මයා ඉදානි දිට්ඨොසි. **පුන ගෙහන්ති** පුන ඉමස්මිං සංසාරවට්ටෙ අත්තභාවසඞ්ඛාතං මම ගෙහං **න කාහසි. සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගාති** තව සබ්බා අවසෙසා කිලෙසඵාසුකා මයා භග්ගා. **ගහකූටං විසඞ්ඛතන්ති** ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං කණ්ණිකමණ්ඩලම්පි මයා විද්ධංසිතං. **විසඞ්ඛාරගතං චිත්තන්ති** ඉදානි මම චිත්තං විසඞ්ඛාරං නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන ගතං අනුපවිට්ඨං. **තණ්හානං ඛයමජ්ඣගාති** තණ්හානං ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං අධිගතොස්මීති.

උදානවත්ථු අට්ඨමං.

9. මහාධනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

අචරිත්වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ විහරන්තො මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බාරාණසියං අසීතිකොටිවිභවෙ කුලෙ නිබ්බත්ති. අථස්ස මාතාපිතරො චින්තෙසුං – ‘‘අම්හාකං කුලෙ මහාභොගක්ඛන්ධො, පුත්තස්ස නො හත්ථෙ ඨපෙත්වා යථාසුඛං පරිභොගං කරිස්සාම, අඤ්ඤෙන කම්මෙන කිච්චං නත්ථී’’ති. තං නච්චගීතවාදිතමත්තමෙව සික්ඛාපෙසුං. තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤස්මිං අසීතිකොටිවිභවෙ කුලෙ එකා ධීතාපි නිබ්බත්ති. තස්සාපි මාතාපිතරො තථෙව චින්තෙත්වා තං නච්චගීතවාදිතමත්තමෙව සික්ඛාපෙසුං. තෙසං වයප්පත්තානං ආවාහවිවාහො අහොසි. අථ නෙසං අපරභාගෙ මාතාපිතරො කාලමකංසු. ද්වෙඅසීතිකොටිධනං එකස්මිංයෙව ගෙහෙ අහොසි. සෙට්ඨිපුත්තො දිවසස්ස තික්ඛත්තුං රඤ්ඤො උපට්ඨානං ගච්ඡති. අථ තස්මිං නගරෙ ධුත්තා චින්තෙසුං – ‘‘සචායං සෙට්ඨිපුත්තො සුරාසොණ්ඩො භවිස්සති, අම්හාකං ඵාසුකං භවිස්සති, උග්ගණ්හාපෙම නං සුරාසොණ්ඩභාව’’න්ති. තෙ සුරං ආදාය ඛජ්ජකමංසෙ චෙව ලොණසක්ඛරා ච දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා මූලකන්දෙ ගහෙත්වා තස්ස රාජකුලතො ආගච්ඡන්තස්ස මග්ගං ඔලොකයමානා නිසීදිත්වා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා සුරං පිවිත්වා ලොණසක්ඛරං මුඛෙ ඛිපිත්වා මූලකන්දං ඩංසිත්වා ‘‘වස්සසතං ජීව සාමි, සෙට්ඨිපුත්ත, තං නිස්සාය මයං ඛාදනපිවනසමත්ථා භවෙය්‍යාමා’’ති ආහංසු. සො තෙසං වචනං සුත්වා පච්ඡතො ආගච්ඡන්තං චූළුපට්ඨාකං පුච්ඡි – ‘‘කිං එතෙ පිවන්තී’’ති. එකං පානකං, සාමීති. මනාපජාතිකං එතන්ති. සාමි, ඉමස්මිං ජීවලොකෙ ඉමිනා සදිසං පාතබ්බයුත්තකං නාම නත්ථීති. සො ‘‘එවං සන්තෙ මයාපි පාතුං වට්ටතී’’ති

ථොකං ථොකං ආහරාපෙත්වා පිවති. අථස්ස නච්චරස්සෙව තෙ ධුත්තා පිවනභාවං ඤත්වා තං පරිවාරයිංසු. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරිවාරො මහා අහොසි. සො සතෙනපි සතද්වයෙනපි සුරං ආහරාපෙත්වා පිවන්තො ඉමිනා අනුක්කමෙනෙව නිසින්නට්ඨානාදීසු කහාපණරාසිං ඨපෙත්වා සුරං පිවන්තො ''ඉමිනා මාලා ආහරථ, ඉමිනා ගන්ධෙ, අයං ජනො ජූතෙ ඡෙකො, අයං නච්චෙ, අයං ගීතෙ, අයං වාදිතෙ. ඉමස්ස සහස්සං දෙථ, ඉමස්ස ද්වෙ සහස්සානී''ති එවං විකිරන්තො නචිරස්සෙව අත්තනො සන්තකං අසීතිකොටිධනං ඛෙපෙත්වා ''ඛීණං තෙ, සාමි, ධන''න්ති වුත්තෙ කිං භරියාය මෙ සන්තකං නත්ථීති. අත්ථි, සාමීති. තෙන හි තං ආහරථාති. තම්පි තථෙව ඛෙපෙත්වා අනුපුබ්බෙන ඛෙත්තආරාමුය්‍යානයොග්ගාදිකම්පි අන්තමසො භාජනභණ්ඩකම්පි අත්ථරණපාවුරණනිසීදනම්පි සබ්බං අත්තනො සන්තකං වික්කිණිත්වා ඛාදි. අථ නං මහල්ලකකාලෙ යෙහිස්ස කුලසන්තකං ගෙහං වික්කිණිත්වා ගහිතං, තෙ තං ගෙහා නීහරිංසු. සො භරියං ආදාය පරජනස්ස ගෙහභිත්තිං නිස්සාය වසන්තො කපාලඛණ්ඩං ආදාය භික්ඛාය චරිත්වා ජනස්ස උච්ඡිට්ඨකං භුඤ්ජිතුං ආරභි.

අථ නං එකදිවසං ආසනසාලාය ද්වාරෙ ඨත්වා දහරසාමණෙරෙහි දිය්‍යමානං උච්ඡිට්ඨකභොජනං පටිග්ගණ්හන්තං දිස්වා සත්ථා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො සිතකාරණං පුච්ඡි. සත්ථා සිතකාරණං කථෙන්තො ''පස්සානන්ද, ඉමං මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ඉමස්මිං නගරෙ ද්වෙඅසීතිකොටිධනං ඛෙපෙත්වා භරියං ආදාය භික්ඛාය චරන්තං. සචෙ හි අයං පඨමවයෙ භොගෙ අඛෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ අග්ගසෙට්ඨි අභවිස්ස. සචෙ පන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්ස, අරහත්තං පාපුණිස්ස, භරියාපිස්ස අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. සචෙ මජ්ඣිමවයෙ භොගෙ අඛෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, දුතියසෙට්ඨි අභවිස්ස, නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්තො අනාගාමී අභවිස්ස. භරියාපිස්ස සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. සචෙ පච්ඡිමවයෙ භොගෙ අඛෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, තතියසෙට්ඨි අභවිස්ස, නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්තොපි සකදාගාමී අභවිස්ස, භරියාපිස්ස සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. ඉදානි පනෙස ගිහිභොගතොපි පරිහීනො සාමඤ්ඤතොපි. පරිහායිත්වා ච පන සුක්ඛපල්ලලෙ කොඤ්චසකුණො විය ජාතො''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

155.

''අචරිත්වා බ්‍රහ්මචරියං, අලද්ධා යොබ්බනෙ ධනං;
ජිණ්ණකොඤ්චාව ඣායන්ති, ඛීණමච්ඡෙව පල්ලලෙ.

156.

''අචරිත්වා බ්‍රහ්මචරියං, අලද්ධා යොබ්බනෙ ධනං;
සෙන්ති චාපාතිඛීණාව, පුරාණානි අනුත්ථුන''න්ති.

තත්ථ **අචරිත්වාති** බ්‍රහ්මචරියවාසං අවසිත්වා. **යොබ්බනෙති** අනුප්පන්නෙ වා භොගෙ උප්පාදෙතුං උප්පන්නෙ වා භොගෙ රක්ඛිතුං සමත්ථකාලෙ ධනම්පි අලභිත්වා. **ඛීණමච්ඡෙති** තෙ එවරූපා බාලා උදකස්ස අභාවා ඛීණමච්ඡෙ **පල්ලලෙ** පරික්ඛීණපත්තා **ජිණ්ණකොඤ්චා** විය අවඣායන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – පල්ලලෙ උදකස්ස අභාවො විය හි ඉමෙසං වසනට්ඨානස්ස අභාවො, මච්ඡානං ඛීණභාවො විය ඉමෙසං භොගානං අභාවො, ඛීණපත්තානං කොඤ්චානං උප්පතිත්වා ගමනාභාවො විය ඉමෙසං ඉදානි ජලථලපථාදීහි භොගෙ සණ්ඨාපෙතුං අසමත්ථභාවො. තස්මා තෙ ඛීණපත්තා කොඤ්චා විය එත්ථෙව බජ්ඣිත්වා අවඣායන්තීති. **චාපාතිඛීණාවාති** චාපතො අතිඛීණා, චාපා විනිමුත්තාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා චාපා විනිමුත්තා සරා යථාවෙගං ගන්ත්වා පතිතා, තං ගහෙත්වා උක්ඛිපන්තෙ අසති තත්ථෙව උපචිකානං භත්තං හොන්ති, එවං ඉමෙපි තයො වයෙ අතික්කන්තා ඉදානි අත්තානං උද්ධරිතුං අසමත්ථතාය මරණං උපගමිස්සන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘සෙන්ති චාපාතිඛීණාවා’’ති. **පුරාණානි අනුත්ථුනන්ති** ‘‘ඉති අම්හෙහි ඛාදිතං ඉති පීත’’න්ති පුබ්බෙ කතානි ඛාදිතපිවිතනච්චගීතවාදිතාදීනි අනුත්ථුනන්තා සොචන්තා අනුසොචන්තා සෙන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාධනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු නවමං.

ජරාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකාදසමො වග්ගො.

12. අත්තවග්ගො

1. බොධිරාජකුමාරවත්ථු

අත්තානඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භෙසකළාවනෙ විහරන්තො බොධිරාජකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පථවීතලෙ අඤ්ඤෙහි පාසාදෙහි අසදිසරූපං ආකාසෙ උප්පතමානං විය කොකනුදං නාම පාසාදං කාරෙත්වා වඩ්ඪකිං පුච්ඡි – ‘‘කිං තයා අඤ්ඤත්ථාපි එවරූපො පාසාදො කතපුබ්බො, උදාහු පඨමසිප්පමෙව තෙ ඉද’’න්ති. ‘‘පඨමසිප්පමෙව, දෙවා’’ති ච වුත්තෙ චින්තෙසි – ‘‘සචෙ අයං අඤ්ඤස්සපි එවරූපං පාසාදං කරිස්සති, අයං පාසාදො අනච්ඡරියො භවිස්සති. ඉමං මයා මාරෙතුං වා හත්ථපාදෙ වාස්ස ඡින්දිතුං අක්ඛීනි වා උප්පාටෙතුං වට්ටති, එවං අඤ්ඤස්ස පාසාදං න කරිස්සතී’’ති. සො තමත්ථං අත්තනො පියසහායකස්ස සඤ්ජීවකපුත්තස්ස නාම මාණවකස්ස කථෙසි. සො චින්තෙසි – ‘‘නිස්සංසයං එස වඩ්ඪකිං නාසෙස්සති, අනග්ඝො සිප්පී, සො මයි පස්සන්තෙ මා නස්සතු, සඤ්ඤමස්ස දස්සාමී’’ති. සො තං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘පාසාදෙ තෙ කම්මං නිට්ඨිතං, නො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නිට්ඨිත’’න්ති වුත්තෙ ‘‘රාජකුමාරො තං නාසෙතුකාමො අත්තානං රක්ඛෙය්‍යාසී’’ති ආහ. වඩ්ඪකීපි ‘‘භද්දකං තෙ, සාමි, කතං මම ආරොචෙන්තෙන, අහමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කිං, සම්ම, අම්හාකං පාසාදෙ කම්මං නිට්ඨිත’’න්ති රාජකුමාරෙන පුට්ඨො ‘‘න තාව, දෙව, නිට්ඨිතං, බහු අවසිට්ඨ’’න්ති ආහ. කිං කම්මං නාම අවසිට්ඨන්ති? පච්ඡා, දෙව, ආචික්ඛිස්සාමි, දාරූනි තාව ආහරාපෙථාති. කිං දාරූනි නාමාති? නිස්සාරානි සුක්ඛදාරූනි, දෙවාති. සො ආහරාපෙත්වා අදාසි. අථ නං ආහ – ‘‘දෙව, තෙ ඉතො පට්ඨාය මම සන්තිකං නාගන්තබ්බං. කිං කාරණා? සුඛුමකම්මං කරොන්තස්ස හි අඤ්ඤෙහි සද්ධිං සල්ලපන්තස්ස මෙ කම්මවික්ඛෙපො හොති, ආහාරවෙලායං පන මෙ භරියාව ආහාරං ආහරිස්සතී’’ති. රාජකුමාරොපි ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණි. සොපි එකස්මිං ගබ්භෙ නිසීදිත්වා තානි දාරූනි තච්ඡෙත්වා අත්තනො පුත්තදාරස්ස අන්තො නිසීදනයොග්ගං ගරුළසකුණං කත්වා ආහාරවෙලාය පන භරියං ආහ – ‘‘ගෙහෙ විජ්ජමානකං සබ්බං වික්කිණිත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ගණ්හාහී’’ති. රාජකුමාරොපි වඩ්ඪකිස්ස අනික්ඛමනත්ථාය ගෙහං පරික්ඛිපිත්වා ආරක්ඛං ඨපෙසි. වඩ්ඪකීපි සකුණස්ස නිට්ඨිතකාලෙ ‘‘අජ්ජ සබ්බෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති භරියං වත්වා භුත්තපාතරාසො පුත්තදාරං සකුණස්ස කුච්ඡියං නිසීදාපෙත්වා වාතපානෙන නික්ඛමිත්වා පලායි. සො තෙසං, ‘‘දෙව, වඩ්ඪකී පලායතී’’ති කන්දන්තානංයෙව ගන්ත්වා හිමවන්තෙ ඔතරිත්වා එකං නගරං මාපෙත්වා කට්ඨවාහනරාජා නාම ජාතො.

රාජකුමාරොපි ‘‘පාසාදමහං කරිස්සාමී’’ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පාසාදෙ චතුජ්ජාතියගන්ධෙහි පරිභණ්ඩිකං කත්වා පඨමඋම්මාරතො පට්ඨාය චෙලපටිකං පත්ථරි. සො කිර අපුත්තකො, තස්මා ‘‘සචාහං පුත්තං වා ධීතරං

වා ලච්ඡාමි, සත්ථා ඉමං අක්කමිස්සතී''ති චින්තෙත්වා පත්ථරි. සො සත්ථරි ආගතෙ සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ''පවිසථ, භන්තෙ''ති ආහ. සත්ථා න පාවිසි, සො දුතියම්පි තතියම්පි යාචි. සත්ථා අපවිසිත්වාව ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකිතසඤ්ඤායෙව වත්ථානං අනක්කමනභාවං ඤත්වා තං ''සංහරතු, රාජකුමාර, දුස්සානි, න භගවා චෙලපටිකං අක්කමිස්සති, පච්ඡිමජනතං තථාගතො ඔලොකෙතී''ති දුස්සානි සංහරාපෙසි. සො දුස්සානි සංහරිත්වා සත්ථාරං අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා යාගුඛජ්ජකෙන සම්මානෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, අහං තුම්හාකං උපකාරකො තික්ඛත්තුං සරණං ගතො, කුච්ඡිගතො ච කිරම්හි එකවාරං සරණං ගතො, දුතියං තරුණදාරකකාලෙ, තතියං විඤ්ඤුභාවං පත්තකාලෙ. තස්ස මෙ කස්මා චෙලපටිකං න අක්කමිත්ථා''ති? ''කිං පන ත්වං, කුමාර, චින්තෙත්වා චෙලානි අත්ථරී''ති? ''සචෙ පුත්තං වා ධීතරං වා ලච්ඡාමි, සත්ථා මෙ චෙලපටිකං අක්කමිස්සතී''ති ඉදං චින්තෙත්වා, භන්තෙති. තෙනෙවාහං තං න අක්කමින්ති. ''කිං පනාහං, භන්තෙ, පුත්තං වා ධීතරං වා නෙව ලච්ඡාමී''ති? ''ආම, කුමාරා''ති. ''කිං කාරණා''ති? ''පුරිමකඅත්තභාවෙ ජායාය සද්ධිං පමාදං ආපන්නත්තා''ති. ''කස්මිං කාලෙ, භන්තෙ''ති? අථස්ස සත්ථා අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි –

අතීතෙ කිර අනෙකසතා මනුස්සා මහතියා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිංසු. නාවා සමුද්දමජ්ඣෙ භිජ්ජි. ද්වෙ ජයම්පතිකා එකං ඵලකං ගහෙත්වා අන්තරදීපකං පවිසිංසු, සෙසා සබ්බෙ තත්ථෙව මරිංසු. තස්මිං ඛො පන දීපකෙ මහාසකුණසඞ්ඝො වසති. තෙ අඤ්ඤං ඛාදිතබ්බකං අදිස්වා ඡාතජ්ඣත්තා සකුණඅණ්ඩානි අඞ්ගාරෙසු පචිත්වා ඛාදිංසු, තෙසු අප්පහොන්තෙසු සකුණච්ඡාපෙ ගහෙත්වා ඛාදිංසු. එවං පඨමවයෙපි මජ්ඣිමවයෙපි පච්ඡිමවයෙපි ඛාදිංසුයෙව. එකස්මිම්පි වයෙ අප්පමාදං නාපජ්ජිංසු, එකොපි ච නෙසං අප්පමාදං නාපජ්ජි.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙත්වා ''සචෙ හි ත්වං, කුමාර, තදා එකස්මිම්පි වයෙ භරියාය සද්ධිං අප්පමාදං ආපජ්ජිස්ස, එකස්මිම්පි වයෙ පුත්තො වා ධීතා වා උප්පජ්ජෙය්‍ය. සචෙ පන වො එකොපි අප්පමත්තො අභවිස්ස, තං පටිච්ච පුත්තො වා ධීතා වා උප්පජ්ජිස්ස. කුමාර, අත්තානඤ්හි පියං මඤ්ඤමානෙන තීසුපි වයෙසු අප්පමත්තෙන අත්තා රක්ඛිතබ්බො, එවං අසක්කොන්තෙන එකවයෙපි රක්ඛිතබ්බොයෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

157.

''අත්තානඤ්චෙ පියං ජඤ්ඤා, රක්ඛෙය්‍ය නං සුරක්ඛිතං;
තිණ්ණං අඤ්ඤතරං යාමං, පටිජග්ගෙය්‍ය පණ්ඩිතො''ති.

තත්ථ **යාමන්ති** සත්ථා අත්තනො ධම්මිස්සරතාය දෙසනාකුසලතාය ච ඉධ තිණ්ණං වයානං අඤ්ඤතරං වයං යාමන්ති කත්වා දෙසෙසි, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සචෙ **අත්තානං පියං** ජානෙය්‍ය, **රක්ඛෙය්‍ය නං සුරක්ඛිතන්ති** යථා සො සුරක්ඛිතො හොති, එවං නං රක්ඛෙය්‍ය. තත්ථ සචෙ ගිහී සමානො ''අත්තානං රක්ඛිස්සාමී''ති උපරිපාසාදතලෙ සුසංවුතං ගබ්භං පවිසිත්වා සම්පන්නාරක්ඛො හුත්වා වසන්තොපි, පබ්බජිතො හුත්වා සුසංවුතෙ පිහිතද්වාරවාතපානෙ ලෙණෙ විහරන්තොපි අත්තානං න රක්ඛතියෙව. ගිහී පන සමානො යථාබලං දානසීලාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තො, පබ්බජිතො වා පන වත්තපටිවත්තපරියත්තිමනසිකාරෙසු උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තො අත්තානං රක්ඛති නාම. එවං තීසු වයෙසු අසක්කොන්තො අඤ්ඤතරස්මිම්පි වයෙ පණ්ඩිතපුරිසො අත්තානං පටිජග්ගතියෙව. සචෙ හි ගිහිභූතො පඨමවයෙ ඛිඩ්ඩාපසුතතාය කුසලං කාතුං න සක්කොති, මජ්ඣිමවයෙ අප්පමත්තෙන හුත්වා කුසලං කාතබ්බං. සචෙ මජ්ඣිමවයෙ පුත්තදාරං පොසෙන්තො කුසලං කාතුං න සක්කොති, පච්ඡිමවයෙ කාතබ්බමෙව. එවම්පි කරොන්තෙන අත්තා පටිජග්ගිතොව හොති. එවං අකරොන්තස්ස පන අත්තා පියො නාම න හොති, අපායපරායණමෙව නං කරොති. සචෙ පන පබ්බජිතො පඨමවයෙ සජ්ඣායං කරොන්තො ධාරෙන්තො වාචෙන්තො වත්තපටිවත්තං කරොන්තො පමාදං ආපජ්ජති, මජ්ඣිමවයෙ අප්පමත්තෙන සමණධම්මො කාතබ්බො. සචෙ පඨමවයෙ උග්ගහිතපරියත්තියා අට්ඨකථං විනිච්ඡයං කාරණාකාරණඤ්ච පුච්ඡන්තො මජ්ඣිමවයෙ පමාදං ආපජ්ජති, පච්ඡිමවයෙ අප්පමත්තෙන සමණධම්මො කාතබ්බොයෙව. එවම්පි කරොන්තෙන අත්තා පටිජග්ගිතොව හොති. එවං අකරොන්තස්ස පන අත්තා පියො නාම න හොති, පච්ඡානුතාපෙනෙව නං තාපෙතීති.

දෙසනාවසානෙ බොධිරාජකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

බොධිරාජකුමාරවත්ථු පඨමං.

2. උපනන්දසක්‍යපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අත්තානමෙව පඨමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උපනන්දං සක්‍යපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො ධම්මකථං කථෙතුං ඡෙකො. තස්ස අප්පිච්ඡතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මකථං සුත්වා බහූ භික්ඛූ තං තිචීවරෙහි පූජෙත්වා ධුතඞ්ගානි සමාදියිංසු. තෙහි විස්සට්ඨපරික්ඛාරෙ සොයෙව ගණ්හි. සො එකස්මිං අන්තොවස්සෙ උපකට්ඨෙ ජනපදං අගමාසි. අථ නං එකස්මිං විහාරෙ දහරසාමණෙරා ධම්මකථිකපෙමෙන, ''භන්තෙ, ඉධ වස්සං උපෙථා''ති වදිංසු. ''ඉධ කිත්තකං වස්සාවාසිකං ලබ්භතී''ති පුච්ඡිත්වා තෙහි ''එකෙකො සාටකො''ති වුත්තෙ තත්ථ උපාහනා ඨපෙත්වා අඤ්ඤං විහාරං

අගමාසි. දුතියං විහාරං ගන්ත්වා ''ඉධ කිං ලබ්භතී''ති පුච්ඡිත්වා ''ද්වෙ සාටකා''ති වුත්තෙ කත්තරයට්ඨිං ඨපෙසි. තතියං විහාරං ගන්ත්වා ''ඉධ කිං ලබ්භතී''ති පුච්ඡිත්වා ''තයො සාටකා''ති වුත්තෙ තත්ථ උදකතුම්බං ඨපෙසි. චතුත්ථං විහාරං ගන්ත්වා ''ඉධ කිං ලබ්භතී''ති පුච්ඡිත්වා ''චත්තාරො සාටකා''ති වුත්තෙ ''සාධු ඉධ වසිස්සාමී''ති තත්ථ වස්සං උපගන්ත්වා ගහට්ඨානඤ්චෙව භික්ඛූනඤ්ච ධම්මකථං කථෙසි. තෙ නං බහූහි වත්ථෙහි චෙව චීවරෙහි ච පූජෙසුං. සො වුට්ඨවස්සො ඉතරෙසුපි විහාරෙසු සාසනං පෙසෙත්වා ''මයා පරික්ඛාරස්ස ඨපිතත්තා වස්සාවාසිකං ලද්ධබ්බං, තං මෙ පහිණන්තූ''ති සබ්බං ආහරාපෙත්වා යානකං පූරෙත්වා පායාසි.

අථෙකස්මිං විහාරෙ ද්වෙ දහරභික්ඛූ ද්වෙ සාටකෙ එකඤ්ච කම්බලං ලභිත්වා ''තුය්හං සාටකා හොන්තු, මය්හං කම්බලො''ති භාජෙතුං අසක්කොන්තා මග්ගසමීපෙ නිසීදිත්වා විවදන්ති. තෙ තං ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙ නො භාජෙත්වා දෙථා''ති වදිංසු. තුම්හෙයෙව භාජෙථාති. න සක්කොම, භන්තෙ, තුම්හෙයෙව නො භාජෙත්වා දෙථාති. තෙන හි මම වචනෙ ඨස්සථාති. ආම, ඨස්සාමාති. ''තෙන හි සාධූ''ති තෙසං ද්වෙ සාටකෙ දත්වා ''අයං ධම්මකථං කථෙන්තානං අම්හාකං පාරුපනාරහො''ති මහග්ඝං කම්බලං ආදාය පක්කාමි. දහරභික්ඛූ විප්පටිසාරිනො හුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව තුම්හාකං සන්තකං ගහෙත්වා තුම්හෙ විප්පටිසාරිනො කරොති, පුබ්බෙපි අකාසියෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතස්මිං අනුතීරචාරී ච ගම්භීරචාරී චාති ද්වෙ උද්දා මහන්තං රොහිතමච්ඡං ලභිත්වා ''මය්හං සීසං හොතු, තව නඞ්ගුට්ඨ''න්ති විවාදාපන්නා භාජෙතුං අසක්කොන්තා එකං සිඞ්ගාලං දිස්වා ආහංසු – ''මාතුල, ඉමං නො භාජෙත්වා දෙහී''ති. අහං රඤ්ඤා විනිච්ඡයට්ඨානෙ ඨපිතො, තත්ථ චිරං නිසීදිත්වා ජඞ්ඝවිහාරත්ථාය ආගතොම්හි, ඉදානි මෙ ඔකාසො නත්ථීති. මාතුල, මා එවං කරොථ, භාජෙත්වා එව නො දෙථාති. මම වචනෙ ඨස්සථාති. ඨස්සාම, මාතුලාති. ''තෙන හි සාධූ''ති සො සීසං ඡින්දිත්වා එකමන්තෙ අකාසි, නඞ්ගුට්ඨං එකමන්තෙ. කත්වා ච පන, ''තාතා, යෙන වො අනුතීරෙ චරිතං, සො නඞ්ගුට්ඨං ගණ්හාතු. යෙන ගම්භීරෙ චරිතං, තස්ස සීසං හොතු. අයං පන මජ්ඣිමො ඛණ්ඩො මම විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතස්ස භවිස්සතී''ති තෙ සඤ්ඤාපෙන්තො –

> ''අනුතීරචාරි නඞ්ගුට්ඨං, සීසං ගම්භීරචාරිනො;
> අච්චායං මජ්ඣිමො ඛණ්ඩො, ධම්මට්ඨස්ස භවිස්සතී''ති. (ජා. 1.7.33) –

ඉමං ගාථං වත්වා මජ්ඣිමඛණ්ඩං ආදාය පක්කාමි. තෙපි විප්පටිසාරිනො තං ඔලොකෙත්වා අට්ඨංසු.

සත්ථා ඉමං අතීතං දස්සෙත්වා ‘‘එවමෙස අතීතෙපි තුම්හෙ විප්පටිසාරිනො අකාසියෙවා’’ති තෙ භික්ඛූ සඤ්ඤාපෙත්වා උපනන්දං ගරහන්තො, ‘‘භික්ඛවෙ, පරං ඔවදන්තෙන නාම පඨමමෙව අත්තා පතිරූපෙ පතිට්ඨාපෙතබ්බො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

158.

‘‘අත්තානමෙව පඨමං, පතිරූපෙ නිවෙසයෙ;
අථඤ්ඤමනුසාසෙය්‍ය, න කිලිස්සෙය්‍ය පණ්ඩිතො’’ති.

තත්ථ **පතිරූපෙ නිවෙසයෙ**ති අනුච්ඡවිකෙ ගුණෙ පතිට්ඨාපෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – යො අප්පිච්ඡතාදිගුණෙහි වා අරියවංසපටිපදාදීහි වා පරං අනුසාසිතුකාමො, සො **අත්තානමෙව පඨමං** තස්මිං ගුණෙ පතිට්ඨාපෙය්‍ය. එවං පතිට්ඨාපෙත්වා **අථඤ්ඤං** තෙහි ගුණෙහි **අනුසාසෙය්‍ය**. අත්තානඤ්හි තත්ථ අනිවෙසෙත්වා කෙවලං පරමෙව අනුසාසමානො පරතො නින්දං ලභිත්වා කිලිස්සති නාම, තත්ථ අත්තානං නිවෙසෙත්වා අනුසාසමානො පරතො පසංසං ලභති, තස්මා න කිලිස්සති නාම. එවං කරොන්තො **පණ්ඩිතො න කිලිස්සෙය්‍ය**ාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

උපනන්දසක්‍යපුත්තත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. පධානිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අත්තානඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පධානිකතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආදාය අරඤ්ඤෙ වස්සං උපගන්ත්වා, ‘‘ආවුසො, ධරමානකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ වො කම්මට්ඨානං ගහිතං, අප්පමත්තාව සමණධම්මං කරොථා’’ති ඔවදිත්වා සයං ගන්ත්වා නිපජ්ජිත්වා සුපති. තෙ භික්ඛූ පඨමයාමෙ චඞ්කමිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ විහාරං පවිසන්ති. සො නිද්දායිත්වා පබුද්ධකාලෙ තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං තුම්හෙ ‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායිස්සාමා’ති ආගතා, සීඝං නික්ඛමිත්වා සමණධම්මං කරොථා’’ති වත්වා සයං ගන්ත්වා තථෙව සුපති. ඉතරෙ මජ්ඣිමයාමෙ බහි චඞ්කමිත්වා පච්ඡිමයාමෙ විහාරං පවිසන්ති. සො පුනපි පබුජ්ඣිත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙ විහාරා නීහරිත්වා සයං පුන ගන්ත්වා තථෙව සුපති. තස්මිං නිච්චකාලං එවං කරොන්තෙ තෙ භික්ඛූ සජ්ඣායං වා කම්මට්ඨානං වා මනසිකාතුං නාසක්ඛිංසු, චිත්තං අඤ්ඤථත්තං අගමාසි. තෙ ‘‘අම්හාකං ආචරියො අතිවිය ආරද්ධවීරියො, පරිග්ගණ්හිස්සාම න’’න්ති පරිග්ගණ්හන්තා තස්ස කිරියං දිස්වා ‘‘නට්ඨම්හා, ආවුසො, ආචරියො නො තුච්ඡරවං රවතී’’ති වදිංසු.

තෙසං අතිවිය නිද්දාය කිලමන්තානං එකභික්ඛුපි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. තෙ වුට්ඨවස්සා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා කතපටිසන්ථාරා ''කිං, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා හුත්වා සමණධම්මං කරිත්ථා''ති පුච්ඡිතා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස තුම්හාකං අන්තරායමකාසියෙවා''ති වත්වා තෙහි යාචිතො –

''අමාතාපිතරසංවඩ්ඪො, අනාචෙරකුලෙ වසං;
නායං කාලං අකාලං වා, අභිජානාති කුක්කුටො''ති. (ජා. 1.1.119) –

ඉමං **අකාලරාවිකුක්කුටජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. ''තදා හි සො කුක්කුටො අයං පධානිකතිස්සත්ථෙරො අහොසි, ඉමෙ පඤ්ච සතා භික්ඛූ තෙ මාණවා අහෙසුං, දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො අහමෙවා''ති සත්ථා ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, පරං ඔවදන්තෙන නාම අත්තා සුදන්තො කාතබ්බො. එවං ඔවදන්තො හි සුදන්තො හුත්වා දමෙති නාමා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

159.
''අත්තානඤ්චෙ තථා කයිරා, යථාඤ්ඤමනුසාසති;
සුදන්තො වත දමෙථ, අත්තා හි කිර දුද්දමො''ති.

තස්සත්ථො – යො හි භික්ඛු ''පඨමයාමාදීසු චඞ්කමිතබ්බ''න්ති වත්වා පරං ඔවදති, සයං චඞ්කමනාදීනි අධිට්ඨහන්තො **අත්තානඤ්චෙ තථා කයිරා, යථාඤ්ඤමනුසාසති,** එවං සන්තෙ **සුදන්තො වත දමෙථා**ති යෙන ගුණෙන පරං අනුසාසති, තෙන අත්තනා සුදන්තො හුත්වා දමෙය්‍ය. **අත්තා හි කිර දුද්දමො**ති අයඤ්හි අත්තා නාම දුද්දමො. තස්මා යථා සො සුදන්තො හොති, තථා දමෙතබ්බොති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්ච සතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසූති.

පධානිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. කුමාරකස්සපමාතුථෙරීවත්ථු

අත්තා හි අත්තනො නාථොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස මාතරං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිධීතා විඤ්ඤුතං පත්තකාලතො පට්ඨාය පබ්බජ්ජං යාචි. අථ සා පුනප්පුනං යාචමානාපි මාතාපිතූනං සන්තිකා පබ්බජ්ජං අලභිත්වා වයප්පත්තා පතිකුලං ගන්ත්වා පතිදෙවතා හුත්වා අගාරං අජ්ඣාවසි. අථස්සා න චිරස්සෙව කුච්ඡිස්මිං ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං අජානිත්වාව සාමිකං ආරාධෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං

සො මහන්තෙන සක්කාරෙන භික්ඛුනුපස්සයං නෙත්වා අජානන්තො දෙවදත්තපක්ඛිකානං භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. අපරෙන සමයෙන භික්ඛුනියො තස්සා ගබ්භිනිභාවං ඤත්වා තාහි ''කිං ඉද''න්ති වුත්තා නාහං, අය්‍යො, ජානාමි ''කිමෙතං'', සීලං වත මෙ අරොගමෙවාති. භික්ඛුනියො තං දෙවදත්තස්ස සන්තිකං නෙත්වා ''අයං භික්ඛුනී සද්ධාපබ්බජිතා, ඉමිස්සා මයං ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ජානාම, කාලං න ජානාම, කිං දානි කරොමා''ති පුච්ඡිංසු. දෙවදත්තො ''මා මය්හං ඔවාදකාරිකානං භික්ඛුනීනං අයසො උප්පජ්ජතූ''ති එත්තකමෙව චින්තෙත්වා ''උප්පබ්බාජෙථ න''න්ති ආහ. තං සුත්වා සා දහරා මා මං, අය්‍යො, නාසෙථ, නාහං දෙවදත්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතා, එථ, මං සත්ථු සන්තිකං ජෙතවනං නෙථාති. තා තං ආදාය ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ''තස්සා ගිහිකාලෙ ගබ්භො පතිට්ඨිතො''ති ජානන්තොපි පරවාදමොචනත්ථං රාජානං පසෙනදිකොසලං මහාඅනාථපිණ්ඩිකං චූළඅනාථපිණ්ඩිකං විසාඛාඋපාසිකං අඤ්ඤානි ච මහාකුලානි පක්කොසාපෙත්වා උපාලිත්ථෙරං ආණාපෙසි – ''ගච්ඡ, ඉමිස්සා දහරාය භික්ඛුනියා චතුපරිසමජ්ඣෙ කම්මං පරිසොධෙහී''ති. ථෙරො රඤ්ඤො පුරතො විසාඛං පක්කොසාපෙත්වා තං අධිකරණං පටිච්ඡාපෙසි. සා සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා අන්තොසාණියං තස්සා හත්ථපාදනාභිඋදරපරියොසානානි ඔලොකෙත්වා මාසදිවසෙ සමානෙත්වා ''ගිහිභාවෙ ඉමාය ගබ්භො ලද්ධො''ති ඤත්වා ථෙරස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. අථස්සා ථෙරො පරිසමජ්ඣෙ පරිසුද්ධභාවං පතිට්ඨාපෙසි. සා අපරෙන සමයෙන පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමූලෙ පත්ථිතපත්ථනං මහානුභාවං පුත්තං විජායි.

අථෙකදිවසං රාජා භික්ඛුනුපස්සයසමීපෙන ගච්ඡන්තො දාරකසද්දං සුත්වා ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡිත්වා, ''දෙව, එකිස්සා භික්ඛුනියා පුත්තො ජාතො, තස්සෙස සද්දො''ති වුත්තෙ තං කුමාරං අත්තනො ඝරං නෙත්වා ධාතීනං අදාසි. නාමග්ගහණදිවසෙ චස්ස **කස්සපොති** නාමං කත්වා කුමාරපරිහාරෙන වඩ්ඪිතත්තා **කුමාරකස්සපොති** සඤ්ජානිංසු. සො කීළාමණ්ඩලෙ දාරකෙ පහරිත්වා ''නිම්මාතාපිතිකෙනම්හා පහටා''ති වුත්තෙ රාජානං උපසඞ්කමිත්වා, ''දෙව, මං 'නිම්මාතාපිතිකො'ති වදන්ති, මාතරං මෙ ආචික්ඛථා''ති පුච්ඡිත්වා රඤ්ඤා ධාතියො දස්සෙත්වා ''ඉමා තෙ මාතරො''ති වුත්තෙ ''න එත්තිකා මෙ මාතරො, එකාය මෙ මාතරා භවිතබ්බං, තං මෙ ආචික්ඛථා''ති ආහ. රාජා ''න සක්කා ඉමං වඤ්චෙතු''න්ති චින්තෙත්වා, තාත, තව මාතා භික්ඛුනී, ත්වං මයා භික්ඛුනුපස්සයා ආනීතොති. සො තාවතකෙනෙව සමුප්පන්නසංවෙගො හුත්වා, ''තාත, පබ්බාජෙථ ම''න්ති ආහ. රාජා ''සාධු, තාතා''ති තං මහන්තෙන සක්කාරෙන සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. සො ලද්ධූපසම්පදො **කුමාරකස්සපත්ථෙරොති** පඤ්ඤායි. සො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා වායමිත්වා විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං

අසක්කොන්තො ‘‘පුන කම්මට්ඨානං විසෙසෙත්වා ගහෙස්සාමී’’ති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අන්ධවනෙ විහාසි.

අථ නං කස්සපබුද්ධකාලෙ එකතො සමණධම්මං කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තභික්ඛු බ්‍රහ්මලොකතො ආගන්ත්වා පන්නරස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමෙ පඤ්හෙ ඨපෙත්වා සත්ථාරං අඤ්ඤො බ්‍යාකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ගච්ඡ, සත්ථු සන්තිකෙ ඉමෙසං අත්ථං උග්ගණ්හා’’ති උය්‍යොජෙසි. සො තථා කත්වා පඤ්හවිස්සජ්ජනාවසානෙ අරහත්තං පාපුණි. තස්ස පන නික්ඛන්තදිවසතො පට්ඨාය ද්වාදස වස්සානි මාතුභික්ඛුනියා අක්ඛීහි අස්සූනි පවත්තිංසු. සා පුත්තවියොගදුක්ඛිතා අස්සුතින්තෙනෙව මුඛෙන භික්ඛාය චරමානා අන්තරවීථියං ථෙරං දිස්වාව, ‘‘පුත්ත, පුත්තා’’ති විරවන්තී තං ගණ්හිතුං උපධාවමානා පරිවත්තිත්වා පති. සා ථනෙහි ඛීරං මුඤ්චන්තෙහි උට්ඨහිත්වා අල්ලචීවරා ගන්ත්වා ථෙරං ගණ්හි. සො චින්තෙසි – ‘‘සචායං මම සන්තිකා මධුරවචනං ලභිස්සති, විනස්සිස්සති. ථද්ධමෙව කත්වා ඉමාය සද්ධිං සල්ලපිස්සාමී’’ති. අථ නං ආහ – ‘‘කිං කරොන්තී විචරසි, සිනෙහමත්තම්පි ඡින්දිතුං න සක්කොසී’’ති. සා ‘‘අහො කක්ඛළා ථෙරස්ස කථා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘කිං වදෙසි, තාතා’’ති වත්වා පුනපි තෙන තථෙව වුත්තා චින්තෙසි – ‘‘අහං ඉමස්ස කාරණා ද්වාදස වස්සානි අස්සූනි සන්ධාරෙතුං න සක්කොමි, අයං පනෙවං ථද්ධහදයො, කිං මෙ ඉමිනා’’ති පුත්තසිනෙහං ඡින්දිත්වා තංදිවසමෙව අරහත්තං පාපුණි.

අපරෙන සමයෙන ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, දෙවදත්තෙන එවං උපනිස්සයසම්පන්නො කුමාරකස්සපො ච ථෙරී ච නාසිතා, සත්ථා පන තෙසං පතිට්ඨා ජාතො, අහො බුද්ධා නාම ලොකානුකම්පකා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව අහං ඉමෙසං පච්චයො පතිට්ඨා ජාතො, පුබ්බෙපි නෙසං අහං පතිට්ඨා අහොසිංයෙවා’’ති වත්වා –

> ‘‘නිග්‍රොධමෙව සෙවෙය්‍ය, න සාඛමුපසංවසෙ;
> නිග්‍රොධස්මිං මතං සෙය්‍යො, යඤ්චෙ සාඛස්මි ජීවිත’’න්ති. (ජා. 1.1.12; 1.10.81) –

ඉමං **නිග්‍රොධජාතකං** විත්ථාරෙන කථෙත්වා ‘‘තදා සාඛමිගො දෙවදත්තො අහොසි, පරිසාපිස්ස දෙවදත්තපරිසා, වාරප්පත්තා මිගධෙනු ථෙරී අහොසි, පුත්තො කුමාරකස්සපො, ගබ්භිනීමිගියා ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ගතො නිග්‍රොධමිගරාජා පන අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා පුත්තසිනෙහං ඡින්දිත්වා ථෙරියා අත්තනාව අත්තනො පතිට්ඨානකතභාවං පකාසෙන්තො, ‘‘භික්ඛවෙ, යස්මා පරස්ස අත්තනි ඨිතෙන සග්ගපරායණෙන වා

මග්ගපරායණෙන වා භවිතුං න සක්කා, තස්මා අත්තාව අත්තනො නාථො, පරො කිං කරිස්සතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

160.

‘‘අත්තා හි අත්තනො නාථො, කො හි නාථො පරො සියා;
අත්තනා හි සුදන්තෙන, නාථං ලභති දුල්ලභ’’න්ති.

තත්ථ **නාථොති** පතිට්ඨා. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා අත්තනි ඨිතෙන අත්තසම්පන්නෙන කුසලං කත්වා සග්ගං වා පාපුණිතුං, මග්ගං වා භාවෙතුං, ඵලං වා සච්ඡිකාතුං සක්කා. තස්මා හි අත්තාව **අත්තනො** පතිට්ඨා හොති, **පරො කො** නාම කස්ස පතිට්ඨා **සියා. අත්තනා** එව **හි සුදන්තෙන** නිබ්බිසෙවනෙන අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං **දුල්ලභං නාථං ලභති**. අරහත්තඤ්හි සන්ධාය ඉධ ‘‘නාථං ලභති දුල්ලභ’’න්ති වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කුමාරකස්සපමාතුථෙරීවත්ථු චතුත්ථං.

5. මහාකාලඋපාසකවත්ථු

අත්තනා හි කතං පාපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං මහාකාලං නාම සොතාපන්නඋපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මාසස්ස අට්ඨදිවසෙසු උපොසථිකො හුත්වා විහාරෙ සබ්බරත්තිං ධම්මකථං සුණාති. අථ රත්තිං චොරා එකස්මිං ගෙහෙ සන්ධිං ඡින්දිත්වා භණ්ඩකං ගහෙත්වා ලොහභාජනසද්දෙන පබුද්ධෙහි සාමිකෙහි අනුබද්ධා ගහිතභණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු. සාමිකාපි තෙ අනුබන්ධිංසුයෙව, තෙ දිසා පක්ඛන්දිංසු. එකො පන විහාරමග්ගං ගහෙත්වා මහාකාලස්ස රත්තිං ධම්මකථං සුත්වා පාතොව පොක්ඛරණිතීරෙ මුඛං ධොවන්තස්ස පුරතො භණ්ඩිකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි. චොරෙ අනුබන්ධිත්වා ආගතමනුස්සා භණ්ඩිකං දිස්වා ‘‘ත්වං නො ගෙහසන්ධිං ඡින්දිත්වා භණ්ඩිකං හරිත්වා ධම්මං සුණන්තො විය විචරසී’’ති තං ගහෙත්වා පොථෙත්වා මාරෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා අගමිංසු. අථ නං පාතොව පානීයඝටං ආදාය ගතා දහරසාමණෙරා දිස්වා ‘‘විහාරෙ ධම්මකථං සුත්වා සයිතඋපාසකො අයුත්තං මරණං ලභතී’’ති වත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කාලෙන අප්පතිරූපං මරණං ලද්ධං, පුබ්බෙ කතකම්මස්ස පන තෙන යුත්තමෙව ලද්ධ’’න්ති වත්වා තෙහි යාචිතො තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිරඤ්ඤො විජිතෙ එකස්ස පච්චන්තගාමස්ස අටවිමුඛෙ චොරා පහරන්ති. රාජා අටවිමුඛෙ එකං රාජභටං ඨපෙසි, සො භතිං ගහෙත්වා මනුස්සෙ ඔරතො පාරං නෙති, පාරතො ඔරං ආනෙති.

අථෙකො මනුස්සො අභිරූපං අත්තනො භරියං චූළයානකං ආරොපෙත්වා තං ඨානං අගමාසි. රාජභටො තං ඉත්ථිං දිස්වාව සඤ්ජාතසිනෙහො තෙන ‘‘අටවිං නො, සාමි, අතික්කාමෙහී’’ති වුත්තෙපි ‘‘ඉදානි විකාලො, පාතොව අතික්කාමෙස්සාමී’’ති ආහ. සො සකාලො, සාමි, ඉදානෙව නො නෙහීති. නිවත්ත, භො, අම්හාකංයෙව ගෙහෙ ආහාරො ච නිවාසො ච භවිස්සතීති. සො නෙව නිවත්තිතුං ඉච්ඡි. ඉතරො පුරිසානං සඤ්ඤං දත්වා යානකං නිවත්තාපෙත්වා අනිච්ඡන්තස්සෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ නිවාසං දත්වා ආහාරං පටියාදාපෙසි. තස්ස පන ගෙහෙ එකං මණිරතනං අත්ථි. සො තං තස්ස යානකන්තරෙ පක්ඛිපාපෙත්වා පච්චූසකාලෙ චොරානං පවිට්ඨසද්දං කාරෙසි. අථස්ස පුරිසා ‘‘මණිරතනං, සාමි, චොරෙහි හට’’න්ති ආරොචෙසුං. සො ගාමද්වාරෙසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා ‘‘අන්තොගාමතො නික්ඛමන්තෙ විචිනථා’’ති ආහ. ඉතරොපි පාතොව යානකං යොජෙත්වා පායාසි. අථස්ස යානකං සොධෙන්තා අත්තනා ඨපිතං මණිරතනං දිස්වා සන්තජ්ජෙත්වා ‘‘ත්වං මණිං ගහෙත්වා පලායසී’’ති පොථෙත්වා ‘‘ගහිතො නො, සාමි, චොරො’’ති ගාමභොජකස්ස දස්සෙසුං. සො ‘‘භතකස්ස වත මෙ ගෙහෙ නිවාසං දත්වා භත්තං දින්නං, මණිං ගහෙත්වා ගතො, ගණ්හථ නං පාපපුරිස’’න්ති පොථාපෙත්වා මාරෙත්වා ඡඩ්ඩාපෙසි. ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං. සො තතො චුතො අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ දීඝරත්තං පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ තථෙව පොථිතො මරණං පාපුණි.

එවං සත්ථා මහාකාලස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, එවං ඉමෙ සත්තෙ අත්තනා කතපාපකම්මමෙව චතූසු අපායෙසු අභිමත්ථතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

161.

‘‘අත්තනා හි කතං පාපං, අත්තජං අත්තසම්භවං;
අභිමත්ථති දුම්මෙධං, වජිරංවස්මමයං මණි’’න්ති.

තත්ථ **වජිරංවස්මමයං මණි**න්ති වජිරංව අස්මමයං මණිං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පාසාණමයං පාසාණසම්භවං වජිරං තමෙව අස්මමයං මණිං අත්තනො උට්ඨානට්ඨානසඞ්ඛාතං පාසාණමණිං ඛාදිත්වා ඡිද්දං ඡිද්දං ඛණ්ඩං ඛණ්ඩං කත්වා අපරිභොගං කරොති, එවමෙව **අත්තනා කතං** අත්තනි ජාතං **අත්තසම්භවං** පාපං **දුම්මෙධං** නිප්පඤ්ඤං පුග්ගලං චතූසු අපායෙසු **අභිමත්ථති** කන්තති විද්ධංසෙතීති.

දෙසනාවසානෙ සම්පත්තභික්ඛූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාකාලඋපාසකවත්ථු පඤ්චමං.

6. දෙවදත්තවත්ථු

යස්ස අච්චන්තදුස්සීල්‍යන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දෙවදත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, දෙවදත්තො දුස්සීලො පාපධම්මො දුස්සීල්‍යකාරණෙන වඩ්ඪිතාය තණ්හාය අජාතසත්තුං සඞ්ගණ්හිත්වා මහන්තං ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙත්වා අජාතසත්තුං පිතුවධෙ සමාදපෙත්වා තෙන සද්ධිං එකතො හුත්වා නානප්පකාරෙන තථාගතස්ස වධාය පරිසක්කතී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො නානප්පකාරෙන මය්හං වධාය පරිසක්කතී’’ති වත්වා **කුරුඞ්ගමිගජාතකාදීනි** (ජා. 1.2.111-2) කථෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, අච්චන්තදුස්සීලපුග්ගලං නාම දුස්සීල්‍යකාරණා උප්පන්නා තණ්හා මාලුවා විය සාලං පරියොනන්ධිත්වා සම්භඤ්ජමානා නිරයාදීසු පක්ඛිපතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථාමාහ –

162.

‘‘යස්ස අච්චන්තදුස්සීල්‍යං, මාලුවා සාලමිවොත්ථතං;
කරොති සො තථත්තානං, යථා නං ඉච්ඡතී දිසො’’ති.

තත්ථ **අච්චන්තදුස්සීල්‍යන්ති** එකන්තදුස්සීලභාවො. ගිහී වා ජාතිතො පට්ඨාය දස අකුසලකම්මපථෙ කරොන්තො, පබ්බජිතො වා උපසම්පන්නදිවසතො පට්ඨාය ගරුකාපත්තිං ආපජ්ජමානො අච්චන්තදුස්සීලො නාම. ඉධ පන යො ද්වීසු තීසු අත්තභාවෙසු දුස්සීලො, එතස්ස ගතියා ආගතං දුස්සීලභාවං සන්ධායෙතං වුත්තං. **දුස්සීලභාවොති** චෙත්ථ දුස්සීලස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය උප්පන්නා තණ්හා වෙදිතබ්බා. **මාලුවා සාලමිවොත්ථතන්ති** යස්ස පුග්ගලස්ස තං තණ්හාසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යං යථා නාම මාලුවා සාලං ඔත්ථරන්තී දෙවෙ වස්සන්තෙ පත්තෙහි උදකං සම්පටිච්ඡිත්වා සම්භඤ්ජනවසෙන සබ්බත්ථකමෙව පරියොනන්ධති, එවං අත්තභාවං ඔත්ථතං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං. සො මාලුවාය සම්භඤ්ජිත්වා භූමියං පාතියමානො රුක්ඛො විය තාය දුස්සීල්‍යසඞ්ඛාතාය තණ්හාය සම්භඤ්ජිත්වා අපායෙසු පාතියමානො, යථා නං අනත්ථකාමො දිසො ඉච්ඡති, තථා අත්තානං කරොති නාමාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

දෙවදත්තවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සඞ්ඝභෙදපරිසක්කනවත්ථු

සුකරානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සඞ්ඝභෙදපරිසක්කනං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි දෙවදත්තො සඞ්ඝභෙදාය පරිසක්කන්තො ආයස්මන්තං ආනන්දං පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා අත්තනො අධිප්පායං ආරොචෙසි. තං සුත්වා ථෙරො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භගවන්තං එතදවොච – ‘‘ඉධාහං, භන්තෙ, පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසිං. අද්දසා ඛො මං, භන්තෙ, දෙවදත්තො රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරන්තං. දිස්වා යෙනාහං තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා මං එතදවොච – ‘අජ්ජතග්ගෙ දානාහං, ආවුසො ආනන්ද, අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතා අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසඞ්ඝෙන උපොසථං කරිස්සාමි සඞ්ඝකම්මඤ්චා’ති. අජ්ජ භගවා දෙවදත්තො සඞ්ඝං භින්දිස්සති, උපොසථඤ්ච කරිස්සති සඞ්ඝකම්මානි චා’’ති. එවං වුත්තෙ සත්ථා –

‘‘සුකරං සාධුනා සාධු, සාධු පාපෙන දුක්කරං;
පාපං පාපෙන සුකරං, පාපමරියෙහි දුක්කර’’න්ති. (උදා. 48) –

ඉමං උදානං උදානෙත්වා, ‘‘ආනන්ද, අත්තනො අහිතකම්මං නාම සුකරං, හිතකම්මමෙව දුක්කර’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

163.
‘‘සුකරානි අසාධූනි, අත්තනො අහිතානි ච;
යං වෙ හිතඤ්ච සාධුඤ්ච, තං වෙ පරමදුක්කර’’න්ති.

තස්සත්ථො – යානි කම්මානි **අසාධූනි** සාවජ්ජානි අපායසංවත්තනිකත්තායෙව **අත්තනො අහිතානි ච** හොන්ති, තානි **සුකරානි**. **යං** පන සුගතිසංවත්තනිකත්තා අත්තනො **හිතඤ්ච** අනවජ්ජත්ථෙන **සාධුඤ්ච** සුගතිසංවත්තනිකඤ්චෙව නිබ්බානසංවත්තනිකඤ්ච කම්මං, **තං** පාචීනනින්නාය ගඞ්ගාය උබ්බත්තෙත්වා පච්ඡාමුඛකරණං විය අතිදුක්කරන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සඞ්ඝභෙදපරිසක්කනවත්ථු සත්තමං.

8. කාලත්ථෙරවත්ථු

යො සාසනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකා ඉත්ථී මාතුට්ඨානෙ ඨත්වා තං ථෙරං උපට්ඨහි. තස්සා පටිවිස්සකගෙහෙ මනුස්සා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ආගන්ත්වා ‘‘අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියා, අහො ධම්මදෙසනා මධුරා’’ති පසංසන්ති. සා ඉත්ථී තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහම්පි සත්ථු ධම්මදෙසනං සොතුකාමා’’ති තස්ස ආරොචෙසි. සො ‘‘තත්ථ මා ගමී’’ති තං නිවාරෙසි.

සා පුනදිවසෙ පුනදිවසෙපීති යාවතතියං තෙන නිවාරියමානාපි සොතුකාමාව අහොසි. කස්මා සො පනෙතං නිවාරෙසීති? එවං කිරස්ස අහොසි – ''සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා මයි භිජ්ජිස්සතී''ති. සා එකදිවසං පාතොව භුත්තපාතරාසා උපොසථං සමාදියිත්වා, ''අම්ම, සාධුකං අය්‍යං පරිවිසෙය්‍යාසී''ති ධීතරං ආණාපෙත්වා විහාරං අගමාසි. ධීතාපිස්සා තං භික්ඛුං ආගතකාලෙ පරිවිසිත්වා ''කුහිං මහාඋපාසිකා''ති වුත්තා ''ධම්මස්සවනාය විහාරං ගතා''ති ආහ. සො තං සුත්වාව කුච්ඡියං උට්ඨිතෙන ඩාහෙන සන්තප්පමානො ''ඉදානි සා මයි භින්නා''ති වෙගෙන ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණමානං දිස්වා සත්ථාරං ආහ, ''භන්තෙ, අයං ඉත්ථී දන්ධා සුඛුමං ධම්මකථං න ජානාති, ඉමිස්සා ඛන්ධාදිපටිසංයුත්තං සුඛුමං ධම්මකථං අකථෙත්වා දානකථං වා සීලකථං වා කථෙතුං වට්ටතී''ති. සත්ථා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා ''ත්වං දුප්පඤ්ඤො පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය බුද්ධානං සාසනං පටික්කොසසි. අත්තඝාතායෙව වායමසී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

164.

''යො සාසනං අරහතං, අරියානං ධම්මජීවිනං;
පටික්කොසති දුම්මෙධො, දිට්ඨිං නිස්සාය පාපිකං;
ඵලානි කට්ඨකස්සෙව, අත්තඝාතාය ඵල්ලතී''ති.

තස්සත්ථො – **යො දුම්මෙධො** පුග්ගලො අත්තනො සක්කාරහානිභයෙන **පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය** ''ධම්මං වා සොස්සාම, දානං වා දස්සාමා''ති වදන්තෙ පටික්කොසන්තො **අරහතං අරියානං ධම්මජීවිනං** බුද්ධානං **සාසනං පටික්කොසති,** තස්ස තං පටික්කොසනං සා ච පාපිකා දිට්ඨි වෙළුසඞ්ඛාතස්ස **කට්ඨකස්ස ඵලානි** විය හොති. තස්මා යථා කට්ඨකො ඵලානි ගණ්හන්තො **අත්තඝාතාය ඵල්ලති,** අත්තනො ඝාතත්ථමෙව ඵලති, එවං සොපි අත්තඝාතාය ඵල්ලතීති. වුත්තම්පි චෙතං –

''ඵලං වෙ කදලිං හන්ති, ඵලං වෙළුං ඵලං නළං;
සක්කාරො කාපුරිසං හන්ති, ගබ්භො අස්සතරිං යථා''ති. (චූළව. 335; අ. නි. 4.68);

දෙසනාවසානෙ උපාසිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කාලත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. චූළකාලඋපාසකවත්ථු

අත්තනා හි කතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළකාලං උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි මහාකාලවත්ථුස්මිං වුත්තනයෙනෙව උමඞ්ගචොරා සාමිකෙහි අනුබද්ධා රත්තිං විහාරෙ ධම්මකථං සුත්වා පාතොව විහාරා නික්ඛමිත්වා සාවත්ථිං ආගච්ඡන්තස්ස තස්ස උපාසකස්ස පුරතො භණ්ඩිකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු. මනුස්සා තං දිස්වා ''අයං රත්තිං චොරකම්මං කත්වා ධම්මං සුණන්තො විය චරති, ගණ්හථ න''න්ති තං පොථයිංසු. කුම්භදාසියො උදකතිත්ථං ගච්ඡමානා තං දිස්වා ''අපෙථ, සාමි, නායං එවරූපං කරොතී''ති තං මොචෙසුං. සො විහාරං ගන්ත්වා, ''භන්තෙ, අහම්හි මනුස්සෙහි නාසිතො, කුම්භදාසියො මෙ නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධ''න්ති භික්ඛූනං ආරොචෙසි. භික්ඛූ තථාගතස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, චූළකාලඋපාසකො කුම්භදාසියො චෙව නිස්සාය, අත්තනො ච අකරණභාවෙන ජීවිතං ලභි. ඉමෙ හි නාම සත්තා අත්තනා පාපකම්මං කත්වා නිරයාදීසු අත්තනාව කිලිස්සන්ති, කුසලං කත්වා පන සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තා අත්තනාව විසුජ්ඣන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

165.

''අත්තනා හි කතං පාපං, අත්තනා සංකිලිස්සති;
අත්තනා අකතං පාපං, අත්තනාව විසුජ්ඣති;
සුද්ධී අසුද්ධි පච්චත්තං, නාඤ්ඤො අඤ්ඤං විසොධයෙ''ති.

තස්සත්ථො – යෙන **අත්තනා** අකුසලකම්මං **කතං** හොති, සො චතූසු අපායෙසු දුක්ඛං අනුභවන්තො **අත්තනාව සංකිලිස්සති**. යෙන පන **අත්තනා අකතං පාපං,** සො සුගතිඤ්චෙව නිබ්බානඤ්ච ගච්ඡන්තො **අත්තනාව විසුජ්ඣති**. කුසලකම්මසඞ්ඛාතා **සුද්ධි** අකුසලකම්මසඞ්ඛාතා ච **අසුද්ධි පච්චත්තං** කාරකසත්තානං අත්තනියෙව විපච්චති. **අඤ්ඤො** පුග්ගලො **අඤ්ඤං** පුග්ගලං **න විසොධයෙ** නෙව විසොධෙති, න කිලෙසෙතීති වුත්තං හොති.

දෙසනාවසානෙ චූළකාලො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

චූළකාලඋපාසකවත්ථු නවමං.

10. අත්තදත්ථත්ථෙරවත්ථු

අත්තදත්ථන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අත්තදත්ථත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා හි පරිනිබ්බානකාලෙ, ''භික්ඛවෙ, අහං ඉතො චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති වුත්තෙ උප්පන්නසංවෙගා සත්තසතා පුථුජ්ජනා භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං අවිජහිත්වා ''කිං නු ඛො, ආවුසො, කරිස්සාමා''ති සම්මන්තයමානා විචරන්ති. අත්තදත්ථත්ථෙරො පන චින්තෙසි – ''සත්ථා

කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව අරහත්තත්ථාය වායමිස්සාමී’’ති. සො භික්ඛූනං සන්තිකං න ගච්ඡති. අථ නං භික්ඛූ ‘‘කස්මා, ආවුසො, ත්වං නෙව අම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡසි, න කිඤ්චි මන්තෙසී’’ති වත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා ‘‘අයං, භන්තෙ, එවං නාම කරොතී’’ති ආරොචයිංසු. සො සත්ථාරාපි ‘‘කස්මා එවං කරොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘තුම්හෙ කිර, භන්තෙ, චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සථ, අහං තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව අරහත්තප්පත්තියා වායමිස්සාමී’’ති. සත්ථා තස්ස සාධුකාරං දත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, යස්ස මයි සිනෙහො අත්ථි, තෙන අත්තදත්ථෙන විය භවිතුං වට්ටති. න හි ගන්ධාදීහි පූජෙන්තා මං පූජෙන්ති, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා පන මං පූජෙන්ති. තස්මා අඤ්ඤෙනපි අත්තදත්ථසදිසෙනෙව භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

166.

‘‘අත්තදත්ථං පරත්ථෙන, බහුනාපි න හාපයෙ;
අත්තදත්ථමභිඤ්ඤාය, සදත්ථපසුතො සියා’’ති.

තස්සත්ථො – ගිහිභූතා තාව කාකණිකමත්තම්පි අත්තනො අත්ථං සහස්සමත්තෙනාපි පරස්ස අත්ථෙන න හාපයෙ. කාකණිකමත්තෙනාපි හිස්ස අත්තදත්ථොව ඛාදනීයං වා භොජනීයං වා නිප්ඵාදෙයා, න පරත්ථො. ඉදං පන එවං අකථෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන කථිතං, තස්මා ‘‘අත්තදත්ථං න හාපෙමී’’ති භික්ඛුනා නාම සඞ්ඝස්ස උප්පන්නං චෙතියපටිසඞ්ඛරණාදිකිච්චං වා උපජ්ඣායාදිවත්තං වා න හාපෙතබ්බං. ආභිසමාචාරිකවත්තඤ්හි පූරෙන්තොයෙව අරියඵලාදීනි සච්ඡිකරොති, තස්මා අයම්පි අත්තදත්ථොව. යො පන අච්චාරද්ධවිපස්සකො ‘‘අජ්ජ වා සුවෙ වා’’ති පටිවෙධං පත්ථයමානො විචරති, තෙන උපජ්ඣායවත්තාදීනිපි හාපෙත්වා අත්තනො කිච්චමෙව කාතබ්බං. එවරූපඤ්හි **අත්තදත්ථමභිඤ්ඤාය** ‘‘අයං මෙ අත්තනො අත්ථො’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා, **සදත්ථපසුතො සියා**ති තස්මිං සකෙ අත්ථෙ උය්‍යුත්තපයුත්තො භවෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තභික්ඛූනම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අත්තදත්ථත්ථෙරවත්ථු දසමං.

අත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාදසමො වග්ගො.

13. ලොකවග්ගො

1. *දහරභික්ඛුවත්ථු*

හීනං ධම්මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං දහරභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

අඤ්ඤතරො කිර ථෙරො දහරභික්ඛුනා සද්ධිං පාතොව විසාඛාය ගෙහං අගමාසි. විසාඛාය ගෙහෙ පඤ්චසතානං භික්ඛූනං ධුවයාගු නිච්චපඤ්ඤත්තා හොති. ථෙරො තත්ථ යාගුං පිවිත්වා දහරභික්ඛුං නිසීදාපෙත්වා සයං අඤ්ඤං ගෙහං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන විසාඛාය පුත්තස්ස ධීතා අයියිකාය ඨානෙ ඨත්වා භික්ඛූනං වෙය්‍යාවච්චං කරොති. සා තස්ස දහරස්ස උදකං පරිස්සාවෙන්තී චාටියං අත්තනො මුඛනිමිත්තං දිස්වා හසි, දහරොපි තං ඔලොකෙත්වා හසි. සා තං හසමානං දිස්වා ''ඡින්නසීසො හසතී''ති ආහ. අථ නං දහරො ''ත්වං ඡින්නසීසා, මාතාපිතරොපි තෙ ඡින්නසීසා''ති අක්කොසි. සා රොදමානා මහානසෙ අයියිකාය සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං ඉදං, අම්මා''ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසි. සා දහරස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා, ''භන්තෙ, මා කුජ්ඣි, න එතං ඡින්නකෙසනඛස්ස ඡින්නනිවාසනපාරුපනස්ස මජ්ඣෙ ඡින්නකපාලං ආදාය භික්ඛාය චරන්තස්ස අයාසස්ස අගරුක''න්ති ආහ. දහරො ආම, උපාසිකෙ, ත්වං මම ඡින්නකෙසාදිභාවං ජානාසි, ඉමිස්සා මං ''ඡින්නසීසො''ති කත්වා අක්කොසිතුං වට්ටිස්සතීති. විසාඛා නෙව දහරං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්ඛි, නපි දාරිකං. තස්මිං ඛණෙ ථෙරො ආගන්ත්වා ''කිමිදං උපාසිකෙ''ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා දහරං ඔවදන්තො ආහ – ''අපෙහි, ආවුසො, නායං ඡින්නකෙසනඛවත්ථස්ස මජ්ඣෙ ඡින්නකපාලං ආදාය භික්ඛාය චරන්තස්ස අක්කොසො, තුණ්හී හොහී''ති. ආම, භන්තෙ, කිං තුම්හෙ අත්තනො උපට්ඨායිකං අතජ්ජෙත්වා මං තජ්ජෙථ, මං ''ඡින්නසීසො''ති අක්කොසිතුං වට්ටිස්සතීති. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආගන්ත්වා ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡි. විසාඛා ආදිතො පට්ඨාය තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස දහරස්ස සොතාපත්තිඵලූපනිස්සයං දිස්වා ''මයා ඉමං දහරං අනුවත්තිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා විසාඛං ආහ – ''කිං පන විසාඛෙ තව දාරිකාය ඡින්නකෙසාදිමත්තකෙනෙව මම සාවකෙ ඡින්නසීසෙ කත්වා අක්කොසිතුං වට්ටතී''ති? දහරො තාවදෙව උට්ඨාය අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා, ''භන්තෙ, එතං පඤ්හං තුම්හෙව සුට්ඨු ජානාථ, අම්හාකං උපජ්ඣායො ච උපාසිකා ච සුට්ඨු න ජානන්තී''ති ආහ. සත්ථා දහරස්ස අත්තනො අනුකූලභාවං ඤත්වා ''කාමගුණං ආරබ්භ හසනභාවො නාම හීනො ධම්මො, හීනඤ්ච නාම ධම්මං සෙවිතුං පමාදෙන සද්ධිං සංවසිතුං න වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

167.

''හීනං ධම්මං න සෙවෙය්‍ය, පමාදෙන න සංවසෙ;
මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවෙය්‍ය, න සියා ලොකවඩ්ඪනො''ති.

තත්ථ **හීනං ධම්මන්ති** පඤ්චකාමගුණං ධම්මං. සො හි හීනො ධම්මො න අන්තමසො ඔට්ඨගොණාදීහිපි පටිසෙවිතබ්බො. හීනෙසු ච නිරයාදීසු ඨානෙසු නිබ්බත්තාපෙතීති හීනො නාම, තං **න සෙවෙය්‍ය. පමාදෙනාති** සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙනාපි **න සංවසෙ. න සෙවෙය්‍යාති** මිච්ඡාදිට්ඨිම්පි න ගණ්හෙය්‍ය. **ලොකවඩ්ඪනොති** යො හි එවං කරොති, සො ලොකවඩ්ඪනො නාම හොති. තස්මා එවං අකරණෙන න සියා ලොකවඩ්ඪනොති.

දෙසනාවසානෙ සො දහරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දහරභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. සුද්ධොදනවත්ථු

උත්තිට්ඨෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො පිතරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා පඨමගමනෙන කපිලපුරං ගන්ත්වා ඤාතීහි කතපච්චුග්ගමනො නිග්‍රොධාරාමං පත්වා ඤාතීනං මානභින්දනත්ථාය ආකාසෙ රතනචඞ්කමං මාපෙත්වා තත්ථ චඞ්කමන්තො ධම්මං දෙසෙසි. ඤාතී පසන්නචිත්තා සුද්ධොදනමහාරාජානං ආදිං කත්වා වන්දිංසු. තස්මිං ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි. තං ආරබ්භ මහාජනෙන කථාය සමුට්ඨාපිතාය ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මය්හං ඤාතිසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සියෙවා''ති වත්වා **වෙස්සන්තරජාතකං** (ජා. 2.22.1655 ආදයො) කථෙසි. ධම්මදෙසනං සුත්වා පක්කමන්තෙසු ඤාතීසු එකොපි සත්ථාරං න නිමන්තෙසි. රාජාපි ''මය්හං පුත්තො මම ගෙහං අනාගන්ත්වා කහං ගමිස්සතී''ති අනිමන්තෙත්වාව අගමාසි. ගන්ත්වා ච පන ගෙහෙ වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං යාගුආදීනි පටියාදාපෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙසි. පුනදිවසෙ සත්ථා පිණ්ඩාය පවිසන්තො ''කිං නු ඛො අතීතබුද්ධා පිතු නගරං පත්වා උජුකමෙව ඤාතිකුලං පවිසිංසු, උදාහු පටිපාටියා පිණ්ඩාය චරිංසූ''ති ආවජ්ජෙන්තො ''පටිපාටියා චරිංසූ''ති දිස්වා පඨමගෙහතො පට්ඨාය පිණ්ඩාය චරන්තො පායාසි. රාහුලමාතා පාසාදතලෙ නිසින්නාව දිස්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා සාටකං සණ්ඨාපෙන්තො වෙගෙන නික්ඛමිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා – ''පුත්ත, කස්මා මං නාසෙසි, අතිවිය තෙ පිණ්ඩාය චරන්තෙන ලජ්ජා උප්පාදිතා, යුත්තං නාම වො ඉමස්මිංයෙව නගරෙ සුවණ්ණසිවිකාදීහි විචරිත්වා පිණ්ඩාය චරිතුං, කිං මං ලජ්ජාපෙසී''ති? ''නාහං තං, මහාරාජ, ලජ්ජාපෙමි, අත්තනො පන කුලවංසං අනුවත්තාමී''ති. ''කිං පන, තාත, පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවනවංසො මම වංසො''ති? ''නෙසො, මහාරාජ, තව වංසො, මම පනෙසො වංසො. අනෙකානි හි බුද්ධසහස්සානි පිණ්ඩාය චරිත්වාව ජීවිංසූ''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

168.

‘‘උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය, ධම්මං සුචරිතං චරෙ;
ධම්මචාරී සුඛං සෙති, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච.

169.

‘‘ධම්මං චරෙ සුචරිතං, න නං දුච්චරිතං චරෙ;
ධම්මචාරී සුඛං සෙති, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි චා’’ති.

තත්ථ **උත්තිට්ඨෙති** උට්ඨහිත්වා පරෙසං ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ගහෙතබ්බපිණ්ඩෙ. **නප්පමජ්ජෙය්‍යාති** පිණ්ඩචාරිකවත්තඤ්හි හාපෙත්වා පණීතභොජනානි පරියෙසන්තො උත්තිට්ඨෙ පමජ්ජති නාම, සපදානං පිණ්ඩාය චරන්තො පන න පමජ්ජති නාම. එවං කරොන්තො උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍ය. **ධම්මන්ති** අනෙසනං පහාය සපදානං චරන්තො තමෙව භික්ඛාචරියධම්මං **සුචරිතං චරෙ. සුඛං සෙතීති** දෙසනාමත්තමෙතං, එවං පනෙතං භික්ඛාචරියධම්මං චරන්තො **ධම්මචාරී** ඉධ ලොකෙ චතූහි ඉරියාපථෙහි **සුඛං** විහරතීති අත්ථො. **න නං දුච්චරිතන්ති** වෙසියාදිභෙදෙ අගොචරෙ චරන්තො භික්ඛාචරියධම්මං දුච්චරිතං චරති නාම. එවං අචරිත්වා **ධම්මං චරෙ සුචරිතං, න නං දුච්චරිතං චරෙ**. සෙසං වුත්තත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ රාජා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සුද්ධොදනවත්ථු දුතියං.

3. පඤ්චසතවිපස්සකභික්ඛුවත්ථු

යථා පුබ්බුළකන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ විපස්සකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඝටෙන්තා වායමන්තා අප්පවිසෙසා ‘‘විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙස්සාමා’’ති සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ මරීචිකම්මට්ඨානං භාවෙන්තාව ආගමිංසු. තෙසං විහාරං පවිට්ඨක්ඛණෙයෙව දෙවො වස්සි. තෙ තත්ථ තත්ථ පමුඛෙසු ඨත්වා ධාරාවෙගෙන උට්ඨහිත්වා භිජ්ජන්තෙ පුබ්බළකෙ දිස්වා ‘‘අයම්පි අත්තභාවො උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනට්ඨෙන පුබ්බුළකසදිසොයෙවා’’ති ආරම්මණං ගණ්හිංසු. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තෙ භික්ඛූ ඔලොකෙත්වා තෙහි සද්ධිං කථෙන්තො විය ඔභාසං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

170.

‘‘යථා පුබ්බුළකං පස්සෙ, යථා පස්සෙ මරීචිකං;
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සතී’’ති.

තත්ථ **මරීචිකන්ති** මයූඛං. තෙ හි දූරතොව ගෙහසණ්ඨානාදිවසෙන උපට්ඨිතාපි උපගච්ඡන්තානං අගය්හූපගා රිත්තකා තුච්ඡකාව. තස්මා යථා උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනත්ථෙන **පුබ්බුළකං** රිත්තතුච්ඡාදිභාවෙනෙව පස්සෙය්‍ය, එවං ඛන්ධාදිලොකං **අවෙක්ඛන්තං මච්චුරාජා න පස්සතීති** අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ ඨිතට්ඨානෙයෙව අරහත්තං පාපුණිංසූති.

පඤ්චසතවිපස්සකභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. අභයරාජකුමාරවත්ථු

එථ පස්සථිමං ලොකන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අභයරාජකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතස්ස පිතා බිම්බිසාරො තුස්සිත්වා එකං නච්චගීතකුසලං නාටකිත්ථිං දත්වා සත්තාහං රජ්ජමදාසි. සො සත්තාහං ගෙහා බහි අනික්ඛන්තොව රජ්ජසිරිං අනුභවිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ නදීතිත්ථං ගන්ත්වා න්හත්වා උය්‍යානං පවිසිත්වා සන්තතිමහාමත්තො විය තස්සා ඉත්ථියා නච්චගීතං පස්සන්තො නිසීදි. සාපි තඞ්ඛණඤ්ඤෙව සන්තතිමහාමත්තස්ස නාටකිත්ථී විය සත්ථකවාතානං වසෙන කාලමකාසි. කුමාරො තස්සා කාලකිරියාය උප්පන්නසොකො ''න මෙ ඉමං සොකං ඨපෙත්වා සත්ථාරං අඤ්ඤො නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සතී''ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, සොකං මෙ නිබ්බාපෙථා''ති ආහ. සත්ථා තං සමස්සාසෙත්වා ''තයා හි, කුමාර, ඉමිස්සා ඉත්ථියා එවමෙව මතකාලෙ රොදන්තෙන පවත්තිතානං අස්සූනං අනමතග්ගෙ සංසාරෙ පමාණං නත්ථී''ති වත්වා තාය දෙසනාය සොකස්ස තනුභාවං ඤත්වා, ''කුමාර, මා සොචි, බාලජනානං සංසීදනට්ඨානමෙත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

171.

''එථ පස්සථිමං ලොකං, චිත්තං රාජරථූපමං;
යත්ථ බාලා විසීදන්ති, නත්ථි සඞ්ගො විජානත''න්ති.

තත්ථ **තෙ පස්සථාති** රාජකුමාරමෙව සන්ධායාහ. **ඉමං ලොකන්ති** ඉමං ඛන්ධලොකාදිසඞ්ඛාතං අත්තභාවං. **චිත්තන්ති** සත්තරතනාදිවිචිත්තං රාජරථං විය වත්ථාලඞ්කාරාදිචිත්තිතං. **යත්ථ බාලාති** යස්මිං අත්තභාවෙ බාලා එවං විසීදන්ති. **විජානතන්ති** විජානන්තානං පණ්ඩිතානං එත්ථ රාගසඞ්ගාදීසු එකොපි **සඞ්ගො නත්ථීති** අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ රාජකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අභයරාජකුමාරවත්ථු චතුත්ථං.

5. සම්මජ්ජනත්ථෙරවත්ථු

යො ච පුබ්බෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්මජ්ජනත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පාතො වා සායං වාති වෙලං පමාණං අකත්වා අභික්ඛණං සම්මජ්ජන්තොව විචරති. සො එකදිවසං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස රෙවතත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''අයං මහාකුසීතො ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිත්වා ආගන්ත්වා නිසීදති, කිං නාමෙතස්ස සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා එකං ඨානං සම්මජ්ජිතුං න වට්ටතී''ති ආහ. ථෙරො ''ඔවාදමස්ස දස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එහාවුසොති. කිං, භන්තෙති? ගච්ඡ න්හත්වා එහීති. සො තථා අකාසි. අථ නං ථෙරො එකමන්තං නිසීදාපෙත්වා ඔවදන්තො ආහ – ''ආවුසො, භික්ඛුනා නාම න සබ්බකාලං සම්මජ්ජන්තෙන විචරිතුං වට්ටති, පාතො එව පන සම්මජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙන ආගන්ත්වා රත්තිට්ඨානෙ වා දිවාට්ඨානෙ වා නිසින්නෙන ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායිත්වා අත්තභාවෙ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා සායන්හෙ උට්ඨාය සම්මජ්ජිතුං වට්ටති, නිච්චකාලං අසම්මජ්ජිත්වා අත්තනොපි නාම ඔකාසො කාතබ්බො''ති. සො ථෙරස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තං තං ඨානං උක්ලාපං අහොසි. අථ නං භික්ඛූ ආහංසු – ''ආවුසො සම්මජ්ජනත්ථෙර, තං තං ඨානං උක්ලාපං කස්මා න සම්මජ්ජසී''ති? ''භන්තෙ, මයා පමාදකාලෙ එවං කතං, ඉදානාම්හි අප්පමත්තො''ති. භික්ඛූ ''අයං ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ''ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො පුබ්බෙ පමාදකාලෙ සම්මජ්ජන්තො විචරි, ඉදානි පන මග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො න සම්මජ්ජතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

172.

''යො ච පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා''ති.

තස්සත්ථො – **යො** පුග්ගලො **පුබ්බෙ** වත්තපටිවත්තකරණෙන වා සජ්ඣායාදීහි වා **පමජ්ජිත්වා පච්ඡා** මග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො **නප්පමජ්ජති, සො** අබ්භාදීහි **මුත්තො** චන්දොව ඔකාසලොකං මග්ගඤාණෙන **ඉමං** ඛන්ධාදිලොකං ඔභාසෙති, එකාලොකං කරොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සම්මජ්ජනත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු

යස්ස පාපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු **අඞ්ගුලිමාලසුත්තන්ත**වසෙනෙව (ම. නි. 2.347 ආදයො) වෙදිතබ්බං.

ථෙරො පන සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ ඛො ආයස්මා අඞ්ගුලිමාලො රහොගතො පටිසල්ලීනො විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී. තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

''යො ච පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා''ති. –

ආදිනා නයෙන උදානං උදානෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො. භික්ඛූ ''කහං නු ඛො, ආවුසො, ථෙරො උප්පන්නො''ති ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං? සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා, ''භන්තෙ, අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරස්ස නිබ්බත්තට්ඨානකථායා''ති වුත්තෙ ''පරිනිබ්බුතො ච, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො''ති. ''භන්තෙ, එත්තකෙ මනුස්සෙ මාරෙත්වා පරිනිබ්බුතො''ති? ''ආම, භික්ඛවෙ, සො පුබ්බෙ එකං කල්‍යාණමිත්තං අලභිත්වා එත්තකං පාපමකාසි, පච්ඡා පන කල්‍යාණමිත්තපච්චයං ලභිත්වා අප්පමත්තො අහොසි. තෙනස්ස තං පාපකම්මං කුසලෙන පිහිත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

173.
''යස්ස පාපං කතං කම්මං, කුසලෙන පිධීයති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා''ති.

තත්ථ **කුසලෙනාති** අරහත්තමග්ගං සන්ධාය වුත්තං. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පෙසකාරධීතාවත්ථු

අන්ධභූතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අග්ගාළවෙ චෙතියෙ විහරන්තො එකං පෙසකාරධීතරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි ආළවිවාසිනො සත්ථරි ආළවිං සම්පත්තෙ නිමන්තෙත්වා දානං අදංසු. සත්ථා භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කරොන්තො ''අද්ධුවං මෙ ජීවිතං, ධුවං මෙ මරණං, අවස්සං මයා මරිතබ්බමෙව, මරණපරියොසානං

මෙ ජීවිතං, ජීවිතමෙව අනියතං, මරණං නියතන්ති එවං මරණස්සතිං භාවෙථ. යෙසඤ්හි මරණස්සති අභාවිතා, තෙ පච්ඡිමෙ කාලෙ ආසීවිසං දිස්වා භීතඅදණ්ඩපුරිසො විය සන්තාසප්පත්තා භෙරවරවං රවන්තා කාලං කරොන්ති. යෙසං පන මරණස්සති භාවිතා, තෙ දූරතොව ආසීවිසං දිස්වා දණ්ඩකෙන ගහෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා ඨිතපුරිසො විය පච්ඡිමෙ කාලෙ න සන්තසන්ති, තස්මා මරණස්සති භාවෙතබ්බා''ති ආහ. තං ධම්මදෙසනං සුත්වා අවසෙසජනා සකිච්චපසුතාව අහෙසුං. එකා පන සොළසවස්සුද්දෙසිකා පෙසකාරධීතා ''අහො බුද්ධානං කථා නාම අච්ඡරියා, මයා පන මරණස්සතිං භාවෙතුං වට්ටතී''ති රත්තින්දිවං මරණස්සතිමෙව භාවෙසි. සත්ථාපි තතො නික්ඛමිත්වා ජෙතවනං අගමාසි. සාපි කුමාරිකා තීණි වස්සානි මරණස්සතිං භාවෙසියෙව.

අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො තං කුමාරිකං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තොපවිට්ඨං දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති උපධාරෙන්තො ''ඉමාය කුමාරිකාය මම ධම්මදෙසනාය සුතදිවසතො පට්ඨාය තීණි වස්සානි මරණස්සති භාවිතා, ඉදානාහං තත්ථ ගන්ත්වා ඉමං කුමාරිකං චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා තාය විස්සජ්ජෙන්තියා චතූසු ඨානෙසු සාධුකාරං දත්වා ඉමං ගාථං භාසිස්සාමි. සා ගාථාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති, තං නිස්සාය මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා භවිස්සතී''ති ඤත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ජෙතවනා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන අග්ගාළවවිහාරං අගමාසි. ආළවිවාසිනො ''සත්ථා ආගතො''ති සුත්වා තං විහාරං ගන්ත්වා නිමන්තයිංසු. තදා සාපි කුමාරිකා සත්ථු ආගමනං සුත්වා ''ආගතො කිර මය්හං පිතා, සාමි, ආචරියො පුණ්ණචන්දමුඛො මහාගොතමබුද්ධො''ති තුට්ඨමානසා ''ඉතො මෙ තිණ්ණං සංවච්ඡරානං මත්ථකෙ සුවණ්ණවණ්ණො සත්ථා දිට්ඨපුබ්බො, ඉදානිස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දට්ඨුං මධුරොජඤ්ච වරධම්මං සොතුං ලභිස්සාමී''ති චින්තෙසි. පිතා පනස්සා සාලං ගච්ඡන්තො ආහ – ''අම්ම, පරසන්තකො මෙ සාටකො ආරොපිතො, තස්ස විදත්ථිමත්තං අනිට්ඨිතං, තං අජ්ජ නිට්ඨාපෙස්සාමි, සීඝං මෙ තසරං වට්ටෙත්වා ආහරෙය්‍යාසී''ති. සා චින්තෙසි – ''අහං සත්ථු ධම්මං සොතුකාමා, පිතා ච මං එවං ආහ. කිං නු ඛො සත්ථු ධම්මං සුණාමි, උදාහු පිතු තසරං වට්ටෙත්වා හරාමී''ති? අථස්සා එතදහොසි ''පිතා මං තසරෙ අනාහරියමානෙ පොථෙය්‍යාපි පහරෙය්‍යාපි, තස්මා තසරං වට්ටෙත්වා තස්ස දත්වා පච්ඡා ධම්මං සොස්සාමී''ති පීඨකෙ නිසීදිත්වා තසරං වට්ටෙසි.

ආළවිවාසිනොපි සත්ථාරං පරිවිසිත්වා පත්තං ගහෙත්වා අනුමොදනත්ථාය අට්ඨංසු. සත්ථා ''යමහං කුලධීතරං නිස්සාය තිංසයොජනමග්ගං ආගතො, සා අජ්ජාපි ඔකාසං න ලභති. තාය ඔකාසෙ ලද්ධෙ අනුමොදනං කරිස්සාමී''ති තුණ්හීභූතො අහොසි. එවං තුණ්හීභූතම්පි සත්ථාරං සදෙවකෙ ලොකෙ කොචි කිඤ්චි වත්තුං න විසහති. සාපි ඛො

කුමාරිකා තසරං වට්ටෙත්වා පච්ඡියං ඨපෙත්වා පිතු සන්තිකං ගච්ඡමානා පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා සත්ථාරං ඔලොකයමානාව අට්ඨාසි. සත්ථාපි ගීවං උක්ඛිපිත්වා තං ඔලොකෙසි. සා ඔලොකිතාකාරෙනෙව අඤ්ඤාසි – ''සත්ථා එවරූපාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසීදිත්වාව මං ඔලොකෙන්තො මමාගමනං පච්චාසීසති, අත්තනො සන්තිකං ආගමනමෙව පච්චාසීසතී''ති. සා තසරපච්ඡිං ඨපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. කස්මා පන නං සත්ථා ඔලොකෙසීති? එවං කිරස්ස අහොසි ''එසා එත්තොව ගච්ඡමානා පුථුජ්ජනකාලකිරියං කත්වා අනියතගතිකා භවිස්සති, මම සන්තිකං ආගන්ත්වා ගච්ඡමානා සොතාපත්තිඵලං පත්වා නියතගතිකා හුත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තිස්සතී''ති. තස්සා කිර තං දිවසං මරණතො මුත්ති නාම නත්ථි. සා ඔලොකිතසඤ්ඤාණෙනෙව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඡබ්බණ්ණරංසීනං අන්තරං පවිසිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. තථාරූපාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා තුණ්හීභූතං සත්ථාරං වන්දිත්වා ඨිතක්ඛණෙයෙව තං ආහ – ''කුමාරිකෙ, කුතො ආගච්ඡසී''ති? ''න ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''කත්ථ ගමිස්සසී''ති? ''න ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''න ජානාසී''ති? ''ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''ජානාසී''ති? ''න ජානාමි, භන්තෙ''ති. ඉති නං සත්ථා චත්තාරො පඤ්හෙ පුච්ඡි. මහාජනො උජ්ඣායි – ''අම්භො, පස්සථ, අයං පෙසකාරධීතා සම්මාසම්බුද්ධෙන සද්ධිං ඉච්ඡිතිච්ඡිතං කථෙසි, නනු නාම ඉමාය 'කුතො ආගච්ඡසී'ති වුත්තෙ 'පෙසකාරගෙහතො'ති වත්තබ්බං. 'කහං ගච්ඡසී'ති වුත්තෙ 'පෙසකාරසාල'න්ති වත්තබ්බං සියා''ති.

සත්ථා මහාජනං නිස්සද්දං කත්වා, ''කුමාරිකෙ, ත්වං කුතො ආගච්ඡසී''ති වුත්තෙ ''කස්මා න ජානාමීති වදෙසී''ති පුච්ඡි. භන්තෙ, තුම්හෙ මම පෙසකාරගෙහතො ආගතභාවං ජානාථ, ''කුතො ආගතාසී''ති පුච්ඡන්තා පන ''කුතො ආගන්ත්වා ඉධ නිබ්බත්තාසී''ති පුච්ඡථ. අහං පන න ජානාමි ''කුතො ච ආගන්ත්වා ඉධ නිබ්බත්තාම්හී''ති. අථස්සා සත්ථා ''සාධු සාධු, කුමාරිකෙ, මයා පුච්ඡිතපඤ්හොව තයා විස්සජ්ජිතො''ති පඨමං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිම්පි පුච්ඡි – ''කත්ථ ගමිස්සසීති පුන පුට්ඨා කස්මා 'න ජානාමී'ති වදෙසී''ති? භන්තෙ, තුම්හෙ මං තසරපච්ඡිං ගහෙත්වා පෙසකාරසාලං ගච්ඡන්තිං ජානාථ, ''ඉතො ගන්ත්වා කත්ථ නිබ්බත්තිස්සසී''ති පුච්ඡථ. අහඤ්ච ඉතො චුතා න ජානාමි ''කත්ථ ගන්ත්වා නිබ්බත්තිස්සාමී''ති. අථස්සා සත්ථා ''මයා පුච්ඡිතපඤ්හොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො''ති දුතියං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිම්පි පුච්ඡි – ''අථ කස්මා 'න ජානාසී'ති පුට්ඨා 'ජානාමී'ති වදෙසී''ති? ''මරණභාවං ජානාමි, භන්තෙ, තස්මා එවං වදෙමී''ති. අථස්සා සත්ථා ''මයා පුච්ඡිතපඤ්හොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො''ති තතියං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිම්පි පුච්ඡි – ''අථ කස්මා 'ජානාසී'ති පුට්ඨා 'න ජානාමී'ති වදෙසී''ති. මම මරණභාවමෙව අහං ජානාමි, භන්තෙ, ''රත්තින්දිවපුබ්බණ්හාදීසු පන අසුකකාලෙ නාම මරිස්සාමී''ති න ජානාමි, තස්මා එවං වදෙමීති. අථස්සා සත්ථා ''මයා

පටුන

පුච්ඡිතපඤ්හොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො''ති චතුත්ථං සාධුකාරං දත්වා පරිසං ආමන්තෙත්වා ''එත්තකං නාම තුම්හෙ ඉමාය කථිතං න ජානාථ, කෙවලං උජ්ඣායථෙව. යෙසඤ්හි පඤ්ඤාචක්ඛු නත්ථි, තෙ අන්ධා එව. යෙසං පඤ්ඤාචක්ඛු අත්ථි, තෙ එව චක්ඛුමන්තො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

174.

''අන්ධභූතො අයං ලොකො, තනුකෙත්ථ විපස්සති;
සකුණො ජාලමුත්තොව, අප්පො සග්ගාය ගච්ඡතී''ති.

තත්ථ **අන්ධභූතො අයං ලොකොති** අයං ලොකියමහාජනො පඤ්ඤාචක්ඛුනො අභාවෙන අන්ධභූතො. **තනුකෙත්ථාති** තනුකො එත්ථ, න බහු ජනො අනිච්චාදිවසෙන **විපස්සති. ජාලමුත්තොවාති** යථා ඡෙකෙන සාකුණිකෙන ජාලෙන ඔත්ථරිත්වා ගය්හමානෙසු වට්ටකෙසු කොචිදෙව ජාලතො මුච්චති. සෙසා අන්තොජාලමෙව පවිසන්ති. තථා මරණජාලෙන ඔත්ථටෙසු සත්තෙසු බහූ අපායගාමිනො හොන්ති, **අප්පො** කොචිදෙව සත්තො **සග්ගාය ගච්ඡති,** සුගතිං වා නිබ්බානං වා පාපුණාතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුමාරිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සාපි තසරපච්ඡිං ගහෙත්වා පිතු සන්තිකං අගමාසි, සොපි නිසින්නකොව නිද්දායි. තස්සා අසල්ලක්ඛෙත්වාව තසරපච්ඡිං උපනාමෙන්තියා තසරපච්ඡි වෙමකොටියං පටිහඤ්ඤිත්වා සද්දං කුරුමානා පති. සො පබුජ්ඣිත්වා ගහිතනිමිත්තෙනෙව වෙමකොටිං ආකඩ්ඪි. වෙමකොටි ගන්ත්වා තං කුමාරිකං උරෙ පහරි, සා තත්ථෙව කාලං කත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති. අථස්සා පිතා තං ඔලොකෙන්තො සකලසරීරෙන ලොහිතමක්ඛිතෙන පතිත්වා මතං අද්දස. අථස්ස මහාසොකො උප්පජ්ජි. සො ''න මම සොකං අඤ්ඤො නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සතී''ති රොදන්තො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ''භන්තෙ, සොකං මෙ නිබ්බාපෙථා''ති ආහ. සත්ථා තං සමස්සාසෙත්වා ''මා සොචි, උපාසක. අනමතග්ගස්මිඤ්හි සංසාරෙ තව එවමෙව ධීතු මරණකාලෙ පග්ඝරිතඅස්සු චතුන්නං මහාසමුද්දානං උදකතො අතිරෙකතර''න්ති වත්වා අනමතග්ගකථං කථෙසි. සො තනුභූතසොකො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ලද්ධූපසම්පදො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණීති.

පෙසකාරධීතාවත්ථු සත්තමං.

8. තිංසභික්ඛුවත්ථු

හංසාදිච්චපථෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිංස භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ තිංසමත්තා දිසාවාසිකා භික්ඛූ සත්ථාරං උපසඞ්කමිංසු. ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු වත්තකරණවෙලාය ආගන්ත්වා තෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘‘සත්ථාරා ඉමෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරෙ කතෙ වත්තං කරිස්සාමී’’ති ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. සත්ථාපි තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙසං සාරණීයධම්මං කථෙසි. තං සුත්වා තෙ සබ්බෙපි අරහත්තං පත්වා උප්පතිත්වා ආකාසෙන අගමිංසු. ආනන්දත්ථෙරො තෙසු චිරායන්තෙසු සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉදානෙව තිංසමත්තා භික්ඛූ ආගතා, තෙ කුහි’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘ගතා, ආනන්දා’’ති. ‘‘කතරෙන මග්ගෙන, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආකාසෙනානන්දා’’ති. ‘‘කිං පන තෙ, භන්තෙ, ඛීණාසවා’’ති? ‘‘ආමානන්ද, මම සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පත්තා’’ති. තස්මිං පන ඛණෙ ආකාසෙන හංසා ආගමිංසු. සත්ථා ‘‘යස්ස ඛො පනානන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා, සො හංසා විය ආකාසෙන ගච්ඡතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

175.

‘‘හංසාදිච්චපථෙ යන්ති, ආකාසෙ යන්ති ඉද්ධියා;
නීයන්ති ධීරා ලොකම්හා, ජෙත්වා මාරං සවාහිනි’’න්ති.

තස්සත්ථො – ඉමෙ **හංසා ආදිච්චපථෙ ආකාසෙ** ගච්ඡන්ති. යෙසං ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා, තෙපි ආකාසෙ **යන්ති ඉද්ධියා. ධීරා** පණ්ඩිතා **සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා** ඉමම්හා වට්ටලොකා **නීයන්ති,** නිබ්බානං පාපුණන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිංසභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. චිඤ්චමාණවිකාවත්ථු

එකං ධම්මන්ති ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චිඤ්චමාණවිකං ආරබ්භ කථෙසි.

පඨමබොධියඤ්හි දසබලස්ස පුථුභූතෙසු සාවකෙසු අප්පමාණෙසු දෙවමනුස්සෙසු අරියභූමිං ඔක්කන්තෙසු පත්ථටෙ ගුණසමුදයෙ මහාලාභසක්කාරො උදපාදි. තිත්ථියා සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකසදිසා අහෙසුං හතලාභසක්කාරා. තෙ අන්තරවීථියං ඨත්වා ‘‘කිං සමණො ගොතමොව බුද්ධො, මයම්පි බුද්ධා, කිං තස්සෙව දින්නං මහප්ඵලං, අම්හාකම්පි දින්නං මහප්ඵලමෙව, අම්හාකම්පි දෙථ සක්කරොථා’’ති එවං මනුස්සෙ විඤ්ඤාපෙන්තාපි ලාභසක්කාරං අලභිත්වා රහො සන්නිපතිත්වා ‘‘කෙන නු ඛො උපායෙන සමණස්ස ගොතමස්ස මනුස්සානං අන්තරෙ අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙය්‍යාමා’’ති චින්තයිංසු.

තදා සාවත්ථියං චිඤ්චමාණවිකා නාමෙකා පරිබ්බාජිකා උත්තමරූපධරා සොභග්ගප්පත්තා දෙවච්ඡරා විය. අස්සා සරීරතො රස්මියො නිච්ඡරන්ති. අථෙකො ඛරමන්තී එවමාහ – ‘‘චිඤ්චමාණවිකං පටිච්ච සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙස්සාමා’’ති. තෙ ‘‘අත්ථෙකො උපායො’’ති සම්පටිච්ඡිංසු. අථ සා තිත්ථියාරාමං ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි, තිත්ථියා තාය සද්ධිං න කථෙසුං. සා ‘‘කො නු ඛො මෙ දොසො’’ති යාවතතියං ‘‘වන්දාමි, අය්‍යා’’ති වත්වා, ‘‘අය්‍යා, කො නු ඛො මෙ දොසො, කිං මයා සද්ධිං න කථෙථා’’ති ආහ. ‘‘භගිනි, සමණං ගොතමං අම්හෙ විහෙඨයන්තං හතලාභසක්කාරෙ කත්වා විචරන්තං න ජානාසී’’ති? ‘‘න ජානාමි, අය්‍යා, කිං පනෙත්ථ මයා කත්තබ්බ’’න්ති. ‘‘සචෙ ත්වං, භගිනි, අම්හාකං සුඛමිච්ඡසි, අත්තානං පටිච්ච සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙහී’’ති.

සා ‘‘සාධු, අය්‍යා, මය්හංවෙසො භාරො, මා චින්තයිත්ථා’’ති වත්වා පක්කමිත්වා ඉත්ථිමායාසු කුසලතාය තතො පට්ඨාය සාවත්ථිවාසීනං ධම්මකථං සුත්වා ජෙතවනා නික්ඛමනසමයෙ ඉන්දගොපකවණ්ණං පටං පාරුපිත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා ජෙතවනාභිමුඛී ගච්ඡති. ‘‘ඉමාය වෙලාය කුහිං ගච්ඡසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘කිං තුම්හාකං මම ගමනට්ඨානෙනා’’ති වත්වා ජෙතවනසමීපෙ තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව ‘‘අග්ගවන්දනං වන්දිස්සාමා’’ති නගරා නික්ඛමන්තෙ උපාසකජනෙ ජෙතවනස්ස අන්තොවුට්ඨා විය හුත්වා නගරං පවිසති. ‘‘කුහිං වුට්ඨාසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘කිං තුම්හාකං මම වුට්ඨට්ඨානෙනා’’ති වත්වා මාසද්ධමාසච්චයෙන පුච්ඡියමානා ජෙතවනෙ සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියා වුට්ඨාම්හීති. පුථුජ්ජනානං ‘‘සච්චං නු ඛො එතං, නො’’ති කඞ්ඛං උප්පාදෙත්වා තෙමාසචතුමාසච්චයෙන පිලොතිකාහි උදරං වෙඨෙත්වා ගබ්භිනිවණ්ණං දස්සෙත්වා උපරි රත්තපටං පාරුපිත්වා ‘‘සමණං ගොතමං පටිච්ච ගබ්භො උප්පන්නො’’ති අන්ධබාලෙ සද්දහාපෙත්වා අට්ඨනවමාසච්චයෙන උදරෙ දාරුමණ්ඩලිකං බන්ධිත්වා උපරි පටං පාරුපිත්වා හත්ථපාදපිට්ඨියො ගොහනුකෙන කොට්ටාපෙත්වා උස්සදෙ දස්සෙත්වා කිලන්තින්ද්‍රියා හුත්වා සායන්හසමයෙ තථාගතෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තෙ ධම්මසභං ගන්ත්වා තථාගතස්ස පුරතො ඨත්වා, ‘‘මහාසමණ, මහාජනස්ස තාව ධම්මං දෙසෙසි, මධුරො තෙ සද්දො, සම්ඵුසිතං දන්තාවරණං. අහං පන තං පටිච්ච ගබ්භං ලභිත්වා පරිපුණ්ණගබ්භා ජාතා, නෙව මෙ සූතිඝරං ජානාසි, සප්පිතෙලාදීනි සයං අකරොන්තො උපට්ඨාකානම්පි අඤ්ඤතරං කොසලරාජානං වා අනාථපිණ්ඩිකං වා විසාඛං උපාසිකං වා ‘ඉමිස්සා චිඤ්චමාණවිකාය කත්තබ්බයුත්තකං කරොහී’ති න වදෙසි, අභිරමිතුංයෙව ජානාසි, ගබ්භපරිහාරං න ජානාසී’’ති ගූථපිණ්ඩං ගහෙත්වා චන්දමණ්ඩලං දූසෙතුං වායමන්තී විය පරිසමජ්ඣෙ තථාගතං අක්කොසි. තථාගතො ධම්මකථං ඨපෙත්වා සීහො විය අභිනදන්තො, ‘‘භගිනි, තයා කථිතස්ස තථභාවං වා විතථභාවං වා අහමෙව ච ත්වඤ්ච

ජානාමා''ති ආහ. ''ආම, මහාසමණ, තයා ච මයා ච ඤාතභාවෙනෙතං ජාත''න්ති.

තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජමානො ''චිඤ්චමාණවිකා තථාගතං අභූතෙන අක්කොසතී''ති ඤත්වා ''ඉදං වත්ථුං සොධෙස්සාමී''ති චතූහි දෙවපුත්තෙහි සද්ධිං ආගමි. දෙවපුත්තා මූසිකපොතකා හුත්වා දාරුමණ්ඩලිකස්ස බන්ධනරජ්ජුකෙ එකප්පහාරෙනෙව ඡින්දිංසු, පාරුතපටං වාතො උක්ඛිපි, දාරුමණ්ඩලිකං පතමානං තස්සා පාදපිට්ඨියං පති, උභො අග්ගපාදා ඡිජ්ජිංසු. මනුස්සා ''ධී කාළකණ්ණි, සම්මාසම්බුද්ධං අක්කොසී''ති සීසෙ ඛෙළං පාතෙත්වා ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදිහත්ථා ජෙතවනා නීහරිංසු. අථස්සා තථාගතස්ස චක්ඛුපථං අතික්කන්තකාලෙ මහාපථවී භිජ්ජිත්වා විවරමදාසි, අවීචිතො අග්ගිජාලා උට්ඨහි. සා කුලදත්තියං කම්බලං පාරුපමානා විය ගන්ත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. අඤ්ඤතිත්ථියානං ලාභසක්කාරො පරිහායි, දසබලස්ස භියොසොමත්තාය වඩ්ඪි. පුනදිවසෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, චිඤ්චමාණවිකා එවං උළාරගුණං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යං සම්මාසම්බුද්ධං අභූතෙන අක්කොසිත්වා මහාවිනාසං පත්තා''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි එසා මං අභූතෙන අක්කොසිත්වා විනාසං පත්තායෙවා''ති වත්වා –

''නාදට්ඨා පරතො දොසං, අණුං ථූලානි සබ්බසො;
ඉස්සරො පණයෙ දණ්ඩං, සාමං අප්පටිවෙක්ඛියා''ති. –

ඉමං ද්වාදසනිපාතෙ **මහාපදුමජාතකං** (ජා. 1.12.106) විත්ථාරෙත්වා කථෙසි –

තදා කිරෙසා මහාපදුමකුමාරස්ස බොධිසත්තස්ස මාතු සපත්තී රඤ්ඤො අග්ගමහෙසී හුත්වා මහාසත්තං අසද්ධම්මෙන නිමන්තෙත්වා තස්ස මනං අලභිත්වා අත්තනාව අත්තනි විප්පකාරං කත්වා ගිලානාලයං දස්සෙත්වා ''තව පුත්තො මං අනිච්ඡන්තිං ඉමං විප්පකාරං පාපෙසී''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා කුද්ධො මහාසත්තං චොරපපාතෙ ඛිපි. අථ නං පබ්බතකුච්ඡියං අධිවත්ථා දෙවතා පටිග්ගහෙත්වා නාගරාජස්ස ඵණගබ්භෙ පතිට්ඨපෙසි. නාගරාජා තං නාගභවනං නෙත්වා උපඩ්ඪරජ්ජෙන සම්මානෙසි. සො තත්ථ සංවච්ඡරං වසිත්වා පබ්බජිතුකාමො හිමවන්තප්පදෙසං පත්වා පබ්බජිත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙසි. අථ නං එකො වනචරකො දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො සබ්බං තං පවත්තිං ඤත්වා මහාසත්තං රජ්ජෙන නිමන්තෙත්වා තෙන ''මය්හං රජ්ජෙන කිච්චං නත්ථි, ත්වං පන දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්වා අගතිගමනං පහාය ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙහී''ති ඔවදිතො උට්ඨායාසනා රොදිත්වා නගරං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ

අමච්චෙ පුච්ඡි – ‘‘අහං කං නිස්සාය එවං ආචාරසම්පන්නෙන පුත්තෙන වියොගං පත්තො’’ති? ‘‘අග්ගමහෙසිං නිස්සාය, දෙවා’’ති. රාජා තං උද්ධංපාදං ගහෙත්වා චොරපපාතෙ ඛිපාපෙත්වා නගරං පවිසිත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තදා මහාපදුමකුමාරො සත්ථා අහොසි, මාතු සපත්තී චිඤ්චමාණවිකාති.

සත්ථා ඉමමත්ථං පකාසෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, එකං ධම්මඤ්හි සච්චවචනං පහාය මුසාවාදෙ පතිට්ඨිතානං විස්සට්ඨපරලොකානං අකත්තබ්බපාපකම්මං නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

176.

‘‘එකං ධම්මං අතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො;
විතිණ්ණපරලොකස්ස, නත්ථි පාපං අකාරිය’’න්ති.

තත්ථ **එකං ධම්ම**න්ති සච්චං. **මුසාවාදිස්සා**ති යස්ස දසසු වචනෙසු එකම්පි සච්චං නත්ථි, එවරූපස්ස මුසාවාදිනො. **විතිණ්ණපරලොකස්සා**ති විස්සට්ඨපරලොකස්ස. එවරූපො හි මනුස්සසම්පත්තිං දෙවසම්පත්තිං අවසානෙ නිබ්බානසම්පත්තින්ති ඉමා තිස්සොපි සම්පත්තියො න පස්සති. **නත්ථි පාප**න්ති තස්ස එවරූපස්ස ඉදං නාම පාපං අකත්තබ්බන්ති නත්ථි.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චිඤ්චමාණවිකාවත්ථු නවමං.

10. අසදිසදානවත්ථු

න වෙ කදරියාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අසදිසදානං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා චාරිකං චරිත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ජෙතවනං පාවිසි. රාජා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ ආගන්තුකදානං සජ්ජෙත්වා ‘‘දානං මෙ පස්සන්තූ’’ති නාගරෙ පක්කොසි. නාගරා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො දානං දිස්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා දානං සජ්ජෙත්වා ‘‘අම්හාකම්පි දානං, දෙවො, පස්සතූ’’ති රඤ්ඤො පහිණිංසු. රාජා තෙසං දානං දිස්වා ‘‘ඉමෙහි මම දානතො උත්තරිතරං කතං, පුන දානං කරිස්සාමී’’ති පුනදිවසෙපි දානං සජ්ජෙසි. නාගරාපි තං දිස්වා පුනදිවසෙ සජ්ජයිංසු. එවං නෙව රාජා නාගරෙ පරාජෙතුං සක්කොති, න නාගරා රාජානං. අථ ඡට්ඨෙ වාරෙ නාගරා සතගුණං සහස්සගුණං වඩ්ඪෙත්වා යථා න සක්කා හොති ‘‘ඉදං නාම ඉමෙසං දානෙ නත්ථී’’ති වත්තුං, එවං දානං සජ්ජයිංසු. රාජා තං දිස්වා ‘‘සචාහං ඉමෙසං දානතො උත්තරිතරං කාතුං න සක්ඛිස්සාමි, කිං මෙ ජීවිතෙනා’’ති උපායං චින්තෙන්තො නිපජ්ජි. අථ නං මල්ලිකා දෙවී උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘කස්මා,

මහාරාජ, එවං නිපන්නොසි, කෙන තෙ ඉන්ද්‍රියානි කිලන්තානි වියා''ති පුච්ඡි. රාජා ආහ – ''න දානි ත්වං, දෙවි, ජානාසී''ති. ''න ජානාමි, දෙවා''ති. සො තස්සා තමත්ථං ආරොචෙසි.

අථ නං මල්ලිකා ආහ – ''දෙව, මා චින්තයි, කහං තයා පථවිස්සරො රාජා නාගරෙහි පරාජියමානො දිට්ඨපුබ්බො වා සුතපුබ්බො වා, අහං තෙ දානං සංවිදහිස්සාමී''ති. ඉතිස්ස අසදිසදානං සංවිදහිතුකාමතාය එවං වත්වා, මහාරාජ, සාලකල්‍යාණිපදරෙහි පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අන්තො ආවට්ටෙ නිසීදනමණ්ඩපං කාරෙහි, සෙසා බහිආවට්ටෙ නිසීදිස්සන්ති. පඤ්ච සෙතච්ඡත්තසතානි කාරෙහි, තානි ගහෙත්වා පඤ්චසතා හත්ථී පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං මත්ථකෙ ධාරයමානා ඨස්සන්ති. අට්ඨ වා දස වා රත්තසුවණ්ණනාවායො කාරෙහි, තා මණ්ඩපමජ්ඣෙ භවිස්සන්ති. ද්වින්නං ද්වින්නං භික්ඛූනං අන්තරෙ එකෙකා ඛත්තියධීතා නිසීදිත්වා ගන්ධෙ පිසිස්සති, එකෙකා ඛත්තියධීතා බීජනං ආදාය ද්වෙ ද්වෙ භික්ඛූ බීජමානා ඨස්සති, සෙසා ඛත්තියධීතරො පිසෙ පිසෙ ගන්ධෙ හරිත්වා සුවණ්ණනාවාසු පක්ඛිපිස්සන්ති, තාසු එකච්චා ඛත්තියධීතරො නීලුප්පලකලාපෙ ගහෙත්වා සුවණ්ණනාවාසු පක්ඛිත්තගන්ධෙ ආලොළෙත්වා වාසං ගාහාපෙස්සන්ති. නාගරානඤ්හිනෙව ඛත්තියධීතරො අත්ථි, න සෙතච්ඡත්තානි, න හත්ථිනො ච. ඉමෙහි කාරණෙහි නාගරා පරාජිස්සන්ති, එවං කරොහි, මහාරාජාති. රාජා ''සාධු, දෙවි, කල්‍යාණං තෙ කථිත''න්ති තාය කථිතනියාමෙන සබ්බං කාරෙසි. එකස්ස පන භික්ඛුනො එකො හත්ථී නප්පහොසි. අථ රාජා මල්ලිකං ආහ – ''භද්දෙ, එකස්ස භික්ඛුනො එකො හත්ථී නප්පහොති, කිං කරිස්සාමා''ති. ''කිං, දෙව, පඤ්ච හත්ථිසතානි නත්ථී''ති? ''අත්ථි, දෙවි, අවසෙසා දුට්ඨහත්ථිනො, තෙ භික්ඛූ දිස්වාව වෙරම්භවාතා විය චණ්ඩා හොන්තී''ති. ''දෙව, අහං එකස්ස දුට්ඨහත්ථිපොතකස්ස ඡත්තං ගහෙත්වා තිට්ඨනට්ඨානං ජානාමී''ති. ''කත්ථ නං ඨපෙස්සාමා''ති? ''අයාස්ස අඞ්ගුලිමාලස්ස සන්තිකෙ''ති. රාජා තථා කාරෙසි. හත්ථිපොතකො වාලධිං අන්තරසත්ථිම්හි පක්ඛිපිත්වා උභො කණ්ණෙ පාතෙත්වා අක්ඛීනි නිමීලෙත්වා අට්ඨාසි. මහාජනො ''එවරූපස්ස නාම චණ්ඩහත්ථිනො අයමාකාරො''ති හත්ථිමෙව ඔලොකෙසි.

රාජා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, යං ඉමස්මිං දානග්ගෙ කප්පියභණ්ඩං වා අකප්පියභණ්ඩං වා, සබ්බං තං තුම්හාකමෙව දම්මී''ති ආහ. තස්මිං පන දානෙ එකදිවසෙනෙව පරිච්චත්තං චුද්දසකොටිධනං හොති. සත්ථු පන සෙතච්ඡත්තං නිසීදනපල්ලඞ්කො ආධාරකො පාදපීඨිකාති චත්තාරි අනග්ඝානෙව. පුන එවරූපං කත්වා බුද්ධානං දානං නාම දාතුං සමත්ථො නාහොසි, තෙනෙව තං ''අසදිසදාන''න්ති පඤ්ඤායි. තං කිර සබ්බබුද්ධානං එකවාරං හොතියෙව, සබ්බෙසං පන ඉත්ථියෙව සංවිදහති. රඤ්ඤො පන කාළො ච ජුණ්හො චාති ද්වෙ අමච්චා අහෙසුං. තෙසු කාළො චින්තෙසි – ''අහො රාජකුලස්ස

පරිහානි, එකදිවසෙනෙව චුද්දසකොටිධනං ඛයං ගච්ඡති, ඉමෙ ඉමං දානං භුඤ්ජිත්වා ගන්ත්වා නිපන්නා නිද්දායිස්සන්ති, අහො නට්ඨං රාජකුල''න්ති. ජුණ්හො චින්තෙසි – ''අහො රඤ්ඤො දානං සුදින්නං. න හි සක්කා රාජභාවෙ අට්ඨිතෙන එවරූපං දානං දාතුං, සබ්බසත්තානං පත්තිං අදෙන්තො නාම නත්ථි, අහං පනිදං දානං අනුමොදාමී''ති.

සත්ථු හත්තකිච්චාවසානෙ රාජා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හි. සත්ථා චින්තෙසි – ''රඤ්ඤා මහොඝං පවත්තෙන්තෙන විය මහාදානං දින්නං, අසක්ඛි නු ඛො මහාජනො චිත්තං පසාදෙතුං, උදාහු නො''ති. සො තෙසං අමච්චානං චිත්තාචාරං ඤත්වා ''සචෙ රඤ්ඤො දානානුච්ඡවිකං අනුමොදනං කරිස්සාමි, කාළස්ස මුද්ධා සත්තධා ඵලිස්සති, ජුණ්හො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සතී''ති ඤත්වා කාළෙ අනුකම්පං පටිච්ච එවරූපං දානං දත්වා ඨිතස්ස රඤ්ඤො චතුප්පදිකං ගාථමෙව වත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගතො. භික්ඛූ අඞ්ගුලිමාලං පුච්ඡිංසු – ''න කිං නු ඛො, ආවුසො, දුට්ඨහත්ථිං ඡත්තං ධාරෙත්වා ඨිතං දිස්වා භායී''ති? ''න භායිං, ආවුසො''ති. තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු – ''අඞ්ගුලිමාලො, භන්තෙ, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොසී''ති. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, අඞ්ගුලිමාලො භායති. ඛීණාසවඋසභානඤ්හි අන්තරෙ ජෙට්ඨකඋසභා මම පුත්තසදිසා භික්ඛූ න භායන්තී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

''උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
අනෙජං න්හාතකං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති. (ධ. ප. 422; සු. නි. 651);

රාජාපි දොමනස්සප්පත්තො ''එවරූපාය නාම පරිසාය දානං දත්වා ඨිතස්ස මය්හං අනුච්ඡවිකං අනුමොදනං අකත්වා ගාථමෙව වත්වා සත්ථා උට්ඨායාසනා ගතො. මයා සත්ථු අනුච්ඡවිකං දානං අකත්වා අනනුච්ඡවිකං කතං භවිස්සති, කප්පියභණ්ඩං අදත්වා අකප්පියභණ්ඩං වා දින්නං භවිස්සති, සත්ථාරා මෙ කුපිතෙන භවිතබ්බං. එවඤ්හි අසදිසදානං නාම, දානානුරූපං අනුමොදනං කාතුං වට්ටතී''ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එතදවොච – ''කිං නු ඛො මෙ, භන්තෙ, දාතබ්බයුත්තකං දානං න දින්නං, උදාහු දානානුරූපං කප්පියභණ්ඩං අදත්වා අකප්පියභණ්ඩමෙව දින්න''න්ති. ''කිමෙතං, මහාරාජා''ති? ''න මෙ තුම්හෙහි දානානුච්ඡවිකා අනුමොදනා කතා''ති? ''මහාරාජ, අනුච්ඡවිකමෙව තෙ දානං දින්නං. එතඤ්හි අසදිසදානං නාම, එකස්ස බුද්ධස්ස එකවාරමෙව සක්කා දාතුං, පුන එවරූපං නාම දානං දුද්දද''න්ති. ''අථ කස්මා, භන්තෙ, මෙ දානානුරූපං අනුමොදනං න කරිත්ථා''ති? ''පරිසාය අසුද්ධත්තා, මහාරාජා''ති. ''කො නු ඛො, භන්තෙ, පරිසාය දොසො''ති? අථස්ස සත්ථා ද්වින්නම්පි අමච්චානං චිත්තාචාරං ආරොචෙත්වා කාළෙ අනුකම්පං පටිච්ච අනුමොදනාය අකතභාවං ආචික්ඛි. රාජා ''සච්චං කිර තෙ, කාළ, එවං චින්තිත''න්ති

පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්ච’’න්ති වුත්තෙ ‘‘තව සන්තකං අග්ගහෙත්වා මම පුත්තදාරෙහි සද්ධිං මයි අත්තනො සන්තකං දෙන්තෙ තුය්හං කා පීළා. ගච්ඡ, භො, යං තෙ මයා දින්නං, තං දින්නමෙව හොතු, රට්ඨතො පන මෙ නික්ඛමා’’ති තං රට්ඨා නීහරිත්වා ජුණ්හං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර තෙ එවං චින්තිත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්ච’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘සාධු, මාතුල, පසන්නොස්මි, ත්වං මම පරිජනං ගහෙත්වා මයා දින්නනියාමෙනෙව සත්ත දිවසානි දානං දෙහී’’ති සත්තාහං රජ්ජං නියාදෙත්වා සත්ථාරං ආහ – ‘‘පස්සථ, භන්තෙ, බාලස්ස කරණං, මයා එවං දින්නදානෙ පහාරමදාසී’’ති. සත්ථා ‘‘ආම, මහාරාජ, බාලා නාම පරස්ස දානං අනභිනන්දිත්වා දුග්ගතිපරායණා හොන්ති, ධීරා පන පරෙසම්පි දානං අනුමොදිත්වා සග්ගපරායණා එව හොන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

177.

‘‘න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්ති, බාලා හවෙ නප්පසංසන්ති දානං;
ධීරො ච දානං අනුමොදමානො, තෙනෙව සො හොති සුඛී පරත්ථා’’ති.

තත්ථ **කදරියාති** ථද්ධමච්ඡරිනො. **බාලාති** ඉධලොකපරලොකං අජානනකා. **ධීරොති** පණ්ඩිතො. **සුඛී පරත්ථාති තෙනෙව සො** දානානුමොදනපුඤ්ඤෙන පරලොකෙ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානො **සුඛී හොතීති**.

දෙසනාවසානෙ ජුණ්හො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි, ජුණ්හොපි සොතාපන්නො හුත්වා සත්තාහං රඤ්ඤා දින්නනියාමෙනෙව දානං අදාසීති.

අසදිසදානවත්ථු දසමං.

11. අනාථපිණ්ඩකපුත්තකාලවත්ථු

පථබ්යා එකරජ්ජෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කාලං නාම අනාථපිණ්ඩිකස්ස පුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර තථාවිධස්ස සද්ධාසම්පන්නස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං, න ගෙහං ආගතකාලෙ දට්ඨුං, න ධම්මං සොතුං, න සඞ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චං කාතුං ඉච්ඡති. පිතරා ‘‘මා එවං, තාත, කරී’’ති වුත්තොපි තස්ස වචනං න සුණාති. අථස්ස පිතා චින්තෙසි – ‘‘අයං එවරූපං දිට්ඨිං ගහෙත්වා විචරන්තො අවීචිපරායණො භවිස්සති, න ඛො පනෙතං පතිරූපං, යං මයි පස්සන්තෙ මම පුත්තො නිරයං ගච්ඡෙය්‍ය. ඉමස්මිං ඛො පන ලොකෙ ධනදානෙන අභිජ්ජනකසත්තො නාම නත්ථි, ධනෙන නං භින්දිස්සාමී’’ති. අථ නං ආහ – ‘‘තාත, උපොසථිකො හුත්වා

විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා එහි, කහාපණසතං තෙ දස්සාමී''ති. දස්සථ, තාතාති. දස්සාමි, පුත්තාති. සො යාවතතියං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා උපොසථිකො හුත්වා විහාරං අගමාසි. ධම්මස්සවනෙන පනස්ස කිච්චං නත්ථි, යථාඵාසුකට්ඨානෙ සයිත්වා පාතොව ගෙහං අගමාසි. අථස්ස පිතා ''පුත්තො මෙ උපොසථිකො අහොසි, සීඝමස්ස යාගුආදීනි ආහරථා''ති වත්වා දාපෙසි. සො ''කහාපණෙ අග්ගහෙත්වා න භුඤ්ජිස්සාමී''ති ආහටාහටං පටික්ඛිපි. අථස්ස පිතා පීළං අසහන්තො කහාපණභණ්ඩං දාපෙසි. සො තං හත්ථෙන ගහෙත්වාව ආහාරං පරිභුඤ්ජි.

අථ නං පුනදිවසෙ සෙට්ඨී, ''තාත, කහාපණසහස්සං තෙ දස්සාමි, සත්ථු පුරතො ඨත්වා එකං ධම්මපදං උග්ගණ්හිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති පෙසෙසි. සොපි විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො ඨත්වාව එකමෙව පදං උග්ගණ්හිත්වා පලායිතුකාමො අහොසි. අථස්ස සත්ථා අසල්ලක්ඛණාකාරං අකාසි. සො තං පදං අසල්ලක්ඛෙත්වා උපරිපදං උග්ගණ්හිස්සාමීති ඨත්වා අස්සොසියෙව. උග්ගණ්හිස්සාමීති සුණන්තොව කිර සක්කච්චං සුණාති නාම. එවඤ්ච කිර සුණන්තානං ධම්මො සොතාපත්තිමග්ගාදයො දෙති. සොපි උග්ගණ්හිස්සාමීති සුණාති, සත්ථාපිස්ස අසල්ලක්ඛණාකාරං කරොති. සො ''උපරිපදං උග්ගණ්හිස්සාමී''ති ඨත්වා සුණන්තොව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

සො පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිංයෙව සාවත්ථිං පාවිසි. මහාසෙට්ඨී තං දිස්වා ''අජ්ජ මම පුත්තස්ස ආකාරො රුච්චතී''ති චින්තෙසි. තස්සපි එතදහොසි – ''අහො වත මෙ පිතා අජ්ජ සත්ථු සන්තිකෙ කහාපණෙ න දදෙය්‍ය, කහාපණකාරණා මය්හං උපොසථිකභාවං පටිච්ඡාදෙය්‍යා''ති. සත්ථා පනස්ස හියොයාව කහාපණස්ස කාරණා උපොසථිකභාවං අඤ්ඤාසි. මහාසෙට්ඨී, බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස යාගුං දාපෙත්වා පුත්තස්සපි දාපෙසි. සො නිසීදිත්වා තුණ්හීභූතොව යාගුං පිවි, ඛාදනීයං ඛාදි, භත්තං භුඤ්ජි. මහාසෙට්ඨී සත්ථු භත්තකිච්චාවසානෙ පුත්තස්ස පුරතො සහස්සභණ්ඩිකං ඨපාපෙත්වා, ''තාත, මයා තෙ 'සහස්සං දස්සාමී'ති වත්වා උපොසථං සමාදාපෙත්වා විහාරං පහිතො. ඉදං තෙ සහස්ස''න්ති ආහ. සො සත්ථු පුරතො කහාපණෙ දිය්‍යමානෙ දිස්වා ලජ්ජන්තො ''අලං මෙ කහාපණෙහී''ති වත්වා, ''ගණ්හ, තාතා''ති වුච්චමානොපි න ගණ්හි. අථස්ස පිතා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, අජ්ජ මෙ පුත්තස්ස ආකාරො රුච්චතී''ති වත්වා ''කිං, මහාසෙට්ඨී''ති වුත්තෙ ''මයා එස පුරිමදිවසෙ 'කහාපණසතං තෙ දස්සාමී'ති වත්වා විහාරං පෙසිතො. පුනදිවසෙ කහාපණෙ අග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡි, අජ්ජ පන දිය්‍යමානෙපි කහාපණෙ න ඉච්ඡතී''ති ආහ. සත්ථා ''ආම, මහාසෙට්ඨී, අජ්ජ තව පුත්තස්ස චක්කවත්තිසම්පත්තිතොපි දෙවලොකබ්‍රහ්මලොකසම්පත්තීහිපි සොතාපත්තිඵලමෙව වර''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

178.

‘‘පථබ්‍යා එකරජ්ජෙන, සග්ගස්ස ගමනෙන වා;
සබ්බලොකාධිපච්චෙන, සොතාපත්තිඵලං වර’’න්ති.

තත්ථ **පථබ්‍යා එකරජ්ජෙනාති** චක්කවත්තිරජ්ජෙන. **සග්ගස්ස ගමනෙන වාති** ඡබ්බීසතිවිධස්ස සග්ගස්ස අධිගමනෙන. **සබ්බලොකාධිපච්චෙනාති** න එකස්මිං එත්තකෙ ලොකෙ නාගසුපණ්ණවෙමානිකපෙතෙහි සද්ධිං, සබ්බස්මිං ලොකෙ ආධිපච්චෙන. **සොතාපත්තිඵලං වරන්ති** යස්මා එත්තකෙ ඨානෙ රජ්ජං කාරෙත්වාපි නිරයාදීහි අමුත්තොව හොති, සොතාපන්නො පන පිහිතාපායද්වාරො හුත්වා සබ්බදුබ්බලොපි අට්ඨමෙ භවෙ න නිබ්බත්තති, තස්මා සොතාපත්තිඵලමෙව වරං උත්තමන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අනාථපිණ්ඩකපුත්තකාලවත්ථු එකාදසමං.

ලොකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙරසමො වග්ගො.

14. බුද්ධවග්ගො

1. මාරධීතරවත්ථු

යස්ස ජිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිමණ්ඩෙ විහරන්තො මාරධීතරො ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනං පන සාවත්ථියං සමුට්ඨාපෙත්වා පුන කුරුරට්ඨෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස කථෙසි.

කුරුරට්ඨෙ කිර මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස ධීතා මාගණ්ඩියායෙව නාම අහොසි උත්තමරූපධරා. තං පත්ථයමානා අනෙකබ්‍රාහ්මණමහාසාලා චෙව ඛත්තියමහාසාලා ච ‘‘ධීතරං නො දෙතූ’’ති මාගණ්ඩියස්ස පහිණිංසු. සොපි ‘‘න තුම්හෙ මය්හං ධීතු අනුච්ඡවිකා’’ති සබ්බෙ පටික්ඛිපතෙව. අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති උපධාරෙන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා ච තිණ්ණං මග්ගඵලානං උපනිස්සයං අද්දස. බ්‍රාහ්මණොපි බහිගාමෙ නිබද්ධං අග්ගිං පරිචරති. සත්ථා පාතොව පත්තචීවරමාදාය තං ඨානං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණො සත්ථු රූපසිරිං ඔලොකෙන්තො ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ ඉමිනා සදිසො පුරිසො නාම නත්ථි, අයං මය්හං ධීතු අනුච්ඡවිකො, ඉමස්ස මෙ ධීතරං දස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං ආහ – ‘‘සමණ, මම එකා ධීතා අත්ථි, අහං තස්සා අනුච්ඡවිකං පුරිසං අපස්සන්තො තං න කස්සචි අදාසිං, ත්වං පනස්සා අනුච්ඡවිකො, අහං තෙ ධීතරං පාදපරිචාරිකං කත්වා දාතුකාමො, යාව නං ආනෙමි, තාව ඉධෙව තිට්ඨාහී’’ති. සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා නෙව අභිනන්දි, න පටික්කොසි.

බ්‍රාහ්මණොපි ගෙහං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘භොති, අජ්ජ මෙ ධීතු අනුච්ඡවිකො පුරිසො දිට්ඨො, තස්ස නං දස්සාමා’’ති ධීතරං අලඞ්කාරාපෙත්වා ආදාය බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං තං ඨානං අගමාසි. මහාජනොපි කුතූහලජාතො නික්ඛමි. සත්ථා බ්‍රාහ්මණෙන වුත්තට්ඨානෙ අට්ඨත්වා තත්ථ පදචෙතියං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්මිං ඨානෙ අට්ඨාසි. බුද්ධානං කිර පදචෙතියං ‘‘ඉදං අසුකො නාම පස්සතූ’’ති අධිට්ඨහිත්වා අක්කන්තට්ඨානෙයෙව පඤ්ඤායති, සෙසට්ඨානෙ තං පස්සන්තො නාම නත්ථි. බ්‍රාහ්මණො අත්තනා සද්ධිං ගච්ඡමානාය බ්‍රාහ්මණියා ‘‘කහං සො’’ති පුට්ඨො ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ තිට්ඨාහීති තං අවච’’න්ති ඔලොකෙන්තො පදවලඤ්ජං දිස්වා ‘‘ඉදමස්ස පද’’න්ති දස්සෙසි. සා ලක්ඛණමන්තකුසලතාය ‘‘න ඉදං, බ්‍රාහ්මණ, කාමභොගිනො පද’’න්ති වත්වා බ්‍රාහ්මණෙන, ‘‘භොති, ත්වං උදකපාතිම්හි සුසුමාරං පස්සසි, මයා සො සමණො දිට්ඨො ‘ධීතරං තෙ දස්සාමී’ති වුත්තො, තෙනාපි අධිවාසිත’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චාපි ත්වං එවං වදෙසි, ඉදං පන නික්කිලෙසස්සෙව පද’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස හොති සහසානුපීළිතං;
මූළ්හස්ස හොති අවකඩ්ඪිතං පදං,

විවට්ටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද''න්ති. (විසුද්ධි. 1.45; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතීවත්ථු);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො, ''භොති, මා විරවි, තුණ්හීභූතාව එහී''ති ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා ''අයං සො පුරිසො''ති තස්සා දස්සෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''සමණ, ධීතරං තෙ දස්සාමී''ති ආහ. සත්ථා ''න මෙ තව ධීතාය අත්ථො''ති අවත්වා, ''බ්‍රාහ්මණ, එකං තෙ කාරණං කථෙස්සාමි, සුණිස්සසී''ති වත්වා ''කථෙහි, භො සමණ, සුණිස්සාමී''ති වුත්තෙ අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපකථා – මහාසත්තො රජ්ජසිරිං පහාය කණ්ටකං ආරුය්හ ඡන්නසහායො අභිනික්ඛමන්තො නගරද්වාරෙ ඨිතෙන මාරෙන ''සිද්ධත්ථ, නිවත්ත, ඉතො තෙ සත්තමෙ දිවසෙ චක්කරතනං පාතුභවිස්සතී''ති වුත්තෙ, ''අහමෙතං, මාර, ජානාමි, න මෙ තෙනත්ථො''ති ආහ. අථ කිමත්ථාය නික්ඛමසීති? සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණත්ථායාති. ''තෙන හි සචෙ අජ්ජතො පට්ඨාය කාමවිතක්කාදීනං එකම්පි විතක්කං විතක්කෙස්සසි, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බ''න්ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය ඔතාරාපෙක්ඛො සත්ත වස්සානි මහාසත්තං අනුබන්ධි.

සත්ථාපි ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං චරිත්වා පච්චත්තපුරිසකාරං නිස්සාය බොධිමූලෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදයමානො පඤ්චමසත්තාහෙ අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසීදි. තස්මිං සමයෙ මාරො ''අහං එත්තකං කාලං අනුබන්ධිත්වා ඔතාරාපෙක්ඛොපි ඉමස්ස කිඤ්චි ඛලිතං නාද්දසං, අතික්කන්තො ඉදානි එස මම විසය''න්ති දොමනස්සප්පත්තො මහාමග්ගෙ නිසීදි. අථස්ස තණ්හා අරතී රගාති ඉමා තිස්සො ධීතරො ''පිතා නො න පඤ්ඤායති, කහං නු ඛො එතරහී''ති ඔලොකයමානා තං තථා නිසින්නං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා ''කස්මා, තාත, දුක්ඛී දුම්මනොසී''ති පුච්ඡිංසු. සො තාසං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං තා ආහංසු – ''තාත, මා චින්තයි, මයං තං අත්තනො වසෙ කත්වා ආනෙස්සාමා''ති. ''න සක්කා අම්මා, එස කෙනචි වසෙ කාතුන්ති. ''තාත, මයං ඉත්ථියො නාම ඉදානෙව නං රාගපාසාදීහි බන්ධිත්වා ආනෙස්සාම, තුම්හෙ මා චින්තයිත්ථා''ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ''පාදෙ තෙ, සමණ, පරිචාරෙමා''ති ආහංසු. සත්ථා නෙව තාසං වචනං මනසාකාසි, න අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙසි.

පුන මාරධීතරො ''උච්චාවචා ඛො පුරිසානං අධිප්පායා, කෙසඤ්චි කුමාරිකාසු පෙමං හොති, කෙසඤ්චි පඨමවයෙ ඨිතාසු, කෙසඤ්චි මජ්ඣිමවයෙ ඨිතාසු, කෙසඤ්චි පච්ඡිමවයෙ ඨිතාසු, නානප්පකාරෙහි තං පලොභෙස්සාමා''ති එකෙකා කුමාරිකවණ්ණාදිවසෙන සතං සතං අත්තභාවෙ අභිනිම්මිනිත්වා කුමාරියො, අවිජාතා, සකිං විජාතා, දුවිජාතා,

මජ්ඣිමිත්ථියො, මහල්ලකිත්ථියො ච හුත්වා ඡක්ඛත්තුං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ''පාදෙ තෙ, සමණ, පරිචාරෙමා''ති ආහංසු. තම්පි භගවා න මනසාකාසි යථා තං අනුත්තරෙ උපධිසඞ්ඛයෙ විමුත්තොති. අථ සත්ථා එත්තකෙනපි තා අනුගච්ඡන්තියො ''අපෙථ, කිං දිස්වා එවං වායමථ, එවරූපං නාම වීතරාගානං පුරතො කාතුං න වට්ටති. තථාගතස්ස පන රාගාදයො පහීනා. කෙන තං කාරණෙන අත්තනො වසං නෙස්සථා''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

179.

''යස්ස ජිතං නාවජීයති,
ජිතං යස්ස නොයාති කොචි ලොකෙ;
තං බුද්ධමනන්තගොචරං,
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථ.

180.

''යස්ස ජාලිනී විසත්තිකා,
තණ්හා නත්ථි කුහිඤ්චි නෙතවෙ;
තං බුද්ධමනන්තගොචරං,
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථා''ති.

තත්ථ **යස්ස ජිතං නාවජීයතීති** යස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙන තෙන මග්ගෙන ජිතං රාගාදිකිලෙසජාතං පුන අසමුදාචරණතො නාවජීයති, දුජ්ජිතං නාම න හොති. **නොයාතීති** න උය්‍යාති, යස්ස ජිතං කිලෙසජාතං රාගාදීසු කොචි එකො කිලෙසොපි ලොකෙ පච්ඡතො වත්තී නාම න හොති, නානුබන්ධතීති අත්ථො. **අනන්තගොචරන්ති** අනන්තාරම්මණස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස වසෙන අපරියන්ත ගොචරං. **කෙන පදෙනාති** යස්ස හි රාගපදාදීසු එකපදම්පි අත්ථි, තං තුම්හෙ තෙන පදෙන නෙස්සථ. බුද්ධස්ස පන එකපදම්පි නත්ථි, තං අපදං බුද්ධං තුම්හෙ කෙන පදෙන නෙස්සථ.

දුතියගාථාය තණ්හා නාමෙසා සංසිබ්බිතපරියොනන්ධනට්ඨෙන ජාලමස්සා අත්ථීතිපි ජාලකාරිකාතිපි ජාලූපමාතිපි **ජාලිනී**. රූපාදීසු ආරම්මණෙසු විසත්තතාය විසත්තමනතාය විසාහරතාය විසපුප්ඵතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය **විසත්තිකා**. සා එවරූපා තණ්හා **යස්ස කුහිඤ්චි** භවෙ **නෙතුං** නත්ථි, තං තුම්හෙ අපදං බුද්ධං කෙන පදෙන නෙස්සථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. මාරධීතරොපි තත්ථෙව අන්තරධායිංසු.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ''මාගණ්ඩිය, අහං පුබ්බෙ ඉමා තිස්සො මාරධීතරො අද්දසං සෙම්හාදීහි අපලිබුද්ධෙන සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසෙන අත්තභාවෙන සමන්නාගතා, තදාපි මෙථුනස්මිං ඡන්දො නාහොසියෙව. තව ධීතු සරීරං ද්වත්තිංසාකාරකුණපපරිපූරං බහිවිචිත්තො විය අසුචිඝටො. සචෙ හි මම පාදො අසුචිමක්ඛිතො භවෙය්‍ය, අයඤ්ච උම්මාරට්ඨානෙ තිට්ඨෙය්‍ය, තථාපිස්සා සරීරෙ අහං පාදෙ න ඵුසෙය්‍ය''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

> ''දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
> නාහොසි ඡන්දො අපි මෙථුනස්මිං;
> කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,
> පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ''ති. (සු. නි. 841; මහානි. 70);

දෙසනාවසානෙ උභොපි ජයම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

මාරධීතරවත්ථු පඨමං.

2. දෙවොරොහණවත්ථු

යෙ ඣානපසුතා ධීරාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ බහූ දෙවමනුස්සෙ ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා පන රාජගහෙ සමුට්ඨිතා.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ රාජගහසෙට්ඨි පරිස්සයමොචනත්ථඤ්චෙව පමාදෙන ගලිතානං ආභරණාදීනං රක්ඛණත්ථඤ්ච ජාලකරණ්ඩකං පරික්ඛිපාපෙත්වා ගඞ්ගාය උදකකීළං කීළි. අථෙකො රත්තචන්දනරුක්ඛො ගඞ්ගාය උපරිතීරෙ ජාතො ගඞ්ගොදකෙන ධොතමූලො පතිත්වා තත්ථ තත්ථ පාසාණෙසු සංභජ්ජමානො විප්පකිරි. තතො එකා ඝටප්පමාණා ඝටිකා පාසාණෙහි ඝංසියමානා උදකඌමීහි පොථියමානා මට්ඨා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වුය්හමානා සෙවාලපරියොනද්ධා ආගන්ත්වා තස්ස ජාලෙ ලග්ගි. සෙට්ඨි ''කිමෙත''න්ති වත්වා ''රුක්ඛඝටිකා''ති සුත්වා තං ආහරාපෙත්වා ''කිං නාමෙත''න්ති උපධාරණත්ථං වාසිකණ්ණෙන තච්ඡාපෙසි. තාවදෙව අලත්තකවණ්ණං රත්තචන්දනං පඤ්ඤායි. සෙට්ඨි පන නෙව සම්මාදිට්ඨි න මිච්ඡාදිට්ඨි, මජ්ඣත්තධාතුකො. සො චින්තෙසි – ''මය්හං ගෙහෙ රත්තචන්දනං බහු, කිං නු ඛො ඉමිනා කරිස්සාමී''ති. අථස්ස එතදහොසි – ''ඉමස්මිං ලොකෙ 'මයං අරහන්තො මයං අරහන්තො'ති වත්තාරො බහූ, අහං එකං අරහන්තම්පි න පස්සාමි. ගෙහෙ භමං යොජෙත්වා පත්තං ලිඛාපෙත්වා සික්කාය ඨපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය සට්ඨිහත්ථමත්තෙ ආකාසෙ ඔලම්බාපෙත්වා 'සචෙ අරහා අත්ථි, ඉමං ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතූ'ති වක්ඛාමි. යො තං ගහෙස්සති, තං සපුත්තදාරො සරණං ගමිස්සාමී''ති. සො චින්තිතනියාමෙනෙව පත්තං ලිඛාපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා ''යො ඉමස්මිං ලොකෙ අරහා, සො ආකාසෙනාගන්ත්වා ඉමං පත්තං ගණ්හාතූ''ති ආහ.

ඡ සත්ථාරො ‘‘අම්හාකං එස අනුච්ඡවිකො, අම්හාකමෙව නං දෙහී’’ති වදිංසු. සො ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හථා’’ති ආහ. අථ ඡට්ඨෙ දිවසෙ නිගණ්ඨො නාටපුත්තො අන්තෙවාසිකෙ පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡථ, සෙට්ඨිං එවං වදෙථ – ‘අම්හාකං ආචරියස්සෙව අනුච්ඡවිකොයං, මා අප්පමත්තකස්ස කාරණා ආකාසෙනාගමනං කරි, දෙහි කිර මෙ තං පත්ත’’’න්ති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං තථා වදිංසු. සෙට්ඨි ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හිතුං සමත්ථොව ගණ්හාතූ’’ති ආහ. නාටපුත්තො සයං ගන්තුකාමො අන්තෙවාසිකානං සඤ්ඤං අදාසි – ‘‘අහං එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපිත්වා උප්පතිතුකාමො විය භවිස්සාමි, තුම්හෙ මං, ‘ආචරිය, කිං කරොථ, දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්නං අරහත්තගුණං මහාජනස්ස මා දස්සයිත්ථා’ති වත්වා මං හත්ථෙසු ච පාදෙසු ච ගහෙත්වා ආකඩ්ඪන්තා භූමියං පාතෙය්‍යාථා’’ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං ආහ, ‘‘මහාසෙට්ඨි, මය්හං අයං පත්තො අනුච්ඡවිකො, අඤ්ඤෙසං නානුච්ඡවිකො, මා තෙ අප්පමත්තකස්ස කාරණා මම ආකාසෙ උප්පතනං රුච්චි, දෙහි මෙ පත්ත’’න්ති. භන්තෙ, ආකාසෙ උප්පතිත්වාව ගණ්හථාති. තතො නාටපුත්තො ‘‘තෙන හි අපෙථ අපෙථා’’ති අන්තෙවාසිකෙ අපනෙත්වා ‘‘ආකාසෙ උප්පතිස්සාමී’’ති එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපි. අථ නං අන්තෙවාසිකා, ‘‘ආචරිය, කිං නාමෙතං කරොථ, ඡවස්ස ලාමකස්ස දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්නගුණෙන මහාජනස්ස දස්සිතෙන කො අත්ථො’’ති තං හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා භූමියං පාතෙසුං. සො සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘ඉමෙ, මහාසෙට්ඨි, උප්පතිතුං න දෙන්ති, දෙහි මෙ පත්ත’’න්ති. උප්පතිත්වා ගණ්හථ, භන්තෙති. එවං තිත්ථියා ඡ දිවසානි වායමිත්වාපි තං පත්තං න ලභිංසුයෙව.

සත්තමෙ දිවසෙ ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස ච ආයස්මතො පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස ච ‘‘රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා’’ති ගන්ත්වා එකස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ ඨත්වා චීවරං පාරුපනකාලෙ ධුත්තකා කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අම්භො පුබ්බෙ ඡ සත්ථාරො ලොකෙ ‘මයං අරහන්තම්හා’ති විචරිංසු., රාජගහසෙට්ඨිනො පන අජ්ජ සත්තමො දිවසො පත්තං උස්සාපෙත්වා ‘සචෙ අරහා අත්ථි, ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතූ’ති වදන්තස්ස, එකොපි ‘අහං අරහා’ති ආකාසෙ උප්පතන්තො නත්ථි. අජ්ජ නො ලොකෙ අරහන්තානං නත්ථිභාවො ඤාතො’’ති. තං කථං සුත්වා ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මන්තං පිණ්ඩොලභාරද්වාජං ආහ – ‘‘සුතං තෙ, ආවුසො භාරද්වාජ, ඉමෙසං වචනං, ඉමෙ බුද්ධස්ස සාසනං පරිග්ගණ්හන්තා විය වදන්ති. ත්වඤ්ච මහිද්ධිකො මහානුභාවො, ගච්ඡ තං පත්තං ආකාසෙන ගන්ත්වා ගණ්හාහී’’ති. ආවුසො මහාමොග්ගල්ලාන, ත්වං ඉද්ධිමන්තානං අග්ගො, ත්වං එතං ගණ්හාහි, තයි පන අග්ගණ්හන්තෙ අහං ගණ්හිස්සාමීති. ‘‘ගණ්හාවුසො’’ති වුත්තෙ ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාජො අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය තිගාවුතං පිට්ඨිපාසාණං පාදන්තෙන පටිච්ඡාදෙන්තො තූලපිචු විය

ආකාසෙ උට්ඨාපෙත්වා රාජගහනගරස්ස උපරි සත්තක්ඛත්තුං අනුපරියායි. සො තිගාවුතපමාණස්ස නගරස්ස පිධානං විය පඤ්ඤායි. නගරවාසිනො ‘‘පාසාණො නො අවත්ථරිත්වා ගණ්හාතී’’ති භීතා සුප්පාදීනි මත්ථකෙ කත්වා තත්ථ තත්ථ නිලීයිංසු. සත්තමෙ වාරෙ ථෙරො පිට්ඨිපාසාණං භින්දිත්වා අත්තානං දස්සෙසි. මහාජනො ථෙරං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ පිණ්ඩොලභාරද්වාජ, තව පාසාණං දළ්හං කත්වා ගණ්හ, මා නො සබ්බෙ නාසයී’’ති. ථෙරො පාසාණං පාදන්තෙන ඛිපිත්වා විස්සජ්ජෙසි. සො ගන්ත්වා යථාඨානෙයෙව පතිට්ඨාසි. ථෙරො සෙට්ඨිස්ස ගෙහමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිස්වා සෙට්ඨි උරෙන නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඔතරථ සාමී’’ති වත්වා ආකාසතො ඔතිණ්ණං ථෙරං නිසීදාපෙත්වා පත්තං ඔතාරාපෙත්වා චතුමධුරපුණ්ණං කත්වා ථෙරස්ස අදාසි. ථෙරො පත්තං ගහෙත්වා විහාරාභිමුඛො පායාසි. අථස්ස යෙ අරඤ්ඤගතා වා සුඤ්ඤාගාරගතා වා තං පාටිහාරියං නාද්දසංසු. තෙ සන්නිපතිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අම්හාකම්පි පාටිහාරියං දස්සෙහී’’ති ථෙරං අනුබන්ධිංසු. සො තෙසං තෙසං පාටිහාරියං දස්සෙත්වා විහාරං අගමාසි.

සත්ථා තං අනුබන්ධිත්වා උන්නාදෙන්තස්ස මහාජනස්ස සද්දං සුත්වා, ‘‘ආනන්ද, කස්සෙසො සද්දො’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, පිණ්ඩොලභාරද්වාජෙන ආකාසෙ උප්පතිත්වා චන්දනපත්තො ගහිතො, තස්ස සන්තිකෙ එසො සද්දො’’ති සුත්වා භාරද්වාජං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර තයා එවං කත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘කස්මා තෙ, භාරද්වාජ, එවං කත’’න්ති ථෙරං ගරහිත්වා තං පත්තං ඛණ්ඩාඛණ්ඩං භෙදාපෙත්වා භික්ඛූනං අඤ්ජනපිසනත්ථාය දාපෙත්වා පාටිහාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං (චූළව. 252) පඤ්ඤාපෙසි.

තිත්ථියා ‘‘සමණො කිර ගොතමො තං පත්තං භෙදාපෙත්වා පාටිහාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසී’’ති සුත්වා ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්ති, සමණොපි ගොතමො තං රක්ඛිස්සතෙව. ඉදානි අම්හෙහි ඔකාසො ලද්ධො’’ති නගරවීථීසු ආරොචෙන්තා විචරිංසු ‘‘මයං අත්තනො ගුණං රක්ඛන්තා පුබ්බෙ දාරුමයපත්තස්ස කාරණා අත්තනො ගුණං මහාජනස්ස න දස්සයිම්හා, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා පත්තකමත්තස්ස කාරණා අත්තනො ගුණං මහාජනස්ස දස්සෙසුං. සමණො ගොතමො අත්තනො පණ්ඩිතතාය පත්තං භෙදාපෙත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි, ඉදානි මයං තෙනෙව සද්ධිං පාටිහාරියං කරිස්සාමා’’ති.

රාජා බිම්බිසාරො තං කථං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘තුම්හෙහි කිර, භන්තෙ, පාටිහාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්ත’’න්ති? ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. ඉදානි තිත්ථියා ‘‘තුම්හෙහි සද්ධිං

පාටිහාරියං කරිස්සාමා''ති වදන්ති, කිං ඉදානි කරිස්සථාති? ''තෙසු කරොන්තෙසු කරිස්සාමි, මහාරාජා''ති. නනු තුම්හෙහි සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති. නාහං, මහාරාජ, අත්තනො සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසිං, තං මමෙව සාවකානං පඤ්ඤත්තන්ති. තුම්හෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං නාම හොති, භන්තෙති. තෙන හි, මහාරාජ, තමෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡාමි, ''අත්ථි පන තෙ, මහාරාජ, විජිතෙ උය්‍යාන''න්ති. ''අත්ථි, භන්තෙ''ති. ''සචෙ තෙ, මහාරාජ, උය්‍යානෙ මහාජනො අම්බාදීනි ඛාදෙය්‍ය, කිමස්ස කත්තබ්බ''න්ති? ''දණ්ඩො, භන්තෙ''ති. ''ත්වං පන ඛාදිතුං ලභසී''ති? ''ආම, භන්තෙ, මය්හං දණ්ඩො නත්ථි, අහං අත්තනො සන්තකං ඛාදිතුං ලභාමී''ති. ''මහාරාජ, යථා තව තියොජනසතිකෙ රජ්ජෙ ආණා පවත්තති, අත්තනො උය්‍යානෙ අම්බාදීනි ඛාදන්තස්ස දණ්ඩො නත්ථි, අඤ්ඤෙසං අත්ථි, එවං මමපි චක්කවාළකොටිසතසහස්සෙ ආණා පවත්තති, අත්තනො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා අතික්කමො නාම නත්ථි, අඤ්ඤෙසං පන අත්ථි, කරිස්සාමහං පාටිහාරිය''න්ති. තිත්ථියා තං කථං සුත්වා ''ඉදානම්හා නට්ඨා, සමණෙන කිර ගොතමෙන සාවකානංයෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, න අත්තනො. සයමෙව කිර පාටිහාරියං කත්තුකාමො, කිං නු ඛො කරොමා''ති මන්තයිංසු.

රාජා සත්ථාරං පුච්ඡි – ''භන්තෙ, කදා පාටිහාරියං කරිස්සථා''ති. ''ඉතො චතුමාසච්චයෙන ආසාළ්හිපුණ්ණමායං, මහාරාජා''ති. ''කත්ථ කරිස්සථ, භන්තෙ''ති? ''සාවත්ථිං නිස්සාය, මහාරාජා''ති. ''කස්මා පන සත්ථා එවං දූරට්ඨානං අපදිසී''ති? ''යස්මා තං සබ්බබුද්ධානං මහාපාටිහාරියකරණට්ඨානං, අපිච මහාජනස්ස සන්නිපාතනත්ථායපි දූරට්ඨානමෙව අපදිසී''ති. තිත්ථියා තං කථං සුත්වා ''ඉතො කිර චතුන්නං මාසානං අච්චයෙන සමණො ගොතමො සාවත්ථියං පාටිහාරියං කරිස්සති, ඉදානි තං අමුඤ්චිත්වාව අනුබන්ධිස්සාම, මහාජනො අම්හෙ දිස්වා 'කිං ඉද'න්ති පුච්ඡිස්සති. අථස්ස වක්ඛාම 'මයං සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං පාටිහාරියං කරිස්සාමා'ති වදිම්හා. සො පලායති, මයමස්ස පලායිතුං අදත්වා අනුබන්ධාමා''ති. සත්ථා රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නික්ඛමි. තිත්ථියාපිස්ස පච්ඡතොව නික්ඛමිත්වා භත්තකිච්චට්ඨානෙ වසන්ති. වසිතට්ඨානෙ පුනදිවසෙ පාතරාසං කරොන්ති. තෙ මනුස්සෙහි ''කිමිද''න්ති පුච්ඡිතා හෙට්ඨා චින්තිතනියාමෙනෙව ආරොචෙසුං. මහාජනොපි ''පාටිහාරියං පස්සිස්සාමා''ති අනුබන්ධි.

සත්ථා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පාපුණි. තිත්ථියාපි තෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා සතසහස්සං ලභිත්වා ඛදිරථම්භෙහි මණ්ඩපං කාරෙත්වා නීලුප්පලෙහි ඡාදාපෙත්වා ''ඉධ පාටිහාරියං කරිස්සාමා''ති නිසීදිංසු. රාජා පසෙනදි කොසලො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, තිත්ථියෙහි මණ්ඩපො කාරිතො, අහම්පි තුම්හාකං මණ්ඩපං කරිස්සාමී''ති. ''අලං, මහාරාජ, අත්ථි මය්හං මණ්ඩපකාරකො''ති.

‘‘භන්තෙ, මං ඨපෙත්වා කො අඤ්ඤො කාතුං සක්ඛිස්සතී’’ති? ‘‘සක්කො, දෙවරාජා’’ති. ‘‘කහං පන, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සථා’’ති? ‘‘කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ, මහාරාජා’’ති. තිත්ථියා ‘‘අම්බරුක්ඛමූලෙ කිර පාටිහාරියං කරිස්සතී’’ති සුත්වා අත්තනො උපට්ඨාකානං ආරොචෙත්වා යොජනබ්භන්තරෙ ඨානෙ අන්තමසො තදහුජාතම්පි අම්බපොතකං උප්පාටෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඛිපාපෙසුං.

සත්ථා ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ අන්තොනගරං පාවිසි. රඤ්ඤොපි උය්‍යානපාලො කණ්ඩො නාම එකං පිඩිගලකිපිල්ලිකෙහි කතපත්තපුටස්ස අන්තරෙ මහන්තං අම්බපක්කං දිස්වා තස්ස ගන්ධරසලොභෙන සම්පතන්තෙ වායසෙ පලාපෙත්වා රඤ්ඤො ඛාදනත්ථාය ආදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘රාජා ඉමං අම්බං ඛාදිත්වා මය්හං අට්ඨ වා සොළස වා කහාපණෙ දදෙය්‍ය, තං මෙ එකත්තභාවෙපි ජීවිතවුත්තියා නාලං. සචෙ පනාහං සත්ථු ඉමං දස්සාමි, අවස්සං තං මෙ දීඝකාලං හිතාවහං භවිස්සතී’’ති. සො තං අම්බපක්කං සත්ථු උපනාමෙසි. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි. අථස්ස ථෙරො චතුමහාරාජදත්තියං පත්තං නීහරිත්වා හත්ථෙ ඨපෙසි. සත්ථා පත්තං උපනාමෙත්වා අම්බපක්කං පටිග්ගහෙත්වා තත්ථෙව නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. අථස්ස තස්මිං නිසින්නෙ ථෙරො පානීයං පරිස්සාවෙත්වා අම්බපක්කං මද්දිත්වා පානකං කත්වා අදාසි. සත්ථා අම්බපානකං පිවිත්වා කණ්ඩං ආහ – ‘‘ඉමං අම්බට්ඨිං ඉධෙව පංසුං වියූහිත්වා රොපෙහී’’ති. සො තථා අකාසි. සත්ථා තස්ස උපරි හත්ථං ධොවි. හත්ථෙ ධොවිතමත්තෙයෙව නඞ්ගලසීසමත්තක්ඛන්ධො හුත්වා උබ්බෙධෙන පණ්ණාසහත්ථො අම්බරුක්ඛො උට්ඨහි. චතූසු දිසාසු එකෙකා, උද්ධං එකාති පඤ්ච මහාසාඛා පණ්ණාසහත්ථා අහෙසුං. සො තාවදෙව පුප්ඵඵලසඤ්ඡන්නො හුත්වා එකෙකස්මිං ඨානෙ පරිපක්කඅම්බපිණ්ඩිධරො අහොසි. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තා භික්ඛූ අම්බපක්කානි ඛාදන්තා එව ආගමිංසු. රාජා ‘‘එවරූපො කිර අම්බරුක්ඛො උට්ඨිතො’’ති සුත්වා ‘‘මා නං කොචි ඡින්දී’’ති ආරක්ඛං ඨපෙසි. සො පන කණ්ඩෙන රොපිතත්තා **කණ්ඩම්බරුක්ඛො**ත්වෙව පඤ්ඤායි. ධුත්තකාපි අම්බපක්කානි ඛාදිත්වා ‘‘හරෙ දුට්ඨතිත්ථියා ‘සමණො කිර ගොතමො කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ පාටිහාරියං කරිස්සතී’ති තුම්හෙහි යොජනබ්භන්තරෙ තදහුජාතාපි අම්බපොතකා උප්පාටාපිතා, කණ්ඩම්බො නාම අය’’න්ති වත්වා තෙ උච්ඡිට්ඨඅම්බට්ඨීහි පහරිංසු.

සක්කො වාතවලාහකං දෙවපුත්තං ආණාපෙසි ‘‘තිත්ථියානං මණ්ඩපං වාතෙහි උප්පාටෙත්වා උක්කාරභූමියං ඛිපාපෙහී’’ති. සො තථා අකාසි. සූරියම්පි දෙවපුත්තං ආණාපෙසි ‘‘සූරියමණ්ඩලං නිකඩ්ඪන්තො තාපෙහී’’ති. සො තථා අකාසි. පුන වාතවලාහකං ආණාපෙසි ‘‘වාතමණ්ඩලං උට්ඨාපෙන්තො යාහී’’ති. සො තථා කරොන්තො තිත්ථියානං පග්ඝරිතසෙදසරීරෙ රජොවට්ටියා ඔකිරි. තෙ තම්බමත්තිකසදිසා අහෙසුං.

වස්සවලාහකම්පි ආණාපෙසි ‘‘මහන්තානි බින්දූනි පාතෙහී’’ති. සො තථා අකාසි. අථ නෙසං කායො කබරගාවිසදිසො අහොසි. තෙ නිගණ්ඨා ලජ්ජමානා හුත්වා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. එවං පලායන්තෙසු පුරාණකස්සපස්ස උපට්ඨාකො එකො කස්සකො ‘‘ඉදානි මෙ අය්‍යානං පාටිහාරියකරණවෙලා, ගන්ත්වා පාටිහාරියං පස්සිස්සාමී’’ති ගොණෙ විස්සජ්ජෙත්වා පාතොව ආහතං යාගුකුටඤ්චෙව යොත්තකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තො පුරාණං තථා පලායන්තං දිස්වා, හන්තෙ, අජ්ජ ‘අය්‍යානං පාටිහාරියං පස්සිස්සාමී’ති ආගච්ඡාමි, තුම්හෙ කහං ගච්ඡථා’’ති. කිං තෙ පාටිහාරියෙන, ඉමං කුටඤ්ච යොත්තඤ්ච දෙහීති. සො තෙන දින්නං කුටඤ්ච යොත්තඤ්ච ආදාය නදීතීරං ගන්ත්වා කුටං යොත්තෙන අත්තනො ගීවාය බන්ධිත්වා ලජ්ජන්තො කිඤ්චි අකථෙත්වා රහදෙ පතිත්වා උදකපුබ්බුළෙ උට්ඨාපෙන්තො කාලං කත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්ති.

සක්කො ආකාසෙ රතනචඞ්කමං මාපෙසි. තස්ස එකා කොටි පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටියං අහොසි, එකා පච්ඡිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං. සත්ථා සන්නිපතිතාය ඡත්තිංසයොජනිකාය පරිසාය වඩ්ඪමානකච්ඡායාය ‘‘ඉදානි පාටිහාරියකරණවෙලා’’ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ අට්ඨාසි. අථ නං **සරණී** නාම ඉද්ධිමන්තී එකා අනාගාමිඋපාසිකා උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘හන්තෙ, මාදිසාය ධීතරි විජ්ජමානාය තුම්හාකං කිලමනකිච්චං නත්ථි, අහං පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘කථං ත්වං කරිස්සසි, සරණී’’ති? ‘‘හන්තෙ, එකස්මිං චක්කවාළගබ්භෙ මහාපථවිං උදකං කත්වා උදකසකුණිකා විය නිමුජ්ජිත්වා පාචීනචක්කවාළමුඛවට්ටියං අත්තානං දස්සෙස්සාමි, තථා පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණචක්කවාළමුඛවට්ටියං, තථා මජ්ඣෙ’’. මහාජනො මං දිස්වා ‘‘කා එසා’’ති වුත්තෙ වක්ඛති ‘‘සරණී නාමෙසා, අයං තාව එකිස්සා ඉත්ථියා ආනුභාවො, බුද්ධානුභාවො පන කීදිසො භවිස්සතී’’ති. එවං තිත්ථියා තුම්හෙ අදිස්වාව පලායිස්සන්තීති. අථ නං සත්ථා ‘‘ජානාමි තෙ සරණී එවරූපං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථභාවං, න පනායං තවත්ථාය බද්ධො මාලාපුටො’’ති වත්වා පටික්ඛිපි. සා ‘‘න මෙ සත්ථා අනුජානාති, අද්ධා මයා උත්තරිතරං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථො අඤ්ඤො අත්ථී’’ති එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථාපි ‘‘එවමෙව තෙසං ගුණො පාකටො භවිස්සතීති එවං ඡත්තිංසයොජනිකාය පරිසාය මජ්ඣෙ සීහනාදං නදිස්සතී’’ති මඤ්ඤමානො අපරෙපි පුච්ඡි – ‘‘තුම්හෙ කථං පාටිහාරියං කරිස්සථා’’ති. තෙ ‘‘එවඤ්ච එවඤ්ච කරිස්සාම, හන්තෙ’’ති සත්ථු පුරතො ඨිතාව සීහනාදං නදිංසු. තෙසු කිර **චූළඅනාථපිණ්ඩිකො** ‘‘මාදිසෙ අනාගාමිඋපාසකෙ පුත්තෙ විජ්ජමානෙ සත්ථු කිලමනකිච්චං නත්ථී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අහං, හන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති වත්වා ‘‘කථං කරිස්සසී’’ති පුට්ඨො ‘‘අහං, හන්තෙ, ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං නිම්මිනිත්වා ඉමිස්සා පරිසාය මජ්ඣෙ මහාමෙඝගජ්ජිතසදිසෙන සද්දෙන බ්‍රහ්මඅප්ඵොටනං නාම අප්ඵොටෙස්සාමී’’ති. මහාජනො ‘‘කිං නාමෙසො සද්දො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘චූළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර බ්‍රහ්මඅප්ඵොටනසද්දො

නාමා''ති වක්ඛති. තිත්ථියා ''ගහපතිකස්ස කිර තාව එසො ආනුභාවො, බුද්ධානුභාවො කීදිසො භවිස්සතී''ති තුම්හෙ අදිස්වාව පලායිස්සන්තීති. සත්ථා ''ජානාමි තෙ ආනුභාව''න්ති තස්සපි තථෙව වත්වා පාටිහාරියකරණං නානුජානි.

අථෙකා පටිසම්භිදප්පත්තා සත්තවස්සිකා චීරසාමණෙරී කිර නාම සත්ථාරං වන්දිත්වා ''අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී''ති ආහ. ''කථං කරිස්සසි චීරෙ''ති? ''භන්තෙ, සිනෙරුඤ්ච චක්කවාළපබ්බතඤ්ච හිමවන්තඤ්ච ආහරිත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ පටිපාටියා ඨපෙත්වා අහං හංසසකුණී විය තතො තතො නික්ඛමිත්වා අසජ්ජමානා ගමිස්සාමි, මහාජනො මං දිස්වා 'කා එසා'ති පුච්ඡිත්වා 'චීරසාමණෙරී'ති වක්ඛති. තිත්ථියා 'සත්තවස්සිකාය තාව සාමණෙරියා අයමානුභාවො, බුද්ධානුභාවො කීදිසො භවිස්සතී'ති තුම්හෙ අදිස්වාව පලායිස්සන්තී''ති. ඉතො පරං එවරූපානි වචනානි වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බානි. තස්සාපි භගවා ''ජානාමි තෙ ආනුභාව''න්ති වත්වා පාටිහාරියකරණං නානුජානි. අථෙකො පටිසම්භිදප්පත්තො ඛීණාසවො **චුන්දසාමණෙරො** නාම ජාතියා සත්තවස්සිකො සත්ථාරං වන්දිත්වා ''අහං භගවා පාටිහාරියං කරිස්සාමී''ති වත්වා ''කථං කරිස්සසී''ති පුට්ඨො ආහ – ''අහං, භන්තෙ, ජම්බුදීපස්ස ධජභූතං මහාජම්බුරුක්ඛං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙත්වා මහාජම්බුපෙසියො ආහරිත්වා ඉමං පරිසං ඛාදාපෙස්සාමි, පාරිච්ඡත්තකකුසුමානි ච ආහරිත්වා තුම්හෙ වන්දිස්සාමී''ති. සත්ථා ''ජානාමි තෙ ආනුභාව''න්ති තස්ස පාටිහාරියකරණං පටික්ඛිපි.

අථ උප්පලවණ්ණා ථෙරී සත්ථාරං වන්දිත්වා ''අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී''ති වත්වා ''කථං කරිස්සසී''ති පුට්ඨා ආහ – ''අහං, භන්තෙ, සමන්තා ද්වාදසයොජනිකං පරිසං දස්සෙත්වා ආවට්ටතො ඡත්තිංසයොජනාය පරිසාය පරිවුතො චක්කවත්තිරාජා හුත්වා ආගන්ත්වා තුම්හෙ වන්දිස්සාමී''ති. සත්ථා ''ජානාමි තෙ ආනුභාව''න්ති තස්සාපි පාටිහාරියකරණං පටික්ඛිපි. අථ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො භගවන්තං වන්දිත්වා ''අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී''ති වත්වා ''කථං කරිස්සසී''ති පුට්ඨො ආහ – ''අහං, භන්තෙ, සිනෙරුපබ්බතරාජානං දන්තන්තරෙ ඨපෙත්වා මාසසාසපබීජං විය ඛාදිස්සාමී''ති. ''අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී''ති? ''ඉමං මහාපථවිං කටසාරකං විය සංවෙල්ලිත්වා අඞ්ගුලන්තරෙ නික්ඛිපිස්සාමී''ති. ''අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී''ති? ''මහාපථවිං කුලාලචක්කං විය පරිවත්තෙත්වා මහාජනං පථවොජං ඛාදාපෙස්සාමී''ති. ''අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී''ති? ''වාමහත්ථෙ පථවිං කත්වා ඉමෙ සත්තෙ දක්ඛිණහත්ථෙන අඤ්ඤස්මිං දීපෙ ඨපෙස්සාමී''ති. ''අඤ්ඤං කිං කරිස්සසී''ති? ''සිනෙරුං ඡත්තදණ්ඩං විය කත්වා මහාපථවිං උක්ඛිපිත්වා තස්සුපරි ඨපෙත්වා ඡත්තහත්ථො භික්ඛු විය එකහත්ථෙනාදාය ආකාසෙ චඞ්කමිස්සාමී''ති. සත්ථා ''ජානාමි තෙ ආනුභාව''න්ති තස්සපි

පාටිහාරියකරණං නානුජානි. සො ''ජානාති මඤ්ඤෙ සත්ථා මයා උත්තරිතරං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථ''න්ති එකමන්තං අට්ඨාසි.

අථ නං සත්ථා ''නායං මොග්ගල්ලානං තවත්ථාය බද්ධො බාලාපුටො. අහඤ්හි අසමධුරො, මම ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. අනච්ඡරියමෙතං, යං ඉදානි මම ධුරං වහිතුං සමත්ථො නාම භවෙය්‍ය. අහෙතුකතිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තකාලෙපි මම ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නාහොසියෙවා''ති වත්වා ''කදා පන, භන්තෙ''ති ථෙරෙන පුට්ඨො අතීතං ආහරිත්වා –

''යතො යතො ගරු ධුරං, යතො ගම්භීරවත්තනී;
තදාස්සු කණ්හං යුඤ්ජන්ති, ස්වාස්සු තං වහතෙ ධුර''න්ති. –

ඉදං **කණ්හඋසභජාතකං** (ජා. 1.1.29) විත්ථාරෙත්වා පුන තමෙව වත්ථුං විසෙසෙත්වා දස්සෙන්තො –

''මනුඤ්ඤමෙව භාසෙය්‍ය, නාමනුඤ්ඤං කුදාචනං;
මනුඤ්ඤං භාසමානස්ස, ගරුං භාරං උදද්ධරි;
ධනඤ්ච නං අලාභෙසි, තෙන චත්තමනො අහූ''ති. –

ඉදං **නන්දිවිසාලජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. කථෙත්වා ච පන සත්ථා රතනචඞ්කමං අභිරුහි, පුරතො ද්වාදසයොජනිකා පරිසා අහොසි තථා පච්ඡතො ච උත්තරතො ච දක්ඛිණතො ච. උජුකං පන චතුවීසතියොජනිකාය පරිසාය මජ්ඣෙ භගවා යමකපාටිහාරියං අකාසි.

තං පාළිතො තාව එවං වෙදිතබ්බං (පටි. ම. 1.116) – කතමං තථාගතස්ස යමකපාටිහාරියෙ ඤාණං? ඉධ තථාගතො යමකපාටිහාරියං කරොති අසාධාරණං සාවකෙහි, උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. පුරත්ථිමකායතො, පච්ඡිමකායතො; පච්ඡිමකායතො, පුරත්ථිමකායතො; දක්ඛිණඅක්ඛිතො, වාමඅක්ඛිතො; වාමඅක්ඛිතො, දක්ඛිණඅක්ඛිතො; දක්ඛිණකණ්ණසොතතො, වාමකණ්ණසොතතො; වාමකණ්ණසොතතො, දක්ඛිණකණ්ණසොතතො; දක්ඛිණනාසිකාසොතතො, වාමනාසිකාසොතතො; වාමනාසිකාසොතතො, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො; දක්ඛිණඅංසකූටතො, වාමඅංසකූටතො; වාමඅංසකූටතො, දක්ඛිණඅංසකූටතො; දක්ඛිණහත්ථතො, වාමහත්ථතො; වාමහත්ථතො, දක්ඛිණහත්ථතො; දක්ඛිණපස්සතො, වාමපස්සතො; වාමපස්සතො, දක්ඛිණපස්සතො; දක්ඛිණපාදතො, වාමපාදතො; වාමපාදතො, දක්ඛිණපාදතො; අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි, අඞ්ගුලන්තරිකාහි; අඞ්ගුලන්තරිකාහි, අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි; එකෙකලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති,

එකෙකලොමතො උදකධාරා පවත්තති. එකෙකලොමතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, එකෙකලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තති ඡන්නං වණ්ණානං නීලානං පීතකානං ලොහිතකානං ඔදාතානං මඤ්ජෙට්ඨානං පභස්සරානං. භගවා චඞ්කමති, බුද්ධනිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති...පෙ.... නිම්මිතො සෙය්‍යං කප්පෙති, භගවා චඞ්කමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා. ඉදං තථාගතස්ස යමකපාටිහාරියෙ ඤාණන්ති.

ඉදං පන පාටිහාරියං භගවා තස්මිං චඞ්කමෙ චඞ්කමිත්වා අකාසි. තස්ස තෙජොකසිණසමාපත්තිවසෙන උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, ආපොකසිණසමාපත්තිවසෙන හෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. න පන උදකධාරාය පවත්තනට්ඨානතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, අග්ගික්ඛන්ධස්ස පවත්තනට්ඨානතො උදකධාරා පවත්තතීති දස්සෙතුං ''හෙට්ඨිමකායතො උපරිමකායතො''ති වුත්තං. එසෙව නයො සබ්බපදෙසු. අග්ගික්ඛන්ධො පනෙත්ථ උදකධාරාය අසම්මිස්සො අහොසි, තථා උදකධාරා අග්ගික්ඛන්ධෙන. උභයම්පි කිර චෙතං යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගන්ත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටියං පතති. ''ඡන්නං වණ්ණාන''න්ති වුත්තා පනස්ස ඡබ්බණ්ණරංසියො සටෙහි ආසිඤ්චමානං විලීනසුවණ්ණං විය යන්තනාලිකතො නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරා විය ච එකචක්කවාළගබ්භතො උග්ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලොකං ආහච්ච පටිනිවත්තිත්වා චක්කවාළමුඛවට්ටිමෙව ගණ්හිංසු. එකචක්කවාළගබ්භං චඞ්කගොපානසිකං විය බොධිසරං අහොසි එකාලොකං.

තංදිවසං සත්ථා චඞ්කමිත්වා පාටිහාරියං කරොන්තො අන්තරන්තරා මහාජනස්ස ධම්මං කථෙසි. කථෙන්තො ච ජනං නිරස්සාසං අකත්වා තස්ස අස්සාසවාරං දෙති. තස්මිං ඛණෙ මහාජනො සාධුකාරං පවත්තෙසි. තස්ස සාධුකාරපවත්තනකාලෙ සත්ථා තාවමහතියා පරිසාය චිත්තං ඔලොකෙන්තො එකෙකස්ස සොළසන්නං ආකාරානං වසෙන චිත්තාචාරං අඤ්ඤාසි. එවං ලහුකපරිවත්තං බුද්ධානං චිත්තං. යො යො යස්මිඤ්ච ධම්මෙ යස්මිඤ්ච පාටිහීරෙ පසන්නො, තස්ස තස්ස අජ්ඣාසයවසෙනෙව ධම්මඤ්ච කථෙසි, පාටිහීරඤ්ච අකාසි. එවං ධම්මෙ දෙසියමානෙ පාටිහීරෙ ච කරියමානෙ මහාජනස්ස ධම්මාභිසමයො අහොසි. සත්ථා පන තස්මිං සමාගමෙ අත්තනො මනං ගහෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්හං පුච්ඡිතුං සමත්ථං අදිස්වා නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. තෙන පුච්ඡිතං පඤ්හං සත්ථා විස්සජ්ජෙසි, සත්ථාරා පුච්ඡිතං සො විස්සජ්ජෙසි. භගවතො චඞ්කමනකාලෙ නිම්මිතො ඨානාදීසු අඤ්ඤතරං කප්පෙසි, නිම්මිතස්ස චඞ්කමනකාලෙ භගවා ඨානාදීසු අඤ්ඤතරං කප්පෙසි. තමත්ථං දස්සෙතුං ''නිම්මිතො චඞ්කමති වා''තිආදි වුත්තං. එවං කරොන්තස්ස සත්ථු පාටිහාරියං දිස්වා ධම්මකථං සුත්වා තස්මිං සමාගමෙ වීසතියා පාණකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි.

සත්ථා පාටිහීරං කරොන්තොව ''කත්ථ නු ඛො අතීතබුද්ධා ඉදං පාටිහීරං කත්වා වස්සං උපෙන්තී''ති ආවජ්ජෙත්වා ''තාවතිංසභවනෙ වස්සං

පටුන

උපගන්ත්වා මාතු අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්තී''ති දිස්වා දක්ඛිණපාදං උක්ඛිපිත්වා යුගන්ධරමත්ථකෙ ඨපෙත්වා ඉතරං පාදං උක්ඛිපිත්වා සිනෙරුමත්ථකෙ ඨපෙසි. එවං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සට්ඨානෙ තයො පදවාරා අහෙසුං, ද්වෙ පාදඡිද්දානි. සත්ථා පාදං පසාරෙත්වා අක්කමීති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. තස්ස හි පාදුක්ඛිපනකාලෙයෙව පබ්බතා පාදමූලං ආගන්ත්වා සම්පටිච්ඡිංසු, සත්ථාරා අක්කමනකාලෙ තෙ පබ්බතා උට්ඨාය සකට්ඨානෙයෙව අට්ඨංසු. සක්කො සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ''පණ්ඩුකම්බලසිලාය මජ්ඣෙ සත්ථා ඉමං වස්සාවාසං උපෙස්සති, බහූනඤ්ච දෙවතානං උපකාරො භවිස්සති, සත්ථරි පනෙත්ථ වස්සාවාසං උපගතෙ අඤ්ඤා දෙවතා හත්ථම්පි ඨපෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. අයං ඛො පන පණ්ඩුකම්බලසිලා දීඝතො සට්ඨියොජනා, විත්ථාරතො පණ්ණාසයොජනා, පුථුලතො පන්නරසයොජනා, සත්ථරි නිසින්නෙපි තුච්ඡං භවිස්සතී''ති. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා අත්තනො සඞ්ඝාටිං සිලාසනං පටිච්ඡාදයමානං ඛිපි. සක්කො චින්තෙසි – ''චීවරං තාව පටිච්ඡාදයමානං ඛිපි, සයං පන පරිත්තකෙ ඨානෙ නිසීදිස්සතී''ති. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා නීචපීඨකං මහාපංසුකූලිකො විය පණ්ඩුකම්බලසිලං අන්තොචීවරභොගෙයෙව කත්වා නිසීදි. මහාජනොපි තංඛණඤ්ඤෙව සත්ථාරං ඔලොකෙන්තො නාද්දස, චන්දස්ස අත්ථඞ්ගමිතකාලො විය සූරියස්ස ච අත්ථඞ්ගමිතකාලො විය අහොසි. මහාජනො –

''ගතො නු චිත්තකූටං වා, කෙලාසං වා යුගන්ධරං;
න නො දක්ඛෙමු සම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං නරාසභ''න්ති. –

ඉමං ගාථං වදන්තො පරිදෙවි. අපරෙ ''සත්ථා නාම පවිවෙකරතො, සො 'එවරූපාය මෙ පරිසාය එවරූපං පාටිහීරං කත'න්ති ලජ්ජාය අඤ්ඤං රට්ඨං වා ජනපදං වා ගතො භවිස්සති, න දානි තං දක්ඛිස්සාමා''ති පරිදෙවන්තා ඉමං ගාථමාහංසු –

''පවිවෙකරතො ධීරො, නිමං ලොකං පුනෙහිති;
න නො දක්ඛෙමු සම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං නරාසභ''න්ති.

තෙ මහාමොග්ගල්ලානං පුච්ඡිංසු – ''කහං, භන්තෙ, සත්ථා''ති? සො සයං ජානන්තොපි ''පරෙසම්පි ගුණා පාකටා හොන්තූ''ති අජ්ඣාසයෙන ''අනුරුද්ධං පුච්ඡථා''ති ආහ. තෙ ථෙරං තථා පුච්ඡිංසු – ''කහං, භන්තෙ, සත්ථා''ති? තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා මාතු අභිධම්මපිටකං දෙසෙතුං ගතොති. ''කදා ආගමිස්සති, භන්තෙ''ති? ''තයො මාසෙ අභිධම්මපිටකං දෙසෙත්වා මහාපවාරණදිවසෙ''ති. තෙ ''සත්ථාරං අදිස්වා න ගමිස්සාමා''ති තත්ථෙව ඛන්ධාවාරං බන්ධිංසු. ආකාසමෙව කිර නෙසං ඡදනං අහොසි. තාය ච මහතියා පරිසාය සරීරනිස්සන්දො නාම න පඤ්ඤායි, පථවී විවරං අදාසි, සබ්බත්ථ පරිසුද්ධමෙව භූමිතලං අහොසි.

සත්ථා පඨමමෙව මොග්ගල්ලානත්ථෙරං අවොච – ‘‘මොග්ගල්ලාන, ත්වං එතිස්සාය පරිසාය ධම්මං දෙසෙය්‍යාසි, චූළඅනාථපිණ්ඩිකො ආහාරං දස්සතී’’ති. තස්මා තං තෙමාසං චූළඅනාථපිණ්ඩිකොව තස්සා පරිසාය යාපනං යාගුභත්තං ඛාදනීයං තම්බූලතෙලගන්ධමාලාපිලන්ධනානි ච අදාසි. මහාමොග්ගල්ලානො ධම්මං දෙසෙසි, පාටිහාරියදස්සනත්ථං ආගතාගතෙහි පුට්ඨපඤ්හෙ ච විස්සජ්ජෙසි. සත්ථාරම්පි මාතු අභිධම්මදෙසනත්ථං පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගතං දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා පරිවාරයිංසු. තෙන වුත්තං –

‘‘තාවතිංසෙ යදා බුද්ධො, සිලායං පණ්ඩුකම්බලෙ;
පාරිච්ඡත්තකමූලම්හි, විහාසි පුරිසුත්තමො.

‘‘දසසු ලොකධාතූසු, සන්නිපතිත්වාන දෙවතා;
පයිරුපාසන්ති සම්බුද්ධං, වසන්තං නාගමුද්ධනි.

‘‘න කොචි දෙවො වණ්ණෙන, සම්බුද්ධස්ස විරොචති;
සබ්බෙ දෙවෙ අතික්කම්ම, සම්බුද්ධොව විරොචතී’’ති. (පෙ. ව. 317-319);

එවං සබ්බා දෙවතා අත්තනො සරීරප්පභාය අභිභවිත්වා නිසින්නස්ස පනස්ස මාතා තුසිතවිමානතො ආගන්ත්වා දක්ඛිණපස්සෙ නිසීදි. ඉන්දකොපි දෙවපුත්තො ආගන්ත්වා දක්ඛිණපස්සෙයෙව නිසීදි, අඞ්කුරො වාමපස්සෙ නිසීදි. සො මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු සන්නිපතන්තීසු අපගන්ත්වා ද්වාදසයොජනිකෙ ඨානෙ ඔකාසං ලභි, ඉන්දකො තත්ථෙව නිසීදි. සත්ථා තෙ උභොපි ඔලොකෙත්වා අත්තනො සාසනෙ දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලානං දින්නදානස්ස මහප්ඵලභාවං ඤාපෙතුකාමො එවමාහ – ‘‘අඞ්කුර, තයා දීඝමන්තරෙ දසවස්සසහස්සපරිමාණකාලෙ ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා මහාදානං දින්නං, ඉදානි මම සමාගමං ආගන්ත්වා ද්වාදසයොජනිකෙ ඨානෙ ඔකාසං ලභි, කිං නු ඛො එත්ථ කාරණ’’න්ති? වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘ඔලොකෙත්වාන සම්බුද්ධො, අඞ්කුරඤ්චාපි ඉන්දකං;
දක්ඛිණෙය්‍යං සම්භාවෙන්තො, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

‘‘මහාදානං තයා දින්නං, අඞ්කුර දීඝමන්තරෙ;
අතිදූරෙ නිසින්නොසි, ආගච්ඡ මම සන්තිකෙ’’ති. (පෙ. ව. 321-322);

සො සද්දො පථවීතලං පාපුණි. සබ්බාපි නං සා පරිසා අස්සොසි. එවං වුත්තෙ –

‘‘චොදිතො භාවිතත්තෙන, අඞ්කුරො එතමබ්‍රවි;
කිං මය්හං තෙන දානෙන, දක්ඛිණෙය්‍යෙන සුඤ්ඤතං.

‘‘අයං සො ඉන්දකො යක්ඛො, දජ්ජා දානං පරිත්තකං;
අතිරොචති අම්හෙහි, චන්දො තාරාගණෙ යථා’’ති. (පෙ. ව. 323-324);

තත්ථ **දජ්ජාති** දත්වා. එවං වුත්තෙ සත්ථා ඉන්දකං ආහ – ‘‘ඉන්දක, ත්වං මම දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්නො, කස්මා අනපගන්ත්වාව නිසීදසී’’ති? සො ‘‘අහං, භන්තෙ, සුඛෙත්තෙ අප්පකබීජං වපනකස්සකො විය දක්ඛිණෙය්‍යසම්පදං අලත්ථ’’න්ති දක්ඛිණෙය්‍යං පභාවෙන්තො ආහ –

‘‘උජ්ජඞ්ගලෙ යථා ඛෙත්තෙ, බීජං බහුම්පි රොපිතං;
න ඵලං විපුලං හොති, නපි තොසෙති කස්සකං.

‘‘තථෙව දානං බහුකං, දුස්සීලෙසු පතිට්ඨිතං;
න ඵලං විපුලං හොති, නපි තොසෙති දායකං.

‘‘යථාපි භද්දකෙ ඛෙත්තෙ, බීජං අප්පම්පි රොපිතං;
සම්මා ධාරං පවෙච්ඡන්තෙ, ඵලං තොසෙති කස්සකං.

‘‘තථෙව සීලවන්තෙසු, ගුණවන්තෙසු තාදිසු;
අප්පකම්පි කතං කාරං, පුඤ්ඤං හොති මහප්ඵල’’න්ති. (පෙ. ව. 325-328);

කිං පනෙතස්ස පුබ්බකම්මන්ති? සො කිර අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස අන්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස අත්තනො ආභතං කටච්ඡුභික්ඛං දාපෙසි. තදා තස්ස පුඤ්ඤං අඞ්කුරෙන දසවස්සසහස්සානි ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා දින්නදානතො මහප්ඵලතරං ජාතං. තස්මා එවමාහ.

එවං වුත්තෙ සත්ථා, ‘‘අඞ්කුර, දානං නාම විචෙය්‍ය දාතුං වට්ටති, එවං තං සුඛෙත්තෙසු වුත්තබීජං විය මහප්ඵලං හොති. ත්වං පන න තථා අකාසි, තෙන තෙ දානං මහප්ඵලං න ජාත’’න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො –

‘‘විචෙය්‍ය දානං දාතබ්බං, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං…පෙ.….

‘‘විචෙය්‍ය දානං සුගතප්පසත්ථං,
යෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ඉධ ජීවලොකෙ;
එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානි,
බීජානි වුත්තානි යථා සුඛෙත්තෙ’’ති. (පෙ. ව. 329-330) –

වත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, දොසදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතදොසෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, මොහදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතමොහෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, ඉච්ඡාදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විගතිච්ඡෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵල’’න්ති.

දෙසනාවසානෙ අඞ්කුරො ච ඉන්දකො ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අථ සත්ථා දෙවපරිසාය මජ්ඣෙ නිසින්නො මාතරං ආරබ්භ ‘‘කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා’’ති අභිධම්මපිටකං පට්ඨපෙසි. එවං තයො මාසෙ නිරන්තරං අභිධම්මපිටකං කථෙසි. කථෙන්තො පන භික්ඛාචාරවෙලාය ‘‘යාව මමාගමනා එත්තකං නාම ධම්මං දෙසෙතූ’’ති නිම්මිතබුද්ධං මාපෙත්වා හිමවන්තං ගන්ත්වා නාගලතාදන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා මහාසාලමාළකෙ නිසින්නො භත්තකිච්චං අකාසි. සාරිපුත්තත්ථෙරො තත්ථ ගන්ත්වා සත්ථු වත්තං කරොති. සත්ථා භත්තකිච්චපරියොසානෙ, ‘‘සාරිපුත්ත, අජ්ජ මයා එත්තකො නාම ධම්මො භාසිතො, ත්වං අත්තනො අන්තෙවාසිකානං භික්ඛූනං වාචෙහී’’ති ථෙරස්ස කථෙසි. යමකපාටිහීරෙ කිර පසීදිත්වා පඤ්චසතා කුලපුත්තා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙ සන්ධාය ථෙරං එවමාහ. වත්වා ච පන දෙවලොකං ගන්ත්වා නිම්මිතබුද්ධෙන දෙසිතට්ඨානතො පට්ඨාය සයං ධම්මං දෙසෙසි. ථෙරොපි ගන්ත්වා තෙසං භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙසි. තෙ සත්ථරි දෙවලොකෙ විහරන්තෙයෙව සත්තපකරණිකා අහෙසුං.

තෙ කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ ඛුද්දකවග්ගුලියො හුත්වා එකස්මිං පබ්භාරෙ ඔලම්බන්තා ද්වින්නං ථෙරානං චඞ්කමිත්වා අභිධම්මං සජ්ඣායන්තානං සද්දං සුත්වා සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසුං. තෙ ‘‘ඉමෙ ඛන්ධා නාම, ඉමා ධාතුයො නාමා’’ති අජානිත්වා සරෙ නිමිත්තගහණමත්තෙනෙව තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා, එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා තතො චවිත්වා සාවත්ථියං කුලඝරෙසු නිබ්බත්තා. යමකපාටිහීරෙ උප්පන්නපසාදා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සබ්බපඨමං සත්තපකරණිකා අහෙසුං. සත්ථාපි තෙනෙව නීහාරෙන තං තෙමාසං අභිධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ අසීතිකොටිසහස්සානං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, මහාමායාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

සාපි ඛො ඡත්තිංසයොජනපරිමණ්ඩලා පරිසා ‘‘ඉදානි සත්තමෙ දිවසෙ මහාපවාරණා භවිස්සතී’’ති මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ සත්ථු, ඔරොහණදිවසං සඤ්ඤාතුං වට්ටති, න හි මයං සත්ථාරං අදිස්වා ගමිස්සාමා’’ති. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං කථං සුත්වා ‘‘සාධාවුසො’’ති වත්වා තත්ථෙව පථවියං නිමුග්ගො සිනෙරුපාදං ගන්ත්වා ‘‘මං අභිරුහන්තං පරිසා පස්සතූ’’ති අධිට්ඨාය මණිරතනෙන ආවුතං පණ්ඩුකම්බලසුත්තං විය පඤ්ඤායමානරූපොව සිනෙරුමජ්ඣෙන අභිරුහි. මනුස්සාපි නං ‘‘එකයොජනං අභිරුළ්හො, ද්වියොජනං අභිරුළ්හො’’ති ඔලොකයිංසු. ථෙරොපි සත්ථු පාදෙ සීසෙන උක්ඛිපන්තො විය අභිරුහිත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, පරිසා තුම්හෙ දිස්වාව ගන්තුකාමා, කදා ඔරොහිස්සථා’’ති. ‘‘කහං පන තෙ, මොග්ගල්ලාන, ජෙට්ඨභාතිකො සාරිපුත්තො’’ති. ‘‘භන්තෙ, සඞ්කස්සනගරෙ වස්සං උපගතො’’ති. මොග්ගල්ලාන, අහං ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ මහාපවාරණාය සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ ඔතරිස්සාමි, මං දට්ඨුකාමා තත්ථ ආගච්ඡන්තු, සාවත්ථිතො සඞ්කස්සනගරද්වාරං තිංසයොජනානි, එත්තකෙ මග්ගෙ කස්සචි පාථෙය්‍යකිච්චං නත්ථි, උපොසථිකා හුත්වා ධුරවිහාරං ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්තා විය ආගච්ඡෙය්‍යාථාති තෙසං ආරොචෙය්‍යාසීති. ථෙරො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති ගන්ත්වා තථා ආරොචෙසි.

සත්ථා වුට්ඨවස්සො පවාරෙත්වා සක්කස්ස ආරොචෙසි – ‘‘මහාරාජ, මනුස්සපථං ගමිස්සාමී’’ති. සක්කො සුවණ්ණමයං මණිමයං රජතමයන්ති තීණි සොපානානි මාපෙසි. තෙසං පාදා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පතිට්ඨහිංසු, සීසානි සිනෙරුමුද්ධනි. තෙසු දක්ඛිණපස්සෙ සුවණ්ණමයං සොපානං දෙවතානං අහොසි, වාමපස්සෙ රජතමයං සොපානං මහාබ්‍රහ්මානං අහොසි, මජ්ඣෙ මණිමයං සොපානං තථාගතස්ස අහොසි. සත්ථාපි සිනෙරුමුද්ධනි ඨත්වා දෙවොරොහණසමයෙ යමකපාටිහාරියං කත්වා උද්ධං ඔලොකෙසි, යාව බ්‍රහ්මලොකා එකඞ්ගණා අහෙසුං. අධො ඔලොකෙසි, යාව අවීචිතො එකඞ්ගණං අහොසි. දිසාවිදිසා ඔලොකෙසි, අනෙකානි චක්කවාළසතසහස්සානි එකඞ්ගණානි අහෙසුං. දෙවා මනුස්සෙ පස්සිංසු, මනුස්සාපි දෙවෙ පස්සිංසු, සබ්බෙ සම්මුඛාව පස්සිංසු.

භගවා ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙසි. තං දිවසං බුද්ධසිරිං ඔලොකෙත්වා ඡත්තිංසයොජන පරිමණ්ඩලාය පරිසාය එකොපි බුද්ධභාවං අපත්ථෙන්තො නාම නත්ථි. සුවණ්ණසොපානෙන දෙවා ඔතරිංසු, රජතසොපානෙන මහාබ්‍රහ්මානො ඔතරිංසු, මණිසොපානෙන සම්මාසම්බුද්ධො ඔතරි. පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො බෙලුවපණ්ඩුවීණං ආදාය දක්ඛිණපස්සෙ ඨත්වා සත්ථු ගන්ධබ්බමධුරදිබ්බවීණාය සද්දෙන පූජං කරොන්තො ඔතරි, මාතලි, සඞ්ගාහකො වාමපස්සෙ ඨත්වා දිබ්බගන්ධමාලාපුප්ඵං ගහෙත්වා නමස්සමානො පූජං කත්වා ඔතරි, මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, සුයාමො

වාලබීජනිං ධාරෙසි. සත්ථා ඉමිනා පරිවාරෙන සද්ධිං ඔතරිත්වා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පතිට්ඨහි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා යස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන තථාරූපාය බුද්ධසිරියා ඔතරන්තො සත්ථා ඉතො පුබ්බෙ න දිට්ඨපුබ්බො, තස්මා –

‘‘න මෙ දිට්ඨො ඉතො පුබ්බෙ, න සුතො උද කස්සචි;
එවං වග්ගුවදො සත්ථා, තුසිතා ගණිමාගතො’’ති. (සු. නි. 961; මහානි. 190) –

ආදීහි අත්තනො තුට්ඨිං පකාසෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ සබ්බෙපි දෙවමනුස්සා තුම්හාකං පිහයන්ති, පත්ථෙන්තී’’ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘‘සාරිපුත්ත, එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා බුද්ධා දෙවමනුස්සානං පියා හොන්තියෙවා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

181.

‘‘යෙ ඣානපසුතා ධීරා, නෙක්ඛම්මූපසමෙ රතා;
දෙවාපි තෙසං පිහයන්ති, සම්බුද්ධානං සතීමත’’න්ති.

තත්ථ **යෙ ඣානපසුතාති** ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං ආරම්මණූපනිජ්ඣානන්ති ඉමෙසු ද්වීසු ඣානෙසු ආවජ්ජනසමාපජ්ජනඅධිට්ඨානවුට්ඨානපච්චවෙක්ඛණෙහි යුත්තප්පයුත්තා. **නෙක්ඛම්මූපසමෙ රතාති** එත්ථ පබ්බජ්ජා නෙක්ඛම්මන්ති න ගහෙතබ්බා, කිලෙසවූපසමනිබ්බානරතිං පන සන්ධායෙතං වුත්තං. **දෙවාපීති** දෙවාපි මනුස්සාපි තෙසං පිහයන්ති පත්ථෙන්ති. **සතීමතන්ති** එවරූපගුණානං තෙසං සතියා සමන්නාගතානං සම්බුද්ධානං. ‘‘අහො වත මයං බුද්ධා භවෙය්‍යාමා’’ති බුද්ධභාවං ඉච්ඡමානා පිහයන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තිංසමත්තානං පාණකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි, ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකා පඤ්චසතභික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

සබ්බබුද්ධානං කිර අවිජහිතමෙව යමකපාටිහීරං කත්වා දෙවලොකෙ වස්සං වසිත්වා සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ ඔතරණං. තත්ථ පන දක්ඛිණපාදස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං අචලචෙතියට්ඨානං නාම හොති. සත්ථා තත්ථ ඨත්වා පුථුජ්ජනාදීනං විසයෙ පඤ්හං පුච්ඡි, පුථුජ්ජනා අත්තනො විසයෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙත්වා සොතාපන්නවිසයෙ පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛිංසු. තථා සකදාගාමිආදීනං විසයෙ සොතාපන්නාදයො, මහාමොග්ගල්ලානවිසයෙ සෙසමහාසාවකා, සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විසයෙ මහාමොග්ගල්ලානො, බුද්ධවිසයෙ ච සාරිපුත්තොපි විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛියෙව. සො පාචීනදිසං ආදිං කත්වා සබ්බදිසා ඔලොකෙසි, සබ්බත්ථ එකඞ්ගණමෙව අහොසි. අට්ඨසු දිසාසු දෙවමනුස්සා උද්ධං යාව බ්‍රහ්මලොකා හෙට්ඨා භූමට්ඨා ච යක්ඛනාගසුපණ්ණා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධ තස්ස පඤ්හස්ස

විස්සජ්ජෙතා නත්ථි, එත්ථෙව උපධාරෙථා''ති ආහංසු. සත්ථා සාරිපුත්තො කිලමති. කිඤ්චාපි හෙස –

''යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ;
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිසා''ති. (සු. නි. 1044; චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 7) –

ඉමං බුද්ධවිසයෙ පුට්ඨපඤ්හං සුත්වා 'සත්ථා මං සෙඛාසෙඛානං ආගමනපටිපදං පුච්ඡතී'ති පඤ්හෙ නික්කඞ්ඛො, ඛන්ධාදීසු පන කතරෙන නු ඛො මුඛෙන ඉමං පටිපදං කථෙන්තො 'අහං සත්ථු අජ්ඣාසයං ගණ්හිතුං න සක්ඛිස්සාමී'ති මම අජ්ඣාසයෙ කඞ්ඛති, සො මයා නයෙ අදින්නෙ කථෙතුං න සක්ඛිස්සති, නයමස්ස දස්සාමීති නයං දස්සෙන්තො ''භූතමිදං, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සසී''ති ආහ. එවං කිරස්ස අහොසි ''සාරිපුත්තො මම අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙන්තො ඛන්ධවසෙන කථෙස්සතී''ති. ථෙරස්ස සහ නයදානෙන සො පඤ්හො නයසතෙන නයසහස්සෙන නයසතසහස්සෙන උපට්ඨාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වා තං පඤ්හං කථෙසි. ඨපෙත්වා කිර සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පඤ්ඤං පාපුණිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනෙව කිර ථෙරො සත්ථු පුරතො ඨත්වා සීහනාදං නදි – ''අහං, භන්තෙ, සකලකප්පම්පි දෙවෙ වුට්ඨෙ 'එත්තකානි බින්දූනි මහාසමුද්දෙ පතිතානි, එත්තකානි භූමියං, එත්තකානි පබ්බතෙ'ති ගණෙත්වා ලෙඛං ආරොපෙතුං සමත්ථො''ති. සත්ථාපි නං ''ජානාමි, සාරිපුත්ත, ගණෙතුං සමත්ථභාව''න්ති ආහ. තස්ස ආයස්මතො පඤ්ඤාය උපමා නාම නත්ථි. තෙනෙවාහ –

''ගඞ්ගාය වාලුකා ඛීයෙ, උදකං ඛීයෙ මහණ්ණවෙ;
මහියා මත්තිකා ඛීයෙ, න ඛීයෙ මම බුද්ධියා''ති.

ඉදං වුත්තං හොති – සචෙ හි, භන්තෙ, බුද්ධිසම්පන්නලොකනාථ, මයා එකස්මිං පඤ්හෙ විස්සජ්ජිතෙ එකං වා වාලුකං එකං වා උදකබින්දුං එකං වා පංසුඛණ්ඩං අඛිපිත්වා පඤ්හානං සතෙන වා සහස්සෙනවා සතසහස්සෙන වා විස්සජ්ජිතෙ ගඞ්ගාය වාලුකාදීසු එකෙකං එකමන්තෙ ඛිපෙය්‍යා, ඛිප්පතරං ගඞ්ගාදීසු වාලුකාදයො පරික්ඛයං ගච්ඡෙය්‍යුං, න ත්වෙව මම පඤ්හානං විස්සජ්ජනන්ති. එවං මහාපඤ්ඤොපි හි භික්ඛු බුද්ධවිසයෙ පඤ්හස්ස අන්තං වා කොටිං වා අදිස්වා සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වාව පඤ්හං විස්සජ්ජෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ''යං පඤ්හං පුට්ඨො සබ්බොපි ජනො කථෙතුං න සක්ඛි, තං ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො එකකොව කථෙසී''ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා ''න ඉදානෙව සාරිපුත්තො යං පඤ්හං මහාජනො විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛි, තං විස්සජ්ජෙසි, පුබ්බෙපි අනෙන විස්සජ්ජිතොයෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරිතුං –

''පරොසහස්සම්පි සමාගතානං,

කන්දෙය්‍යුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤා;
එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ''න්ති. (ජා. 1.1.99) –

ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙන කථෙසීති.

දෙවොරොහණවත්ථු දුතියං.

3. එරකපත්තනාගරාජවත්ථු

කිච්ඡො මනුස්සපටිලාභොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බාරාණසියං උපනිස්සාය සත්තසිරීසකරුක්ඛමූලෙ විහරන්තො එරකපත්තං නාම නාගරාජං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පුබ්බෙ කස්සපබුද්ධසාසනෙ දහරභික්ඛු හුත්වා ගඞ්ගාය නාවං අභිරුය්හ ගච්ඡන්තො එකස්මිං එරකගුම්බෙ එරකපත්තං ගහෙත්වා නාවාය වෙගසා ගච්ඡමානායපි න මුඤ්චි, එරකපත්තං ඡිජ්ජිත්වා ගතං. සො ''අප්පමත්තකං එත''න්ති ආපත්තිං අදෙසෙත්වා වීසති වස්සසහස්සානි අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කත්වාපි මරණකාලෙ එරකපත්තෙන ගීවාය ගහිතො විය ආපත්තිං දෙසෙතුකාමොපි අඤ්ඤං භික්ඛුං අපස්සමානො ''අපරිසුද්ධං මෙ සීල''න්ති උප්පන්නවිප්පටිසාරො තතො චවිත්වා එකරුක්ඛදොණිකනාවප්පමාණො නාගරාජා හුත්වා නිබ්බත්ති, **එරකපත්තො**ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි. සො නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ''එත්තකං නාම කාලං සමණධම්මං කත්වා අහෙතුකයොනියං මණ්ඩූකභක්ඛට්ඨානෙ නිබ්බත්තොම්හී''ති විප්පටිසාරී අහොසි. සො අපරභාගෙ එකං ධීතරං ලභිත්වා මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය උදකපිට්ඨෙ මහන්තං ඵලං උක්ඛිපිත්වා ධීතරං තස්මිං ඨපෙත්වා නච්චාපෙත්වා ගායාපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ''අද්ධා අහං ඉධ ඉමිනා උපායෙන බුද්ධෙ උප්පන්නෙ තස්ස උප්පන්නභාවං සුණිස්සාමී''ති. යො මෙ ගීතස්ස පටිගීතං ආහරති, තස්ස මහන්තෙන නාගභවනෙන සද්ධිං ධීතරං දස්සාමීති අන්වඩ්ඪමාසං උපොසථදිවසෙ තං ධීතරං එණෙ ඨපෙසි. සා තත්ථ ඨිතා නච්චන්තී –

''කිංසු අධිප්පතී රාජා, කිංසු රාජා රජ්ජිස්සරො;
කථංසු විරජො හොති, කථං බාලොති වුච්චතී''ති. –

ඉමං ගීතං ගායති.

සකලජම්බුදීපවාසිනො ''නාගමාණවිකං ගණ්හිස්සාමා''ති ගන්ත්වා අත්තනො අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන පටිගීතං කත්වා ගායන්ති. සා තං පටික්ඛිපති. තස්සා අන්වඩ්ඪමාසං එණෙ ඨත්වා එවං ගායන්තියාව එකං බුද්ධන්තරං වීතිවත්තං. අථ අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා

එකදිවසං පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො එරකපත්තං ආදිං කත්වා උත්තරමාණවං නාම අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘අජ්ජ එරකපත්තස්ස ධීතරං එණෙ ඨපෙත්වා නච්චාපනදිවසො, අයං උත්තරමාණවො මයා දින්නං පටිගීතං ගණ්හන්තොව සොතාපන්නො හුත්වා තං ආදාය නාගරාජස්ස සන්තිකං ගමිස්සති. සො තං සුත්වා ‘බුද්ධො උප්පන්නො’ති ඤත්වා මම සන්තිකං ආගමිස්සති, අහං තස්මිං ආගතෙ මහාසමාගමෙ ගාථං කථෙස්සාමි, ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සතී’’ති අද්දස. සො තත්ථ ගන්ත්වා බාරාණසිතො අවිදූරෙ සත්ත සිරීසකරුක්ඛා අත්ථි, තෙසු එකස්ස මූලෙ නිසීදි. ජම්බුදීපවාසිනො ගීතපටිගීතං ආදාය සන්නිපතිංසු. සත්ථා අවිදූරෙ ඨානෙ ගච්ඡන්තං උත්තරමාණවං දිස්වා ‘‘එහි, උත්තරා’’ති ආහ. ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති? ‘‘ඉතො තාව එහී’’ති. අථ නං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසින්නං ආහ ‘‘කහං ගච්ඡසී’’ති? ‘‘එරකපත්තස්ස ධීතු ගායනට්ඨාන’’න්ති. ‘‘ජානාසි පන ගීතපටිගීත’’න්ති? ‘‘ජානාමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘වදෙහි තාව න’’න්ති? අථ නං අත්තනො ජානනනියාමෙනෙව වදන්තං ‘‘න උත්තරං එතං පටිගීතං, අහං තෙ පටිගීතං දස්සාමි, ආදාය නං ගමිස්සසී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති. අථ නං සත්ථා, උත්තර, ත්වං නාගමාණවිකාය ගීතකාලෙ –

‘‘ඡද්වාරාධිප්පතී රාජා, රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො;
අරජ්ජං විරජො හොති, රජ්ජං බාලොති වුච්චතී’’ති. –

ඉමං පටිගීතං ගායෙය්‍යාසීති ආහ.

මාණවිකාය ගීතස්ස අත්ථො – **කිංසු අධිප්පතී රාජාති** කිං අධිප්පති රාජා නාම හොති? **කිංසු රාජා රජ්ජිස්සරොති** කථං පන රාජා රජ්ජිස්සරො නාම හොති? **කථංසු විරජො හොතීති** කථං නු ඛො සො රාජා විරජො නාම හොතීති?

පටිගීතස්ස පන අත්ථො – **ඡද්වාරාධිප්පතී රාජාති** යො ඡන්නං ද්වාරානං අධිප්පති, එකද්වාරෙපි රූපාදීහි අනභිභූතො, අයං රාජා නාම. **රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරොති** යො පන තෙසු ආරම්මණෙසු රජ්ජති, සො රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො නාම. **අරජ්ජන්ති** අරජ්ජමානො පන විරජො නාම හොති. **රජ්ජන්ති** රජ්ජමානො බාලොති වුච්චතීති.

එවමස්ස සත්ථා පටිගීතං දත්වා, උත්තර, තයා ඉමස්මිං ගීතෙ ගායිතෙ ඉමස්ස ගීතස්ස ඉමං පටිගීතං ගායිස්සති –

‘‘කෙනස්සු වුය්හති බාලො, කථං නුදති පණ්ඩිතො;
යොගක්ඛෙමී කථං හොති, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති.

අථස්ස ත්වං ඉදං පටිගීතං ගායෙය්‍යාසි –

‘‘ඔඝෙන වුය්හති බාලො, යොගා නුදති පණ්ඩිතො;
සබ්බයොගවිසංයුත්තො, යොගක්ඛෙමීති වුච්චතී’’ති.

තස්සත්ථො – ‘‘කාමොඝාදිනා චතුබ්බිධෙන ඔඝෙන බාලො වුය්හති, තං ඔඝං පණ්ඩිතො සම්මප්පධානසඞ්ඛාතෙන යොගෙන නුදති. සො සබ්බෙහි කාමයොගාදීහි විසංයුත්තො යොගක්ඛෙමී නාම වුච්චතී’’ති.

උත්තරො ඉමං පටිගීතං ගණ්හන්තොව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සො සොතාපන්නො හුත්වා තං ගාථං ආදාය ගන්ත්වා, ‘‘අම්භො, මයා ගීතපටිගීතං ආහටං, ඔකාසං මෙ දෙථා’’ති වත්වා නිරන්තරං ඨිතස්ස මහාජනස්ස ජණ්ණුනා අක්කමන්තො අගමාසි. නාගමාණවිකා පිතු ඵණෙ ඨත්වා නච්චමානා ‘‘කිංසු අධිප්පතී රාජා’’ති ගීතං ගායති? උත්තරො ‘‘ඡද්වාරාධිප්පතී රාජා’’ති පටිගීතං ගායි. පුන නාගමාණවිකා ‘‘කෙනස්සු වුය්හතී’’ති තස්ස ගීතං ගායති? අථස්සා පටිගීතං ගායන්තො උත්තරො ‘‘ඔඝෙන වුය්හතී’’ති ඉමං ගාථමාහ. නාගරාජා තං සුත්වාව බුද්ධස්ස උප්පන්නභාවං ඤත්වා ‘‘මයා එකං බුද්ධන්තරං එවරූපං පදං නාම න සුතපුබ්බං, උප්පන්නො වත, භො, ලොකෙ බුද්ධො’’ති තුට්ඨමානසො නඞ්ගුට්ඨෙන උදකං පහරි, මහාවීචියො උට්ඨහිංසු, උභො තීරානි භිජ්ජිංසු. ඉතො චිතො ච උසභමත්තෙ ඨානෙ මනුස්සා උදකෙ නිමුජ්ජිංසු. සො එත්තකං මහාජනං ඵණෙ ඨපෙත්වා උක්ඛිපිත්වා ථලෙ පතිට්ඨපෙසි. සො උත්තරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කහං, සාමි, සත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘එකස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො, මහාරාජා’’ති. සො ‘‘එහි, සාමි, ගච්ඡාමා’’ති උත්තරෙන සද්ධිං අගමාසි. මහාජනොපි තෙන සද්ධිංයෙව ගතො. නාගරාජා ගන්ත්වා ඡබ්බණ්ණරංසීනං අන්තරං පවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා රොදමානො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කිං ඉදං, මහාරාජා’’ති? ‘‘අහං, භන්තෙ, තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස සාවකො හුත්වා වීසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මං අකාසිං, සොපි මං සමණධම්මො නිද්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. අප්පමත්තකං එරකපත්තඡින්දනමත්තං නිස්සාය අහෙතුකපටිසන්ධිං ගහෙත්වා උරෙන පරිසක්කනට්ඨානෙ නිබ්බත්තොස්මි, එකං බුද්ධන්තරං නෙව මනුස්සත්තං ලභාමි, න සද්ධම්මස්සවනං, න තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස දස්සන’’න්ති සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා, ‘‘මහාරාජ, මනුස්සත්තං නාම දුල්ලභමෙව, තථා සද්ධම්මස්සවනං, තථා බුද්ධුප්පාදො, ඉදං කිච්ඡෙන කසිරෙන ලබ්භතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

182.
‘‘කිච්ඡො මනුස්සපටිලාභො, කිච්ඡං මච්චාන ජීවිතං;
කිච්ඡං සද්ධම්මස්සවනං, කිච්ඡො බුද්ධානමුප්පාදො’’ති.

තස්සත්ථො – මහන්තෙන හි වායාමෙන මහන්තෙන කුසලෙන ලද්ධත්තා මනුස්සත්තපටිලාභො නාම කිච්ඡො දුල්ලභො. නිරන්තරං කසිකම්මාදීනි කත්වා ජීවිතවුත්තිං ඝටනතොපි පරිත්තට්ඨායිතායපි මච්චානං ජීවිතං කිච්ඡං. අනෙකෙසුපි කප්පෙසු ධම්මදෙසකස්ස පුග්ගලස්ස දුල්ලභතාය සද්ධම්මස්සවනම්පි කිච්ඡං. මහන්තෙන වායාමෙන අභිනීහාරස්ස සමිජ්ඣනතො සමිද්ධාභිනීහාරස්ස ච අනෙකෙහිපි කප්පකොටිසහස්සෙහි දුල්ලභුප්පාදතො බුද්ධානං උප්පාදොපි කිච්ඡොයෙව, අතිවිය දුල්ලභොති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. නාගරාජාපි තංදිවසං සොතාපත්තිඵලං ලභෙය්‍ය, තිරච්ඡානගතත්තා පන නාලත්ථ. සො යෙසු පටිසන්ධිගහණතචජහනවිස්සට්ඨනිද්දොක්කමනසජාතියාමෙථුනසෙවනචුති සඞ්ඛාතෙසු පඤ්චසු ඨානෙසු නාගසරීරමෙව ගහෙත්වා කිලමන්ති, තෙසු අකිලමනභාවං පත්වා මාණවරූපෙනෙව විචරිතුං ලභතීති.

එරකපත්තනාගරාජවත්ථු තතියං.

4. ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

සබ්බපාපස්ස අකරණන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො කිර දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘සත්ථාරා සත්තන්නං බුද්ධානං මාතාපිතරො ආයුපරිච්ඡෙදො බොධි සාවකසන්නිපාතො අග්ගසාවකසන්නිපාතො අග්ගසාවකඋපට්ඨාකොති ඉදං සබ්බං කථිතං, උපොසථො පන අකථිතො, කිං නු ඛො තෙසම්පි අයමෙව උපොසථො, අඤ්ඤො’’ති? සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. යස්මා පන තෙසං බුද්ධානං කාලභෙදොව අහොසි, න කථාභෙදො. විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධො හි සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ උපොසථං අකාසි. එකදිවසං දින්නොවාදොයෙව හිස්ස සත්තන්නං සංවච්ඡරානං අලං හොති. සිඛී චෙව වෙස්සභූ ච ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ සංවච්ඡරෙ උපොසථං කරිංසු, කකුසන්ධො කොණාගමනො ච සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ. කස්සපදසබලො ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ මාසෙ උපොසථං අකාසි. එකදිවසං දින්නොවාදො එව හිස්ස ඡන්නං මාසානං අලං අහොසි. තස්මා සත්ථා තෙසං ඉමං කාලභෙදං ආරොචෙත්වා ‘‘ඔවාදගාථා පන නෙසං ඉමායෙවා’’ති වත්වා සබ්බෙසං එකමෙව උපොසථං ආවි කරොන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

183.

‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
සචිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසනං.

184.

‘‘ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා,
නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා;
න හි පබ්බජිතො පරූපඝාතී,
න සමණො හොති පරං විහෙඨයන්තො.

185.

‘‘අනූපවාදො අනූපඝාතො, පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො;
මත්තඤ්ඤුතා ච භත්තස්මිං, පන්තඤ්ච සයනාසනං;
අධිචිත්තෙ ච ආයොගො, එතං බුද්ධාන සාසන’’න්ති.

තත්ථ **සබ්බපාපස්සාති** සබ්බස්ස අකුසලකම්මස්ස. **උපසම්පදාති** අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා කුසලස්ස උප්පාදනඤ්චෙව උප්පාදිතස්ස ච භාවනා. **සචිත්තපරියොදපනන්ති** පඤ්චහි නීවරණෙහි අත්තනො චිත්තස්ස වොදාපනං. **එතං බුද්ධාන සාසනන්ති** සබ්බබුද්ධානං අයමනුසිට්ඨි.

ඛන්තීති යා එසා තිතික්ඛාසඞ්ඛාතා ඛන්තී නාම, ඉදං ඉමස්මිං සාසනෙ පරමං උත්තමං තපො. **නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධාති** බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච අනුබුද්ධා චාති ඉමෙ තයො බුද්ධා නිබ්බානං උත්තමන්ති වදන්ති. **න හි පබ්බජිතොති** පාණිආදීහි පරං අපහනන්තො විහෙඨෙන්තො පරූපඝාතී පබ්බජිතො නාම න හොති. **න සමණොති** වුත්තනයෙනෙව පරං විහෙඨයන්තො සමණොපි න හොතියෙව.

අනූපවාදොති අනූපවාදනඤ්චෙව අනූපවාදාපනඤ්ච. **අනූපඝාතොති** අනූපඝාතනඤ්චෙව අනූපඝාතාපනඤ්ච. **පාතිමොක්ඛෙති** ජෙට්ඨකසීලෙ. **සංවරොති** පිදහනං. **මත්තඤ්ඤුතාති** මත්තඤ්ඤුභාවො පමාණජානනං. **පන්තන්ති** විවිත්තං. **අධිචිත්තෙති** අට්ඨසමාපත්තිසඞ්ඛාතෙ අධිචිත්තෙ. **ආයොගොති** පයොගකරණං. **එතන්ති** එතං සබ්බෙසං බුද්ධානං සාසනං. එත්ථ හි අනූපවාදෙන වාචසිකං සීලං කථිතං, අනූපඝාතෙන කායිකසීලං, ‘‘පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො’’ති සීලං කථිතං, අනූපඝාතෙන කායිකසීලං, ‘‘පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො’’ති ඉමිනා පාතිමොක්ඛසීලඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියසංවරඤ්ච, මත්තඤ්ඤුතාය ආජීවපාරිසුද්ධි චෙව පච්චයසන්නිසිතසීලඤ්ච, පන්තසෙනාසනෙන සප්පායසෙනාසනං, අධිචිත්තෙන අට්ඨ සමාපත්තියො. එවං ඉමාය ගාථාය තිස්සොපි සික්ඛා කථිතා එව හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු චතුත්ථං.

5. අනභිරතභික්ඛුවත්ථු

න කහාපණවස්සෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අනභිරතභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො ''අසුකට්ඨානං නාම ගන්ත්වා උද්දෙසං උග්ගණ්හාහී''ති උපජ්ඣායෙන පෙසිතො තත්ථ අගමාසි. අථස්ස පිතුනො රොගො උප්පජ්ජි. සො පුත්තං දට්ඨුකාමො හුත්වා තං පක්කොසිතුං සමත්ථං කඤ්චි අලභිත්වා පුත්තසොකෙන විප්පලපන්තොයෙව ආසන්නමරණො හුත්වා ''ඉදං මෙ පුත්තස්ස පත්තචීවරමූලං කරෙය්‍යාසී''ති කහාපණසතං කනිට්ඨස්ස හත්ථෙ දත්වා කාලමකාසි. සො දහරස්ස ආගතකාලෙ පාදමූලෙ නිපතිත්වා පවට්ටෙන්තො රොදිත්වා, ''භන්තෙ, පිතා තෙ විප්පලපන්තොව කාලකතො, මය්හං පන තෙන කහාපණසතං හත්ථෙ ඨපිතං, තෙන කිං කරොමී''ති ආහ. දහරො ''න මෙ කහාපණෙහි අත්ථො''ති පටික්ඛිපිත්වා අපරභාගෙ චින්තෙසි – ''කිං මෙ පරකුලෙසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිතෙන, සක්කා තං කහාපණසතං නිස්සාය ජීවිතුං, විබ්භමිස්සාමී''ති. සො අනභිරතියා පීළිතො විස්සට්ඨසජ්ඣායනකම්මට්ඨානො පණ්ඩුරොගී විය අහොසි. අථ නං දහරසාමණෙරා ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡිත්වා ''උක්කණ්ඨිතොම්හී''ති වුත්තෙ ආචරියුපජ්ඣායානං ආචික්ඛිංසු. අථ නං තෙ සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා සත්ථු දස්සෙසුං. සත්ථා ''සච්චං කිර ත්වං උක්කණ්ඨිතො''ති පුච්ඡිත්වා, ''ආම, භන්තෙ''ති වුත්තෙ ''කස්මා එවමකාසි, අත්ථි පන තෙ කොචි ජීවිතපච්චයො''ති ආහ. ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කිං තෙ අත්ථී''ති? ''කහාපණසතං, භන්තෙ''ති. තෙන හි කත්ථචි තාව සක්ඛරා ආහර, ගණෙත්වා ජානිස්සාම ''සක්කා වා තාවත්තකෙන ජීවිතුං, නො වා''ති. සො සක්ඛරා ආහරි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''පරිභොගත්ථාය තාව පණ්ණාසං ඨපෙහි, ද්වින්නං ගොණානං අත්ථාය චතුවීසති, එත්තකං නාම බීජත්ථාය, යුගනඞ්ගලත්ථාය, කුද්දාලවාසිඵරසුඅත්ථායා''ති එවං ගණියමානෙ තං කහාපණසතං නප්පහොති. අථ නං සත්ථා ''භික්ඛු තව කහාපණා අප්පකා, කථං එතෙ නිස්සාය තණ්හං පූරෙස්සසි, අතීතෙ කිර චක්කවත්තිරජ්ජං කාරෙත්වා අප්ඵොටිතමත්තෙන ද්වාදසයොජනට්ඨානෙ කටිප්පමාණෙන රතනවස්සං වස්සාපෙතුං සමත්ථො යාව ඡත්තිංස සක්කා චවන්ති, එත්තකං කාලං දෙවරජ්ජං කාරෙත්වාපි මරණකාලෙ තණ්හං අපූරෙත්වාව කාලමකාසී''ති වත්වා තෙන යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා **මන්ධාතුජාතකං** (ජා. 1.3.22) විත්ථාරෙත්වා –

> ''යාවතා චන්දිමසූරියා පරිහරන්ති, දිසා භන්ති විරොචනා;
> සබ්බෙව දාසා මන්ධාතු, යෙ පාණා පථවිස්සිතා''ති. –

ඉමිස්සා ගාථාය අනන්තරා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

186.

‘‘න කහාපණවස්සෙන, තිත්ති කාමෙසු විජ්ජති;
අප්පස්සාදා දුඛා කාමා, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො.

187.

‘‘අපි දිබ්බෙසු කාමෙසු, රතිං සො නාධිගච්ඡති;
තණ්හක්ඛයරතො හොති, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො’’ති.

තත්ථ **කහාපණවස්සෙනාති** යං සො අප්ඵොටෙත්වා සත්තරතනවස්සං වස්සාපෙසි, තං ඉධ කහාපණවස්සන්ති වුත්තං. තෙනපි හි වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු තිත්ති නාම නත්ථි. එවං දුප්පූරා එසා තණ්හා. **අප්පස්සාදාති** සුපිනසදිසතාය පරිත්තසුඛා. **දුඛාති** දුක්ඛක්ඛන්ධාදීසු ආගතදුක්ඛවසෙන පන බහුදුක්ඛාව. **ඉති විඤ්ඤායාති** එවමෙතෙ කාමෙ ජානිත්වා. **අපි දිබ්බෙසූති** සචෙ හි දෙවානං උපකප්පනකකාමෙහි නිමන්තෙයyාපි ආයස්මා සමිද්ධි විය එවම්පි තෙසු කාමෙසු රතිං න වින්දතියෙව. **තණ්හක්ඛයරතොති** අරහත්තෙ චෙව නිබ්බානෙ ච අභිරතො හොති, තං පත්ථයමානො විහරති. **සම්මාසම්බුද්ධසාවකොති** සම්මාසම්බුද්ධෙන දෙසිතස්ස ධම්මස්ස සවනෙන ජාතො යොගාවචරභික්ඛූති.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අනභිරතභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණවත්ථු

බහුං වෙ සරණං යන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො වාලිකරාසිම්හි නිසින්නං අග්ගිදත්තං නාම කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මහාකොසලස්ස පුරොහිතො අහොසි. අථ නං පිතරි කාලකතෙ රාජා පසෙනදි කොසලො ‘‘පිතු මෙ පුරොහිතො’’ති ගාරවෙන තස්මිංයෙව ඨානෙ ඨපෙත්වා තස්ස අත්තනො උපට්ඨානං ආගතකාලෙ පච්චුග්ගමනං කරොති, ‘‘ආචරිය, ඉධ නිසීදථා’’ති සමානාසනං දාපෙසි. සො චින්තෙසි – ‘‘අයං රාජා මයි අතිවිය ගාරවං කරොති, න ඛො පන රාජූනං නිච්චකාලමෙව සක්කා චිත්තං ගහෙතුං. සමානවයෙනෙව හි සද්ධිං රජ්ජසුඛං නාම සුඛං හොති, අහඤ්චම්හි මහල්ලකො, පබ්බජිතුං මෙ යුත්ත’’න්ති. සො රාජානං පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා සත්තාහෙන සබ්බං අත්තනො ධනං දානමුඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තං නිස්සාය දස පුරිසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි සද්ධිං අඞ්ගමගධානඤ්ච කුරුරට්ඨස්ස ච අන්තරෙ වාසං කප්පෙත්වා ඉමං ඔවාදං

දෙති, ‘‘තාතා, යස්ස කාමවිතක්කාදයො උප්පජ්ජන්ති, සො නදිතො එකෙකං වාලුකපුටං උද්ධරිත්වා ඉමස්මිං ඔකිරතූ’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා කාමවිතක්කාදීනං උප්පන්නකාලෙ තථා කරිංසු. අපරෙන සමයෙන මහාවාලුකරාසි අහොසි, තං අහිඡත්තො නාම නාගරාජා පටිග්ගහෙසි. අඞ්ගමගධවාසිනො චෙව කුරුරට්ඨවාසිනො ච මාසෙ මාසෙ තෙසං මහන්තං සක්කාරං අභිහරිත්වා දානං දෙන්ති. අථ නෙසං අග්ගිදත්තො ඉමං ඔවාදං අදාසි – ‘‘පබ්බතං සරණං යාථ, වනං සරණං යාථ, ආරාමං සරණං යාථ, රුක්ඛං සරණං යාථ, එවං සබ්බදුක්ඛතො මුච්චිස්සථා’’ති. අත්තනො අන්තෙවාසිකෙපි ඉමිනා ඔවාදෙන ඔවදි.

බොධිසත්තොපි කතාභිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං පත්වා තස්මිං සමයෙ සාවත්ථිං නිස්සාය ජෙතවනෙ විහරන්තො පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණං සද්ධිං අන්තෙවාසිකෙහි අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ‘‘සබ්බෙපි ඉමෙ අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නා’’ති ඤත්වා සායන්හසමයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආහ – ‘‘මොග්ගල්ලාන, කිං පස්සසි අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණං මහාජනං අතිත්ථෙ පක්ඛන්දාපෙන්තං, ගච්ඡ තෙසං ඔවාදං දෙහී’’ති. භන්තෙ, බහූ එතෙ, එකකස්ස මය්හං අවිසය්හා. සචෙ තුම්හෙපි ආගමිස්සථ, විසය්හා භවිස්සන්තීති. මොග්ගල්ලාන, අහම්පි ආගමිස්සාමි, ත්වං පුරතො යාහීති. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තොව චින්තෙසි – ‘‘එතෙ බලවන්තො චෙව බහූ ච. සචෙ සබ්බෙසං සමාගමට්ඨානෙ කිඤ්චි කථෙස්සාමි, සබ්බෙපි වග්ගවග්ගෙන උට්ඨහෙය්‍යු’’න්ති අත්තනො ආනුභාවෙන ථූලඵුසිතකං දෙවං වුට්ඨාපෙසි. තෙ ථූලඵුසිතකෙසු පතන්තෙසු උට්ඨායුට්ඨාය අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිංසු. ථෙරො අග්ගිදත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පණ්ණසාලද්වාරෙ ඨත්වා ‘‘අග්ගිදත්තා’’ති ආහ. සො ථෙරස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘මං ඉමස්මිං ලොකෙ නාමෙන ආලපිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, කො නු ඛො මං නාමෙන ආලපතී’’ති මානථද්ධතාය ‘‘කො එසො’’ති ආහ. ‘‘අහං, බ්‍රාහ්මණා’’ති. ‘‘කිං වදෙසී’’ති? ‘‘අජ්ජ මෙ එකරත්තිං ඉධ වසනට්ඨානං ත්වං ආචික්ඛාහී’’ති. ‘‘ඉධ වසනට්ඨානං නත්ථි, එකස්ස එකාව පණ්ණසාලා’’ති. ‘‘අග්ගිදත්ත, මනුස්සා නාම මනුස්සානං, ගාවො ගුන්නං, පබ්බජිතා පබ්බජිතානං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, මා එවං කරි, දෙහි මෙ වසනට්ඨාන’’න්ති. ‘‘කිං පන ත්වං පබ්බජිතො’’ති? ‘‘ආම, පබ්බජිතොම්හී’’ති. ‘‘සචෙ පබ්බජිතො, කහං තෙ ඛාරිභණ්ඩං, කො පබ්බජිතපරික්ඛාරො’’ති. ‘‘අත්ථි මෙ පරික්ඛාරො, විසුං පන නං ගහෙත්වා විචරිතුං දුක්ඛන්ති අබ්භන්තරෙනෙව නං ගහෙත්වා විචරාමි, බ්‍රාහ්මණා’’ති. සො ‘‘තං ගහෙත්වා විචරිස්සසී’’ති ථෙරස්ස කුජ්ඣි. අථ නං සො ආහ – ‘‘අම්භෙ, අග්ගිදත්ත, මා කුජ්ඣි, වසනට්ඨානං මෙ ආචික්ඛාහී’’ති. නත්ථි එත්ථ වසනට්ඨානන්ති. එතස්මිං පන වාලුකරාසිම්හි කො වසතීති. එකො, නාගරාජාති. එතං මෙ දෙහීති. න සක්කා දාතුං, භාරියං එතස්ස කම්මන්ති. හොතු, දෙහි මෙති. තෙන හි ත්වං එව ජානාහීති.

ථෙරො වාලුකරාසිඅභිමුඛො පායාසි. නාගරාජා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘අයං සමණො ඉතො ආගච්ඡති, න ජානාති මඤ්ඤෙ මම අත්තභාවං, ධූමායිත්වා නං මාරෙස්සාමී’’ති ධූමායි. ථෙරො ‘‘අයං නාගරාජා ‘අහමෙව ධූමායිතුං සක්කොමි, අඤ්ඤෙ න සක්කොන්තී’ති මඤ්ඤෙ සල්ලක්ඛෙති’’ති සයම්පි ධූමායි. ද්වින්නම්පි සරීරතො උග්ගතා ධූමා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨහිංසු. උභොපි ධූමා ථෙරං අබාධෙත්වා නාගරාජානමෙව බාධෙන්ති. නාගරාජා ධූමවෙගං සහිතුං අසක්කොන්තො පජ්ජලි. ථෙරොපි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා තෙන සද්ධිංයෙව පජ්ජලි. අග්ගිජාලා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨහිංසු. උභොපි ථෙරං අබාධෙත්වා නාගරාජානමෙව බාධයිංසු. අථස්ස සකලසරීරං උක්කාහි පදිත්තං විය අහොසි. ඉසිගණො ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘නාගරාජා, සමණං ඣාපෙති, භද්දකො වත සමණො අම්හාකං වචනං අසුත්වා නට්ඨො’’ති. ථෙරො නාගරාජානං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා වාලුකරාසිම්හි නිසීදි. නාගරාජා වාලුකරාසිං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා කූටාගාරකුච්ඡිපමාණං ඵණං මාපෙත්වා ථෙරස්ස උපරි ධාරෙසි.

ඉසිගණා පාතොව ‘‘සමණස්ස මතභාවං වා අමතභාවං වා ජානිස්සාමා’’ති ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං වාලුකරාසිමත්ථකෙ නිසින්නං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අභිත්ථවන්තා ආහංසු – ‘‘සමණ, කච්චි නාගරාජෙන න බාධිතො’’ති. ‘‘කිං න පස්සථ මම උපරිඵණං ධාරෙත්වා ඨිත’’න්ති? තෙ ‘‘අච්ඡරියං වත භො, සමණස්ස එවරූපො නාම නාගරාජා දමිතො’’ති ථෙරං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආගතො. ථෙරො සත්ථාරං දිස්වා උට්ඨාය වන්දි. අථ නං ඉසයො ආහංසු – ‘‘අයම්පි තයා මහන්තතරො’’ති. එසො භගවා සත්ථා, අහං ඉමස්ස සාවකොති. සත්ථා වාලුකරාසිමත්ථකෙ නිසීදි, ඉසිගණො ‘‘අයං තාව සාවකස්ස ආනුභාවො, ඉමස්ස පන ආනුභාවො කීදිසො භවිස්සතී’’ති අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සත්ථාරං අභිත්ථවි. සත්ථා අග්ගිදත්තං ආමන්තෙත්වා ආහ – ‘‘අග්ගිදත්ත, ත්වං තව සාවකානඤ්ච උපට්ඨාකානඤ්ච ඔවාදං දදමානො කින්ති වත්වා දෙසී’’ති. ‘‘එතං පබ්බතං සරණං ගච්ඡථ, වනං ආරාමං රුක්ඛං සරණං ගච්ඡථ. එතානි හි සරණං ගතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති එවං තෙසං ඔවාදං දම්මීති. සත්ථා ‘‘න ඛො, අග්ගිදත්ත, එතානි සරණං ගතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති, බුද්ධං ධම්මං සඞ්ඝං පන සරණං ගන්ත්වා සකලවට්ටදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

188.

‘‘බහුං වෙ සරණං යන්ති, පබ්බතානි වනානි ච;
ආරාමරුක්ඛචෙත්‍යානි, මනුස්සා භයතජ්ජිතා.

189.

‘‘නෙතං ඛො සරණං ඛෙමං, නෙතං සරණමුත්තමං;
නෙතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති.

190.

‘‘යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති.

191.

‘‘දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියං චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

192.

‘‘එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

තත්ථ **බහුන්ති** බහු. **පබ්බතානීති** තත්ථ තත්ථ ඉසිගිලිවෙපුල්ලවෙභාරාදිකෙ පබ්බතෙ ච මහාවනගොසිඞ්ගසාලවනාදීනි වනානි ච වෙළුවනජීවකම්බවනාදයො ආරාමෙ ච උදෙනචෙතියගොතමචෙතියාදීනි රුක්ඛචෙත්‍යානි ච තෙ තෙ මනුස්සා තෙන තෙන භයෙන තජ්ජිතා භයතො මුච්චිතුකාමා පුත්තලාභාදීනි වා පත්ථයමානා සරණං යන්තීති අත්ථො. **නෙතං සරණන්ති** එතං සබ්බම්පි සරණං නෙව ඛෙමං න උත්තමං, න ච එතං පටිච්ච ජාතිආදිධම්මෙසු සත්තෙසු එකොපි ජාතිආදිතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති අත්ථො.

යො චාති ඉදං අඛෙමං අනුත්තමං සරණං දස්සෙත්වා ඛෙමං උත්තමං සරණං දස්සනත්ථං ආරද්ධං. තස්සත්ථො – යො ච ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’තිආදිකං බුද්ධධම්මසඞ්ඝානුස්සතිකම්මට්ඨානං නිස්සාය සෙට්ඨවසෙන බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො, තස්සපි තං සරණගමනං අඤ්ඤතිත්ථියවන්දනාදීහි කුප්පති චලති. තස්ස පන අචලභාවං දස්සෙතුං මග්ගෙන ආගතසරණමෙව පකාසන්තො **චත්තාරි අරියසච්චානි සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතීති** ආහ. යො හි එතෙසං සච්චානං දස්සනවසෙන එතානි සරණං ගතො, එතස්ස එතං සරණං ඛෙමඤ්ච උත්තමඤ්ච, සො ච පුග්ගලො එතං සරණං පටිච්ච සකලස්මාපි වට්ටදුක්ඛා පමුච්චති, තස්මා **එතං ඛො සරණං ඛෙමන්තිආදි** වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ ඉසයො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථාපි චීවරගබ්භතො හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘එථ භික්ඛවො, චරථ බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති ආහ. තෙ තඞ්ඛණෙයෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරා වස්සසට්ඨිකථෙරා විය අහෙසුං. සො ච සබ්බෙසම්පි අඞ්ගමගධකුරුරට්ඨවාසීනං සක්කාරං ආදාය ආගමනදිවසො අහොසි. තෙ සක්කාරං ආදාය ආගතා සබ්බෙපි තෙ ඉසයො පබ්බජිතෙ දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො අම්හාකං අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණො මහා, උදාහු සමණො ගොතමො’’ති චින්තෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ආගතත්තා

‘‘අග්ගිදත්තොව මහා’’ති මඤ්ඤිංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා, ‘‘අග්ගිදත්ත, පරිසාය කඞ්ඛං ඡින්දා’’ති ආහ. සො ‘‘අහම්පි එත්තකමෙව පච්චාසීසාමී’’ති ඉද්ධිබලෙන සත්තක්ඛත්තුං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුනප්පුනං ඔරුය්හ සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති වත්වා සාවකත්තං පකාසෙසීති.

අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

දුල්ලභොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො හි එකදිවසං දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘හත්ථාජානීයො ඡද්දන්තකුලෙ වා උපොසථකුලෙ වා උප්පජ්ජති, අස්සාජානීයො සින්ධවකුලෙ වා වලාහකස්සරාජකුලෙ වා, උසභො ගොආජනීයො දක්ඛිණපථෙතිආදීනි වදන්තෙන සත්ථාරා හත්ථිආජානීයාදීනං උප්පත්තිට්ඨානාදීනි කථිතානි, පුරිසාජානීයො පන කහං නු ඛො උප්පජ්ජතී’’ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා, ‘‘ආනන්ද, පුරිසාජානීයො නාම සබ්බත්ථ නුප්පජ්ජති, උජුකතො පන තියොජනසතායාමෙ විත්ථාරතො අඩ්ඪතෙය්‍යසතෙ ආවට්ටතො නවයොජනසතප්පමාණෙ මජ්ඣිමපදෙසට්ඨානෙ උප්පජ්ජති. උප්පජ්ජන්තො ච පන න යස්මිං වා තස්මිං වා කුලෙ උප්පජ්ජති, ඛත්තියමහාසාලබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලානං පන අඤ්ඤතරස්මිංයෙව උප්පජ්ජතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

193.

‘‘දුල්ලභො පුරිසාජඤ්ඤො, න සො සබ්බත්ථ ජායති;
යත්ථ සො ජායතී ධීරො, තං කුලං සුඛමෙධතී’’ති.

තත්ථ **දුල්ලභොති** පුරිසාජඤ්ඤො හි දුල්ලභො, න හත්ථිආජානීයාදයො විය සුලභො, සො සබ්බත්ථ පච්චන්තදෙසෙ වා නීචකුලෙ වා න ජායති, මජ්ඣිමදෙසෙපි මහාජනස්ස අභිවාදනාදිසක්කාරකරණට්ඨානෙ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලානං අඤ්ඤතරස්මිං කුලෙ ජායති. එවං ජායමානො **යත්ථ සො ජායති ධීරො** උත්තමපඤ්ඤො සම්මාසම්බුද්ධො, **තං කුලං සුඛමෙධතීති** සුඛප්පත්තමෙව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්හවත්ථු සත්තමං.

8. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

සුඛො බුද්ධානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලානං භික්ඛූනං කථං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි පඤ්චසතභික්ඛූ උපට්ඨානසාලායං නිසින්නා, ‘‘ආවුසො, කිං නු ඛො ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛ’’න්ති කථං සමුට්ඨාපෙසුං? තත්ථ කෙචි ‘‘රජ්ජසුඛසදිසං සුඛං නාම නත්ථී’’ති ආහංසු. කෙචි කාමසුඛසදිසං, කෙචි ‘‘සාලිමංසභොජනාදිසදිසං සුඛං නාම නත්ථී’’ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, කිං කථෙථ? ඉදඤ්හි සබ්බම්පි සුඛං වට්ටදුක්ඛපරියාපන්නමෙව, ඉමස්මිං ලොකෙ බුද්ධුප්පාදො ධම්මස්සවනං, සඞ්ඝසාමග්ගී, සම්මොදමානභාවොති ඉදමෙව සුඛ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

194.

‘‘සුඛො බුද්ධානමුප්පාදො, සුඛා සද්ධම්මදෙසනා;
සුඛා සඞ්ඝස්ස සාමග්ගී, සමග්ගානං තපො සුඛො’’ති.

තත්ථ **බුද්ධානමුප්පාදොති** යස්මා බුද්ධා උප්පජ්ජමානා මහාජනං රාගකන්තාරාදීහි තාරෙන්ති, තස්මා බුද්ධානං උප්පාදො සුඛො උත්තමො. යස්මා සද්ධම්මදෙසනං ආගම්ම ජාතිආදිධම්මා සත්තා ජාතිආදීහි මුච්චන්ති, තස්මා **සද්ධම්මදෙසනා සුඛා. සාමග්ගීති** සමචිත්තතා, සාපි සුඛා එව. සමග්ගානං පන එකචිත්තානං යස්මා බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං ධුතඞ්ගානි වා පරිහරිතුං සමණධම්මං වා කාතුං සක්කා, තස්මා **සමග්ගානං තපො සුඛොති** වුත්තං. තෙනෙවාහ – ‘‘යාවකීවඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ සමග්ගා සන්නිපතිස්සන්ති, සමග්ගා වුට්ඨහිස්සන්ති, සමග්ගා සඞ්ඝකරණීයානි කරිස්සන්ති, වුද්ධියෙව, භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං පාටිකඞ්ඛා, නො පරිහානී’’ති (දී. නි. 2.136).

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියවත්ථු

පූජාරහෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා චාරිකං චරමානො කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියං ආරබ්භ කථෙසි.

තථාගතො සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ තොදෙය්‍යගාමස්ස සමීපෙ මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො අඤ්ඤතරං දෙවට්ඨානං සම්පාපුණි. තත්‍ර

නිසින්නො සුගතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකං පෙසෙත්වා අවිදූරෙ කසිකම්මං කරොන්තං බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙසි. සො බ්‍රාහ්මණො ආගන්ත්වා තථාගතං අනභිවන්දිත්වා තමෙව දෙවට්ඨානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. සුගතොපි ‘‘ඉමං පදෙසං කින්ති මඤ්ඤසි බ්‍රාහ්මණා’’ති ආහ. අම්හාකං පවෙණියා ආගතචෙතියට්ඨානන්ති වන්දාමි, භො ගොතමාති. ‘‘ඉමං ඨානං වන්දන්තෙන තයා සාධු කතං බ්‍රාහ්මණා’’ති සුගතො තං සම්පහංසෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ ‘‘කෙන නු ඛො කාරණෙන භගවා එවං සම්පහංසෙසී’’ති සංසයං සඤ්ජනෙසුං. තතො තථාගතො තෙසං සංසයමපනෙතුං මජ්ඣිමනිකායෙ **ඝටිකාරසුත්තන්තං** (ම. නි. 2.282 ආදයො) වත්වා ඉද්ධානුභාවෙන කස්සපදසබලස්ස යොජනුබ්බෙධං කනකචෙතියං අපරඤ්ච කනකචෙතියං ආකාසෙ නිම්මිනිත්වා මහාජනං දස්සෙත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, එවංවිධානං පූජාරහානං පූජා යුත්තතරාවා’’ති වත්වා **මහාපරිනිබ්බානසුත්තෙ** (දී. නි. 2.206) දස්සිතනයෙනෙව බුද්ධාදිකෙ චත්තාරො ථූපාරහෙ පකාසෙත්වා සරීරචෙතියං උද්දිස්සචෙතියං පරිභොගචෙතියන්ති තීණි චෙතියානි විසෙසතො පරිදීපෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

195.

‘‘පූජාරහෙ පූජයතො, බුද්ධෙ යදි ච සාවකෙ;
පපඤ්චසමතික්කන්තෙ, තිණ්ණසොකපරිද්දවෙ.

196.

‘‘තෙ තාදිසෙ පූජයතො, නිබ්බුතෙ අකුතොභයෙ;
න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුං, ඉමෙත්තමපි කෙනචී’’ති. (අප. ථෙර 1.10.1-2);

තත්ථ පූජිතුං අරහා **පූජාරහා,** පූජිතුං යුත්තාති අත්ථො. **පූජාරහෙ පූජයතොති** අභිවාදනාදීහි ච චතූහි ච පච්චයෙහි පූජෙන්තස්ස. පූජාරහෙ දස්සෙති **බුද්ධෙතිආදිනා. බුද්ධෙති** සම්මාසම්බුද්ධෙ. **යදීති** යදි වා, අථ වාති අත්ථො. තත්ථ පච්චෙකබුද්ධෙති කථිතං හොති, සාවකෙ ච. **පපඤ්චසමතික්කන්තෙති** සමතික්කන්තතණ්හාදිට්ඨිමානපපඤ්චෙ. **තිණ්ණසොකපරිද්දවෙති** අතික්කන්තසොකපරිද්දවෙ, ඉමෙ ද්වෙ අතික්කන්තෙති අත්ථො. එතෙහි පූජාරහත්තං දස්සිතං.

තෙති බුද්ධාදයො. **තාදිසෙති** වුත්තගහණවසෙන. **නිබ්බුතෙති** රාගාදිනිබ්බුතියා. නත්ථි කුතොචි භවතො වා ආරම්මණතො වා එතෙසං භයන්ති අකුතොභයා, තෙ **අකුතොභයෙ. න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුන්ති** පුඤ්ඤං ගණෙතුං න සක්කා. කථන්ති චෙ? **ඉමෙත්තමපි කෙනචීති** ඉමං එත්තකං, ඉමං එත්තකන්ති කෙනචීති අපිසද්දො ඉධ සම්බන්ධිතබ්බො, කෙනචි පුග්ගලෙන මානෙන වා. තත්ථ **පුග්ගලෙනාති** තෙන බ්‍රහ්මාදිනා. **මානෙනාති** තිවිධෙන මානෙන තීරණෙන ධාරණෙන පූරණෙන වා. **තීරණං**

නාම ඉදං එත්තකන්ති නයතො තීරණං. **ධාරණන්ති** තුලාය ධාරණං. **පූරණං** නාම අඩ්ඪපසතපත්ථනාළිකාදිවසෙන පූරණං. කෙනචි පුග්ගලෙන ඉමෙහි තීහි මානෙහි බුද්ධාදිකෙ පූජයතො පුඤ්ඤං විපාකවසෙන ගණෙතුං න සක්කා පරියන්තරහිතතොති ද්වීසු ඨානෙසු පූජයතො කිං දානං පඨමං ධරමානෙ බුද්ධාදී පූජයතො න සක්කා පුඤ්ඤං සඞ්ඛාතුං, පුන තෙ තාදිසෙ කිලෙසපරිනිබ්බානනිමිත්තෙන ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන නිබ්බුතෙපි පූජයතො න සක්කා සඞ්ඛාතුන්ති භෙදා යුජ්ජන්ති. තෙන හි විමානවත්ථුම්හි –

> ‘‘තිට්ඨන්තෙ නිබ්බුතෙ චාපි, සමෙ චිත්තෙ සමං ඵලං;
> චෙතොපණිධිහෙතු හි, සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගති’’න්ති. (වි. ව. 806);

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපන්නො අහොසීති. යොජනිකං කනකචෙතියං සත්තාහමාකාසෙව අට්ඨාසි, මහන්තෙන සමාගමො චාහොසි, සත්තාහං චෙතියං නානප්පකාරෙන පූජෙසුං. තතො භින්නලද්ධිකානං ලද්ධිභෙදො ජාතො, බුද්ධානුභාවෙන තං චෙතියං සකට්ඨානමෙව ගතං, තත්ථෙව තංඛණෙ මහන්තං පාසාණචෙතියං අහොසි. තස්මිං සමාගමෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියවත්ථු නවමං.

බුද්ධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චුද්දසමො වග්ගො.

පඨමභාණවාරං නිට්ඨිතං.

15. සුඛවග්ගො

1. ඤාතිකලහවූපසමනවත්ථු

සුසුඛං **වතාති** ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සක්කෙසු විහරන්තො කලහවූපසමනත්ථං ඤාතකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාකියකොලියා කිර කපිලවත්ථුනගරස්ස ච කොලියනගරස්ස ච අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සානි කරොන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසිකානම්පි කම්මකාරා සන්නිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු – ‘‘ඉදං උදකං උභයතො හරියමානං නෙව තුම්හාකං, න අම්හාකං පහොස්සති, අම්හාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා’’ති. ඉතරෙපි ආහංසු – ‘‘තුම්හෙසු කොට්ඨකෙ පූරෙත්වා ඨිතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකහාපණෙ ච ගහෙත්වා පච්ඡිපසිබ්බකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්හාකං ඝරද්වාරෙ විචරිතුං, අම්හාකම්පි සස්සං එකඋදකෙනෙව නිප්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්හාකං දෙථා’’ති. න මයං දස්සාමාති. මයම්පි න දස්සාමාති එවං කථං වඩ්ඪෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං ඝට්ටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසු.

කොලියකම්මකාරා වදන්ති – ‘‘තුම්හෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ සොණසිඞ්ගාලාදයො විය අත්තනො භගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො චෙව අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී’’ති. සාකියකම්මකාරාපි වදන්ති ‘‘තුම්හෙ ඉදානි කුට්ඨිනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථිනො ච අස්සා ච ඵලකාවුධානි ච අම්හාකං කිං කරිස්සන්තී’’ති. තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තානං අමච්චානං කථයිංසු, අමච්චා රාජකුලානං කථෙසුං. තතො සාකියා ‘‘භගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි ‘‘කොලරුක්ඛවාසීනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා’’ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු.

සත්ථාපි පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාතකෙ දිස්වා ‘‘මයි අගච්ඡන්තෙ ඉමෙ නස්සිස්සන්ති, මයා ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා එකකොව ආකාසෙන ගන්ත්වා රොහිණිනදියා මජ්ඣෙ ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. ඤාතකා සත්ථාරං දිස්වා ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා වන්දිංසු. අථ නෙ සත්ථා ආහ – ‘‘කිං කලහො නාමෙස, මහාරාජා’’ති? ‘‘න ජානාම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කො දානි ජානිස්සතී’’ති? තෙ ‘‘උපරාජා ජානිස්සති, සෙනාපති ජානිස්සතී’’ති ඉමිනා උපායෙන යාව දාසකම්මකරෙ පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, උදකකලහො’’ති ආහංසු. ‘‘උදකං කිං අග්ඝති, මහාරාජා’’ති? ‘‘අප්පග්ඝං, භන්තෙ’’ති. ‘‘ඛත්තියා කිං අග්ඝන්ති මහාරාජා’’ති? ‘‘ඛත්තියා

නාම අනග්ඝා, භන්තෙ''ති. ''අයුත්තං තුම්හාකං අප්පමත්තකං උදකං නිස්සාය අනග්ඝෙ ඛත්තියෙ නාසෙතු''න්ති. තෙ තුණ්හී අහෙසුං. අථ තෙ සත්ථා ආමන්තෙත්වා ''කස්මා මහාරාජා එවරූපං කරොථ, මයි අසන්තෙ අජ්ජ ලොහිතනදී පවත්තිස්සති, අයුත්තං වො කතං, තුම්හෙ පඤ්චහි වෙරෙහි සවෙරා විහරථ, අහං අවෙරො විහරාමි. තුම්හෙ කිලෙසාතුරා හුත්වා විහරථ, අහං අනාතුරො. තුම්හෙ කාමගුණපරියෙසනුස්සුක්කා හුත්වා විහරථ, අහං අනුස්සුක්කො විහරාමී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

197.

''සුසුඛං වත ජීවාම, වෙරිනෙසු අවෙරිනො,
වෙරිනෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අවෙරිනො.

198.

''සුසුඛං වත ජීවාම, ආතුරෙසු අනාතුරා;
ආතුරෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අනාතුරා.

199.

''සුසුඛං වත ජීවාම, උස්සුකෙසු අනුස්සුකා;
උස්සුකෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අනුස්සුකා''ති.

තත්ථ **සුසුඛ**න්ති සුට්ඨු සුඛං. ඉදං වුත්තං හොති – යෙ ගිහිනො සන්ධිච්ඡෙදාදිවසෙන, පබ්බජිතා වා පන වෙජ්ජකම්මාදිවසෙන ජීවිතවුත්තිං උප්පාදෙත්වා ''සුඛෙන ජීවාමා''ති වදන්ති, තෙහි මයමෙව සුසුඛං වත ජීවාම, යෙ මයං පඤ්චහි වෙරීහි වෙරිනෙසු මනුස්සෙසු අවෙරිනො, කිලෙසාතුරෙසු මනුස්සෙසු නික්කිලෙසතාය අනාතුරා, පඤ්චකාමගුණපරියෙසනෙ උස්සුකෙසු තාය පරියෙසනාය අභාවෙන අනුස්සුකාති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඤාතිකලහවූපසමනවත්ථු පඨමං.

2. මාරවත්ථු

සුසුඛං වත ජීවාමාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පඤ්චසාලාය බ්‍රාහ්මණගාමෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා පඤ්චසතානං කුමාරිකානං සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයං දිස්වා තං ගාමං උපනිස්සාය විහාසි. තාපි කුමාරිකායො එකස්මිං නක්ඛත්තදිවසෙ නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා අලඞ්කතපටියත්තා ගාමාභිමුඛියො පායිංසු. සත්ථාපි තං ගාමං පවිසිත්වා පිණ්ඩාය චරති. අථ මාරො සකලගාමවාසීනං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා යථා

සත්ථා කටච්ඡුභත්තමත්තම්පි න ලභති, එවං කත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛමන්තං සත්ථාරං ගාමද්වාරෙ ඨත්වා ආහ – ‘‘අපි, සමණ, පිණ්ඩපාතං ලභිත්ථා’’ති. ‘‘කිං පන ත්වං, පාපිම, තථා අකාසි, යථාහං පිණ්ඩං න ලභෙය්‍ය’’න්ති? ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, පුන පවිසථා’’ති. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘සචෙ පුන පවිසති, සබ්බෙසං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ඉමස්ස පුරතො පාණිං පහරිත්වා හස්සකෙළිං කරිස්සාමී’’ති. තස්මිං ඛණෙ තා කුමාරිකායො ගාමද්වාරං පත්වා සත්ථාරං දිස්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. මාරොපි සත්ථාරං ආහ – ‘‘අපි, භන්තෙ, පිණ්ඩං අලභමානා ජිඝච්ඡාදුක්ඛෙන පීළිතත්ථා’’ති. සත්ථා ‘‘අජ්ජ මයං, පාපිම, කිඤ්චි අලභිත්වාපි ආභස්සරලොකෙ මහාබ්‍රහ්මානො විය පීතිසුඛෙනෙව වීතිනාමෙස්සාමා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

200.

‘‘සුසුඛං වත ජීවාම, යෙසං නො නත්ථි කිඤ්චනං;
පීතිභක්ඛා භවිස්සාම, දෙවා ආභස්සරා යථා’’ති.

තත්ථ **යෙසං නොති** යෙසං අම්හාකං පලිබුජ්ඣනත්ථෙන රාගාදීසු කිඤ්චනෙසු එකම්පි කිඤ්චනං නත්ථි. **පීතිභක්ඛාති** යථා ආභස්සරා දෙවා පීතිභක්ඛා හුත්වා පීතිසුඛෙනෙව වීතිනාමෙන්ති, එවං මයම්පි, පාපිම, කිඤ්චි අලභිත්වා පීතිභක්ඛා භවිස්සාමාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි කුමාරිකායො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

මාරවත්ථු දුතියං.

3. කොසලරඤ්ඤො පරාජයවත්ථු

ජයං වෙරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොසලරඤ්ඤො පරාජයං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර කාසිකගාමං නිස්සාය භාගිනෙය්‍යෙන අජාතසත්තුනා සද්ධිං යුජ්ඣන්තො තෙන තයො වාරෙ පරාජිතො තතියවාරෙ චින්තෙසි – ‘‘අහං ඛීරමුඛම්පි දාරකං පරාජෙතුං නාසක්ඛිං, කිං මෙ ජීවිතෙනා’’ති. සො ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථස්ස සා පවත්ති සකලනගරං පත්ථරි. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ, රාජා කිර කාසිකගාමකං නිස්සාය තයො වාරෙ පරාජිතො, සො ඉදානි පරාජිත්වා ආගතො ‘ඛීරමුඛම්පි දාරකං පරාජෙතුං නාසක්ඛිං, කිං මෙ ජීවිතෙනා’ති ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපන්නො’’ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, ජිනන්තොපි වෙරං පසවති, පරාජිතො පන දුක්ඛං සෙතියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

201.

‘‘ජයං වෙරං පසවති, දුක්ඛං සෙති පරාජිතො;
උපසන්තො සුඛං සෙති, හිත්වා ජයපරාජය’’න්ති.

තත්ථ **ජයන්ති** පරං ජිනන්තො වෙරං පටිලභති. **පරාජිතොති** පරෙන පරාජිතො ‘‘කදා නු ඛො පච්චාමිත්තස්ස පිට්ඨිං දට්ඨුං සක්ඛිස්සාමී’’ති දුක්ඛං සෙති සබ්බිරියාපථෙසු දුක්ඛමෙව විහරතීති අත්ථො. **උපසන්තොති** අබ්භන්තරෙ උපසන්තරාගාදිකිලෙසො ඛීණාසවො ජයඤ්ච පරාජයඤ්ච හිත්වා සුඛං සෙති, සබ්බිරියාපථෙසු සුඛමෙව විහරතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කොසලරඤ්ඤො පරාජයවත්ථු තතියං.

4. අඤ්ඤතරකුලදාරිකාවත්ථු

නත්ථි රාගසමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුලදාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර මාතාපිතරො ආවාහං කත්වා මඞ්ගලදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා නිසීදි. සාපි ඛො වධුකා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උදකපරිස්සාවනාදීනි කරොන්තී අපරාපරං සඤ්චරති. සාමිකොපිස්සා තං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තස්ස රාගවසෙන ඔලොකෙන්තස්ස අන්තො කිලෙසො සමුදාචරි. සො අඤ්ඤාණාභිභූතො නෙව බුද්ධං උපට්ඨහි, න අසීති මහාථෙරෙ. හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘තං වධුකං ගණ්හිස්සාමී’’ති පන චිත්තං අකාසි. සත්ථා තස්සජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා යථා තං ඉත්ථිං න පස්සති, එවමකාසි. සො අදිස්වා සත්ථාරං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස ඔලොකෙත්වා ඨිතකාලෙ ‘‘කුමාරක, න හි රාගග්ගිනා සදිසො අග්ගි නාම, දොසකලිනා සදිසො කලි නාම, ඛන්ධපරිහරණදුක්ඛෙන සදිසං දුක්ඛං නාම අත්ථි, නිබ්බානසුඛසදිසං සුඛම්පි නත්ථියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

202.

‘‘නත්ථි රාගසමො අග්ගි, නත්ථි දොසසමො කලි;
නත්ථි ඛන්ධසමා දුක්ඛා, නත්ථි සන්තිපරං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **නත්ථි රාගසමොති** ධූමං වා ජාලං වා අඞ්ගාරං වා අදස්සෙත්වා අන්තොයෙව ඣාපෙත්වා භස්මමුට්ඨිං කාතුං සමත්ථො රාගෙන සමො අඤ්ඤො අග්ගි නාම නත්ථි. **කලීති** දොසෙන සමො අපරාධොපි නත්ථි. **ඛන්ධසමාති** ඛන්ධෙහි සමා. යථා පරිහරියමානා ඛන්ධා දුක්ඛා, එවං අඤ්ඤං දුක්ඛං නාම නත්ථි. **සන්තිපරන්ති** නිබ්බානතො උත්තරිං අඤ්ඤං සුඛම්පි නත්ථි. අඤ්ඤඤ්හි සුඛං සුඛමෙව, නිබ්බානං පරමසුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුමාරිකා ච කුමාරකො ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තස්මිං සමයෙ භගවා තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං දස්සනාකාරං අකාසීති.

අඤ්ඤතරකුලදාරිකාවත්ථු චතුත්ථං.

5. එකඋපාසකවත්ථු

ජිඝච්ඡාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ආළවියං විහරන්තො එකං උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ සත්ථා ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නොව පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ආළවියං එකං දුග්ගතමනුස්සං දිස්වා තස්සූපනිස්සයසම්පත්තිං ඤත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ආළවිං අගමාසි. ආළවිවාසිනො සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. සොපි දුග්ගතමනුස්සො ‘‘සත්ථා කිර ආගතො’’ති සුත්වා ‘‘සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සොස්සාමී’’ති මනං අකාසි. තංදිවසමෙව චස්ස එකො ගොණො පලායි. සො ‘‘කිං නු ඛො ගොණං පරියෙසිස්සාමි, උදාහු ධම්මං සුණාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ගොණං පරියෙසිත්වා පච්ඡා ධම්මං සොස්සාමී’’ති පාතොව ගෙහා නික්ඛමි. ආළවිවාසිනොපි බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා පරිවිසිත්වා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හිංසු. සත්ථා ‘‘යං නිස්සාය අහං තිංසයොජනමග්ගං ආගතො, සො ගොණං පරියෙසිතුං අරඤ්ඤං පවිට්ඨො, තස්මිං ආගතෙයෙව ධම්මං දෙසෙස්සාමී’’ති තුණ්හී අහොසි.

සොපි මනුස්සො දිවා ගොණං දිස්වා ගොගණෙ පක්ඛිපිත්වා ‘‘සචෙපි අඤ්ඤං නත්ථි, සත්ථු වන්දනමත්තම්පි කරිස්සාමී’’ති ජිඝච්ඡාපීළිතොපි ගෙහං ගමනාය මනං අකත්වා වෙගෙන සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස ඨිතකාලෙ දානවෙය්‍යාවටිකං ආහ – ‘‘අත්ථි කිඤ්චි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අතිරිත්තභත්ත’’න්ති? ‘‘භන්තෙ, සබ්බං අත්ථී’’ති. තෙන හි ‘‘ඉමං පරිවිසාහී’’ති. සො සත්ථාරා වුත්තට්ඨානෙයෙව තං නිසීදාපෙත්වා යාගුඛාදනීයභොජනීයෙහි සක්කච්චං පරිවිසි. සො භුත්තභත්තො මුඛං වික්ඛාලෙසි. ඨපෙත්වා කිර ඉමං ඨානං තීසු පිටකෙසු අඤ්ඤත්ථ ගතාගතස්ස භත්තවිචාරණං නාම නත්ථි. තස්ස පස්සද්ධදරථස්ස චිත්තං එකග්ගං අහොසි. අථස්ස සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා සච්චානි පකාසෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සත්ථාපි අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. මහාජනො සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්ති.

භික්ඛූ සත්ථාරා සද්ධිං ගච්ඡන්තායෙව උජ්ඣායිංසු – ‘‘පස්සථාවුසො, සත්ථු කම්මං, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු එවරූපං නත්ථි, අජ්ජ පනෙකං මනුස්සං දිස්වාව යාගුආදීනි විචාරෙත්වා දාපෙසී’’ති. සත්ථා නිවත්තිත්වා ඨිතකොව ‘‘කිං කථෙථ, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, අහං

තිංසයොජනං කන්තාරං ආගච්ඡන්තො තස්ස උපාසකස්සූපනිස්සයං දිස්වා ආගතො, සො අතිවිය ජිඝච්ඡිතො, පාතොව පට්ඨාය ගොණං පරියෙසන්තො අරඤ්ඤෙ විචරි. 'ජිඝච්ඡදුක්ඛෙන ධම්මෙ දෙසියමානෙපි පටිවිජ්ඣිතුං න සක්ඛිස්සතී'ති චින්තෙත්වා එවං අකාසිං, ජිඝච්ඡාරොගසදිසො රොගො නාම නත්ථී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

203.

''ජිඝච්ඡාපරමා රොගා, සඞ්ඛාරපරමා දුඛා;
එතං ඤත්වා යථාභූතං, නිබ්බානං පරමං සුඛ''න්ති.

තත්ථ **ජිඝච්ඡාපරමා රොගාති** යස්මා අඤ්ඤො රොගො සකිං තිකිච්ඡිතො විනස්සති වා තදඞ්ගවසෙන වා පහීයති, ජිඝච්ඡා පන නිච්චකාලං තිකිච්ඡිතබ්බායෙවාති සෙසරොගානං අයං පරමා නාම. **සඞ්ඛාරාති** පඤ්ච ඛන්ධා. **එතං ඤත්වාති** ජිඝච්ඡාසමො රොගො නත්ථි, ඛන්ධපරිහරණසමං දුක්ඛං නාම නත්ථීති එතමත්ථං යථාභූතං ඤත්වා පණ්ඩිතො නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. **නිබ්බානං පරමං සුඛන්ති** තඤ්හි සබ්බසුඛානං පරමං උත්තමං සුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

එකඋපාසකවත්ථු පඤ්චමං.

6. පසෙනදිකොසලවත්ථු

ආරොග්‍යපරමා ලාභාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො රාජානං පසෙනදිකොසලං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනං තදුපියෙන සූපබ්‍යඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. එකදිවසං භුත්තපාතරාසො භත්තසම්මදං අවිනොදෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්තති, නිද්දාය අභිභූයමානොපි උජුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වාව ආගතොසී''ති? ''ආම, භන්තෙ, භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං හොතී''ති. අථ නං සත්ථා, ''මහාරාජ, අතිබහුභොජනං එවං දුක්ඛං හොතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො''ති. (ධ. ප. 325); –

ඉමාය ගාථාය ඔවදිත්වා, ‘‘මහාරාජ, භොජනං නාම මත්තාය භුඤ්ජිතුං වට්ටති. මත්තභොජිනො හි සුඛං හොතී’’ති උත්තරි ඔවදන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘මනුජස්ස සදා සතීමතො,
මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා,
සණිකං ජීරති ආයුපාලය’’න්ති. (සං. නි. 1.124);

රාජා ගාථං උග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛි, සමීපෙ ඨිතං පන භාගිනෙය්‍යං, සුදස්සනං නාම මාණවං ‘‘ඉමං ගාථං උග්ගණ්හ, තාතා’’ති ආහ. සො තං ගාථං උග්ගණ්හිත්වා ‘‘කිං කරොමි, භන්තෙ’’ති සත්ථාරං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ ඉමං ගාථං වදෙය්‍යාසි, රාජා අත්ථං සල්ලක්ඛෙත්වා යං පිණ්ඩං ඡඩ්ඩෙස්සති, තස්මිං පිණ්ඩෙ සිත්ථගණනාය රඤ්ඤො භත්තපචනකාලෙ තත්තකෙ තණ්ඩුලෙ හරෙය්‍යාසී’’ති. සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සායම්පි පාතොපි රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ තං ගාථං උදාහරිත්වා තෙන ඡඩ්ඩිතපිණ්ඩෙ සිත්ථගණනාය තණ්ඩුලෙ හාපෙසි. රාජාපි තස්ස ගාථං සුත්වා සහස්සං සහස්සං දාපෙසි. සො අපරෙන සමයෙන නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨහිත්වා සුඛප්පත්තො තනුසරීරො අහොසි.

අථෙකදිවසං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, ඉදානි මෙ සුඛං ජාතං, මිගම්පි අස්සම්පි අනුබන්ධිත්වා ගණ්හනසමත්ථො ජාතොම්හි. පුබ්බෙ මෙ භාගිනෙය්‍යෙන සද්ධිං යුද්ධමෙව හොති, ඉදානි වජිරකුමාරිං නාම ධීතරං භාගිනෙය්‍යස්ස දත්වා සො ගාමො තස්සායෙව න්හානචුණ්ණමූලං කත්වා දින්නො, තෙන සද්ධිං විග්ගහො වූපසන්තො, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාතං. කුලසන්තකං රාජමණිරතනං නො ගෙහෙ පුරිමදිවසෙ නට්ඨං, තම්පි ඉදානි හත්ථපත්තං ආගතං, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාතං. තුම්හාකං සාවකෙහි සද්ධිං විස්සාසං ඉච්ඡන්තෙන ඤාතිධීතාපි නො ගෙහෙ කතා, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාත’’න්ති. සත්ථා ‘‘ආරොග්‍යං නාම, මහාරාජ, පරමො ලාභො, යථාලද්ධෙන සන්තුට්ඨභාවසදිසම්පි ධනං, විස්සාසසදිසො ච පරමා ඤාති, නිබ්බානසදිසඤ්ච සුඛං නාම නත්ථී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

204.
‘‘ආරොග්‍යපරමා ලාභා, සන්තුට්ඨීපරමං ධනං;
විස්සාසපරමා ඤාති, නිබ්බානපරමං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **ආරොග්‍යපරමා ලාභාති** අරොගභාවපරමා ලාභා. රොගිනො හි විජ්ජමානාපි ලාභා අලාභායෙව, තස්මා අරොගස්ස සබ්බලාභා ආගතාව

හොන්ති. තෙනෙතං වුත්තං – ‘‘ආරොග්‍යපරමා ලාභා’’ති. **සන්තුට්ඨීපරමං ධනන්ති** ගිහිනො වා පබ්බජිතස්ස වා යං අත්තනා ලද්ධං අත්තනො සන්තකං, තෙනෙව තුස්සනභාවො සන්තුට්ඨී නාම සෙසධනෙහි පරමං ධනං. **විස්සාසපරමා ඤාතීති** මාතා වා හොතු පිතා වා, යෙන සද්ධිං විස්සාසො නත්ථි, සො අඤ්ඤාතකොව. යෙන අඤ්ඤාතකෙන පන සද්ධිං විස්සාසො අත්ථි, සො අසම්බන්ධොපි පරමො උත්තමො ඤාති. තෙන වුත්තං – ‘‘විස්සාසපරමා ඤාතී’’ති. නිබ්බානසදිසං පන සුඛං නාම නත්ථි, තෙනෙවාහ – **නිබ්බානපරමං සුඛන්ති**.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පසෙනදිකොසලවත්ථු ඡට්ඨං.

7. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

පවිවෙකරසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා හි, ‘‘භික්ඛවෙ, අහං ඉතො චතූහි මාසෙහි පරිනිබ්බායිස්සාමී’’ති වුත්තෙ සත්ථු සන්තිකෙ සත්ත භික්ඛුසතානි සන්තාසං ආපජ්ජිංසු, ඛීණාසවානං ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි, පුථුජ්ජනා අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු. භික්ඛූ වග්ගා වග්ගා හුත්වා ‘‘කිං නු ඛො කරිස්සාමා’’ති මන්තෙන්තා විචරන්ති. අථෙකො තිස්සත්ථෙරො නාම භික්ඛු ‘‘සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව මයා අරහත්තං ගණ්හිතුං වට්ටතී’’ති චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකොව විහාසි. භික්ඛූනං සන්තිකෙ ගමනං වා කෙනචි සද්ධිං කථාසල්ලාපො වා නත්ථි. අථ නං භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘ආවුසො, තිස්ස කස්මා එවං කරොසී’’ති. සො තෙසං කථං න සුණාති. තෙ තස්ස පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙසු තිස්සත්ථෙරස්ස සිනෙහො නත්ථී’’ති ආහංසු. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘කස්මා තිස්ස එවං අකාසී’’ති පුච්ඡිත්වා තෙන අත්තනො අධිප්පායෙ ආරොචිතෙ ‘‘සාධු, තිස්සා’’ති සාධුකාරං දත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, මයි සිනෙහො තිස්සසදිසොව හොතු. ගන්ධමාලාදීහි පූජං කරොන්තාපි නෙව මං පූජෙන්ති, ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජමානායෙව පන මං පූජෙන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

205.

‘‘පවිවෙකරසං පිත්වා, රසං උපසමස්ස ච;
නිද්දරො හොති නිප්පාපො, ධම්මපීතිරසං පිව’’න්ති.

තත්ථ **පවිවෙකරසන්ති** පවිවෙකතො උප්පන්නං රසං, එකීභාවසුඛන්ති අත්ථො. **පිත්වාති** දුක්ඛපරිඤ්ඤාදීනි කරොන්තො ආරම්මණතො සච්ඡිකිරියාවසෙන පිවිත්වා. **උපසමස්ස චාති** කිලෙසූපසමනිබ්බානස්ස ච

රසං පිත්වා. **නිද්දරො හොතීති** තෙන උභයරසපානෙන ඛීණාසවො භික්ඛු අබ්භන්තරෙ රාගදරථාදීනං අභාවෙන නිද්දරො චෙව නිප්පාපො ච හොති. **රසං පිවන්ති** නවවිධලොකුත්තරධම්මවසෙන උප්පන්නං පීතිරසං පිවන්තොපි නිද්දරො නිප්පාපො ච හොති.

දෙසනාවසානෙ තිස්සත්ථෙරො අරහත්තං පාපුණි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. සක්කවත්ථු

සාහු දස්සනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවගාමකෙ විහරන්තො සක්කං ආරබ්භ කථෙසි.

තථාගතස්ස හි ආයුසඞ්ඛාරෙ විස්සට්ඨෙ ලොහිතපක්ඛන්දිකාබාධස්ස උප්පන්නභාවං ඤත්වා සක්කො දෙවරාජා ''මයා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ගිලානුපට්ඨානං කාතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා තිගාවුතප්පමාණං අත්තභාවං විජහිත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා හත්ථෙහි පාදෙ පරිමජ්ජි. අථ නං සත්ථා ආහ ''කො එසො''ති? ''අහං, භන්තෙ, සක්කො''ති. ''කස්මා ආගතොසී''ති? ''තුම්හෙ ගිලානෙ උපට්ඨහිතුං, භන්තෙ''ති. ''සක්ක, දෙවානං මනුස්සගන්ධො යොජනසතතො පට්ඨාය ගලෙ බද්ධකුණපං විය හොති, ගච්ඡ ත්වං, අත්ථි මෙ ගිලානුපට්ඨකා භික්ඛූ''ති. ''භන්තෙ, චතුරාසීතියොජනසහස්සමත්ථකෙ ඨිතො තුම්හාකං සීලගන්ධං ඝායිත්වා ආගතො, අහමෙව උපට්ඨහිස්සාමී''ති සො සත්ථු සරීරවළඤ්ජනභාජනං අඤ්ඤස්ස හත්ථෙනාපි ඡුපිතුං අදත්වා සීසෙයෙව ඨපෙත්වා නීහරන්තො මුඛසඞ්කොචනමත්තම්පි න අකාසි, ගන්ධභාජනං පරිහරන්තො විය අහොසි. එවං සත්ථාරං පටිජග්ගිත්වා සත්ථු ඵාසුකකාලෙයෙව අගමාසි.

භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''අහො සත්ථරි සක්කස්ස සිනෙහො, එවරූපං නාම දිබ්බසම්පත්තිං පහාය මුඛසඞ්කොචනමත්තම්පි අකත්වා ගන්ධභාජනං නීහරන්තො විය සත්ථු සරීරවළඤ්ජනභාජනං සීසෙන නීහරන්තො උපට්ඨානමකාසී''ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා කිං වදෙථ, භික්ඛවෙ, අනච්ඡරියං එතං, යං සක්කො දෙවරාජා මයි සිනෙහං කරොති. අයං සක්කො හි දෙවරාජා මං නිස්සාය ජරසක්කභාවං විජහිත්වා සොතාපන්නො හුත්වා තරුණසක්කස්ස භාවං පත්තො, අහං හිස්ස මරණභයතජ්ජිතස්ස පඤ්චසිඛගන්ධබ්බදෙවපුත්තං පුරතො කත්වා ආගතකාලෙ ඉන්දසාලගුහායං දෙවපරිසාය මජ්ඣෙ නිසින්නස්ස –

> ''පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;
> තස්ස තස්සෙව පඤ්හස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ''ති. (දී. නි. 2.356) –

වත්වා තස්ස කඞ්ඛං විනොදෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ චුද්දසන්නං පාණකොටීනං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සක්කොපි යථානිසින්නොව සොතාපත්තිඵලං පත්වා තරුණසක්කො ජාතො. එවමස්සාහං බහූපකාරො. තස්ස මයි සිනෙහො නාම අනච්ඡරියො. භික්ඛවෙ, අරියානඤ්හි දස්සනම්පි සුඛං, තෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ සන්නිවාසොපි සුඛො. බාලෙහි සද්ධිං පන සබ්බමෙතං දුක්ඛන්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

206.

‘‘සාහු දස්සනමරියානං, සන්නිවාසො සදා සුඛො;
අදස්සනෙන බාලානං, නිච්චමෙව සුඛී සියා.

207.

‘‘බාලසඞ්ගතචාරී හි, දීඝමද්ධාන සොචති;
දුක්ඛො බාලෙහි සංවාසො, අමිත්තෙනෙව සබ්බදා;
ධීරො ච සුඛසංවාසො, ඤාතීනංව සමාගමො’’.

තස්මා හි –

208.

‘‘ධීරඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච බහුස්සුතඤ්ච,ධොරය්හසීලං වතවන්තමරියං;
තං තාදිසං සප්පුරිසං සුමෙධං,භජෙථ නක්ඛත්තපථං ච චන්දිමා’’ති.

තත්ථ **සාහූති** සුන්දරං භද්දකං. **සන්නිවාසොති** න කෙවලඤ්ච තෙසං දස්සනමෙව, තෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ නිසීදනාදිභාවොපි තෙසං වත්තපටිවත්තං කාතුං ලභනභාවොපි සාධුයෙව. **බාලසඞ්ගතචාරී හීති** යො බාලෙන සහචාරී. **දීඝමද්ධානන්ති** සො බාලසහායෙන ‘‘එහි සන්ධිච්ඡෙදාදීනි කරොමා’’ති වුච්චමානො තෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දො හුත්වා තානි කරොන්තො හත්ථච්ඡෙදාදීනි පත්වා දීඝමද්ධානං සොචති. **සබ්බදාති** යථා අසිහත්ථෙන වා අමිත්තෙන ආසීවිසාදීහි වා සද්ධිං එකතො වාසො නාම නිච්චං දුක්ඛො, තථෙව බාලෙහි සද්ධින්ති අත්ථො. **ධීරො ච සුඛසංවාසොති** එත්ථ සුඛො සංවාසො එතෙනාති සුඛසංවාසො, පණ්ඩිතෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙ සංවාසො සුඛොති අත්ථො. කථං? **ඤාතීනංව සමාගමොති** යථාපි ඤාතීනං සමාගමො සුඛො, එවං සුඛො.

තස්මා හීති යස්මා බාලෙහි සද්ධිං සංවාසො දුක්ඛො, පණ්ඩිතෙන සද්ධිං සුඛො, තස්මා හි ධිතිසම්පන්නං ධීරඤ්ච, ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසම්පන්නං පඤ්ඤඤ්ච, ආගමාධිගමසම්පන්නං බහුස්සුතඤ්ච, අරහත්තපාපනකසඞ්ඛාතාය ධුරවහනසීලතාය ධොරය්හසීලං, සීලවතෙන චෙව ධුතඞ්ගවතෙන ච වතවන්තං, කිලෙසෙහි ආරකතාය අරියං,

තථාරූපං සප්පුරිසං සොභනපඤ්ඤං යථා නිම්මලං නක්ඛත්තපථසඞ්ඛාතං ආකාසං චන්දිමා භජති, එවං භජෙථ පයිරුපාසෙථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සක්කවත්ථු අට්ඨමං.

සුඛවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පන්නරසමො වග්ගො.

16. පියවග්ගො

1. තයොජනපබ්බජිතවත්ථු

අයොගෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තයො පබ්බජිතෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකස්මිං කුලෙ මාතාපිතූනං එකපුත්තකො අහොසි පියො මනාපො. සො එකදිවසං ගෙහෙ නිමන්තිතානං භික්ඛූනං අනුමොදනං කරොන්තානං ධම්මකථං සුත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා මාතාපිතරො පබ්බජ්ජං යාචි. තෙ නානුජානිංසු. තස්ස එතදහොසි – ‘‘අහං මාතාපිතූනං අපස්සන්තානංයෙව බහි ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති. අථස්ස පිතා බහි නික්ඛමන්තො ‘‘ඉමං රක්ඛෙය්‍යාසී’’ති මාතරං පටිච්ඡාපෙසි, මාතා බහි නික්ඛමන්තී පිතරං පටිච්ඡාපෙසි. අථස්ස එකදිවසං පිතරි බහි ගතෙ මාතා ‘‘පුත්තං රක්ඛිස්සාමී’’ති එකං ද්වාරබාහං නිස්සාය එකං පාදෙහි උප්පීළෙත්වා ඡමාය නිසින්නා සුත්තං කන්තති. සො ‘‘ඉමං වඤ්චෙත්වා ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘අම්ම, ථොකං තාව අපෙහි, සරීරවළඤ්ජං කරිස්සාමී’’ති වත්වා තාය පාදෙ සමිඤ්ජිතෙ නික්ඛමිත්වා වෙගෙන විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා ‘‘පබ්බාජෙථ මං, භන්තෙ’’ති යාචිත්වා තෙසං සන්තිකෙ පබ්බජි.

අථස්ස පිතා ආගන්ත්වා මාතරං පුච්ඡි – ‘‘කහං මෙ පුත්තො’’ති? ‘‘සාමි, ඉමස්මිං පදෙසෙ අහොසී’’ති. සො ‘‘කහං නු ඛො මෙ පුත්තො’’ති ඔලොකෙන්තො තං අදිස්වා ‘‘විහාරං ගතො භවිස්සතී’’ති විහාරං ගන්ත්වා පුත්තං පබ්බජිතං දිස්වා කන්දිත්වා රොදිත්වා, ‘‘තාත, කිං මං නාසෙසී’’ති වත්වා ‘‘මම පුත්තෙ පබ්බජිතෙ අහං ඉදානි ගෙහෙ කිං කරිස්සාමී’’ති සයම්පි භික්ඛූ යාචිත්වා පබ්බජි. අථස්ස මාතාපි ‘‘කිං නු ඛො මෙ පුත්තො ච පති ච චිරායන්ති, කච්චි විහාරං ගන්ත්වා පබ්බජිතා’’ති තෙ ඔලොකෙන්තී විහාරං ගන්ත්වා උභොපි පබ්බජිතෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙසං පබ්බජිතකාලෙ මම ගෙහෙන කො අත්ථො’’ති සයම්පි භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි. තෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති, විහාරෙපි භික්ඛුනිඋපස්සයෙපි එකතොව නිසීදිත්වා සල්ලපන්තා දිවසං වීතිනාමෙන්ති. තෙන භික්ඛූපි භික්ඛුනියොපි උබ්බාළ්හා හොන්ති.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ නෙසං කිරියං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර තුම්හෙ එවං කරොථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්ච’’න්ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා එවං කරොථ? න හි එස පබ්බජිතානං යොගො’’ති. ‘‘භන්තෙ, විනා භවිතුං න සක්කොමා’’ති. ‘‘පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එවං කරණං අයුත්තං. පියානඤ්හි අදස්සනං, අප්පියානඤ්ච දස්සනං දුක්ඛමෙව. තස්මා සත්තෙසු ච සඞ්ඛාරෙසු ච කඤ්චි පියං වා අප්පියං වා කාතුං න වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

209.

''අයොගෙ යුඤ්ජමත්තානං, යොගස්මිඤ්ච අයොජයං;
අත්ථං හිත්වා පියග්ගාහී, පිහෙතත්තානුයොගිනං.

210.

''මා පියෙහි සමාගඤ්ඡි, අප්පියෙහි කුදාචනං;
පියානං අදස්සනං දුක්ඛං, අප්පියානඤ්ච දස්සනං.

211.

''තස්මා පියං න කයිරාථ, පියාපායො හි පාපකො;
ගන්ථා තෙසං න විජ්ජන්ති, යෙසං නත්ථි පියාප්පිය''න්ති.

තත්ථ **අයොගෙති** අයුඤ්ජිතබ්බෙ අයොනිසොමනසිකාරෙ. වෙසියාගොචරාදිභෙදස්ස හි ඡබ්බිධස්ස අගොචරස්ස සෙවනං ඉධ අයොනිසොමනසිකාරො නාම, තස්මිං අයොනිසොමනසිකාරෙ අත්තානං යුඤ්ජන්තොති අත්ථො. **යොගස්මින්ති** තබ්බිපරීතෙ ච යොනිසොමනසිකාරෙ අයුඤ්ජන්තොති අත්ථො. **අත්ථං හිත්වාති** පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අධිසීලාදිසික්ඛත්තයං අත්ථො නාම, තං අත්ථං හිත්වා. **පියග්ගාහීති** පඤ්චකාමගුණසඞ්ඛාතං පියමෙව ගණ්හන්තො. **පිහෙතත්තානුයොගිනන්ති** තාය පටිපත්තියා සාසනතො චුතො ගිහිභාවං පත්වා පච්ඡා යෙ අත්තානුයොගං අනුයුත්තා සීලාදීනි සම්පාදෙත්වා දෙවමනුස්සානං සන්තිකා සක්කාරං ලභන්ති, තෙසං පිහෙති, ''අහො වතාහම්පි එවරූපො අස්ස''න්ති ඉච්ඡතීති අත්ථො.

මා පියෙහීති පියෙහි සත්තෙහි වා සඞ්ඛාරෙහි වා කුදාචනං එකක්ඛණෙපි න සමාගච්ඡෙය්‍ය, තථා අප්පියෙහි. කිං කාරණා? පියා නඤ්හි වියොගවසෙන අදස්සනං අප්පියානඤ්ච උපසඞ්කමනවසෙන දස්සනං නාම දුක්ඛං. **තස්මාති** යස්මා ඉදං උභයම්පි දුක්ඛං, තස්මා කඤ්චි සත්තං වා සඞ්ඛාරං වා පියං නාම න කරෙය්‍ය. **පියාපායො හීති** පියෙහි අපායො වියොගො. **පාපකොති** ලාමකො. **ගන්ථා තෙසං න විජ්ජන්තීති** යෙසං පියං නත්ථි, තෙසං අභිජ්ඣාකායගන්ථො පහීයති. යෙසං අප්පියං නත්ථි, තෙසං බ්‍යාපාදො කායගන්ථො. තෙසු පන ද්වීසු පහීනෙසු සෙසගන්ථා පහීනා හොන්ති. තස්මා පියං වා අප්පියං වා න කත්තබ්බන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති. තෙන පන තයො ජනා ''මයං විනා භවිතුං න සක්කොමා''ති විබ්භමිත්වා ගෙහමෙව අගමිංසූති.

තයොජනපබ්බජිතවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරකුටුම්බිකවත්ථු

පියතො ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුටුම්බිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි අත්තනො පුත්තෙ කාලකතෙ පුත්තසොකාභිභූතො ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති, පුත්තසොකං සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයං දිස්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො එකං පච්ඡාසමණං ගහෙත්වා තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථු ආගතභාවං සුත්වා ''මයා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කාතුකාමො භවිස්සතී''ති සත්ථාරං පවෙසෙත්වා ගෙහමජ්ඣෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සත්ථරි නිසින්නෙ ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ''කිං නු ඛො, උපාසක, දුක්ඛිතොසී''ති පුච්ඡිත්වා තෙන පුත්තවියොගදුක්ඛෙ ආරොචිතෙ, ''උපාසක, මා චින්තයි, ඉදං මරණං නාම න එකස්මිංයෙව ඨානෙ, න ච එකස්සෙව හොති, යාවතා පන භවුප්පත්ති නාම අත්ථි, සබ්බසත්තානං හොතියෙව. එකසඞ්ඛාරොපි නිච්චො නාම නත්ථි. තස්මා 'මරණධම්මං මතං, භිජ්ජනධම්මං භින්න'න්ති යොනිසො පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, න සොචිතබ්බං. පොරාණපණ්ඩිතාපි හි පුත්තස්ස මතකාලෙ 'මරණධම්මං මතං, භිජ්ජනධම්මං භින්න'න්ති සොකං අකත්වා මරණස්සතිමෙව භාවයිංසූ''ති වත්වා, ''භන්තෙ, කෙ එවමකංසු, කදා ච අකංසු, ආචික්ඛථ මෙ''ති යාචිතො තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා –

''උරගොව තචං ජිණ්ණං, හිත්වා ගච්ඡති සං තනුං;
එවං සරීරෙ නිබ්භොගෙ, පෙතෙ කාලකතෙ සති.

''ඩය්හමානො න ජානාති, ඤාතීනං පරිදෙවිතං;
තස්මා එතං න සොචාමි, ගතො සො තස්ස යා ගතී''ති. (ජා. 1.5.19-20) –

ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ **උරගජාතකං** විත්ථාරෙත්වා ''එවං පුබ්බෙ පණ්ඩිතා පියපුත්තෙ කාලකතෙ යථා එතරහි ත්වං කම්මන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා නිරාහාරො රොදන්තො විචරසි, තථා අවිචරිත්වා මරණස්සතිභාවනාබලෙන සොකං අකත්වා ආහාරං පරිභුඤ්ජිංසු, කම්මන්තඤ්ච අධිට්ඨහිංසු. තස්මා 'පියපුත්තො මෙ කාලකතො'ති මා චින්තයි. උප්පජ්ජමානො හි සොකො වා භයං වා පියමෙව නිස්සාය උප්පජ්ජතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

212.
''පියතො ජායතී සොකො, පියතො ජායතී භයං;
පියතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **පියතොති** වට්ටමූලකො හි සොකො වා භයං වා උප්පජ්ජමානං පියමෙව සත්තං වා සඞ්ඛාරං වා නිස්සාය උප්පජ්ජති, තතො පන විප්පමුත්තස්ස උභයම්පෙතං නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුටුම්බිකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරකුටුම්බිකවත්ථු දුතියං.

3. විසාඛාවත්ථු

පෙමතො ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විසාඛං උපාසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර පුත්තස්ස ධීතරං සුදත්තං නාම කුමාරිකං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙත්වා ගෙහෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චං කාරෙසි. සා අපරෙන සමයෙන කාලමකාසි. සා තස්සා සරීරනික්ඛෙපං කාරෙත්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී දුක්ඛිනී දුම්මනා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ''කිං නු ඛො ත්වං, විසාඛෙ, දුක්ඛිනී දුම්මනා අස්සුමුඛා රොදමානා නිසින්නා''ති ආහ. සා තමත්ථං ආරොචෙත්වා ''පියා මෙ, භන්තෙ, සා කුමාරිකා වත්තසම්පන්නා, ඉදානි තථාරූපං න පස්සාමී''ති ආහ. ''කිත්තකා පන, විසාඛෙ, සාවත්ථියං මනුස්සා''ති? ''භන්තෙ, තුම්හෙහියෙව මෙ කථිතං සත්ත ජනකොටියො''ති. ''සචෙ පනායං එත්තකො ජනො තව නත්තාය සදිසො භවෙය්‍ය, ඉච්ඡෙය්‍යාසි න''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. ''කති පන ජනා සාවත්ථියං දෙවසිකං කාලං කරොන්තී''ති? ''බහූ, භන්තෙ''ති. ''නනු එවං, භන්තෙ, තව අසොචනකාලො න භවෙය්‍ය, රත්තින්දිවං රොදන්තීයෙව විචරෙය්‍යාසී''ති. ''හොතු, භන්තෙ, ඤාතං මයා''ති. අථ නං සත්ථා ''තෙන හි මා සොචි, සොකො වා භයං වා පෙමතොව ජායතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

213.

''පෙමතො ජායතී සොකො, පෙමතො ජායතී භයං;
පෙමතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **පෙමතොති** පුත්තධීතාදීසු කතං පෙමමෙව නිස්සාය සොකො ජායතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

විසාඛාවත්ථු තතියං.

4. ලිච්ඡවීවත්ථු

රතියා ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං නිස්සාය කූටාගාරසාලායං විහරන්තො ලිච්ඡවී ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර එකස්මිං ඡණදිවසෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසෙහි අලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා උය්‍යානගමනත්ථාය නගරා නික්ඛමිංසු. සත්ථා පිණ්ඩාය පවිසන්තො තෙ දිස්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''පස්සථ, භික්ඛවෙ, ලිච්ඡවයො, යෙහි දෙවා තාවතිංසා න දිට්ඨපුබ්බා, තෙ ඉමෙ ඔලොකෙන්තූ''ති වත්වා නගරං පාවිසි. තෙපි උය්‍යානං ගච්ඡන්තා එකං නගරසොභිනිං ඉත්ථිං ආදාය ගන්ත්වා තං නිස්සාය ඉස්සාභිභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා ලොහිතං නදිං විය පවත්තයිංසු. අථ නෙ මඤ්චෙනාදාය උක්ඛිපිත්වා ආගමංසු. සත්ථාපි කතභත්තකිච්චො නගරා නික්ඛමි. භික්ඛූපි ලිච්ඡවයො තථා නීයමානෙ දිස්වා සත්ථාරං ආහංසු – ''භන්තෙ, ලිච්ඡවිරාජානො පාතොව අලඞ්කතපටියත්තා දෙවා විය නගරා නික්ඛමිත්වා ඉදානි එකං ඉත්ථිං නිස්සාය ඉමං බ්‍යසනං පත්තා''ති. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, සොකො වා භයං වා උප්පජ්ජමානං රතිං නිස්සාය උප්පජ්ජතියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

214.

''රතියා ජායතී සොකො, රතියා ජායතී භයං;
රතියා විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **රතියාති** පඤ්චකාමගුණරතිතො, තං නිස්සායාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ලිච්ඡවීවත්ථු චතුත්ථං.

5. අනිත්ථිගන්ධකුමාරවත්ථු

කාමතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනිත්ථිගන්ධකුමාරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බ්‍රහ්මලොකා චුතසත්තො සාවත්ථියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො ජාතදිවසතො පට්ඨාය ඉත්ථිසමීපං උපගන්තුං න ඉච්ඡති, ඉත්ථියා ගය්හමානො රොදති. වත්ථචුම්බටකෙන නං ගහෙත්වා ථඤ්ඤං පායෙන්ති. සො වයප්පත්තො මාතාපිතූහි, ''තාත, ආවාහං තෙ කරිස්සාමා''ති වුත්තෙ ''න මෙ ඉත්ථියා අත්ථො''ති පටික්ඛිපිත්වා පුනප්පුනං යාචියමානො පඤ්චසතෙ සුවණ්ණකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා රත්තසුවණ්ණනික්ඛසහස්සං දාපෙත්වා අතිවිය පාසාදිකං ඝනකොට්ටිමං ඉත්ථිරූපං කාරෙත්වා පුන මාතාපිතූහි, ''තාත, තයි ආවාහං අකරොන්තෙ කුලවංසො න පතිට්ඨහිස්සති, කුමාරිකං තෙ ආනෙස්සාමා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි සචෙ මෙ එවරූපං කුමාරිකං ආනෙස්සථ, කරිස්සාමි වො

වචන''න්ති තං සුවණ්ණරූපකං දස්සෙති. අථස්ස මාතාපිතරො අභිඤ්ඤාතෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා ''අම්හාකං පුත්තො මහාපුඤ්ඤො, අවස්සං ඉමිනා සද්ධිං කතපුඤ්ඤා කුමාරිකා භවිස්සති, ගච්ඡථ ඉමං සුවණ්ණරූපකං ගහෙත්වා එවරූපං කුමාරිකං ආහරථා''ති පහිණිංසු. තෙ ''සාධූ''ති චාරිකං චරන්තා මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං ගතා. තස්මිඤ්ච නගරෙ එකා සොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරූපා කුමාරිකා අහොසි, තං මාතාපිතරො සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්සූපරිමතලෙ පරිවාසෙසුං. තෙපි ඛො බ්‍රාහ්මණා ''සචෙ ඉධ එවරූපා කුමාරිකා භවිස්සති, ඉමං දිස්වා 'අයං අසුකස්ස කුලස්ස ධීතා විය අභිරූපා'ති වක්ඛන්තී''ති තං සුවණ්ණරූපකං තිත්ථමග්ගෙ ඨපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු.

අථස්ස කුමාරිකාය ධාතී තං කුමාරිකං න්හාපෙත්වා සයම්පි න්හායිතුකාමා හුත්වා තිත්ථං ආගතා තං රූපකං දිස්වා ''ධීතා මෙ''ති සඤ්ඤාය ''දුබ්බිනීතාසි, ඉදානෙවාහං න්හාපෙත්වා නික්ඛන්තා, ත්වං මයා පුරෙතරං ඉධාගතාසී''ති හත්ථෙන පහරිත්වා ථද්ධභාවඤ්චෙව නිබ්බිකාරතඤ්ච ඤත්වා ''අහං මෙ, ධීතාති සඤ්ඤමකාසිං, කිං නාමෙත''න්ති ආහ. අථ නං තෙ බ්‍රාහ්මණා ''එවරූපා තෙ, අම්ම, ධීතා''ති පුච්ඡිංසු. අයං මම ධීතු සන්තිකෙ කිං අග්ඝතීති? තෙන හි තෙ ධීතරං අම්හාකං දස්සෙහීති. සා තෙහි සද්ධිං ගෙහං ගන්ත්වා සාමිකානං ආරොචෙසි. තෙ බ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං කතපටිසම්මොදනා ධීතරං ඔතාරෙත්වා හෙට්ඨාපාසාදෙ සුවණ්ණරූපකස්ස සන්තිකෙ ඨපෙසුං. සුවණ්ණරූපකං නිප්පභං අහොසි, කුමාරිකා සප්පභා අහොසි. බ්‍රාහ්මණා තං තෙසං දත්වා කුමාරිකං පටිච්ඡාපෙත්වා ගන්ත්වා අනිත්ථිගන්ධකුමාරස්ස මාතාපිතූනං ආරොචයිංසු. තෙ තුට්ඨමානසා ''ගච්ඡථ, නං සීඝං ආනෙථා''ති මහන්තෙන සක්කාරෙන පහිණිංසු.

කුමාරොපි තං පවත්තිං සුත්වා ''කඤ්චනරූපතොපි කිර අභිරූපතරා දාරිකා අත්ථී''ති සවනවසෙනෙව සිනෙහං උප්පාදෙත්වා ''සීඝං ආනෙන්තූ''ති ආහ. සාපි ඛො යානං ආරොපෙත්වා ආනීයමානා අතිසුඛුමාලතාය යානුග්ඝාතෙන සමුප්පාදිතවාතරොගා අන්තරාමග්ගෙයෙව කාලමකාසි. කුමාරොපි ''ආගතා''ති නිරන්තරං පුච්ඡති, තස්ස අතිසිනෙහෙන පුච්ඡන්තස්ස සහසාව අනාරොචෙත්වා කතිපාහං වික්ඛෙපං කත්වා තමත්ථං ආරොචයිංසු. සො ''තථාරූපාය නාම ඉත්ථියා සද්ධිං සමාගමං නාලත්ථ''න්ති උප්පන්නදොමනස්සො පබ්බතෙන විය සොකදුක්ඛෙන අජ්ඣොත්ථටො අහොසි. සත්ථා තස්සූපනිස්සයං දිස්වා පිණ්ඩාය චරන්තො තං ගෙහද්වාරං අගමාසි. අථස්ස මාතාපිතරො සත්ථාරං අන්තොගෙහං පවෙසෙත්වා සක්කච්චං පරිවිසිංසු. සත්ථා භත්තකිච්චාවසානෙ ''කහං අනිත්ථිගන්ධකුමාරො''ති පුච්ඡි. ''එසො, භන්තෙ, ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා අන්තොගබ්භෙ නිසින්නො''ති. ''පක්කොසථ න''න්ති. සො ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං

නිසීදි. සත්ථා ''කිං නු බො, කුමාර, බලවසොකො උප්පන්නො''ති වුත්තෙ, ''ආම, භන්තෙ, 'එවරූපා නාම ඉත්ථී අන්තරාමග්ගෙ කාලකතා'ති සුත්වා බලවසොකො උප්පන්නො, භත්තම්පි මෙ නච්ඡාදෙතී''ති. අථ නං සත්ථා ''ජානාසි පන ත්වං, කුමාර, කිං තෙ නිස්සාය සොකො උප්පන්නො''ති? ''න ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''කාමං නිස්සාය, කුමාර, බලවසොකො උප්පන්නො, සොකො වා භයං වා කාමං නිස්සාය උප්පජ්ජතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

215.

''කාමතො ජායතී සොකො, කාමතො ජායතී භයං;
කාමතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය''න්ති.

තත්ථ **කාමතොති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමතො, දුවිධම්පෙතං කාමං නිස්සායාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ අනිත්ථිගන්ධකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

අනිත්ථිගන්ධකුමාරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

තණ්හාය ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මිච්ඡාදිට්ඨිකො එකදිවසං නදීතීරං ගන්ත්වා ඛෙත්තං සොධෙති. සත්ථා තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො සත්ථාරං දිස්වාපි සාමීචිකම්මං අකත්වා තුණ්හී අහොසි. අථ නං සත්ථා පුරෙතරං ආලපිත්වා, ''බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසී''ති ආහ. ''ඛෙත්තං, භො ගොතම, සොධෙමී''ති. සත්ථා එත්තකමෙව වත්වා ගතො. පුනදිවසෙපි තස්ස ඛෙත්තං කසිතුං ආගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ''බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''ඛෙත්තං කසාමි, භො ගොතමා''ති සුත්වා පක්කාමි. පුනදිවසාදීසුපි තථෙව ගන්ත්වා පුච්ඡිත්වා, ''භො ගොතම, ඛෙත්තං වපාමි නිද්දෙමි රක්ඛාමී''ති සුත්වා පක්කාමි. අථ නං එකදිවසං බ්‍රාහ්මණො ආහ – ''භො ගොතම, ත්වං මම ඛෙත්තසොධනදිවසතො පට්ඨාය ආගතො. සචෙ මෙ සස්සං සම්පජ්ජිස්සති, තුය්හම්පි සංවිභාගං කරිස්සාමි, තුය්හං අදත්වා සයං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො දානි පට්ඨාය ත්වං මම සහායො''ති.

අථස්ස අපරෙන සමයෙන සස්සං සම්පජ්ජි, තස්ස ''සම්පන්නං මෙ සස්සං, ස්වෙ දානි ලායාපෙස්සාමී''ති ලායනත්ථං කත්තබ්බකිච්චස්ස රත්තිං මහාමෙඝො වස්සිත්වා සබ්බං සස්සං හරි, ඛෙත්තං තච්ඡෙත්වා ඨපිතසදිසං අහොසි. සත්ථා පන පඨමදිවසංයෙව ''තං සස්සං න සම්පජ්ජිස්සතී''ති අඤ්ඤාසි. බ්‍රාහ්මණො පාතොව ''ඛෙත්තං ඔලොකෙස්සාමී''ති ගතො තුච්ඡං

ඛෙත්තං දිස්වා උප්පන්නබලවසොකො චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො මම ඛෙත්තසොධනකාලතො පට්ඨාය ආගතො, අහම්පි නං ‘ඉමස්මිං සස්සෙ නිප්ඵන්නෙ තුය්හම්පි සංවිභාගං කරිස්සාමි, තුය්හං අදත්වා සයං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො පට්ඨාය දානි ත්වං මම සහායො’ති අවචං. සොපි මෙ මනොරථො මත්ථකං න පාපුණී’’ති ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථස්ස සත්ථා ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථු ආගමනං සුත්වා ‘‘සහායං මෙ ආනෙත්වා ඉධ නිසීදාපෙථා’’ති ආහ. පරිජනො තථා අකාසි. සත්ථා නිසීදිත්වා ‘‘කහං බ්‍රාහ්මණො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ගබ්භෙ නිපන්නො’’ති වුත්තෙ ‘‘පක්කොසථ න’’න්ති පක්කොසාපෙත්වා ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසින්නං ආහ ‘‘කිං, බ්‍රාහ්මණා’’ති? භො ගොතම, තුම්හෙ මම ඛෙත්තසොධනදිවසතො පට්ඨාය ආගතා, අහම්පි ‘‘සස්සෙ නිප්ඵන්නෙ තුම්හාකං සංවිභාගං කරිස්සාමී’’ති අවචං. සො මෙ මනොරථො අනිප්ඵන්නො, තෙන මෙ සොකො උප්පන්නො, භත්තම්පි මෙ නච්ඡාදෙතීති. අථ නං සත්ථා ‘‘ජානාසි පන, බ්‍රාහ්මණ, කිං තෙ නිස්සාය සොකො උප්පන්නො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘න ජානාමි, භො ගොතම, ත්වං පන ජානාසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම, බ්‍රාහ්මණ, උප්පජ්ජමානො සොකො වා භයං වා තණ්හං නිස්සාය උප්පජ්ජතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

216.

‘‘තණ්හාය ජායතී සොකො, තණ්හාය ජායතී භයං;
තණ්හාය විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය’’න්ති.

තත්ථ **තණ්හායාති** ඡද්වාරිකාය තණ්හාය, එතං තණ්හං නිස්සාය උප්පජ්ජතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පඤ්චසතදාරකවත්ථු

සීලදස්සනසම්පන්නන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අන්තරාමග්ගෙ පඤ්චසතදාරකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා අසීතිමහාථෙරෙහි සද්ධිං පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකස්මිං ඡණදිවසෙ පඤ්චසතෙ දාරකෙ පූවපච්ඡියො උක්ඛිපාපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම උය්‍යානං ගච්ඡන්තෙ අද්දස. තෙපි සත්ථාරං වන්දිත්වා පක්කමිංසු, තෙ එකං භික්ඛුම්පි ‘‘පූවං ගණ්හථා’’ති න වදිංසු. සත්ථා තෙසං ගතකාලෙ භික්ඛූ ආහ – ‘‘ඛාදිස්සථ, භික්ඛවෙ, පූවෙ’’ති. ‘‘කහං භන්තෙ, පූවා’’ති? ‘‘කිං න පස්සථ තෙ දාරකෙ පූවපච්ඡියො උක්ඛිපාපෙත්වා අතික්කන්තෙ’’ති? ‘‘භන්තෙ, එවරූපා නාම දාරකා කස්සචි පූවං න දෙන්තී’’ති. ‘‘භික්ඛවෙ, කිඤ්චාපි එතෙ මං වා තුම්හෙ

වා පූවෙහි න නිමන්තයිංසු, පූවසාමිකො පන භික්ඛු පච්ඡතො ආගච්ඡති, පූවෙ ඛාදිත්වාව ගන්තුං වට්ටතී''ති. බුද්ධානඤ්හි එකපුග්ගලෙපි ඉස්සා වා දොසො වා නත්ථි, තස්මා ඉමං වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය එකස්මිං රුක්ඛමූලෙ ඡායාය නිසීදි. දාරකා මහාකස්සපත්ථෙරං පච්ඡතො ආගච්ඡන්තං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහා පීතිවෙගෙන පරිපුණ්ණසරීරා හුත්වා පච්ඡියො ඔතාරෙත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පූවෙ පච්ඡීහි සද්ධිංයෙව උක්ඛිපිත්වා ''ගණ්හථ, භන්තෙ''ති ථෙරං වදිංසු. අථ නෙ ථෙරො ආහ – ''එස සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝං ගහෙත්වා රුක්ඛමූලෙ නිසින්නො, තුම්හාකං දෙය්‍යධම්මං ආදාය ගන්ත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සංවිභාගං කරොථා''ති. තෙ ''සාධු, භන්තෙ''ති නිවත්තිත්වා ථෙරෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා පූවෙ දත්වා ඔලොකයමානා එකමන්තෙ ඨත්වා පරිභොගාවසානෙ උදකං අදංසු. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ''දාරකෙහි මුඛොලොකනෙන භික්ඛා දින්නා, සම්මාසම්බුද්ධං වා මහාථෙරෙ වා පූවෙහි අනාපුච්ඡිත්වා මහාකස්සපත්ථෙරං දිස්වා පච්ඡීහි සද්ධිංයෙව ආදාය ආගමිංසූ''ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන මහාකස්සපෙන සදිසො භික්ඛු දෙවමනුස්සානං පියො හොති, තෙ ච තස්ස චතුපච්චයෙන පූජං කරොන්තියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

217.

''සීලදස්සනසම්පන්නං, ධම්මට්ඨං සච්චවෙදිනං;
අත්තනො කම්ම කුබ්බානං, තං ජනො කුරුතෙ පිය''න්ති.

තත්ථ **සීලදස්සනසම්පන්නන්ති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන චෙව මග්ගඵලසම්පයුත්තෙන ච සම්මාදස්සනෙන සම්පන්නං. **ධම්මට්ඨන්ති** නවවිධලොකුත්තරධම්මෙ ඨිතං, සච්ඡිකතලොකුත්තරධම්මන්ති අත්ථො. **සච්චවෙදිනන්ති** චතුන්නං සච්චානං සොළසහාකාරෙහි සච්ඡිකතත්තා සච්චඤාණෙන සච්චවෙදිනං. **අත්තනො කම්ම කුබ්බානන්ති** අත්තනො කම්මං නාම තිස්සො සික්ඛා, තා පූරයමානන්ති අත්ථො. **තං ජනොති** තං පුග්ගලං ලොකියමහාජනො පියං කරොති, දට්ඨුකාමො වන්දිතුකාමො පච්චයෙන පූජෙතුකාමො හොතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ දාරකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පඤ්චසතදාරකවත්ථු සත්තමං.

8. එකඅනාගාමිත්ථෙරවත්ථු

ඡන්දජාතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අනාගාමිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තං ථෙරං සද්ධිවිහාරිකා පුච්ඡිංසු – ''අත්ථි පන වො, භන්තෙ, විසෙසාධිගමො''ති. ථෙරො ''අනාගාමිඵලං නාම ගහට්ඨාපි පාපුණන්ති, අරහත්තං පත්තකාලෙයෙව තෙහි සද්ධිං කථෙස්සාමී''ති

හරායමානො කිඤ්චි අකථෙත්වාව කාලකතො සුද්ධාවාසදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. අථස්ස සද්ධිවිහාරිකා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා රොදන්තාව එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ නෙ සත්ථා ''කිං, භික්ඛවෙ, රොදථා''ති ආහ. ''උපජ්ඣායො නො, භන්තෙ, කාලකතො''ති. ''හොතු, භික්ඛවෙ, මා චින්තයිත්ථ, ධුවධම්මො නාමෙසො''ති? ''ආම, භන්තෙ, මයම්පි ජානාම, අපිච මයං උපජ්ඣායං විසෙසාධිගමං පුච්ඡිම්හා, සො කිඤ්චි අකථෙත්වාව කාලකතො, තෙනම්හ දුක්ඛිතා''ති. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, මා චින්තයිත්ථ, උපජ්ඣායෙන වො අනාගාමිඵලං පත්තං, සො 'ගිහීපෙතං පාපුණන්ති, අරහත්තං පත්වාව නෙසං කථෙස්සාමී'ති හරායන්තො තුම්හාකං කිඤ්චි අකථෙත්වා කාලං කත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තො, අස්සාසථ, භික්ඛවෙ, උපජ්ඣායො වො කාමෙසු අප්පටිබද්ධචිත්තතං පත්තො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

218.

''ඡන්දජාතො අනක්ඛාතෙ, මනසා ච ඵුටො සියා;
කාමෙසු ච අප්පටිබද්ධචිත්තො, උද්ධංසොතොති වුච්චතී''ති.

තත්ථ **ඡන්දජාතොති** කත්තුකාමතාවසෙන ජාතඡන්දො උස්සාහපත්තො. **අනක්ඛාතෙති** නිබ්බානෙ. තඤ්හි ''අසුකෙන කතං වා නීලාදීසු එවරූපං වා''ති අවත්තබ්බතාය අනක්ඛාතං නාම. **මනසා ච ඵුටො සියාති** හෙට්ඨිමෙහි තීහි මග්ගඵලචිත්තෙහි ඵුටො පූරිතො භවෙය්‍ය. **අප්පටිබද්ධචිත්තොති** අනාගාමිමග්ගවසෙන කාමෙසු අප්පටිබද්ධචිත්තො. **උද්ධංසොතොති** එවරූපො භික්ඛු අවිහෙසු නිබ්බත්තිත්වා තතො පට්ඨාය පටිසන්ධිවසෙන අකනිට්ඨං ගච්ඡන්තො උද්ධංසොතොති වුච්චති, තාදිසො වො උපජ්ඣායොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

එකඅනාගාමිත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. නන්දියවත්ථු

චිරප්පවාසින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඉසිපතනෙ විහරන්තො නන්දියං ආරබ්භ කථෙසි.

බාරාණසියං කිර සද්ධාසම්පන්නස්ස කුලස්ස නන්දියො නාම පුත්තො අහොසි, සො මාතාපිතූනං අනුරූපො සද්ධාසම්පන්නො සඞ්ඝුපට්ඨාකො අහොසි. අථස්ස මාතාපිතරො වයප්පත්තකාලෙ සම්මුඛගෙහතො මාතුලධීතරං රෙවතිං නාම ආනෙතුකාමා අහෙසුං. සා පන අස්සද්ධා අදානසීලා, නන්දියො තං න ඉච්ඡි. අථස්ස මාතා රෙවතිං ආහ – ''අම්ම, ත්වං ඉමස්මිං ගෙහෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසජ්ජනට්ඨානං උපලිම්පිත්වා

ආසනානි පඤ්ඤාපෙහි, ආධාරකෙ ඨපෙහි, භික්ඛූනං ආගතකාලෙ පත්තං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා ධම්මකරණෙන පානීයං පරිස්සාවෙත්වා භුත්තකාලෙ පත්තෙ ධොව, එවං මෙ පුත්තස්ස ආරාධිතා භවිස්සසී''ති. සා තථා අකාසි. අථ නං ''ඔවාදක්ඛමා ජාතා''ති පුත්තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන සාධූති සම්පටිච්ඡිතෙ දිවසං ඨපෙත්වා ආවාහං කරිංසු.

අථ නං නන්දියො ආහ – ''සචෙ භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච මාතාපිතරො ච මෙ උපට්ඨහිස්සසි, එවං ඉමස්මිං ගෙහෙ වසිතුං ලභිස්සසි, අප්පමත්තා හොහී''ති. සා ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා කතිපාහං සද්ධා විය හුත්වා භත්තාරං උපට්ඨහන්තී ද්වෙ පුත්තෙ විජායි. නන්දියස්සාපි මාතාපිතරො කාලමකංසු, ගෙහෙ සබ්බිස්සරියං තස්සායෙව අහොසි. නන්දියොපි මාතාපිතූනං කාලකිරියතො පට්ඨාය මහාදානපති හුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං පට්ඨපෙසි. කපණද්ධිකාදීනම්පි ගෙහද්වාරෙ පාකවත්තං පට්ඨපෙසි. සො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආවාසදානෙ ආනිසංසං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉසිපතනෙ මහාවිහාරෙ චතුහි ගබ්භෙහි පටිමණ්ඩිතං චතුසාලං කාරෙත්වා මඤ්චපීඨාදීනි අත්ථරාපෙත්වා තං ආවාසං නියාදෙන්තො බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා තථාගතස්ස දක්ඛිණොදකං අදාසි. සත්ථු හත්ථෙ දක්ඛිණොදකපතිට්ඨානෙන සද්ධිංයෙව තාවතිංසදෙවලොකෙ සබ්බදිසාසු ද්වාදසයොජනිකො උද්ධං යොජනසතුබ්බෙධො සත්තරතනමයො නාරීගණසම්පන්නො දිබ්බපාසාදො උග්ගච්ඡි.

අථෙකදිවසෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො දෙවචාරිකං ගන්ත්වා තස්ස පාසාදස්ස අවිදූරෙ ඨිතො අත්තනො සන්තිකෙ ආගතෙ දෙවපුත්තෙ පුච්ඡි – ''කස්සෙසො අච්ඡරාගණපරිවුතො දිබ්බපාසාදො නිබ්බත්තො''ති. අථස්ස දෙවපුත්තා විමානසාමිකං ආචික්ඛන්තා ආහංසු – ''භන්තෙ, යෙන නන්දියෙන නාම ගහපතිපුත්තෙන ඉසිපතනෙ සත්ථු විහාරං කාරෙත්වා දින්නො, තස්සත්ථාය එතං විමානං නිබ්බත්ත''න්ති. අච්ඡරාසඞ්ඝොපි නං දිස්වා පාසාදතො ඔරොහිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, මයං 'නන්දියස්ස පරිචාරිකා භවිස්සාමා'ති ඉධ නිබ්බත්තා, තං පන අපස්සන්තී අතිවිය උක්කණ්ඨිතම්හා, මත්තිකපාතිං භින්දිත්වා සුවණ්ණපාතිගහණං විය මනුස්සසම්පත්තිං ජහිත්වා දිබ්බසම්පත්තිගහණං, ඉධාගමනත්ථාය නං වදෙය්‍යාථා''ති. ථෙරො තතො ආගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''නිබ්බත්තති නු ඛො, භන්තෙ, මනුස්සලොකෙ ඨිතානංයෙව කතකල්‍යාණානං දිබ්බසම්පත්තී''ති. ''මොග්ගල්ලාන, නනු තෙ දෙවලොකෙ නන්දියස්ස නිබ්බත්තා දිබ්බසම්පත්ති සාමං දිට්ඨා, කස්මා මං පුච්ඡසී''ති. ''එවං, භන්තෙ, නිබ්බත්තතී''ති.

අථ නං සත්ථා ''මොග්ගල්ලානං කිං නාමෙතං කථෙසි. යථා හි චිරප්පවුට්ඨං පුත්තං වා භාතරං වා විප්පවාසතො ආගච්ඡන්තං ගාමද්වාරෙ ඨිතො කොචිදෙව දිස්වා වෙගෙන ගෙහං ආගන්ත්වා 'අසුකො නාම ආගතො'ති ආරොචෙය්‍ය, අථස්ස ඤාතකා හට්ඨපහට්ඨා වෙගෙන

නික්ඛමිත්වා ‘ආගතොසි, තාත, අරොගොසි, තාතා’ති තං අභිනන්දෙය්‍යුං, එවමෙව ඉධ කතකල්‍යාණං ඉත්ථිං වා පුරිසං වා ඉමං ලොකං ජහිත්වා පරලොකං ගතං දසවිධං දිබ්බපණ්ණාකාරං ආදාය ‘අහං පුරතො, අහං පුරතො’ති පච්චුග්ගන්ත්වා දෙවතා අභිනන්දන්තී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

219.

‘‘චිරප්පවාසිං පුරිසං, දූරතො සොත්ථිමාගතං;
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ච, අභිනන්දන්ති ආගතං.

220.

‘‘තථෙව කතපුඤ්ඤම්පි, අස්මා ලොකා පරං ගතං;
පුඤ්ඤානි පටිගණ්හන්ති, පියං ඤාතීව ආගත’’න්ති.

තත්ථ **චිරප්පවාසි**න්ති චිරප්පවුට්ඨං. **දූරතො සොත්ථිමාගත**න්ති වණිජ්ජං වා රාජපොරිසං වා කත්වා ලද්ධලාභං නිප්ඵන්නසම්පත්තිං අනුපද්දවෙන දූරට්ඨානතො ආගතං. **ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා චා**ති කුලසම්බන්ධවසෙන ඤාතී ච සන්දිට්ඨාදිභාවෙන මිත්තා ච සුහදයභාවෙන සුහජ්ජා ච. **අභිනන්දන්ති ආගත**න්ති නං දිස්වා ආගතන්ති වචනමත්තෙන වා අඤ්ජලිකරණමත්තෙන වා ගෙහසම්පත්තං පන නානප්පකාරපණ්ණාකාරාභිහරණවසෙන අභිනන්දන්ති. **තථෙවා**ති තෙනෙවාකාරෙන කතපුඤ්ඤම්පි පුග්ගලං ඉමස්මා ලොකා පරලොකං ගතං දිබ්බං ආයුවණ්ණසුඛයසආධිපතෙය්‍යං, දිබ්බං රූපසද්දගන්ධරසඵොට්ඨබ්බන්ති ඉමං දසවිධං පණ්ණාකාරං ආදාය මාතාපිතුට්ඨානෙ ඨිතානි පුඤ්ඤානි අභිනන්දන්තානි පටිග්ගණ්හන්ති. **පියං ඤාතීවා**ති ඉධලොකෙ පියඤාතකං ආගතං සෙසඤාතකා වියාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නන්දියවත්ථු නවමං.

පියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සොළසමො වග්ගො.

17. කොධවග්ගො

1. රොහිනීඛත්තියකඤ්ඤාවත්ථු

කොධං ජහෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො රොහිනිං නාම ඛත්තියකඤ්ඤං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර සමයෙ ආයස්මා අනුරුද්ධො පඤ්චසතෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං කපිලවත්ථුං අගමාසි. අථස්ස ඤාතකා ''ථෙරො ආගතො''ති සුත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං අගමංසු ඨපෙත්වා රොහිනිං නාම ථෙරස්ස භගිනිං. ථෙරො ඤාතකෙ පුච්ඡි ''කහං, රොහිනී''ති? ''ගෙහෙ, භන්තෙ''ති. ''කස්මා ඉධ නාගතා''ති? ''සරීරෙ තස්සා ඡවිරොගො උප්පන්නොති ලජ්ජාය නාගතා, භන්තෙ''ති. ථෙරො ''පක්කොසථ න''න්ති පක්කොසාපෙත්වා පටකඤ්චුකං පටිමුඤ්චිත්වා ආගතං එවමාහ – ''රොහිනි, කස්මා නාගතාසී''ති? ''සරීරෙ මෙ, භන්තෙ, ඡවිරොගො උප්පන්නො, තස්මා ලජ්ජාය නාගතාම්හී''ති. ''කිං පන තෙ පුඤ්ඤං කාතුං න වට්ටතී''ති? ''කිං කරොමි, භන්තෙ''ති? ''ආසනසාලං කාරෙහී''ති. ''කිං ගහෙත්වා''ති? ''කිං තෙ පසාධනභණ්ඩකං නත්ථී''ති? ''අත්ථි, භන්තෙ''ති. ''කිං මූල''න්ති? ''දසසහස්සමූලං භවිස්සතී''ති. ''තෙන හි තං විස්සජ්ජෙත්වා ආසනසාලං කාරෙහී''ති. ''කො මෙ, භන්තෙ, කාරෙස්සතී''ති? ථෙරො සමීපෙ ඨිතඤාතකෙ ඔලොකෙත්වා ''තුම්හාකං භාරො හොතූ''ති ආහ. ''තුම්හෙ පන, භන්තෙ, කිං කරිස්සථා''ති? ''අහම්පි ඉධෙව භවිස්සාමී''ති. ''තෙන හි එතිස්සා දබ්බසම්භාරෙ ආහරථා''ති. තෙ ''සාධු, භන්තෙ''ති ආහරිංසු.

ථෙරො ආසනසාලං සංවිදහන්තො රොහිනිං ආහ – ''ද්විභූමිකං ආසනසාලං කාරෙත්වා උපරි පදරානං දින්නකාලතො පට්ඨාය හෙට්ඨාසාලං නිබද්ධං සම්මජ්ජිත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙහි, නිබද්ධං පානීයඝටෙ උපට්ඨාපෙහී''ති. සා ''සාධු, භන්තෙ''ති පසාධනභණ්ඩකං විස්සජ්ජෙත්වා ද්විභූමිකආසනසාලං කාරෙත්වා උපරි පදරානං දින්නකාලතො පට්ඨාය හෙට්ඨාසාලං සම්මජ්ජනාදීනි අකාසි. නිබද්ධං භික්ඛූ නිසීදන්ති. අථස්සා ආසනසාලං සම්මජ්ජන්තියාව ඡවිරොගො මිලායි. සා ආසනසාලාය නිට්ඨිතාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා ආසනසාලං පූරෙත්වා නිසින්නස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං අදාසි. සත්ථා කතභත්තකිච්චො ''කස්සෙතං දාන''න්ති පුච්ඡි. ''භගිනියා මෙ, භන්තෙ, රොහිනියා''ති. ''සා පන කහ''න්ති? ''ගෙහෙ, භන්තෙ''ති. ''පක්කොසථ න''න්ති? සා ආගන්තුං න ඉච්ඡි. අථ නං සත්ථා අනිච්ඡමානම්පි පක්කොසාපෙසියෙව. ආගන්ත්වා ච පන වන්දිත්වා නිසින්නං ආහ – ''රොහිනි, කස්මා නාගමිත්ථා''ති? ''සරීරෙ මෙ, භන්තෙ, ඡවිරොගො අත්ථි, තෙන ලජ්ජමානා නාගතාම්හී''ති. ''ජානාසි පන කිං තෙ නිස්සාය එස උප්පන්නො''ති? ''න ජානාමි, භන්තෙ''ති. ''තව කොධං

නිස්සාය උප්පන්නො එසො''ති. ''කිං පන මෙ, භන්තෙ, කත''න්ති? ''තෙන හි සුණාහී''ති. අථස්සා සත්ථා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී එකිස්සා රඤ්ඤො නාටකිත්ථියා ආඝාතං බන්ධිත්වා ''දුක්ඛමස්සා උප්පාදෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා මහාකච්ඡුඵලානි ආහරාපෙත්වා තං නාටකිත්ථිං අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා යථා සා න ජානාති, එවමස්සා සයනෙ චෙව පාවාරකොජවාදීනඤ්ච අන්තරෙසු කච්ඡුචුණ්ණානි ඨපාපෙසි, කෙළිං කුරුමානා විය තස්සා සරීරෙපි ඔකිරි. තං ඛණංයෙව තස්සා සරීරං උප්පක්කුප්පක්කං ගණ්ඩාගණ්ඩජාතං අහොසි. සා කණ්ඩුවන්තී ගන්ත්වා සයනෙ නිපජ්ජි, තත්‍රාපිස්සා කච්ඡුචුණ්ණෙහි ඛාදියමානාය ඛරතරා වෙදනා උප්පජ්ජි. තදා අග්ගමහෙසී රොහිනී අහොසීති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා, ''රොහිනි, තදා තයාවෙතං කම්මං කතං. අප්පමත්තකොපි හි කොධො වා ඉස්සා වා කාතුං න යුත්තරූපො එවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

221.

''කොධං ජහෙ විප්පජහෙය්‍ය මානං,
සංයොජනං සබ්බමතික්කමෙය්‍ය;
තං නාමරූපස්මිමසජ්ජමානං,
අකිඤ්චනං නානුපතන්ති දුක්ඛා''ති.

තත්ථ **කොධන්ති** සබ්බාකාරම්පි කොධං නවවිධම්පි මානං ජහෙය්‍ය. **සංයොජනන්ති** කාමරාගසංයොජනාදිකං දසවිධම්පි සබ්බසංයොජනං අතික්කමෙය්‍ය. **අසජ්ජමානන්ති** අලග්ගමානං. යො හි ''මම රූපං මම වෙදනා''තිආදිනා නයෙන නාමරූපං පටිග්ගණ්හාති, තස්මිඤ්ච භිජ්ජමානෙ සොචති විහඤ්ඤති, අයං නාමරූපස්මිං සජ්ජති නාම. එවං අග්ගණ්හන්තො අවිහඤ්ඤන්තො න සජ්ජති නාම. තං පුග්ගලං එවං අසජ්ජමානං රාගාදීනං අභාවෙන අකිඤ්චනං දුක්ඛා නාම නානුපතන්තීති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති. රොහිනීපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා, තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්සා සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං අහොසි.

සා තතො චුතා තාවතිංසභවනෙ චතුන්නං දෙවපුත්තානං සීමන්තරෙ නිබ්බත්තිත්වා පාසාදිකා රූපසොභග්ගප්පත්තා අහොසි. චත්තාරොපි දෙවපුත්තා තං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහා හුත්වා ''මම සීමාය අන්තො නිබ්බත්තා, මම සීමාය අන්තො නිබ්බත්තා''ති විවදන්තා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ''දෙව, ඉමං නො නිස්සාය අඩ්ඩො උප්පන්නො, තං විනිච්ඡිනාථා''ති ආහංසු. සක්කොපි තං ඔලොකෙත්වාව උප්පන්නසිනෙහො හුත්වා එවමාහ – ''ඉමාය වො දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය කථං චිත්තානි උප්පන්නානී''ති. අථෙකො ආහ – ''මම තාව

උප්පන්නචිත්තං සඞ්ගාමභෙරි විය සන්නිසීදිතුං නාසක්ඛි''න්ති. දුතියො ''මම චිත්තං පබ්බතනදී විය සීඝං පවත්තතියෙවා''ති. තතියො ''මම ඉමිස්සා දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය කක්කටස්ස විය අක්ඛීනි නික්ඛමිංසූ''ති. චතුත්ථො ''මම චිත්තං චෙතියෙ උස්සාපිතධජො විය නිච්චලං ඨාතුං නාසක්ඛී''ති. අථ නෙ සක්කො ආහ – ''තාතා, තුම්හාකං තාව චිත්තානි පසය්හරූපානි, අහං පන ඉමං ලභන්තො ජීවිස්සාමි, අලභන්තස්ස මෙ මරණං භවිස්සතී''ති. දෙවපුත්තා, ''මහාරාජ, තුම්හාකං මරණෙන අත්ථො නත්ථී''ති තං සක්කස්ස විස්සජ්ජෙත්වා පක්කමිංසු. සා සක්කස්ස පියා අහොසි මනාපා. ''අසුකකීළං නාම ගච්ඡාමා''ති වුත්තෙ සක්කො තස්සා වචනං පටික්ඛිපිතුං නාසක්ඛීති.

රොහිණීඛත්තියකඤ්ඤාවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

යො වෙ උප්පතිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අග්ගාළවෙ චෙතියෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා හි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සෙනාසනෙ අනුඤ්ඤාතෙ රාජගහසෙට්ඨිආදීහි සෙනාසනෙසු කරියමානෙසු එකො ආළවිකො භික්ඛු අත්තනො සෙනාසනං කරොන්තො එකං මනාපරුක්ඛං දිස්වා ඡින්දිතුං ආරභි. තත්ථ පන නිබ්බත්තා එකා තරුණපුත්තා දෙවතා පුත්තං අඞ්කෙනාදාය ඨිතා යාචි ''මා මෙ, සාමි, විමානං ඡින්දි, න සක්ඛිස්සාමි පුත්තං ආදාය අනාවාසා විචරිතු''න්ති. සො ''අහං අඤ්ඤත්‍ර ඊදිසං රුක්ඛං න ලභිස්සාමී''ති තස්සා වචනං නාදියි. සා ''ඉමම්පි තාව දාරකං ඔලොකෙත්වා ඔරමිස්සතී''ති පුත්තං රුක්ඛසාඛාය ඨපෙසි. සොපි භික්ඛු උක්ඛිපිතං ඵරසුං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො දාරකස්ස බාහුං ඡින්දි, දෙවතා උප්පන්නබලවකොධා ''පහරිත්වා නං මාරෙස්සාමී''ති උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා එවං තාව චින්තෙසි – ''අයං භික්ඛු සීලවා. සචාහං ඉමං මාරෙස්සාමි, නිරයගාමිනී භවිස්සාමි. සෙසදෙවතාපි අත්තනො රුක්ඛං ඡින්දන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා 'අසුකදෙවතාය එවං නාම මාරිතො භික්ඛූ'ති මං පමාණං කත්වා භික්ඛූ මාරෙස්සන්ති. අයඤ්ච සසාමිකො භික්ඛු, සාමිකස්සෙව නං කථෙස්සාමී''ති උක්ඛිත්තහත්ථෙ අපනෙත්වා රොදමානා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ''කිං දෙවතෙ''ති ආහ. සා, ''භන්තෙ, තුම්හාකං මෙ සාවකෙන ඉදං නාම කතං, අහම්පි නං මාරෙතුකාමා හුත්වා ඉදං නාම චින්තෙත්වා අමාරෙත්වාව ඉධාගතා''ති සබ්බං තං පවත්තිං විත්ථාරතො ආරොචෙසි.

සත්ථා තං සුත්වා ''සාධු, සාධු දෙවතෙ, සාධු තෙ කතං එවං උග්ගතං කොපං භන්තං රථං විය නිග්ගණ්හමානාය''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

222.

‘‘යො වෙ උප්පතිතං කොධං, රථං භන්තංව වාරයෙ;
තමහං සාරථිං බ්‍රූමි, රස්මිග්ගාහො ඉතරො ජනො’’ති.

තත්ථ **උප්පතිතන්ති** උප්පන්නං. **රථං භන්තං වාති** යථා නාම ඡෙකො සාරථි අතිවෙගෙන ධාවන්තං රථං නිග්ගණ්හිත්වා යථිච්ඡකං ඨපෙති, එවං යො පුග්ගලො උප්පන්නං කොධං වාරයෙ නිග්ගණ්හිතුං සක්කොති. **තමහන්ති** තං අහං සාරථිං බ්‍රූමි. **ඉතරො ජනොති** ඉතරො පන රාජඋපරාජාදීනං රථසාරථිජනො රස්මිග්ගාහො නාම හොති, න උත්තමසාරථීති.

දෙසනාවසානෙ දෙවතා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දෙවතා පන සොතාපන්නා හුත්වාපි රොදමානා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ‘‘කිං දෙවතෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘භන්තෙ, විමානං මෙ නට්ඨං, ඉදානි කිං කරිස්සාමී’’ති වුත්තෙ, ‘‘අලං දෙවතෙ, මා චින්තයි, අහං තෙ විමානං දස්සාමී’’ති ජෙතවනෙ ගන්ධකුටිසමීපෙ පුරිමදිවසෙ චුතදෙවතං එකං රුක්ඛං අපදිසන්තො ‘‘අමුකස්මිං ඔකාසෙ රුක්ඛො විවිත්තො, තත්ථ උපගච්ඡා’’ති ආහ. සා තත්ථ උපගඤ්ඡි. තතො පට්ඨාය ‘‘බුද්ධදත්තියං ඉමිස්සා විමාන’’න්ති මහෙසක්ඛදෙවතාපි ආගන්ත්වා තං චාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. සත්ථා තං අත්ථුප්පත්තිං කත්වා භික්ඛූනං භූතගාමසික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති.

අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු

අක්කොධෙන ජිනෙ කොධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උත්තරාය ගෙහෙ කතභත්තකිච්චො උත්තරං උපාසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායමනුපුබ්බී කථා – රාජගහෙ කිර සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය පුණ්ණො නාම දලිද්දො භතිං කත්වා ජීවති. තස්ස භරියා ච උත්තරා නාම ධීතා චාති ද්වෙයෙව ගෙහමානුසකා. අථෙකදිවසං ‘‘සත්තාහං නක්ඛත්තං කීළිතබ්බ’’න්ති රාජගහෙ ඝොසනං කරිංසු. තං සුත්වා සුමනසෙට්ඨි පාතොව ආගතං පුණ්ණං ආමන්තෙත්වා, ‘‘තාත, අම්හාකං පරිජනො නක්ඛත්තං කීළිතුකාමො, ත්වං කිං නක්ඛත්තං කීළිස්සසි, උදාහු භතිං කරිස්සසී’’ති ආහ. ‘‘සාමි, නක්ඛත්තං නාම සධනානං හොති, මම පන ගෙහෙ ස්වාතනාය යාගුතණ්ඩුලම්පි නත්ථි, කිං මෙ නක්ඛත්තෙන, ගොණෙ ලභන්තො කසිතුං ගමිස්සාමී’’ති. ‘‘තෙන හි ගොණෙ ගණ්හාහී’’ති. සො බලවගොණෙ ච නඞ්ගලඤ්ච ගහෙත්වා, ‘‘භද්දෙ, නාගරා නක්ඛත්තං කීළන්ති, අහං දලිද්දතාය භතිං කාතුං ගමිස්සාමි, මය්හම්පි තාව අජ්ජ ද්විගුණං නිවාපං පචිත්වා භත්තං ආහරෙය්‍යාසී’’ති භරියං වත්වා ඛෙත්තං අගමාසි.

සාරිපුත්තත්ථෙරොපි සත්තාහං නිරොධසමාපන්නො තං දිවසං වුට්ඨාය ''කස්ස නු ඛො අජ්ජ මයා සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති ඔලොකෙන්තො පුණ්ණං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ''සද්ධො නු ඛො එස, සක්ඛිස්සති වා මෙ සඞ්ගහං කාතු''න්ති ඔලොකෙන්තො තස්ස සද්ධභාවඤ්ච සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච තප්පච්චයා චස්ස මහාසම්පත්තිපටිලාභඤ්ච ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය තස්ස කසනට්ඨානං ගන්ත්වා ආවාටතීරෙ එකං ගුම්බං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි.

පුණ්ණො ථෙරං දිස්වාව කසිං ඨපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරං වන්දිත්වා ''දන්තකට්ඨෙන අත්ථො භවිස්සතී''ති දන්තකට්ඨං කප්පියං කත්වා අදාසි. අථස්ස ථෙරො පත්තඤ්ච පරිස්සාවනඤ්ච නීහරිත්වා අදාසි. සො ''පානීයෙන අත්ථො භවිස්සතී''ති තං ආදාය පානීයං පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. ථෙරො චින්තෙසි – ''අයං පරෙසං පච්ඡිමගෙහෙ වසති. සචස්ස ගෙහද්වාරං ගමිස්සාමි, ඉමස්ස භරියා මං දට්ඨුං න ලභිස්සති. යාවස්සා භත්තං ආදාය මග්ගං පටිපජ්ජති, තාව ඉධෙව භවිස්සාමී''ති. සො තත්ථෙව ථොකං වීතිනාමෙත්වා තස්ස මග්ගාරුළ්හභාවං ඤත්වා අන්තොනගරාභිමුඛො පායාසි.

සා අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා චින්තෙසි – ''අප්පෙකදාහං දෙය්‍යධම්මෙ සති අය්‍යං න පස්සාමි, අප්පෙකදා මෙ අය්‍යං පස්සන්තියා දෙය්‍යධම්මො න හොති. අජ්ජ පන මෙ අය්‍යො ච දිට්ඨො, දෙය්‍යධම්මො චායං අත්ථි, කරිස්සති නු ඛො මෙ සඞ්ගහ''න්ති. සා භත්තභාජනං ඔරොපෙත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, ඉදං ලූඛං වා පණීතං වාති අචින්තෙත්වා දාසස්ස වො සඞ්ගහං කරොථා''ති ආහ. ථෙරො පත්තං උපනාමෙත්වා තාය එකෙන හත්ථෙන භාජනං ධාරෙත්වා එකෙන හත්ථෙන තතො භත්තං දදමානාය උපඩ්ඪභත්තෙ දින්නෙ ''අල''න්ති හත්ථෙන පත්තං පිදහි. සා, ''භන්තෙ, එකොව පටිවිසො, න සක්කා ද්විධා කාතුං. තුම්හාකං දාසස්ස ඉධලොකසඞ්ගහං අකත්වා පරලොකසඞ්ගහං කරොථ, නිරවසෙසමෙව දාතුකාමම්හී''ති වත්වා සබ්බමෙව ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා ''තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගී අස්ස''න්ති පත්ථනං අකාසි. ථෙරො ''එවං හොතූ''ති වත්වා ඨිතකොව අනුමොදනං කරිත්වා එකස්මිං උදකඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකාසි. සාපි නිවත්තිත්වා තණ්ඩුලෙ පරියෙසිත්වා භත්තං පචි. පුණ්ණොපි අඩ්ඪකරීසමත්තට්ඨානං කසිත්වා ජිඝච්ඡං සහිතුං අසක්කොන්තො ගොණෙ විස්සජ්ජෙත්වා එකරුක්ඛච්ඡායං පවිසිත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තො නිසීදි.

අථස්ස භරියා භත්තං ආදාය ගච්ඡමානා තං දිස්වාව ''එස ජිඝච්ඡාය පීළිතො මං ඔලොකෙන්තො නිසින්නො. සචෙ මං 'අතිවිය මෙ චිරායී'ති තජ්ජෙත්වා පතොදලට්ඨියා මං පහරිස්සති, මයා කතකම්මං නිරත්ථකං භවිස්සති. පටිකච්චෙවස්ස ආරොචෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ – ''සාමි, අජ්ජෙකදිවසං චිත්තං පසාදෙහි, මා මයා කතකම්මං නිරත්ථකං කරි.

අහඤ්හි පාතොව තෙ භත්තං ආහරන්තී අන්තරාමග්ගෙ ධම්මසෙනාපතිං දිස්වා තව භත්තං තස්ස දත්වා පුන ගන්ත්වා භත්තං පචිත්වා ආගතා, පසාදෙහි, සාමි, චිත්ත''න්ති. සො ''කිං වදෙසි, භද්දෙ''ති පුච්ඡිත්වා පුන තමත්ථං සුත්වා, ''භද්දෙ, සාධු වත තෙ කතං මම භත්තං අය්‍යස්ස දදමානාය, මයාපිස්ස අජ්ජ පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්න''න්ති පසන්නමානසො තං වචනං අභිනන්දිත්වා උස්සූරෙ ලද්ධභත්තතාය කිලන්තකායො තස්සා අඞ්කෙ සීසං කත්වා නිද්දං ඔක්කමි.

අථස්ස පාතොව කසිතට්ඨානං පංසුචුණ්ණං උපාදාය සබ්බං රත්තසුවණ්ණං කණිකාරපුප්ඵරාසි විය සොභමානං අට්ඨාසි. සො පබුද්ධො ඔලොකෙත්වා භරියං ආහ – ''භද්දෙ, එතං කසිතට්ඨානං සබ්බං මම සුවණ්ණං හුත්වා පඤ්ඤායති, කිං නු ඛො මෙ අතිඋස්සූරෙ ලද්ධභත්තතාය අක්ඛීනි භමන්තී''ති. ''සාමි, මය්හම්පි එවමෙව පඤ්ඤායතී''ති. සො උට්ඨාය තත්ථ ගන්ත්වා එකපිණ්ඩං ගහෙත්වා නඞ්ගලසීසෙ පහරිත්වා සුවණ්ණභාවං ඤත්වා ''අහො අය්‍යස්ස ධම්මසෙනාපතිස්ස මෙ දින්නදානෙන අජ්ජෙව විපාකො දස්සිතො, න ඛො පන සක්කා එත්තකං ධනං පටිච්ඡාදෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු''න්ති භරියාය ආභතං භත්තපාතිං සුවණ්ණස්ස පූරෙත්වා රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා කතොකාසො පවිසිත්වා රාජානං අභිවාදෙත්වා ''කිං, තාතා''ති වුත්තෙ, ''දෙව, අජ්ජ මයා කසිතට්ඨානං සබ්බං සුවණ්ණභරිතමෙව හුත්වා ඨිතං, ඉදං සුවණ්ණං ආහරාපෙතුං වට්ටතී''ති. ''කොසි ත්ව''න්ති? ''පුණ්ණො නාම අහ''න්ති. ''කිං පන තෙ අජ්ජ කත''න්ති? ''ධම්මසෙනාපතිස්ස මෙ අජ්ජ පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්නං, භරියායපි මෙ මය්හං ආහරණභත්තං තස්සෙව දින්න''න්ති.

තං සුත්වා රාජා ''අජ්ජෙව කිර, භො, ධම්මසෙනාපතිස්ස දින්නදානෙන විපාකො දස්සිතො''ති වත්වා, ''තාත, කිං කරොමී''ති පුච්ඡි. ''බහූනි සකටසහස්සානි පහිණිත්වා සුවණ්ණං ආහරාපෙථා''ති. රාජා සකටානි පහිණි. රාජපුරිසෙසු ''රඤ්ඤො සන්තක''න්ති ගණ්හන්තෙසු ගහිතගහිතං මත්තිකාව හොති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ''තුම්හෙහි කින්ති වත්වා ගහිත''න්ති. පුට්ඨා ''තුම්හාකං සන්තක''න්ති ආහංසු. න මය්හං, තාතා, සන්තකං, ගච්ඡථ ''පුණ්ණස්ස සන්තක''න්ති වත්වා ගණ්හථාති. තෙ තථා කරිංසු, ගහිතගහිතං සුවණ්ණමෙව අහොසි. සබ්බම්පි ආහරිත්වා රාජඞ්ගණෙ රාසිමකංසු, අසීතිහත්ථුබ්බෙධො රාසි අහොසි. රාජා නාගරෙ සන්නිපාතෙත්වා ''ඉමස්මිං නගරෙ අත්ථි කස්සචි එත්තකං සුවණ්ණ''න්ති? ''නත්ථි, දෙවා''ති. ''කිං පනස්ස දාතුං වට්ටතී''ති? ''සෙට්ඨිඡත්තං, දෙවා''ති. රාජා ''බහුධනසෙට්ඨි නාම හොතූ''ති මහන්තෙන භොගෙන සද්ධිං තස්ස සෙට්ඨිඡත්තමදාසි. අථ නං සො ආහ – ''මයං, දෙව, එත්තකං කාලං පරකුලෙ වසිම්හා, වසනට්ඨානං නො දෙථා''ති. ''තෙන හි පස්ස, එස ගුම්බො පඤ්ඤායති, එතං හරාපෙත්වා ගෙහං කාරෙහී''ති පුරාණසෙට්ඨිස්ස

ගෙහට්ඨානං ආචික්ඛි. සො තස්මිං ඨානෙ කතිපාහෙනෙව ගෙහං කාරාපෙත්වා ගෙහප්පවෙසනමඞ්ගලඤ්ච ඡත්තමඞ්ගලඤ්ච එකතොව කරොන්තො සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං අදාසි. අථස්ස සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. ධම්මකථාවසානෙ පුණ්ණසෙට්ඨි ච භරියා චස්ස ධීතා ච උත්තරාති තයො ජනා සොතාපන්නා අහෙසුං.

අපරභාගෙ රාජගහසෙට්ඨි පුණ්ණසෙට්ඨිනො ධීතරං අත්තනො පුත්තස්ස වාරෙසි. සො ''නාහං දස්සාමී''ති වත්වා ''මා එවං කරොතු, එත්තකං කාලං අම්හෙ නිස්සාය වසන්තෙනෙව තෙ සම්පත්ති ලද්ධා, දෙතු මෙ පුත්තස්ස ධීතර''න්ති වුත්තෙ ''සො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, මම ධීතා තීහි රතනෙහි විනා වත්තිතුං න සක්කොති, නෙවස්ස ධීතරං දස්සාමී''ති ආහ. අථ නං බහූ සෙට්ඨිගණාදයො කුලපුත්තා ''මා තෙන සද්ධිං විස්සාසං භින්දි, දෙහිස්ස ධීතර''න්ති යාචිංසු. සො තෙසං වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමායං ධීතරං අදාසි. සා පතිකුලං ගතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛුං වා භික්ඛුනිං වා උපසඞ්කමිතුං දානං වා දාතුං ධම්මං වා සොතුං නාලත්ථ. එවං අඩ්ඪතියෙසු මාසෙසු වීතිවත්තෙසු සන්තිකෙ ඨිතං පරිචාරිකං පුච්ඡි – ''ඉදානි කිත්තකං අන්තොවස්සස්ස අවසිට්ඨ''න්ති? ''අඩ්ඪමාසො, අය්යෙ''ති. සා පිතු සාසනං පහිණි ''කස්මා මං එවරූපෙ බන්ධනාගාරෙ පක්ඛිපිංසු, වරං මෙ ලක්ඛණාහතං කත්වා පරෙසං දාසිං සාවෙතුං. එවරූපස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකුලස්ස දාතුං න වට්ටති. ආගතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛුදස්සනාදීසු එකම්පි පුඤ්ඤං කාතුං න ලභාමී''ති.

අථස්සා පිතා ''දුක්ඛිතා වත මෙ ධීතා''ති අනත්තමනතං පවෙදෙත්වා පඤ්චදස කහාපණසහස්සානි පෙසෙසි ''ඉමස්මිං නගරෙ සිරිමා නාම ගණිකා අත්ථි, දෙවසිකං සහස්සං ගණ්හාති. ඉමෙහි කහාපණෙහි තං ආනෙත්වා සාමිකස්ස පාදපරිචාරිකං කත්වා සයං පුඤ්ඤානි කරොතූ''ති. සා සිරිමං පක්කොසාපෙත්වා ''සහායිකෙ ඉමෙ කහාපණෙ ගහෙත්වා ඉමං අඩ්ඪමාසං තව සහායකං පරිචරාහී''ති ආහ. සා ''සාධූ''ති පටිස්සුණි. සා තං ආදාය සාමිකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන සිරිමං දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති වුත්තෙ, ''සාමි, ඉමං අඩ්ඪමාසං මම සහායිකා තුම්හෙ පරිචරතු, අහං පන ඉමං අඩ්ඪමාසං දානඤ්චෙව දාතුකාමා ධම්මඤ්ච සොතුකාමා''ති ආහ. සො තං අභිරූපං ඉත්ථිං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡි.

උත්තරාපි ඛො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමං අඩ්ඪමාසං අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා ඉධෙව භික්ඛා ගහෙතබ්බා''ති සත්ථු පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ''ඉතො දානි පට්ඨාය යාව මහාපවාරණා, තාව සත්ථාරං උපට්ඨාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ලභිස්සාමී''ති තුට්ඨමානසා ''එවං යාගුං පචථ, එවං පූවෙ පචථා''ති මහානසෙ සබ්බකිච්චානි සංවිදහන්තී විචරති. අථස්සා සාමිකො ''ස්වෙ පවාරණා භවිස්සතී''ති මහානසාභිමුඛො වාතපානෙ ඨත්වා ''කිං නු ඛො කරොන්තී සා අන්ධබාලා විචරතී''ති ඔලොකෙන්තො තං

සෙට්ඨිධීතරං සෙදකිලින්නං ඡාරිකාය ඔකිණ්ණං අඞ්ගාරමසිමක්ඛිතං තථා සංවිදහිත්වා විචරමානං දිස්වා ‘‘අහො අන්ධබාලා එවරූපෙ ඨානෙ ඉමං සිරිසම්පත්තිං නානුභවති, ‘මුණ්ඩකසමණෙ උපට්ඨහිස්සාමී’ති තුට්ඨචිත්තා විචරතී’’ති හසිත්වා අපගඤ්ඡි.

තස්මිං අපගතෙ තස්ස සන්තිකෙ ඨිතා සිරිමා ‘‘කිං නු ඛො ඔලොකෙත්වා එස හසී’’ති තෙනෙව වාතපානෙන ඔලොකෙන්තී උත්තරං දිස්වා ‘‘ඉමං ඔලොකෙත්වා ඉමිනා හසිතං, අද්ධා ඉමස්ස එතාය සද්ධිං සන්ථවො අත්ථී’’ති චින්තෙසි. සා කිර අඩ්ඪමාසං තස්මිං ගෙහෙ බාහිරකඉත්ථී හුත්වා වසමානාපි තං සම්පත්තිං අනුභවමානා අත්තනො බාහිරකඉත්ථිභාවං අජානිත්වා ‘‘අහං ඝරසාමිනී’’ති සඤ්ඤමකාසි. සා උත්තරාය ආඝාතං බන්ධිත්වා ‘‘දුක්ඛමස්සා උප්පාදෙස්සාමී’’ති පාසාදා ඔරුය්හ මහානසං පවිසිත්වා පූවපචනට්ඨානෙ පක්කුථිතං සප්පිං කටච්ඡුනා ආදාය උත්තරාභිමුඛං පායාසි. උත්තරා තං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ‘‘මම සහායිකාය මය්හං උපකාරො කතො, චක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීචකො, මම සහායිකාය ගුණොව මහන්තො. අහඤ්හි එතං නිස්සාය දානඤ්ච දාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ලභිං. සචෙ මම එතිස්සා උපරි කොපො අත්ථි, ඉදං සප්පි මං දහතු. සචෙ නත්ථි, මා දහතූ’’ති තං මෙත්තාය ඵරි. තාය තස්සා මත්ථකෙ ආසිත්තං පක්කුථිතසප්පි සීතුදකං විය අහොසි.

අථ නං ‘‘ඉදං සීතලං භවිස්සතී’’ති කටච්ඡුං පූරෙත්වා ආදාය ආගච්ඡන්තිං උත්තරාය දාසියො දිස්වා ‘‘අපෙහි දුබ්බිනීතෙ, න ත්වං අම්හාකං අය්‍යාය පක්කුථිතං සප්පිං ආසිඤ්චිතුං අනුච්ඡවිකා’’ති සන්තජ්ජෙන්තියො ඉතො චිතො ච උට්ඨාය හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච පොථෙත්වා භූමියං පාතෙසුං. උත්තරා වාරෙන්තීපි වාරෙතුං නාසක්ඛි. අථස්සා උපරි ඨිතා සබ්බා දාසියො පටිබාහිත්වා ‘‘කිස්ස තෙ එවරූපං භාරියං කත’’න්ති සිරිමං ඔවදිත්වා උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා සතපාකතෙලෙන අබ්භඤ්ජි. තස්මිං ඛණෙ සා අත්තනො බාහිරකිත්ථිභාවං ඤත්වා චින්තෙසි – ‘‘මයා භාරියං කම්මං කතං සාමිකස්ස හසනමත්තකාරණා ඉමිස්සා උපරි පක්කුථිතං සප්පිං ආසිඤ්චන්තියා, අයං ‘ගණ්හථ න’න්ති දාසියො න ආණාපෙසි. මං විහෙඨනකාලෙපි සබ්බදාසියො පටිබාහිත්වා මය්හං කත්තබ්බමෙව අකාසි. සචාහං ඉමං න ඛමාපෙස්සාමි, මුද්ධා මෙ සත්තධා ඵලෙය්‍යා’’ති තස්සා පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ‘‘අය්‍යෙ, ඛමාහි මෙ’’ති ආහ. අහං සපිතිකා ධීතා, පිතරි ඛමන්තෙ ඛමාමීති. හොතු, අය්‍යෙ, පිතරං තෙ පුණ්ණසෙට්ඨිං ඛමාපෙස්සාමීති. පුණ්ණො මම වට්ටජනකපිතා, විවට්ටජනකෙ පිතරි ඛමන්තෙ පනාහං ඛමිස්සාමීති. කො පන තෙ විවට්ටජනකපිතාති? සම්මාසම්බුද්ධොති. මය්හං තෙන සද්ධිං විස්සාසො නත්ථීති. අහං කරිස්සාමි, සත්ථා ස්වෙ භික්ඛුසඞ්ඝං ආදාය ඉධාගමිස්සති, ත්වං යථාලද්ධං සක්කාරං ගහෙත්වා ඉධෙව ආගන්ත්වා තං ඛමාපෙහීති. සා ‘‘සාධු, අය්‍යෙ’’ති උට්ඨාය අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්චසතා

පරිවාරිත්ථියො ආණාපෙත්වා නානාවිධානි ඛාදනීයානි චෙව සූපෙය්‍යානි ච සම්පාදෙත්වා පුනදිවසෙ තං සක්කාරං ආදාය උත්තරාය ගෙහං ආගන්ත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙතුං අවිසහන්තී අට්ඨාසි. තං සබ්බං ගහෙත්වා උත්තරාව සංවිදහි. සිරිමාපි භත්තකිච්චාවසානෙ සද්ධිං පරිවාරෙන සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජි.

අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – ''කො තෙ අපරාධො''ති? භන්තෙ, මයා හිය්‍යො ඉදං නාම කතං, අථ මෙ සහායිකා මං විහෙඨයමානා දාසියො නිවාරෙත්වා මය්හං උපකාරමෙව අකාසි. සාහං ඉමිස්සා ගුණං ජානිත්වා ඉමං ඛමාපෙසිං, අථ මං එසා ''තුම්හෙසු ඛමන්තෙසු ඛමිස්සාමී''ති ආහ. ''එවං කිර උත්තරෙ''ති? ''ආම, භන්තෙ, සීසෙ මෙ සහායිකාය පක්කුථිතසප්පි ආසිත්ත''න්ති. අථ ''තයා කිං චින්තිත''න්ති? ''චක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීචකො, මම සහායිකාය ගුණොව මහන්තො. අහඤ්හි එතං නිස්සාය දානඤ්ච දාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං අලත්ථං, සචෙ මෙ ඉමිස්සා උපරි කොපො අත්ථි, ඉදං මං දහතු. නො චෙ, මා දහතූ''ති එවං චින්තෙත්වා ඉමං මෙත්තාය ඵරිං, භන්තෙති. සත්ථා ''සාධු සාධු, උත්තරෙ, එවං කොධං ජිනිතුං වට්ටති. කොධො හි නාම අක්කොධෙන, අක්කොසකපරිභාසකො අනක්කොසන්තෙන අපරිභාසන්තෙන, ථද්ධමච්ඡරී අත්තනො සන්තකස්ස දානෙන, මුසාවාදී සච්චවචනෙන ජිනිතබ්බො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

223.

''අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින''න්ති.

තත්ථ **අක්කොධෙනාති** කොධනො හි පුග්ගලො අක්කොධෙන හුත්වා ජිනිතබ්බො. **අසාධුන්ති** අභද්දකො භද්දකෙන හුත්වා ජිනිතබ්බො. **කදරියන්ති** ථද්ධමච්ඡරී අත්තනො සන්තකස්ස චාගචිත්තෙන ජිනිතබ්බො. අලිකවාදී සච්චවචනෙන ජිනිතබ්බො. තස්මා එවමාහ – ''අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං…පෙ…. සච්චෙනාලිකවාදින''න්ති.

දෙසනාවසානෙ සිරිමා සද්ධිං පඤ්චසතාහි ඉත්ථීහි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු තතියං.

4. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරපඤ්හවත්ථු

සච්චං භණෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ථෙරො දෙවචාරිකං ගන්ත්වා මහෙසක්ඛාය දෙවතාය විමානද්වාරෙ ඨත්වා තං අත්තනො සන්තිකං ආගන්ත්වා

වන්දිත්වා ඨිතං එවමාහ – ‘‘දෙවතෙ මහතී තෙ සම්පත්ති, කිං කම්මං කත්වා ඉමං අලත්ථා’’ති? ‘‘මා මං, භන්තෙ, පුච්ඡථා’’ති. දෙවතා කිර අත්තනො පරිත්තකම්මෙන ලජ්ජමානා එවං වදති. සා පන ථෙරෙන ‘‘කථෙහියෙවා’’ති වුච්චමානා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා නෙව දානං දින්නං, න පූජා කතා, න ධම්මො සුතො, කෙවලං සච්චමත්තං රක්ඛිත’’න්ති. ථෙරො අඤ්ඤානි විමානද්වාරානි ගන්ත්වා ආගතාගතා අපරාපි දෙවධීතරො පුච්ඡි. තාසුපි තථෙව නිගුහිත්වා ථෙරං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තීසු එකා තාව ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා නෙව දානාදීසු කතං නාම අත්ථි, අහං පන කස්සපබුද්ධකාලෙ පරස්ස දාසී අහොසිං, තස්සා මෙ සාමිකො අතිවිය චණ්ඩො ඵරුසො, ගහිතග්ගහිතෙනෙව කට්ඨෙන වා කලිඞ්ගරෙන වා සීසං භින්දති. සාහං උප්පන්නෙ කොපෙ ‘එස තව සාමිකො ලක්ඛණාහතං වා කාතුං නාසාදීනි වා ඡින්දිතුං ඉස්සරො, මා කුජ්ඣී’ති අත්තානමෙව පරිභාසෙත්වා කොපං නාම න අකාසිං, තෙන මෙ අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති. අපරා ආහ – ‘‘අහං, භන්තෙ, උච්ඡුඛෙත්තං රක්ඛමානා එකස්ස භික්ඛුනො උච්ඡුයට්ඨිං අදාසිං’’. අපරා එකං තිම්බරුසකං අදාසිං. අපරා එකං එළාලුකං අදාසිං. අපරා එකං ඵාරුසකං අදාසිං. අපරා එකං මූලමුට්ඨිං. අපරා ‘‘නිම්බමුට්ඨි’’න්තිආදිනා නයෙන අත්තනා අත්තනා කතං පරිත්තදානං ආරොචෙත්වා ‘‘ඉමිනා ඉමිනා කාරණෙන අම්හෙහි අයං සම්පත්ති ලද්ධා’’ති ආහංසු.

ථෙරො තාහි කතකම්මං සුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘සක්කා නු ඛො, භන්තෙ, සච්චකථනමත්තෙන, කොපනිබ්බාපනමත්තෙන, අතිපරිත්තකෙන තිම්බරුසකාදිදානමත්තෙන දිබ්බසම්පත්තිං ලද්ධු’’න්ති. ‘‘කස්මා මං, මොග්ගල්ලාන, පුච්ඡසි, නනු තෙ දෙවතාහි අයං අත්ථො කථිතො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, ලබ්භති මඤ්ඤෙ එත්තකෙන දිබ්බසම්පත්තී’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘මොග්ගල්ලාන, සච්චමත්තං කථෙත්වාපි කොපමත්තං ජහිත්වාපි පරිත්තකං දානං දත්වාපි දෙවලොකං ගච්ඡතියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

224.

‘‘සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍ය, දජ්ජා අප්පම්පි යාචිතො;
එතෙහි තීහි ඨානෙහි, ගච්ඡෙ දෙවාන සන්තිකෙ’’ති.

තත්ථ **සච්චං භණෙති** සච්චං දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍ය, සච්චෙ පතිට්ඨහෙය්‍යාති අත්ථො. **න කුජ්ඣෙය්‍යාති** පරස්ස න කුජ්ඣෙය්‍ය. **යාචිතොති** යාචකා නාම සීලවන්තො පබ්බජිතා. තෙ හි කිඤ්චාපි ‘‘දෙථා’’ති අයාචිත්වාව ඝරද්වාරෙ තිට්ඨන්ති, අත්ථතො පන යාචන්තියෙව නාම. එවං සීලවන්තෙහි යාචිතො අප්පස්මිං දෙය්‍යධම්මෙ විජ්ජමානෙ අප්පමත්තකම්පි දදෙය්‍ය. **එතෙහි තීහීති** එතෙසු තීසු එකෙනාපි කාරණෙන දෙවලොකං ගච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරපඤ්හවත්ථු චතුත්ථං.

5. බුද්ධපිතුබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අහිංසකා යෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාකෙතං නිස්සාය අඤ්ජනවනෙ විහරන්තො භික්ඛූහි පට්ඨපඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

භගවතො කිර භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතස්ස සාකෙතං පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ එකො සාකෙතවාසී මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො නගරතො නික්ඛමන්තො අන්තරසරද්වාරෙ දසබලං දිස්වා පාදෙසු නිපතිත්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්හං ගහෙත්වා, ‘‘තාත, නනු නාම පුත්තෙහි ජිණ්ණකාලෙ මාතාපිතරො පටිජග්ගිතබ්බා, කස්මා එත්තකං කාලං අම්හාකං අත්තානං න දස්සෙසි. මයා තාව දිට්ඨොසි, මාතරම්පි පස්සිතුං එහී’’ති සත්ථාරං ගහෙත්වා අත්තනො ගෙහං අගමාසි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන. බ්‍රාහ්මණීපි ආගන්ත්වා සත්ථු පාදෙසු නිපතිත්වා, ‘‘තාත, එත්තකං කාලං කුහිං ගතොසි, නනු නාම මාතාපිතරො මහල්ලකකාලෙ උපට්ඨාතබ්බා’’ති වත්වා පුත්තධීතරො ‘‘එථ භාතරං වන්දථා’’ති වන්දාපෙසි. තෙ උභොපි තුට්ඨමානසා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධෙව නිබද්ධං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති වත්වා ‘‘බුද්ධා නාම එකට්ඨානෙයෙව නිබද්ධං භික්ඛං න ගණ්හන්තී’’ති වුත්තෙ, ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, යෙ වො නිමන්තෙතුං ආගච්ඡන්ති, තෙ අම්හාකං සන්තිකං පහිණෙය්‍යාථා’’ති ආහංසු. සත්ථා තතො පට්ඨාය නිමන්තෙතුං ආගතෙ ‘‘ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ආරොචෙය්‍යාථා’’ති පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා ‘‘මයං ස්වාතනාය සත්ථාරං නිමන්තෙමා’’ති බ්‍රාහ්මණං වදන්ති. බ්‍රාහ්මණො පුනදිවසෙ අත්තනො ගෙහතො භත්තභාජනසූපෙය්‍යභාජනානි ආදාය සත්ථු නිසීදනට්ඨානං ගච්ඡති. අඤ්ඤත්‍ර පන නිමන්තනෙ අසති සත්ථා බ්‍රාහ්මණස්සෙව ගෙහෙ භත්තකිච්චං කරොති. තෙ උභොපි අත්තනො දෙය්‍යධම්මං නිච්චකාලං තථාගතස්ස දෙන්තා ධම්මකථං සුණන්තා අනාගාමිඵලං පාපුණිංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, බ්‍රාහ්මණො ‘තථාගතස්ස සුද්ධොදනො පිතා, මහාමායා මාතා’ති ජානාති, ජානන්තොව සද්ධිං බ්‍රාහ්මණියා තථාගතං ‘අම්හාකං පුත්තො’ති වදති, සත්ථාපි තථෙව අධිවාසෙති. කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති? සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, උභොපි තෙ අත්තනො පුත්තමෙව පුත්තොති වදන්තී’’ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ, භික්ඛවෙ, අයං බ්‍රාහ්මණො නිරන්තරං පඤ්ච ජාතිසතානි මය්හං පිතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාපිතා. සාපි මෙ බ්‍රාහ්මණී නිරන්තරමෙව පඤ්ච ජාතිසතානි මාතා අහොසි, පඤ්ච

ජාතිසතානි චූළමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාමාතා. එවාහං දියඩ්ඪජාතිසහස්සං බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ සංවඩ්ඪො, දියඩ්ඪජාතිසහස්සං බ්‍රාහ්මණියා හත්ථෙති තීණි ජාතිසහස්සානි තෙසං පුත්තභාවං දස්සෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘යස්මිං මනො නිවිසති, චිත්තඤ්චාපි පසීදති;
අදිට්ඨපුබ්බකෙ පොසෙ, කාමං තස්මිම්පි විස්සසෙ. (ජා. 1.1.68);

‘‘පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන, පච්චුප්පන්නහිතෙන වා;
එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ’’ති. (ජා. 1.2.174);

සත්ථා තෙමාසමෙව තං කුලං නිස්සාය විහාසි. තෙ උභොපි අරහත්තං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බායිංසු. අථ නෙසං මහාසක්කාරං කත්වා උභොපි එකකූටාගාරමෙව ආරොපෙත්වා නීහරිංසු. සත්ථාපි පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො තෙහි සද්ධිංයෙව ආළාහනං අගමාසි. ‘‘බුද්ධානං කිර මාතාපිතරො’’ති මහාජනො නික්ඛමි. සත්ථාපි ආළාහනසමීපෙ එකං සාලං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. මනුස්සා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ ඨත්වා, ‘‘භන්තෙ, ‘මාතාපිතරො වො කාලකතා’ති මා චින්තයිත්ථා’’ති සත්ථාරා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්ති. සත්ථා තෙ ‘‘මා එවං අවචුත්ථා’’ති අප්පටික්ඛිපිත්වා පරිසාය ආසයං ඔලොකෙත්වා තඞ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙන්තො –

‘‘අප්පං වත ජීවිතං ඉදං,
ඔරං වස්සසතාපි මිය්‍යති;
යො චෙපි අතිච්ච ජීවති,
අථ සො ජරසාපි මිය්‍යතී’’ති. (සු. නි. 810; මහානි. 39) –

ඉදං **ජරාසුත්තං** කථෙසි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. භික්ඛූ බ්‍රාහ්මණස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා ච පරිනිබ්බුතභාවං අජානන්තා, ‘‘භන්තෙ, තෙසං කො අභිසම්පරායො’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, එවරූපානං අසෙඛමුනීනං අභිසම්පරායො නාම නත්ථි. එවරූපා හි අච්චුතං අමතං මහානිබ්බානමෙව පාපුණන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

225.
‘‘අහිංසකා යෙ මුනයො, නිච්චං කායෙන සංවුතා;
තෙ යන්ති අච්චුතං ඨානං, යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ’’ති.

තත්ථ **මුනයොති** මොනෙය්‍යපටිපදාය මග්ගඵලපත්තා අසෙඛමුනයො. **කායෙනාති** දෙසනාමත්තමෙවෙතං, තීහිපි ද්වාරෙහි සුසංවුතාති අත්ථො. **අච්චුතන්ති** සස්සතං. **ඨානන්ති** අකුප්පට්ඨානං ධුවට්ඨානං. **යත්ථාති** යස්මිං

නිබ්බානෙ ගන්ත්වා න සොචරෙ න සොචන්ති න විහඤ්ඤන්ති, තං ඨානං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බුද්ධපිතුබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඤ්චමං.

6. පුණ්ණදාසීවත්ථු

සදා ජාගරමානානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකූටෙ විහරන්තො පුණ්ණං නාම රාජගහසෙට්ඨිනො දාසිං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර එකදිවසං කොට්ටනත්ථාය බහුවීහිං අදංසු. සා රත්තිම්පි දීපං ජාලෙත්වා වීහිං කොට්ටෙන්තී විස්සමනත්ථාය සෙදතින්තෙන ගත්තෙන බහිවාතෙ අට්ඨාසි. තස්මිං සමයෙ දබ්බො මල්ලපුත්තො භික්ඛූනං සෙනාසනපඤ්ඤාපකො අහොසි. සො ධම්මස්සවනං සුත්වා අත්තනො අත්තනො සෙනාසනං ගච්ඡන්තානං භික්ඛූනං අඞ්ගුලිං ජාලෙත්වා පුරතො පුරතො මග්ගදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තො භික්ඛූනං ආලොකං නිම්මිනි. පුණ්ණා තෙනාලොකෙන පබ්බතෙ විචරන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘‘අහං තාව අත්තනො දුක්ඛෙන උපද්දුතා ඉමායපි වෙලාය නිද්දං න උපෙමි, භද්දන්තා කිං කාරණා න නිද්දායන්තී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘අද්ධා කස්සචි භික්ඛුනො අඵාසුකං වා භවිස්සති, දීඝජාතිකෙන වා උපද්දවො භවිස්සතී’’ති සඤ්ඤං කත්වා පාතොව කුණ්ඩකං ආදාය උදකෙන තෙමෙත්වා හත්ථතලෙ පූවං කත්වා අඞ්ගාරෙසු පචිත්වා උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා තිත්ථමග්ගෙ ඛාදිස්සාමීති ඝටං ආදාය තිත්ථාභිමුඛී පායාසි. සත්ථාපි ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිතුං තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි.

සා සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු සත්ථරි දිට්ඨෙපි මම දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති සත්ථාරං න පස්සාමි, ඉදානි මෙ දෙය්‍යධම්මො ච අත්ථි, සත්ථා ච සම්මුඛීභූතො. සචෙ ලූඛං වා පණීතං වාති අචින්තෙත්වා គණ්හෙය්‍ය, දදෙය්‍යාහං ඉමං පූව’’න්ති ඝටං එකමන්තෙ නික්ඛිපිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉමං ලූඛං දානං පටිග්ගණ්හන්තා මම සඞ්ගහං කරොථා’’ති ආහ. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා තෙන නීහරිත්වා දින්නං මහාරාජදත්තියං පත්තං උපනාමෙත්වා පූවං ගණ්හි. පුණ්ණාපි තං සත්ථු පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වාව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මොයෙව මෙ සමිජ්ඣතූ’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘එවං හොතූ’’ති ඨිතකොව අනුමොදනං අකාසි.

පුණ්ණාපි චින්තෙසි – ‘‘කිඤ්චාපි මෙ සත්ථා සඞ්ගහං කරොන්තො පූවං ගණ්හි, න පනිදං ඛාදිස්සති. අද්ධා පුරතො කාකස්ස වා සුනඛස්ස වා දත්වා රඤ්ඤො වා රාජපුත්තස්ස වා ගෙහං ගන්ත්වා පණීතභොජනං භුඤ්ජිස්සතී’’ති. සත්ථාපි ‘‘කිං නු ඛො එසා චින්තෙසී’’ති තස්සා චිත්තාචාරං

ඤත්වා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ථෙරො චීවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. සත්ථා බහිනගරෙයෙව නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං අකාසි. දෙවතා සකලචක්කවාළගබ්භෙ දෙවමනුස්සානං උපකප්පනකං ඔජං මධුපටලං විය පීළෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපිංසු. පුණ්ණා ච ඔලොකෙන්තී අට්ඨාසි. භත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරො උදකං අදාසි. සත්ථා කතභත්තකිච්චො පුණ්ණං ආමන්තෙත්වා ''කස්මා ත්වං පුණ්ණෙ මම සාවකෙ පරිභවසී''ති ආහ. න පරිභවාමි, භන්තෙති. අථ තයා මම සාවකෙ ඔලොකෙත්වා කිං කථිතන්ති? ''අහං තාව ඉමිනා දුක්ඛුපද්දවෙන නිද්දං න උපෙමි, භද්දන්තා කිමත්ථං නිද්දං න උපෙන්ති, අද්ධා කස්සචි අඵාසුකං වා භවිස්සති, දීඝජාතිකෙන වා උපද්දවො භවිස්සතී''ති එත්තකං මයා, භන්තෙ, චින්තිතන්ති. සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා ''පුණ්ණෙ ත්වං න තාව දුක්ඛුපද්දවෙන නිද්දායසි, මම සාවකා සදා ජාගරියමනුයුත්තතාය න නිද්දායන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

226.

''සදා ජාගරමානානං, අහොරත්තානුසික්ඛිනං;
නිබ්බානං අධිමුත්තානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා''ති.

තත්ථ **අහොරත්තානුසික්ඛිනන්ති** දිවා ච රත්තිඤ්ච තිස්සො සික්ඛා සික්ඛමානානං. **නිබ්බානං අධිමුත්තානන්ති** නිබ්බානජ්ඣාසයානං. **අත්ථං ගච්ඡන්තීති** එවරූපානං සබ්බෙපි ආසවා අත්ථං විනාසං නත්ථිභාවං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ යථාඨිතා පුණ්ණා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සත්ථා කුණ්ඩකඅඞ්ගාරපූවෙන භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං අගමාසි. භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''දුක්කරං, ආවුසො, සම්මාසම්බුද්ධෙන කතං පුණ්ණාය දින්නෙන කුණ්ඩකඅඞ්ගාරපූවෙන භත්තකිච්චං කරොන්තෙනා''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මයා ඉමාය දින්නකුණ්ඩකං පරිභුත්තමෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා –

''භුත්වා තිණපරිසාසං, භුත්වා ආචාමකුණ්ඩකං;
එතං තෙ භොජනං ආසි, කස්මා දානි න භුඤ්ජසි.

''යත්ථ පොසං න ජානන්ති, ජාතියා විනයෙන වා;
බහුං තත්ථ මහාබ්‍රහ්මෙ, අපි ආචාමකුණ්ඩකං.

''ත්වඤ්ච ඛො මං පජානාසි, යාදිසායං හයුත්තමො;

ජානන්තො ජානමාගම්ම, න තෙ භක්ඛාමි කුණ්ඩක''න්ති. (ජා. 1.3.10-12) –

ඉමං **කුණ්ඩකසින්ධවපොතකජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි.

පුණ්ණදාසීවත්ථු ඡට්ඨං.

7. අතුලඋපාසකවත්ථු

පොරාණමෙතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අතුලං නාම උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි සාවත්ථිවාසී උපාසකො පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො එකදිවසං තෙ උපාසකෙ ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගන්ත්වා රෙවතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සොතුකාමො හුත්වා රෙවතත්ථෙරං වන්දිත්වා නිසීදි. සො පනායස්මා පටිසල්ලානාරාමො සීහො විය එකචාරො, තස්මා තෙන සද්ධිං න කිඤ්චි කථෙසි. සො ''අයං ථෙරො න කිඤ්චි කථෙසී''ති කුද්ධො උට්ඨාය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එකමන්තං ඨිතො ථෙරෙන ''කෙනත්ථෙන ආගතත්ථා''ති වුත්තෙ ''අහං, භන්තෙ, ඉමෙ උපාසකෙ ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය රෙවතත්ථෙරං උපසඞ්කමිං, තස්ස මෙ ථෙරො න කිඤ්චි කථෙසි, ස්වාහං තස්ස කුජ්ඣිත්වා ඉධාගතො, ධම්මං මෙ කථෙථා''ති ආහ. අථ ථෙරො ''තෙන හි උපාසකා නිසීදථා''ති වත්වා බහුකං කත්වා අභිධම්මකථං කථෙසි. උපාසකොපි ''අභිධම්මකථා නාම අතිසණ්හා, ථෙරො බහුං අභිධම්මමෙව කථෙසි, අම්හාකං ඉමිනා කො අත්ථො''ති කුජ්ඣිත්වා පරිසං ආදාය ආනන්දත්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි.

ථෙරෙනාපි ''කිං උපාසකා''ති වුත්තෙ, ''භන්තෙ, මයං ධම්මස්සවනත්ථාය රෙවතත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, තස්ස සන්තිකෙ ආලාපසල්ලාපමත්තම්පි අලභිත්වා කුද්ධා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමිම්හා, සොපි නො අතිසණ්හං බහුං අභිධම්මමෙව කථෙසි, 'ඉමිනා අම්හාකං කො අත්ථො'ති එතස්සාපි කුජ්ඣිත්වා ඉධාගමිම්හා, කථෙහි නො, භන්තෙ, ධම්මකථ''න්ති. තෙන හි නිසීදිත්වා සුණාථාති ථෙරො තෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා අප්පකමෙව ධම්මං කථෙසි. තෙ ථෙරස්සපි කුජ්ඣිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු, අථ නෙ සත්ථා ආහ – ''කස්මා උපාසකා ආගතත්ථා''ති? ''ධම්මස්සවනාය, භන්තෙ''ති. ''සුතො පන වො ධම්මො''ති? ''භන්තෙ, මයං ආදිතො රෙවතත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, සො අම්හෙහි සද්ධිං න කිඤ්චි කථෙසි, තස්ස කුජ්ඣිත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, තෙන නො බහු අභිධම්මො කථිතො, තං අසල්ලක්ඛෙත්වා කුජ්ඣිත්වා ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිම්හා, තෙන නො අප්පමත්තකොව ධම්මො කථිතො, තස්සපි කුජ්ඣිත්වා ඉධාගතම්හා''ති.

සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා, ‘‘අතුල, පොරාණතො පට්ඨාය ආචිණ්ණමෙවෙතං, තුණ්හීභූතම්පි බහුකථම්පි මන්දකථම්පි ගරහන්තියෙව. එකන්තං ගරහිතබ්බොයෙව වා හි පසංසිතබ්බොයෙව වා නත්ථි. රාජානොපි එකච්චෙ නින්දන්ති, එකච්චෙ පසංසන්ති. මහාපථවිම්පි චන්දිමසූරියෙපි ආකාසාදයොපි චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං කථෙන්තම්පි සම්මාසම්බුද්ධං එකච්චෙ ගරහන්ති, එකච්චෙ පසංසන්ති. අන්ධබාලානඤ්හි නින්දා වා පසංසා වා අප්පමාණා, පණ්ඩිතෙන පන මෙධාවිනා නින්දිතො නින්දිතො නාම, පසංසිතො ච පසංසිතො නාම හොතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

227.

‘‘පොරාණමෙතං අතුල, නෙතං අජ්ජතනාමිව;
නින්දන්ති තුණ්හිමාසීනං, නින්දන්ති බහුභාණිනං;
මිතභාණිම්පි නින්දන්ති, නත්ථි ලොකෙ අනින්දිතො.

228.

‘‘න චාහු න ච භවිස්සති, න චෙතරහි විජ්ජති;
එකන්තං නින්දිතො පොසො, එකන්තං වා පසංසිතො.

229.

‘‘යං චෙ විඤ්ඤූ පසංසන්ති, අනුවිච්ච සුවෙ සුවෙ;
අච්ඡිද්දවුත්තිං මෙධාවිං, පඤ්ඤාසීලසමාහිතං.

230.

‘‘නික්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, කො තං නින්දිතුමරහති;
දෙවාපි නං පසංසන්ති, බ්‍රහ්මුනාපි පසංසිතො’’ති.

තත්ථ **පොරාණමෙතන්ති** පුරාණකං එතං. **අතුලාති** තං උපාසකං නාමෙන ආලපති. **නෙතං අජ්ජතනාමිවාති** ඉදං නින්දනං වා පසංසනං වා අජ්ජතනං අධුනා උප්පන්නං විය න හොති. **තුණ්හිමාසීනන්ති** කිං එසො මූගො විය බධිරො විය කිඤ්චි අජානන්තො විය තුණ්හී හුත්වා නිසින්නොති නින්දන්ති. **බහුභාණිනන්ති** කිං එස වාතාහතතාලපණ්ණං විය තටතටායති, ඉමස්ස කථාපරියන්තොයෙව නත්ථීති නින්දන්ති. **මිතභාණිම්පීති** කිං එස සුවණ්ණහිරඤ්ඤං විය අත්තනො වචනං මඤ්ඤමානො එකං වා ද්වෙ වා වත්වා තුණ්හී අහොසීති නින්දන්ති. එවං සබ්බථාපි ඉමස්මිං ලොකෙ අනින්දිතො නාම නත්ථීති අත්ථො. **න චාහූති** අතීතෙපි නාහොසි, අනාගතෙපි න භවිස්සති.

යං චෙ විඤ්ඤූති බාලානං නින්දා වා පසංසා වා අප්පමාණා, යං පන පණ්ඩිතා දිවසෙ දිවසෙ අනුවිච්ච නින්දකාරණං වා පසංසකාරණං වා ජානිත්වා පසංසන්ති, අච්ඡිද්දාය වා සික්ඛාය අච්ඡිද්දාය වා ජීවිතවුත්තියා

සමන්නාගතත්තා අච්ඡිද්දවුත්තිං ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා මෙධාවිං ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය චෙව චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ච සමන්නාගතත්තා පඤ්ඤාසීලසමාහිතං පසංසන්ති, තං සුවණ්ණදොසවිරහිතං සට්ඨනමජ්ජනක්ඛමං ජම්බොනදනික්ඛං විය කො නින්දිතුමරහතීති අත්ථො. **දෙවාපීති** දෙවතාපි පණ්ඩිතමනුස්සාපි තං භික්ඛුං උපට්ඨාය ථොමෙන්ති පසංසන්ති. **බ්‍රහ්මුනාපීති** න කෙවලං දෙවමනුස්සෙහි, දසසහස්සචක්කවාළෙ මහාබ්‍රහ්මුනාපි එස පසංසිතොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි උපාසකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

අතුලඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. ඡබ්බග්ගියවත්ථු

කායප්පකොපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො තෙසං ඡබ්බග්ගියානං උභොහි හත්ථෙහි යට්ඨියො ගහෙත්වා කට්ඨපාදුකා ආරුය්හ පිට්ඨිපාසාණෙ චඞ්කමන්තානං ඛටඛටාතිසද්දං සුත්වා, ‘‘ආනන්ද, කිං සද්දො නාමෙසො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඡබ්බග්ගියානං පාදුකා ආරුය්හ චඞ්කමන්තානං ඛටඛටසද්දො’’ති සුත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘භික්ඛුනා නාම කායාදීනි රක්ඛිතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

231.

‘‘කායප්පකොපං රක්ඛෙය්‍ය, කායෙන සංවුතො සියා;
කායදුච්චරිතං හිත්වා, කායෙන සුචරිතං චරෙ.

232.

‘‘වචීපකොපං රක්ඛෙය්‍ය, වාචාය සංවුතො සියා;
වචීදුච්චරිතං හිත්වා, වාචාය සුචරිතං චරෙ.

233.

‘‘මනොපකොපං රක්ඛෙය්‍ය, මනසා සංවුතො සියා;
මනොදුච්චරිතං හිත්වා, මනසා සුචරිතං චරෙ.

234.

‘‘කායෙන සංවුතා ධීරා, අථො වාචාය සංවුතා;
මනසා සංවුතා ධීරා, තෙ වෙ සුපරිසංවුතා’’ති.

තත්ථ **කායප්පකොපන්ති** තිවිධං කායදුච්චරිතං රක්ඛෙය්‍ය. **කායෙන සංවුතොති** කායද්වාරෙ දුච්චරිතපවෙසනං නිවාරෙත්වා සංවුතො පිහිතද්වාරො සියා. යස්මා පන කායදුච්චරිතං හිත්වා කායසුචරිතං චරන්තො

උභයම්පෙතං කරොති, තස්මා **කායදුච්චරිතං හිත්වා, කායෙන සුචරිතං චරෙති** වුත්තං. අනන්තරගාථාසුපි එසෙව නයො. **කායෙන සංවුතා ධීරා**ති යෙ පණ්ඩිතා පාණාතිපාතාදීනි අකරොන්තා කායෙන, මුසාවාදාදීනි අකරොන්තා වාචාය, අභිජ්ඣාදීනි අසමුට්ඨපෙන්තා මනසා සංවුතා, තෙ ඉධ ලොකස්මිං සුසංවුතා සුරක්ඛිතා සුගොපිතා සුපිහිතද්වාරාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියවත්ථු අට්ඨමං.

කොධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තරසමො වග්ගො.

18. මලවග්ගො

1. ගොඝාතකපුත්තවත්ථු

පණ්ඩුපලාසොව දානිසීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං ගොඝාතකපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො ගොඝාතකො ගාවො වධිත්වා වරමංසානි ගහෙත්වා පචාපෙත්වා පුත්තදාරෙහි සද්ධිං නිසීදිත්වා මංසඤ්ච ඛාදති, මූලෙන ච වික්කිණිත්වා ජීවිකං කප්පෙසි. සො එවං පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි ගොඝාතකකම්මං කරොන්තො ධුරවිහාරෙ විහරන්තස්ස සත්ථු එකදිවසම්පි කටච්ඡුමත්තම්පි යාගුං වා භත්තං වා න අදාසි. සො ච විනා මංසෙන භත්තං න භුඤ්ජති. සො එකදිවසං දිවසභාගෙ මංසං වික්කිණිත්වා අත්තනො අත්ථාය පචිතුං එකං මංසඛණ්ඩං භරියාය දත්වා න්හායිතුං අගමාසි. අථස්ස සහායකො ගෙහං ගන්ත්වා භරියං ආහ – ‘‘ථොකං මෙ වික්කිණියමංසං දෙහි, ගෙහං මෙ පාහුනකො ආගතො’’ති. නත්ථි වික්කිණියමංසං, සහායකො තෙ මංසං වික්කිණිත්වා ඉදානි න්හායිතුං ගතොති. මා එවං කරි, සචෙ මංසඛණ්ඩං අත්ථි, දෙහීති. සහායකස්ස තෙ නික්ඛිත්තමංසං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං නත්ථීති. සො ‘‘සහායකස්ස මෙ අත්ථාය ඨපිතමංසතො අඤ්ඤං මංසං නත්ථි, සො ච විනා මංසෙන න භුඤ්ජති, නායං දස්සතී’’ති සාමංයෙව තං මංසං ගහෙත්වා පක්කාමි.

ගොඝාතකොපි න්හත්වා ආගතො තාය අත්තනො පක්කපණ්ණෙන සද්ධිං වඩ්ඪෙත්වා භත්තෙ උපනීතෙ ආහ ‘‘කහං මංස’’න්ති? ‘‘නත්ථි, සාමී’’ති. නනු අහං පච්චනත්ථාය මංසං දත්වා ගතොති. තව සහායකො ආගන්ත්වා ‘‘පාහුනකො මෙ ආගතො, වික්කිණියමංසං දෙහී’’ති වත්වා මයා ‘‘සහායකස්ස තෙ ඨපිතමංසතො අඤ්ඤං මංසං නත්ථි, සො ච විනා මංසෙන න භුඤ්ජතී’’ති වුත්තෙපි බලක්කාරෙන තං මංසං සාමංයෙව ගහෙත්වා ගතොති. අහං විනා මංසෙන භත්තං න භුඤ්ජාමි, හරාහි නන්ති. කිං සක්කා කාතුං, භුඤ්ජ, සාමීති. සො ‘‘නාහං භුඤ්ජාමී’’ති තං භත්තං හරාපෙත්වා සත්ථං ආදාය පච්ඡාගෙහෙ ඨිතො ගොණො අත්ථි, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා ජිව්හං නීහරිත්වා සත්ථෙන මූලෙ ඡින්දිත්වා ආදාය ගන්ත්වා අඞ්ගාරෙසු පචාපෙත්වා භත්තමත්ථකෙ ඨපෙත්වා නිසින්නො එකං භත්තපිණ්ඩං භුඤ්ජිත්වා එකං මංසඛණ්ඩං මුඛෙ ඨපෙසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස ජිව්හා ඡිජ්ජිත්වා භත්තපාතියං පති. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව කම්මසරික්ඛකං විපාකං ලභි. සොපි ඛො ගොණො විය ලොහිතධාරාය මුඛතො පග්ඝරන්තියා අන්තොගෙහං පවිසිත්වා ජණ්ණුකෙහි විචරන්තො විරවි.

තස්මිං සමයෙ ගොඝාතකස්ස පුත්තො පිතරං ඔලොකෙන්තො සමීපෙ ඨිතො හොති. අථ නං මාතා ආහ – ‘‘පස්ස, පුත්ත, ඉමං ගොඝාතකං ගොණං විය ගෙහමජ්ඣෙ ජණ්ණුකෙහි විචරිත්වා විරවන්තං, ඉදං දුක්ඛං තව

මත්ථකෙ පතිස්සති, මමම්පි අනොලොකෙත්වා අත්තනො සොත්ථිං කරොන්තො පලායස්සූ''ති. සො මරණභයතජ්ජිතො මාතරං වන්දිත්වා පලායි, පලායිත්වා ච පන තක්කසිලං අගමාසි. ගොඝාතකොපි ගොණො විය ගෙහමජ්ඣෙ විරවන්තො විචරිත්වා කාලකතො අවීචිම්හි නිබ්බත්ති. ගොණොපි කාලමකාසි. ගොඝාතකපුත්තොපි තක්කසිලං ගන්ත්වා සුවණ්ණකාරකම්මං උග්ගණ්හි. අථස්සාචරියො ගාමං ගච්ඡන්තො ''එවරූපං නාම අලඞ්කාරං කරෙය්‍යාසී''ති වත්වා පක්කාමි. සොපි තථාරූපං අලඞ්කාරං අකාසි. අථස්සාචරියො ආගන්ත්වා අලඞ්කාරං දිස්වා ''අයං යත්ථ කත්ථචි ගන්ත්වා ජීවිතුං සමත්ථො''ති වයප්පත්තං අත්තනො ධීතරං අදාසි. සො පුත්තධීතාහි වඩ්ඪි.

අථස්ස පුත්තා වයප්පත්තා සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ සාවත්ථියං ගන්ත්වා තත්ථ ඝරාවාසං සණ්ඨපෙත්වා වසන්තා සද්ධා පසන්නා අහෙසුං. පිතාපි නෙසං තක්කසිලායං කිඤ්චි කුසලං අකත්වාව ජරං පාපුණි. අථස්ස පුත්තා ''පිතා නො මහල්ලකො''ති අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා ''පිතු අත්ථාය දානං දස්සාමා''ති බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තයිංසු. තෙ පුනදිවසෙ අන්තොගෙහෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ සත්ථාරං ආහංසු – ''භන්තෙ, අම්හෙහි ඉදං පිතු ජීවභත්තං දින්නං, පිතු නො අනුමොදනං කරොථා''ති. සත්ථා තං ආමන්තෙත්වා, ''උපාසක, ත්වං මහල්ලකො පරිපක්කසරීරො පණ්ඩුපලාසසදිසො, තව පරලොකගමනාය කුසලපාථෙය්‍යං නත්ථි, අත්තනො පතිට්ඨං කරොහි, පණ්ඩිතො භව, මා බාලො''ති අනුමොදනං කරොන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

235.

''පණ්ඩුපලාසොව දානිසි,
යමපුරිසාපි ච තෙ උපට්ඨිතා;
උය්‍යොගමුඛෙ ච තිට්ඨසි,
පාථෙය්‍යම්පි ච තෙ න විජ්ජති.

236.

''සො කරොහි දීපමත්තනො,
ඛිප්පං වායම පණ්ඩිතො භව;
නිද්ධන්තමලො අනඞ්ගණො,
දිබ්බං අරියභූමිං උපෙහිසී''ති.

තත්ථ **පණ්ඩුපලාසොව දානිසීති**, උපාසක, ත්වං ඉදානි ඡිජ්ජිත්වා භූමියං පතිතපණ්ඩුපලාසො විය අහොසි. **යමපුරිසාති** යමදූතා වුච්චන්ති, ඉදං පන මරණමෙව සන්ධාය වුත්තං, මරණං තෙ පච්චුපට්ඨිතන්ති අත්ථො. **උය්‍යොගමුඛෙති** පරිහානිමුඛෙ, අවුඩ්ඪිමුඛෙ ච ඨිතොසීති අත්ථො. **පාථෙය්‍යන්ති** ගමිකස්ස තණ්ඩුලාදිපාථෙය්‍යං විය පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස

තව කුසලපාථෙය්‍යම්පි නත්ථීති අත්ථො. **සො කරොහීති** සො ත්වං සමුද්දෙ නාවාය භින්නාය දීපසඞ්ඛාතං පතිට්ඨං විය අත්තනො කුසලපතිට්ඨං කරොහි. කරොන්තො ච ඛිප්පං වායම, සීඝං සීඝං වීරියං ආරභ, අත්තනො කුසලකම්මපතිට්ඨකරණෙන පණ්ඩිතො භව. යො හි මරණමුඛං අප්පත්වා කාතුං සමත්ථකාලෙව කුසලං කරොති, එස පණ්ඩිතො නාම, තාදිසො භව, මා අන්ධබාලොති අත්ථො. **දිබ්බං අරියභූමින්ති** එවං වීරියං කරොන්තො රාගාදීනං මලානං නීහටතාය නිද්ධන්තමලො අඞ්ගණාභාවෙන අනඞ්ගණො නික්කිලෙසො හුත්වා පඤ්චවිධං සුද්ධාවාසභූමිං පාපුණිස්සසීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උපාසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තෙ පුනදිවසත්ථායපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා දානං දත්වා කතභත්තකිච්චං සත්ථාරං අනුමොදනකාලෙ ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, ඉදම්පි අම්හාකං පිතු ජීවභත්තමෙව, ඉමස්සෙව අනුමොදනං කරොථා’’ති. සත්ථා තස්ස අනුමොදනං කරොන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

237.

‘‘උපනීතවයො ච දානිසි,
සම්පයාතොසි යමස්ස සන්තිකං;
වාසො තෙ නත්ථි අන්තරා,
පාථෙය්‍යම්පි ච තෙ න විජ්ජති.

238.

‘‘සො කරොහි දීපමත්තනො,
ඛිප්පං වායම පණ්ඩිතො භව;
නිද්ධන්තමලො අනඞ්ගණො,
න පුන ජාතිජරං උපෙහිසී’’ති.

තත්ථ **උපනීතවයොති** **උපාති** නිපාතමත්තං, **නීතවයොති** විගතවයො අතික්කන්තවයො, ත්වඤ්චසි දානි තයො වයෙ අතික්කමිත්වා මරණමුඛෙ ඨිතොති අත්ථො. **සම්පයාතොසි යමස්ස සන්තිකන්ති** මරණමුඛං ගන්තුං සජ්ජො හුත්වා ඨිතොසීති අත්ථො. **වාසො තෙ නත්ථි අන්තරාති** යථා මග්ගං ගච්ඡන්තා තානි තානි කිච්චානි කරොන්තා අන්තරාමග්ගෙ වසන්ති, න එවං පරලොකං ගච්ඡන්තා. න හි සක්කා පරලොකං ගච්ඡන්තෙන ‘‘අධිවාසෙථ කතිපාහං, දානං තාව දෙමි, ධම්මං තාව සුණාමී’’තිආදීනි වත්තුං. ඉතො පන චවිත්වා පරලොකෙ නිබ්බත්තොව හොති. ඉමමත්ථං සන්ධායෙතං වුත්තං. **පාථෙය්‍යන්ති** ඉදං කිඤ්චාපි හෙට්ඨා වුත්තමෙව, උපාසකස්ස පන පුනප්පුනං දළ්හීකරණත්ථං ඉධාපි සත්ථාරා කථිතං. **ජාතිජරන්ති** එත්ථ බ්‍යාධිමරණානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. හෙට්ඨිමගාථාහි ච අනාගාමිමග්ගො කථිතො, ඉධ අරහත්තමග්ගො කථිතො. එවං සන්තෙපි යථා නාම රඤ්ඤා අත්තනො

මුඛපමාණෙන කබළං වඩ්ඪෙත්වා පුත්තස්ස උපනීතෙ සො කුමාරො අත්තනො මුඛපමාණෙනෙව ගණ්හාති, එවමෙව සත්ථාරා උපරිමග්ගවසෙන ධම්මෙ දෙසිතෙපි උපාසකො අත්තනො උපනිස්සයවසෙන හෙට්ඨා සොතාපත්තිඵලං පත්වා ඉමිස්සා අනුමොදනාය අවසානෙ අනාගාමිඵලං පත්තො. සෙසපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ගොඝාතකපුත්තවත්ථු පඨමං.

2. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

අනුපුබ්බෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසං පාතොව නික්ඛමිත්වා භික්ඛූනං චීවරපාරුපනට්ඨානෙ භික්ඛූ චීවරං පාරුපන්තෙ ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තං පන ඨානං විරූළ්හතිණං හොති. අථෙකස්ස භික්ඛුනො චීවරං පාරුපන්තස්ස චීවරකණ්ණො තිණෙසු පවට්ටෙන්තො උස්සාවබින්දූහි තෙමි. බ්‍රාහ්මණො ‘‘ඉමං ඨානං අප්පහරිතං කාතුං වට්ටතී’’ති පුනදිවසෙ කුද්දාලං ආදාය ගන්ත්වා තං ඨානං තච්ඡෙත්වා ඛලමණ්ඩලසදිසං අකාසි. පුනදිවසෙපි තං ඨානං ආගන්ත්වා භික්ඛූසු චීවරං පාරුපන්තෙසු එකස්ස චීවරකණ්ණං භූමියං පතිත්වා පංසුම්හි පවට්ටමානං දිස්වා ‘‘ඉධ වාලුකං ඔකිරිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා වාලුකං ආහරිත්වා ඔකිරි.

අථෙකදිවසං පුරෙභත්තං චණ්ඩො ආතපො අහොසි, තදාපි භික්ඛූනං චීවරං පාරුපන්තානං ගත්තතො සෙදෙ මුච්චන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉධ මයා මණ්ඩපං කාරෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙසි. පුනදිවසෙ පාතොව වස්සං වස්සි, වද්දලිකං අහොසි. තදාපි බ්‍රාහ්මණො භික්ඛූ ඔලොකෙන්තොව ඨිතො තින්තචීවරකෙ භික්ඛූ දිස්වා ‘‘එත්ථ මයා සාලං කාරෙතුං වට්ටතී’’ති සාලං කාරෙත්වා ‘‘ඉදානි සාලමහං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා අන්තො ච බහි ච භික්ඛූ නිසීදාපෙත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනත්ථාය සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං භික්ඛූනං චීවරපාරුපනකාලෙ ඉමස්මිං ඨානෙ ඔලොකෙන්තො ඨිතො ඉදඤ්චිදඤ්ච දිස්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච කාරෙසි’’න්ති ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, පණ්ඩිතා නාම ඛණෙ ඛණෙ ථොකං කුසලං කරොන්තා අනුපුබ්බෙන අත්තනො අකුසලමලං නීහරන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

239.

‘‘අනුපුබ්බෙන මෙධාවී, ථොකං ථොකං ඛණෙ ඛණෙ;
කම්මාරො රජතස්සෙව, නිද්ධමෙ මලමත්තනො’’ති.

තත්ථ **අනුපුබ්බෙනාති** අනුපටිපාටියා. **මෙධාවීති** ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **ඛණෙ ඛණෙති** ඔකාසෙ ඔකාසෙ කුසලං කරොන්තො. **කම්මාරො රජතස්සෙවාති** යථා සුවණ්ණකාරො එකවාරමෙව සුවණ්ණං තාපෙත්වා කොට්ටෙත්වා මලං නීහරිත්වා පිලන්ධනවිකතිං කාතුං න සක්කොති, පුනප්පුනං තාපෙන්තො කොට්ටෙන්තො පන මලං නීහරති, තතො අනෙකවිධං පිලන්ධනවිකතිං කරොති, එවමෙව පුනප්පුනං කුසලං කරොන්තො පණ්ඩිතො අත්තනො රාගාදිමලං නිද්ධමෙය්‍ය, එවං නිද්ධන්තමලො නික්කිලෙසොව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු දුතියං.

3. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

අයසාව මලන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිස්සත්ථෙරං නාම භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො තිස්සත්ථෙරොති පඤ්ඤායි. සො අපරභාගෙ ජනපදවිහාරෙ වස්සූපගතො අට්ඨහත්ථකං ථූලසාටකං ලභිත්වා වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වා තං ආදාය ගන්ත්වා භගිනියා හත්ථෙ ඨපෙසි. සා ‘‘න මෙ එසො සාටකො භාතු අනුච්ඡවිකො’’ති තං තිඛිණාය වාසියා ඡින්දිත්වා හීරහීරං කත්වා උදුක්ඛලෙ කොට්ටෙත්වා පවිසෙත්වා පොථෙත්වා වට්ටෙත්වා සුඛුමසුත්තං කන්තිත්වා සාටකං වායාපෙසි. ථෙරොපි සුත්තඤ්චෙව සූචියො ච සංවිදහිත්වා චීවරකාරකෙ දහරසාමණෙරෙ සන්නිපාතෙත්වා භගිනියා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘තං මෙ සාටකං දෙථ, චීවරං කාරෙස්සාමී’’ති ආහ. සා නවහත්ථං සාටකං නීහරිත්වා කනිට්ඨභාතිකස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සො තං ගහෙත්වා විත්ථාරෙත්වා ඔලොකෙත්වා ‘‘මම සාටකො ථූලො අට්ඨහත්ථො, අයං සුඛුමො නවහත්ථො. නායං මම සාටකො, තුම්හාකං එස, න මෙ ඉමිනා අත්ථො, තමෙව මෙ දෙථා’’ති ආහ. ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකමෙව එසො, ගණ්හථ න’’න්ති? සො නෙව ඉච්ඡි. අථස්ස අත්තනා කතකිච්චං සබ්බං ආරොචෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකමෙවෙස, ගණ්හථ න’’න්ති අදාසි. සො තං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා චීවරකම්මං පට්ඨපෙසි.

අථස්ස භගිනී චීවරකාරානං අත්ථාය යාගුභත්තාදීනි සම්පාදෙසි. චීවරස්ස නිට්ඨිතදිවසෙ පන අතිරෙකසක්කාරං කාරෙසි. සො චීවරං ඔලොකෙත්වා තස්මිං උප්පන්නසිනෙහො ‘‘ස්වෙ දානි නං පාරුපිස්සාමී’’ති සංහරිත්වා චීවරවංසෙ ඨපෙත්වා තං රත්තිං භුත්තාහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො කාලං කත්වා තස්මිංයෙව චීවරෙ ඌකා හුත්වා නිබ්බත්ති. භගිනීපිස්ස කාලකිරියං සුත්වා භික්ඛූනං පාදෙසු පවත්තමානා රොදි. භික්ඛූ තස්ස

සරීරකිච්චං කත්වා ගිලානුපට්ඨාකස්ස අභාවෙන සඞ්ඝස්සෙව තං පාපුණාති. ‘‘භාජෙස්සාම න’’න්ති තං චීවරං නීහරාපෙසුං. සා ඌකා ‘‘ඉමෙ මම සන්තකං විලුම්පන්තී’’ති විරවන්තී ඉතො චිතො ච සන්ධාවි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව දිබ්බාය සොතධාතුයා තං සද්දං සුත්වා, ‘‘ආනන්ද, තිස්සස්ස චීවරං අභාජෙත්වා සත්තාහං නික්ඛිපිතුං වදෙහී’’ති ආහ. ථෙරො තථා කාරෙසි. සාපි සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්ති. සත්ථා ‘‘අට්ඨමෙ දිවසෙ තිස්සස්ස චීවරං භාජෙත්වා ගණ්හථා’’ති ආණාපෙසි. භික්ඛූ තථා කරිංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘කස්මා නු ඛො සත්ථා තිස්සස්ස චීවරං සත්ත දිවසෙ ඨපාපෙත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ ගණ්හිතුං අනුජානී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, තිස්සො අත්තනො චීවරෙ ඌකා හුත්වා නිබ්බත්තො, තුම්හෙහි තස්මිං භාජියමානෙ ‘ඉමෙ මම සන්තකං විලුම්පන්තී’ති විරවන්තී ඉතො චිතො ච ධාවි. සා තුම්හෙහි චීවරෙ ගය්හමානෙ තුම්හෙසු මනං පදුස්සිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, තෙන වාහං චීවරං නික්ඛිපාපෙසිං. ඉදානි පන සා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තා, තෙන වො මයා චීවරගහණං අනුඤ්ඤාත’’න්ති වත්වා පුන තෙහි ‘‘භාරියා වත අයං, භන්තෙ, තණ්හා නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං සත්තානං තණ්හා නාම භාරියා. යථා අයතො මලං උට්ඨහිත්වා අයමෙව ඛාදති විනාසෙති අපරිභොගං කරොති, එවමෙවායං තණ්හා ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරෙ උප්පජ්ජිත්වා තෙ සත්තෙ නිරයාදීසු නිබ්බත්තාපෙති, විනාසං පාපෙතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

240.

‘‘අයසාව මලං සමුට්ඨිතං,
තතුට්ඨාය තමෙව ඛාදති;
එවං අතිධොනචාරිනං,
සානි කම්මානි නයන්ති දුග්ගති’’න්ති.

තත්ථ **අයසාවාති** අයතො සමුට්ඨිතං. **තතුට්ඨායාති** තතො උට්ඨාය. **අතිධොනචාරිනන්ති** ධොනා වුච්චති චත්තාරො පච්චයෙ ‘‘ඉදමත්ථං එතෙ’’ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනපඤ්ඤා, තං අතික්කමිත්වා චරන්තො අතිධොනචාරී නාම. ඉදං වුත්තං හොති – යථා අයතො මලං සමුට්ඨාය තතො සමුට්ඨිතං තමෙව ඛාදති, එවමෙවං චතුපච්චයෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තං අතිධොනචාරිනං සානි කම්මානි අත්තනි ඨිතත්තා අත්තනො සන්තකානෙව තානි කම්මානි දුග්ගතිං නයන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු

අසජ්ඣායමලාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලාළුදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චකොටිමත්තා අරියසාවකා වසන්ති, ද්වෙ කොටිමත්තා පුථුජ්ජනා වසන්ති. තෙසු අරියසාවකා පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සප්පිතෙලමධුඵාණිතවත්ථාදීනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුණන්ති. ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ච සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං ගුණකථං කථෙන්ති. උදායිත්ථෙරො තෙසං කථං සුත්වා ''එතෙසං තාව ධම්මං සුත්වා තුම්හෙ එවං කථෙථ, මම ධම්මකථං සුත්වා කිං නු ඛො න කථෙස්සථා''ති වදති. මනුස්සා තස්ස කථං සුත්වා ''අයං එකො ධම්මකථිකො භවිස්සති, ඉමස්සපි අම්හෙහි ධම්මකථං සොතුං වට්ටතී''ති තෙ එකදිවසං ථෙරං යාචිත්වා, ''භන්තෙ, අජ්ජ අම්හාකං ධම්මස්සවනදිවසො''ති සඞ්ඝස්ස දානං දත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙ අම්හාකං දිවා ධම්මකථං කථෙය්‍යාථා''ති ආහංසු. සොපි තෙසං අධිවාසෙසි.

තෙහි ධම්මස්සවනවෙලාය ආගන්ත්වා, ''භන්තෙ, නො ධම්මං කථෙථා''ති වුත්තෙ ලාළුදායිත්ථෙරො ආසනෙ නිසීදිත්වා චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා චාලෙන්තො එකම්පි ධම්මපදං අදිස්වා ''අහං සරභඤ්ඤං භණිස්සාමි, අඤ්ඤො ධම්මකථං කථෙතූ''ති වත්වා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන ධම්මකථං කථාපෙත්වා සරභාණත්ථාය පුන තං ආසනං ආරොපයිංසු. සො පුනපි කිඤ්චි අදිස්වා ''අහං රත්තිං කථෙස්සාමි, අඤ්ඤො සරභඤ්ඤං භණතූ''ති වත්වා ආසනා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන සරභඤ්ඤං භණාපෙත්වා පුන රත්තිං ථෙරං ආනයිංසු. සො රත්තිම්පි කිඤ්චි අදිස්වා ''අහං පච්චූසකාලෙ කථෙස්සාමි, රත්තිං අඤ්ඤො කථෙතූ''ති වත්වා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන රත්තිං කථාපෙත්වා පුන පච්චූසෙ තං ආනයිංසු. සො පුනපි කිඤ්චි නාද්දස. මහාජනො ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා, ''අන්ධබාල, ත්වං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං වණ්ණෙ කථියමානෙ එවඤ්චෙවඤ්ච වදෙසි, ඉදානි කස්මා න කථෙසී''ති සන්තජ්ජෙත්වා පලායන්තං අනුබන්ධි. සො පලායන්තො එකිස්සා වච්චකුටියා පති.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි – ''අජ්ජ ලාළුදායී සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං ගුණකථාය පවත්තමානාය උස්සූයන්තො අත්තනො ධම්මකථිකභාවං පකාසෙත්වා මනුස්සෙහි සක්කාරං කත්වා 'ධම්මං සුණොමා'ති වුත්තෙ චතුක්ඛත්තුං ආසනෙ නිසීදිත්වා කථෙතබ්බයුත්තකං කිඤ්චි අපස්සන්තො 'ත්වං අම්හාකං අය්‍යෙහි සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙහි සද්ධිං යුගග්ගාහං ගණ්හාසී'ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා සන්තජ්ජෙත්වා පලාපියමානො වච්චකුටියා පතිතො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ,

ඉදානෙව, පුබ්බෙපි එසො ගූථකූපෙ නිමුග්ගොයෙවා''ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා –

''චතුප්පදො අහං සම්ම, ත්වම්පි සම්ම චතුප්පදො;
එහි සම්ම නිවත්තස්සු, කිං නු භීතො පලායසි.

''අසුචිපූතිලොමොසි, දුග්ගන්ධො වාසි සූකර;
සචෙ යුජ්ඣිතුකාමොසි, ජයං සම්ම දදාමි තෙ''ති. (ජා. 1.2.5-6) –

ඉමං **ජාතකං** විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. තදා සීහො සාරිපුත්තො අහොසි, සූකරො ලාළුදායීති. සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ''භික්ඛවෙ, ලාළුදායිනා අප්පමත්තකොව ධම්මො උග්ගහිතො, සජ්ඣායං පන නෙව අකාසි, කිඤ්චි පරියත්තිං උග්ගහෙත්වා තස්සා අසජ්ඣායකරණං මලමෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

241.
''අසජ්ඣායමලා මන්තා, අනුට්ඨානමලා ඝරා;
මලං වණ්ණස්ස කොසජ්ජං, පමාදො රක්ඛතො මල''න්ති.

තත්ථ **අසජ්ඣායමලාති** යාකාචි පරියත්ති වා සිප්පං වා යස්මා අසජ්ඣායන්තස්ස අනනුයුඤ්ජන්තස්ස විනස්සති වා නිරන්තරං වා න උපට්ඨාති, තස්මා ''අසජ්ඣායමලා මන්තා''ති වුත්තං. යස්මා පන ඝරාවාසං වසන්තස්ස උට්ඨායුට්ඨාය ජිණ්ණපටිසඞ්ඛරණාදීනි අකරොන්තස්ස ඝරං නාම විනස්සති, තස්මා **''අනුට්ඨානමලා ඝරා''**ති වුත්තං. යස්මා ගිහිස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා කොසජ්ජවසෙන සරීරපටිජග්ගනං වා පරික්ඛාරපටිජග්ගනං වා අකරොන්තස්ස කායො දුබ්බණ්ණො හොති, තස්මා **''මලං වණ්ණස්ස කොසජ්ජ''**න්ති වුත්තං. යස්මා ගාවො රක්ඛන්තස්ස පමාදවසෙන නිද්දායන්තස්ස වා කීළන්තස්ස වා තා ගාවො අතිත්ථපක්ඛන්දනාදිනා වා වාළමිගචොරාදිඋපද්දවෙන වා පරෙසං සාලිඛෙත්තාදීනි ඔතරිත්වා ඛාදනවසෙන විනාසං ආපජ්ජන්ති, සයම්පි දණ්ඩං වා පරිභාසං වා පාපුණාති, පබ්බජිතං වා පන ඡ ද්වාරානි අරක්ඛන්තං පමාදවසෙන කිලෙසා ඔතරිත්වා සාසනා චාවෙන්ති, තස්මා **''පමාදො රක්ඛතො මල''**න්ති වුත්තං. සො හිස්ස විනාසාවහනෙන මලට්ඨානියත්තා මලන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ලාළුදායිත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. අඤ්ඤතරකුලපුත්තවත්ථු

මලිත්ථියා දුච්චරිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුලපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර සමානජාතිකං කුලකුමාරිකං ආනෙසුං. සා ආනීතදිවසතො පට්ඨාය අතිචාරිනී අහොසි. සො කුලපුත්තො තස්සා අතිචාරෙන ලජ්ජිතො කස්සචි සම්මුඛීභාවං උපගන්තුං අසක්කොන්තො බුද්ධුපට්ඨානාදීනි පච්ඡින්දිත්වා කතිපාහච්චයෙන සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ''කිං, උපාසක, න දිස්සසී''ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා, ''උපාසක, පුබ්බෙපි මයා 'ඉත්ථියො නාම නදීආදිසදිසා, තාසු පණ්ඩිතෙන කොධො න කාතබ්බො'ති වුත්තං, ත්වං පන භවපටිච්ඡන්නත්තා න සල්ලක්ඛෙසී''ති වත්වා තෙන යාචිතො –

''යථා නදී ච පන්ථො ච, පානාගාරං සභා පපා;
එවං ලොකිත්ථියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජතී''ති. (ජා. 1.1.65; 1.12.9) –

ජාතකං විත්ථාරෙත්වා, ''උපාසක, ඉත්ථියා හි අතිචාරිනිභාවො මලං, දානං දෙන්තස්ස මච්ඡෙරං මලං, ඉධලොකපරලොකෙසු සත්තානං අකුසලකම්මං විනාසනත්ථෙන මලං, අවිජ්ජා පන සබ්බමලානං උත්තමමල''න්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

242.
''මලිත්ථියා දුච්චරිතං, මච්ඡෙරං දදතො මලං;
මලා වෙ පාපකා ධම්මා, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච.

243.
''තතො මලා මලතරං, අවිජ්ජා පරමං මලං;
එතං මලං පහන්ත්වාන, නිම්මලා හොථ භික්ඛවො''ති.

තත්ථ **දුච්චරිතන්ති** අතිචාරො. අතිචාරිනිඤ්හි ඉත්ථිං සාමිකොපි ගෙහා නීහරති, මාතාපිතූනං සන්තිකං ගතම්පි ''ත්වං කුලස්ස අගාරවභූතා, අක්ඛීහිපි න දට්ඨබ්බා''ති තං නීහරන්ති. සා අනාථා විචරන්තී මහාදුක්ඛං පාපුණාති. තෙනස්සා දුච්චරිතං ''මල''න්ති වුත්තං. **දදතොති** දායකස්ස. යස්ස හි ඛෙත්තකසනකාලෙ ''ඉමස්මිං ඛෙත්තෙ සම්පන්නෙ සලාකභත්තාදීනි දස්සාමී''ති චින්තෙත්වා නිප්ඵන්නෙ සස්සෙපි මච්ඡෙරං උප්පජ්ජිත්වා චාගචිත්තං නිවාරෙති, සො මච්ඡෙරවසෙන චාගචිත්තෙ අවිරූහන්තෙ මනුස්සසම්පත්තිං දිබ්බසම්පත්තිං නිබ්බානසම්පත්තින්ති තිස්සො සම්පත්තියො න ලභති. තෙන වුත්තං – **''මච්ඡෙරං දදතො මල''**න්ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **පාපකා ධම්මාති** අකුසලධම්මා පන ඉධලොකෙ ච පරලොකෙ ච මලමෙව.

තතොති හෙට්ඨා වුත්තමලතො. **මලතරන්ති** අතිරෙකමලං වො කථෙමීති අත්ථො. **අවිජ්ජාති** අට්ඨවත්ථුකං අඤ්ඤාණමෙව පරමං මලං.

පහන්ත්වානාති එතං මලං ජහිත්වා, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ නිම්මලා හොථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරකුලපුත්තවත්ථු පඤ්චමං.

6. චූළසාරිවත්ථු

සුජීවන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළසාරිං නාම සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසෙ වෙජ්ජකම්මං කත්වා පණීතභොජනං ලභිත්වා ආදාය නික්ඛමන්තො අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉදං මයා වෙජ්ජකම්මං කත්වා ලද්ධං, තුම්හෙ අඤ්ඤත්ථ එවරූපං භොජනං න ලභිස්සථ, ඉමං භුඤ්ජථ, අහං තෙ වෙජ්ජකම්මං කත්වා නිච්චකාලං එවරූපං ආහාරං ආහරිස්සාමී’’ති ආහ. ථෙරො තස්ස වචනං සුත්වා තුණ්හීභූතොව පක්කාමි. භික්ඛූ විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, අහිරිකො නාම පගබ්භො කාකසදිසො හුත්වා එකවීසතිවිධාය අනෙසනාය ඨත්වා සුඛං ජීවති, හිරිඔත්තප්පසම්පන්නො පන දුක්ඛං ජීවතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

244.

‘‘සුජීවං අහිරිකෙන, කාකසූරෙන ධංසිනා;
පක්ඛන්දිනා පගබ්භෙන, සංකිලිට්ඨෙන ජීවිතං.

245.

‘‘හිරීමතා ච දුජ්ජීවං, නිච්චං සුචිගවෙසිනා;
අලීනෙනාප්පගබ්භෙන, සුද්ධාජීවෙන පස්සතා’’ති.

තත්ථ **අහිරිකෙනාති** ඡින්නහිරොත්තප්පකෙන. එවරූපෙන හි අමාතරමෙව ‘‘මාතා මෙ’’ති අපිතාදයො එව ච ‘‘පිතා මෙ’’තිආදිනා නයෙන වත්වා එකවීසතිවිධාය අනෙසනාය පතිට්ඨාය සුඛෙන ජීවතුං සක්කා. **කාකසූරෙනාති** සූරකාකසදිසෙන. යථා හි සූරකාකො කුලඝරෙසු යාගුආදීනි ගණ්හිතුකාමො භිත්තිආදීසු නිසීදිත්වා අත්තනො ඔලොකනභාවං ඤත්වා අනොලොකෙන්තො විය අඤ්ඤවිහිතකො විය නිද්දායන්තො විය ච හුත්වා මනුස්සානං පමාදං සල්ලක්ඛෙත්වා අනුපතිත්වා ‘‘සුසූ’’ති වදන්තෙසුයෙව භාජනතො මුඛපූරං ගහෙත්වා පලායති, එවමෙවං අහිරිකපුග්ගලොපි භික්ඛූහි සද්ධිං ගාමං පවිසිත්වා යාගුභත්තට්ඨානාදීනි වවත්ථපෙති. තත්ථ භික්ඛූ පිණ්ඩාය චරිත්වා යාපනමත්තං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පච්චවෙක්ඛන්තා යාගුං පිවිත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්ති

සජ්ඣායන්ති ආසනසාලං සම්මජ්ජන්ති. අයං පන අකත්වා ගාමාභිමුඛොව හොති.

සො හි භික්ඛූහි ''පස්සථිම''න්ති ඔලොකියමානොපි අනොලොකෙන්තො විය අඤ්ඤවිහිතො විය නිද්දායන්තො විය ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චන්තො විය චීවරං සංවිදහන්තො විය හුත්වා ''අසුකං නාම මෙ කම්මං අත්ථී''ති වදන්තො උට්ඨායාසනා ගාමං පවිසිත්වා පාතොව වවත්ථපිතගෙහෙසු අඤ්ඤතරං ගෙහං උපසඞ්කමිත්වා ඝරමානුසකෙසු ථොකං කවාටං පිධාය ද්වාරෙ නිසීදිත්වා කන්දන්තෙසුපි එකෙන හත්ථෙන කවාටං පණාමෙත්වා අන්තො පවිසති. අථ නං දිස්වා අකාමකාපි ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා යාගුආදීසු යං අත්ථි, තං දෙන්ති. සො යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා අවසෙසං පත්තෙනාදාය පක්කමති. අයං කාකසූරො නාම. එවරූපෙන අහිරිකෙන සුජීවන්ති අත්ථො.

ධංසිනාති ''අසුකත්ථෙරො නාම අප්පිච්ඡො''තිආදීනි වදන්තෙසු – ''කිං පන මයං න අප්පිච්ඡා''තිආදිවචනෙන පරෙසං ගුණධංසනතාය ධංසිනා. තථාරූපස්ස වචනං සුත්වා ''අයම්පි අප්පිච්ඡතාදිගුණෙ යුත්තො''ති මඤ්ඤමානා මනුස්සා දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. සො පන තතො පට්ඨාය විඤ්ඤූපුරිසානං චිත්තං ආරාධෙතුං අසක්කොන්තො තම්හාපි ලාභා පරිහායති. එවං ධංසිපුග්ගලො අත්තනොපි පරස්සපි ලාභං නාසෙතියෙව.

පක්ඛන්දිනාති පක්ඛන්දචාරිනා. පරෙසං කිච්චානිපි අත්තනො කිච්චානි විය දස්සෙන්තො පාතොව භික්ඛූසු චෙතියඞ්ගණාදීසු වත්තං කත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන ථොකං නිසීදිත්වා උට්ඨාය ගාමං පවිසන්තෙසු මුඛං ධොවිත්වා පණ්ඩුකාසාවපාරුපනඅක්ඛිඅඤ්ජනසීසමක්ඛනාදීහි අත්තභාවං මණ්ඩෙත්වා සම්මජ්ජන්තො විය ද්වෙ තයො සම්මජ්ජනිපහාරෙ දත්වා ද්වාරකොට්ඨකාභිමුඛො හොති. මනුස්සා පාතොව ''චෙතියං වන්දිස්සාම, මාලාපූජං කරිස්සාමා''ති ආගතා තං දිස්වා ''අයං විහාරො ඉමං දහරං නිස්සාය පටිජග්ගනං ලභති, ඉමං මා පමජ්ජිත්ථා''ති වත්වා තස්ස දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. එවරූපෙන පක්ඛන්දිනාපි සුජීවං. **පගබ්භෙනාති** කායපාගබ්භියාදීහි සමන්නාගතෙන. **සංකිලිට්ඨෙන ජීවිතන්ති** එවං ජීවිකං කප්පෙත්වා ජීවන්තෙන හි පුග්ගලෙන සංකිලිට්ඨෙන හුත්වා ජීවිතං නාම හොති, තං දුජ්ජීවිතං පාපමෙවාති අත්ථො.

හිරිමතා චාති හිරොත්තප්පසම්පන්නෙන පුග්ගලෙන දුජ්ජීවං. සො හි අමාතාදයොව ''මාතා මෙ''තිආදීනි අවත්වා අධම්මිකෙ පච්චයෙ ගූථං විය ජිගුච්ඡන්තො ධම්මෙන සමෙන පරියෙසන්තො සපදානං පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තො ලූඛං ජීවිකං ජීවතීති අත්ථො. **සුචිගවෙසිනාති** සුචීනි කායකම්මාදීනි ගවෙසන්තෙන. **අලීනෙනාති** ජීවිතවුත්තිමනල්ලීනෙන. **සුද්ධාජීවෙන පස්සතාති** එවරූපො හි පුග්ගලො සුද්ධාජීවො නාම හොති.

තෙන එවං සුද්ධාජීවෙන තමෙව සුද්ධාජීවං සාරතො පස්සතා ලූඛජීවිතවසෙන දුජ්ජීවං හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චූළසාරිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පඤ්චඋපාසකවත්ථු

යො පාණන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ච උපාසකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු හි එකො පාණාතිපාතාවෙරමණිසික්ඛාපදමෙව රක්ඛති, ඉතරෙ ඉතරානි. තෙ එකදිවසං ''අහං දුක්කරං කරොමි, දුක්කරං රක්ඛාමී''ති විවාදාපන්නා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා එකසීලම්පි කනිට්ඨකං අකත්වා ''සබ්බානෙව දුරක්ඛානී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

246.

''යො පාණමතිපාතෙති, මුසාවාදඤ්ච භාසති;
ලොකෙ අදින්නමාදියති, පරදාරඤ්ච ගච්ඡති.

247.

''සුරාමෙරයපානඤ්ච, යො නරො අනුයුඤ්ජති;
ඉධෙව මෙසො ලොකස්මිං, මූලං ඛණති අත්තනො.

248.

''එවං භො පුරිස ජානාහි, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
මා තං ලොභො අධම්මො ච, චිරං දුක්ඛාය රන්ධයු''න්ති.

තත්ථ **යො පාණමතිපාතෙතී**ති යො සාහත්ථිකාදීසු ඡසු පයොගෙසු එකපයොගෙනාපි පරස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡින්දති. **මුසාවාද**න්ති පරෙසං අත්ථභඤ්ජනකං මුසාවාදඤ්ච භාසති. **ලොකෙ අදින්නමාදියතී**ති ඉමස්මිං සත්තලොකෙ ථෙය්‍යාවහාරාදීසු එකෙනපි අවහාරෙන පරපරිග්ගහිතං ආදියති. **පරදාරඤ්ච ගච්ඡතී**ති පරස්ස රක්ඛිතගොපිතෙසු භණ්ඩෙසු අපරජ්ඣන්තො උප්පථචාරං චරති. **සුරාමෙරයපාන**න්ති යස්ස කස්සචි සුරාය චෙව මෙරයස්ස ච පානං. **අනුයුඤ්ජතී**ති සෙවති බහුලීකරොති. **මූලං ඛණතී**ති තිට්ඨතු පරලොකො, සො පන පුග්ගලො ඉධ ලොකස්මිංයෙව යෙන ඛෙත්තවත්ථුආදිනා මූලෙන පතිට්ඨපෙය්‍ය, තම්පි අට්ඨපෙත්වා වා විස්සජ්ජෙත්වා වා සුරං පිවන්තො අත්තනො මූලං ඛණති, අනාථො කපණො හුත්වා විචරති. **එවං, භො**ති පඤ්චදුස්සීල්‍යකම්මකාරකං පුග්ගලං ආලපති. **පාපධම්මා**ති ලාමකධම්මා. **අසඤ්ඤතා**ති කායසඤ්ඤතාදිරහිතා.

අචෙතසාතිපි පාඨො, අචිත්තකාති අත්ථො. **ලොභො අධම්මො චාති** ලොභො චෙව දොසො ච. උභයම්පි හෙතං අකුසලමෙව. **චිරං දුක්ඛාය රන්ධයුන්ති** චිරකාලං නිරයදුක්ඛාදීනං අත්ථාය තං එතෙ ධම්මා මා රන්ධෙන්තු මා මත්ථෙන්තූති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්ච උපාසකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. තිස්සදහරවත්ථු

දදාති චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිස්සදහරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතිනො විසාඛාය උපාසිකායාති පඤ්චන්නං අරියසාවකකොටීනං දානං නින්දන්තො විචරි, අසදිසදානම්පි නින්දියෙව. තෙසං තෙසං දානග්ගෙ සීතලං ලභිත්වා ‘‘සීතල’’න්ති නින්දි, උණ්හං ලභිත්වා ‘‘උණ්හ’’න්ති නින්දි. අප්පං දෙන්තෙපි ‘‘කිං ඉමෙ අප්පමත්තකං දෙන්තී’’ති නින්දි, බහුං දෙන්තෙපි ‘‘ඉමෙසං ගෙහෙ ඨපනට්ඨානං මඤ්ඤෙ නත්ථි, නනු නාම භික්ඛූනං යාපනමත්තං දාතබ්බං, එත්තකං යාගුභත්තං නිරත්ථකමෙව විස්සජ්ජතී’’ති නින්දි. අත්තනො පන ඤාතකෙ ආරබ්භ ‘‘අහො අම්හාකං ඤාතකානං ගෙහං චතූහි දිසාහි ආගතාගතානං භික්ඛූනං ඔපානභූත’’න්තිආදීනි වත්වා පසංසං පවත්තෙසි. සො පනෙකස්ස දොවාරිකස්ස පුත්තො ජනපදං විචරන්තෙහි වඩ්ඪකීහි සද්ධිං විචරන්තො සාවත්ථිං පත්වා පබ්බජිතො. අථ නං භික්ඛූ එවං මනුස්සානං දානාදීනි නින්දන්තං දිස්වා ‘‘පරිග්ගණ්හිස්සාම න’’න්ති චින්තෙත්වා, ‘‘ආවුසො, තව ඤාතකා කහං වසන්තී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අසුකගාමෙ නාමා’’ති සුත්වාව කතිපයෙ දහරෙ පෙසෙසුං. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා ගාමවාසිකෙහි ආසනසාලාය නිසීදාපෙත්වා කතසක්කාරා පුච්ඡිංසු – ‘‘ඉමම්හා ගාමා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො තිස්සො නාම දහරො අත්ථි. තස්ස කතමෙ ඤාතකා’’ති? මනුස්සා ‘‘ඉධ කුලගෙහතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතදාරකො නත්ථි, කිං නු ඛො ඉමෙ වදන්තී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, එකො දොවාරිකපුත්තො වඩ්ඪකීහි සද්ධිං විචරිත්වා පබ්බජිතොති සුණොම, තං සන්ධාය වදෙථ මඤ්ඤෙ’’ති ආහංසු. දහරභික්ඛූ තිස්සස්ස තත්ථ ඉස්සරඤාතකානං අභාවං ඤත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා ‘‘අකාරණමෙව, භන්තෙ, තිස්සො විලපන්තො විචරතී’’ති තං පවත්තිං භික්ඛූනං ආරොචෙසුං. භික්ඛූපි තං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං.

සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව විකත්ථෙන්තො විචරති, පුබ්බෙපි විකත්ථකොව අහොසී’’ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘බහුම්පි සො විකත්ථෙය්‍ය, අඤ්ඤං ජනපදං ගතො;
අන්වාගන්ත්වාන දූසෙය්‍ය, භුඤ්ජ භොගෙ කටාහකා’’ති. (ජා. 1.1.125) –

ඉමං **කටාහජාතකං** විත්ථාරෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, යො හි පුග්ගලො පරෙහි අප්පකෙ වා බහුකෙ වා ලූඛෙ වා පණීතෙ වා දින්නෙ අඤ්ඤෙසං වා දත්වා අත්තනො අදින්නෙ මඞ්කු හොති, තස්ස ඣානං වා විපස්සනං වා මග්ගඵලාදීනි වා න උප්පජ්ජන්තී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

249.

‘‘දදාති වෙ යථාසද්ධං, යථාපසාදනං ජනො;
තත්ථ යො ච මඞ්කු හොති, පරෙසං පානභොජනෙ;
න සො දිවා වා රත්තිං වා, සමාධිමධිගච්ඡති.

250.

‘‘යස්ස චෙතං සමුච්ඡින්නං, මූලඝච්චං සමූහතං;
ස වෙ දිවා වා රත්තිං වා, සමාධිමධිගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **දදාති වෙ යථාසද්ධන්ති** ලූඛපණීතාදීසු යංකිඤ්චි දෙන්තො ජනො යථාසද්ධං අත්තනො සද්ධානුරූපමෙව දෙති. **යථාපසාදනන්ති** ථෙරනවාදීසු චස්ස යස්මිං යස්මිං පසාදො උප්පජ්ජති, තස්ස දෙන්තො යථාපසාදනං අත්තනො පසාදානුරූපමෙව දෙති. **තත්ථාති** තස්මිං පරස්ස දානෙ ‘‘මයා අප්පං වා ලද්ධං, ලූඛං වා ලද්ධ’’න්ති මඞ්කුභාවං ආපජ්ජති. **සමාධින්ති** සො පුග්ගලො දිවා වා රත්තිං වා උපචාරප්පනාවසෙන වා මග්ගඵලවසෙන වා සමාධිං නාධිගච්ඡති. **යස්ස චෙතන්ති** යස්ස පුග්ගලස්ස එතං එකෙසු ඨානෙසු මඞ්කුභාවසඞ්ඛාතං අකුසලං සමුච්ඡින්නං මූලඝච්චං කත්වා අරහත්තමග්ගඤාණෙන සමූහතං, සො වුත්තප්පකාරං සමාධිං අධිගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිස්සදහරවත්ථු අට්ඨමං.

9. පඤ්චඋපාසකවත්ථු

නත්ථි රාගසමො අග්ගීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ච උපාසකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර ධම්මං සොතුකාමා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. බුද්ධානඤ්ච ‘‘අයං ඛත්තියො, අයං බ්‍රාහ්මණො, අයං අඩ්ඪො, අයං දුග්ගතො, ඉමස්ස උළාරං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමි, ඉමස්ස

නො''ති චිත්තං න උප්පජ්ජති. යංකිඤ්චි ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්තො ධම්මගාරවං පුරක්ඛත්වා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය දෙසෙති. එවං දෙසෙන්තස්ස පන තථාගතස්ස සන්තිකෙ නිසින්නානං තෙසං එකො නිසින්නකොව නිද්දායි, එකො අඞ්ගුලියා භූමිං ලිඛන්තො නිසීදි, එකො එකං රුක්ඛං චාලෙන්තො නිසීදි, එකො ආකාසං උල්ලොකෙන්තො නිසීදි, එකො පන සක්කච්චං ධම්මං අස්සොසි.

ආනන්දත්ථෙරො සත්ථාරං බීජයමානො තෙසං ආකාරං ඔලොකෙන්තො සත්ථාරං ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හෙ ඉමෙසං මහාමෙඝගජ්ජිතං ගජ්ජන්තා විය ධම්මං දෙසෙථ, එතෙ පන තුම්හෙසුපි ධම්මං කථෙන්තෙසු ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තා නිසින්නා''ති. ''ආනන්ද, ත්වං එතෙ න ජානාසී''ති? ''ආම, න ජානාමි, භන්තෙ''ති. එතෙසු හි යො එස නිද්දායන්තො නිසින්නො, එස පඤ්ච ජාතිසතානි සප්පයොනියං නිබ්බත්තිත්වා භොගෙසු සීසං ඨපෙත්වා නිද්දායි, ඉදානිපිස්ස නිද්දාය තිත්ති නත්ථි, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පවිසතීති. කිං පන, භන්තෙ, පටිපාටියා කථෙථ, උදාහු අන්තරන්තරාති. ආනන්ද, එතස්ස හි කාලෙන මනුස්සත්තං, කාලෙන දෙවත්තං, කාලෙන නාගත්තන්ති එවං අන්තරන්තරා උප්පජ්ජන්තස්ස උපපත්තියො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙනාපි න සක්කා පරිච්ඡින්දිතුං. පටිපාටියා පනෙස පඤ්ච ජාතිසතානි නාගයොනියං නිබ්බත්තිත්වා නිද්දායන්තොපි නිද්දාය අතිත්තොයෙව. අඞ්ගුලියා භූමිං ලිඛන්තො නිසින්නපුරිසොපි පඤ්ච ජාතිසතානි ගණ්ඩුප්පාදයොනියං නිබ්බත්තිත්වා භූමිං ඛණි, ඉදානිපි භූමිං ඛණන්තොව මම සද්දං න සුණාති. එස රුක්ඛං චාලෙන්තො නිසින්නපුරිසොපි පටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි මක්කටයොනියං නිබ්බත්ති, ඉදානිපි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන රුක්ඛං චාලෙතියෙව, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පවිසති. එස ආකාසං උල්ලොකෙත්වා නිසින්නපුරිසොපි පඤ්ච ජාතිසතානි නක්ඛත්තපාඨකො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉදානි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන අජ්ජාපි ආකාසමෙව උල්ලොකෙති, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පවිසති. එස සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තො නිසින්නපුරිසො පන පටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ මන්තජ්ඣායකබ්‍රාහ්මණො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉදානිපි මන්තං සංසන්දන්තො විය සක්කච්චං සුණාතීති.

''භන්තෙ, තුම්හාකං ධම්මදෙසනා ඡවිආදීනි ඡින්දිත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨති, කස්මා ඉමෙ තුම්හෙසුපි ධම්මං දෙසෙන්තෙසු සක්කච්චං න සුණන්තී''ති? ''ආනන්ද, මම ධම්මො සුස්සවනීයොති සඤ්ඤං කරොසි මඤ්ඤෙ''ති. ''කිං පන, භන්තෙ, දුස්සවනීයො''ති? ''ආම, ආනන්දා''ති. ''කස්මා, භන්තෙ''ති? ''ආනන්ද, බුද්ධොති වා ධම්මොති වා සඞ්ඝොති වා පදං ඉමෙහි සත්තෙහි අනෙකෙසුපි කප්පකොටිසතසහස්සෙසු අස්සුතපුබ්බං. යස්මා ඉමං ධම්මං සොතුං න සක්කොන්තා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ඉමෙ සත්තා අනෙකවිහිතං තිරච්ඡානකථංයෙව සුණන්තා ආගතා, තස්මා

සුරාපානකෙළිමණ්ඩලාදීසු ගායන්තා නච්චන්තා විචරන්ති, ධම්මං සොතුං න සක්කොන්තී''ති. ''කිං නිස්සාය පනෙතෙ න සක්කොන්ති, භන්තෙ''ති?

අථස්ස සත්ථා, ''ආනන්ද, රාගං නිස්සාය දොසං නිස්සාය මොහං නිස්සාය තණ්හං නිස්සාය න සක්කොන්ති. රාගග්ගිසදිසො අග්ගි නාම නත්ථි, සො ඡාරිකම්පි අසෙසෙත්වා සත්තෙ දහති. කිඤ්චාපි සත්තසූරියපාතුභාවං නිස්සාය උප්පන්නො කප්පවිනාසකො අග්ගිපි කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වාව ලොකං දහති, සො පන අග්ගි කදාචියෙව දහති. රාගග්ගිනො අදහනකාලො නාම නත්ථි, තස්මා රාගසමො වා අග්ගි දොසසමො වා ගහො මොහසමං වා ජාලං තණ්හාසමා වා නදී නාම නත්ථී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

251.

''නත්ථි රාගසමො අග්ගි, නත්ථි දොසසමො ගහො;
නත්ථි මොහසමං ජාලං, නත්ථි තණ්හාසමා නදී''ති.

තත්ථ **රාගසමොති** ධූමාදීසු කිඤ්චි අදස්සෙත්වා අන්තොයෙව උට්ඨාය ඣාපනවසෙන රාගෙන සමො අග්ගි නාම නත්ථි. **දොසසමොති** යක්ඛගහඅජගරගහකුම්භිලගහාදයො එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ගණ්හිතුං සක්කොන්ති, දොසගහො පන සබ්බත්ථ එකන්තමෙව ගණ්හාතීති දොසෙන සමො ගහො නාම නත්ථි. **මොහසමන්ති** ඔනන්ධනපරියොනන්ධනට්ඨෙන පන මොහසමං ජාලං නාම නත්ථි. **තණ්හාසමාති** ගඞ්ගාදීනං නදීනං පුණ්ණකාලොපි ඌනකාලොපි සුක්ඛකාලොපි පඤ්ඤායති, තණ්හාය පන පුණ්ණකාලො වා සුක්ඛකාලො වා නත්ථි, නිච්චං ඌනාව පඤ්ඤායතීති දුප්පූරණට්ඨෙන තණ්හාය සමා නදී නාම නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තො උපාසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චඋපාසකවත්ථු නවමං.

10. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථු

සුදස්සං වජ්ජන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භද්දියනගරං නිස්සාය ජාතියාවනෙ විහරන්තො මෙණ්ඩකසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථා කිර අඞ්ගුත්තරාපෙසු චාරිකං චරන්තො මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො ච, භරියාය චස්ස චන්දපදුමාය, පුත්තස්ස ච ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො, සුණිසාය ච සුමනදෙවියා, නත්තාය චස්ස විසාඛාය, දාසස්ස ච පුණ්ණස්සාති ඉමෙසං සොතාපත්තිඵලූපනිස්සයං දිස්වා භද්දියනගරං ගන්ත්වා ජාතියාවනෙ විහාසි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨි සත්ථු ආගමනං අස්සොසි. කස්මා පනෙස

මෙණ්ඩකසෙට්ඨී නාම ජාතොති? තස්ස කිර පච්ඡිමගෙහෙ අට්ඨකරීසමත්තෙ ඨානෙ හත්ථිඅස්සඋසභපමාණා සුවණ්ණමෙණ්ඩකා පථවිං භින්දිත්වා පිට්ඨියා පිට්ඨිං පහරමානා උට්ඨහිංසු. තෙසං මුඛෙසු පඤ්චවණ්ණානං සුත්තානං ගෙණ්ඩුකා පක්ඛිත්තා හොන්ති. සප්පිතෙලමධුඵාණිතාදීහි වා වත්ථච්ඡාදනහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීහි වා අත්ථෙ සති තෙසං මුඛතො ගෙණ්ඩුකෙ අපනෙන්ති, එකස්සාපි මෙණ්ඩකස්ස මුඛතො ජම්බුදීපවාසීනං පහොනකං සප්පිතෙලමධුඵාණිතවත්ථච්ඡාදනහිරඤ්ඤසුවණ්ණං නික්ඛමති. තතො පට්ඨාය මෙණ්ඩකසෙට්ඨීති පඤ්ඤායි.

කිං පනස්ස පුබ්බකම්මන්ති? විපස්සීබුද්ධකාලෙ කිර එස අවරොජස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස භාගිනෙය්‍යො මාතුලෙන සමානනාමො අවරොජො නාම අහොසි. අථස්ස මාතුලො සත්ථු ගන්ධකුටිං කාතුං ආරභි. සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘මාතුල, උභොපි සහෙව කරොමා’’ති වත්වා ‘‘අහං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං අසාධාරණං කත්වා එකකොව කරිස්සාමී’’ති තෙන පන පටික්ඛිත්තකාලෙ ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ ගන්ධකුටියා කතාය ඉමස්මිං නාම ඨානෙ කුඤ්ජරසාලං නාම ලද්ධුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා අරඤ්ඤතො දබ්බසම්භාරෙ ආහරාපෙත්වා එකං ථම්භං සුවණ්ණඛචිතං, එකං රජතඛචිතං, එකං මණිඛචිතං, එකං සත්තරතනඛචිතන්ති එවං තුලාසඞ්ඝාතද්වාරකවාටවාතපානගොපානසීඡදනිට්ඨකා සබ්බාපි සුවණ්ණාදිඛචිතාව කාරෙත්වා ගන්ධකුටියා සම්මුඛට්ඨානෙ තථාගතස්ස සත්තරතනමයං කුඤ්ජරසාලං කාරෙසි. තස්සා උපරි ඝනරත්තසුවණ්ණමයා කම්බලා පවාළමයා සිඛරථූපිකායො අහෙසුං. කුඤ්ජරසාලාය මජ්ඣෙ ඨානෙ රතනමණ්ඩපං කාරෙත්වා ධම්මාසනං පතිට්ඨාපෙසි. තස්ස ඝනරත්තසුවණ්ණමයා පාදා අහෙසුං, තථා චතස්සො අටනියො. චත්තාරො පන සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා ආසනස්ස චතුන්නං පාදානං හෙට්ඨා ඨපෙසි, ද්වෙ මෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා පාදපීඨකාය හෙට්ඨා ඨපෙසි, ඡ සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා මණ්ඩපං පරික්ඛිපෙන්තො ඨපෙසි. ධම්මාසනං පඨමං සුත්තමයෙහි රජ්ජුකෙහි වායාපෙත්වා මජ්ඣෙ සුවණ්ණසුත්තමයෙහි උපරි මුත්තමයෙහි සුත්තෙහි වායාපෙසි. තස්ස චන්දනමයො අපස්සයො අහොසි. එවං කුඤ්ජරසාලං නිට්ඨාපෙත්වා සාලාමහං කරොන්තො අට්ඨසට්ඨියා භික්ඛුසතසහස්සෙහි සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා චත්තාරො මාසෙ දානං දත්වා ඔසානදිවසෙ තිචීවරං අදාසි. තත්ථ සඞ්ඝනවකස්ස සතසහස්සග්ඝනිකං පාපුණි.

එවං විපස්සීබුද්ධකාලෙ පුඤ්ඤකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ බාරාණසියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා බාරාණසිසෙට්ඨි නාම අහොසි. සො එකදිවසං රාජුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො පුරොහිතං දිස්වා ‘‘කිං, ආචරිය, නක්ඛත්තමුහුත්තං, උපධාරෙථා’’ති ආහ. ආම, උපධාරෙමි, කිං අඤ්ඤං

අම්හාකං කම්මන්ති. තෙන හි කීදිසං ජනපදචාරිත්තන්ති? එකං භයං භවිස්සතීති. කිං භයං නාමාති? ඡාතකභයං සෙට්ඨීති. කදා භවිස්සතීති? ඉතො තිණ්ණං සංවච්ඡරානං අච්චයෙනාති. තං සුත්වා සෙට්ඨි බහුං කසිකම්මං කාරෙත්වා ගෙහෙ විජ්ජමානධනෙනාපි ධඤ්ඤමෙව ගහෙත්වා අඩ්ඪතෙරසානි කොට්ඨසතානි කාරෙත්වා සබ්බකොට්ඨකෙ වීහීහි පරිපූරෙසි. කොට්ඨෙසු අප්පහොන්තෙසු චාටිආදීනි පූරෙත්වා අවසෙසං භූමියං ආවාටෙ කත්වා නිඛණි. නිධානාවසෙසං මත්තිකාය සද්ධිං මද්දිත්වා භිත්තියො ලිම්පාපෙසි.

සො අපරෙන සමයෙන ඡාතකභයෙ සම්පත්තෙ යථානික්ඛිත්තං ධඤ්ඤං පරිභුඤ්ජන්තො කොට්ඨෙසු ච චාටිආදීසු ච නික්ඛිත්තධඤ්ඤෙ පරික්ඛීණෙ පරිජනෙ පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ජීවන්තා සුභික්ඛකාලෙ මම සන්තිකං ආගන්තුකාමා ආගච්ඡථ, අනාගන්තුකාමා තත්ථ තත්ථෙව ජීවථා’’ති. තෙ රොදමානා අස්සුමුඛා හුත්වා සෙට්ඨිං වන්දිත්වා ඛමාපෙත්වා සත්තාහං නිසීදිත්වා තථා අකංසු. තස්ස පන සන්තිකෙ වෙයාවච්චකරො එකොව පුණ්ණො නාම දාසො ඔහීයි, තෙන සද්ධිං සෙට්ඨිජායා සෙට්ඨිපුත්තො සෙට්ඨිසුණිසාති පඤ්චෙව ජනා අහෙසුං. තෙ භූමියං ආවාටෙසු නිහිතධඤ්ඤෙපි පරික්ඛීණෙ භිත්තිමත්තිකං පාතෙත්වා තෙමෙත්වා තතො ලද්ධධඤ්ඤෙන යාපයිංසු. අථස්ස ජායා ඡාතකෙ අවත්ථරන්තෙ මත්තිකාය ඛීයමානාය භිත්තිපාදෙසු අවසිට්ඨමත්තිකං පාතෙත්වා තෙමෙත්වා අඩ්ඪාළ්හකමත්තං වීහිං ලභිත්වා කොට්ටෙත්වා එකං තණ්ඩුලනාළිං ගහෙත්වා ‘‘ඡාතකකාලෙ චොරා බහූ හොන්තී’’ති චොරභයෙන එකස්මිං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා පිදහිත්වා භූමියං නිඛණිත්වා ඨපෙසි. අථ නං සෙට්ඨි රාජූපට්ඨානතො ආගන්ත්වා ආහ – ‘‘භද්දෙ, ඡාතොම්හි, අත්ථි කිඤ්චී’’ති. සා විජ්ජමානං ‘‘නත්ථී’’ති අවත්වා ‘‘එකා තණ්ඩුලනාළි අත්ථී’’ති ආහ. ‘‘කහං සා’’ති? ‘‘චොරභයෙන මෙ නිඛණිත්වා ඨපිතා’’ති. ‘‘තෙන හි නං උද්ධරිත්වා කිඤ්චි පචාහී’’ති. ‘‘සචෙ යාගුං පචිස්සාමි, ද්වෙ වාරෙ ලභිස්සති. සචෙ භත්තං පචිස්සාමි, එකවාරමෙව ලභිස්සති, කිං පචාමි, සාමී’’ති ආහ. ‘‘අම්හාකං අඤ්ඤො පච්චයො නත්ථි, භත්තං භුඤ්ජිත්වා මරිස්සාම, භත්තමෙව පචාහී’’ති. සා භත්තං පචිත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා සෙට්ඨිනො කොට්ඨාසං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො ඨපෙසි.

තස්මිං ඛණෙ ගන්ධමාදනපබ්බතෙ පච්චෙකබුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාති. අන්තොසමාපත්තියං කිර සමාපත්තිබලෙන ජිඝච්ඡා න බාධති. සමාපත්තිතො වුට්ඨිතානං පන බලවතී හුත්වා උදරපටලං ඩය්හන්තී විය උප්පජ්ජති. තස්මා තෙ ලභනට්ඨානං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡන්ති. තං දිවසඤ්ච තෙසං දානං දත්වා සෙනාපතිට්ඨානාදීසු අඤ්ඤතරසම්පත්තිං ලභන්ති. තස්මා සොපි දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො ‘‘සකලජම්බුදීපෙ ඡාතකභයං උප්පන්නං, සෙට්ඨිගෙහෙ ච පඤ්චන්නං ජනානං

නාළිකොදනොව පක්කො, සද්ධා නු ඛො එතෙ, සක්ඛිස්සන්ති වා මම සඞ්ගහං කාතු''න්ති තෙසං සද්ධභාවඤ්ච සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච දිස්වා පත්තචීවරමාදාය මහාසෙට්ඨිස්ස පුරතො ද්වාරෙ ඨිතමෙව අත්තානං දස්සෙසි. සො තං දිස්වා පසන්නචිත්තො ''පුබ්බෙපි මයා දානස්ස අදින්නත්තා එවරූපං ඡාතකං දිට්ඨං, ඉදං ඛො පන භත්තං මං එකදිවසමෙව රක්ඛෙය්‍ය. අය්‍යස්ස පන දින්නං අනෙකාසු කප්පකොටීසු මම හිතසුඛාවහං භවිස්සතී''ති තං භත්තපාතිං අපනෙත්වා පච්චෙකබුද්ධං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ගෙහං පවෙසෙත්වා ආසනෙ නිසින්නස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සුවණ්ණපාදපීඨෙ ඨපෙත්වා භත්තපාතිමාදාය පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තෙ ඔකිරි. උපඩ්ඪාවසෙසෙ භත්තෙ පච්චෙකබුද්ධො හත්ථෙන පත්තං පිදහි. අථ නං, ''භන්තෙ, එකාය තණ්ඩුලනාළියා පඤ්චන්නං ජනානං පක්කඔදනස්ස අයං එකො කොට්ඨාසො, ඉමං ද්විධා කාතුං න සක්කා. මා මය්හං ඉධලොකෙ සඞ්ගහං කරොථ, අහං නිරවසෙසං දාතුකාමොම්හී''ති වත්වා සබ්බං භත්තමදාසි. දත්වා ච පන පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''මා, භන්තෙ, පුන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ එවරූපං ඡාතකභයං අද්දසං, ඉතො පට්ඨාය සකලජම්බුදීපවාසීනං බීජභත්තං දාතුං සමත්ථො භවෙය්‍යං, සහත්ථෙන කම්මං කත්වා ජීවිකං න කප්පෙය්‍යං, අඩ්ඪතෙරස කොට්ඨසතානි සොධාපෙත්වා සීසං න්හායිත්වා තෙසං ද්වාරෙ නිසීදිත්වා උද්ධං ඔලොකිතක්ඛණෙයෙව මෙ රත්තසාලිධාරා පතිත්වා සබ්බකොට්ඨෙ පූරෙය්‍යුං. නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ච අයමෙව භරියා, අයමෙව පුත්තො, අයමෙව සුණිසා, අයමෙව දාසො හොතූ''ති.

භරියාපිස්ස ''මම සාමිකෙ ජිඝච්ඡාය පීළියමානෙ න සක්කා මයා භුඤ්ජිතු''න්ති චින්තෙත්වා අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''භන්තෙ, ඉදානි නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, භත්තථාලිකං පුරතො කත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං භත්තං දෙන්තියාපි ච මෙ යාව න උට්ඨහිස්සාමි, තාව ගහිතගහිතට්ඨානං පූරිතමෙව හොතු. අයමෙව සාමිකො, අයමෙව පුත්තො, අයමෙව සුණිසා, අයමෙව දාසො හොතූ''ති. පුත්තොපිස්ස අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''භන්තෙ, ඉතො පට්ඨාය එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, එකඤ්ච මෙ සහස්සථවිකං ගහෙත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං කහාපණං දෙන්තස්සාපි අයං සහස්සථවිකා පරිපුණ්ණාව හොතු, ඉමෙයෙව මාතාපිතරො හොන්තු, අයං භරියා, අයං දාසො හොතූ''ති.

සුණිසාපිස්ස අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ''ඉතො පට්ඨාය එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, එකඤ්ච මෙ ධඤ්ඤපිටකං පුරතො ඨපෙත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං බීජභත්තං දෙන්තියාපි ඛීණභාවො මා පඤ්ඤායිත්ථ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ඉමෙයෙව සසුරා හොන්තු, අයමෙව සාමිකො, අයමෙව දාසො හොතූ''ති.

දාසොපි අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, ‘‘ඉතො පට්ඨාය එවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, සබ්බෙ ඉමෙ සාමිකා හොන්තු, කසන්තස්ස ච මෙ ඉතො තිස්සො, එත්තො තිස්සො, මජ්ඣෙ එකාති දාරුඅම්බණමත්තා සත්ත සත්ත සීතායො ගච්ඡන්තූ’’ති. සො තං දිවසං සෙනාපතිට්ඨානං පත්ථෙත්වා ලද්ධුං සමත්ථොපි සාමිකෙසු සිනෙහෙන ‘‘ඉමෙයෙව මෙ සාමිකා හොන්තූ’’ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො සබ්බෙසම්පි වචනාවසානෙ ‘‘එවං හොතූ’’ති වත්වා –

‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා.

‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, ඛිප්පමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, මණි ජොතිරසො යථා’’ති. –

පච්චෙකබුද්ධගාථාහි අනුමොදනං කත්වා ‘‘මයා ඉමෙසං චිත්තං පසාදෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘යාව ගන්ධමාදනපබ්බතා ඉමෙ මං පස්සන්තූ’’ති අධිට්ඨහිත්වා පක්කාමි. තෙපි ඔලොකෙත්වාව අට්ඨංසු. සො ගන්ත්වා තං භත්තං පඤ්චහි පච්චෙකබුද්ධසතෙහි සද්ධිං සංවිභජි. තං තස්සානුභාවෙන සබ්බෙසම්පි පහොති. තෙ ඔලොකෙන්තායෙව අට්ඨංසු.

අතික්කන්තෙ පන මජ්ඣන්හිකෙ සෙට්ඨිභරියා උක්ඛලිං ධොවිත්වා පිදහිත්වා ඨපෙසි. සෙට්ඨිපි ඡාතජ්ඣාය පීළිතො නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. සො සායන්හෙ පබුජ්ඣිත්වා භරියං ආහ – ‘‘භද්දෙ, අතිවිය ඡාතොම්හි, අත්ථි නු ඛො උක්ඛලියා තලෙ ඣාමකසිත්ථානී’’ති. සා ධොවිත්වා උක්ඛලියා ඨපිතභාවං ජානන්තීපි ‘‘නත්ථී’’ති අවත්වා ‘‘උක්ඛලිං විවරිත්වා ආචික්ඛිස්සාමී’’ති උට්ඨාය උක්ඛලිමූලං ගන්ත්වා උක්ඛලිං විවරි, තාවදෙව සුමනමකුලසදිසවණ්ණස්ස භත්තස්ස පූරා උක්ඛලි පිධානං උක්ඛිපිත්වා අට්ඨාසි. සා තං දිස්වාව පීතියා ඵුට්ඨසරීරා සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘උට්ඨෙහි, සාමි, අහං උක්ඛලිං ධොවිත්වා පිදහිං, සා පන සුමනමකුලසදිසවණ්ණස්ස භත්තස්ස පූරා, පුඤ්ඤානි නාම කත්තබ්බරූපානි, දානං නාම කත්තබ්බයුත්තකං. උට්ඨෙහි, සාමි, භුඤ්ජස්සූ’’ති. සා ද්වින්නං පිතාපුත්තානං භත්තං අදාසි. තෙසු භුත්වා උට්ඨිතෙසු සුණිසාය සද්ධිං නිසීදිත්වා භුඤ්ජිත්වා පුණ්ණස්ස භත්තං අදාසි. ගහිතගහිතට්ඨානං න ඛීයති, කටච්ඡුනා සකිං ගහිතට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. තංදිවසමෙව කොට්ඨාදයො පුබ්බෙ පූරිතනියාමෙනෙව පුන පූරයිංසු. ‘‘සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ භත්තං උප්පන්නං, බීජභත්තෙහි අත්ථිකා ආගන්ත්වා ගණ්හන්තූ’’ති නගරෙ ඝොසනං කාරෙසි. මනුස්සා තස්ස ගෙහතො බීජභත්තං ගණ්හිංසු. සකලජම්බුදීපවාසිනො තං නිස්සාය ජීවිතං ලභිංසුයෙව.

සො තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භද්දියනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති.

හරියාපිස්ස මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තස්සෙව ගෙහං අගමාසි. තස්ස තං පුබ්බකම්මං නිස්සාය පච්ඡාගෙහෙ පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරා මෙණ්ඩකා උට්ඨහිංසු. පුත්තොපි නෙසං පුත්තොව, සුණිසා සුණිසාව, දාසො දාසොව අහොසි. අථෙකදිවසං සෙට්ඨී අත්තනො පුඤ්ඤං වීමංසිතුකාමො අඩ්ඪතෙරසානි කොට්ඨසතානි සොධාපෙත්වා සීසං න්හාතො ද්වාරෙ නිසීදිත්වා උද්ධං ඔලොකෙසි. සබ්බානිපි වුත්තප්පකාරානං රත්තසාලීනං පූරයිංසු. සො සෙසානම්පි පුඤ්ඤානි වීමංසිතුකාමො හරියඤ්ච පුත්තාදයො ච ‘‘තුම්හාකම්පි පුඤ්ඤානි වීමංසිස්සථා’’ති ආහ.

අථස්ස හරියා සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව තණ්ඩුලෙ මිනාපෙත්වා තෙහි භත්තං පචාපෙත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණකටච්ඡුං ආදාය ‘‘භත්තෙන අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ’’ති ඝොසාපෙත්වා ආගතාගතානං උපනීතභාජනානි පූරෙත්වා අදාසි. සකලදිවසම්පි දෙන්තියා කටච්ඡුනා ගහිතට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. තස්සා පන පුරිමබුද්ධානම්පි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වාමහත්ථෙන උක්ඛලිං දක්ඛිණහත්ථෙන කටච්ඡුං ගහෙත්වා එවමෙව පත්තෙ පූරෙත්වා භත්තස්ස දින්නත්තා වාමහත්ථතලං පූරෙත්වා පදුමලක්ඛණං නිබ්බත්ති, දක්ඛිණහත්ථතලං පූරෙත්වා චන්දලක්ඛණං නිබ්බත්ති. යස්මා පන වාමහත්ථෙන ධම්මකරණං ආදාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උදකං පරිස්සාවෙත්වා දදමානා අපරාපරං විචරි, තෙනස්සා දක්ඛිණපාදතලං පූරෙත්වා චන්දලක්ඛණං නිබ්බත්ති, වාමපාදතලං පූරෙත්වා පදුමලක්ඛණං නිබ්බත්ති. තස්සා ඉමිනා කාරණෙන චන්දපදුමාති නාමං කරිංසු.

පුත්තොපිස්ස සීසං න්හාතො සහස්සථවිකං ආදාය ‘‘කහාපණෙහි අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ’’ති වත්වා ආගතාගතානං ගහිතභාජනානි පූරෙත්වා අදාසි. ථවිකාය කහාපණසහස්සං අහොසියෙව. සුණිසාපිස්ස සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා වීහිපිටකං ආදාය ආකාසඞ්ගණෙ නිසින්නා ‘‘බීජභත්තෙහි අත්ථිකා ආගච්ඡන්තූ’’ති වත්වා ආගතාගතානං ගහිතභාජනානි පූරෙත්වා අදාසි. පිටකං යථාපූරිතමෙව අහොසි. දාසොපිස්ස සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා සුවණ්ණයුගෙසු සුවණ්ණයොත්තෙහි ගොණෙ යොජෙත්වා සුවණ්ණපතොදයට්ඨිං ආදාය ද්වින්නං ගොණානං ගන්ධපඤ්චඞ්ගුලිකානි දත්වා විසාණෙසු සුවණ්ණකොසකෙ පටිමුඤ්චිත්වා ඛෙත්තං ගන්ත්වා පාජෙසි. ඉතො තිස්සො, එත්තො තිස්සො, මජ්ඣෙ එකාති සත්ත සීතා භිජ්ජිත්වා අගමංසු. ජම්බුදීපවාසිනො භත්තබීජහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීසු යථාරුචිතං සෙට්ඨිගෙහතොයෙව ගණ්හිංසු. ඉමෙ පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා.

එවං මහානුභාවො සෙට්ඨී ‘‘සත්ථා කිර ආගතො’’ති සුත්වා ‘‘සත්ථු පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමී’’ති නික්ඛමන්තො අන්තරාමග්ගෙ තිත්ථියෙ දිස්වා තෙහි ‘‘කස්මා ත්වං, ගහපති, කිරියවාදො සමානො අකිරියවාදස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගච්ඡසී’’ති නිවාරියමානොපි තෙසං වචනං

අනාදියිත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථස්ස සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලං පත්වා සත්ථු තිත්ථියෙහි අවණ්ණං වත්වා අත්තනො නිවාරිතභාවං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා, ''ගහපති, ඉමෙ සත්තා නාම මහන්තම්පි අත්තනො දොසං න පස්සන්ති, අවිජ්ජමානම්පි පරෙසං දොසං විජ්ජමානං කත්වා තත්ථ තත්ථ භුසං විය ඔපුනන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

252.

''සුදස්සං වජ්ජමඤ්ඤෙසං, අත්තනො පන දුද්දසං;
පරෙසඤ්හි සො වජ්ජානි, ඔපුනාති යථා භුසං;
අත්තනො පන ඡාදෙති, කලිංව කිතවා සඨො''ති.

තත්ථ **සුදස්සං වජ්ජන්ති** පරස්ස අණුමත්තම්පි වජ්ජං ඛලිතං සුදස්සං සුඛෙනෙව පස්සිතුං සක්කා, අත්තනො පන අතිමහන්තම්පි දුද්දසං. **පරෙසං හීති** තෙනෙව කාරණෙන සො පුග්ගලො සඞ්ඝමජ්ඣාදීසු පරෙසං වජ්ජානි උච්චට්ඨානෙ ඨපෙත්වා භුසං ඔපුනන්තො විය ඔපුනාති. **කලිංව කිතවා සඨොති** එත්ථ සකුණෙසු අපරජ්ඣනභාවෙන අත්තභාවො කලි නාම, සාඛභඞ්ගාදිකං පටිච්ඡාදනං කිතවා නාම, සාකුණිකො සඨො නාම. යථා සකුණලුද්දකො සකුණෙ ගහෙත්වා මාරෙතුකාමො කිතවා විය අත්තභාවං පටිච්ඡාදෙති, එවං අත්තනො වජ්ජං ඡාදෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථු දසමං.

11. උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථෙරවත්ථු

පරවජ්ජානුපස්සිස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උජ්ඣානසඤ්ඤිං නාම එකං ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ''අයං එවං නිවාසෙති, එවං පාරුපතී''ති භික්ඛූනං අන්තරමෙව ගවෙසන්තො විචරති. භික්ඛූ ''අසුකො නාම, භන්තෙ, ථෙරො එවං කරොතී''ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, වත්තසීසෙ ඨත්වා එවං ඔවදන්තො අනනුපවාදො. යො පන නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිතාය පරෙසං අන්තරං පරියෙසමානො එවං වත්වා විචරති, තස්ස ඣානාදීසු එකොපි විසෙසො නුප්පජ්ජති, කෙවලං ආසවායෙව වඩ්ඪන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

253.

''පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිච්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිනො;
ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා''ති.

තත්ථ **උජ්ඣානසඤ්ඤිනොති** එවං නිවාසෙතබ්බං එවං පාරුපිතබ්බන්ති පරෙසං අන්තරගවෙසිතාය උජ්ඣානබහුලස්ස පුග්ගලස්ස ඣානාදීසු එකධම්මොපි න වඩ්ඪති, අථ ඛො ආසවාව තස්ස වඩ්ඪන්ති. තෙනෙව කාරණෙන සො අරහත්තමග්ගසඞ්ඛාතා ආසවක්ඛයා ආරා දූරං ගතොව හොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථු

ආකාසෙති ඉදං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුසිනාරායං උපවත්තනෙ මල්ලානං සාලවනෙ පරිනිබ්බානමඤ්චකෙ නිපන්නො සුභද්දං පරිබ්බාජකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අතීතෙ කනිට්ඨභාතරි එකස්මිං සස්සෙ නවක්ඛත්තුං අග්ගදානං දෙන්තෙ දානං දාතුං අනිච්ඡන්තො ඔසක්කිත්වා අවසානෙ අදාසි. තස්මා පඨමබොධියම්පි මජ්ඣිමබොධියම්පි සත්ථාරං දට්ඨුං නාලත්ථ. පච්ඡිමබොධියං පන සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ ''අහං තීසු පඤ්හෙසු අත්තනො කඞ්ඛං මහල්ලකෙ පරිබ්බාජකෙ පුච්ඡිත්වා සමණං ගොතමං 'දහරො'ති සඤ්ඤාය න පුච්ඡිං, තස්ස ච දානි පරිනිබ්බානකාලො, පච්ඡා මෙ සමණස්ස ගොතමස්ස අපුච්ඡිතකාරණා විප්පටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍යා''ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන නිවාරියමානොපි සත්ථාරා ඔකාසං කත්වා, ''ආනන්ද, මා සුභද්දං නිවාරයි, පුච්ඡතු මං පඤ්හ''න්ති වුත්තෙ අන්තොසාණිං පවිසිත්වා හෙට්ඨාමඤ්චකෙ නිසින්නො, ''භො සමණ, කිං නු ඛො ආකාසෙ පදං නාම අත්ථි, ඉතො බහිද්ධා සමණො නාම අත්ථි, සඞ්ඛාරා සස්සතා නාම අත්ථී''ති ඉමෙ පඤ්හෙ පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා තෙසං අභාවං ආචික්ඛන්තො ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි –

254.

''ආකාසෙව පදං නත්ථි, සමණො නත්ථි බාහිරෙ;
පපඤ්චාභිරතා පජා, නිප්පපඤ්චා තථාගතා.

255.

''ආකාසෙව පදං නත්ථි, සමණො නත්ථි බාහිරෙ;
සඞ්ඛාරා සස්සතා නත්ථි, නත්ථි බුද්ධානමිඤ්ජිත''න්ති.

තත්ථ **පදන්ති** ඉමස්මිං ආකාසෙ වණ්ණසණ්ඨානවසෙන එවරූපන්ති පඤ්ඤාපෙතබ්බං කස්සචි පදං නාම නත්ථි. **බාහිරෙති** මම සාසනතො බහිද්ධා මග්ගඵලට්ඨො සමණො නාම නත්ථි. **පජාති** අයං සත්තලොකසඞ්ඛාතා පජා තණ්හාදීසු පපඤ්චෙසුයෙවාභිරතා. **නිප්පපඤ්චාති**

බොධිමූලෙයෙව සබ්බපපඤ්චානං සමුච්ඡින්නත්තා නිප්පපඤ්චා තථාගතා. **සඞ්ඛාරා**ති පඤ්චක්ඛන්ධා. තෙසු හි එකොපි සස්සතො නාම නත්ථි. **ඉඤ්ජිත**න්ති බුද්ධානං පන තණ්හාමානාදීසු ඉඤ්ජිතෙසු යෙන සඞ්ඛාරා සස්සතාති ගණ්හෙය්‍යුං, තං එකං ඉඤ්ජිතම්පි නාම නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සුභද්දො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථු ද්වාදසමං.

මලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසමො වග්ගො.

19. ධම්මට්ඨවග්ගො

1. විනිච්ඡයමහාමත්තවත්ථු

න තෙන හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො විනිච්ඡයමහාමත්තෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි භික්ඛූ සාවත්ථියං උත්තරද්වාරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා නගරමජ්ඣෙන විහාරං ආගච්ඡන්ති. තස්මිං ඛණෙ මෙඝො උට්ඨාය පාවස්සි. තෙ සම්මුඛාගතං විනිච්ඡයසාලං පවිසිත්වා විනිච්ඡයමහාමත්තෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා සාමිකෙ අසාමිකෙ කරොන්තෙ දිස්වා ''අහො ඉමෙ අධම්මිකා, මයං පන 'ඉමෙ ධම්මෙන විනිච්ඡයං කරොන්තී'ති සඤ්ඤිනො අහුම්හා''ති චින්තෙත්වා වස්සෙ විගතෙ විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඡන්දාදිවසිකා හුත්වා සාහසෙන අත්ථං විනිච්ඡිනන්තා ධම්මට්ඨා නාම හොන්ති, අපරාධං පන අනුවිජ්ජිත්වා අපරාධානුරූපං අසාහසෙන විනිච්ඡයං කරොන්තා එව ධම්මට්ඨා නාම හොන්තී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

256.

''න තෙන හොති ධම්මට්ඨො, යෙනත්ථං සාහසා නයෙ;
යො ච අත්ථං අනත්ථඤ්ච, උභො නිච්ඡෙය්‍ය පණ්ඩිතො.

257.

''අසාහසෙන ධම්මෙන, සමෙන නයතී පරෙ;
ධම්මස්ස ගුත්තො මෙධාවී, ධම්මට්ඨොති පවුච්චතී''ති.

තත්ථ **තෙනාති** එත්තකෙනෙව කාරණෙන. **ධම්මට්ඨොති** රාජා හි අත්තනො කාතබ්බෙ විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතොපි ධම්මට්ඨො නාම න හොති. **යෙනාති** යෙන කාරණෙන. **අත්ථන්ති** ඔතිණ්ණං විනිච්ඡිතබ්බං අත්ථං. **සාහසා නයෙති** ඡන්දාදීසු පතිට්ඨිතො සාහසෙන මුසාවාදෙන විනිච්ඡෙය්‍ය. යො හි ඡන්දෙ පතිට්ඨාය ඤාතීති වා මිත්තොති වා මුසා වත්වා අසාමිකමෙව සාමිකං කරොති, දොසෙ පතිට්ඨාය අත්තනො වෙරීනං මුසා වත්වා සාමිකමෙව අසාමිකං කරොති, මොහෙ පතිට්ඨාය ලඤ්ජං ගහෙත්වා විනිච්ඡයකාලෙ අඤ්ඤවිහිතො විය ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො මුසා වත්වා ''ඉමිනා ජිතං, අයං පරාජිතො''ති පරං නීහරති, භයෙ පතිට්ඨාය කස්සචිදෙව ඉස්සරජාතිකස්ස පරාජයං පාපුණන්තස්සාපි ජයං ආරොපෙති, අයං සාහසෙන අත්ථං නෙති නාම. එසො ධම්මට්ඨො නාම න හොතීති අත්ථො. **අත්ථං අනත්ථඤ්චාති** භූතඤ්ච අභූතඤ්ච කාරණං. **උභො නිච්ඡෙය්‍යාති** යො පන පණ්ඩිතො උභො අත්ථානත්ථෙ විනිච්ඡිනිත්වා වදති. **අසාහසෙනාති** අමුසාවාදෙන. **ධම්මෙනාති** විනිච්ඡයධම්මෙන, න ඡන්දාදිවසෙන. **සමෙනාති** අපරාධානුරූපෙනෙව පරෙ නයති, ජයං වා

පරාජයං වා පාපෙති. **ධම්මස්ස ගුත්තොති** සො ධම්මගුත්තො ධම්මරක්ඛිතො ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො මෙධාවී විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතත්තා ධම්මට්ඨොති පවුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

විනිච්ඡයමහාමත්තවත්ථු පඨමං.

2. ඡබ්බග්ගියවත්ථු

න තෙන පණ්ඩිතො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර විහාරෙපි ගාමෙපි භත්තග්ගං ආකුලං කරොන්තා විචරන්ති. අථෙකදිවසෙ භික්ඛූ ගාමෙ භත්තකිච්චං කත්වා ආගතෙ දහරෙ සාමණෙරෙ ච පුච්ඡිංසු – ''කීදිසං, ආවුසො, භත්තග්ග''න්ති? භන්තෙ, මා පුච්ඡථ, ඡබ්බග්ගියා ''මයමෙව වියත්තා, මයමෙව පණ්ඩිතා, ඉමෙ පහරිත්වා සීසෙ කචවරං ආකිරිත්වා නීහරිස්සාමා''ති වත්වා අම්හෙ පිට්ඨියං ගහෙත්වා කචවරං ඔකිරන්තා භත්තග්ගං ආකුලං අකංසූති. භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''නාහං, භික්ඛවෙ, බහුං භාසිත්වා පරෙ විහෙඨයමානං 'පණ්ඩිතො'ති වදාමි, ඛෙමිනං පන අවෙරිනං අභයමෙව පණ්ඩිතොති වදාමී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

258.

''න තෙන පණ්ඩිතො හොති, යාවතා බහු භාසති;
ඛෙමී අවෙරී අභයො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී''ති.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකෙන කාරණෙන සඞ්ඝමජ්ඣාදීසු බහුං කථෙති, තෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති. යො පන සයං ඛෙමී පඤ්චන්නං වෙරානං අභාවෙන අවෙරී නිබ්භයො, යං වා ආගම්ම මහාජනස්ස භයං න හොති, සො පණ්ඩිතො නාම හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඡබ්බග්ගියවත්ථු දුතියං.

3. එකුදානඛීණාසවත්ථෙරවත්ථු

න තාවතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකුදානත්ථෙරං නාම ඛීණාසවං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකකොව එකස්මිං වනසණ්ඩෙ විහරති, එකමෙවස්ස උදානං පගුණං –

‘‘අධිචෙතසො අප්පමජ්ජතො,
මුනිනො මොනපථෙසු සික්ඛතො;
සොකා න භවන්ති තාදිනො,
උපසන්තස්ස සදා සතීමතො’’ති. (පාචි. 153; උදා. 37);

සො කිර උපොසථදිවසෙසු සයමෙව ධම්මස්සවනං ඝොසෙත්වා ඉමං ගාථං වදති. පථවිඋන්ද්‍රියනසද්දො විය දෙවතානං සාධුකාරසද්දො හොති. අථෙකස්මිං උපොසථදිවසෙ පඤ්චපඤ්චසතපරිවාරා ද්වෙ තිපිටකධරා භික්ඛූ තස්ස වසනට්ඨානං අගමංසු. සො තෙ දිස්වාව තුට්ඨමානසො ‘‘සාධු වො කතං ඉධ ආගච්ඡන්තෙහි, අජ්ජ මයං තුම්හාකං ධම්මං සුණිස්සාමා’’ති ආහ. අත්ථි පන, ආවුසො, ඉධ ධම්මං සොතුකාමාති. අත්ථි, භන්තෙ, අයං වනසණ්ඩො ධම්මස්සවනදිවසෙ දෙවතානං සාධුකාරසද්දෙන එකනින්නාදො හොතීති. තෙසු එකො තිපිටකධරො ධම්මං ඔසාරෙසි, එකො කථෙසි. එකදෙවතාපි සාධුකාරං නාදාසි. තෙ ආහංසු – ‘‘ත්වං, ආවුසො, ධම්මස්සවනදිවසෙ ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරං දෙන්තීති වදෙසි, කිං නාමෙත’’න්ති. භන්තෙ, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු සාධුකාරසද්දෙන එකනින්නාදො එව හොති, න අජ්ජ පන ජානාමි ‘‘කිමෙත’’න්ති. ‘‘තෙන හි, ආවුසො, ත්වං තාව ධම්මං කථෙහී’’ති. සො බීජනිං ගහෙත්වා ආසනෙ නිසින්නො තමෙව ගාථං වදෙසි. දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරමදංසු. අථ නෙසං පරිවාරා භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ‘‘ඉමස්මිං වනසණ්ඩෙ දෙවතා මුඛොලොකනෙන සාධුකාරං දදන්ති, තිපිටකධරභික්ඛූසු එත්තකං භණන්තෙසුපි කිඤ්චි පසංසනමත්තම්පි අවත්වා එකෙන මහල්ලකත්ථෙරෙන එකගාථාය කථිතාය මහාසද්දෙන සාධුකාරං දදන්තී’’ති. තෙපි විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං.

සත්ථා ‘‘නාහං, භික්ඛවෙ, යො බහුම්පි උග්ගණ්හති වා භාසති වා, තං ධම්මධරොති වදාමි. යො පන එකම්පි ගාථං උග්ගණ්හිත්වා සච්චානි පටිවිජ්ඣති, අයං ධම්මධරො නාමා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

259.

‘‘න තාවතා ධම්මධරො, යාවතා බහු භාසති;
යො ච අප්පම්පි සුත්වාන, ධම්මං කායෙන පස්සති;
ස වෙ ධම්මධරො හොති, යො ධම්මං නප්පමජ්ජතී’’ති.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකෙන උග්ගහණධාරණවාචනාදිනා කාරණෙන බහුං භාසති, තාවත්තකෙන ධම්මධරො න හොති, වංසානුරක්ඛකො පන පවෙණිපාලකො නාම හොති. **යො ච අප්පම්පීති** යො පන අප්පමත්තකම්පි සුත්වා ධම්මමන්වාය අත්ථමන්වාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හුත්වා නාමකායෙන දුක්ඛාදීනි පරිජානන්තො චතුසච්චධම්මං පස්සති, ස වෙ

ධම්මධරො හොති. **යො ධම්මං නප්පමජ්ජතීති** යොපි ආරද්ධවීරියො හුත්වා අජ්ජ අජ්ජෙවාති පටිවෙධං ආකඞ්ඛන්තො ධම්මං නප්පමජ්ජති, අයම්පි ධම්මධරොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

එකුදානඛීණාසවත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

න තෙන ථෙරො සො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තස්මිං ථෙරෙ සත්ථු උපට්ඨානං ගන්ත්වා පක්කන්තමත්තෙ තිංසමත්තා ආරඤ්ඤිකා භික්ඛූ තං පස්සන්තා එව ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා ඉමං පඤ්හං පුච්ඡි – ‘‘ඉතො ගතං එකං ථෙරං පස්සථා’’ති? ‘‘න පස්සාම, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං නු දිට්ඨයො වො’’ති? ‘‘එකං, භන්තෙ, සාමණෙරං පස්සිම්හා’’ති. ‘‘න සො, භික්ඛවෙ, සාමණෙරො, ථෙරො එව සො’’ති? ‘‘අතිවිය ඛුද්දකො, භන්තෙ’’ති. ‘‘නාහං, භික්ඛවෙ, මහල්ලකභාවෙන ථෙරාසනෙ නිසින්නමත්තකෙන ථෙරොති වදාමි. යො පන සච්චානි පටිවිජ්ඣිත්වා මහාජනස්ස අහිංසකභාවෙ ඨිතො, අයං ථෙරො නාමා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

260.

‘‘න තෙන ථෙරො සො හොති, යෙනස්ස පලිතං සිරො;
පරිපක්කො වයො තස්ස, මොඝජිණ්ණොති වුච්චති.

261.

‘‘යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, අහිංසා සංයමො දමො;
ස වෙ වන්තමලො ධීරො, ථෙරො ඉති පවුච්චතී’’ති.

තත්ථ **පරිපක්කොති** පරිණතො, වුඩ්ඪභාවං පත්තොති අත්ථො. **මොඝජිණ්ණොති** අන්තො ථෙරකරානං ධම්මානං අභාවෙන තුච්ඡජිණ්ණො නාම. **යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො චාති** යම්හි පන පුග්ගලෙ සොළසහාකාරෙහි පටිවිද්ධත්තා චතුබ්බිධං සච්චං, ඤාණෙන සච්ඡිකතත්තා නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො ච අත්ථි. **අහිංසාති** අහිංසනභාවො. දෙසනාමත්තමෙතං, යම්හි පන චතුබ්බිධාපි අප්පමඤ්ඤාභාවනා අත්ථීති අත්ථො. **සංයමො දමොති** සීලඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියසංවරො ච. **වන්තමලොති** මග්ගඤාණෙන නීහටමලො. **ධීරොති** ධිතිසම්පන්නො. **ථෙරොති** සො ඉමෙහි ථිරභාවකාරකෙහි සමන්නාගතත්තා ථෙරොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

ලකුණ්ඨකභද්දියත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

න වාක්කරණමත්තෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ දහරෙ චෙව සාමණෙරෙ ච අත්තනො ධම්මාචරියානමෙව චීවරරජනාදීනි වෙය්‍යාවච්චානි කරොන්තෙ දිස්වා එකච්චෙ ථෙරා චින්තයිංසු – ‘‘මයම්පි බ්‍යඤ්ජනසමයෙ කුසලා, අම්හාකමෙව කිඤ්චි නත්ථි. යංනූන මයං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා එවං වදෙය්‍යාම, ‘භන්තෙ, මයං බ්‍යඤ්ජනසමයෙ කුසලා, අඤ්ඤෙසං සන්තිකෙ ධම්මං උග්ගණ්හිත්වාපි ඉමෙසං සන්තිකෙ අසොධෙත්වා මා සජ්ඣායිත්ථාති දහරසාමණෙරෙ ආණාපෙථා’ති. එවඤ්හි අම්හාකං ලාභසක්කාරො වඩ්ඪිස්සතී’’ති. තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තථා වදිංසු.

සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා ‘‘ඉමස්මිං සාසනෙ පවෙණිවසෙනෙව එවං වත්තුං ලභති, ඉමෙ පන ලාභසක්කාරෙ නිස්සිතාති ඤත්වා අහං තුම්හෙ වාක්කරණමත්තෙන සාධුරූපාති න වදාමි. යස්ස පනෙතෙ ඉස්සාදයො ධම්මා අරහත්තමග්ගෙන සමුච්ඡින්නා, එසො එව සාධුරූපො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

262.

‘‘න වාක්කරණමත්තෙන, වණ්ණපොක්ඛරතාය වා;
සාධුරූපො නරො හොති, ඉස්සුකී මච්ඡරී සඨො.

263.

‘‘යස්ස චෙතං සමුච්ඡින්නං, මූලඝච්චං සමූහතං;
සවන්තදොසො මෙධාවී, සාධුරූපොති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **න වාක්කරණමත්තෙනාති** වචීකරණමත්තෙන සද්දලක්ඛණසම්පන්නවචනමත්තෙන. **වණ්ණපොක්ඛරතාය වාති** සරීරවණ්ණස්ස මනාපභාවෙන වා. **නරොති** එත්තකෙනෙව කාරණෙන පරලාභාදීසු ඉස්සාමනකො පඤ්චවිධෙන මච්ඡෙරෙන සමන්නාගතො කෙරාටිකභාවෙන සඨො නරො සාධුරූපො න හොති. **යස්ස චෙතන්ති** යස්ස ච පුග්ගලස්සෙතං ඉස්සාදිදොසජාතං අරහත්තමග්ගඤාණෙන සමූලකං ඡින්නං, මූලඝාතං කත්වා සමූහතං, සො වන්තදොසො ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො සාධුරූපොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. හත්ථකවත්ථු

න මුණ්ඩකෙන සමණොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො හත්ථකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර වාදක්ඛිත්තො ''තුම්හෙ අසුකවෙලාය අසුකට්ඨානං නාම ආගච්ඡෙය්‍යාථ, වාදං කරිස්සාමා''ති වත්වා පුරෙතරමෙව තත්ථ ගන්ත්වා ''පස්සථ, තිත්ථියා මම භයෙන නාගතා, එසොව පන නෙසං පරාජයො''තිආදීනි වත්වා වාදක්ඛිත්තො අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිචරන්තො විචරති. සත්ථා ''හත්ථකො කිර එවං කරොතී''ති සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං, හත්ථක, එවං කරොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''සච්ච''න්ති වුත්තෙ, ''කස්මා එවං කරොසි? එවරූපඤ්හි මුසාවාදං කරොන්තො සීසමුණ්ඩනාදිමත්තෙනෙව සමණො නාම න හොති. යො පන අණූනි වා ථූලානි වා පාපානි සමෙත්වා ඨිතො, අයමෙව සමණො''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

264.

''න මුණ්ඩකෙන සමණො, අබ්බතො අලිකං භණං;
ඉච්ඡාලොභසමාපන්නො, සමණො කිං භවිස්සති.

265.

''යො ච සමෙති පාපානි, අණුං ථූලානි සබ්බසො;
සමිතත්තා හි පාපානං, සමණොති පවුච්චතී''ති.

තත්ථ **මුණ්ඩකෙනාති** සීසමුණ්ඩනමත්තෙන. **අබ්බතොති** සීලවතෙන ච ධුතඞ්ගවතෙන ච විරහිතො. **අලිකං භණන්ති** මුසාවාදං භණන්තො අසම්පත්තෙසු ආරම්මණෙසු ඉච්ඡාය පත්තෙසු ච ලොභෙන සමන්නාගතො සමණො නාම කිං භවිස්සති? **සමෙතීති** යො ච පරිත්තානි වා මහන්තානි වා පාපානි වූපසමෙති, සො තෙසං සමිතත්තා සමණොති පවුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

හත්ථකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න තෙන භික්ඛු සො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බාහිරසමයෙ පබ්බජිත්වා භික්ඛං චරන්තො චින්තෙසි – ''සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ භික්ඛාය චරණෙන 'භික්ඛූ'ති

වදති, මම්පි 'භික්ඛූ'ති වත්තුං වට්ටතී''ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භො ගොතම, අහම්පි භික්ඛං චරිත්වා ජීවාමි, මම්පි 'භික්ඛූ'ති වදෙහී''ති ආහ. අථ නං සත්ථා ''නාහං, බ්‍රාහ්මණ, භික්ඛනමත්තෙන භික්ඛූති වදාමි. න හි විස්සං ධම්මං සමාදාය වත්තන්තො භික්ඛු නාම හොති. යො පන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු සඞ්ඛාය චරති, සො භික්ඛු නාමා''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

266.

''න තෙන භික්ඛු සො හොති, යාවතා භික්ඛතෙ පරෙ;
විස්සං ධම්මං සමාදාය, භික්ඛු හොති න තාවතා.

267.

''යොධ පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච, බාහෙත්වා බ්‍රහ්මචරියවා;
සඞ්ඛාය ලොකෙ චරති, ස වෙ භික්ඛූති වුච්චතී''ති.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකෙන පරෙ භික්ඛතෙ, තෙන භික්ඛනමත්තෙන භික්ඛු නාම න හොති. **විස්සන්ති** විසමං ධම්මං, විස්සගන්ධං වා කායකම්මාදිකං ධම්මං සමාදාය චරන්තො භික්ඛු නාම න හොති. **යොධාති** යො ඉධ සාසනෙ උභයම්පෙතං පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙන බාහෙත්වා පනුදිත්වා බ්‍රහ්මචරියවා හොති. **සඞ්ඛායාති** ඤාණෙන. **ලොකෙති** ඛන්ධාදිලොකෙ ''ඉමෙ අජ්ඣත්තිකා ඛන්ධා, ඉමෙ බාහිරා''ති එවං සබ්බෙපි ධම්මෙ ජානිත්වා චරති, සො තෙන ඤාණෙන කිලෙසානං භින්නත්තා ''භික්ඛූ''ති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු සත්තමං.

8. තිත්ථියවත්ථු

න මොනෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිත්ථියෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර භත්තට්ඨානෙසු මනුස්සානං ''ඛෙමං හොතු, සුඛං හොතු, ආයු වඩ්ඪතු, අසුකට්ඨානෙ නාම කලලං අත්ථි, අසුකට්ඨානෙ නාම කණ්ටකො අත්ථි, එවරූපං ඨානං ගන්තුං න වට්ටතී''තිආදිනා නයෙන මඞ්ගලං වත්වා පක්කමන්ති. භික්ඛූ පන පඨමබොධියං අනුමොදනාදීනං අනනුඤ්ඤාතකාලෙ භත්තග්ගෙ මනුස්සානං අනුමොදනං අකත්වා පක්කමන්ති. මනුස්සා ''තිත්ථියානං සන්තිකා මඞ්ගලං සුණාම, භද්දන්තා පන තුණ්හීභූතා පක්කමන්තී''ති උජ්ඣායිංසු. භික්ඛූ තමත්ථං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භත්තග්ගාදීසු යථාසුඛං අනුමොදනං කරොථ, උපනිසින්නකථං කරොථ, ධම්මං කථෙථා''ති

අනුජානි. තෙ තථා කරිංසු. මනුස්සා අනුමොදනාදීනි සුණන්තා උස්සාහප්පත්තා භික්ඛූ නිමන්තෙත්වා සක්කාරං කරොන්තා විචරන්ති. තිත්ථියා පන ''මයං මුනිනො මොනං කරොම, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා භත්තග්ගාදීසු මහාකථං කථෙන්තා විචරන්තී''ති උජ්ඣායිංසු.

සත්ථා තමත්ථං සුත්වා ''නාහං, භික්ඛවෙ, තුණ්හීභාවමත්තෙන 'මුනී'ති වදාමි. එකච්චෙ හි අජානන්තා න කථෙන්ති, එකච්චෙ අවිසාරදතාය, එකච්චෙ 'මා නො ඉමං අතිසයත්ථං අඤ්ඤෙ ජානිංසූ'ති මච්ඡෙරෙන. තස්මා මොනමත්තෙන මුනි න හොති, පාපවූපසමෙන පන මුනි නාම හොතී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

268.

''න මොනෙන මුනී හොති, මූළ්හරූපො අවිද්දසු;
යො ච තුලංව පග්ගය්හ, වරමාදාය පණ්ඩිතො.

269.

''පාපානි පරිවජ්ජෙති, ස මුනී තෙන සො මුනි;
යො මුනාති උභො ලොකෙ, මුනි තෙන පවුච්චතී''ති.

තත්ථ **න මොනෙනාති** කාමඤ්හි මොනෙය්‍යපටිපදාසඞ්ඛාතෙන මග්ගඤාණමොනෙන මුනි නාම හොති, ඉධ පන තුණ්හීභාවං සන්ධාය ''මොනෙනා''ති වුත්තං. **මූළ්හරූපොති** තුච්ඡරූපො. **අවිද්දසූති** අවිඤ්ඤූ. එවරූපො හි තුණ්හීභූතොපි මුනි නාම න හොති. අථ වා මොනෙන මුනි නාම න හොති, තුච්ඡසභාවො පන අවිඤ්ඤූ ච හොතීති අත්ථො. **යො ච තුලංව පගය්හාති** යථා හි තුලං ගහෙත්වා ඨිතො අතිරෙකං චෙ හොති, හරති. ඌනං චෙ හොති, පක්ඛිපති. එවමෙව යො අතිරෙකං හරන්තො විය පාපං හරති පරිවජ්ජෙති, ඌනකෙ පක්ඛිපන්තො විය කුසලං පරිපූරෙති. එවඤ්ච පන කරොන්තො සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසඞ්ඛාතං වරං උත්තමමෙව ආදාය පාපානි අකුසලකම්මානි පරිවජ්ජෙති. **ස මුනීති** සො මුනි නාමාති අත්ථො. **තෙන සො මුනීති** කස්මා පන සො මුනීති චෙ? යං හෙට්ඨා වුත්තකාරණං, තෙන සො මුනීති අත්ථො. **සො මුනාති උභො ලොකෙති** යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ඛන්ධාදිලොකෙ තුලං ආරොපෙත්වා මිනන්තො විය ''ඉමෙ අජ්ඣත්තිකා ඛන්ධා, ඉමෙ බාහිරා''තිආදිනා නයෙන ඉමෙ උභො අත්ථෙ මුනාති. **මුනි තෙන පවුච්චතීති** තෙන කාරණෙන මුනීති වුච්චතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

තිත්ථියවත්ථු අට්ඨමං.

9. බාලිසිකවත්ථු

න තෙන අරියො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං අරියං නාම බාලිසිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සත්ථා තස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සූපනිස්සයං දිස්වා සාවත්ථියා උත්තරද්වාරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තතො ආගච්ඡති. තස්මිං ඛණෙ සො බාලිසිකො බලිසෙන මච්ඡෙ ගණ්හන්තො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා බලිසයට්ඨිං ඡඩ්ඩෙත්වා අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ නිවත්තිත්වා ඨිතො ‘‘ත්වං කිං නාමොසී’’ති සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං නාමානි පුච්ඡි. තෙපි ‘‘අහං සාරිපුත්තො අහං මොග්ගල්ලානො’’ති අත්තනො අත්තනො නාමානි කථයිංසු. බාලිසිකො චින්තෙසි – ‘‘සත්ථා සබ්බෙසං නාමානි පුච්ඡති, මමම්පි නාමං පුච්ඡිස්සති මඤ්ඤෙ’’ති. සත්ථා තස්ස ඉච්ඡං ඤත්වා, ‘‘උපාසක, ත්වං කො නාමොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, අරියො නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, උපාසක, තාදිසා පාණාතිපාතිනො අරියා නාම හොන්ති, අරියා පන මහාජනස්ස අහිංසනභාවෙ ඨිතා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

270.

‘‘න තෙන අරියො හොති, යෙන පාණානි හිංසති;
අහිංසා සබ්බපාණානං, අරියොති පවුච්චතී’’ති.

තත්ථ **අහිංසාති** අහිංසනෙන. ඉදං වුත්තං හොති – යෙන හි පාණානි හිංසති, න තෙන කාරණෙන අරියො හොති. යො පන සබ්බපාණානං පාණිආදීහි අහිංසනෙන මෙත්තාදිභාවනාය පතිට්ඨිතත්තා හිංසතො ආරාව ඨිතො, අයං අරියොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බාලිසිකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

බාලිසිකවත්ථු නවමං.

10. සම්බහුලසීලාදිසම්පන්නභික්ඛුවත්ථු

න සීලබ්බතමත්තෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ සීලාදිසම්පන්නෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු කිර එකච්චානං එවං අහොසි – ‘‘මයං සම්පන්නසීලා, මයං ධුතඞ්ගධරා, මයං බහුස්සුතා, මයං පන්තසෙනාසනවාසිනො, මයං ඣානලාභිනො, න අම්හාකං අරහත්තං දුල්ලභං, ඉච්ඡිතදිවසෙයෙව අරහත්තං පාපුණිස්සාමා’’ති. යෙපි තත්ථ අනාගාමිනො, තෙසම්පි එතදහොසි – ‘‘න අම්හාකං ඉදානි අරහත්තං දුල්ලභ’’න්ති. තෙ සබ්බෙපි එකදිවසං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා නිසින්නා ‘‘අපි නු ඛො වො,

භික්ඛවෙ, පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත''න්ති සත්ථාරා පුට්ඨා එවමාහංසු – ''භන්තෙ, මයං එවරූපා එවරූපා ච, තස්මා 'ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙයෙව අරහත්තං පත්තුං සමත්ථම්හා'ති චින්තෙත්වා විහරාමා''ති.

සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම පරිසුද්ධසීලාදිමත්තකෙන වා අනාගාමිසුඛප්පත්තමත්තකෙන වා 'අප්පකං නො භවදුක්ඛ'න්ති වත්තුං න වට්ටති, ආසවක්ඛයං පන අප්පත්වා 'සුඛිතොම්හී'ති චිත්තං න උප්පාදෙතබ්බ''න්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

271.

''න සීලබ්බතමත්තෙන, බාහුසච්චෙන වා පන;
අථ වා සමාධිලාභෙන, විවිත්තසයනෙන වා.

272.

''ඵුසාමි නෙක්ඛම්මසුඛං, අපුථුජ්ජනසෙවිතං;
භික්ඛු විස්සාසමාපාදි, අප්පත්තො ආසවක්ඛය''න්ති.

තත්ථ **සීලබ්බතමත්තෙනාති** චතුපාරිසුද්ධිසීලමත්තෙන වා තෙරසධුතඞ්ගමත්තෙන වා. **බාහුසච්චෙන වාති** තිණ්ණං පිටකානං උග්ගහිතමත්තෙන වා. **සමාධිලාභෙනාති** අට්ඨසමාපත්තියා ලාභෙන. **නෙක්ඛම්මසුඛ**න්ති අනාගාමිසුඛං. තං අනාගාමිසුඛං ඵුසාමීති එත්තකමත්තෙන වා. **අපුථුජ්ජනසෙවිත**න්ති පුථුජ්ජනෙහි අසෙවිතං අරියසෙවිතමෙව. **භික්ඛූති** තෙසං අඤ්ඤතරං ආලපන්තො ආහ. **විස්සාසමාපාදීති** විස්සාසං න ආපජ්ජෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – භික්ඛු ඉමිනා සම්පන්නසීලාදිභාවමත්තකෙනෙව ''මය්හං භවො අප්පකො පරිත්තකො''ති ආසවක්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං අප්පත්තො හුත්වා භික්ඛු නාම විස්සාසං නාපජ්ජෙය්‍ය. යථා හි අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොති, එවං අප්පමත්තකොපි භවො දුක්ඛොති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සම්බහුලසීලාදිසම්පන්නභික්ඛුවත්ථු දසමං.

ධම්මට්ඨවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකූනවීසතිමො වග්ගො.

20. මග්ගවග්ගො

1. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

මග්ගානට්ඨඞ්ගිකොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථරි ජනපදචාරිකං චරිත්වා පුන සාවත්ථිං ආගතෙ උපට්ඨානසාලාය නිසීදිත්වා ‘‘අසුකගාමතො අසුකගාමස්ස මග්ගො සමො, අසුකගාමස්ස මග්ගො විසමො, සසක්ඛරො, අසක්ඛරො’’තිආදිනා නයෙන අත්තනො විචරිතමග්ගං ආරබ්භ මග්ගකථං කථෙසුං. සත්ථා තෙසං අරහත්තස්සූපනිස්සයං දිස්වා තං ඨානං ආගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නො ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, අයං බාහිරකමග්ගො, භික්ඛුනා නාම අරියමග්ගෙ කම්මං කාතුං වට්ටති, එවඤ්හි කරොන්තො භික්ඛු සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

273.

‘‘මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො, සච්චානං චතුරො පදා;
විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා.

274.

‘‘එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො, දස්සනස්ස විසුද්ධියා;
එතඤ්හි තුම්හෙ පටිපජ්ජථ, මාරස්සෙතං පමොහනං.

275.

‘‘එතඤ්හි තුම්හෙ පටිපන්නා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථ;
අක්ඛාතො වො මයා මග්ගො, අඤ්ඤාය සල්ලකන්තනං.

276.

‘‘තුම්හෙහි කිච්චමාතප්පං, අක්ඛාතාරො තථාගතා;
පටිපන්නා පමොක්ඛන්ති, ඣායිනො මාරබන්ධනා’’ති.

තත්ථ **මග්ගානට්ඨඞ්ගිකොති** ජඞ්ඝමග්ගාදයො වා හොන්තු ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතමග්ගා වා, තෙසං සබ්බෙසම්පි මග්ගානං සම්මාදිට්ඨිආදීහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි මිච්ඡාදිට්ඨිආදීනං අට්ඨන්නං පහානං කරොන්තො නිරොධං ආරම්මණං කත්වා චතූසුපි සච්චෙසු දුක්ඛපරිජානනාදිකිච්චං සාධයමානො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සෙට්ඨො උත්තමො. **සච්චානං චතුරො පදාති** ‘‘සච්චං භණෙ න කුජ්ඣෙය්‍යා’’ති (ධ. ප. 224) ආගතං වචීසච්චං වා හොතු, ‘‘සච්චො බ්‍රාහ්මණො සච්චො ඛත්තියො’’තිආදිභෙදං සම්මුතිසච්චං වා ‘‘ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’’න්ති (ධ. ස. 1144; ම. නි. 2.187-188) දිට්ඨිසච්චං වා ‘‘දුක්ඛං අරියසච්ච’’න්තිආදිභෙදං පරමත්ථසච්චං වා හොතු,

සබ්බෙසම්පි ඉමෙසං සච්චානං පරිජානිතබ්බට්ඨෙන සච්ඡිකාතබ්බට්ඨෙන පහාතබ්බට්ඨෙන භාවෙතබ්බට්ඨෙන එකපටිවෙධට්ඨෙන ච තථපටිවෙධට්ඨෙන ච දුක්ඛං අරියසච්චන්තිආදයො චතුරො පදා සෙට්ඨා නාම. **විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානන්ති** ''යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) වචනතො සබ්බධම්මානං නිබ්බානසඞ්ඛාතො විරාගො සෙට්ඨො. **ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමාති** සබ්බෙසං දෙවමනුස්සාදිභෙදානං ද්විපදානං පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා තථාගතොව සෙට්ඨො. ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, අරූපධම්මෙ සම්පිණ්ඩෙති. තස්මා අරූපධම්මානම්පි තථාගතො සෙට්ඨො උත්තමො.

දස්සනස්ස විසුද්ධියාති මග්ගඵලදස්සනස්ස විසුද්ධත්ථං යො මයා ''සෙට්ඨො''ති වුත්තො, එසොව මග්ගො, නත්ථඤ්ඤො. **එතඤ්හි තුම්හෙති** තස්මා තුම්හෙ එතමෙව පටිපජ්ජථ. **මාරස්සෙතං පමොහනන්ති** එතං මාරමොහනං මාරමත්ථනන්ති වුච්චති. **දුක්ඛස්සන්තන්ති** සකලස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං පරිච්ඡෙදං කරිස්සථාති අත්ථො. **අඤ්ඤාය සල්ලකන්තනන්ති** රාගසල්ලාදීනං කන්තනං නිම්මථනං අබ්බූහණං එතං මග්ගං, මයා විනා අනුස්සවාදීහි අත්තපච්චක්ඛතො ඤත්වාව අයං මග්ගො අක්ඛාතො, ඉදානි තුම්හෙහි කිලෙසානං ආතාපනෙන ''ආතප්ප''න්ති සඞ්ඛං ගතං තස්ස අධිගමත්ථාය සම්මප්පධානවීරියං කිච්චං කරණීයං. කෙවලඤ්හි අක්ඛාතාරොව තථාගතා. තස්මා තෙහි අක්ඛාතවසෙන යෙ පටිපන්නා ද්වීහි ඣානෙහි ඣායිනො, තෙ තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතා මාරබන්ධනා පමොක්ඛන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. අනිච්චලක්ඛණවත්ථු

සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගන්ත්වා අරඤ්ඤෙ වායමන්තාපි අරහත්තං අප්පත්වා ''විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිස්සාමා''ති සත්ථු සන්තිකං ආගමිංසු. සත්ථා ''කිං නු ඛො ඉමෙසං සප්පාය''න්ති වීමංසන්තො ''ඉමෙ කස්සපබුද්ධකාලෙ වීසති වස්සසහස්සානි අනිච්චලක්ඛණෙ අනුයුඤ්ජිංසු, තස්මා අනිච්චලක්ඛණෙනෙව තෙසං එකං ගාථං දෙසෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, කාමභවාදීසු සබ්බෙපි සඞ්ඛාරා හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා එවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

277.

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙ සඞ්ඛාරාති** කාමභවාදීසු උප්පන්නා ඛන්ධා තත්ථ තත්ථෙව නිරුජ්ඣනතො **අනිච්චාති** යදා විපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සති, අථ ඉමස්මිං ඛන්ධපරිහරණදුක්ඛෙ නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දන්තො දුක්ඛපරිජානනාදිවසෙන සච්චානි පටිවිජ්ඣති. **එස මග්ගො විසුද්ධියාති** විසුද්ධත්ථාය වොදානත්ථාය එස මග්ගොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තපරිසානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අනිච්චලක්ඛණවත්ථු දුතියං.

3. දුක්ඛලක්ඛණවත්ථු

දුතියගාථායපි එවරූපමෙව වත්ථු. තදා හි භගවා තෙසං භික්ඛූනං දුක්ඛලක්ඛණෙ කතාභියොගභාවං ඤත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි ඛන්ධා පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛා එවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

278.

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති.

තත්ථ **දුක්ඛාති** පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛා. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දුක්ඛලක්ඛණවත්ථු තතියං.

4. අනත්තලක්ඛණවත්ථු

තතියගාථායපි එසෙව නයො. කෙවලඤ්හි එත්ථ භගවා තෙසං භික්ඛූනං පුබ්බෙ අනත්තලක්ඛණෙ අනුයුත්තභාවං ඤත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි ඛන්ධා අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා එවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

279.

‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති.

තත්ථ **සබ්බෙ ධම්මාති** පඤ්චක්ඛන්ධා එව අධිප්පෙතා. **අනත්තාති** ‘‘මා ජීයන්තු මා මීයන්තූ’’ති වසෙ වත්තෙතුං න සක්කාති අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා අත්තසුඤ්ඤා අස්සාමිකා අනිස්සරාති අත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අනත්තලක්ඛණවත්ථු චතුත්ථං.

5. පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

උට්ඨානකාලම්හීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො කිර පඤ්චසතා කුලපුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං අගමංසු. තෙසු එකො තත්ථෙව ඔහීයි. අවසෙසා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තා අරහත්තං පත්වා ‘‘පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමා’’ති පුන සාවත්ථිං අගමංසු. තෙ සාවත්ථිතො යොජනමත්තෙ එකස්මිං ගාමකෙ පිණ්ඩාය චරන්තෙ දිස්වා එකො උපාසකො යාගුභත්තාදීහි පතිමානෙත්වා අනුමොදනං සුත්වා පුනදිවසත්ථායපි නිමන්තෙසි. තෙ තදහෙව සාවත්ථිං ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිසාමෙත්වා සායන්හසමයෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං අතිවිය තුට්ඨිං පවෙදයමානො පටිසන්ථාරං අකාසි.

අථ නෙසං තත්ථ ඔහීනො සහායකභික්ඛු චින්තෙසි – ‘‘සත්ථු ඉමෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තස්ස මුඛං නප්පහොති, මය්හං පන මග්ගඵලාභාවෙන මයා සද්ධිං න කථෙති, අජ්ජෙව අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා මයා සද්ධිං කථාපෙස්සාමී’’ති. තෙපි භික්ඛූ, ‘‘භන්තෙ, මයං ආගමනමග්ගෙ එකෙන උපාසකෙන ස්වාතනාය නිමන්තිතා, තත්ථ පාතොව ගමිස්සාමා’’ති සත්ථාරං අපලොකෙසුං. අථ නෙසං සහායකො භික්ඛු සබ්බරත්තිං චඞ්කමන්තො නිද්දාවසෙන චඞ්කමකොටියං එකස්මිං පාසාණඵලකෙ පති, ඌරුට්ඨි භිජ්ජි. සො මහාසද්දෙන විරවි. තස්ස තෙ සහායකා භික්ඛූ සද්දං සඤ්ජානිත්වා ඉතො චිතො ච උපධාවිංසු. තෙසං දීපං ජාලෙත්වා තස්ස කත්තබ්බකිච්චං කරොන්තානංයෙව අරුණො උට්ඨහි, තෙ තං ගාමං ගන්තුං ඔකාසං න ලභිංසු. අථ නෙ සත්ථා ආහ – ‘‘කිං, භික්ඛවෙ, භික්ඛාචාරගාමං න ගමිත්ථා’’ති. තෙ ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, එස ඉදානෙව තුම්හාකං ලාභන්තරායං කරොති, පුබ්බෙපි අකාසියෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘යො පුබ්බෙ කරණීයානි, පච්ඡා සො කාතුමිච්ඡති;
වරුණකට්ඨභඤ්ජොව, ස පච්ඡා මනුතප්පතී’’ති. (ජා. 1.1.71) –

ජාතකං විත්ථාරෙසි. තදා කිර තෙ භික්ඛූ පඤ්චසතා මාණවකා අහෙසුං, කුසීතමාණවකො අයං භික්ඛු අහොසි, ආචරියො පන තථාගතොව අහොසීති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, යො හි උට්ඨානකාලෙ උට්ඨානං න කරොති, සංසන්නසඞ්කප්පො හොති, කුසීතො සො ඣානාදිභෙදං විසෙසං නාධිගච්ඡතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

280.

‘‘උට්ඨානකාලම්හි අනුට්ඨහානො,
යුවා බලී ආලසියං උපෙතො;
සංසන්නසඞ්කප්පමනො කුසීතො,
පඤ්ඤාය මග්ගං අලසො න වින්දතී’’ති.

තත්ථ **අනුට්ඨහානොති** අනුට්ඨහන්තො අවායමන්තො. **යුවා බලීති** පඨමයොබ්බනෙ ඨිතො බලසම්පන්නොපි හුත්වා අලසභාවෙන උපෙතො හොති, භුත්වා සයති. **සංසන්නසඞ්කප්පමනොති** තීහි මිච්ඡාවිතක්කෙහි සුට්ඨු අවසන්නසම්මාසඞ්කප්පචිත්තො. **කුසීතොති** නිබ්බීරියො. **අලසොති** මහාඅලසො පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං අරියමග්ගං අපස්සන්තො න වින්දති, න පටිලභතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. සූකරපෙතවත්ථු

වාචානුරක්ඛීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සූකරපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටා ඔරොහන්තො එකස්මිං පදෙසෙ සිතං පාත්වාකාසි. ‘‘කො නු ඛො, ආවුසො, හෙතු සිතස්ස පාතුකම්මායා’’ති ලක්ඛණත්ථෙරෙන පුට්ඨො ‘‘අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්හස්ස, සත්ථු සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාථා’’ති වත්වා ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිංයෙව රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො වෙළුවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං ලක්ඛණත්ථෙරො තමත්ථං පුච්ඡි. සො ආහ – ‘‘ආවුසො, අහං එකං පෙතං අද්දසං, තස්ස තිගාවුතප්පමාණං සරීරං, තං මනුස්සසරීරසදිසං. සීසං පන සූකරස්ස විය, තස්ස මුඛෙ නඞ්ගුට්ඨං ජාතං, තතො පුළවා පග්ඝරන්ති. ස්වාහං ‘න මෙ එවරූපො සත්තො දිට්ඨපුබ්බො’ති තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි’’න්ති. සත්ථා ‘‘චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ, මම සාවකා විහරන්තී’’ති වත්වා ‘‘අහම්පෙතං සත්තං බොධිමණ්ඩෙයෙව අද්දසං. ‘යෙ පන මෙ න සද්දහෙය්‍යුං, තෙසං අහිතාය අස්සා’ති පරෙසං අනුකම්පාය න කථෙසිං. ඉදානි මොග්ගල්ලානං සක්ඛිං කත්වා කථෙමි. සච්චං, භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ආහා’’ති කථෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ සත්ථාරං පුච්ඡිංසු –

‘‘කිං පන, භන්තෙ, තස්ස පුබ්බකම්ම’’න්ති. සත්ථා ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථා’’ති අතීතං ආහරිත්වා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙසි.

කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර එකස්මිං ගාමකාවාසෙ ද්වෙ ථෙරා සමග්ගවාසං වසිංසු. තෙසු එකො සට්ඨිවස්සො, එකො එකූනසට්ඨිවස්සො. එකූනසට්ඨිවස්සො ඉතරස්ස පත්තචීවරං ආදාය විචරි, සාමණෙරො විය සබ්බං වත්තපටිවත්තං අකාසි. තෙසං එකමාතුකුච්ඡියං වුත්ථභාතූනං විය සමග්ගවාසං වසන්තානං වසනට්ඨානං එකො ධම්මකථිකො ආගමි. තදා ච ධම්මස්සවනදිවසො හොති. ථෙරා නං සඞ්ගණ්හිත්වා ‘‘ධම්මකථං නො කථෙහි සප්පුරිසා’’ති ආහංසු. සො ධම්මකථං කථෙසි. ථෙරා ‘‘ධම්මකථිකො නො ලද්ධො’’ති තුට්ඨචිත්තා පුනදිවසෙ තං ආදාය ධුරගාමං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා තත්ථ කතභත්තකිච්චා, ‘‘ආවුසො, හියොභාසිතට්ඨානතොව ථොකං ධම්මං කථෙහී’’ති මනුස්සානං ධම්මං කථාපෙසුං. මනුස්සා ධම්මකථං සුත්වා පුනදිවසත්ථායපි නිමන්තයිංසු. එවං සමන්තා භික්ඛාචාරගාමෙසු ද්වෙ ද්වෙ දිවසෙ තං ආදාය පිණ්ඩාය චරිංසු.

ධම්මකථිකො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ ද්වෙපි අතිමුදුකා, මයා උභොපෙතෙ පලාපෙත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ වසිතුං වට්ටතී’’ති. සො සායං ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා භික්ඛූනං උට්ඨාය ගතකාලෙ නිවත්තිත්වා මහාථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථී’’ති වත්වා ‘‘කථෙහි, ආවුසො’’ති වුත්තෙ ථොකං චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, කථා නාමෙසා මහාසාවජ්ජා’’ති වත්වා අකථෙත්වාව පක්කාමි. අනුථෙරස්සාපි සන්තිකං ගන්ත්වා තථෙව අකාසි. සො දුතියදිවසෙ තථෙව කත්වා තතියදිවසෙ තෙසං අතිවිය කොතූහලෙ උප්පන්නෙ මහාථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථි, තුම්හාකං පන සන්තිකෙ වත්තුං න විසහාමී’’ති වත්වා ථෙරෙන ‘‘හොතු, ආවුසො, කථෙහී’’ති නිප්පීළිතො ආහ – ‘‘කිං පන, භන්තෙ, අනුථෙරො තුම්හෙහි සද්ධිං සංභොගො’’ති. සප්පුරිස, කිං නාමෙතං කථෙසි, මයං එකමාතුකුච්ඡියං වුත්ථපුත්තා විය, අම්හෙසු එකෙන යං ලද්ධං, ඉතරෙනාපි ලද්ධමෙව හොති. මයා එතස්ස එත්තකං කාලං අගුණො නාම න දිට්ඨපුබ්බොති? එවං, භන්තෙති. ආමාවුසොති. භන්තෙ මං අනුථෙරො එවමාහ – ‘‘සප්පුරිස, ත්වං කුලපුත්තො, අයං මහාථෙරො ලජ්ජී පෙසලොති එතෙන සද්ධිං සංභොගං කරොන්තො උපපරික්ඛිත්වා කරෙය්‍යාසී’’ති එවමෙස මං ආගතදිවසතො පට්ඨාය වදතීති.

මහාථෙරො තං සුත්වාව කුද්ධමානසො දණ්ඩාභිහතං කුලාලභාජනං විය භිජ්ජි. ඉතරොපි උට්ඨාය අනුථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තථෙව අවොච, සොපි තථෙව භිජ්ජි. තෙසු කිඤ්චාපි එත්තකං කාලං එකොපි විසුං පිණ්ඩාය පවිට්ඨපුබ්බො නාම නත්ථි, පුනදිවසෙ පන විසුං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනුථෙරො පුරෙතරං ආගන්ත්වා උපට්ඨානසාලාය අට්ඨාසි, මහාථෙරො පච්ඡා අගමාසි. තං දිස්වා අනුථෙරො චින්තෙසි – ‘‘කිං නු ඛො ඉමස්ස

පත්තචීවරං පටිග්ගහෙතබ්බං, උදාහු නො''ති. සො ''න ඉදානි පටිග්ගහෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වාපි ''හොතු, න මයා එවං කතපුබ්බං, මයා අත්තනො වත්තං හාපෙතුං න වට්ටතී''ති චිත්තං මුදුකං කත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, පත්තචීවරං දෙථා''ති ආහ. ඉතරො ''ගච්ඡ, දුබ්බිනීත, න ත්වං මම පත්තචීවරං පටිග්ගහෙතුං යුත්තරූපො''ති අච්ඡරං පහරිත්වා තෙනපි ''ආම, භන්තෙ, අහම්පි තුම්හාකං පත්තචීවරං න පටිග්ගණ්හාමීති චින්තෙසි''න්ති වුත්තෙ, ''ආවුසො නවක, කිං ත්වං චින්තෙසි, මම ඉමස්මිං විහාරෙ කොචි සඞ්ගො අත්ථී''ති ආහ. ඉතරොපි ''තුම්හෙ පන, භන්තෙ, කිං එවං මඤ්ඤථ 'මම ඉමස්මිං විහාරෙ කොචි සඞ්ගො අත්ථී'ති, එසො තෙ විහාරො''ති වත්වා පත්තචීවරං ආදාය නික්ඛමි. ඉතරොපි නික්ඛමි. තෙ උභොපි එකමග්ගෙනාපි අගන්ත්වා එකො පච්ඡිමද්වාරෙන මග්ගං ගණ්හි, එකො පුරත්ථිමද්වාරෙන. ධම්මකථිකො, ''භන්තෙ, මා එවං කරොථ, මා එවං කරොථා''ති වත්වා ''තිට්ඨාවුසො''ති වුත්තෙ නිවත්ති. සො පුනදිවසෙ ධුරගාමං පවිට්ඨො මනුස්සෙහි, ''භන්තෙ, භද්දන්තා කුහි''න්ති වුත්තෙ, ''ආවුසො, මා පුච්ඡථ, තුම්හාකං කුලූපකා භියොයා කලහං කත්වා නික්ඛමිංසු, අහං යාවන්තොපි නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි''න්ති ආහ. තෙසු බාලා තුණ්හී අහෙසුං. පණ්ඩිතා පන ''අම්හෙහි එත්තකං කාලං භද්දන්තානං කිඤ්චි ඛලිතං නාම න දිට්ඨපුබ්බං, තෙසං භයං ඉමං නිස්සාය උප්පන්නං භවිස්සතී''ති දොමනස්සප්පත්තා අහෙසුං.

තෙපි ථෙරා ගතට්ඨානෙ චිත්තසුඛං නාම න ලභිංසු. මහාථෙරො චින්තෙසි – ''අහො නවකස්ස භික්ඛුනො භාරියං කම්මං කතං, මුහුත්තං දිට්ඨං නාම ආගන්තුකභික්ඛුං ආහ – 'මහාථෙරෙන සද්ධිං සංභොගං මා අකාසී'''ති. ඉතරොපි චින්තෙසි – ''අහො මහාථෙරස්ස භාරියං කම්මං කතං, මුහුත්තං දිට්ඨං නාම ආගන්තුකභික්ඛුං ආහ – 'ඉමිනා සද්ධිං සංභොගං මා අකාසී'''ති. තෙසං නෙව සජ්ඣායො න මනසිකාරො අහොසි. තෙ වස්සසතච්චයෙන පච්ඡිමදිසාය එකං විහාරං අගමංසු. තෙසං එකමෙව සෙනාසනං පාපුණි. මහාථෙරෙ පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිසින්නෙ ඉතරොපි පාවිසි. මහාථෙරො තං දිස්වාව සඤ්ජානිත්වා අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. ඉතරොපි මහාථෙරං සඤ්ජානිත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි ''කථෙමි නු ඛො මා කථෙමී''ති චින්තෙත්වා ''න තං සද්ධෙය්‍යරූප''න්ති ථෙරං වන්දිත්වා ''අහං, භන්තෙ, එත්තකං කාලං තුම්හාකං පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරිං, අපි නු ඛො මෙ කායද්වාරාදීසු තුම්හෙහි කිඤ්චි අසාරුප්පං දිට්ඨපුබ්බ''න්ති. ''න දිට්ඨපුබ්බං, ආවුසො''ති. අථ කස්මා ධම්මකථිකං අවචුත්ථ ''මා එතෙන සද්ධිං සංභොගමකාසී''ති? ''නාහං, ආවුසො, එවං කථෙමි, තයා කිර මම අන්තරෙ එවං වුත්ත''න්ති. ''අහම්පි, භන්තෙ, න වදාමී''ති. තෙ තස්මිං ඛණෙ ''තෙන අම්හෙ භින්දිතුකාමෙන එවං වුත්තං භවිස්සතී''ති ඤත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං අච්චයං දෙසයිංසු. තෙ වස්සසතං චිත්තස්සාදං අලභන්තා තං දිවසං සමග්ගා හුත්වා ''ආයාම, නං තතො විහාරා නික්කඩ්ඪිස්සාමා''ති පක්කමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං විහාරං අගමංසු.

ධම්මකථිකොපි ථෙරෙ දිස්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙතුං උපගච්ඡි. ථෙරා ''න ත්වං ඉමස්මිං විහාරෙ වසිතුං යුත්තරූපො''ති අච්ඡරං පහරිංසු. සො සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො තාවදෙව නික්ඛමිත්වා පලායි. අථ නං වීසති වස්සසහස්සානි කතො සමණධම්මො සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි, තතො චවිත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තො එකං බුද්ධන්තරං පච්චිත්වා ඉදානි ගිජ්ඣකූටෙ වුත්තප්පකාරෙන අත්තභාවෙන දුක්ඛං අනුභොතීති.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං ආහරිත්වා, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම කායාදීහි උපසන්තරූපෙන භවිතබ්බ''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

281.

''වාචානුරක්ඛී මනසා සුසංවුතො,
කායෙන ච නාකුසලං කයිරා;
එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ,
ආරාධයෙ මග්ගමිසිප්පවෙදිත''න්ති.

තස්සත්ථො – චතුන්නං වචීදුච්චරිතානං වජ්ජනෙන වාචානුරක්ඛී අභිජ්ඣාදීනං අනුප්පාදනෙන මනසා ච සුට්ඨු සංවුතො පාණාතිපාතාදයො පජහන්තො කායෙන ච අකුසලං න කයිරා. එවං එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ. එවං විසොධෙන්තො හි සීලක්ඛන්ධාදීනං එසකෙහි බුද්ධාදීහි ඉසීහි පවෙදිතං අට්ඨඞ්ගිකමග්ගං ආරාධෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සූකරපෙතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පොට්ඨිලත්ථෙරවත්ථු

යොගා වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පොට්ඨිලං නාම ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්තන්නම්පි බුද්ධානං සාසනෙ තෙපිටකො පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ධම්මං වාචෙසි. සත්ථා චින්තෙසි – ''ඉමස්ස භික්ඛුනො 'අත්තනො දුක්ඛනිස්සරණං කරිස්සාමී'ති චිත්තම්පි නත්ථි සංවෙජෙස්සාමි න''න්ති. තතො පට්ඨාය තං ථෙරං අත්තනො උපට්ඨානං ආගතකාලෙ ''එහි, තුච්ඡපොට්ඨිල, වන්ද, තුච්ඡපොට්ඨිල, නිසීද, තුච්ඡපොට්ඨිල, යාහි, තුච්ඡපොට්ඨිලා''ති වදති. උට්ඨාය ගතකාලෙපි ''තුච්ඡපොට්ඨිලො ගතො''ති වදති. සො චින්තෙසි – ''අහං සාට්ඨකථානි තීණි පිටකානි ධාරෙමි, පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අට්ඨාරස මහාගණෙ ධම්මං වාචෙමි, අථ පන මං සත්ථා අභික්ඛණං, 'තුච්ඡපොට්ඨිලා'ති වදෙති, අද්ධා මං සත්ථා ඣානාදීනං අභාවෙන එවං වදෙතී''ති. සො උප්පන්නසංවෙගො ''දානි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරිස්සාමී''ති සයමෙව පත්තචීවරං

සංවිදහිත්වා පච්චූසකාලෙ සබ්බපච්ඡා ධම්මං උග්ගණ්හිත්වා නික්ඛමන්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං නික්ඛමි. පරිවෙණෙ නිසීදිත්වා සජ්ඣායන්තා නං ‘‘ආචරියො’’ති න සල්ලක්ඛෙසුං. සො වීසයොජනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකස්මිං අරඤ්ඤාවාසෙ තිංස භික්ඛූ වසන්ති, තෙ උපසඞ්කමිත්වා සඞ්ඝත්ථෙරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අවස්සයො මෙ හොථා’’ති ආහ. ආවුසො, ත්වං ධම්මකථිකො, අම්හෙහි නාම තං නිස්සාය කිඤ්චි ජානිතබ්බං භවෙය්‍ය, කස්මා එවං වදෙසීති? මා, භන්තෙ, එවං කරොථ, අවස්සයො මෙ හොථාති. තෙ පන සබ්බෙ ඛීණාසවාව. අථ නං මහාථෙරො ‘‘ඉමස්ස උග්ගහං නිස්සාය මානො අත්ථියෙවා’’ති අනුථෙරස්ස සන්තිකං පහිණි. සොපි නං තථෙවාහ. ඉමිනා නීහාරෙන සබ්බෙපි තං පෙසෙන්තා දිවාට්ඨානෙ නිසීදිත්වා සූචිකම්මං කරොන්තස්ස සබ්බනවකස්ස සත්තවස්සිකසාමණෙරස්ස සන්තිකං පහිණිංසු. එවමස්ස මානං නීහරිංසු.

සො නිහතමානො සාමණෙරස්ස සන්තිකෙ අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ‘‘අවස්සයො මෙ හොහි සප්පුරිසා’’ති ආහ. අහො, ආචරිය, කිං නාමෙතං කථෙථ, තුම්හෙ මහල්ලකා බහුස්සුතා, තුම්හාකං සන්තිකෙ මයා කිඤ්චි කාරණං ජානිතබ්බං භවෙය්‍යාති. මා එවං කරි, සප්පුරිස, හොහියෙව මෙ අවස්සයොති. භන්තෙ, සචෙපි ඔවාදක්ඛමා භවිස්සථ, භවිස්සාමි වො අවස්සයොති. හොමි, සප්පුරිස, අහං ‘‘අග්ගිං පවිසා’’ති වුත්තෙ අග්ගිං පවිසාමියෙවාති. අථ නං සො අවිදූරෙ එකං සරං දස්සෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, යථානිවත්ථපාරුතොව ඉමං සරං පවිසථා’’ති ආහ. සො හිස්ස මහග්ඝානං දුපට්ටචීවරානං නිවත්ථපාරුතභාවං ඤත්වාපි ‘‘ඔවාදක්ඛමො නු බො’’ති වීමංසන්තො එවමාහ. ථෙරොපි එකවචනෙනෙව උදකං ඔතරි. අථ නං චීවරකණ්ණානං තෙමිතකාලෙ ‘‘එථ, භන්තෙ’’ති වත්වා එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා ඨිතං ආහ – ‘‘භන්තෙ, එකස්මිං වම්මිකෙ ඡ ඡිද්දානි, තත්ථ එකෙන ඡිද්දෙන ගොධා අන්තො පවිට්ඨා, තං ගණ්හිතුකාමො ඉතරානි පඤ්ච ඡිද්දානි ථකෙත්වා ඡට්ඨං භින්දිත්වා පවිට්ඨඡිද්දෙනෙව ගණ්හාති, එවං තුම්හෙපි ඡද්වාරිකෙසු ආරම්මණෙසු සෙසානි පඤ්චද්වාරානි පිධාය මනොද්වාරෙ කම්මං පට්ඨපෙථා’’ති. බහුස්සුතස්ස භික්ඛුනො එත්තකෙනෙව පදීපුජ්ජලනං විය අහොසි. සො ‘‘එත්තකමෙව හොතු සප්පුරිසා’’ති කරජකායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා සමණධම්මං ආරභි.

සත්ථා වීසයොජනසතමත්ථකෙ නිසින්නොව තං භික්ඛුං ඔලොකෙත්වා ‘‘යථෙවායං භික්ඛු භූරිපඤ්ඤො, එවමෙවං අනෙන අත්තානං පතිට්ඨාපෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තෙන සද්ධිං කථෙන්තො විය ඔභාසං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

282.

‘‘යොගා වෙ ජායතී භූරි, අයොගා භූරිසඞ්ඛයො;

එතං ද්වෙධාපථං ඤත්වා, භවාය විභවාය ච;

තථාත්තානං නිවෙසෙය්‍ය, යථා භූරි පවඩ්ඪති''ති.

තත්ථ **යොගාති** අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යොනිසො මනසිකාරා. **භූරීති** පථවීසමාය විත්ථතාය පඤ්ඤායෙතං නාමං. **සඞ්ඛයොති** විනාසො. **එතං ද්වෙධාපථන්ති** එතං යොගඤ්ච අයොගඤ්ච. **භවාය විභවාය චාති** වුද්ධියා ච අවුද්ධියා ච. **තථාති** යථා අයං භූරිසඞ්ඛාතා පඤ්ඤා පවඩ්ඪති, එවං අත්තානං නිවෙසෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පොට්ඨිලත්ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

පොට්ඨිලත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චමහල්ලකත්ථෙරවත්ථු

වනං ඡින්දථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ මහල්ලකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර ගිහිකාලෙ සාවත්ථියං කුටුම්බිකා මහද්ධනා අඤ්ඤමඤ්ඤසහායකා එකතො පුඤ්ඤානි කරොන්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ''මයං මහල්ලකා, කිං නො ඝරාවාසෙනා''ති සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා පබ්බජිංසු, මහල්ලකභාවෙන පන ධම්මං පරියාපුණිතුං අසක්කොන්තා විහාරපරියන්තෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා එකතොව වසිංසු. පිණ්ඩාය චරන්තාපි යෙභුය්‍යෙන පුත්තදාරස්සෙව ගෙහං ගන්ත්වා භුඤ්ජිංසු. තෙසු එකස්ස පුරාණදුතියිකා මධුරපාචිකා නාම, සා තෙසං සබ්බෙසම්පි උපකාරිකා අහොසි. කස්මා සබ්බෙපි අත්තනා ලද්ධාහාරං ගහෙත්වා තස්සා එව ගෙහෙ නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්ති? සාපි නෙසං යථාසන්නිහිතං සූපබ්‍යඤ්ජනං දෙති. සා අඤ්ඤතරාබාධෙන ඵුට්ඨා කාලමකාසි. අථ තෙ මහල්ලකත්ථෙරා සහායකස්ස ථෙරස්ස පණ්ණසාලාය සන්නිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ගීවාසු ගහෙත්වා ''මධුරපාචිකා උපාසිකා කාලකතා''ති විලපන්තා රොදිංසු. භික්ඛූහි ච සමන්තතො උපධාවිත්වා ''කිං ඉදං, ආවුසො''ති පුට්ඨා, ''භන්තෙ, සහායකස්ස නො පුරාණදුතියිකා කාලකතා, සා අම්හාකං අතිවිය උපකාරිකා. ඉදානි කුතො තථාරූපිං ලභිස්සාමාති ඉමිනා කාරණෙන රොදාමා''ති ආහංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තෙ කාකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා සමුද්දතීරෙ චරමානා සමුද්දඌමියා සමුද්දං පවෙසෙත්වා මාරිතාය කාකියා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා තං නීහරිස්සාමාති මුඛතුණ්ඩකෙහි මහාසමුද්දං උස්සිඤ්චන්තා කිලමිංසූ''ති අතීතං ආහරිත්වා –

''අපි නු හනුකා සන්තා, මුඛඤ්ච පරිසුස්සති;

ඔරමාම න පාරෙම, පූරතෙව මහොදධී’’ති. (ජා. 1.1.146);

ඉමං **කාකජාතකං** විත්ථාරෙත්වා තෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, රාගදොසමොහවනං නිස්සාය තුම්හෙහි ඉදං දුක්ඛං පත්තං, තං වනං ඡින්දිතුං වට්ටති, එවං නිද්දුක්ඛා භවිස්සථා’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

283.

‘‘වනං ඡින්දථ මා රුක්ඛං, වනතො ජායතෙ භයං;
ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච, නිබ්බනා හොථ භික්ඛවො.

284.

‘‘යාව හි වනථො න ඡිජ්ජති,
අණුමත්තොපි නරස්ස නාරිසු;
පටිබද්ධමනොව තාව සො,
වච්ඡො ඛීරපකොව මාතරී’’ති.

තත්ථ **මා රුක්ඛ**න්ති සත්ථාරා හි ‘‘වනං ඡින්දථා’’ති වුත්තෙ තෙසං අචිරපබ්බජිතානං ‘‘සත්ථා අම්හෙ වාසිආදීනි ගහෙත්වා වනං ඡින්දාපෙතී’’ති රුක්ඛං ඡින්දිතුකාමතා උප්පජ්ජි. අථ නෙ ‘‘මයා රාගාදිකිලෙසවනං සන්ධායෙතං වුත්තං, න රුක්ඛෙ’’ති පටිසෙධෙන්තො ‘‘මා රුක්ඛ’’න්ති ආහ. **වනතොති** යථා පාකතිකවනතො සීහාදිභයං ජායති, එවං ජාතිආදිභයම්පි කිලෙසවනතො ජායතීති අත්ථො. **වනඤ්ච වනථඤ්චාති** එත්ථ මහන්තා රුක්ඛා වනං නාම, ඛුද්දකා තස්මිං වනෙ ඨිතත්තා වනථා නාම. පුබ්බුප්පත්තිකරුක්ඛා වා වනං නාම, අපරාපරුප්පත්තිකා වනථා නාම. එවමෙව මහන්තමහන්තා භවාකඩ්ඪනකා කිලෙසා වනං නාම, පවත්තියං විපාකදායකා වනථා නාම. පුබ්බප්පත්තිකා වනං නාම, අපරාපරුප්පත්තිකා වනථා නාම. තං උභයං චතුත්ථමග්ගඤාණෙන ඡින්දිතබ්බං. තෙනාහ – ‘‘ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච, නිබ්බනා හොථ භික්ඛවො’’ති. **නිබ්බනා හොථාති** නික්කිලෙසා හොථ. **යාව හි වනථොති** යාව එස අණුමත්තොපි කිලෙසවනථො නරස්ස නාරීසු න ඡිජ්ජති, තාව සො ඛීරපකො වච්ඡො මාතරි විය පටිබද්ධමනො ලග්ගචිත්තොව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චපි තෙ මහල්ලකත්ථෙරා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චමහල්ලකත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. සුවණ්ණකාරත්ථෙරවත්ථු

උච්ඡින්දාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සුවණ්ණකාරපුත්තො අභිරූපො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. ථෙරො "තරුණානං රාගො උස්සන්නො හොතී"ති චින්තෙත්වා තස්ස රාගපටිඝාතාය අසුභකම්මට්ඨානං අදාසි. තස්ස පන තං අසප්පායං. තස්මා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තෙමාසං වායමන්තො චිත්තෙකග්ගමත්තම්පි අලභිත්වා පුන ථෙරස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා ථෙරෙන "උපට්ඨිතං තෙ, ආවුසො, කම්මට්ඨාන"න්ති වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථස්ස ථෙරො "කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජතීති වොසානං ආපජ්ජිතුං න වට්ටතී"ති වත්වා පුන තදෙව කම්මට්ඨානං සාධුකං කථෙත්වා අදාසි. සො දුතියවාරෙපි කිඤ්චි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ආරොචෙසි. අථස්ස ථෙරොපි සකාරණං සඋපමං කත්වා තදෙව කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. සො පුනපි ආගන්ත්වා කම්මට්ඨානස්ස අසම්පජ්ජනභාවං කථෙසි. ථෙරො චින්තෙසි – "කාරකො භික්ඛු අත්තනි විජ්ජමානෙ කාමච්ඡන්දාදයො විජ්ජමානාති අවිජ්ජමානෙ අවිජ්ජමානාති පජානාති. අයං භික්ඛු කාරකො, නො අකාරකො, පටිපන්නො, නො අප්පටිපන්නො, අහං පනෙතස්ස අජ්ඣාසයං න ජානාමි, බුද්ධවෙනෙය්‍යො එසො භවිස්සතී"ති තං ආදාය සායන්හසමයෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා "අයං, භන්තෙ, මම සද්ධිවිහාරිකො, ඉමස්ස මයා ඉමිනා කාරණෙන ඉදං නාම කම්මට්ඨානං දින්න"න්ති සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි.

අථ නං සත්ථා "ආසයානුසයඤාණං නාමෙතං පාරමියො පූරෙත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තානං බුද්ධානංයෙව විසයො"ති වත්වා "කතරකුලා නු ඛො එස පබ්බජිතො"ති ආවජ්ජෙන්තො "සුවණ්ණකාරකුලා"ති ඤත්වා අතීතෙ අත්තභාවෙ ඔලොකෙන්තො තස්ස සුවණ්ණකාරකුලෙයෙව පටිපාටියා නිබ්බත්තානි පඤ්ච අත්තභාවසතානි දිස්වා "ඉමිනා දහරෙන දීඝරත්තං සුවණ්ණකාරකම්මං කරොන්තෙන කණිකාරපුප්ඵපදුමපුප්ඵාදීනි කරිස්සාමීති රත්තසුවණ්ණමෙව සම්පරිවත්තිතං, තස්මා ඉමස්ස අසුභපටිකූලකම්මට්ඨානං න වට්ටති, මනාපමෙවස්ස කම්මට්ඨානං සප්පාය"න්ති චින්තෙත්වා, "සාරිපුත්ත, තයා කම්මට්ඨානං දත්වා චත්තාරො මාසෙ කිලමිතං භික්ඛුං අජ්ජ පච්ඡාභත්තෙයෙව අරහත්තං පත්තං පස්සිස්සසි, ගච්ඡ ත්ව"න්ති ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා ඉද්ධියා චක්කමත්තං සුවණ්ණපදුමං මාපෙත්වා පත්තෙහි චෙව නාලෙහි ච උදකබින්දූනි මුඤ්චන්තං විය කත්වා "භික්ඛු ඉමං පදුමං ආදාය විහාරපච්චන්තෙ වාලුකරාසිම්හි ඨපෙත්වා සම්මුඛට්ඨානෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා 'ලොහිතකං ලොහිතක'න්ති පරිකම්මං කරොහී"ති අදාසි. තස්ස සත්ථුහත්ථතො පදුමං ගණ්හන්තස්සෙව චිත්තං පසීදි. සො විහාරපච්චන්තං ගන්ත්වා වාලුකං උස්සාපෙත්වා තත්ථ පදුමනාලං පවෙසෙත්වා සම්මුඛෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො "ලොහිතකං ලොහිතක"න්ති පරිකම්මං ආරභි. අථස්ස තඞ්ඛණඤ්ඤෙව නීවරණානි වික්ඛම්භිංසු, උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජි. තදනන්තරං පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඤ්චහාකාරෙහි වසීභාවං පාපෙත්වා යථානිසින්නොව

දුතියජ්ඣානාදීනිපි පත්වා වසීභූතො චතුත්ථජ්ඣානෙන ඣානකීළං කීළන්තො නිසීදි.

සත්ථා තස්ස ඣානානං උප්පන්නභාවං ඤත්වා ''සක්ඛිස්සති නු ඛො එස අත්තනො ධම්මතාය උත්තරි විසෙසං නිබ්බත්තෙතු''න්ති ඔලොකෙන්තො ''න සක්ඛිස්සතී''ති ඤත්වා ''තං පදුමං මිලායතූ''ති අධිට්ඨහි. තං හත්ථෙහි මද්දිතපදුමං මිලායන්තං විය කාළවණ්ණං අහොසි. සො ඣානා වුට්ඨාය තං ඔලොකෙත්වා ''කිං නු ඛො ඉමං පදුමං ජරාය පහටං පඤ්ඤායති, අනුපාදිණ්ණකෙපි එවං ජරාය අභිභුය්‍යමානෙ උපාදිණ්ණකෙ කථාව නත්ථි. ඉදම්පි හි ජරා අභිභවිස්සතී''ති අනිච්චලක්ඛණං පස්සි. තස්මිං පන දිට්ඨෙ දුක්ඛලක්ඛණඤ්ච අනත්තලක්ඛණඤ්ච දිට්ඨමෙව හොති. තස්ස තයො භවා ආදිත්තා විය කණ්ඨෙ බද්ධකුණපා විය ච ඛායිංසු. තස්මිං ඛණෙ තස්ස අවිදූරෙ කුමාරකා එකං සරං ඔතරිත්වා කුමුදානි භඤ්ජිත්වා ථලෙ රාසිං කරොන්ති. සො ජලෙ ච ථලෙ ච කුමුදානි ඔලොකෙසි. අථස්ස ජලෙ කුමුදානි අභිරූපානි උදකපග්ඝරන්තානි විය උපට්ඨහිංසු, ඉතරානි අග්ගග්ගෙසු පරිමිලාතානි. සො ''අනුපාදිණ්ණකං ජරා එවං පහරති, උපාදිණ්ණකං කිං පන න පහරිස්සතී''ති සුට්ඨුතරං අනිච්චලක්ඛණාදීනි අද්දස. සත්ථා ''පාකටීභූතං ඉදානි ඉමස්ස භික්ඛුනො කම්මට්ඨාන''න්ති ඤත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නකොව ඔභාසං මුඤ්චි, සො තස්ස මුඛං පහරි. අථස්ස ''කිං නු ඛො එත''න්ති ඔලොකෙන්තස්ස සත්ථා ආගන්ත්වා සම්මුඛෙ ඨිතො විය අහොසි. සො උට්ඨාය අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. අථස්ස සත්ථා සප්පායං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

285.

''උච්ඡින්ද සිනෙහමත්තනො, කුමුදං සාරදිකංව පාණිනා;
සන්තිමග්ගමෙව බ්‍රූහය, නිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත''න්ති.

තත්ථ **උච්ඡින්දාති** අරහත්තමග්ගෙන උච්ඡින්ද. **සාරදිකන්ති** සරදකාලෙ නිබ්බත්තං. **සන්තිමග්ගන්ති** නිබ්බානගාමිං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං. **බ්‍රූහයාති** වඩ්ඪය. නිබ්බානඤ්හි සුගතෙන දෙසිතං, තස්මා තස්ස මග්ගං භාවෙහීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි.

සුවණ්ණකාරත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. මහාධනවාණිජවත්ථු

ඉධ වස්සන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාධනවාණිජං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බාරාණසිතො කුසුම්භරත්තානං වත්ථානං පඤ්ච සකටසතානි පූරෙත්වා වණිජ්ජාය සාවත්ථිං ආගතො නදීතීරං පත්වා ‘‘ස්වෙ නදිං උත්තරිස්සාමී’’ති තත්ථෙව සකටානි මොචෙත්වා වසි. රත්තිං මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා වස්සි. නදී සත්තාහං උදකස්ස පූරා අට්ඨාසි. නාගරාපි සත්තාහං නක්ඛත්තං කීළිංසු. කුසුම්භරත්තෙහි වත්ථෙහි කිච්චං න නිට්ඨිතං. වාණිජො චින්තෙසි – ‘‘අහං දූරං ආගතො. සචෙ පුන ගමිස්සාමි, පපඤ්චො භවිස්සති. ඉධෙව වස්සඤ්ච හෙමන්තඤ්ච ගිම්හඤ්ච මම කම්මං කරොන්තො වසිත්වා ඉමානි වික්කිණිස්සාමී’’ති. සත්ථා නගරෙ පිණ්ඩාය චරන්තො තස්ස චිත්තං ඤත්වා සිතං පාතුකරිත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ආහ – ‘‘දිට්ඨො තෙ, ආනන්ද, මහාධනවාණිජො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. සො අත්තනො ජීවිතන්තරායං අජානිත්වා ඉමං සංවච්ඡරං ඉධෙව වසිත්වා භණ්ඩං වික්කිණිතුං චිත්තමකාසීති. ‘‘කිං පන තස්ස, භන්තෙ, අන්තරායො භවිස්සතී’’ති? සත්ථා ‘‘ආමානන්ද, සත්තාහමෙව ජීවිත්වා සො මච්චුමුඛෙ පතිස්සතී’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘අජ්ජෙව කිච්චමාතප්පං, කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ;
න හි නො සඞ්ගරං තෙන, මහාසෙනෙන මච්චුනා.

‘‘එවං විහාරිං ආතාපිං, අහොරත්තමතන්දිතං;
තං වෙ භද්දෙකරත්තොති, සන්තො ආචික්ඛතෙ මුනී’’ති. (ම. නි. 3.272);

ගච්ඡාමිස්ස, භන්තෙ, ආරොචෙස්සාමීති. විස්සත්ථො ගච්ඡානන්දාති. ථෙරො සකටට්ඨානං ගන්ත්වා භික්ඛාය චරි. වාණිජො ථෙරං ආහාරෙන පතිමානෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘කිත්තකං කාලං ඉධ වසිස්සසී’’ති? ‘‘භන්තෙ, අහං දූරතො ආගතො’’. සචෙ පුන ගමිස්සාමි, පපඤ්චො භවිස්සති, ඉමං සංවච්ඡරං ඉධ වසිත්වා භණ්ඩං වික්කිණිත්වා ගමිස්සාමීති. උපාසක, දුජ්ජානො ජීවිතන්තරායො, අප්පමාදං කාතුං වට්ටතීති. ‘‘කිං පන, භන්තෙ, අන්තරායො භවිස්සතී’’ති. ‘‘ආම, උපාසක, සත්තාහමෙව තෙ ජීවිතං පවත්තිස්සතීති’’. සො සංවිග්ගමානසො හුත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හි. අථස්ස සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො, ‘‘උපාසක, පණ්ඩිතෙන නාම ‘ඉධෙව වස්සාදීනි වසිස්සාමි, ඉදඤ්චිදඤ්ච කම්මං පයොජෙස්සාමී’ති චින්තෙතුං න වට්ටති, අත්තනො පන ජීවිතන්තරායමෙව චින්තෙතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

286.

‘‘ඉධ වස්සං වසිස්සාමි, ඉධ හෙමන්තගිම්හිසු;
ඉති බාලො විචින්තෙති, අන්තරායං න බුජ්ඣතී’’ති.

තත්ථ **ඉධ වස්සන්ති** ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො චතුමාසං වස්සං වසිස්සාමි. **හෙමන්තගිම්හිසූති** හෙමන්තගිම්හෙසුපි ‘‘චත්තාරො මාසෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො ඉධෙව වසිස්සාමී’’ති එවං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං අජානන්තො බාලො චින්තෙති. **අන්තරායන්ති** ‘‘අසුකස්මිං නාම කාලෙ වා දෙසෙ වා වයෙ වා මරිස්සාමී’’ති අත්තනො ජීවිතන්තරායං න බුජ්ඣතීති.

දෙසනාවසානෙ සො වාණිජො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි. වාණිජොපි සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තිත්වා ‘‘සීසරොගො විය මෙ උප්පන්නො’’ති සයනෙ නිපජ්ජි, තථානිපන්නොව කාලං කත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්ති.

මහාධනවාණිජවත්ථු දසමං.

11. කිසාගොතමීවත්ථු

තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කිසාගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු සහස්සවග්ගෙ –

‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො අමතං පද’’න්ති. (ධ. ප. 114) –

ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරෙත්වා කථිතං. තදා හි සත්ථා ‘‘කිසාගොතමි ලද්ධා තෙ එකච්ඡරමත්තා සිද්ධත්ථකා’’ති ආහ. ‘‘න ලද්ධා, භන්තෙ, සකලගාමෙ ජීවන්තෙහි කිර මතකා එව බහුතරා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘ත්වං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ති සල්ලක්ඛෙසි, ධුවධම්මො එස සබ්බසත්තානං. මච්චුරාජා හි සබ්බසත්තෙ අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයෙ එව මහොඝො විය පරිකඩ්ඪමානො අපායසමුද්දෙ පක්ඛිපතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

287.
‘‘තං පුත්තපසුසම්මත්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොඝොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡතී’’ති.

තත්ථ **තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති** තං රූපබලාදිසම්පන්නෙ පුත්තෙ ච පසූ ච ලභිත්වා ‘‘මම පුත්තා අභිරූපා බලසම්පන්නා පණ්ඩිතා සබ්බකිච්චසමත්ථා, මම ගොණා අභිරූපා අරොගා මහාභාරවහා, මම ගාවී බහුඛීරා’’ති එවං පුත්තෙහි ච පසූහි ච සම්මත්තං නරං. **බ්‍යාසත්තමනසන්ති** හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීසු වා පත්තචීවරාදීසු වා කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා තතො උත්තරිතරං පත්ථනතාය ආසත්තමානසං වා, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසු ආරම්මණෙසු වුත්තප්පකාරෙසු වා පරික්ඛාරෙසු යං යං ලද්ධං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගනතාය බ්‍යාසත්තමානසං වා. **සුත්තං ගාමන්ති** නිද්දං උපගතං සත්තනිකායං. **මහොඝොවාති** යථා එවරූපං ගාමං ගම්භීරවිත්ථතො

මහන්තො මහානදීනං ඔඝො අන්තමසො සුනඛම්පි අසෙසෙත්වා සබ්බං ආදාය ගච්ඡති, එවං වුත්තප්පකාරං නරං මච්චු ආදාය ගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කිසාගොතමී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කිසාගොතමීවත්ථු එකාදසමං.

12. පටාචාරාවත්ථු

න සන්ති පුත්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පටාචාරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු සහස්සවග්ගෙ –

‘‘යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං උදයබ්බයං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො උදයබ්බය’’න්ති. (ධ. ප. 113) –

ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරෙත්වා කථිතං. තදා පන සත්ථා පටාචාරං තනුභූතසොකං ඤත්වා ‘‘පටාචාරෙ පුත්තාදයො නාම පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තාණං වා ලෙණං වා සරණං වා භවිතුං න සක්කොන්ති, තස්මා විජ්ජමානාපි තෙ න සන්තියෙව. පණ්ඩිතෙන පන සීලං විසොධෙත්වා අත්තනො නිබ්බානගාමිමග්ගමෙව සොධෙතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

288.
‘‘න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා.

289.
‘‘එතමත්ථවසං ඤත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, ඛිප්පමෙව විසොධයෙ’’ති.

තත්ථ **තාණායාති** තාණභාවාය පතිට්ඨානත්ථාය. **බන්ධවාති** පුත්තෙ ච මාතාපිතරො ච ඨපෙත්වා අවසෙසා ඤාතිසුහජ්ජා. **අන්තකෙනාධිපන්නස්සාති** මරණෙන අභිභූතස්ස. පවත්තියඤ්හි පුත්තාදයො අන්නපානාදිදානෙන චෙව උප්පන්නකිච්චනිත්ථරණෙන ච තාණා හුත්වාපි මරණකාලෙ කෙනචි උපායෙන මරණං පටිබාහිතුං අසමත්ථතාය තාණත්ථාය ලෙණත්ථාය න සන්ති නාම. තෙනෙව වුත්තං – **‘‘නත්ථි ඤාතීසු තාණතා’’**ති. **එතමත්ථවසන්ති** එවං තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස තාණං භවිතුං අසමත්ථභාවසඞ්ඛාතං කාරණං ජානිත්වා පණ්ඩිතො චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සංවුතො රක්ඛිතගොපිතො හුත්වා නිබ්බානගමනං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං සීඝං සීඝං විසොධෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පටාචාරා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, අඤ්ඤෙ ච බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පටාචාරාවත්ථු ද්වාදසමං.

මග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වීසතිමො වග්ගො.

21. පකිණ්ණකවග්ගො

1. අත්තනොපුබ්බකම්මවත්ථු

මත්තාසුඛපරිච්චාගාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අත්තනො පුබ්බකම්මං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ වෙසාලී ඉද්ධා අහොසි ඵීතා බහුජනා ආකිණ්ණමනුස්සා. තත්ථ හි වාරෙන වාරෙන රජ්ජං කාරෙන්තානං ඛත්තියානංයෙව සත්තසතාධිකානි සත්තසහස්සානි සත්ත ච ඛත්තියා අහෙසුං. තෙසං වසනත්ථාය තත්තකායෙව පාසාදා තත්තකානෙව කූටාගාරානි උයྻානෙ විහාරත්ථාය තත්තකායෙව ආරාමා ච පොක්ඛරණියො ච අහෙසුං. සා අපරෙන සමයෙන දුබ්භික්ඛා අහොසි දුස්සස්සා. තත්ථ ඡාතකභයෙන පඨමං දුග්ගතමනුස්සා කාලමකංසු. තෙසං තෙසං තත්ථ තත්ථ ඡඩ්ඩිතානං කුණපානං ගන්ධෙන අමනුස්සා නගරං පවිසිංසු. අමනුස්සූපද්දවෙන බහුතරා කාලමකංසු. තෙසං කුණපගන්ධපටික්කූලතාය සත්තානං අහිවාතරොගො උප්පජ්ජි. එවං දුබ්භික්ඛභයං අමනුස්සභයං රොගභයන්ති තීණි භයානි උප්පජ්ජිංසු.

නගරවාසිනො සන්නිපතිත්වා රාජානං ආහංසු – ‘‘මහාරාජ, ඉමස්මිං නගරෙ තීණි භයානි උප්පන්නානි, ඉතො පුබ්බෙ යාව සත්තමා රාජපරිවට්ටා එවරූපං භයං නාම න උප්පන්නපුබ්බං. අධම්මිකරාජූනඤ්හි කාලෙ එවරූපං භයං උප්පජ්ජතී’’ති. රාජා සන්ථාගාරෙ සබ්බෙසං සන්නිපාතං කාරෙත්වා ‘‘සචෙ මෙ අධම්මිකභාවො අත්ථි, තං විචිනථා’’ති ආහ. වෙසාලිවාසිනො සබ්බං පවෙණිං විචිනන්තා රඤ්ඤො කඤ්චි දොසං අදිස්වා, ‘‘මහාරාජ, නත්ථි තෙ දොසො’’ති වත්වා ‘‘කථං නු ඛො ඉදං අම්හාකං භයං වූපසමං ගච්ඡෙය්‍යා’’ති මන්තයිංසු. තත්ථ එකච්චෙහි ‘‘බලිකම්මෙන ආයාචනාය මඞ්ගලකිරියායා’’ති වුත්තෙ සබ්බම්පි තං විධිං කත්වා පටිබාහිතුං නාසක්ඛිංසු. අථඤ්ඤෙ එවමාහංසු – ‘‘ඡ සත්ථාරො මහානුභාවා, තෙසු ඉධාගතමත්තෙසු භයං වූපසමෙය්‍යා’’ති. අපරෙ ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො. සො හි භගවා සබ්බසත්තහිතාය ධම්මං දෙසෙති, මහිද්ධිකො මහානුභාවො. තස්මිං ඉධ ආගතෙ ඉමානි භයානි වූපසමෙය්‍යු’’න්ති ආහංසු. තෙසං වචනං සබ්බෙපි අභිනන්දිත්වා ‘‘කහං නු ඛො සො භගවා එතරහි විහරතී’’ති ආහංසු. තදා පන සත්ථා උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා වෙළුවනෙ විහරති. තෙන ච සමයෙන බිම්බිසාරසමාගමෙ බිම්බිසාරෙන සද්ධිං සොතාපත්තිඵලං පත්තො මහාලි නාම ලිච්ඡවී තස්සං පරිසායං නිසින්නො හොති.

වෙසාලිවාසිනො මහන්තං පණ්ණාකාරං සජ්ජෙත්වා රාජානං බිම්බිසාරං සඤ්ඤාපෙත්වා ‘‘සත්ථාරං ඉධානෙථා’’ති මහාලිඤ්චෙව ලිච්ඡවිං පුරොහිතපුත්තඤ්ච පහිණිංසු. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා තං පවත්තිං නිවෙදෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, සත්ථාරං අම්හාකං නගරං

පෙසෙථා''ති යාචිංසු. රාජා ''තුම්හෙව ජානාථා''ති න සම්පටිච්ඡි. තෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා යාචිංසු – ''භන්තෙ, වෙසාලියං තීණි භයානි උප්පන්නානි, තානි තුම්හෙසු ආගතෙසු වූපසමිස්සන්ති, එථ, භන්තෙ, ගච්ඡාමා''ති. සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා ආවජ්ජෙන්තො ''වෙසාලියං **රතනසුත්තෙ** (ඛු. පා. 6.1 ආදයො; සු. නි. 224 ආදයො) වුත්තෙ සා රක්ඛා චක්කවාළානං කොටිසතසහස්සං ඵරිස්සති, සුත්තපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, තානි ච භයානි වූපසමිස්සන්තී''ති ඤත්වා තෙසං වචනං සම්පටිච්ඡි.

රාජා බිම්බිසාරො ''සත්ථාරා කිර වෙසාලිගමනං සම්පටිච්ඡිත''න්ති සුත්වා නගරෙ ඝොසනං කාරෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ''කිං, භන්තෙ, වෙසාලිගමනං සම්පටිච්ඡිත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, මහාරාජා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි, භන්තෙ, ආගමෙථ, තාව මග්ගං පටියාදෙස්සාමී''ති වත්වා රාජගහස්ස ච ගඞ්ගාය ච අන්තරෙ පඤ්චයොජනභූමිං සමං කාරෙත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං පතිට්ඨාපෙත්වා සත්ථු ගමනකාලං ආරොචෙසි. සත්ථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජි. රාජා යොජනන්තරෙ ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණානි පුප්ඵානි ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකකදලිආදීනි උස්සාපෙත්වා භගවතො ඡත්තාතිඡත්තං කත්වා ද්වෙ සෙතච්ඡත්තානි එකමෙකස්ස භික්ඛුනො එකමෙකං සෙතච්ඡත්තං උපරි ධාරෙත්වා සපරිවාරො පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තො සත්ථාරං එකෙකස්මිං විහාරෙ වසාපෙත්වා මහාදානාදීනි දත්වා පඤ්චහි දිවසෙහි ගඞ්ගාතීරං පාපෙත්වා තත්ථ නාවං අලඞ්කරොන්තො වෙසාලිකානං සාසනං පෙසෙසි – ''මග්ගං පටියාදෙත්වා සත්ථු පච්චුග්ගමනං කරොන්තූ''ති. තෙ ''දිගුණං පූජං කරිස්සාමා''ති වෙසාලියා ච ගඞ්ගාය ච අන්තරෙ තියොජනභූමිං සමං කාරෙත්වා භගවතො චතූහි සෙතච්ඡත්තෙහි එකමෙකස්ස භික්ඛුනො ද්වීහි ද්වීහි සෙතච්ඡත්තෙහි ඡත්තාතිඡත්තානි සජ්ජෙත්වා පූජං කුරුමානා ආගන්ත්වා ගඞ්ගාතීරෙ අට්ඨංසු. බිම්බිසාරො ද්වෙ නාවා සඞ්ඝාටෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙත්වා පුප්ඵදාමාදීහි අලඞ්කාරාපෙත්වා සබ්බරතනමයං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙසි. භගවා තස්මිං නිසීදි. භික්ඛූපි නාවං අභිරුහිත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. රාජා අනුගච්ඡන්තො ගලප්පමාණං උදකං ඔතරිත්වා ''යාව, භන්තෙ, භගවා ආගච්ඡති, තාවාහං ඉධෙව ගඞ්ගාතීරෙ වසිස්සාමී''ති වත්වා නාවං උය්යොජෙත්වා නිවත්ති. සත්ථා යොජනමත්තං අද්ධානං ගඞ්ගාය ගන්ත්වා වෙසාලිකානං සීමං පාපුණි.

ලිච්ඡවීරාජානො සත්ථාරං පච්චුග්ගන්ත්වා ගලප්පමාණං උදකං ඔතරිත්වා නාවං තීරං උපනෙත්වා සත්ථාරං නාවාතො ඔතාරයිංසු. සත්ථාරා ඔතරිත්වා තීරෙ අක්කන්තමත්තෙයෙව මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා පොක්ඛරවස්සං වස්සි. සබ්බත්ථ ජණ්ණුප්පමාණඌරුප්පමාණකටිප්පමාණාදීනි උදකානි සන්දන්තානි

සබ්බකුණපානි ගඞ්ගං පවෙසයිංසු, පරිසුද්ධො භූමිභාගො අහොසි. ලිච්ඡවිරාජානො සත්ථාරං යොජනෙ යොජනෙ වසාපෙත්වා මහාදානං දත්වා දිගුණං පූජං කරොන්තා තීහි දිවසෙහි වෙසාලිං නයිංසු. සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො ආගමාසි, මහෙසක්ඛානං දෙවානං සන්නිපාතෙන අමනුස්සා යෙභුය්‍යෙන පලායිංසු. සත්ථා සායං නගරද්වාරෙ ඨත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''ඉමං, ආනන්ද, රතනසුත්තං උග්ගණ්හිත්වා ලිච්ඡවිකුමාරෙහි සද්ධිං විචරන්තො වෙසාලියා තිණ්ණං පාකාරානං අන්තරෙ පරිත්තං කරොහී''ති.

ථෙරො සත්ථාරා දින්නං රතනසුත්තං උග්ගණ්හිත්වා සත්ථු සෙලමයපත්තෙන උදකං ආදාය නගරද්වාරෙ ඨිතො පණිධානතො පට්ඨාය තථාගතස්ස දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ ලොකත්ථචරියා ඤාතත්ථචරියා බුද්ධත්ථචරියාති තිස්සො චරියායො පච්ඡිමභවෙ ගබ්භවොක්කන්තිං ජාතිං අභිනික්ඛමනං පධානචරියං බොධිපල්ලඞ්කෙ මාරවිජයං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිවෙධං ධම්මචක්කපවත්තනං නවලොකුත්තරධම්මෙති සබ්බෙපිමෙ බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා නගරං පවිසිත්වා තියාමරත්තිං තීසු පාකාරන්තරෙසු පරිත්තං කරොන්තො විචරි. තෙන ''යංකිඤ්චී''ති වුත්තමත්තෙයෙව උද්ධං ඛිත්තඋදකං අමනුස්සානං උපරි පති. ''යානීධ භූතානී''ති ගාථාකථනතො පට්ඨාය රජතවටංසකා විය උදකබින්දූනි ආකාසෙන ගන්ත්වා ගිලානමනුස්සානං උපරි පතිංසු. තාවදෙව වූපසන්තරොගා මනුස්සා උට්ඨායුට්ඨාය ථෙරං පරිවාරෙසුං. ''යංකිඤ්චී''ති වුත්තපදතො පට්ඨාය පන උදකඵුසිතෙහි ඵුට්ඨඵුට්ඨා සබ්බෙ අපලායන්තා සඞ්කාරකූටභිත්තිපදෙසාදිනිස්සිතා අමනුස්සා තෙන තෙන ද්වාරෙන පලායිංසු. ද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසුං. තෙ ඔකාසං අලභන්තා පාකාරං භින්දිත්වාපි පලායිංසු.

මහාජනො නගරමජ්ඣෙ සන්ථාගාරං සබ්බගන්ධෙහි උපලිම්පෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකාදිවිචිත්තං විතානං බන්ධිත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සත්ථාරං ආනෙසි. සත්ථා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ලිච්ඡවිගණොපි සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා නිසීදි. සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො පතිරූපෙ ඔකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරොපි සකලනගරං අනුවිචරිත්වා වූපසන්තරොගෙන මහාජනෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා පරිසං ඔලොකෙත්වා තදෙව රතනසුත්තං අභාසි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. එවං පුනදිවසෙපීති සත්තාහං තදෙව රතනසුත්තං දෙසෙත්වා සබ්බභයානං වූපසන්තභාවං ඤත්වා ලිච්ඡවිගණං ආමන්තෙත්වා වෙසාලිතො නික්ඛමි. ලිච්ඡවිරාජානො දිගුණං සක්කාරං කරොන්තා පුන තීහි දිවසෙහි සත්ථාරං ගඞ්ගාතීරං නයිංසු.

ගඞ්ගාය නිබ්බත්තනාගරාජානො චින්තෙසුං – ‘‘මනුස්සා තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරොමා’’ති. තෙ සුවණ්ණරජතමණිමයා නාවායො මාපෙත්වා සුවණ්ණරජතමණිමයෙ පල්ලඞ්කෙ පඤ්ඤාපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ඡන්නං උදකං කරිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අම්හාකම්පි අනුග්ගහං කරොථා’’ති අත්තනො අත්තනො නාවං අභිරුහණත්ථාය සත්ථාරං යාචිංසු. ‘‘මනුස්සා ච නාගා ච තථාගතස්ස පූජං කරොන්ති, මයං පන කිං න කරොමා’’ති භූමට්ඨකදෙවෙපි ආදිං කත්වා යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙ දෙවා සක්කාරං කරිංසු. තත්ථ නාගා යොජනිකානි ඡත්තාතිඡත්තානි උක්ඛිපිංසු. එවං හෙට්ඨා නාගා භූමිතලෙ රුක්ඛගච්ඡපබ්බතාදීසු භූමට්ඨකා දෙවතා, අන්තලික්ඛෙ ආකාසට්ඨදෙවාති නාගභවනං ආදිං කත්වා චක්කවාළපරියන්තෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා ඡත්තාතිඡත්තානි උස්සාපිතානි අහෙසුං. ඡත්තන්තරෙසු ධජා, ධජන්තරෙසු පටාකා, තෙසං අන්තරන්තරා පුප්ඵදාමවාසචුණ්ණධූමාදීහි සක්කාරො අහොසි. සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා දෙවපුත්තා ඡණවෙසං ගහෙත්වා උග්ඝොසයමානා ආකාසෙ විචරිංසු. තයො එව කිර සමාගමා මහන්තා අහෙසුං – යමකපාටිහාරියසමාගමො දෙවොරොහණසමාගමො අයං ගඞ්ගොරොහණසමාගමොති.

පරතීරෙ බිම්බිසාරොපි ලිච්ඡවීහි කතසක්කාරතො දිගුණං සක්කාරං සජ්ජෙත්වා භගවතො ආගමනං උදික්ඛමානො අට්ඨාසි. සත්ථා ගඞ්ගාය උභොසු පස්සෙසු රාජූනං මහන්තං පරිච්චාගං ඔලොකෙත්වා නාගාදීනඤ්ච අජ්ඣාසයං විදිත්වා එකෙකාය නාවාය පඤ්චපඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරං එකෙකං නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. සො එකෙකස්ස සෙතච්ඡත්තස්ස චෙව කප්පරුක්ඛස්ස ච පුප්ඵදාමස්ස ච හෙට්ඨා නාගගණපරිවුතො නිසින්නො හොති. භූමට්ඨකදෙවතාදීසුපි එකෙකස්මිං ඔකාසෙ සපරිවාරං එකෙකං නිම්මිතබුද්ධං මාපෙසි. එවං සකලචක්කවාළගබ්භෙ එකාලඞ්කාරෙ එකුස්සවෙ එකඡණෙයෙව ච ජාතෙ සත්ථා නාගානමනුග්ගහං කරොන්තො එකං රතනනාවං අභිරුහි. භික්ඛූසුපි එකෙකො එකෙකමෙව අභිරුහි. නාගරාජානො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නාගභවනං පවෙසෙත්වා සබ්බරත්තිං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා දුතියදිවසෙ දිබ්බෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කත්වා නාගභවනා නික්ඛමිත්වා සකලචක්කවාළදෙවතාහි පූජියමානො පඤ්චහි නාවාසතෙහි ගඞ්ගානදිං අතික්කමි.

රාජා පච්චුග්ගන්ත්වා සත්ථාරං නාවාතො ඔතාරෙත්වා ආගමනකාලෙ ලිච්ඡවීහි කතසක්කාරතො දිගුණං සක්කාරං කත්වා පුරිමනයෙනෙව පඤ්චහි දිවසෙහි රාජගහං අභිනෙසි. දුතියදිවසෙ භික්ඛූ පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘අහො බුද්ධානං මහානුභාවො, අහො සත්ථරි දෙවමනුස්සානං පසාදො, ගඞ්ගාය නාම ඔරතො ච පාරතො ච අට්ඨයොජනෙ මග්ගෙ බුද්ධගතෙන පසාදෙන රාජූහි සමතලං භූමිං කත්වා වාලුකා ඔකිණ්ණා, ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා

නානාවණ්ණානි පුප්ඵානි සන්ථතානි, ගඞ්ගාය උදකං නාගානුභාවෙන පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නං, යාව අකනිට්ඨභවනා ඡත්තාතිඡත්තානි උස්සාපිතානි, සකලචක්කවාළගබ්භං එකාලඞ්කාරං එකුස්සවං විය ජාත''න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, එස පූජාසක්කාරො මය්හං බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන. අතීතෙ පන අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තො''ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ තක්කසිලායං සඞ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තස්ස පුත්තො සුසීමො නාම මාණවො සොළසවස්සුද්දෙසිකො එකදිවසං පිතරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''ඉච්ඡාමහං, තාත, බාරාණසිං ගන්ත්වා මන්තෙ අජ්ඣායිතු''න්ති. අථ නං පිතා ආහ – ''තෙන හි, තාත, අසුකො නාම බ්‍රාහ්මණො මම සහායකො, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අධියස්සූ''ති. සො ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා තං බ්‍රාහ්මණං උපසඞ්කමිත්වා පිතරා පහිතභාවමාචික්ඛි. අථ නං සො ''සහායකස්ස මෙ පුත්තො''ති සම්පටිච්ඡිත්වා පටිපස්සද්ධදරථං භද්දකෙන දිවසෙන මන්තෙ වාචෙතුමාරභි. සො ලහුඤ්ච ගණ්හන්තො බහුඤ්ච ගණ්හන්තො අත්තනො උග්ගහිතුග්ගහිතං සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහතෙලමිව අවිනස්සමානං ධාරෙන්තො න චිරස්සෙව ආචරියස්ස සම්මුඛතො උග්ගණ්හිතබ්බං සබ්බං උග්ගණ්හිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තො අත්තනො උග්ගහිතසිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සති, නො පරියොසානං.

සො ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා ''අහං ඉමස්ස සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සාමි, නො පරියොසාන''න්ති වත්වා ආචරියෙන ''අහම්පි, තාත, න පස්සාමී''ති වුත්තෙ ''අථ කො, ආචරිය, පරියොසානං ජානාතී''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමෙ, තාත, ඉසයො ඉසිපතනෙ විහරන්ති, තෙ ජානෙය්‍යුං, තෙසං සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡස්සූ''ති ආචරියෙන වුත්තෙ පච්චෙකබුද්ධෙ උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''තුම්හෙ කිර පරියොසානං ජානාථා''ති? ''ආම, ජානාමා''ති. ''තෙන හි මෙ ආචික්ඛථා''ති? ''න මයං අපබ්බජිතස්ස ආචික්ඛාම. සචෙ තෙ පරියොසානෙනත්ථො, පබ්බජස්සූ''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තෙසං සන්තිකෙ පබ්බජි. අථස්ස තෙ ''ඉදං තාව සික්ඛස්සූ''ති වත්වා ''එවං තෙ නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බ''න්තිආදිනා නයෙන ආභිසමාචාරිකං ආචික්ඛිංසු. සො තත්ථ සික්ඛන්තො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා නචිරස්සෙව පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිත්වා සකලබාරාණසිනගරෙ ගගනතලෙ පුණ්ණචන්දො විය පාකටො ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි, සො අප්පායුකසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස කතත්තා න චිරස්සෙව පරිනිබ්බායි. අථස්ස පච්චෙකබුද්ධා ච මහාජනො ච සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ච ගහෙත්වා නගරද්වාරෙ ථූපං කාරෙසුං.

සඞ්ඛොපි බ්‍රාහ්මණො ‘‘පුත්තො මෙ චිරං ගතො, පවත්තිමස්ස ජානිස්සාමී’’ති තං දට්ඨුකාමො තක්කසිලාතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා මහාජනකායං සන්නිපතිතං දිස්වා ‘‘අද්ධා ඉමෙසු එකොපි මෙ පුත්තස්ස පවත්තිං ජානිස්සතී’’ති උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘සුසීමො නාම මාණවො ඉධාගමි, අපි නු ඛො තස්ස පවත්තිං ජානාථා’’ති? ‘‘ආම, බ්‍රාහ්මණ, ජානාම, අසුකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ තයො වෙදෙ සජ්ඣායිත්වා පබ්බජිත්වා පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බුතො, අයමස්ස ථූපො පතිට්ඨාපිතො’’ති. සො භූමිං හත්ථෙන පහරිත්වා රොදිත්වා කන්දිත්වා තං චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා තිණානි උද්ධරිත්වා උත්තරසාටකෙන වාලුකං ආහරිත්වා චෙතියඞ්ගණෙ ආකිරිත්වා කමණ්ඩලුතො උදකෙන පරිප්ඵොසිත්වා වනපුප්ඵෙහි පූජං කත්වා සාටකෙන පටාකං ආරොපෙත්වා ථූපස්ස උපරි අත්තනො ඡත්තකං බන්ධිත්වා පක්කාමි.

සත්ථා ඉදං අතීතං ආහරිත්වා ‘‘තදා, භික්ඛවෙ, අහං සඞ්ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං. මයා සුසීමස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස චෙතියඞ්ගණෙ තිණානි උද්ධටානි, තස්ස මෙ කම්මස්ස නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගං විහතඛාණුකකණ්ටකං කත්වා සුද්ධං සමතලං කරිංසු. මයා තත්ථ වාලුකා ඔකිණ්ණා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ වාලුකං ඔකිරිංසු. මයා තත්ථ වනකුසුමෙහි පූජා කතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ නානාවණ්ණානි පුප්ඵානි ඔකිණ්ණානි, එකයොජනට්ඨානෙ ගඞ්ගාය උදකං පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ඡන්නං. මයා තත්ථ කමණ්ඩලුඋදකෙන භූමි පරිප්ඵොසිතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන වෙසාලියං පොක්ඛරවස්සං වස්සි. මයා තත්ථ පටාකා, ආරොපිතා, ඡත්තකඤ්ච බද්ධං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන යාව අකනිට්ඨභවනා ධජපටාකඡත්තාතිඡත්තාදීහි සකලචක්කවාළගබ්භං එකුස්සවං විය ජාතං. ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, එස පූජාසක්කාරො මය්හං නෙව බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන, අතීතෙ පන අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙනා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

290.

‘‘මත්තාසුඛපරිච්චාගා, පස්සෙ චෙ විපුලං සුඛං;
චජෙ මත්තාසුඛං ධීරො, සම්පස්සං විපුලං සුඛ’’න්ති.

තත්ථ **මත්තාසුඛපරිච්චාගාති මත්තාසුඛ**න්ති පමාණයුත්තකං පරිත්තසුඛං වුච්චති, තස්ස පරිච්චාගෙන. **විපුලං සුඛ**න්ති උළාරං සුඛං නිබ්බානසුඛං වුච්චති, තං චෙ පස්සෙය්‍යාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – එකඤ්හි භොජනපාතිං සජ්ජාපෙත්වා භුඤ්ජන්තස්ස මත්තාසුඛං නාම උප්පජ්ජති, තං පන පරිච්චජිත්වා උපොසථං වා කරොන්තස්ස දානං වා දදන්තස්ස විපුලං උළාරං නිබ්බානසුඛං නාම නිබ්බත්තති. තස්මා සචෙ එවං තස්ස

මත්තාසුඛස්ස පරිච්චාගා විපුලං සුඛං පස්සති, අථෙතං විපුලං සුඛං සම්මා පස්සන්තො පණ්ඩිතො තං මත්තාසුඛං චජෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අත්තනොපුබ්බකම්මවත්ථු පඨමං.

2. කුක්කුටඅණ්ඩඛාදිකාවත්ථු

පරදුක්ඛූපධානෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං කුක්කුටඅණ්ඩඛාදිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියා කිර අවිදූරෙ පණ්ඩුරං නාම එකො ගාමො, තත්ථෙකො කෙවට්ටො වසති. සො සාවත්ථිං ගච්ඡන්තො අචිරවතියං කච්ඡපඅණ්ඩානි දිස්වා තානි ආදාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා එකස්මිං ගෙහෙ පචාපෙත්වා ඛාදන්තො තස්මිං ගෙහෙ කුමාරිකායපි එකං අණ්ඩං අදාසි. සා තං ඛාදිත්වා තතො පට්ඨාය අඤ්ඤං ඛාදනීයං නාම න ඉච්ඡි. අථස්සා මාතා කුක්කුටියා විජාතට්ඨානතො එකං අණ්ඩං ගහෙත්වා අදාසි. සා තං ඛාදිත්වා රසතණ්හාය බද්ධා තතො පට්ඨාය සයමෙව කුක්කුටියා අණ්ඩානි ගහෙත්වා ඛාදති. කුක්කුටී විජාතවිජාතකාලෙ තං අත්තනො අණ්ඩානි ගහෙත්වා ඛාදන්තිං දිස්වා තාය උපද්දුතා ආඝාතං බන්ධිත්වා ‘‘ඉතො දානි චුතා යක්ඛිනී හුත්වා තව ජාතදාරකෙ ඛාදිතුං සමත්ථා හුත්වා නිබ්බත්තෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කාලං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ මජ්ජාරී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරාපි කාලං කත්වා තත්ථෙව කුක්කුටී හුත්වා නිබ්බත්ති. කුක්කුටී අණ්ඩානි විජායි, මජ්ජාරී ආගන්ත්වා තානි ඛාදිත්වා දුතියම්පි තතියම්පි ඛාදියෙව. කුක්කුටී ‘‘තයො වාරෙ මම අණ්ඩානි ඛාදිත්වා ඉදානි මම්පි ඛාදිතුකාමාසි, ඉතො චුතා සපුත්තකං තං ඛාදිතුං ලභෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං කත්වා තතො චුතා දීපිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරාපි කාලං කත්වා මිගී හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්සා විජාතකාලෙ දීපිනී ආගන්ත්වා තං සද්ධිං පුත්තෙහි ඛාදි. එවං ඛාදන්තා පඤ්චසු අත්තභාවසතෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛං උප්පාදෙත්වා අවසානෙ එකා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්ති, එකා සාවත්ථියං කුලධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතො පරං ‘‘න හි වෙරෙන වෙරානී’’ති (ධ. ප. 5) ගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉධ පන සත්ථා ‘‘වෙරඤ්හි අවෙරෙන උපසම්මති, නො වෙරෙනා’’ති වත්වා උභින්නම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

291.

‘‘පරදුක්ඛූපධානෙන, අත්තනො සුඛමිච්ඡති;
වෙරසංසග්ගසංසට්ඨො, වෙරා සො න පරිමුච්චතී’’ති.

තත්ථ **පරදුක්ඛූපධානෙනාති** පරස්මිං දුක්ඛූපධානෙන, පරස්ස දුක්ඛුප්පාදනෙනාති අත්ථො. **වෙරසංසග්ගසංසට්ඨොති** යො පුග්ගලො

අක්කොසනපච්චක්කොසනපහරණපටිහරණාදීනං වසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං කතෙන වෙරසංසග්ගෙන සංසට්ඨො. **වෙරා සො න පරිමුච්චතීති** නිච්චකාලං වෙරවසෙන දුක්ඛමෙව පාපුණාතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ යක්ඛිනී සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි සමාදියිත්වා වෙරතො මුච්චි, ඉතරාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කුක්කුටඅණ්ඩඛාදිකාවත්ථු දුතියං.

3. භද්දියභික්ඛුවත්ථු

යඤ්හි කිච්චන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භද්දියං නිස්සාය ජාතියාවනෙ විහරන්තො භද්දියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර පාදුකමණ්ඩනෙ උය්‍යුත්තා අහෙසුං. යථාහ – ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන භද්දියා භික්ඛූ අනෙකවිහිතං පාදුකමණ්ඩනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, තිණපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, මුඤ්ජපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, පබ්බජපාදුකං හින්තාලපාදුකං කමලපාදුකං කම්බලපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, රිඤ්චන්ති උද්දෙසං පරිපුච්ඡං අධිසීලං අධිචිත්තං අධිපඤ්ඤ’’න්ති (මහාව. 251). භික්ඛූ තෙසං තථාකරණභාවං ජානිත්වා උජ්ඣායිත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙ භික්ඛූ ගරහිත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, තුම්හෙ අඤ්ඤෙන කිච්චෙන ආගතා අඤ්ඤස්මිංයෙව කිච්චෙ උය්‍යුත්තා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

292.

‘‘යඤ්හි කිච්චං අපවිද්ධං, අකිච්චං පන කරීයති;
උන්නළානං පමත්තානං, තෙසං වඩ්ඪන්ති ආසවා.

293.

‘‘යෙසඤ්ච සුසමාරද්ධා, නිච්චං කායගතා සති;
අකිච්චං තෙ න සෙවන්ති, කිච්චෙ සාතච්චකාරිනො;
සතානං සම්පජානානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා’’ති.

තත්ථ **යඤ්හි කිච්චන්ති** භික්ඛුනො හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනං අරඤ්ඤාවාසො ධුතඞ්ගපරිහරණං භාවනාරාමතාති එවමාදීනි කිච්චං නාම. ඉමෙහි පන යං අත්තනො කිච්චං, තං අපවිද්ධං ඡඩ්ඩිතං. **අකිච්චන්ති** භික්ඛුනො ඡත්තමණ්ඩනං උපාහනමණ්ඩනං පාදුකපත්තථාලකධම්මකරණකායබන්ධනඅංසබද්ධකමණ්ඩනං අකිච්චං නාම. යෙහි තං කයිරති, තෙසං මානනළං උක්ඛිපිත්වා චරණෙන

උන්නළානං සතිවොස්සග්ගෙන පමත්තානං චත්තාරො ආසවා වඩ්ඪන්තීති අත්ථො. **සුසමාරද්ධාති** සුපග්ගහිතා. **කායගතා සතීති** කායානුපස්සනාභාවනා. **අකිච්චන්ති** තෙ එතං ඡත්තමණ්ඩනාදිකං අකිච්චං න සෙවන්ති න කරොන්තීති අත්ථො. **කිච්චෙති** පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය කත්තබ්බෙ අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනාදිකෙ කරණීයෙ. **සාතච්චකාරිනොති** සතතකාරිනො අට්ඨිතකාරිනො. තෙසං සතියා අවිප්පවාසෙන සතානං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං සප්පායසම්පජඤ්ඤං ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතූහි සම්පජඤ්ඤෙහි සම්පජානානං චත්තාරොපි ආසවා අත්ථං ගච්ඡන්ති, පරික්ඛයං අභාවං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

භද්දියවත්ථු තතියං.

4. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

මාතරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි සම්බහුලා ආගන්තුකා භික්ඛූ සත්ථාරං දිවාට්ඨානෙ නිසින්නං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. තස්මිං ඛණෙ ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරො භගවතො අවිදූරෙ අතික්කමති. සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං චිත්තාචාරං ඤත්වා ඔලොකෙත්වා ‘‘පස්සථ, භික්ඛවෙ, අයං භික්ඛු මාතාපිතරො හන්ත්වා නිද්දුක්ඛො හුත්වා යාතී’’ති වත්වා තෙහි භික්ඛූහි ‘‘කිං නු ඛො සත්ථා වදතී’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං මුඛානි ඔලොකෙත්වා සංසයපක්ඛන්දෙහි, ‘‘භන්තෙ, කිං නාමෙතං වදෙථා’’ති වුත්තෙ තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

294.

‘‘මාතරං පිතරං හන්ත්වා, රාජානො ද්වෙ ච ඛත්තියෙ;
රට්ඨං සානුචරං හන්ත්වා, අනීඝො යාති බ්‌රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ **සානුචරන්ති** ආයසාධකෙන ආයුත්තකෙන සහිතං. එත්ථ හි ‘‘තණ්හා ජනෙති පුරිස’’න්ති (සං. නි. 1.55-57) වචනතො තීසු භවෙසු සත්තානං ජනනතො තණ්හා මාතා නාම. ‘‘අහං අසුකස්ස නාම රඤ්ඤො වා රාජමහාමත්තස්ස වා පුත්තො’’ති පිතරං නිස්සාය අස්මිමානස්ස උප්පජ්ජනතො අස්මිමානො පිතා නාම. ලොකො විය රාජානං යස්මා සබ්බදිට්ඨිගතානි ද්වෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො භජන්ති, තස්මා ද්වෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො ද්වෙ ඛත්තියරාජානො නාම. ද්වාදසායතනානි විත්ථතට්ඨෙන රට්ඨසදිසත්තා රට්ඨං නාම. ආයසාධකො ආයුත්තකපුරිසො

විය තන්නිස්සිතො නන්දිරාගො අනුචරො නාම. **අනීඝොති** නිද්දුක්ඛො. **බ්‍රාහ්මණොති** ඛීණාසවො. එතෙසං තණ්හාදීනං අරහත්තමග්ගඤාණාසිනා හතත්තා ඛීණාසවො නිද්දුක්ඛො හුත්වා යාතීති අයමෙත්ථත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

දුතියගාථායපි වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. තදා හි සත්ථා ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරමෙව ආරබ්භ කථෙසි. තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

295.

‘‘මාතරං පිතරං හන්ත්වා, රාජානො ද්වෙ ච සොත්ථියෙ;
වෙයග්ඝපඤ්චමං හන්ත්වා, අනීඝො යාති බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ **ද්වෙ ච සොත්ථියෙති** ද්වෙ ච බ්‍රාහ්මණෙ. ඉමිස්සා ගාථාය සත්ථා අත්තනො ධම්මිස්සරතාය ච දෙසනාවිධිකුසලතාය ච සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො ද්වෙ බ්‍රාහ්මණරාජානො ච කත්වා කථෙසි. **වෙයග්ඝපඤ්චමන්ති** එත්ථ බ්‍යග්ඝානුචරිතො සප්පටිභයො දුප්පටිපන්නො මග්ගො වෙයග්ඝො නාම, විචිකිච්ඡානීවරණම්පි තෙන සදිසතාය වෙයග්ඝං නාම, තං පඤ්චමං අස්සාති නීවරණපඤ්චකං වෙයග්ඝපඤ්චමං නාම. ඉදඤ්ච වෙයග්ඝපඤ්චමං අරහත්තමග්ගඤාණාසිනා නිස්සෙසං හන්ත්වා අනීඝොව යාති බ්‍රාහ්මණොති අයමෙත්ථත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. දාරුසාකටිකපුත්තවත්ථු

සුප්පබුද්ධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දාරුසාකටිකස්ස පුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහස්මිඤ්හි සම්මාදිට්ඨිකපුත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකපුත්තොති ද්වෙ දාරකා අභික්ඛණං ගුළකීළං කීළන්ති. තෙසු සම්මාදිට්ඨිකපුත්තො ගුළං ඛිපමානො බුද්ධානුස්සතිං ආවජ්ජෙත්වා ‘‘නමො බුද්ධස්සා’’ති වත්වා වත්වා ගුළං ඛිපති. ඉතරො තිත්ථියගුණෙ උද්දිසිත්වා ‘‘නමො අරහන්තාන’’න්ති වත්වා වත්වා ඛිපති. තෙසු සම්මාදිට්ඨිකස්ස පුත්තො ජිනාති, ඉතරො පන පරාජයති. සො තස්ස කිරියං දිස්වා ‘‘අයං එවං අනුස්සරිත්වා එවං වත්වා ගුළං ඛිපන්තො මමං ජිනාති, අහම්පි එවරූපං කරිස්සාමී’’ති බුද්ධානුස්සතියං පරිචයමකාසි. අථෙකදිවසං තස්ස පිතා සකටං යොජෙත්වා දාරූනං අත්ථාය ගච්ඡන්තො තම්පි දාරකං ආදාය ගන්ත්වා අටවියං දාරූනං සකටං පූරෙත්වා ආගච්ඡන්තො බහිනගරෙ සුසානසාමන්තෙ උදකඵාසුකට්ඨානෙ ගොණෙ මොචෙත්වා භත්තවිස්සග්ගමකාසි. අථස්ස තෙ ගොණා සායන්හසමයෙ නගරං පවිසන්තෙන ගොගණෙන සද්ධිං නගරමෙව පවිසිංසු. සාකටිකොපි

ගොණෙ අනුබන්ධන්තො නගරං පවිසිත්වා සායං ගොණෙ දිස්වා ආදාය නික්ඛමන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි. තස්මිඤ්හි අසම්පත්තෙයෙව ද්වාරං පිහිතං.

අථස්ස පුත්තො එකකොව රත්තිභාගෙ සකටස්ස හෙට්ඨා නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. රාජගහං පන පකතියාපි අමනුස්සබහුලං. අයඤ්ච සුසානසන්තිකෙ නිපන්නො. තත්ථ නං ද්වෙ අමනුස්සා පස්සිංසු. එකො සාසනස්ස පටිකණ්ඩකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, එකො සම්මාදිට්ඨිකො. තෙසු මිච්ඡාදිට්ඨිකො ආහ – ‘‘අයං නො භක්ඛො, ඉමං ඛාදිස්සාමා’’ති. ඉතරො ‘‘අලං මා තෙ රුච්චී’’ති නිවාරෙති. සො තෙන නිවාරියමානොපි තස්ස වචනං අනාදියිත්වා දාරකං පාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪි. සො බුද්ධානුස්සතියා පරිචිතත්තා තස්මිං ඛණෙ ‘‘නමො බුද්ධස්සා’’ති ආහ. අමනුස්සො මහාභයභීතො පටික්කමිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ඉතරො ‘‘අම්හෙහි අකිච්චං කතං, දණ්ඩකම්මං තස්ස කරොමා’’ති වත්වා තං රක්ඛමානො අට්ඨාසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකො නගරං පවිසිත්වා රඤ්ඤො භොජනපාතිං පූරෙත්වා භොජනං ආහරි. අථ නං උභොපි තස්ස මාතාපිතරො විය හුත්වා උපට්ඨාපෙත්වා භොජෙත්වා ‘‘ඉමානි අක්ඛරානි රාජාව පස්සතු, මා අඤ්ඤො’’ති තං පවත්තිං පකාසෙන්තා යක්ඛානුභාවෙන භොජනපාතියං අක්ඛරානි ඡින්දිත්වා පාතිං දාරුසකටෙ පක්ඛිපිත්වා සබ්බරත්තිං ආරක්ඛං කත්වා පක්කමිංසු.

පුනදිවසෙ ‘‘රාජකුලතො චොරෙහි භොජනභණ්ඩං අවහට’’න්ති කොලාහලං කරොන්තා ද්වාරානි පිදහිත්වා ඔලොකෙන්තා තත්ථ අපස්සන්තා නගරා නික්ඛමිත්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තා දාරුසකටෙ සුවණ්ණපාතිං දිස්වා ‘‘අයං චොරො’’ති තං දාරකං ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා අක්ඛරානි දිස්වා ‘‘කිං එතං, තාතා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නාහං, දෙව, ජානාමි, මාතාපිතරො මෙ ආගන්ත්වා රත්තිං භොජෙත්වා රක්ඛමානා අට්ඨංසු, අහම්පි මාතාපිතරො මං රක්ඛන්තීති නිබ්භයොව නිද්දං උපගතො. එත්තකං අහං ජානාමී’’ති. අථස්ස මාතාපිතරොපි තං ඨානං ආගමංසු. රාජා තං පවත්තිං ඤත්වා තෙ තයොපි ජනෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං ආරොචෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ, බුද්ධානුස්සති එව රක්ඛා හොති, උදාහු ධම්මානුස්සතිආදයොපී’’ති පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා, ‘‘මහාරාජ, න කෙවලං බුද්ධානුස්සතියෙව රක්ඛා, යෙසං පන ඡබ්බිධෙන චිත්තං සුභාවිතං, තෙසං අඤ්ඤෙන රක්ඛාවරණෙන වා මන්තොසධෙහි වා කිච්චං නත්ථී’’ති වත්වා ඡ ඨානානි දස්සෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි.

296.

‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං බුද්ධගතා සති.

297.

‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං ධම්මගතා සති.

298.

‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං සඞ්ඝගතා සති.

299.

‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, නිච්චං කායගතා සති.

300.

‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, අහිංසාය රතො මනො.

301.

‘‘සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
යෙසං දිවා ච රත්තො ච, භාවනාය රතො මනො’’ති.

තත්ථ **සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තීති** බුද්ධගතං සතිං ගහෙත්වා සුපන්තා, ගහෙත්වායෙව ච පබුජ්ඣන්තා සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති නාම. **සදා ගොතමසාවකාති** ගොතමගොත්තස්ස බුද්ධස්ස සවනන්තෙ ජාතත්තා තස්සෙව අනුසාසනියා සවනතාය ගොතමසාවකා. **බුද්ධගතා සතීති** යෙසං ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිප්පභෙදෙ බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති නිච්චකාලං අත්ථි, තෙ සදාපි සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තීති අත්ථො. තථා අසක්කොන්තා පන එකදිවසං තීසු කාලෙසු ද්වීසු කාලෙසු එකස්මිම්පි කාලෙ බුද්ධානුස්සතිං මනසි කරොන්තා සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තියෙව නාම. **ධම්මගතා සතීති** ‘‘ස්වාඛාතො භගවතා ධම්මො’’තිආදිප්පභෙදෙ ධම්මගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති. **සඞ්ඝගතා සතීති** ‘‘සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො’’තිආදිප්පභෙදෙ සඞ්ඝගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති. **කායගතා සතීති** ද්වත්තිංසාකාරවසෙන වා නවසිවථිකාවසෙන වා චතුධාතුවවත්ථානවසෙන වා අජ්ඣත්තනීලකසිණාදිරූපජ්ඣානවසෙන වා උප්පජ්ජමානා සති. **අහිංසාය රතොති** ‘‘සො කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී’’ති (විභ. 642) එවං වුත්තාය කරුණාභාවනාය රතො. **භාවනායාති** මෙත්තාභාවනාය. කිඤ්චාපි හෙට්ඨා කරුණාභාවනාය වුත්තත්තා ඉධ සබ්බාපි අවසෙසා භාවනා නාම, ඉධ පන මෙත්තාභාවනාව අධිප්පෙතා. සෙසං පඨමගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දෙසනාවසානෙ දාරකො සද්ධිං මාතාපිතූහි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. පච්ඡා පන පබ්බජිත්වා සබ්බෙපි අරහත්තං පාපුණිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දාරුසාකටිකපුත්තවත්ථු පඤ්චමං.

6. වජ්ජිපුත්තකභික්ඛුවත්ථු

දුප්පබ්බජ්ජන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං නිස්සාය මහාවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං වජ්ජිපුත්තකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං – අඤ්ඤතරො වජ්ජිපුත්තකො භික්ඛු වෙසාලියං විහරති අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඩෙ, තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියං සබ්බරත්තිඡණො හොති. අථ ඛො සො භික්ඛු වෙසාලියා තූරියතාළිතවාදිතනිග්ඝොසසද්දං සුත්වා පරිදෙවමානො තායං වෙලායං ඉමං ගාථං අභාසි –

> ‘‘එකකා මයං අරඤ්ඤෙ විහරාම,
> අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකං;
> එතාදිසිකාය රත්තියා,
> කොසු නාමම්හෙහි පාපියො’’ති. (සං. නි. 1.229);

සො කිර වජ්ජිරට්ඨෙ රාජපුත්තො වාරෙන සම්පත්තං රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො වෙසාලියං චාතුමහාරාජිකෙහි සද්ධිං එකාබද්ධං කත්වා සකලනගරෙ ධජපටාකාදීහි පටිමණ්ඩිතෙ කොමුදියා පුණ්ණමාය සබ්බරත්තිං ඡණවාරෙ වත්තමානෙ භෙරියාදීනං තූරියානං තාළිතානං නිග්ඝොසං වීණාදීනඤ්ච වාදිතානං සද්දං සුත්වා යානි වෙසාලියං සත්ත රාජසහස්සානි සත්ත රාජසතානි සත්ත රාජානො, තත්තකා එව ච නෙසං උපරාජසෙනාපතිආදයො, තෙසු අලඞ්කතපටියත්තෙසු නක්ඛත්තකීළනත්ථාය වීථිං ඔතිණ්ණෙසු සට්ඨිහත්ථෙ මහාචඞ්කමෙ චඞ්කමමානො ගගනමජ්ඣෙ ඨිතං පුණ්ණචන්දං දිස්වා චඞ්කමකොටියං ඵලකං නිස්සාය ඨිතො වෙධනාලඞ්කාරවිරහිතත්තා වනෙ ඡඩ්ඩිතදාරුකං විය අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො අඤ්ඤො අම්හෙහි ලාමකතරො’’ති චින්තෙන්තො පකතියා ආරඤ්ඤකාදිගුණයුත්තොපි තස්මිං ඛණෙ අනභිරතියා පීළිතො එවමාහ. සො තස්මිං වනසණ්ඩෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය ‘‘ඉමං භික්ඛුං සංවෙජෙස්සාමී’’ති අධිප්පායෙන –

> ‘‘එකකොව ත්වං අරඤ්ඤෙ විහරසි, අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකං;
> තස්ස තෙ බහුකා පිහයන්ති, නෙරයිකා විය සග්ගගාමින’’න්ති. (සං. නි. 1.229) –

වුත්තං ඉමං ගාථං සුත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා තං පවත්තිං ඤත්වා ඝරාවාසස්ස දුක්ඛතං පකාසෙතුකාමො පඤ්ච දුක්ඛානි සමොධානෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

302.

> ‘‘දුප්පබ්බජ්ජං දුරභිරමං, දුරාවාසා ඝරා දුඛා;

දුක්ඛොසමානසංවාසො, දුක්ඛානුපතිතද්ධගූ;
තස්මා න චද්ධගූ සියා, න ච දුක්ඛානුපතිතො සියා''ති.

තත්ථ **දුප්පබ්බජ්ජ**න්ති අප්පං වා මහන්තං වා භොගක්ඛන්ධඤ්චෙව ඤාතිපරිවට්ටඤ්ච පහාය ඉමස්මිං සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජ්ජං නාම දුක්ඛං. **දුරභිරම**න්ති එවං පබ්බජිතෙනාපි භික්ඛාචරියාය ජීවිතවුත්තිං ඝටෙන්තෙන අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනධම්මානුධම්මප්පටිපත්තිපූරණවසෙන අභිරමිතුං දුක්ඛං. **දුරාවාසා**ති යස්මා පන ඝරං ආවසන්තෙන රාජූනං රාජකිච්චං, ඉස්සරානං ඉස්සරකිච්චං වහිතබ්බං, පරිජනා චෙව ධම්මිකා සමණබ්‍රාහ්මණා ච සඞ්ගහිතබ්බා. එවං සන්තෙපි ඝරාවාසො ඡිද්දඝටො විය මහාසමුද්දො විය ච දුප්පූරො. තස්මා ඝරාවාසා නාමෙතෙ දුරාවාසා දුක්ඛා ආවසිතුං, තෙනෙව කාරණෙන දුක්ඛාති අත්ථො. **දුක්ඛො සමානසංවාසොති** ගිහිනො වා හි යෙ ජාතිගොත්තකුලභොගෙහි පබ්බජිතා වා සීලාචාරබාහුසච්චාදීහි සමානාපි හුත්වා ''කොසි ත්වං, කොස්මි අහ''න්තිආදීනි වත්වා අධිකරණපසුතා හොන්ති, තෙ අසමානා නාම, තෙහි සද්ධිං සංවාසො දුක්ඛොති අත්ථො. **දුක්ඛානුපතිතද්ධගූ**ති යෙ වට්ටසඞ්ඛාතං අද්ධානං පටිපන්නත්තා අද්ධගූ, තෙ දුක්ඛෙ අනුපතිතාව. **තස්මා න චද්ධගූ**ති යස්මා දුක්ඛානුපතිතභාවොපි දුක්ඛො අද්ධගූභාවොපි, තස්මා වට්ටසඞ්ඛාතං අද්ධානං ගමනතාය අද්ධගූ න භවෙය්‍ය, වුත්තප්පකාරෙන දුක්ඛෙන අනුපතිතොපි න භවෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු පඤ්චසු ඨානෙසු දස්සිතෙ දුක්ඛෙ නිබ්බින්දන්තො පඤ්චොරම්භාගියානි පඤ්ච උද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි පදාලෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

වජ්ජිපුත්තකභික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. චිත්තගහපතිවත්ථු

සද්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චිත්තගහපතිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු බාලවග්ගෙ ''අසන්තං භාවනමිච්ඡෙය්‍යා''ති ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතං. ගාථාපි තත්ථෙව වුත්තා. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74) –

''කිං පන, භන්තෙ, එතස්ස තුම්හාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සෙවායං ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජති, උදාහු අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි උප්පජ්ජතී''ති. ''ආනන්ද, මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සාපි අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි තස්ස උප්පජ්ජතෙව. අයඤ්හි උපාසකො සද්ධො පසන්නො සම්පන්නසීලො, එවරූපො පුග්ගලො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙවස්ස ලාභසක්කාරො නිබ්බත්තතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

303.

‘‘සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසොභොගසමප්පිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො’’ති. (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74);

තත්ථ **සද්ධොති** ලොකියලොකුත්තරසද්ධාය සමන්නාගතො. **සීලෙනාති** ආගාරියසීලං, අනාගාරියසීලන්ති දුවිධං සීලං. තෙසු ඉධ ආගාරියසීලං අධිප්පෙතං, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **යසොභොගසමප්පිතොති** යාදිසො අනාථපිණ්ඩිකාදීනං පඤ්චඋපාසකසතපරිවාරසඞ්ඛාතො ආගාරියයසො, තාදිසෙනෙව යසෙන ධනධඤ්ඤාදිකො චෙව සත්තවිධඅරියධනසඞ්ඛාතො චාති දුවිධො භොගො, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. **යං යං පදෙසන්ති** පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු එවරූපො කුලපුත්තො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථ එවරූපෙන ලාභසක්කාරෙන පූජිතොව හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චිත්තගහපතිවත්ථු සත්තමං.

8. චූළසුභද්දාවත්ථු

දූරෙ සන්තොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස ධීතරං චූළසුභද්දං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර දහරකාලතො පට්ඨාය උග්ගනගරවාසී උග්ගො නාම සෙට්ඨිපුත්තො සහායකො අහොසි. තෙ එකාචරියකුලෙ සිප්පං උග්ගණ්හන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකං කරිංසු ‘‘අම්හාකං වයප්පත්තකාලෙ පුත්තධීතාසු ජාතාසු යො පුත්තස්ස ධීතරං වාරෙති, තෙන තස්ස ධීතා දාතබ්බා’’ති. තෙ උභොපි වයප්පත්තා අත්තනො අත්තනො නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානෙ පතිට්ඨහිංසු. අථෙකස්මිං සමයෙ උග්ගසෙට්ඨි වණිජ්ජං පයොජෙන්තො පඤ්චහි සකටසතෙහි සාවත්ථිං අගමාසි. අනාථපිණ්ඩිකො අත්තනො ධීතරං චූළසුභද්දං ආමන්තෙත්වා, ‘‘අම්ම, පිතා තෙ උග්ගසෙට්ඨි නාම ආගතො, තස්ස කත්තබ්බකිච්චං සබ්බං තව භාරො’’ති ආණාපෙසි. සා ‘‘සාධූ’’ති පටිස්සුණිත්වා තස්ස ආගතදිවසතො පට්ඨාය සහත්ථෙනෙව සූපබ්‍යඤ්ජනාදීනි සම්පාදෙති, මාලාගන්ධවිලෙපනාදීනි අභිසඞ්ඛරොති, භොජනකාලෙ තස්ස න්හානොදකං පටියාදාපෙත්වා න්හානකාලතො පට්ඨාය සබ්බකිච්චානි සාධුකං කරොති.

උග්ගසෙට්ඨි තස්සා ආචාරසම්පත්තිං දිස්වා පසන්නචිත්තො එකදිවසං අනාථපිණ්ඩිකෙන සද්ධිං සුඛකථාය සන්නිසින්නො ‘‘මයං දහරකාලෙ එවං නාම කතිකං කරිම්හා’’ති සාරෙත්වා චූළසුභද්දං අත්තනො පුත්තස්සත්ථාය වාරෙසි. සො පන පකතියාව මිච්ඡාදිට්ඨිකො. තස්මා දසබලස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා සත්ථාරා උග්ගසෙට්ඨිස්සූපනිස්සයං දිස්වා අනුඤ්ඤාතො

හරියාය සද්ධිං මන්තෙත්වා තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා දිවසං වවත්ථපෙත්වා ධීතරං විසාඛං දත්වා උය්‍යොජෙන්තො ධනඤ්චයසෙට්ඨි විය මහන්තං සක්කාරං කත්වා සුභද්දං ආමන්තෙත්වා, ‘‘අම්ම, සසුරකුලෙ වසන්තියා නාම අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො’’ති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.259; ධ. ප. අට්ඨ. 1.52 විසාඛාවත්ථු) ධනඤ්චයසෙට්ඨිනා විසාඛාය දින්නනයෙනෙව දස ඔවාදෙ දත්වා ‘‘සචෙ මෙ ගතට්ඨානෙ ධීතු දොසො උප්පජ්ජති, තුම්හෙහි සොධෙතබ්බො’’ති අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා තස්සා උය්‍යොජනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා පුරිමභවෙ ධීතරා කතානං සුචරිතානං ඵලවිභූතිං ලොකස්ස පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො විය මහන්තෙන සක්කාරෙන ධීතරං උය්‍යොජෙසි. තස්සා අනුපුබ්බෙන උග්ගනගරං පත්තකාලෙ සසුරකුලෙන සද්ධිං මහාජනො පච්චුග්ගමනමකාසි.

සාපි අත්තනො සිරිවිභවං පාකටං කාතුං විසාඛා විය සකලනගරස්ස අත්තානං දස්සෙන්තී රථෙ ඨත්වා නගරං පවිසිත්වා නාගරෙහි පෙසිතෙ පණ්ණාකාරෙ ගහෙත්වා අනුරූපවසෙන තෙසං තෙසං පෙසෙන්තී සකලනගරං අත්තනො ගුණෙහි එකාබද්ධමකාසි. මඞ්ගලදිවසාදීසු පනස්සා සසුරො අචෙලකානං සක්කාරං කරොන්තො ‘‘ආගන්ත්වා අම්හාකං සමණෙ වන්දතූ’’ති පෙසෙසි. සා ලජ්ජාය නග්ගෙ පස්සිතුං අසක්කොන්තී ගන්තුං න ඉච්ඡති. සො පුනප්පුනං පෙසෙත්වාපි තාය පටික්ඛිත්තො කුජ්ඣිත්වා ‘‘නීහරථ න’’න්ති ආහ. සා ‘‘න සක්කා මම අකාරණෙන දොසං ආරොපෙතු’’න්ති කුටුම්බිකෙ පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ තස්සා නිද්දොසභාවං ඤත්වා සෙට්ඨිං සඤ්ඤාපෙසුං. සො ‘‘අයං මම සමණෙ අහිරිකාති න වන්දී’’ති හරියාය ආරොචෙසි. සා ‘‘කීදිසා නු ඛො ඉමිස්සා සමණා, අතිවිය තෙසං පසංසතී’’ති තං පක්කොසාපෙත්වා ආහ –

‘‘කීදිසා සමණා තුය්හං, බාළ්හං ඛො නෙ පසංසසි;
කිංසීලා කිංසමාචාරා, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා’’ති. (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.24);

අථස්සා සුභද්දා බුද්ධානඤ්චෙව බුද්ධසාවකානඤ්ච ගුණෙ පකාසෙන්තී –

‘‘සන්තින්ද්‍රියා සන්තමානසා, සන්තං තෙසං ගතං ඨිතං;
ඔක්ඛිත්තචක්ඛූ මිතභාණී, තාදිසා සමණා මම. (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.24);

‘‘කායකම්මං සුචි නෙසං, වාචාකම්මං අනාවිලං;
මනොකම්මං සුවිසුද්ධං, තාදිසා සමණා මම.

‘‘විමලා සඞ්ඛමුත්තාභා, සුද්ධා අන්තරබාහිරා;

පුණ්ණා සුද්ධෙහි ධම්මෙහි, තාදිසා සමණා මම.

‘‘ලාභෙන උන්නතො ලොකො, අලාභෙන ච ඔනතො;
ලාභාලාභෙන එකට්ඨා, තාදිසා සමණා මම.

‘‘යසෙන උන්නතො ලොකො, අයසෙන ච ඔනතො;
යසායසෙන එකට්ඨා, තාදිසා සමණා මම.

‘‘පසංසායුන්නතො ලොකො, නින්දායාපි ච ඔනතො;
සමා නින්දාපසංසාසු, තාදිසා සමණා මම.

‘‘සුඛෙන උන්නතො ලොකො, දුක්ඛෙනාපි ච ඔනතො;
අකම්පා සුඛදුක්ඛෙසු, තාදිසා සමණා මමා’’ති. –

එවමාදීහි වචනෙහි සස්සුං තොසෙසි.

අථ නං ‘‘සක්කා තව සමණෙ අම්හාකම්පි දස්සෙතු’’න්ති වත්වා ‘‘සක්කා’’ති වුත්තෙ ‘‘තෙන හි යථා මයං තෙ පස්සාම, තථා කරොහී’’ති වුත්තෙ සා ‘‘සාධූ’’ති බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං සජ්ජෙත්වා උපරිපාසාදතලෙ ඨත්වා ජෙතවනාභිමුඛී සක්කච්චං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා ගන්ධවාසපුප්ඵධූමෙහි පූජං කත්වා, ‘‘භන්තෙ, ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙමි, ඉමිනා මෙ සඤ්ඤාණෙන සත්ථා නිමන්තිතභාවං ජානාතූ’’ති සුමනපුප්ඵානං අට්ඨ මුට්ඨියො ආකාසෙ ඛිපි. පුප්ඵානි ගන්ත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්තස්ස සත්ථුනො උපරි මාලාවිතානං හුත්වා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ අනාථපිණ්ඩිකොපි ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතනාය සත්ථාරං නිමන්තෙසි. සත්ථා ‘‘අධිවුත්ථං මයා, ගහපති, ස්වාතනාය භත්ත’’න්ති වත්වා, ‘‘භන්තෙ, මයා පුරෙතරං ආගතො නත්ථි, කස්ස නු ඛො වො අධිවුත්ථ’’න්ති වුත්තෙ ‘‘චූළසුභද්දාය, ගහපති, නිමන්තිතො’’ති වත්වා ‘‘නනු, භන්තෙ, චූළසුභද්දා දූරෙ වසති ඉතො වීසතියොජනසතමත්ථකෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘ආම ගහපති, දූරෙ වසන්තාපි හි සප්පුරිසා අභිමුඛෙ ඨිතා විය පකාසෙන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

304.

‘‘දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං ඛිත්තා යථා සරා’’ති.

තත්ථ **සන්තොති** රාගාදීනං සන්තතාය බුද්ධාදයො සන්තා නාම. ඉධ පන පුබ්බබුද්ධෙසු කතාධිකාරා උස්සන්නකුසලමූලා භාවිතභාවනා සත්තා සන්තොති අධිප්පෙතා. **පකාසෙන්තීති** දූරෙ ඨිතාපි බුද්ධානං ඤාණපථං ආගච්ඡන්තා පාකටා හොන්ති. **හිමවන්තො** වාති යථා හි

තියොජනසහස්සවිත්ථතො පඤ්චයොජනසතුබ්බෙධො චතුරාසීතියා කූටසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතො හිමවන්තපබ්බතො දූරෙ ඨිතානම්පි අභිමුඛෙ ඨිතො විය පකාසෙති, එවං පකාසෙන්තීති අත්ථො. **අසන්තෙත්ථාති** දිට්ඨධම්මගරුකා විතිණ්ණපරලොකා ආමිසචක්ඛුකා ජීවිකත්ථාය පබ්බජිතා බාලපුග්ගලා අසන්තො නාම, තෙ එත්ථ බුද්ධානං දක්ඛිණස්ස ජාණුමණ්ඩලස්ස සන්තිකෙ නිසින්නාපි න දිස්සන්ති න පඤ්ඤායන්ති. **රත්තිං ඛිත්තාති** රත්තිං චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ අන්ධකාරෙ ඛිත්තසරා විය තථාරූපස්ස උපනිස්සයභූතස්ස පුබ්බහෙතුනො අභාවෙන න පඤ්ඤායන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සක්කො දෙවරාජා ''සත්ථාරා සුභද්දාය නිමන්තනං අධිවාසිත''න්ති ඤත්වා විස්සකම්මදෙවපුත්තං ආණාපෙසි – ''පඤ්ච කූටාගාරසතානි නිම්මිනිත්වා ස්වෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං උග්ගනගරං නෙහී''ති. සො පුනදිවසෙ පඤ්චසතානි කූටාගාරානි නිම්මිනිත්වා ජෙතවනද්වාරෙ අට්ඨාසි. සත්ථා උච්චිනිත්වා විසුද්ධඛීණාසවානංයෙව පඤ්චසතානි ආදාය සපරිවාරො කූටාගාරෙසු නිසීදිත්වා උග්ගනගරං අගමාසි. උග්ගසෙට්ඨිපි සපරිවාරො සුභද්දාය දින්නනයෙනෙව තථාගතස්ස ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො සත්ථාරං මහන්තෙන සිරිවිභවෙන ආගච්ඡන්තං දිස්වා පසන්නමානසො මාලාදීහි මහන්තං සක්කාරං කරොන්තො සපරිවාරො සම්පටිච්ඡිත්වා වන්දිත්වා මහාදානං දත්වා පුනප්පුනං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං අදාසි. සත්ථාපිස්ස සප්පායං සල්ලක්ඛෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තං ආදිං කත්වා චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සත්ථා ''චූළසුභද්දාය අනුග්ගහණත්ථං ත්වං ඉධෙව හොහී''ති අනුරුද්ධත්ථෙරං නිවත්තාපෙත්වා සාවත්ථිමෙව අගමාසි. තතො පට්ඨාය තං නගරං සද්ධාසම්පන්නං අහොසීති.

චූළසුභද්දාවත්ථු අට්ඨමං.

9. එකවිහාරිත්ථෙරවත්ථු

එකාසනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකවිහාරිත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො එකකොව සෙය්‍යං කප්පෙති, එකකොව නිසීදති, එකකොව චඞ්කමති, එකකොව තිට්ඨතීති චතුපරිසන්තරෙ පාකටො අහොසි. අථ නං භික්ඛූ, ''භන්තෙ, එවරූපො නාමායං ථෙරො''ති තථාගතස්සාරොචෙසුං. සත්ථා ''සාධු සාධූ''ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා ''භික්ඛුනා නාම පවිවිත්තෙන භවිතබ්බ''න්ති විවෙකෙ ආනිසංසං කථෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

305.

‘‘එකාසනං එකසෙය්‍යං, එකො චරමතන්දිතො;
එකො දමයමත්තානං, වනන්තෙ රමිතො සියා’’ති.

තත්ථ **එකාසනං එකසෙය්‍ය**න්ති භික්ඛුසහස්සමජ්ඣෙපි මූලකම්මට්ඨානං අවිජහිත්වා තෙනෙව මනසිකාරෙන නිසින්නස්ස ආසනං එකාසනං නාම. ලොහපාසාදසදිසෙපි ච පාසාදෙ භික්ඛුසහස්සමජ්ඣෙපි පඤ්ඤත්තෙ විචිත්‍රපච්චත්ථරණූපධානෙ මහාරහෙ සයනෙ සතිං උපට්ඨපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන මූලකම්මට්ඨානමනසිකාරෙන නිපන්නස්ස භික්ඛුනො සෙය්‍යා එකසෙය්‍යා නාම. එවරූපං එකාසනඤ්ච එකසෙය්‍යඤ්ච භජෙථාති අත්ථො. **අතන්දිතොති** ජඞ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිතකප්පනෙන අකුසීතො හුත්වා සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව චරන්තොති අත්ථො. **එකො දමය**න්ති රත්තිට්ඨානාදීසු කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වා මග්ගඵලාධිගමවසෙන එකොව හුත්වා අත්තානං දමෙන්තොති අත්ථො. **වනන්තෙ රමිතො සියා**ති එවං අත්තානං දමෙන්තො ඉත්ථිපුරිසසද්දාදීහි පවිවිත්තෙ වනන්තෙයෙව අභිරමිතො භවෙය්‍ය. න හි සක්කා ආකිණ්ණවිහාරිනා එවං අත්තානං දමෙතුන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. තතො පට්ඨාය මහාජනො එකවිහාරිකමෙව පත්ථෙසීති.

එකවිහාරිත්ථෙරවත්ථු නවමං.

පකිණ්ණකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකවීසතිමො වග්ගො.

22. නිරයවග්ගො

1. සුන්දරීපරිබ්බාජිකාවත්ථු

අභූතවාදීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුන්දරිං පරිබ්බාජිකං ආරබ්භ කථෙසි.

‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො’’ති වත්ථු විත්ථාරතො උදානෙ (උදා. 38) ආගතමෙව. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – භගවතො කිර භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච පඤ්චන්නං මහානදීනං මහොඝසදිසෙ ලාභසක්කාරෙ උප්පන්නෙ හතලාභසක්කාරා අඤ්ඤතිත්ථියා සූරියුග්ගමනකාලෙ ඛජ්ජොපනකා විය නිප්පභා හුත්වා එකතො සන්නිපතිත්වා මන්තයිංසු – ‘‘මයං සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පට්ඨාය හතලාභසක්කාරා, න නො කොචි අත්ථිභාවම්පි ජානාති, කෙන නු ඛො සද්ධිං එකතො හුත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරමස්ස අන්තරධාපෙය්‍යාමා’’ති. අථ නෙසං එතදහොසි – ‘‘සුන්දරියා සද්ධිං එකතො හුත්වා සක්කුණිස්සාමා’’ති. තෙ එකදිවසං සුන්දරිං තිත්ථියාරාමං පවිසිත්වා වන්දිත්වා ඨිතං නාලපිංසු. සා පුනප්පුනං සල්ලපන්තීපි පටිවචනං අලභිත්වා ‘‘අපි පනය්‍යා, කෙනචි විහෙඨිතත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘කිං, භගිනි, සමණං ගොතමං අම්හෙ විහෙඨෙත්වා හතලාභසක්කාරෙ කත්වා විචරන්තං න පස්සසී’’ති? ‘‘මයා එත්ථ කිං කාතුං වට්ටතී’’ති? ‘‘ත්වං ඛොසි, භගිනි, අභිරූපා සොභග්ගප්පත්තා, සමණස්ස ගොතමස්ස අයසං ආරොපෙත්වා මහාජනං තව කථං ගාහාපෙත්වා හතලාභසක්කාරං කරොහී’’ති. සා තං සුත්වා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා පක්කන්තා තතො පට්ඨාය මාලාගන්ධවිලෙපනකප්පූරකටුකඵලාදීනි ගහෙත්වා සායං මහාජනස්ස සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා නගරං පවිසනකාලෙ ජෙතවනාභිමුඛී ගච්ඡති, ‘‘කහං ගච්ඡසී’’ති ච පුට්ඨා ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමි, අහඤ්හි තෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසාමී’’ති වත්වා අඤ්ඤතරස්මිං තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව ජෙතවනමග්ගං ඔතරිත්වා නගරාභිමුඛී ආගච්ඡන්තී ‘‘කිං, සුන්දරි, කහං ගතාසී’’ති පුට්ඨා ‘‘සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා තං කිලෙසරතියා රමාපෙත්වා ආගතාම්හී’’ති වදති.

අථ තෙ කතිපාහච්චයෙන ධුත්තානං කහාපණෙ දත්වා ‘‘ගච්ඡථ සුන්දරිං මාරෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ගන්ධකුටියා සමීපෙ මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිත්වා එථා’’ති වදිංසු. තෙ තථා අකංසු. තතො තිත්ථියා ‘‘සුන්දරිං න පස්සාමා’’ති කොලාහලං කත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ‘‘කහං වො ආසඞ්කා’’ති වුත්තා ‘‘ඉමෙසු දිවසෙසු ජෙතවනෙ වසති, තත්ථස්සා පවත්තිං න ජානාමා’’ති වත්වා ‘‘තෙන හි ගච්ඡථ, නං විචිනථා’’ති රඤ්ඤා අනුඤ්ඤාතා අත්තනො උපට්ඨාකෙ ගහෙත්වා ජෙතවනං ගන්ත්වා විචිනන්තා මාලාකචවරන්තරෙ තං දිස්වා මඤ්චකං ආරොපෙත්වා නගරං පවෙසෙත්වා ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා ‘සත්ථාරා කතං පාපකම්මං

පටිච්ඡාදෙස්සාමා'ති සුන්දරිං මාරෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිංසූ''ති රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා ''තෙන හි ගච්ඡථ, නගරං ආහිණ්ඩථා''ති ආහ. තෙ නගරවීථීසු ''පස්සථ සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කම්ම''න්තිආදීනි වත්වා පුන රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරං ආගමිංසු. රාජා සුන්දරියා සරීරං ආමකසුසානෙ අට්ටකං ආරොපෙත්වා රක්ඛාපෙසි. සාවත්ථිවාසිනො ඨපෙත්වා අරියසාවකෙ සෙසා යෙභුය්‍යෙන ''පස්සථ සමණානං සක්‍යපුත්තියානං කම්ම''න්තිආදීනි වත්වා අන්තොනගරෙපි බහිනගරෙපි භික්ඛූ අක්කොසන්තා විචරන්ති. භික්ඛූ තං පවත්තිං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා ''තෙන හි තුම්හෙපි තෙ මනුස්සෙ එවං පටිචොදෙථා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

306.

''අභූතවාදී නිරයං උපෙති,
යො වාපි කත්වා න කරොමිචාහ;
උභොපි තෙ පෙච්ච සමා භවන්ති,
නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා''ති.

තත්ථ **අභූතවාදීති** පරස්ස දොසං අදිස්වාව මුසාවාදං කත්වා තුච්ඡෙන පරං අබ්භාචික්ඛන්තො. **කත්වාති** යො වා පන පාපකම්මං කත්වා ''නාහං එතං කරොමී''ති ආහ. **පෙච්ච සමා භවන්තීති** තෙ උභොපි ජනා පරලොකං ගන්ත්වා නිරයං උපගමනෙන ගතියා සමා භවන්ති. ගතියෙව නෙසං පරිච්ඡින්නා, ආයු පන නෙසං න පරිච්ඡින්නං. බහුකඤ්හි පාපකම්මං කත්වා චිරං නිරයෙ පච්චන්ති, පරිත්තං කත්වා අප්පමත්තකමෙව කාලං. යස්මා පන නෙසං උභින්නම්පි ලාමකමෙව කම්මං, තෙන වුත්තං – **''නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා''**ති. පරත්ථාති ඉමස්ස පන පදස්ස පුරතො පෙච්චපදෙන සම්බන්ධො. පෙච්ච පරත්ථ ඉතො ගන්ත්වා තෙ නිහීනකම්මා පරලොකෙ සමා භවන්තීති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

රාජා ''සුන්දරියා අඤ්ඤෙහි මාරිතභාවං ජානාථා''ති පුරිසෙ උය්‍යොජෙසි. අථ තෙ ධුත්තා තෙහි කහාපණෙහි සුරං පිවන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං කරිංසු. එකො එකං ආහ – ''ත්වං සුන්දරිං එකප්පහාරෙනෙව මාරෙත්වා මාලාකචවරන්තරෙ නික්ඛිපිත්වා තතො ලද්ධකහාපණෙහි සුරං පිවසි, හොතු හොතූ''ති. රාජපුරිසා තෙ ධුත්තෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. අථ නෙ රාජා ''තුම්හෙහි සා මාරිතා''ති පුච්ඡි. ''ආම, දෙවා''ති. ''කෙහි මාරාපිතා''ති? ''අඤ්ඤතිත්ථියෙහි, දෙවා''ති. රාජා තිත්ථියෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. තෙ තථෙව වදිංසු. තෙන හි ගච්ඡථ තුම්හෙ එවං වදන්තා නගරං ආහිණ්ඩථ – ''අයං සුන්දරී සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං ආරොපෙතුකාමෙහි අම්හෙහි මාරාපිතා, නෙව සමණස්ස ගොතමස්ස, න සාවකානං දොසො අත්ථි, අම්හාකමෙව

දොසො''ති. තෙ තථා කරිංසු. බාලමහාජනො තදා සද්දහි, තිත්ථියාපි ධුත්තාපි පුරිසවධදණ්ඩං පාපුණිංසු. තතො පට්ඨාය බුද්ධානං සක්කාරො මහා අහොසීති.

සුන්දරිපරිබ්බාජිකාවත්ථු පඨමං.

2. දුච්චරිතඵලපීළිතවත්ථු

කාසාවකණ්ඨාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො දුච්චරිතඵලානුභාවෙන පීළිතෙ සත්තෙ ආරබ්භ කථෙසි.

ආයස්මා හි මොග්ගල්ලානො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකූටා ඔරොහන්තො අට්ඨිසඞ්ඛලිකපෙතාදීනං අත්තභාවෙ දිස්වා සිතං කරොන්තො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ''අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්හස්ස, තථාගතස්ස සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී''ති වත්වා තථාගතස්ස සන්තිකෙ ථෙරෙන පුට්ඨො අට්ඨිසඞ්ඛලිකපෙතාදීනං දිට්ඨභාවං ආචික්ඛිත්වා ''ඉධාහං, ආවුසො, ගිජ්ඣකූටා පබ්බතා ඔරොහන්තො අද්දසං භික්ඛුං වෙහාසං ගච්ඡන්තං, තස්ස සඞ්ඝාටිපි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතා සජොතිභූතා…පෙ.… කායොපි ආදිත්තො''තිආදිනා (පාරා. 230; සං. නි. 2.218) නයෙන සද්ධිං පත්තචීවරකායබන්ධනාදීහි ඩය්හමානෙ පඤ්ච සහධම්මිකෙ ආරොචෙසි. සත්ථා තෙසං කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පබ්බජ්ජාය අනුරූපං කාතුං අසක්කොන්තානං පාපභාවං ආචික්ඛිත්වා තස්මිං ඛණෙ තත්ථ නිසින්නානං බහූනං පාපභික්ඛූනං දුච්චරිතකම්මස්ස විපාකං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

307.

''කාසාවකණ්ඨා බහවො, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
පාපා පාපෙහි කම්මෙහි, නිරයං තෙ උපපජ්ජරෙ''ති.

තත්ථ **කාසාවකණ්ඨාති** කාසාවෙන පලිවෙඨිතකණ්ඨා. **පාපධම්මාති** ලාමකධම්මා. **අසඤ්ඤතාති** කායාදිසංයමරහිතා, තථාරූපා පාපපුග්ගලා අත්තනා කතෙහි අකුසලකම්මෙහි නිරයං උපපජ්ජන්ති, තෙ තත්ථ පච්චිත්වා තතො චුතා විපාකාවසෙසෙන පෙතෙසුපි එවං පච්චන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

දුච්චරිතඵලපීළිතවත්ථු දුතියං.

3. වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථු

සෙය්‍යො අයොගුළොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං උපනිස්සාය මහාවනෙ විහරන්තො වග්ගුමුදාතීරියෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකෙ (පාරා. 193 ආදයො) ආගතමෙව.

තදා හි සත්ථා තෙ භික්ඛූ ''කිං පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, උදරස්සත්ථාය ගිහීනං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස වණ්ණං භාසිත්ථා''ති වත්වා තෙහි ''ආම, භන්තෙ''ති වුත්තෙ තෙ භික්ඛූ අනෙකපරියායෙන ගරහිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

308.

''සෙය්‍යො අයොගුළො භුත්තො, තත්තො අග්ගිසිඛූපමො;
යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍ය දුස්සීලො, රට්ඨපිණ්ඩමසඤ්ඤතො''ති.

තත්ථ **යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍යාති** යං දුස්සීලො නිස්සීලපුග්ගලො කායාදීහි අසඤ්ඤතො රට්ඨවාසීහි සද්ධාය දින්නං රට්ඨපිණ්ඩං ''සමණොම්හී''ති පටිජානන්තො ගහෙත්වා භුඤ්ජෙය්‍ය, තත්තො ආදිත්තො අග්ගිවණ්ණො අයොගුළොව භුත්තො සෙය්‍යො සුන්දරතරො. කිං කාරණා? තප්පච්චයා හි එකොව අත්තභාවො ඣායෙය්‍ය, දුස්සීලො පන සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිත්වා අනෙකානිපි ජාතිසතානි නිරයෙ පච්චෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

වග්ගුමුදාතීරියභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. ඛෙමකසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

චත්තාරි ඨානානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස භාගිනෙය්‍යං ඛෙමකං නාම සෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අභිරූපො අහොසි, යෙභුය්‍යෙන ඉත්ථියො තං දිස්වා රාගාභිභූතා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සොපි පරදාරකම්මාභිරතොව අහොසි. අථ නං රත්තිං රාජපුරිසා ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා මහාසෙට්ඨිස්ස ලජ්ජාමීති තං කිඤ්චි අවත්වා විස්සජ්ජාපෙසි. සො පන නෙව විරමි. අථ නං දුතියම්පි තතියම්පි රාජපුරිසා ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා විස්සජ්ජාපෙසියෙව. මහාසෙට්ඨි, තං පවත්තිං සුත්වා තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමස්ස ධම්මං දෙසෙථා''ති ආහ. සත්ථා තස්ස සංවෙගකථං වත්වා පරදාරසෙවනාය දොසං දස්සෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

309.

''චත්තාරි ඨානානි නරො පමත්තො,
ආපජ්ජති පරදාරූපසෙවී;
අපුඤ්ඤලාභං න නිකාමසෙය්‍යං,
නින්දං තතීයං නිරයං චතුත්ථං.

310.

‘‘අපුඤ්ඤලාභො ච ගතී ච පාපිකා,
භීතස්ස භීතාය රතී ච ථොකිකා;
රාජා ච දණ්ඩං ගරුකං පණෙති,
තස්මා නරො පරදාරං න සෙවෙ’’ති.

තත්ථ **ඨානානීති** දුක්ඛකාරණානි. **පමත්තොති** සතිවොස්සග්ගෙන සමන්නාගතො. **ආපජ්ජතීති** පාපුණාති. **පරදාරූපසෙවීති** පරදාරං උපසෙවන්තො උප්පථචාරී. **අපුඤ්ඤලාභන්ති** අකුසලලාභං. **න නිකාමසෙය්‍යන්ති** යථා ඉච්ඡති, එවං සෙය්‍යං අලභිත්වා අනිච්ඡිතං පරිත්තකමෙව කාලං සෙය්‍යං ලභති. **අපුඤ්ඤලාභො චාති** එවං තස්ස අයඤ්ච අපුඤ්ඤලාභො, තෙන ච අපුඤ්ඤෙන නිරයසඞ්ඛාතා පාපිකා ගති හොති. **රතී ච ථොකිකාති** යා තස්ස භීතස්ස භීතාය ඉත්ථියා සද්ධිං රති, සාපි ථොකිකා පරිත්තා හොති. **ගරුකන්ති** රාජා ච හත්ථච්ඡෙදාදිවසෙන ගරුකං දණ්ඩං පණෙති. **තස්මාති** යස්මා පරදාරං සෙවන්තො එතානි අපුඤ්ඤාදීනි පාපුණාති, තස්මා පරදාරං න සෙවෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛෙමකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තතො පට්ඨාය මහාජනො සුඛං වීතිනාමෙසි. කිං පනස්ස පුබ්බකම්මන්ති? සො කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ උත්තමමල්ලො හුත්වා ද්වෙ සුවණ්ණපටාකා දසබලස්ස කඤ්චනථූපෙ ආරොපෙත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි ‘‘ඨපෙත්වා ඤාතිසාලොහිතිත්ථියො අවසෙසා මං දිස්වා රජ්ජන්තූ’’ති. ඉදමස්ස පුබ්බකම්මන්ති. තෙන තං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ දිස්වා පරෙසං ඉත්ථියො සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසූති.

ඛෙමකසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු චතුත්ථං.

5. දුබ්බචභික්ඛුවත්ථු

කුසො යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං දුබ්බචභික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර භික්ඛු අසඤ්චිච්ච එකං තිණං ඡින්දිත්වා කුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙ එකං භික්ඛුං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘ආවුසො, යො තිණං ඡින්දති, තස්ස කිං හොතී’’ති තං අත්තනා කතභාවං ආරොචෙත්වා පුච්ඡි. අථ නං ඉතරො ‘‘ත්වං තිණස්ස ඡින්නකාරණා කිඤ්චි හොතීති සඤ්ඤං කරොසි, න එත්ථ කිඤ්චි හොති, දෙසෙත්වා පන මුච්චතී’’ති වත්වා සයම්පි උභොහි හත්ථෙහි තිණං ලුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි. භික්ඛූ තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං භික්ඛුං අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

311.

‘‘කුසො යථා දුග්ගහිතො, හත්ථමෙවානුකන්තති;
සාමඤ්ඤං දුප්පරාමට්ඨං, නිරයායුපකඩ්ඪති.

312.

‘‘යං කිඤ්චි සිථිලං කම්මං, සංකිලිට්ඨඤ්ච යං වතං;
සඞ්කස්සරං බ්‍රහ්මචරියං, න තං හොති මහප්ඵලං.

313.

‘‘කයිරා චෙ කයිරාථෙනං, දළ්හමෙනං පරක්කමෙ;
සිථිලො හි පරිබ්බාජො, භියොආකිරතෙ රජ’’න්ති.

තත්ථ **කුසොති** යං කිඤ්චි තිඛිණධාරං තිණං අන්තමසො තාලපණ්ණම්පි, යථා සො කුසො යෙන දුග්ගහිතො, තස්ස හත්ථං අනුකන්තති ඵාලෙති, එවමෙව සමණධම්මසඞ්ඛාතං සාමඤ්ඤම්පි ඛණ්ඩසීලාදිතාය දුප්පරාමට්ඨං **නිරයායුපකඩ්ඪති,** නිරයෙ නිබ්බත්තාපෙතීති අත්ථො. **සිථිලන්ති** ඔලීයිත්වා කරණෙන සිථිලගාහං කත්වා කතං යංකිඤ්චි කම්මං. **සංකිලිට්ඨන්ති** වෙසියාදිකෙසු අගොචරෙසු චරණෙන සංකිලිට්ඨං. **සඞ්කස්සරන්ති** සඞ්කාහි සරිතබ්බං, උපොසථකිච්චාදීසු අඤ්ඤතරකිච්චෙන සන්නිපතිතම්පි සඞ්ඝං දිස්වා ‘‘අද්ධා ඉමෙ මම චරියං ඤත්වා මං උක්ඛිපිතුකාමාව සන්නිපතිතා’’ති එවං අත්තනො ආසඞ්කාහි සරිතං උස්සඞ්කිතං පරිසඞ්කිතං. **න තං හොතීති** තං එවරූපං සමණධම්මසඞ්ඛාතං බ්‍රහ්මචරියං තස්ස පුග්ගලස්ස මහප්ඵලං න හොති, තස්ස මහප්ඵලාභාවෙනෙව භික්ඛදායකානම්පිස්ස න මහප්ඵලං හොතීති අත්ථො. **කයිරා චෙති** තස්මා යං කම්මං කරෙය්‍ය, තං කරෙය්‍යාථෙව. **දළ්හමෙනං පරක්කමෙති** ථිරකතමෙව කත්වා අවත්තසමාදානො හුත්වා එනං කයිරා. **පරිබ්බාජොති** සිථිලභාවෙන කතො ඛණ්ඩාදිභාවප්පත්තො සමණධම්මො. **භියො ආකිරතෙ රජන්ති** අබ්භන්තරෙ විජ්ජමානං රාගරජාදිං එවරූපො සමණධම්මො අපනෙතුං න සක්කොති, අථ ඛො තස්ස උපරි අපරම්පි රාගරජාදිං ආකිරතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, සොපි භික්ඛු සංවරෙ ඨත්වා පච්ඡා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණීති.

දුබ්බචභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. ඉස්සාපකතිත්ථිවත්ථු

අකතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං ඉස්සාපකතං ඉත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර සාමිකො එකාය ගෙහදාසියා සද්ධිං සන්ථවං අකාසි. සා ඉස්සාපකතා තං දාසිං හත්ථපාදෙසු බන්ධිත්වා තස්සා කණ්ණනාසං

ජින්දිත්වා එකස්මිං ගුළ්හගබ්භෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා තස්ස කම්මස්ස අත්තනා කතභාවං පටිච්ඡාදෙතුං ''එහි, අය්‍ය, විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණිස්සාමා''ති සාමිකං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තී නිසීදි. අථස්සා ආගන්තුකඤාතකා ගෙහං ආගන්ත්වා ද්වාරං විවරිත්වා තං විප්පකාරං දිස්වා දාසිං මොචයිංසු. සා විහාරං ගන්ත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ ඨිතා තමත්ථං දසබලස්ස ආරොචෙසි. සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා ''දුච්චරිතං නාම 'ඉදං මෙ අඤ්ඤෙ න ජානන්තී'ති අප්පමත්තකම්පි න කාතබ්බං, අඤ්ඤස්මිං අජානන්තෙපි සුචරිතමෙව කාතබ්බං. පටිච්ඡාදෙත්වා කතම්පි හි දුච්චරිතං නාම පච්ඡානුතාපං කරොති, සුචරිතං පාමොජ්ජමෙව ජනෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

314.

''අකතං දුක්කටං සෙය්‍යො, පච්ඡා තප්පති දුක්කටං;
කතඤ්ච සුකතං සෙය්‍යො, යං කත්වා නානුතප්පතී''ති.

තත්ථ **දුක්කට**න්ති සාවජ්ජං අපායසංවත්තනිකං කම්මං අකතමෙව සෙය්‍යො වරං උත්තමං. **පච්ඡා තප්පතී**ති තඤ්හි අනුස්සරිතානුස්සරිතකාලෙ තප්පතියෙව. **සුකත**න්ති අනවජ්ජං පන සුඛදායකං සුගතිසංවත්තනිකමෙව කම්මං කතං සෙය්‍යො. **යං කත්වා**ති යං කම්මං කත්වා පච්ඡා අනුස්සරණකාලෙ න තප්පති නානුතප්පති, සොමනස්සජාතොව හොති, තං කම්මං වරන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උපාසකො ච සා ච ඉත්ථී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තඤ්ච පන දාසිං තත්ථෙව භුජිස්සං කත්වා ධම්මචාරිනිං කරිංසූති.

ඉස්සාපකතිත්ථිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

නගරං යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ ආගන්තුකෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර එකස්මිං පච්චන්තෙ වස්සං උපගන්ත්වා පඨමමාසෙ සුඛං විහරිංසු. මජ්ඣිමමාසෙ චොරා ආගන්ත්වා තෙසං ගොචරගාමං පහරිත්වා කරමරෙ ගහෙත්වා අගමංසු. තතො පට්ඨාය මනුස්සා චොරානං පටිබාහනත්ථාය තං පච්චන්තනගරං අභිසඞ්ඛරොන්තා තෙ භික්ඛූ සක්කච්චං උපට්ඨාතුං ඔකාසං න ලභිංසු. තෙ අඵාසුකං වස්සං වසිත්වා වුත්ථවස්සා සත්ථු දස්සනාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං කතපටිසන්ථාරො ''කිං, භික්ඛවෙ, සුඛං වසිත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා, ''භන්තෙ, මයං පඨමමාසමෙව සුඛං වසිම්හා, මජ්ඣිමමාසෙ චොරා ගාමං පහරිංසු, තතො පට්ඨාය මනුස්සා නගරං අභිසඞ්ඛරොන්තා

සක්කච්චං උපට්ඨාතුං ඔකාසං න ලභිංසු. තස්මා අඵාසුකං වස්සං වසිම්හා''ති වුත්තෙ ''අලං, භික්ඛවෙ, මා චින්තයිත්ථ, ඵාසුවිහාරො නාම නිච්චකාලං දුල්ලභො, භික්ඛුනා නාම යථා තෙ මනුස්සා නගරං ගොපයිංසු, එවං අත්තභාවමෙව ගොපයිතුං වට්ටතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

315.

''නගරං යථා පච්චන්තං, ගුත්තං සන්තරබාහිරං;
එවං ගොපෙථ අත්තානං, ඛණො වො මා උපච්චගා;
ඛණාතීතා හි සොචන්ති, නිරයම්හි සමප්පිතා''ති.

තත්ථ **සන්තරබාහිරන්ති**, භික්ඛවෙ, යථා තෙහි මනුස්සෙහි තං පච්චන්තනගරං ද්වාරපාකාරාදීනි ථිරානි කරොන්තෙහි සඅන්තරං, අට්ටාලකපරිඛාදීනි ථිරානි කරොන්තෙහි සබාහිරන්ති සන්තරබාහිරං සුගුත්තං කතං, එවං තුම්හෙපි සතිං උපට්ඨපෙත්වා අජ්ඣත්තිකානි ඡ ද්වාරානි පිදහිත්වා ද්වාරරක්ඛිකං සතිං අවිස්සජ්ජෙත්වා යථා ගය්හමානානි බාහිරානි ඡ ආයතනානි අජ්ඣත්තිකානං උපඝාතාය සංවත්තන්ති, තථා අග්ගහණෙන තානිපි ථිරානි කත්වා තෙසං අප්පවෙසාය ද්වාරරක්ඛිකං සතිං අප්පහාය විචරන්තා අත්තානං ගොපෙථාති අත්ථො. **ඛණො වො මා උපච්චගාති** යො හි එවං අත්තානං න ගොපෙති, තං පුග්ගලං අයං බුද්ධුප්පාදක්ඛණො මජ්ඣිමදෙසෙ උප්පත්තික්ඛණො සම්මාදිට්ඨියා පටිලද්ධක්ඛණො ඡන්නං ආයතනානං අවෙකල්ලක්ඛණොති සබ්බොපි අයං ඛණො අතික්කමති, සො ඛණො තුම්හෙ මා අතික්කමතු. **ඛණාතීතාති** යෙ හි තං ඛණං අතීතා, තෙ ච පුග්ගලෙ සො ච ඛණො අතීතො, තෙ නිරයම්හි සමප්පිතා හුත්වා තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා සොචන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ උප්පන්නසංවෙගා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. නිගණ්ඨවත්ථු

අලජ්ජිතායෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නිගණ්ඨෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි දිවසෙ භික්ඛූ නිගණ්ඨෙ දිස්වා කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, සබ්බසො අප්පටිච්ඡන්නෙහි අචෙලකෙහි ඉමෙ නිගණ්ඨා වරතරා, යෙ එකං පුරිමපස්සම්පි තාව පටිච්ඡාදෙන්ති, සහිරිකා මඤ්ඤෙ එතෙ''ති. තං සුත්වා නිගණ්ඨා ''න මයං එතෙන කාරණෙන පටිච්ඡාදෙම, පංසුරජාදයො පන පුග්ගලා එව, ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධා එව, තෙ නො භික්ඛාභාජනෙසු මා පතිංසූති ඉමිනා කාරණෙන පටිච්ඡාදෙමා''ති වත්වා තෙහි සද්ධිං වාදපටිවාදවසෙන බහුං කථං කථෙසුං. භික්ඛූ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා නිසින්නකාලෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සත්ථා,

‘‘භික්ඛවෙ, අලජ්ජිතබ්බෙන ලජ්ජිත්වා ලජ්ජිතබ්බෙන අලජ්ජමානා නාම දුග්ගතිපරායණාව හොන්තී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

316.

‘‘අලජ්ජිතායෙ ලජ්ජන්ති, ලජ්ජිතායෙ න ලජ්ජරෙ;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

317.

‘‘අභයෙ භයදස්සිනො, භයෙ චාභයදස්සිනො;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගති’’න්ති.

තත්ථ **අලජ්ජිතායෙති** අලජ්ජිතබ්බෙන. භික්ඛාභාජනඤ්හි අලජ්ජිතබ්බං නාම, තෙ පන තං පටිච්ඡාදෙත්වා විචරන්තා තෙන ලජ්ජන්ති නාම. **ලජ්ජිතායෙති** අපටිච්ඡන්නෙන හිරිකොපිනඞ්ගෙන ලජ්ජිතබ්බෙන. තෙ පන තං අපටිච්ඡාදෙත්වා විචරන්තා ලජ්ජිතායෙ න ලජ්ජන්ති නාම. තෙන තෙසං අලජ්ජිතබ්බෙන ලජ්ජිතං ලජ්ජිතබ්බෙන අලජ්ජිතං තුච්ඡගහණභාවෙන ච අඤ්ඤථාගහණභාවෙන ච මිච්ඡාදිට්ඨි හොති. තං සමාදියිත්වා විචරන්තා පන තෙ මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා නිරයාදිභෙදං දුග්ගතිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. **අභයෙති** භික්ඛාභාජනං නිස්සාය රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතභයානං අනුප්පජ්ජනතො භික්ඛාභාජනං අභයං නාම, භයෙන තං පටිච්ඡාදෙන්තා පන අභයෙ **භයදස්සිනො** නාම. හිරිකොපිනඞ්ගං පන නිස්සාය රාගාදීනං උප්පජ්ජනතො තං භයං නාම, තස්ස අපටිච්ඡාදනෙන **භයෙ චාභයදස්සිනො**. තස්ස තං අයථාගහණස්ස සමාදින්නත්තා මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ නිගණ්ඨා සංවිග්ගමානසා පබ්බජිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

නිගණ්ඨවත්ථු අට්ඨමං.

9. තිත්ථියසාවකවත්ථු

අවජ්ජෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිත්ථියසාවකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ අඤ්ඤතිත්ථියසාවකා අත්තනො පුත්තෙ සම්මාදිට්ඨිකානං උපාසකානං පුත්තෙහි සද්ධිං සපරිවාරෙ කීළමානෙ දිස්වා ගෙහං ආගතකාලෙ ‘‘න වො සමණා සක්‍යපුත්තියා වන්දිතබ්බා, නාපි තෙසං විහාරං පවිසිතබ්බ’’න්ති සපථං කාරයිංසු. තෙ එකදිවසං ජෙතවනවිහාරස්ස බහිද්වාරකොට්ඨකසාමන්තෙ කීළන්තා පිපාසිතා අහෙසුං. අථෙකං

උපාසකදාරකං ‘‘ත්වං එත්ථ ගන්ත්වා පානීයං පිවිත්වා අම්හාකම්පි ආහරාහී’’ති පහිණිංසු. සො විහාරං පවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පානීයං පිවිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා ‘‘ත්වමෙව පානීයං පිවිත්වා ගන්ත්වා ඉතරෙපි පානීයපිවනත්ථාය ඉධෙව පෙසෙහී’’ති ආහ. සො තථා අකාසි. තෙ ආගන්ත්වා පානීයං පිවිංසු. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සප්පායං ධම්මකථං කථෙත්වා තෙ අචලසද්ධෙ කත්වා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපෙසි. තෙ සකානි ගෙහානි ගන්ත්වා තමත්ථං මාතාපිතූනං ආරොචෙසුං. අථ නෙසං මාතාපිතරො ‘‘පුත්තකා නො විපන්නදිට්ඨිකා ජාතා’’ති දොමනස්සප්පත්තා පරිදෙවිංසු. අථ තෙසං ඡෙකා සම්බහුලා පටිවිස්සකා මනුස්සා ආගන්ත්වා දොමනස්සවූපසමනත්ථාය ධම්මං කථයිංසු. තෙ තෙසං කථං සුත්වා ‘‘ඉමෙ දාරකෙ සමණස්ස ගොතමස්සෙව නියාාදෙස්සාමා’’ති මහන්තෙන ඤාතිගණෙන සද්ධිං විහාරං නයිංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

318.

‘‘අවජ්ජෙ වජ්ජමතිනො, වජ්ජෙ චාවජ්ජදස්සිනො;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

319.

‘‘වජ්ජඤ්ච වජ්ජතො ඤත්වා, අවජ්ජඤ්ච අවජ්ජතො;
සම්මාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගති’’න්ති.

තත්ථ **අවජ්ජෙති** දසවත්ථුකාය සම්මාදිට්ඨියා, තස්සා උපනිස්සයභූතෙ ධම්මෙ ච. **වජ්ජමතිනොති** වජ්ජං ඉදන්ති උප්පන්නමතිනො. දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා පන තස්සා උපනිස්සයභූතෙ ධම්මෙ ච අවජ්ජදස්සිනො, එතිස්සා අවජ්ජං වජ්ජතො වජ්ජඤ්ච අවජ්ජතො ඤත්වා ගහණසඞ්ඛාතාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමාදින්නත්තා මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. දුතියගාථාය වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය අපරාපරං ධම්මං සුණන්තා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසූති.

තිත්ථියසාවකවත්ථු නවමං.

නිරයවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාවීසතිමො වග්ගො.

23. නාගවග්ගො

1. අත්තදන්තවත්ථු

අහං නාගො වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසම්බියං විහරන්තො අත්තානං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු අප්පමාදවග්ගස්ස ආදිගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතිවත්ථු) –

මාගණ්ඩියා තාසං කිඤ්චි කාතුං අසක්කුණිත්වා ''සමණස්ස ගොතමස්සෙව කත්තබ්බං කරිස්සාමී''ති නාගරානං ලඤ්ජං දත්වා ''සමණං ගොතමං අන්තොනගරං පවිසිත්වා චරන්තං දාසකම්මකරපොරිසෙහි සද්ධිං අක්කොසෙත්වා පරිභාසෙත්වා පලාපෙථා''ති ආණාපෙසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකා තීසු රතනෙසු අප්පසන්නා අන්තොනගරං පවිට්ඨං සත්ථාරං අනුබන්ධිත්වා ''චොරොසි බාලොසි මූළ්හොසි ථෙනොසි ඔට්ඨොසි ගොණොසි ගද්‍රභොසි නෙරයිකොසි තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඞ්ඛා''ති දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති. තං සුත්වා ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං එතදවොච – ''භන්තෙ, ඉමෙ නාගරා අම්හෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමා''ති. ''කුහිං, ආනන්දා''ති? ''අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පරිභාසන්තෙසු පුන කත්ථ ගමිස්සාමානන්දා''ති. ''තතොපි අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පරිභාසන්තෙසු කුහිං ගමිස්සාමානන්දා''ති. ''තතොපි අඤ්ඤං නගරං, භන්තෙ''ති. ''ආනන්ද, න එවං කාතුං වට්ටති, යත්ථ අධිකරණං උප්පන්නං, තත්ථෙව තස්මිං වූපසන්තෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං වට්ටති, කෙ පන තෙ, ආනන්ද, අක්කොසන්තී''ති. ''භන්තෙ, දාසකම්මකරෙ උපාදාය සබ්බෙ අක්කොසන්තී''ති. ''අහං, ආනන්ද, සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිසදිසො. සඞ්ගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිනො හි චතූහි දිසාහි ආගතෙ සරෙ සහිතුං භාරො, තථෙව බහූහි දුස්සීලෙහි කථිතකථානං සහනං නාම මය්හං භාරො''ති වත්වා අත්තානං ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

320.

''අහං නාගොව සඞ්ගාමෙ, චාපතො පතිතං සරං;
අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, දුස්සීලො හි බහුජ්ජනො.

321.

''දන්තං නයන්ති සමිතිං, දන්තං රාජාභිරූහති;
දන්තො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු, යොතිවාක්‍යං තිතික්ඛති.

322.

''වරමස්සතරා දන්තා, ආජානීයා ච සින්ධවා;
කුඤ්ජරා ච මහානාගා, අත්තදන්තො තතො වර''න්ති.

පටුන

තත්ථ **නාගොවාති** හත්ථී විය. **චාපතො පතිතන්ති** ධනුතො මුත්තං. **අතිවාක්‍යන්ති** අට්ඨඅනරියවොහාරවසෙන පවත්තං වීතික්කමවචනං. **තිතික්ඛිස්සන්ති** යථා සඞ්ගාමාවචරො සුදන්තො මහානාගො ඛමො සත්තිපහාරාදීනි චාපතො මුච්චිත්වා අත්තනි පතිතෙ සරෙ අවිහඤ්ඤමානො තිතික්ඛති, එවමෙව එවරූපං අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, සහිස්සාමීති අත්ථො. **දුස්සීලො හීති** අයඤ්හි ලොකියමහාජනො බහුදුස්සීලො අත්තනො අත්තනො රුචිවසෙන වාචං නිච්ඡාරෙත්වා ඝට්ටෙන්තො චරති, තත්ථ අධිවාසනං අජ්ඣුපෙක්ඛනමෙව මම භාරො. **සමිතින්ති** උය්‍යානකීළමණ්ඩලාදීසු මහාජනමජ්ඣං ගච්ඡන්තා දන්තමෙව ගොණජාතිං වා අස්සජාතිං වා යානෙ යොජෙත්වා නයන්ති. **රාජාති** තථාරූපෙහෙව වාහනෙහි ගච්ඡන්තො රාජාපි දන්තමෙව අභිරුහති. **මනුස්සෙසූති** මනුස්සෙසුපි චතූහි අරියමග්ගෙහි දන්තො නිබ්බිසෙවනොව සෙට්ඨො. **යොතිවාක්‍යන්ති** යො එවරූපං අතික්කමවචනං පුනප්පුනං වුච්චමානම්පි තිතික්ඛති න පටිප්ඵරති න විහඤ්ඤති, එවරූපො දන්තො සෙට්ඨොති අත්ථො.

අස්සතරාති වළවාය ගද්‍රභෙන ජාතා. **ආජානීයාති** යං අස්සදම්මසාරථී කාරණං කාරෙති, තස්ස ඛිප්පං ජානනසමත්ථා. **සින්ධවාති** සින්ධවරට්ඨෙ ජාතා අස්සා. **මහානාගාති** කුඤ්ජරසඞ්ඛාතා මහාහත්ථිනො. **අත්තදන්තොති** එතෙ අස්සතරා ච සින්ධවා ච කුඤ්ජරා ච දන්තාව වරං, න අදන්තා. යො පන චතූහි අරියමග්ගෙහි අත්තනො දන්තතාය අත්තදන්තො නිබ්බිසෙවනො, අයං තතොපි වරං, සබ්බෙහිපි එතෙහි උත්තරිතරොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා වීථිසිඞ්ඝාටකාදීසු ඨත්වා අක්කොසන්තො පරිභාසන්තො සබ්බොපි සො මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණීති.

අත්තදන්තවත්ථු පඨමං.

2. හත්ථාචරියපුබ්බකභික්ඛුවත්ථු

න හි එතෙහීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං හත්ථාචරියපුබ්බකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසං අචිරවතීනදීතීරෙ හත්ථිදමකං ''එකං හත්ථිං දමෙස්සාමී''ති අත්තනා ඉච්ඡිතං කාරණං සික්ඛාපෙතුං අසක්කොන්තං දිස්වා සමීපෙ ඨිතෙ භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ආහ – ''ආවුසො, සචෙ අයං හත්ථාචරියො ඉමං හත්ථිං අසුකට්ඨානෙ නාම විජ්ඣෙය්‍ය, ඛිප්පමෙව ඉමං කාරණං සික්ඛාපෙය්‍යා''ති. සො තස්ස කථං සුත්වා තථා කත්වා තං හත්ථිං සුදන්තං දමෙසි. තෙ භික්ඛූ තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං භික්ඛුං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර තයා එවං වුත්ත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''සච්චං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ විගරහිත්වා ''කිං තෙ, මොඝපුරිස,

හත්ථියානෙන වා අස්සෙන වා දන්තෙන. න හි එතෙහි යානෙහි අගතපුබ්බං ඨානං ගන්තුං සමත්ථා නාම අත්ථි, අත්තනා පන සුදන්තෙන සක්කා අගතපුබ්බං ඨානං ගන්තුං, තස්මා අත්තානමෙව දමෙහි, කිං තෙ එතෙසං දමනෙනා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

323.

''න හි එතෙහි යානෙහි, ගච්ඡෙය්‍ය අගතං දිසං;
යථාත්තනා සුදන්තෙන, දන්තො දන්තෙන ගච්ඡතී''ති.

තස්සත්ථො – යානි තානි හත්ථියානාදීනි යානානි, න හි එතෙහි යානෙහි කොචි පුග්ගලො සුපිනන්තෙනපි අගතපුබ්බත්තා ''අගත''න්ති සඞ්ඛාතං නිබ්බානදිසං තථා ගච්ඡෙය්‍ය, යථා පුබ්බභාගෙ ඉන්ද්‍රියදමෙන අපරභාගෙ අරියමග්ගභාවනාය සුදන්තෙන දන්තො නිබ්බිසෙවනො සප්පඤ්ඤො පුග්ගලො තං අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡති, දන්තභූමිං පාපුණාති. තස්මා අත්තදමනමෙව තතො වරන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

හත්ථාචරියපුබ්බකභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණපුත්තවත්ථු

ධනපාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො අඤ්ඤතරස්ස පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො බ්‍රාහ්මණො අට්ඨසතසහස්සවිභවො වයප්පත්තානං චතුන්නං පුත්තානං ආවාහං කත්වා චත්තාරි සතසහස්සානි අදාසි. අථස්ස බ්‍රාහ්මණියා කාලකතාය පුත්තා සම්මන්තයිංසු – ''සචෙ අයං අඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණිං ආනෙස්සති, තස්සා කුච්ඡියං නිබ්බත්තානං වසෙන කුලසන්තකං භිජ්ජිස්සති, හන්ද නං මයං සඞ්ගණ්හිස්සාමා''ති තෙ තං පණීතෙහි ඝාසච්ඡාදනාදීහි උපට්ඨහන්තා හත්ථපාදසම්බාහනාදීනි කරොන්තා උපට්ඨහිත්වා එකදිවසමස්ස දිවා නිද්දායිත්වා වුට්ඨිතස්ස හත්ථපාදෙ සම්බාහන්තා පාටියෙක්කං ඝරාවාසෙ ආදීනවං වත්වා ''මයං තුම්හෙ ඉමිනා නීහාරෙන යාවජීවං උපට්ඨහිස්සාම, සෙසධනම්පි නො දෙථා''ති යාචිංසු. බ්‍රාහ්මණො පුන එකෙකස්ස සතසහස්සං දත්වා අත්තනො නිවත්ථපාරුපනමත්තං ඨපෙත්වා සබ්බං උපභොගපරිභොගං චත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා නිය්‍යාදෙසි. තං ජෙට්ඨපුත්තො කතිපාහං උපට්ඨහි. අථ නං එකදිවසං න්හත්වා ආගච්ඡන්තං ද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා සුණ්හා එවමාහ – ''කිං තයා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සතං වා සහස්සං වා අතිරෙකං දින්නං අත්ථි, නනු සබ්බෙසං ද්වෙ ද්වෙ සතසහස්සානි දින්නානි, කිං සෙසපුත්තානං ඝරස්ස මග්ගං න ජානාසී''ති. සොපි ''නස්ස වසලී''ති කුජ්ඣිත්වා අඤ්ඤස්ස ඝරං අගමාසි. තතොපි කතිපාහච්චයෙන ඉමිනාව උපායෙන

පලාපිතො අඤ්ඤස්සාති එවං එකසරම්පි පවෙසනං අලභමානො පණ්ඩරඞ්ගපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා භික්ඛාය චරන්තො කාලානමච්චයෙන ජරාජිණ්ණො දුබ්භොජනදුක්ඛසෙය්‍යාහි මිලාතසරීරො භික්ඛාය චරන්තො ආගම්ම පිට්ඨිපාසාණෙ නිපන්නො නිද්දං ඔක්කමිත්වා උට්ඨාය නිසින්නො අත්තානං ඔලොකෙත්වා පුත්තෙසු අත්තනො පතිට්ඨං අපස්සන්තො චින්තෙසි – ''සමණො කිර ගොතමො අබ්භාකුටිකො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො පටිසන්ථාරකුසලො, සක්කා සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිත්වා පටිසන්ථාරං ලභිතු''න්ති. සො නිවාසනපාරුපනං සණ්ඨාපෙත්වා භික්ඛභාජනං ගහෙත්වා දණ්ඩමාදාය භගවතො සන්තිකං අගමාසි. වුත්තම්පි චෙතං (සං. නි. 1.200) –

අථ ඛො අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො ලූඛො ලූඛපාවුරණො යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා එකමන්තං නිසින්නෙන තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා එතදවොච – ''කින්නු ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ලූඛො ලූඛපාවුරණො''ති. ඉධ මෙ, භො ගොතම, චත්තාරො පුත්තා, තෙ මං දාරෙහි සංපුච්ඡ ඝරා නික්ඛාමෙන්තීති. තෙන හි ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ඉමා ගාථායො පරියාපුණිත්වා සභායං මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ පුත්තෙසු ච සන්නිසින්නෙසු භාසස්සු –

''යෙහි ජාතෙහි නන්දිස්සං, යෙසඤ්ච භවමිච්ඡිසං;
තෙ මං දාරෙහි සංපුච්ඡ, සාව වාරෙන්ති සූකරං.

''අසන්තා කිර මං ජම්මා, තාත තාතාති භාසරෙ;
රක්ඛසා පුත්තරූපෙන, තෙ ජහන්ති වයොගතං.

''අස්සොව ජිණ්ණො නිබ්භොගො, ඛාදනා අපනීයති;
බාලකානං පිතා ථෙරො, පරාගාරෙසු භික්ඛති.

''දණ්ඩොව කිර මෙ සෙය්‍යො, යඤ්චෙ පුත්තා අනස්සවා;
චණ්ඩම්පි ගොණං වාරෙති, අථො චණ්ඩම්පි කුක්කුරං.

''අන්ධකාරෙ පුරෙ හොති, ගම්භීරෙ ගාධමෙධති;
දණ්ඩස්ස ආනුභාවෙන, ඛලිත්වා පතිතිට්ඨතී''ති. (සං. නි. 1.200);

සො භගවතො සන්තිකෙ තා ගාථායො උග්ගණ්හිත්වා තථාරූපෙ බ්‍රාහ්මණානං සමාගමදිවසෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙසු පුත්තෙසු තං සභං ඔගාහිත්වා බ්‍රාහ්මණානං මජ්ඣෙ මහාරහෙසු ආසනෙසු නිසින්නෙසු ''අයං මෙ කාලො''ති සභාය මජ්ඣෙ පවිසිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා ''අහං, භො, තුම්හාකං ගාථායො භාසිතුකාමො, සුණිස්සථා''ති වත්වා ''භාසස්සු, බ්‍රාහ්මණ, සුණොමා''ති වුත්තෙ ඨිතකොව අභාසි. තෙන ච සමයෙන මනුස්සානං වත්තං හොති ''යො මාතාපිතූනං සන්තකං ඛාදන්තො

මාතාපිතරො න පොසෙති, සො මාරෙතබ්බො''ති. තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පිතු පාදෙසු පතිත්වා ''ජීවිතං නො, තාත, දෙථා''ති යාචිංසු. සො පිතු හදයමුදුතාය ''මා මෙ, භො, පුත්තකෙ විනාසයිත්ථ, පොසෙස්සන්ති ම''න්ති ආහ. අථස්ස පුත්තෙ මනුස්සා ආහංසු – ''සචෙ, භො, අජ්ජ පට්ඨාය පිතරං න සම්මා පටිජග්ගිස්සථ, ඝාතෙස්සාම වො''ති. තෙ භීතා පිතරං පීඨෙ නිසීදාපෙත්වා සයං උක්ඛිපිත්වා ගෙහං නෙත්වා සරීරං තෙලෙන අබ්භඤ්ජිත්වා උබ්බට්ටෙත්වා ගන්ධචුණ්ණාදීහි න්හාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණියො පක්කොසාපෙත්වා ''අජ්ජ පට්ඨාය අම්හාකං පිතරං සම්මා පටිජග්ගථ, සචෙ තුම්හෙ පමාදං ආපජ්ජිස්සථ, නිග්ගණ්හිස්සාම වො''ති වත්වා පණීතභොජනං භොජෙසුං.

බ්‍රාහ්මණො සුභොජනඤ්ච සුඛසෙය්‍යඤ්ච ආගම්ම කතිපාහච්චයෙන සඤ්ජාතබලො පීණින්ද්‍රියො අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා ''අයං මෙ සම්පත්ති සමණං ගොතමං නිස්සාය ලද්ධා''ති පණ්ණාකාරත්ථාය එකං දුස්සයුගං ආදාය භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො එකමන්තං නිසින්නො තං දුස්සයුගං භගවතො පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ''මයං, භො ගොතම, බ්‍රාහ්මණා නාම ආචරියස්ස ආචරියධනං පරියෙසාම, පටිග්ගණ්හාතු මෙ භවං ගොතමො ආචරියො ආචරියධන''න්ති ආහ. භගවා තස්ස අනුකම්පාය තං පටිග්ගහෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සරණෙසු පතිට්ඨාය එවමාහ – ''භො ගොතම, මය්හං පුත්තෙහි චත්තාරි ධුවභත්තානි දින්නානි, තතො අහං ද්වෙ තුම්හාකං දම්මී''ති. අථ නං සත්ථා ''කල්‍යාණං, බ්‍රාහ්මණ, මයං පන රුච්චනට්ඨානමෙව ගමිස්සාමා''ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. බ්‍රාහ්මණො ඝරං ගන්ත්වා පුත්තෙ ආහ – ''තාතා, සමණො ගොතමො මය්හං සහායො, තස්ස මෙ ද්වෙ ධුවභත්තානි දින්නානි, තුම්හෙ තස්මිං සම්පත්තෙ මා පමජ්ජිත්ථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිංසු.

සත්ථා පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය චරන්තො ජෙට්ඨපුත්තස්ස ඝරද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථාරං දිස්වා පත්තමාදාය ඝරං පවෙසෙත්වා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතභොජනමදාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ ඉතරස්ස ඉතරස්සාති පටිපාටියා සබ්බෙසං ඝරානි අගමාසි. සබ්බෙ තෙ තථෙව සක්කාරං අකංසු. එකදිවසං ජෙට්ඨපුත්තො මඞ්ගලෙ පච්චුපට්ඨිතෙ පිතරං ආහ – ''තාත, කස්ස මඞ්ගලං දෙමා''ති? ''නාහං අඤ්ඤෙ ජානාමි, සමණො ගොතමො මය්හං සහායො''ති. ''තෙන හි තං ස්වාතනාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිමන්තෙථා''ති. බ්‍රාහ්මණො තථා අකාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ සපරිවාරො තස්ස ගෙහං අගමාසි. සො හරිතුපලිත්තෙ සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙ ගෙහෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා අප්පොදකමධුපායසෙන චෙව පණීතෙන ඛාදනීයෙන ච පරිවිසි. අන්තරාභත්තස්මිංයෙව බ්‍රාහ්මණස්ස චත්තාරො පුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා ආහංසු – ''භො ගොතම, මයං අම්හාකං පිතරං පටිජග්ගාම න පමජ්ජාම, පස්සථිමස්ස අත්තභාව''න්ති.

සත්ථා "කල්‍යාණං වො කතං, මාතාපිතුපොසනං නාම පොරාණකපණ්ඩිතානං ආචිණ්ණමෙවා"ති වත්වා "තස්ස නාගස්ස විප්පවාසෙන, විරූළ්හා සල්ලකී ච කුටජා චා"ති ඉමං එකාදසනිපාතෙ **මාතුපොසකනාගරාජජාතකං** (චරියා. 2.1 ආදයො; ජා. 1.11.1 ආදයො) විත්ථාරෙන කථෙත්වා ඉමං ගාථං අභාසි –

324.

"ධනපාලො නාම කුඤ්ජරො,
කටුකභෙදනො දුන්නිවාරයො;
බද්ධො කබළං න භුඤ්ජති,
සුමරති නාගවනස්ස කුඤ්ජරො"ති.

තත්ථ **ධනපාලො නාමා**ති තදා කාසිකරඤ්ඤා හත්ථාචරියං පෙසෙත්වා රමණීයෙ නාගවනෙ ගාහාපිතස්ස හත්ථිනො එතං නාමං. **කටුකභෙදනො**ති තිබ්බමදො. හත්ථීනඤ්හි මදකාලෙ කණ්ණචූළිකා පභිජ්ජන්ති, පකතියාපි හත්ථිනො තස්මිං කාලෙ අඞ්කුසෙ වා කුන්තතොමරෙ වා න ගණෙන්ති, චණ්ඩා භවන්ති. සො පන අතිචණ්ඩොයෙව. තෙන වුත්තං – **කටුකභෙදනො දුන්නිවාරයො**ති. **බද්ධො කබළං න භුඤ්ජතී**ති සො බද්ධො හත්ථිසාලං පන නෙත්වා විචිත්‍රසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා කතගන්ධපරිභණ්ඩාය උපරි බද්ධවිචිත්‍රවිතානාය භූමියා ඨපිතො රඤ්ඤා රාජාරහෙන නානග්ගරසෙන භොජනෙන උපට්ඨාපිතොපි කිඤ්චි භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡි, තමත්ථං සන්ධාය "බද්ධො කබළං න භුඤ්ජතී"ති වුත්තං. **සුමරති නාගවනස්සා**ති සො රමණීයං මෙ වසනට්ඨානන්ති නාගවනං සරති. "මාතා පන මෙ අරඤ්ඤෙ පුත්තවියොගෙන දුක්ඛප්පත්තා අහොසි, මාතාපිතුඋපට්ඨානධම්මො න මෙ පූරති, කිං මෙ ඉමිනා භොජනෙනා"ති ධම්මිකං මාතාපිතුඋපට්ඨානධම්මමෙව සරි. තං පන යස්මා තස්මිං නාගවනෙයෙව ඨිතො සක්කා පූරෙතුං, තෙන වුත්තං – **සුමරති නාගවනස්ස කුඤ්ජරො**ති. සත්ථරි ඉමං අත්තනො පුබ්බචරියං ආනෙත්වා කථෙන්තෙ කථෙන්තෙයෙව සබ්බෙපි තෙ අස්සුධාරා පවත්තෙත්වා මුදුහදයා ඔහිතසොතා හවිංසු. අථ නෙසං භගවා සප්පායං විදිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ සද්ධිං පුත්තෙහි චෙව සුණිසාහි ච බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණපුත්තවත්ථු තතියං.

4. පසෙනදිකොසලවත්ථු

මිද්ධී යදා හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො රාජානං පසෙනදිකොසලං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනං තදුපියෙන සූපබ්‍යඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. සො එකදිවසං භුත්තපාතරාසො භත්තසම්මදං අවිනොදෙත්වාව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්තති, නිද්දාය අභිභූයමානොපි උජුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වාව ආගතොසී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං හොතී’’ති. අථ නං සත්ථා, ‘‘මහාරාජ, අතිබහුභොජනං එවං දුක්ඛං හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

325.

‘‘මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො’’ති.

තත්ථ **මිද්ධීති** ථිනමිද්ධාභිභූතො. **මහග්ඝසො චාති** මහාභොජනො ආහරහත්ථකඅලංසාටකතත්‍රවට්ටකකාකමාසකභුත්තවමිතකානං අඤ්ඤතරො විය. **නිවාපපුට්ඨොති** කුණ්ඩකාදිනා සූකරභත්තෙන පුට්ඨො. ඝරසූකරො හි දහරකාලතො පට්ඨාය පොසියමානො ථූලසරීරකාලෙ ගෙහා බහි නික්ඛමිතුං අලභන්තො හෙට්ඨාමඤ්චාදීසු සම්පරිවත්තිත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො සයතෙව. ඉදං වුත්තං හොති – යදා පුරිසො මිද්ධී ච හොති මහග්ඝසො ච, නිවාපපුට්ඨො මහාවරාහො විය ච අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන යාපෙතුං අසක්කොන්තො නිද්දායනසීලො සම්පරිවත්තසායී, තදා සො ‘‘අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා’’ති තීණි ලක්ඛණානි මනසිකාතුං න සක්කොති. තෙසං අමනසිකාරා මන්දපඤ්ඤො පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති, ගබ්භවාසතො න පරිමුච්චතීති. දෙසනාවසානෙ සත්ථා රඤ්ඤො උපකාරවසෙන –

‘‘මනුජස්ස සදා සතීමතො, මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා, සණිකං ජීරති ආයු පාලය’’න්ති. (සං. නි. 1.124);

ඉමං ගාථං වත්වා උත්තරමාණවං උග්ගණ්හාපෙත්වා ‘‘ඉමං ගාථං රඤ්ඤො භොජනවෙලාය පවෙදෙය්‍යාසි, ඉමිනා උපායෙන භොජනං පරිහාපෙය්‍යාසී’’ති උපායං ආචික්ඛි, සො තථා අකාසි. රාජා අපරෙන සමයෙන නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨිතො සුසල්ලහුකසරීරො සුඛප්පත්තො සත්ථරි උප්පන්නවිස්සාසො සත්තාහං අසදිසදානං පවත්තෙසි. දානානුමොදනාය මහාජනො මහන්තං විසෙසං පාපුණීති.

පසෙනදිකොසලවත්ථු චතුත්ථං.

5. සානුසාමණෙරවත්ථු

ඉදං පුරෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සානුං නාම සාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකිස්සා උපාසිකාය එකපුත්තකො අහොසි. අථ නං සා දහරකාලෙයෙව පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සීලවා අහොසි වත්තසම්පන්නො, ආචරියුපජ්ඣායආගන්තුකානං වත්තං කතමෙව හොති. මාසස්ස අට්ඨමෙ දිවසෙ පාතොව උට්ඨාය උදකමාළකෙ උදකං උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මස්සවනග්ගං සම්මජ්ජිත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා දීපං ජාලෙත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මස්සවනං සොසෙති. භික්ඛූ තස්ස ථාමං ඤත්වා ''සරභඤ්ඤං භණ සාමණෙරා''ති අජ්ඣෙසන්ති. සො ''මය්හං හදයවාතො රුජති, කායො වා බාධතී''ති කිඤ්චි පච්චාහාරං අකත්වා ධම්මාසනං අභිරුහිත්වා ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය සරභඤ්ඤං වත්වා ඔතරන්තො ''මය්හං මාතාපිතූනං ඉමස්මිං සරභඤ්ඤෙ පත්තිං දම්මී''ති වදති. තස්ස මනුස්සා මාතාපිතරො පත්තියා දින්නභාවං න ජානන්ති. අනන්තරත්තභාවෙ පනස්ස මාතා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්තා, සා දෙවතාහි සද්ධිං ආගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා ''සාමණෙරෙන දින්නපත්තිං අනුමොදාමි, තාතා''ති වදති. ''සීලසම්පන්නො ච නාම භික්ඛු සදෙවකස්ස ලොකස්ස පියො හොතී''ති තස්මිං සාමණෙරෙ දෙවතා සලජ්ජා සගාරවා මහාබ්‍රහ්මානං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ච නං මඤ්ඤන්ති. සාමණෙරෙ ගාරවෙන තඤ්ච යක්ඛිනිං ගරුකං කත්වා පස්සන්ති. තා ධම්මස්සවනයක්ඛසමාගමාදීසු ''සානුමාතා සානුමාතා''ති යක්ඛිනියා අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩං දෙන්ති. මහෙසක්ඛාපි යක්ඛා තං දිස්වා මග්ගා ඔක්කමන්ති, ආසනා වුට්ඨහන්ති.

අථ ඛො සාමණෙරො වුඩ්ඪිමන්වාය පරිපක්කින්ද්‍රියො අනභිරතියා පීළිතො අනභිරතිං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො පරූළ්හකෙසනඛො කිලිට්ඨනිවාසනපාරුපනො කස්සචි අනාරොචෙත්වා පත්තචීවරමාදාය එකකොව මාතුඝරං අගමාසි. උපාසිකා පුත්තං දිස්වා වන්දිත්වා ආහ – ''කිං, තාත, ත්වං පුබ්බෙ ආචරියුපජ්ඣායෙහි වා දහරසාමණෙරෙහි වා සද්ධිං ඉධාගච්ඡසි, කස්මා එකකොව අජ්ජ ආගතොසී''ති? සො උක්කණ්ඨිතභාවං ආරොචෙසි. සා උපාසිකා නානප්පකාරෙන ඝරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුත්තං ඔවදමානාපි සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තී ''අප්පෙව නාම අත්තනො ධම්මතායපි සල්ලක්ඛෙය්‍යා''ති අනුයොජෙත්වා ''තිට්ඨ, තාත, යාව තෙ යාගුභත්තං සම්පාදෙමි, යාගුං පිවිත්වා කතභත්තකිච්චස්ස තෙ මනාපානි වත්ථානි නීහරිත්වා දස්සාමී''ති වත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි සාමණෙරො. උපාසිකා මුහුත්තෙනෙව යාගුඛජ්ජකං සම්පාදෙත්වා අදාසි. අථ ''භත්තං සම්පාදෙස්සාමී''ති අවිදූරෙ නිසින්නා තණ්ඩුලෙ ධොවති. තස්මිං සමයෙ සා යක්ඛිනී ''කහං නු ඛො සාමණෙරො, කච්චි භික්ඛාහාරං ලභති, නො''ති ආවජ්ජමානා තස්ස විබ්භමිතුකාමතාය නිසින්නභාවං ඤත්වා

‘‘සාමණෙරො මෙ මහෙසක්ඛානං දෙවතානං අන්තරෙ ලජ්ජං උප්පාදෙය්‍ය, ගච්ඡාමිස්ස විබ්භමනෙ අන්තරායං කරිස්සාමී’’ති ආගන්ත්වා තස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙත්වා ඛෙළෙන පග්ඝරන්තෙන භූමියං නිපති. උපාසිකා පුත්තස්ස තං විප්පකාරං දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පුත්තං ආලිඞ්ගෙත්වා ඌරූසු නිපජ්ජාපෙසි. සකලගාමවාසිනො ආගන්ත්වා බලිකම්මාදීනි කරිංසු. උපාසිකා පන පරිදෙවමානා ඉමා ගාථා අභාසි –

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

‘‘උපොසථං උපවසන්ති, බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති යෙ;
න තෙහි යක්ඛා කීළන්ති, ඉති මෙ අරහතං සුතං;
සා දානි අජ්ජ පස්සාමි, යක්ඛා කීළන්ති සානුනා’’ති. (සං. නි. 1.239);

උපාසිකාය වචනං සුත්වා –

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ච පක්ඛස්ස අට්ඨමී;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඞ්ගසුසමාගතං.

‘‘උපොසථං උපවසන්ති, බ්‍රහ්මචරියං චරන්ති යෙ;
න තෙහි යක්ඛා කීළන්ති, සාහු තෙ අරහතං සුත’’න්ති. (සං. නි. 1.239) –

වත්වා ආහ –

‘‘සානුං පබුද්ධං වජ්ජාසි, යක්ඛානං වචනං ඉදං;
මාකාසි පාපකං කම්මං, ආවි වා යදි වා රහො.

‘‘සචෙ ච පාපකං කම්මං, කරිස්සසි කරොසි වා;
න තෙ දුක්ඛා පමුත්‍යත්ථි, උප්පච්චාපි පලායතො’’ති. (සං. නි. 1.239);

එවං පාපකං කම්මං කත්වා සකුණස්ස විය උප්පතිත්වා පලායතොපි තෙ මොක්ඛො නත්ථීති වත්වා සා යක්ඛිනී සාමණෙරං මුඤ්චි. සො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා මාතරං කෙසෙ විකිරිය අස්සසන්තිං පස්සසන්තිං රොදමානං සකලගාමවාසිනො ච සන්නිපතිතෙ දිස්වා අත්තනො යක්ඛෙන ගහිතභාවං අජානන්තො ‘‘අහං පුබ්බෙ පීඨෙ නිසින්නො, මාතා මෙ අවිදූරෙ නිසීදිත්වා තණ්ඩුලෙ ධොවි, ඉදානි පනම්හි භූමියං නිපන්නො, කිං නු ඛො එත’’න්ති නිපන්නකොව මාතරං ආහ –

‘‘මතං වා අම්ම රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;

ජීවන්තං අම්ම පස්සන්තී, කස්මා මං අම්ම රොදසී''ති. (ථෙරගා. 44; සං. නි. 1.239);

අථස්ස මාතා වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ පහාය පබ්බජිතස්ස පුන විබ්භමනත්ථං ආගමනෙ ආදීනවං දස්සෙන්තී ආහ –

''මතං වා පුත්ත රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
යො ච කාමෙ චජිත්වාන, පුනරාගච්ඡතෙ ඉධ;
තං වාපි පුත්ත රොදන්ති, පුන ජීවං මතො හි සො''ති. (සං. නි. 1.239);

එවඤ්ච පන වත්වා ඝරාවාසං කුක්කුළසදිසඤ්චෙව නරකසදිසඤ්ච කත්වා ඝරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙන්තී පුන ආහ –

''කුක්කුළා උබ්භතො තාත, කුක්කුළං පතිතුමිච්ඡසි;
නරකා උබ්භතො තාත, නරකං පතිතුමිච්ඡසී''ති. (සං. නි. 1.239);

අථ නං, ''පුත්ත, භද්දං තව හොතු, මයා පන 'අයං නො පුත්තකො ඩය්හමානො'ති ගෙහා භණ්ඩං විය නීහරිත්වා බුද්ධසාසනෙ පබ්බාජිතො, ඝරාවාසෙ පුන ඩය්හිතුං ඉච්ඡසි. අභිධාවථ පරිත්තායථ නොති ඉමමත්ථං කස්ස උජ්ඣාපයාම කං නිජ්ඣාපයාමා''ති දීපෙතුං ඉමං ගාථමාහ –

''අභිධාවථ භද්දන්තෙ, කස්ස උජ්ඣාපයාමසෙ;
ආදිත්තා නීහතං භණ්ඩං, පුන ඩය්හිතුමිච්ඡසී''ති. (සං. නි. 1.239);

සො මාතරි කථෙන්තියා කථෙන්තියා සල්ලක්ඛෙත්වා ''නත්ථි මය්හං ගිහිභාවෙන අත්ථො''ති ආහ. අථස්ස මාතා ''සාධු, තාතා''ති තුට්ඨා පණීතභොජනං භොජෙත්වා ''කතිවස්සොසි, තාතා''ති පුච්ඡිත්වා පරිපුණ්ණවස්සභාවං ඤත්වා තිචීවරං පටියාදෙසි. සො පරිපුණ්ණපත්තචීවරො උපසම්පදං ලභි. අථස්ස අචිරූපසම්පන්නස්ස සත්ථා චිත්තනිග්ගහෙ උස්සාහං ජනෙන්තො ''චිත්තං නාමෙතං නානාරම්මණෙසු දීඝරත්තං චාරිකං චරන්තං අනිග්ගණ්හන්තස්ස සොත්ථිභාවො නාම නත්ථි, තස්මා අඞ්කුසෙන මත්තහත්ථිනො විය චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනෙ යොගො කරණීයො''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

326.

''ඉදං පුරෙ චිත්තමචාරි චාරිකං,
යෙනිච්ඡකං යත්ථකාමං යථාසුඛං;
තදජ්ජහං නිග්ගහෙස්සාමි යොනිසො,
හත්ථිප්පභින්නං විය අඞ්කුසග්ගහො''ති.

තස්සත්ථො – ඉදං චිත්තං නාම ඉතො පුබ්බෙ රූපාදීසු ච ආරම්මණෙසු රාගාදීනං යෙන කාරණෙන ඉච්ඡති, යත්ථෙවස්ස කාමො උප්පජ්ජති, තස්ස වසෙන යත්ථ කාමං යථාරුචි චරන්තස්ස සුඛං හොති, තථෙව විචරණතො යථාසුඛං දීඝරත්තං චාරිකං චරි, තං අජ්ජ අහං පභින්නං මත්තහත්ථිං හත්ථාචරියසඞ්ඛාතො ඡෙකො අඞ්කුසග්ගහො අඞ්කුසෙන විය යොනිසොමනසිකාරෙන නිග්ගහෙස්සාමි, නාස්ස වීතික්කමිතුං දස්සාමීති.

දෙසනාවසානෙ සානුනා සද්ධිං ධම්මස්සවනාය උපසඞ්කමන්තානං බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සොපායස්මා තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා මහාධම්මකථිකො හුත්වා වීසවස්සසතං ඨත්වා සකලජම්බුදීපං සඞ්ඛොභෙත්වා පරිනිබ්බායීති.

සානුසාමණෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. පාවෙය්‍යකහත්ථිවත්ථු

අප්පමාදරතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොසලරඤ්ඤො පාවෙය්‍යකං නාම හත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර හත්ථී තරුණකාලෙ මහාබලො හුත්වා අපරෙන සමයෙන ජරාවාතවෙගබ්භාහතො හුත්වා එකං මහන්තං සරං ඔරුය්හ කලලෙ ලග්ගිත්වා උත්තරිතුං නාසක්ඛි. මහාජනො තං දිස්වා ‘‘එවරූපොපි නාම හත්ථී ඉමං දුබ්බලභාවං පත්තො’’ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා හත්ථාචරියං ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡ, ආචරිය, තං හත්ථිං කලලතො උද්ධරාහී’’ති. සො ගන්ත්වා තස්මිං ඨානෙ සඞ්ගාමසීසං දස්සෙත්වා සඞ්ගාමභෙරිං ආකොටාපෙසි. මානජාතිකො හත්ථී වෙගෙනුට්ඨාය ථලෙ පතිට්ඨහි. භික්ඛූ තං කාරණං දිස්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘තෙන, භික්ඛවෙ, හත්ථිනා පකතිපඞ්කදුග්ගතො අත්තා උද්ධටො, තුම්හෙ පන කිලෙසදුග්ගෙ පක්ඛන්දා. තස්මා යොනිසො පදහිත්වා තුම්හෙපි තතො අත්තානං උද්ධරථා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

327.

‘‘අප්පමාදරතා හොථ, සචිත්තමනුරක්ඛථ;
දුග්ගා උද්ධරථත්තානං, පඞ්කෙ සන්නොව කුඤ්ජරො’’ති.

තත්ථ **අප්පමාදරතාති** සතියා අවිප්පවාසෙ අභිරතා හොථ. **සචිත්තන්ති** රූපාදීසු ආරම්මණෙසු අත්තනො චිත්තං යථා වීතික්කමං න කරොති, එවං රක්ඛථ. **දුග්ගාති** යථා සො පඞ්කෙ සන්නො කුඤ්ජරො හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච වායාමං කත්වා පඞ්කදුග්ගතො අත්තානං උද්ධරිත්වා ථලෙ පතිට්ඨිතො, එවං තුම්හෙපි කිලෙසදුග්ගතො අත්තානං උද්ධරථ, නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨාපෙථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පාවෙය්‍යකහත්ථිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

සචෙ ලභෙථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පාලිලෙය්‍යකං නිස්සාය රක්ඛිතවනසණ්ඩෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු යමකවග්ගෙ ''පරෙ ච න විජානන්තී''ති ගාථාවණ්ණනාය ආගතමෙව. වුත්තඤ්හෙතං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.5 කොසම්බකවත්ථු) –

තථාගතස්ස තත්ථ හත්ථිනාගෙන උපට්ඨීයමානස්ස වසනභාවො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. සාවත්ථිනගරතො ''අනාථපිණ්ඩිකො විසාඛා මහාඋපාසිකා''ති එවමාදීනි මහාකුලානි ආනන්දත්ථෙරස්ස සාසනං පහිණිංසු ''සත්ථාරං නො, භන්තෙ, දස්සෙථා''ති. දිසාවාසිනොපි පඤ්චසතා භික්ඛූ වුට්ඨවස්සා ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ''චිරස්සුතා නො, ආවුසො ආනන්ද, භගවතො සම්මුඛා ධම්මී කථා, සාධු මයං, ආවුසො ආනන්ද, ලභෙය්‍යාම භගවතො සම්මුඛා ධම්මිං කථං සවනායා''ති යාචිංසු. ථෙරො තෙ භික්ඛූ ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා ''තෙමාසං එකවිහාරිනො තථාගතස්ස සන්තිකං එත්තකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං උපසඞ්කමනං අයුත්ත''න්ති චින්තෙත්වා තෙ භික්ඛූ බහි ඨපෙත්වා එකකොව සත්ථාරං උපසඞ්කමි. පාලිලෙය්‍යකො තං දිස්වා දණ්ඩමාදාය පක්ඛන්දි. තං සත්ථා ඔලොකෙත්වා ''අපෙහි, අපෙහි, පාලිලෙය්‍යක, මා වාරයි, බුද්ධුපට්ඨාකො එසො''ති ආහ. සො තත්ථෙව දණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තචීවරපටිග්ගහණං ආපුච්ඡි. ථෙරො නාදාසි. නාගො ''සචෙ උග්ගහිතවත්තො භවිස්සති, සත්ථු නිසීදනපාසාණඵලකෙ අත්තනො පරික්ඛාරං න ඨපෙස්සතී''ති චින්තෙසි. ථෙරො පත්තචීවරං භූමියං ඨපෙසි. වත්තසම්පන්නා හි ගරූනං ආසනෙ වා සයනෙ වා අත්තනො පරික්ඛාරං න ඨපෙන්ති.

ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා ''එකකොව ආගතොසී''ති පුච්ඡිත්වා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි ආගතභාවං සුත්වා ''කහං පන තෙ''ති පුච්ඡිත්වා ''තුම්හාකං චිත්තං අජානන්තො බහි ඨපෙත්වා ආගතොම්හී''ති වුත්තෙ ''පක්කොසාහි නෙ''ති ආහ. ථෙරො තථා අකාසි. සත්ථා තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙහි භික්ඛූහි, ''භන්තෙ, භගවා බුද්ධසුඛුමාලො චෙව ඛත්තියසුඛුමාලො ච, තුම්හෙහි තෙමාසං එකකෙහි තිට්ඨන්තෙහි නිසීදන්තෙහි ච දුක්කරං කතං, වත්තපටිවත්තකාරකොපි මුඛොදකාදිදායකොපි නාහොසි මඤ්ඤෙ''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, පාලිලෙය්‍යකහත්ථිනා මම සබ්බකිච්චානි කතානි. එවරූපඤ්හි සහායං ලභන්තෙන එකකොව වසිතුං යුත්තං, අලභන්තස්ස එකචාරිකභාවොව සෙය්‍යො''ති වත්වා නාගවග්ගෙ ඉමා ගාථා අභාසි –

328.

''සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරං;
අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි,
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.

329.

''නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරං;
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය,
එකො චරෙ මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො.

330.

''එකස්ස චරිතං සෙය්‍යො,
නත්ථි බාලෙ සහායතා;
එකො චරෙ න ච පාපානි කයිරා,
අප්පොස්සුක්කො මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො''ති.

තත්ථ **නිපක**න්ති නෙපක්කපඤ්ඤාය සමන්නාගතං. **සාධුවිහාරි ධීර**න්ති භද්දකවිහාරිං පණ්ඩිතං. **පරිස්සයානී**ති තාදිසං මෙත්තාවිහාරිං සහායං ලභන්තො සීහබ්‍යග්ඝාදයො පාකටපරිස්සයෙ ච රාගභයදොසභයමොහභයාදයො පටිච්ඡන්නපරිස්සයෙ චාති සබ්බෙව පරිස්සයෙ අභිභවිත්වා තෙන සද්ධිං අත්තමනො උපට්ඨිතසතී හුත්වා චරෙය්‍ය, විහරෙය්‍යාති අත්ථො.

රාජාව රට්ඨන්ති රට්ඨං හිත්වා ගතො මහාජනකරාජා විය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා විජිතභූමිපදෙසො රාජා ''ඉදං රජ්ජං නාම මහන්තං පමාදට්ඨානං, කිං මෙ රජ්ජෙන කාරිතෙනා''ති විජිතං රට්ඨං පහාය එකකොව මහාරඤ්ඤං පවිසිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතූසු ඉරියාපථෙසු එකකොව චරති, එවං එකකොව චරෙය්‍යාති. **මාතඞ්ගරඤ්ඤෙව නාගො**ති යථා ච ''අහං ඛො ආකිණ්ණො විහරාමි හත්ථීහි හත්ථිනීහි හත්ථිකළභෙහි හත්ථිච්ඡාපෙහි, ඡින්නග්ගානි චෙව තිණානි ඛාදාමි, ඔභග්ගොභග්ගඤ්ච මෙ සාඛාභඞ්ගං ඛාදන්ති, ආවිලානි ච පානීයානි පිවාමි, ඔගාහා ච මෙ උත්තිණ්ණස්ස හත්ථිනියො කායං උපනිඝංසන්තියො ගච්ඡන්ති, යංනූනාහං එකකොව ගණම්හා වූපකට්ඨො විහරෙය්‍ය''න්ති (මහාව. 467; උදා. 35) එවං පටිසඤ්චික්ඛිත්වා ගමනතො මාතඞ්ගොති ලද්ධනාමො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ අයං හත්ථිනාගො යූථං පහාය සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව සුඛං චරති, එවම්පි එකොව චරෙය්‍යාති අත්ථො.

එකස්සාති පබ්බජිතස්ස හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එකීභාවාභිරතස්ස එකකස්සෙව චරිතං සෙය්‍යො. **නත්ථි බාලෙ සහායතා**ති චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලං දස කථාවත්ථූනි තෙරස ධුතඞ්ගගුණානි

විපස්සනාඤාණං චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා අමතමහානිබ්බානන්ති අයඤ්හි සහායතා නාම. සා බාලෙ නිස්සාය අධිගන්තුං න සක්කාති නත්ථි බාලෙ සහායතා. **එකොති** ඉමිනා කාරණෙන සබ්බිරියාපථෙසු එකකොව චරෙය්‍ය, අප්පමත්තකානිපි න ච පාපානි කයිරා. යථා සො අප්පොස්සුක්කො නිරාලයො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ මාතඞ්ගනාගො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙ සුඛං චරති, එවං එකකොව හුත්වා චරෙය්‍ය, අප්පමත්තකානිපි න ච පාපානි කරෙය්‍යාති අත්ථො. තස්මා තුම්හෙහි පතිරූපං සහායං අලභන්තෙහි එකචාරීහෙව භවිතබ්බන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං ඉමං ධම්මදෙසනං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. මාරවත්ථු

අත්ථම්හීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා හිමවන්තපදෙසෙ අරඤ්ඤකුටිකායං විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්මිං කිර කාලෙ රාජානො මනුස්සෙ පීළෙත්වා රජ්ජං කාරෙන්ති. අථ භගවා අධම්මිකරාජූනං රජ්ජෙ දණ්ඩකරණපීළිතෙ මනුස්සෙ දිස්වා කාරුඤ්ඤෙන එවං චින්තෙසි – ‘‘සක්කා නු ඛො රජ්ජං කාරෙතුං අහනං අඝාතයං, අජිනං අජාපයං, අසොචං අසොචාපයං ධම්මෙනා’’ති, මාරො පාපිමා තං භගවතො පරිවිතක්කං ඤත්වා ‘‘සමණො ගොතමො ‘සක්කා නු ඛො රජ්ජං කාරෙතු’න්ති චින්තෙසි, ඉදානි රජ්ජං කාරෙතුකාමො භවිස්සති, රජ්ජඤ්ච නාමෙතං පමාදට්ඨානං, තං කාරෙන්තෙ සක්කා ඔකාසං ලභිතුං, ගච්ඡාමි උස්සාහමස්ස ජනෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘කාරෙතු, භන්තෙ, භගවා රජ්ජං, කාරෙතු සුගතො රජ්ජං අහනං අඝාතයං, අජිනං අජාපයං, අසොචං අසොචාපයං ධම්මෙනා’’ති. අථ නං සත්ථා ‘‘කිං පන මෙ ත්වං, පාපිම, පස්සසි, යං මං ත්වං එවං වදෙසී’’ති වත්වා ‘‘භගවතා ඛො, භන්තෙ, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා. ආකඞ්ඛමානො හි භගවා හිමවන්තං පබ්බතරාජං ‘සුවණ්ණ’න්ති අධිමුච්චෙය්‍ය, තඤ්ච සුවණ්ණමෙව අස්ස, අහම්පි ඛො ධනෙන ධනකරණීයං කරිස්සාමි, තුම්හෙ ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙස්සථා’’ති තෙන වුත්තෙ –

‘‘පබ්බතස්ස සුවණ්ණස්ස, ජාතරූපස්ස කෙවලො;
ද්විත්තාව නාලමෙකස්ස, ඉති විද්වා සමඤ්චරෙ.

‘‘යො දුක්ඛමදක්ඛි යතොනිදානං,
කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍ය;
උපධිං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ,

තස්සෙව ජන්තු විනයාය සික්ඛෙ''ති. (සං. නි. 1.156) –

ඉමාහි ගාථාහි සංවෙජෙත්වා ''අඤ්ඤො එව ඛො, පාපිම, තව ඔවාදො, අඤ්ඤො මම, තයා සද්ධිං ධම්මසංසන්දනා නාම නත්ථි, අහඤ්හි එවං ඔවදාමී''ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

331.

''අත්ථම්හි ජාතම්හි සුඛා සහායා,
තුට්ඨී සුඛා යා ඉතරීතරෙන;
පුඤ්ඤං සුඛං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි,
සබ්බස්ස දුක්ඛස්ස සුඛං පහානං.

332.

''සුඛා මත්තෙය්‍යතා ලොකෙ,
අථො පෙත්තෙය්‍යතා සුඛා;
සුඛා සාමඤ්ඤතා ලොකෙ,
අථො බ්‍රහ්මඤ්ඤතා සුඛා.

333.

''සුඛං යාව ජරාසීලං, සුඛා සද්ධා පතිට්ඨිතා;
සුඛො පඤ්ඤාය පටිලාභො, පාපානං අකරණං සුඛ''න්ති.

තත්ථ **අත්ථම්හීති** පබ්බජිතස්සාපි හි චීවරකරණාදිකෙ වා අධිකරණවූපසමාදිකෙ වා ගිහිනොපි කසිකම්මාදිකෙ වා බලවපක්ඛසන්නිස්සිතෙහි අභිභවනාදිකෙ වා කිච්චෙ උප්පන්නෙ යෙ තං කිච්චං නිප්ඵාදෙතුං වා වූපසමෙතුං වා සක්කොන්ති, එවරූපා සුඛා සහායාති අත්ථො. **තුට්ඨී සුඛාති** යස්මා පන ගිහිනොපි සකෙන අසන්තුට්ඨා සන්ධිච්ඡෙදාදීනි ආරභන්ති, පබ්බජිතාපි නානප්පකාරං අනෙසනං. ඉති තෙ සුඛං න වින්දන්තියෙව. තස්මා යා ඉතරීතරෙන පරිත්තෙන වා විපුලෙන වා අත්තනො සන්තකෙන සන්තුට්ඨී, අයමෙව සුඛාති අත්ථො. **පුඤ්ඤන්ති** මරණකාලෙ පන යථාජ්ඣාසයෙන පත්ථරිත්වා කතපුඤ්ඤකම්මමෙව සුඛං. **සබ්බස්සාති** සකලස්සපි පන වට්ටදුක්ඛස්ස පහානසඞ්ඛාතං අරහත්තමෙව ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛං නාම.

මත්තෙය්‍යතාති මාතරි සම්මා පටිපත්ති. **පෙත්තෙය්‍යතාති** පිතරි සම්මා පටිපත්ති. උභයෙනපි මාතාපිතූනං උපට්ඨානමෙව කථිතං. මාතාපිතරො හි පුත්තානං අනුපට්ඨහනභාවං ඤත්වා අත්තනො සන්තකං භූමියං වා නිදහන්ති, පරෙසං වා විස්සජ්ජෙන්ති, ''මාතාපිතරො න උපට්ඨහන්තී''ති නෙසං නින්දාපි වඩ්ඪති, කායස්ස භෙදා ගූථනිරයෙපි නිබ්බත්තන්ති. යෙ පන මාතාපිතරො සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති, තෙ තෙසං සන්තකං ධනම්පි පාපුණන්ති, පසංසම්පි ලභන්ති, කායස්ස භෙදා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්ති.

තස්මා උභයම්පෙතං සුඛන්ති වුත්තං. **සාමඤ්ඤතාති** පබ්බජිතෙසු සම්මා පටිපත්ති. **බ්‍රහ්මඤ්ඤතාති** බාහිතපාපෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙසු සම්මා පටිපත්තියෙව. උභයෙනපි තෙසං චතූහි පච්චයෙහි පටිජග්ගනභාවො කථිතො, ඉදම්පි ලොකෙ සුඛං නාම කථිකං.

සීලන්ති මණිකුණ්ඩලරත්තවත්ථාදයො හි අලඞ්කාරා තස්මිං තස්මිං වයෙ ඨිතානංයෙව සොභන්ති. න දහරානං අලඞ්කාරො මහල්ලකකාලෙ, මහල්ලකානං වා අලඞ්කාරො දහරකාලෙ සොභති, ‘‘උම්මත්තකො එස මඤ්ඤෙ’’ති ගරහුප්පාදනෙන පන දොසමෙව ජනෙති. පඤ්චසීලදසසීලාදිභෙදං පන සීලං දහරස්සාපි මහල්ලකස්සාපි සබ්බවයෙසු සොභතියෙව, ‘‘අහො වතායං සීලවා’’ති පසංසුප්පාදනෙන සොමනස්සමෙව ආවහති. තෙන වුත්තං – **සුඛං යාව ජරා සීලන්ති. සද්ධා පතිට්ඨිතාති** ලොකියලොකුත්තරතො දුවිධාපි සද්ධා නිච්චලා හුත්වා පතිට්ඨිතා. **සුඛො පඤ්ඤාය පටිලාභොති** ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය පටිලාභො සුඛො. **පාපානං අකරණන්ති** සෙතුඝාතවසෙන පන පාපානං අකරණං ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූනං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

මාරවත්ථු අට්ඨමං.

නාගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙවීසතිමො වග්ගො.

24. තණ්හාවග්ගො

1. කපිලමච්ඡවත්ථු

මනුජස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කපිලමච්ඡං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතෙ කිර කස්සපභගවතො පරිනිබ්බුතකාලෙ ද්වෙ කුලභාතරො නික්ඛමිත්වා සාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසු ජෙට්ඨො සොධනො නාම අහොසි, කනිට්ඨො කපිලො නාම. මාතා පන නෙසං සාධිනී නාම, කනිට්ඨභගිනී තාපනා නාම. තාපි භික්ඛුනීසු පබ්බජිංසු. එවං තෙසු පබ්බජිතෙසු උභො භාතරො ආචරියුපජ්ඣායානං වත්තපටිවත්තං කත්වා විහරන්තා එකදිවසං, ''භන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති ධුරානී''ති පුච්ඡිත්වා ''ගන්ථධුරං විපස්සනාධුරඤ්චාති ද්වෙ ධුරානී''ති සුත්වා ජෙට්ඨො ''විපස්සනාධුරං පූරෙස්සාමී''ති පඤ්ච වස්සානි ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ වසිත්වා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා වායමන්තො අරහත්තං පාපුණි. කනිට්ඨො ''අහං තාව තරුණො, වුඩ්ඪකාලෙ විපස්සනාධුරං පූරෙස්සාමී''ති ගන්ථධුරං පට්ඨපෙත්වා තීණි පිටකානි උග්ගණ්හි. තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය මහාපරිවාරො, පරිවාරං නිස්සාය ලාභො උදපාදි. සො බාහුසච්චමදෙන මත්තො ලාභතණ්හාය අභිභූතො අතිපණ්ඩිතමානිතාය පරෙහි වුත්තං කප්පියම්පි ''අකප්පිය''න්ති වදෙති, අකප්පියම්පි ''කප්පිය''න්ති වදෙති, සාවජ්ජම්පි ''අනවජ්ජ''න්ති, අනවජ්ජම්පි ''සාවජ්ජ''න්ති. සො පෙසලෙහි භික්ඛූහි ''මා, ආවුසො කපිල, එවං අවචා''ති වත්වා ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච දස්සෙත්වා ඔවදියමානොපි ''තුම්හෙ කිං ජානාථ, රිත්තමුට්ඨිසදිසා''තිආදීනි වත්වා ඛුංසෙන්තො වම්භෙන්තො චරති. අථස්ස භාතු සොධනත්ථෙරස්සාපි භික්ඛූ තමත්ථං ආරොචෙසුං. සොපි නං උපසඞ්කමිත්වා, ''ආවුසො කපිල, තුම්හාදිසානඤ්හි සම්මාපටිපත්ති සාසනස්ස ආයු නාම, තස්මා පටිපත්තිං පහාය කප්පියාදීනි පටිබාහන්තො මා එවං අවචා''ති ඔවදි. සො තස්සපි වචනං නාදියි. එවං සන්තෙපි ථෙරො ද්වත්තික්ඛත්තුං ඔවදිත්වා ඔවාදං අගණ්හන්තං ''නායං මම වචනං කරොතී''ති ඤත්වා ''තෙන, ආවුසො, පඤ්ඤායිස්සසි සකෙන කම්මෙනා''ති වත්වා පක්කාමි. තතො පට්ඨාය නං අඤ්ඤෙ පෙසලා භික්ඛූ ඡඩ්ඩයිංසු.

සො දුරාචාරො හුත්වා දුරාචාරපරිවුතො විහරන්තො එකදිවසං උපොසථග්ගෙ ''පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී''ති බීජනිං ආදාය ධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා ''වත්තති, ආවුසො, එත්ථ සන්නිපතිතානං භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ''න්ති පුච්ඡිත්වා ''කො අත්ථො ඉමස්ස පටිවචනෙන දින්නෙනා''ති තුණ්හීභූතෙ භික්ඛූ දිස්වා, ''ආවුසො, ධම්මො වා විනයො වා නත්ථි, පාතිමොක්ඛෙන සුතෙන වා අසුතෙන වා කො අත්ථො''ති වත්වා ආසනා වුට්ඨහි. එවං සො කස්සපස්ස භගවතො පරියත්තිසාසනං ඔසක්කාපෙසි. සොධනත්ථෙරොපි තදහෙව පරිනිබ්බායි. කපිලො

ආයුපරියොසානෙ අවීචිම්හි මහානිරයෙ නිබ්බත්ති. සාපිස්ස මාතා ච භගිනී ච තස්සෙව දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජිත්වා පෙසලෙ භික්ඛූ අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්තිංසු.

තස්මිං පන කාලෙ පඤ්චසතා පුරිසා ගාමඝාතකාදීනි කත්වා චොරිකාය ජීවන්තා ජනපදමනුස්සෙහි අනුබද්ධා පලායමානා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ කිඤ්චි පටිසරණං අපස්සන්තා අඤ්ඤතරං ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං දිස්වා වන්දිත්වා ''පටිසරණං නො, භන්තෙ, හොථා''ති වදිංසු. ථෙරො ''තුම්හාකං සීලසදිසං පටිසරණං නාම නත්ථි, සබ්බෙපි පඤ්චසීලානි සමාදියථා''ති ආහ. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සීලානි සමාදියිංසු. අථ නෙ ථෙරො ඔවදි – ''ඉදානි තුම්හෙ සීලවන්තා, ජීවිතහෙතුපි වො නෙව සීලං අතික්කමිතබ්බං, න මනොපදොසො කාතබ්බො''ති. තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිංසු. අථ නෙ ජනපදමනුස්සා තං ඨානං පත්වා ඉතො චිතො ච පරියෙසමානා තෙ චොරෙ දිස්වා සබ්බෙ තෙ ජීවිතා වොරොපෙසුං. තෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු, චොරජෙට්ඨකො ජෙට්ඨකදෙවපුත්තො අහොසි.

තෙ අනුලොමපටිලොමවසෙන එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථිනගරද්වාරෙ පඤ්චසතකුලිකෙ කෙවට්ටගාමෙ නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨකදෙවපුත්තො කෙවට්ටජෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ඉතරෙ ඉතරෙසු. එවං තෙසං එකදිවසෙයෙව පටිසන්ධිගහණඤ්ච මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනඤ්ච අහොසි. කෙවට්ටජෙට්ඨකො ''අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤෙපි දාරකා අජ්ජ ජාතා''ති පරියෙසාපෙත්වා තෙසං ජාතභාවං ඤත්වා ''එතෙ මම පුත්තස්ස සහායකා භවිස්සන්තී''ති සබ්බෙසං පොසාවනිකං දාපෙසි. තෙ සබ්බෙපි සහපංසුකීළකා සහායකා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වයප්පත්තා අහෙසුං. තෙසං කෙවට්ටජෙට්ඨකපුත්තොව යසතො ච තෙජතො ච අග්ගපුරිසො අහොසි.

කපිලොපි එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන තස්මිං කාලෙ අචිරවතියා සුවණ්ණවණ්ණො දුග්ගන්ධමුඛො මච්ඡො හුත්වා නිබ්බත්ති. අථෙකදිවසං තෙ සහායකා ''මච්ඡෙ බන්ධිස්සාමා''ති ජාලාදීනි ගහෙත්වා නදියා ඛිපිංසු. අථ නෙසං අන්තොජාලං සො මච්ඡො පාවිසි. තං දිස්වා සබ්බෙ කෙවට්ටගාමවාසිනො උච්චාසද්දමකංසු – ''පුත්තා නො පඨමං මච්ඡෙ බන්ධන්තා සුවණ්ණමච්ඡං බන්ධිංසු, ඉදානි නො රාජා බහුධනං දස්සතී''ති. තෙපි ඛො සහායකා මච්ඡං නාවාය පක්ඛිපිත්වා නාවං උක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජාපි තං දිස්වාව ''කිං එත''න්ති වුත්තෙ ''මච්ඡො, දෙවා''ති ආහංසු. රාජා සුවණ්ණවණ්ණං මච්ඡං දිස්වා ''සත්ථා එතස්ස සුවණ්ණවණ්ණකාරණං ජානිස්සතී''ති මච්ඡං ගාහාපෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. මච්ඡෙන මුඛෙ විවටමත්තෙයෙව සකලජෙතවනං අතිවිය දුග්ගන්ධං අහොසි. රාජා සත්ථාරං පුච්ඡි – ''කස්මා, භන්තෙ, මච්ඡො සුවණ්ණවණ්ණො ජාතො, කස්මා චස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායතී''ති?

අයං, මහාරාජ, කස්සපභගවතො පාවචනෙ කපිලො නාම භික්ඛු අහොසි බහුස්සුතො මහාපරිවාරො ලාභතණ්හාය අභිභූතො අත්තනො වචනං අගණ්හන්තානං අක්කොසකපරිභාසකො, තස්ස ච භගවතො සාසනං ඔසක්කාපෙසි, සො තෙන කම්මෙන අවීචිම්හි නිබ්බත්තිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි මච්ඡො හුත්වා ජාතො. යං පන සො දීඝරත්තං බුද්ධවචනං වාචෙසි, බුද්ධස්ස ච ගුණං කථෙසි, තස්ස නිස්සන්දෙන ඉමං සුවණ්ණවණ්ණං පටිලභි. යං භික්ඛූනං අක්කොසකපරිභාසකො අහොසි, තෙනස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායති. ''කථාපෙමි නං, මහාරාජා''ති? ''කථාපෙථ, භන්තෙ''ති. අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – ''ත්වංසි කපිලො''ති? ''ආම, භන්තෙ, අහං කපිලො''ති. ''කුතො ආගතොසී''ති? ''අවීචිමහානිරයතො, භන්තෙ''ති. ''ජෙට්ඨභාතිකො තෙ සාගතො කුහිං ගතො''ති? ''පරිනිබ්බුතො, භන්තෙ''ති. ''මාතා පන තෙ සාධිනී කහ''න්ති? ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තා, භන්තෙ''ති. ''කනිට්ඨභගිනී ච තෙ තාපනා කහ''න්ති? ''මහානිරයෙ නිබ්බත්තා, භන්තෙ''ති. ''ඉදානි ත්වං කහං ගමිස්සසී''ති? ''අවීචිමහානිරයමෙව, භන්තෙ''ති වත්වා විප්පටිසාරාභිභූතො නාවං සීසෙන පහරිත්වා තාවදෙව කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්ති. මහාජනො සංවිග්ගො අහොසි ලොමහට්ඨජාතො.

අථ භගවා තස්මිං ඛණෙ සන්නිපතිතාය පරිසාය චිත්තාචාරං ඔලොකෙත්වා තඞ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙතුං ''ධම්මචරියං බ්‍රහ්මචරියං, එතදාහු වසුත්තම''න්ති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 276) **කපිලසුත්තං** කථෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

334.

''මනුජස්ස පමත්තචාරිනො, තණ්හා වඩ්ඪති මාලුවා විය;
සො ප්ලවතී හුරා හුරං, ඵලමිච්ඡංව වනස්මි වානරො.

335.

''යං එසා සහතෙ ජම්මී, තණ්හා ලොකෙ විසත්තිකා;
සොකා තස්ස පවඩ්ඪන්ති, අභිවට්ඨංව බීරණං.

336.

''යො චෙතං සහතෙ ජම්මිං, තණ්හං ලොකෙ දුරච්චයං;
සොකා තම්හා පපතන්ති, උදබින්දුව පොක්ඛරා.

337.

''තං වො වදාමි භද්දං වො, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
තණ්හාය මූලං ඛණථ, උසීරත්ථොව බීරණං;
මා වො නළංව සොතොව, මාරො භඤ්ජි පුනප්පුන''න්ති.

තත්ථ **පමත්තචාරිනොති** සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙන පමත්තචාරිස්ස පුග්ගලස්ස නෙව ඣානං න විපස්සනා න මග්ගඵලානි වඩ්ඪන්ති. යථා පන රුක්ඛං සංසිබ්බන්තී පරියොනන්ධන්තී තස්ස විනාසාය මාලුවාලතා වඩ්ඪති, එවමස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො තණ්හා වඩ්ඪතීති අත්ථො. **සො ප්ලවතී හුරා හුරන්ති** සො තණ්හාවසිකො පුග්ගලො භවෙ භවෙ උප්ලවති ධාවති. යථා කිං වියාති? **ඵලමිච්ඡංව වනස්මි වානරො,** යථා රුක්ඛඵලං ඉච්ඡන්තො වානරො වනස්මිං ධාවති, තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස සාඛං ගණ්හාති, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, තම්පි මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, ‘‘සාඛං අලභිත්වා සන්නිසින්නො’’ති වත්තබ්බතං නාපජ්ජති, එවමෙව තණ්හාවසිකො පුග්ගලො හුරා හුරං ධාවන්තො ‘‘ආරම්මණං අලභිත්වා තණ්හාය අපවත්තං පත්තො’’ති වත්තබ්බතං නාපජ්ජති.

යන්ති යං පුග්ගලං එසා ලාමකභාවෙන ජම්මී විසාහාරතාය විසපුප්ඵතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය රූපාදීසු විසත්තතාය ආසත්තතාය විසත්තිකාති සඞ්ඛ්‍යං ගතා ඡද්වාරිකතණ්හා අභිභවති. යථා නාම වස්සානෙ පුනප්පුනං වස්සන්තෙන දෙවෙන අභිවට්ටං බීරණතිණං වඩ්ඪති, එවං තස්ස පුග්ගලස්ස අන්තො වට්ටමූලකා සොකා අභිවඩ්ඪන්තීති අත්ථො.

දුරච්චයන්ති යො පන පුග්ගලො එවං වුත්තප්පකාරං අතික්කමිතුං පජහිතුං දුක්කරතාය දුරච්චයං තණ්හං සහති අභිභවති, තම්හා පුග්ගලා වට්ටමූලකා සොකා පපතන්ති. යථා නාම පොක්ඛරෙ පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබින්දු න පතිට්ඨාති, එවං න පතිට්ඨහන්තීති අත්ථො.

තං වො වදාමීති තෙන කාරණෙන අහං තුම්හෙ වදාමි. **භද්දං වොති** භද්දං තුම්හාකං හොතු, මා අහං කපිලො විය විනාසං පාපුණථාති අත්ථො. **මූලන්ති** ඉමිස්සා ඡද්වාරිකතණ්හාය අරහත්තමග්ගඤාණෙන මූලං ඛණථ. කිං වියාති? **උසීරත්ථොව බීරණං,** යථා උසීරෙන අත්ථිකො පුරිසො මහන්තෙන කුදාලෙන බීරණං ඛණති, එවමස්සා මූලං ඛණථාති අත්ථො. **මා වො නළංව සොතොව, මාරො භඤ්ජි පුනප්පුනන්ති** මා තුම්හෙ නදීසොතෙ ජාතං නළං මහාවෙගෙන ආගතො නදීසොතො විය කිලෙසමාරො මරණමාරො දෙවපුත්තමාරො ච පුනප්පුනං භඤ්ජතූති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි කෙවට්ටපුත්තා සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා දුක්ඛස්සන්තකිරියං පත්ථයමානා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න චිරස්සෙව දුක්ඛස්සන්තං කත්වා සත්ථාරා සද්ධිං ආනෙඤ්ජවිහාරසමාපත්තිධම්මපරිභොගෙන එකපරිභොගා අහෙසුන්ති.

කපිලමච්ඡවත්ථු පඨමං.

2. සූකරපොතිකාවත්ථු

යථාපි මූලෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ගූථසූකරපොතිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර සමයෙ සත්ථා රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකං සූකරපොතිකං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. තස්ස සිතං කරොන්තස්ස මුඛවිවරනිග්ගතං දන්තොභාසමණ්ඩලං දිස්වා ආනන්දත්ථෙරො ''කො නු ඛො, භන්තෙ, හෙතු සිතස්ස පාතුකම්මායා''ති සිතකාරණං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''පස්සසෙතං, ආනන්ද, සූකරපොතික''න්ති? ''ආම, භන්තෙ''ති. එසා කකුසන්ධස්ස භගවතො සාසනෙ එකාය ආසනසාලාය සාමන්තා කුක්කුටී අහොසි. සා එකස්ස යොගාවචරස්ස විපස්සනාකම්මට්ඨානං සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මඝොසං සුත්වා තතො චුතා රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උබ්බරී නාම රාජධීතා අහොසි. සා අපරභාගෙ සරීරවලඤ්ජට්ඨානං පවිට්ඨා පුළවකරාසිං දිස්වා තත්ථ පුළවකසඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා පඨමං ඣානං පටිලභි. සා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. තතො චවිත්වා පුන ගතිවසෙන ආලුළමානා ඉදානි සූකරයොනියං නිබ්බත්ති, ඉදං කාරණං දිස්වා මයා සිතං පාතුකතන්ති. තං සුත්වා ආනන්දත්ථෙරප්පමුඛා භික්ඛූ මහන්තං සංවෙගං පටිලභිංසු. සත්ථා තෙසං සංවෙගං උප්පාදෙත්වා භවතණ්හාය ආදීනවං පකාසෙන්තො අන්තරවීථියං ඨිතකොව ඉමා ගාථා අභාසි –

338.

''යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්හෙ,
ඡින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රූහති;
එවම්පි තණ්හානුසයෙ අනූහතෙ,
නිබ්බත්තතී දුක්ඛමිදං පුනප්පුනං.

339.

''යස්ස ඡත්තිංසති සොතා, මනාපසවනා භුසා;
මහාවහන්ති දුද්දිට්ඨිං, සඞ්කප්පා රාගනිස්සිතා.

340.

''සවන්ති සබ්බධි සොතා, ලතා උප්පජ්ජ තිට්ඨති;
තඤ්ච දිස්වා ලතං ජාතං, මූලං පඤ්ඤාය ඡින්දථ.

341.

''සරිතානි සිනෙහිතානි ච,
සොමනස්සානි භොන්ති ජන්තුනො;
තෙ සාතසිතා සුඛෙසිනො,
තෙ වෙ ජාතිජරූපගා නරා.

342.

‘‘තසිණාය පුරක්ඛතා පජා,
පරිසප්පන්ති සසොව බන්ධිතො;
සංයොජනසඞ්ගසත්තකා,
දුක්ඛමුපෙන්ති පුනප්පුනං චිරාය.

343.

‘‘තසිණාය පුරක්ඛතා පජා,
පරිසප්පන්ති සසොව බන්ධිතො;
තස්මා තසිණං විනොදයෙ,
ආකඞ්ඛන්ත විරාගමත්තනො’’ති.

තත්ථ **මූලෙ**ති යස්ස රුක්ඛස්ස චතූසු දිසාසු චතුධා හෙට්ඨා ච උජුකමෙව ගතෙ පඤ්චවිධමූලෙ ඡෙදනඵාලනපාචනවිජ්ඣනාදීනං කෙනචි උපද්දවෙන අනුපද්දවෙ ථිරපත්තතාය දළ්හෙ සො රුක්ඛො උපරිච්ඡින්නොපි සාඛානං වසෙන පුනදෙව රුහති, එවමෙව ඡද්වාරිකාය තණ්හාය අනුසයෙ අරහත්තමග්ගඤාණෙන අනුහතෙ අසමුච්ඡින්නෙ තස්මිං තස්මිං භවෙ ජාතිආදිභෙදං ඉදං දුක්ඛං පුනප්පුනං නිබ්බත්තතියෙවාති අත්ථො.

යස්සාති යස්ස පුග්ගලස්ස ‘‘ඉති අජ්ඣත්තිකස්සුපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්සුපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානී’’ති ඉමෙසං තණ්හාවිචරිතානං වසෙන ඡත්තිංසතියා සොතෙහි සමන්නාගතා මනාපෙසු රූපාදීසු ආසවති පවත්තතීති මනාපසවනා තණ්හා භුසා බලවතී හොති, තං පුග්ගලං විපන්නඤාණතාය දුද්දිට්ඨිං පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො මහන්තභාවෙන මහා හුත්වා ඣානං වා විපස්සනං වා අනිස්සාය රාගනිස්සිතා සඞ්කප්පා වහන්තීති අත්ථො.

සවන්ති සබ්බධි සොතාති ඉමෙ තණ්හාසොතා චක්ඛුද්වාරාදීනං වසෙන සබ්බෙසු රූපාදීසු ආරම්මණෙසු සවනතො, සබ්බාපි රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හාති සබ්බභවෙසු වා සවනතො සබ්බධි සවන්ති නාම. **ලතා**ති පලිවෙඨනට්ඨෙන සංසිබ්බනට්ඨෙන ච ලතා වියාති ලතා. **උප්පජ්ජ තිට්ඨතී**ති ඡහි ද්වාරෙහි උප්පජ්ජිත්වා රූපාදීසු ආරම්මණෙසු තිට්ඨති. **තඤ්ච දිස්වා**ති තං පන තණ්හාලතං ‘‘එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතී’’ති ජාතට්ඨානවසෙන දිස්වා. **පඤ්ඤායා**ති සත්ථෙන වනෙ ජාතං ලතං විය මග්ගපඤ්ඤාය මූලෙ ඡින්දථාති අත්ථො.

සරිතානීති අනුසටානි පයාතානි. **සිනෙහිතානී**ති චීවරාදීසු පවත්තසිනෙහවසෙන සිනෙහිතානි ච, තණ්හාසිනෙහමක්ඛිතානීති අත්ථො. **සොමනස්සානී**ති තණ්හාවසිකස්ස ජන්තුනො එවරූපානි සොමනස්සානි භවන්ති. **තෙ සාතසිතා**ති තෙ තණ්හාවසිකා පුග්ගලා සාතනිස්සිතා සුඛනිස්සිතා ච හුත්වා සුඛෙසිනො සුඛපරියෙසිනො භවන්ති. **තෙ වෙ**ති යෙ

එවරූපා නරා, තෙ ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි උපගච්ඡන්තියෙවාති ජාතිජරූපගා නාම හොන්ති. **පජාති** ඉමෙ සත්තා තාසකරණෙන තසිණාති සඞ්ඛ්‍යං ගතාය තණ්හාය පුරක්ඛතා පරිවාරිතා හුත්වා.

බන්ධිතොති ලුද්දෙන අරඤ්ඤෙ බද්ධො සසො විය පරිසප්පන්ති භායන්ති. **සංයොජනසඞ්ගසත්තකා**ති දසවිධෙන සංයොජනසඞ්ගෙන චෙව සත්තවිධෙන රාගසඞ්ගාදිනා ච සත්තා බද්ධා තස්මිං වා ලග්ගා හුත්වා. **චිරායා**ති චිරං දීඝමද්ධානං පුනප්පුනං ජාතිආදිකං දුක්ඛං උපගච්ඡන්තීති අත්ථො. **තස්මා**ති යස්මා තසිණාය පුරක්ඛතා පලිවෙඨිතා සත්තා, තස්මා අත්තනො විරාගං රාගාදිවිගමං නිබ්බානං පත්ථෙන්තො ආකඞ්ඛමානො භික්ඛු අරහත්තමග්ගෙනෙතං තසිණං විනොදයෙ පනුදිත්වා නීහරිත්වා ඡඩ්ඩෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු.

සාපි ඛො සූකරපොතිකා තතො චවිත්වා සුවණ්ණභූමියං රාජකුලෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා බාරාණසියං, තතො චුතා සුප්පාරකපට්ටනෙ අස්සවාණිජගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා කාවීරපට්ටනෙ නාවිකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා අනුරාධපුරෙ ඉස්සරකුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා තස්සෙව දක්ඛිණදිසාය භොක්කන්තගාමෙ සුමනස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස ධීතා නාමෙන සුමනා එව හුත්වා නිබ්බත්ති. අථස්සා පිතා තස්මිං ගාමෙ ඡඩ්ඩිතෙ දීඝවාපිරට්ඨං ගන්ත්වා මහාමුනිගාමෙ නාම වසි. තත්ථ නං දුට්ඨගාමණිරඤ්ඤො අමච්චො ලකුණ්ඩකඅතිම්බරො නාම කෙනචිදෙව කරණීයෙන ගතො දිස්වා මහන්තං මඞ්ගලං කත්වා ආදාය මහාපුණ්ණගාමං ගතො. අථ නං කොටිපබ්බතමහාවිහාරවාසී මහාඅනුරුද්ධත්ථෙරො නාම තත්ථ පිණ්ඩාය චරිත්වා තස්සා ගෙහද්වාරෙ ඨිතො දිස්වා භික්ඛූහි සද්ධිං කථෙසි, ''ආවුසො, සූකරපොතිකා නාම ලකුණ්ඩකඅතිම්බරමහාමත්තස්ස භරියභාවං පත්තා, අහො අච්ඡරිය''න්ති. සා තං කථං සුත්වා අතීතභවෙ උග්ඝාටෙත්වා ජාතිස්සරඤාණං පටිලභි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව උප්පන්නසංවෙගා සාමිකං යාචිත්වා මහන්තෙන ඉස්සරියෙන පඤ්චබලකත්ථෙරීනං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තිස්සමහාවිහාරෙ මහාසතිපට්ඨානසුත්තකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. පච්ඡා දමිළමද්දනෙ කතෙ ඤාතීනං වසනට්ඨානං භොක්කන්තගාමමෙව ගන්ත්වා තත්ථ වසන්තී කල්ලමහාවිහාරෙ ආසීවිසොපමසුත්තන්තං සුත්වා අරහත්තං පාපුණි.

සා පරිනිබ්බානදිවසෙ භික්ඛුභික්ඛුනීහි පුච්ඡිතා භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස සබ්බං ඉමං පවත්තිං නිරන්තරං කථෙත්වා සන්නිපතිතස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ මණ්ඩලාරාමවාසිනා ධම්මපදභාණකමහාතිස්සත්ථෙරෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා ''අහං පුබ්බෙ මනුස්සයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතා කුක්කුටී හුත්වා තත්ථ සෙනස්ස සන්තිකා සීසච්ඡෙදං පත්වා රාජගහෙ

නිබ්බත්තා, පරිබ්බාජිකාසු පබ්බජිත්වා පඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතා සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තා නචිරස්සෙව චවිත්වා සූකරයොනිං ගන්ත්වා තතො චුතා සුවණ්ණභූමිං, තතො චුතා බාරාණසිං, තතො චුතා සුප්පාරකපට්ටනං, තතො චුතා කාවීරපට්ටනං, තතො චුතා අනුරාධපුරං, තතො චුතා භොක්කන්තගාම''න්ති එවං සමවිසමෙ තෙරස අත්තභාවෙ පත්වා ''ඉදානි උක්කණ්ඨිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තා, සබ්බෙපි අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා''ති වත්වා චතස්සො පරිසා සංවෙජෙත්වා පරිනිබ්බායීති.

සූකරපොතිකාවත්ථු දුතියං.

3. විබ්භන්තභික්ඛුවත්ථු

යො නිබ්බනථොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො එකං විබ්භන්තකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො හුත්වා චත්තාරි ඣානානි උප්පාදෙත්වාපි අත්තනො මාතුලස්ස සුවණ්ණකාරස්ස ගෙහෙ විසභාගාරම්මණං දිස්වා තත්ථ පටිබද්ධචිත්තො විබ්භමි. අථ නං මනුස්සා අලසභාවෙන කම්මං කාතුං අනිච්ඡන්තං ගෙහා නීහරිංසු. සො පාපමිත්තසංසග්ගෙන චොරකම්මෙන ජීවිකං කප්පෙන්තො විචරි. අථ නං එකදිවසං ගහෙත්වා පච්ඡාබාහං ගාළ්හබන්ධනං බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ කසාහි තාළෙන්තා ආඝාතනං නයිංසු. ථෙරො පිණ්ඩාය චරිතුං පවිසන්තො තං දක්ඛිණෙන ද්වාරෙන නීහරියමානං දිස්වා බන්ධනං සිථිලං කාරෙත්වා ''පුබ්බෙ තයා පරිචිතකම්මට්ඨානං පුන ආවජ්ජෙහී''ති ආහ. සො තෙන ඔවාදෙන සතුප්පාදං ලභිත්වා පුන චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙසි. අථ නං ''ආඝාතනං නෙත්වා ඝාතෙස්සාමා''ති සූලෙ උත්තාසෙසුං. සො න භායති න සන්තසති. අථස්ස තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ ඨිතා මනුස්සා අසිසත්තිතොමරාදීනි ආවුධානි උක්ඛිපිත්වාපි තං අසන්තසන්තමෙව දිස්වා ''පස්සථ, භො, ඉමං පුරිසං, අනෙකසතානඤ්හි ආවුධහත්ථානං පුරිසානං මජ්ඣෙ නෙව ඡම්භති න වෙධති, අහො අච්ඡරිය''න්ති අච්ඡරියබ්භුතජාතා මහානාදං නදිත්වා රඤ්ඤො තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. රාජා තං කාරණං සුත්වා ''විස්සජ්ජෙථ න''න්ති ආහ. සත්ථු සන්තිකම්පි ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචයිංසු. සත්ථා ඔභාසං ඵරිත්වා තස්ස ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

344.

''යො නිබ්බනථො වනාධිමුත්තො,
වනමුත්තො වනමෙව ධාවති;
තං පුග්ගලමෙථ පස්සථ,
මුත්තො බන්ධනමෙව ධාවතී''ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො ගිහිභාවෙ ආලයසඞ්ඛාතං වනථං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බජිතතාය නිබ්බනථො දිබ්බවිහාරසඞ්ඛාතෙ තපොවනෙ අධිමුත්තො ඝරාවාසබන්ධනසඞ්ඛාතා තණ්හාවනා මුත්තො හුත්වා පුන ඝරාවාසබන්ධනසඞ්ඛාතං තණ්හාවනමෙව ධාවති, එථ තං පුග්ගලං පස්සථ, එසො ඝරාවාසබන්ධනතො මුත්තො ඝරාවාසබන්ධනමෙව ධාවතීති.

ඉමං පන දෙසනං සුත්වා සො රාජපුරිසානං අන්තරෙ සූලග්ගෙ නිසින්නොව උදයබ්බයං පට්ඨපෙත්වා තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා සමාපත්තිසුඛං අනුභවන්තො වෙහාසං උප්පතිත්වා ආකාසෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සරාජිකාය පරිසාය මජ්ඣෙයෙව අරහත්තං පාපුණීති.

විබ්භන්තභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. බන්ධනාගාරවත්ථු

න තං දළ්හන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බන්ධනාගාරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර කාලෙ බහූ සන්ධිච්ඡෙදකපන්ථඝාතකමනුස්සඝාතකෙ චොරෙ ආනෙත්වා කොසලරඤ්ඤො දස්සයිංසු. තෙ රාජා අන්දුබන්ධනරජ්ජුබන්ධනසඞ්ඛලිකබන්ධනෙහි බන්ධාපෙසි. තිංසමත්තාපි ඛො ජානපදා භික්ඛූ සත්ථාරං දට්ඨුකාමා ආගන්ත්වා දිස්වා වන්දිත්වා පුනදිවසෙ සාවත්ථිං පිණ්ඩාය චරන්තා බන්ධනාගාරං ගන්ත්වා තෙ චොරෙ දිස්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා සායන්හසමයෙ තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ අම්හෙහි පිණ්ඩාය චරන්තෙහි බන්ධනාගාරෙ බහූ චොරා අන්දුබන්ධනාදීහි බද්ධා මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා දිට්ඨා, තෙ තානි බන්ධනානි ඡින්දිත්වා පලායිතුං න සක්කොන්ති, අත්ථි නු ඛො, භන්තෙ, තෙහි බන්ධනෙහි ථිරතරං අඤ්ඤං බන්ධනං නාමා’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, කිං බන්ධනානි නාමෙතානි, යං පනෙතං ධනධඤ්ඤපුත්තදාරාදීසු තණ්හාසඞ්ඛාතං කිලෙසබන්ධනං, එතං එතෙහි සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන ථිරතරං, එවං මහන්තම්පි පනෙතං දුච්ඡින්දනියං බන්ධනං පොරාණකපණ්ඩිතා ඡින්දිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිංසූ’’ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො එකස්මිං දුග්ගතගහපතිකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස වයප්පත්තස්ස පිතා කාලමකාසි. සො භතිං කත්වා මාතරං පොසෙසි. අථස්ස මාතා අනිච්ඡමානස්සෙව එකං කුලධීතරං ගෙහෙ කත්වා අපරභාගෙ කාලමකාසි. භරියායපිස්ස කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨහි. සො ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං අජානන්තොව, ‘‘භද්දෙ, ත්වං භතිං කත්වා ජීව, අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘සාමි, නනු ගබ්භො මෙ පතිට්ඨිතො, මයි විජාතාය දාරකං දිස්වා

පබ්බජිස්සසී''ති ආහ. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්සා විජාතකාලෙ, ''භද්දෙ, ත්වං සොත්ථිනා විජාතා, ඉදානි අහං පබ්බජිස්සාමී''ති ආපුච්ඡි. අථ නං සා ''පුත්තස්ස තාව ථනපානතො අපගමනකාලං ආගමෙහී''ති වත්වා පුන ගබ්භං ගණ්හි. සො චින්තෙසි – ''ඉමං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා ගන්තුං න සක්කා, ඉමිස්සා අනාචික්ඛිත්වාව පලායිත්වා පබ්බජිස්සාමී''ති. සො තස්සා අනාචික්ඛිත්වාව රත්තිභාගෙ උට්ඨාය පලායි. අථ නං නගරගුත්තිකා අග්ගහෙසුං. සො ''අහං, සාමි, මාතුපොසකො නාම, විස්සජ්ජෙථ ම''න්ති අත්තානං විස්සජ්ජාපෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ වසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අභිඤ්ඤාසමාපත්තියො ලභිත්වා ඣානකීළාය කීළන්තො විහාසි. සො තත්ථ වසන්තොයෙව ''එවරූපම්පි නාම මෙ දුච්ඡින්දනියං පුත්තදාරබන්ධනං කිලෙසබන්ධනං ඡින්න''න්ති ඉමං උදානං උදානෙසි.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා තෙන උදානිතං උදානං පකාසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

345.

''න තං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
යදායසං දාරුජපබ්බජඤ්ච;
සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු,
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා.

346.

''එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
ඔහාරිනං සිථිලං දුප්පමුඤ්චං;
එතම්පි ඡෙත්වාන පරිබ්බජන්ති,
අනපෙක්ඛිනො කාමසුඛං පහායා''ති.

තත්ථ **ධීරාති** බුද්ධාදයො පණ්ඩිතපුරිසා යං සඞ්ඛලිකසඞ්ඛාතං අයසා නිබ්බත්තං ආයසං, අන්දුබන්ධනසඞ්ඛාතං දාරුජං, යඤ්ච පබ්බජතිණෙහි වා අඤ්ඤෙහි වා වාකාදීහි රජ්ජුං කත්වා කතං රජ්ජුබන්ධනං, තං අසිආදීහි ඡින්දිතුං සක්කුණෙය්‍යභාවෙන ථිරන්ති න වදන්තීති අත්ථො. **සාරත්තරත්තාති** සාරත්තා හුත්වා රත්තා, බහලතරරාගරත්තාති අත්ථො. **මණිකුණ්ඩලෙසූති** මණීසු චෙව කුණ්ඩලෙසු ච, මණිවිචිත්තෙසු වා කුණ්ඩලෙසු. **එතං දළ්හන්ති** යෙ මණිකුණ්ඩලෙසු සාරත්තරත්තා, තෙසං සො රාගො ච යා පුත්තදාරෙසු අපෙක්ඛා තණ්හා, එතං කිලෙසමයං බන්ධනඤ්ච පණ්ඩිතපුරිසා දළ්හන්ති වදන්ති. **ඔහාරිනන්ති** ආකඩ්ඪිත්වා චතූසු අපායෙසු පාතනතො අවහරති හෙට්ඨා හරතීති ඔහාරිනං. **සිථිලන්ති** බන්ධනට්ඨානෙ ඡවිචම්මමංසානි න ඡින්දති, ලොහිතං න නීහරති, බන්ධනභාවම්පි අජානාපෙත්වා ථලපථජලපථාදීසු කම්මානි කාතුං දෙතීති සිථිලං. **දුප්පමුඤ්චන්ති** ලොභවසෙන හි එකවාරම්පි උප්පන්නං

කිලෙසබන්ධනං දට්ඨට්ඨානතො කච්ඡපො විය දුම්මොචියං හොතීති දුප්පමුඤ්චං. **එතම්පි ඡෙත්වානාති** එතං දළ්හම්පි කිලෙසබන්ධනං ඤාණඛග්ගෙන ඡින්දිත්වා අනපෙක්ඛිනො හුත්වා කාමසුඛං පහාය පරිබ්බජන්ති, පක්කමන්ති පබ්බජන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

බන්ධනාගාරවත්ථු චතුත්ථං.

5. ඛෙමාථෙරීවත්ථු

යෙ රාගරත්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ඛෙමං නාම රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස අග්ගමහෙසිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර පදුමුත්තරපාදමූලෙ පත්ථිතපත්ථනා අතිවිය අභිරූපා පාසාදිකා අහොසි. ''සත්ථා කිර රූපස්ස දොසං කථෙතී''ති සුත්වා පන සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං න ඉච්ඡි. රාජා තස්සා රූපමදමත්තභාවං ඤත්වා වෙළුවනවණ්ණනාපටිසංයුත්තානි ගීතානි කාරෙත්වා නටාදීනං දාපෙසි. තෙසං තානි ගායන්තානං සද්දං සුත්වා තස්සා වෙළුවනං අදිට්ඨපුබ්බං විය අසුතපුබ්බං විය ච අහොසි. සා ''කතරං උය්‍යානං සන්ධාය ගායථා''ති පුච්ඡිත්වා, ''දෙවි, තුම්හාකං වෙළුවනුය්‍යානමෙවා''ති වුත්තෙ උය්‍යානං ගන්තුකාමා අහොසි. සත්ථා තස්සා ආගමනං ඤත්වා පරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තොව තාලවණ්ටං ආදාය අත්තනො පස්සෙ ඨත්වා බීජමානං අභිරූපං ඉත්ථිං නිම්මිනි. ඛෙමා, දෙවීපි පවිසමානාව තං ඉත්ථිං දිස්වා චින්තෙසි – ''සම්මාසම්බුද්ධො රූපස්ස දොසං කථෙතීති වදන්ති, අයඤ්චස්ස සන්තිකෙ ඉත්ථී බීජයමානා ඨිතා, නාහං ඉමිස්සා කලභාගම්පි උපෙමි, න මයා ඊදිසං ඉත්ථිරූපං දිට්ඨපුබ්බං, සත්ථාරං අභූතෙන අබ්භාචික්ඛන්ති මඤ්ඤෙ''ති චින්තෙත්වා තථාගතස්ස කථාසද්දම්පි අනිසාමෙත්වා තමෙව ඉත්ථිං ඔලොකයමානා අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා තස්මිං රූපෙ උප්පන්නබහුමානතං ඤත්වා තං රූපං පඨමවයාදිවසෙන දස්සෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව පරියොසානෙ අට්ඨිමත්තාවසානං කත්වා දස්සෙසි. ඛෙමා තං දිස්වා ''එවරූපම්පි නාමෙතං රූපං මුහුත්තෙනෙව ඛයවයං සම්පත්තං, නත්ථි වත ඉමස්මිං රූපෙ සාරො''ති චින්තෙසි. සත්ථා තස්සා චිත්තාචාරං ඔලොකෙත්වා, ''ඛෙමෙ, ත්වං 'ඉමස්මිං රූපෙ සාරො අත්ථී'ති චින්තෙසි, පස්ස දානිස්ස අසාරභාව''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස ඛෙමෙ සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිත''න්ති. (අප. ථෙරී 2.2.354);

සා ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. අථ නං සත්ථා, ''ඛෙමෙ, ඉමෙ සත්තා රාගරත්තා දොසපදුට්ඨා මොහමූළ්හා අත්තනො

තණ්හාසොතං සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, තත්ථෙව ලග්ගන්තී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

347.

''යෙ රාගරත්තානුපතන්ති සොතං,
සයං කතං මක්කටකොව ජාලං;
එතම්පි ඡෙත්වාන වජන්ති ධීරා,
අනපෙක්ඛිනො සබ්බදුක්ඛං පහායා''ති.

තත්ථ **මක්කටකොව ජාලන්ති** යථා නාම මක්කටකො සුත්තජාලං කත්වා මජ්ඣෙ ඨානෙ නාභිමණ්ඩලෙ නිපන්නො පරියන්තෙ පතිතං පටඞ්ගං වා මක්ඛිකං වා වෙගෙන ගන්ත්වා විජ්ඣිත්වා තස්ස රසං පිවිත්වා පුන ගන්ත්වා තස්මිංයෙව ඨානෙ නිපජ්ජති, එවමෙව යෙ සත්තා රාගරත්තා දොසපදුට්ඨා මොහමූළ්හා සයංකතං තණ්හාසොතං අනුපතන්ති, තෙ තං සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, එවං දුරතික්කමං. **එතම්පි ඡෙත්වාන වජන්ති ධීරාති** පණ්ඩිතා එතං බන්ධනං ඡෙත්වා අනපෙක්ඛිනො නිරාලයා හුත්වා අරහත්තමග්ගෙන සබ්බදුක්ඛං පහාය වජන්ති, ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛෙමා අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි. සත්ථා රාජානං ආහ – ''මහාරාජ, ඛෙමාය පබ්බජිතුං වා පරිනිබ්බායිතුං වා වට්ටතී''ති. භන්තෙ, පබ්බාජෙථ නං, අලං පරිනිබ්බානෙනාති. සා පබ්බජිත්වා අග්ගසාවිකා අහොසීති.

ඛෙමාථෙරීවත්ථු පඤ්චමං.

6. උග්ගසෙනවත්ථු

මුඤ්ච පුරෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උග්ගසෙනං ආරබ්භ කථෙසි.

පඤ්චසතා කිර නටා සංවච්ඡරෙ වා ඡමාසෙ වා පත්තෙ රාජගහං ගන්ත්වා රඤ්ඤො සත්තාහං සමජ්ජං කත්වා බහුං හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ලභන්ති, අන්තරන්තරෙ උක්ඛෙපදායානං පරියන්තො නත්ථි. මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චාදීසු ඨත්වා සමජ්ජං ඔලොකෙසි. අථෙකා ලඞ්ඝිකධීතා වංසං අභිරුය්හ තස්ස උපරි පරිවත්තිත්වා තස්ස පරියන්තෙ ආකාසෙ චඞ්කමමානා නච්චති චෙව ගායති ච. තස්මිං සමයෙ උග්ගසෙනො නාම සෙට්ඨිපුත්තො සහායකෙන සද්ධිං මඤ්චාතිමඤ්චෙ ඨිතො තං ඔලොකෙත්වා තස්සා හත්ථපාදවික්ඛෙපාදීසු උප්පන්නසිනෙහො ගෙහං ගන්ත්වා ''තං ලභන්තො ජීවිස්සාමි, අලභන්තස්ස මෙ ඉධෙව මරණ''න්ති ආහාරුපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. මාතාපිතූහි, ''තාත, කිං තෙ රුජ්ජතී''ති පුච්ඡිතොපි ''තං මෙ නටධීතරං ලභන්තස්ස ජීවිතං අත්ථි, අලභන්තස්ස මෙ ඉධෙව මරණ''න්ති වත්වා, ''තාත, මා එවං කරි, අඤ්ඤං තෙ අම්හාකං කුලස්ස ච

භොගානඤ්ච අනුරූපං කුමාරිකං ආනෙස්සාමා''ති වුත්තෙපි තථෙව වත්වා නිපජ්ජි. අථස්ස පිතා බහුං යාචිත්වාපි තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස සහායං පක්කොසාපෙත්වා කහාපණසහස්සං දත්වා ''ඉමෙ කහාපණෙ ගහෙත්වා අත්තනො ධීතරං මය්හං පුත්තස්ස දෙතූ''ති පහිණි. සො ''නාහං කහාපණෙ ගහෙත්වා දෙමි, සචෙ පන සො ඉමං අලභිත්වා ජීවිතුං න සක්කොති, තෙන හි අම්හෙහි සද්ධිංයෙව විචරතු, දස්සාමිස්ස ධීතර''න්ති ආහ. මාතාපිතරො පුත්තස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සො ''අහං තෙහි සද්ධිං විචරිස්සාමී''ති වත්වා යාචන්තානම්පි තෙසං කථං අනාදියිත්වා නික්ඛමිත්වා නාටකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො තස්ස ධීතරං දත්වා තෙන සද්ධිංයෙව ගාමනිගමරාජධානීසු සිප්පං දස්සෙන්තො විචරි.

සාපි තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය නචිරස්සෙව පුත්තං ලභිත්වා කීළාපයමානා ''සකටගොපකස්ස පුත්ත, භණ්ඩහාරකස්ස පුත්ත, කිඤ්චි අජානකස්ස පුත්තා''ති වදති. සොපි නෙසං සකටපරිවත්තකං කත්වා ඨිතට්ඨානෙ ගොණානං තිණං ආහරති, සිප්පදස්සනට්ඨානෙ ලද්ධභණ්ඩකං උක්ඛිපිත්වා හරති. තදෙව කිර සන්ධාය සා ඉත්ථී පුත්තං කීළාපයමානා තථා වදති. සො අත්තානං ආරබ්භ තස්සා ගායනභාවං ඤත්වා තං පුච්ඡි – ''මං සන්ධාය කථෙසී''ති? ''ආම, තං සන්ධායා''ති. ''එවං සන්තෙ අහං පලායිස්සාමී''ති. සා ''කිං පන මය්හං තයා පලායිතෙන වා ආගතෙන වා''ති පුනප්පුනං තදෙව ගීතං ගායති. සා කිර අත්තනො රූපසම්පත්තිඤ්චෙව ධනලාභඤ්ච නිස්සාය තං කිස්මිඤ්චි න මඤ්ඤති. සො ''කිං නු ඛො නිස්සාය ඉමිස්සා අයං මානො''ති චින්තෙන්තො ''සිප්පං නිස්සායා''ති ඤත්වා ''හොතු, සිප්පං උග්ගණ්හිස්සාමී''ති සසුරං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස ජානනකසිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ගාමනිගමාදීසු සිප්පං දස්සෙන්තො අනුපුබ්බෙන රාජගහං ආගන්ත්වා ''ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ උග්ගසෙනො සෙට්ඨිපුත්තො නගරවාසීනං සිප්පං දස්සෙස්සතී''ති ආරොචාපෙසි.

නගරවාසිනො මඤ්චාතිමඤ්චාදයො බන්ධාපෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සන්නිපතිංසු. සොපි සට්ඨිහත්ථං වංසං අභිරුය්හ තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිවසං සත්ථා පච්චූසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨං දිස්වා ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''ස්වෙ සෙට්ඨිපුත්තො සිප්පං දස්සෙස්සාමීති වංසමත්ථකෙ ඨස්සති, තස්ස දස්සනත්ථං මහාජනො සන්නිපතිස්සති. තත්‍ර අහං චතුප්පදිකං ගාථං දෙසෙස්සාමි, තං සුත්වා චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, උග්ගසෙනොපි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිස්සතී''ති අඤ්ඤාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. උග්ගසෙනොපි සත්ථරි අන්තොනගරං අපවිට්ඨෙයෙව උන්නාදනත්ථාය මහාජනස්ස අඞ්ගුලිසඤ්ඤං දත්වා වංසමත්ථකෙ පතිට්ඨාය ආකාසෙයෙව සත්ත වාරෙ පරිවත්තිත්වා ඔරුය්හ වංසමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා නගරං පවිසන්තො යථා තං පරිසා න ඔලොකෙති, එවං

කත්වා අත්තානමෙව ඔලොකාපෙසි. උග්ගසෙනො පරිසං ඔලොකෙත්වා ‘‘න මං පරිසා ඔලොකෙතී’’ති දොමනස්සප්පත්තො ‘‘ඉදං මයා සංවච්ඡරෙ කත්තබ්බං සිප්පං, සත්ථරි නගරං පවිසන්තෙ පරිසා මං අනොලොකෙත්වා සත්ථාරමෙව ඔලොකෙති, මොඝං වත මෙ සිප්පදස්සනං ජාත’’න්ති චින්තෙසි.

සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා මහාමොග්ගල්ලානං ආමන්තෙත්වා ‘‘ගච්ඡ, මොග්ගල්ලාන, සෙට්ඨිපුත්තං වදෙහි ‘සිප්පං කිර දස්සෙතූ’’’ති ආහ. ථෙරො ගන්ත්වා වංසස්ස හෙට්ඨා ඨිතො සෙට්ඨිපුත්තං ආමන්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ඉඞ්ඝ පස්ස නටපුත්ත, උග්ගසෙන මහබ්බල;
කරොහි රඞ්ගං පරිසාය, හාසයස්සු මහාජන’’න්ති.

සො ථෙරස්ස කථං සුත්වා තුට්ඨමානසො හුත්වා ‘‘සත්ථා මඤ්ඤෙ මම සිප්පං පස්සිතුකාමො’’ති වංසමත්ථකෙ ඨිතකොව ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ඉඞ්ඝ පස්ස මහාපඤ්ඤ, මොග්ගල්ලාන මහිද්ධික;
කරොමි රඞ්ගං පරිසාය, හාසයාමි මහාජන’’න්ති.

එවඤ්ච පන වත්වා වංසමත්ථකතො වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙව චුද්දසක්ඛත්තුං පරිවත්තිත්වා ඔරුය්හ වංසමත්ථකෙව අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා, ‘‘උග්ගසෙන, පණ්ඩිතෙන නාම අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු ඛන්ධෙසු ආලයං පහාය ජාතිආදීහි මුච්චිතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

348.
‘‘මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡතො,
මජ්ඣෙ මුඤ්ච භවස්ස පාරගූ;
සබ්බත්ථ විමුත්තමානසො,
න පුනං ජාතිජරං උපෙහිසී’’ති.

තත්ථ **මුඤ්ච පුරෙ**ති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු ආලයං නිකන්තිං අජ්ඣොසානං පත්ථනං පරියුට්ඨානං ගාහං පරාමාසං තණ්හං මුඤ්ච. **පච්ඡතො**ති අනාගතෙසුපි ඛන්ධෙසු ආලයාදීනි මුඤ්ච. **මජ්ඣෙ**ති පච්චුප්පන්නෙසුපි තානි මුඤ්ච. **භවස්ස පාරගූ**ති එවං සන්තෙ තිවිධස්සාපි භවස්ස අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානභාවනාසච්ඡිකිරියවසෙන පාරගූ පාරඞ්ගතො හුත්වා ඛන්ධධාතුආයතනාදිභෙදෙ සබ්බසඞ්ඛතෙ විමුත්තමානසො විහරන්තො පුන ජාතිජරාමරණානි න උපගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සෙට්ඨිපුත්තොපි වංසමත්ථකෙ ඨිතකොව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා

වංසතො ඔරුය්හ සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා ''එහි භික්ඛූ''ති ආහ. සො තාවදෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරො සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරො විය අහොසි. අථ නං භික්ඛූ, ''ආවුසො උග්ගසෙන, සට්ඨිහත්ථස්ස තෙ වංසස්ස මත්ථකතො ඔතරන්තස්ස භයං නාම නාහොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''නත්ථි මෙ, ආවුසො, භය''න්ති වුත්තෙ සත්ථු ආරොචෙසුං, ''භන්තෙ, උග්ගසෙනො 'න භායාමී'ති වදති, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන උග්ගසෙනෙන සදිසා ඡින්නසංයොජනා භික්ඛූ භායන්ති, න තසන්තී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

''සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වා, යො වෙ න පරිතස්සති;
සඞ්ගාතිගං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති. (ධ. ප. 397; සු. නි. 626);

දෙසනාවසානෙ බහූනං ධම්මාභිසමයො අහොසි. පුනෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''කිං නු ඛො, ආවුසො, එවං අරහත්තූපනිස්සයසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො නටධීතරං නිස්සාය නටෙහි සද්ධිං විචරණකාරණං, කිං අරහත්තූපනිස්සයකාරණ''න්ති? සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, උභයම්පෙතං ඉමිනා එව කත''න්ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙතුං අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණචෙතියෙ කරියමානෙ බාරාණසිවාසිනො කුලපුත්තා බහුං ඛාදනීයභොජනීයං යානකෙසු ආරොපෙත්වා ''හත්ථකම්මං කරිස්සාමා''ති චෙතියට්ඨානං ගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ එකං ථෙරං පිණ්ඩාය පවිසන්තං පස්සිංසු. අථෙකා කුලධීතා ථෙරං ඔලොකෙත්වා සාමිකං ආහ – ''සාමි, අය්‍යො, පිණ්ඩාය පවිසති, යානකෙ ච නො බහුං ඛාදනීයං භොජනීයං, පත්තමස්ස ආහර, භික්ඛං දස්සාමා''ති. සො තං පත්තං ආහරිත්වා ඛාදනීයභොජනීයස්ස පූරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා උභොපි පත්ථනං කරිංසු, ''භන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගිනො භවෙය්‍යාමා''ති. සොපි ථෙරො ඛීණාසවොව, තස්මා ඔලොකෙන්තො තෙසං පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා සිතං අකාසි. තං දිස්වා සා ඉත්ථී සාමිකං ආහ – ''අම්හාකං, අය්‍යො, සිතං කරොති, එකො නටකාරකො භවිස්සතී''ති. සාමිකොපිස්සා ''එවං භවිස්සති, භද්දෙ''ති වත්වා පක්කාමි. ඉදං තෙසං පුබ්බකම්මං. තෙ තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චවිත්වා සා ඉත්ථී නටගෙහෙ නිබ්බත්ති, පුරිසො සෙට්ඨිගෙහෙ. සො ''එවං, භද්දෙ, භවිස්සතී''ති තස්සා පටිවචනස්ස දින්නත්තා නටෙහි සද්ධිං විචරි. ඛීණාසවත්ථෙරස්ස දින්නපිණ්ඩපාතං නිස්සාය අරහත්තං පාපුණි. සාපි

නටධීතා ‘‘යා මෙ සාමිකස්ස ගති, මය්හම්පි සා එව ගතී’’ති පබ්බජිත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

උග්ගසෙනවත්ථු ඡට්ඨං.

7. චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතවත්ථු

විතක්කමථිතස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර දහරභික්ඛු සලාකග්ගෙ අත්තනො පත්තසලාකං ගහෙත්වා සලාකයාගුං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවි. තත්ථ උදකං අලභිත්වා උදකත්ථාය එකං ඝරං අගමාසි. තත්ථ තං එකා කුමාරිකා දිස්වාව උප්පන්නසිනෙහා, ‘‘භන්තෙ, පුන පානීයෙන අත්ථෙ සති ඉධෙව ආගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය යදා පානීයං න ලභති, තදා තත්ථෙව ගච්ඡති. සාපිස්ස පත්තං ගහෙත්වා පානීයං දෙති. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ යාගුම්පි දත්වා පුනෙකදිවසං තත්ථෙව නිසීදාපෙත්වා භත්තං අදාසි. සන්තිකෙ චස්ස නිසීදිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ගෙහෙ න කිඤ්චි නත්ථි නාම, කෙවලං මයං විචරණකමනුස්සමෙව න ලභාමා’’ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. සො කතිපාහෙනෙව තස්සා කථං සුත්වා උක්කණ්ඨි. අථ නං එකදිවසං ආගන්තුකා භික්ඛූ දිස්වා ‘‘කස්මා ත්වං, ආවුසො, කිසො උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘උක්කණ්ඨිතොම්හි, ආවුසො’’ති වුත්තෙ ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකං නයිංසු. තෙපි නං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘සච්චං කිර ත්වං, භික්ඛු, උක්කණ්ඨිතොසී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්ච’’න්ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා ත්වං මාදිසස්ස ආරද්ධවීරියස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා ‘සොතාපන්නො’ති වා ‘සකදාගාමී’ති වා අත්තානං අවදාපෙත්වා ‘උක්කණ්ඨිතො’ති වදාපෙසි, භාරියං තෙ කම්මං කත’’න්ති වත්වා ‘‘කිං කාරණා උක්කණ්ඨිතොසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘භන්තෙ, එකා මං ඉත්ථී එවමාහා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛු, අනච්ඡරියං එතං තස්සා කිරියං. සා හි පුබ්බෙ සකලජම්බුදීපෙ අග්ගධනුග්ගහපණ්ඩිතං පහාය තංමුහුත්තදිට්ඨකෙ එකස්මිං සිනෙහං උප්පාදෙත්වා තං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසී’’ති වත්වා තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං භික්ඛූහි යාචිතො –

අතීතෙ චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතකාලෙ තක්කසිලායං දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙත්වා තෙන තුට්ඨෙන දින්නං ධීතරං ආදාය බාරාණසිං ගච්ඡන්තස්ස එකස්මිං අටවිමුඛෙ එකූනපඤ්ඤාසාය කණ්ඩෙහි එකූනපඤ්ඤාසචොරෙ මාරෙත්වා කණ්ඩෙසු ඛීණෙසු චොරජෙට්ඨකං ගහෙත්වා භූමියං පාතෙත්වා, ‘‘භද්දෙ, අසිං ආහරා’’ති වුත්තෙ තාය තඞ්ඛණං දිට්ඨචොරෙ සිනෙහං කත්වා චොරස්ස හත්ථෙ අසිථරුං ඨපෙත්වා චොරෙන ධනුග්ගහපණ්ඩිතස්ස මාරිතභාවං ආවිකත්වා චොරෙන ච තං ආදාය ගච්ඡන්තෙන ‘‘මම්පි එසා අඤ්ඤං දිස්වා අත්තනො සාමිකං විය මාරාපෙස්සති, කිං මෙ ඉමායා’’ති එකං නදිං දිස්වා ඔරිමතීරෙ

තං ඨපෙත්වා තස්සා භණ්ඩකං ආදාය ‘‘ත්වං ඉධෙව හොහි, යාවාහං භණ්ඩිකං උත්තාරෙමී’’ති තත්ථෙව තං පහාය ගමනභාවඤ්ච ආවිකත්වා –

‘‘සබ්බං භණ්ඩං සමාදාය, පාරං තිණ්ණොසි බ්‍රාහ්මණ;
පච්චාගච්ඡ ලහුං ඛිප්පං, මම්පි තාරෙහි දානිතො.

‘‘අසන්ථුතං මං චිරසන්ථුතෙන,
නිමීනි භොතී අද්ධුවං ධුවෙන;
මයාපි භොතී නිමිනෙය්‍ය අඤ්ඤං,
ඉතො අහං දූරතරං ගමිස්සං.

‘‘කායං එළගලාගුම්බෙ, කරොති අහුහාසියං;
නයිධ නච්චං වා ගීතං වා, තාළං වා සුසමාහිතං;
අනම්හිකාලෙ සුසොණි, කිං නු ජග්ඝසි සොභනෙ.

‘‘සිඞ්ගාල බාල දුම්මෙධ, අප්පපඤ්ඤොසි ජම්බුක;
ජීනො මච්ඡඤ්ච පෙසිඤ්ච, කපණො විය ඣායසි.

‘‘සුදස්සං වජ්ජමඤ්ඤෙසං, අත්තනො පන දුද්දසං;
ජීනා පතිඤ්ච ජාරඤ්ච, මඤ්ඤෙ ත්වඤ්ඤෙව ඣායසි.

‘‘එවමෙතං මිගරාජ, යථා භාසසි ජම්බුක;
සා නූනාහං ඉතො ගන්ත්වා, භත්තු හෙස්සං වසානුගා.

‘‘යො හරෙ මත්තිකං ථාලං, කංසථාලම්පි සො හරෙ;
කතඤ්චෙව තයා පාපං, පුනපෙවං කරිස්සසී’’ති. (ජා. 1.5.128-134)
–

ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ චූළධනුග්ගහජාතකං විත්ථාරෙත්වා ‘‘තදා චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතො ත්වං අහොසි, සා ඉත්ථී එතරහි අයං කුමාරිකා, සිඞ්ගාලරූපෙන ආගන්ත්වා තස්සා නිග්ගහකාරකො සක්කො දෙවරාජා අහමෙවා’’ති වත්වා ‘‘එවං සා ඉත්ථී තංමුහුත්තදිට්ඨකෙ එකස්මිං සිනෙහෙන සකලජම්බුදීපෙ අග්ගපණ්ඩිතං ජීවිතා වොරොපෙසි, තං ඉත්ථිං ආරබ්භ උප්පන්නං තව තණ්හං ඡින්දිත්වා විහරාහි භික්ඛූ’’ති තං ඔවදිත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

349.
‘‘විතක්කමථිතස්ස ජන්තුනො,
තිබ්බරාගස්ස සුභානුපස්සිනො;
භිය්‍යො තණ්හා පවඩ්ඪති,
එස ඛො දළ්හං කරොති බන්ධනං.

350.

‘‘විතක්කූපසමෙ ච යො රතො,
අසුභං භාවයතෙ සදා සතො;
එස ඛො බ්‍යන්ති කාහිති,
එස ඡෙච්ඡති මාරබන්ධන’’න්ති.

තත්ථ **විතක්කමථිතස්සාති** කාමවිතක්කාදීහි විතක්කෙහි නිම්මථිතස්ස. **තිබ්බරාගස්සාති** බහලරාගස්ස. **සුභානුපස්සිනොති** ඉට්ඨාරම්මණෙ සුභනිමිත්තගාහාදිවසෙන විස්සට්ඨමානසතාය සුභන්ති අනුපස්සන්තස්ස. **තණ්හාති** එවරූපස්ස ඣානාදීසු එකම්පි න වඩ්ඪති, අථ ඛො ඡද්වාරිකා තණ්හායෙව භියྱො වඩ්ඪති. **එස ඛොති** එසො පුග්ගලො තණ්හාබන්ධනං දළ්හං සුථිරං කරොති. **විතක්කූපසමෙති** මිච්ඡාවිතක්කාදීනං වූපසමසඞ්ඛාතෙ දසසු අසුභෙසු පඨමජ්ඣානෙ. **සදා සතොති** යො එත්ථ අභිරතො හුත්වා නිච්චං උපට්ඨිතසතිතාය සතො තං අසුභජ්ඣානං භාවෙති. **බ්‍යන්ති කාහිතීති** එස භික්ඛු තීසු භවෙසු උප්පජ්ජනකං තණ්හං විගතන්තං කරිස්සති. **මාරබන්ධනන්ති** එසො තෙභූමකවට්ටසඞ්ඛාතං මාරබන්ධනම්පි ඡින්දිස්සතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

චූළධනුග්ගහපණ්ඩිතවත්ථු සත්තමං.

8. මාරවත්ථු

නිට්ඨඞ්ගතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි විකාලෙ සම්බහුලා ථෙරා ජෙතවනවිහාරං පවිසිත්වා රාහුලත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං උට්ඨාපෙසුං. සො අඤ්ඤත්ථ වසනට්ඨානං අපස්සන්තො තථාගතස්ස ගන්ධකුටියා පමුඛෙ නිපජ්ජි. තදා සො ආයස්මා අරහත්තං පත්තො අවස්සිකොව හොති. මාරො වසවත්තිභවනෙ ඨිතොයෙව තං ආයස්මන්තං ගන්ධකුටිපමුඛෙ නිපන්නං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස රුජනකඅඞ්ගුලි බහි නිපන්නො, සයං අන්තොගන්ධකුටියං නිපන්නො, අඞ්ගුලියා පීළියමානාය සයම්පි පීළිතො භවිස්සතී’’ති. සො මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා ආගම්ම සොණ්ඩාය ථෙරස්ස මත්ථකං පරික්ඛිපිත්වා මහන්තෙන සද්දෙන කොඤ්චනාදං රවි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්ස මාරභාවං ඤත්වා, ‘‘මාර, තාදිසානං සතසහස්සෙනාපි මම පුත්තස්ස භයං උප්පාදෙතුං න සක්කා. පුත්තො හි මෙ අසන්තාසී වීතතණ්හො මහාවීරියො මහාපඤ්ඤො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

351.

‘‘නිට්ඨඞ්ගතො අසන්තාසී, වීතතණ්හො අනඞ්ගණො;
අච්ඡින්දි භවසල්ලානි, අන්තිමොයං සමුස්සයො.

352.

‘‘වීතතණ්හො අනාදානො, නිරුත්තිපදකොවිදො;
අක්ඛරානං සන්නිපාතං, ජඤ්ඤා පුබ්බාපරානි ච;
ස වෙ අන්තිමසාරීරො,
මහාපඤ්ඤො මහාපුරිසොති වුච්චතී’’ති.

තත්ථ **නිට්ඨඞ්ගතොති** ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතානං අරහත්තං නිට්ඨං නාම, තං ගතො පත්තොති අත්ථො. **අසන්තාසීති** අබ්භන්තරෙ රාගසන්තාසාදීනං අභාවෙන අසන්තසනකො. **අච්ඡින්දි භවසල්ලානීති** සබ්බානිපි භවගාමීනි සල්ලානි අච්ඡින්දි. **සමුස්සයොති** අයං එතස්ස අන්තිමො දෙහො.

අනාදානොති ඛන්ධාදීසු නිග්ගහණො. **නිරුත්තිපදකොවිදොති** නිරුත්තියඤ්ච සෙසපදෙසු චාති චතූසුපි පටිසම්භිදාසු ඡෙකොති අත්ථො. **අක්ඛරානං සන්නිපාතං, ජඤ්ඤා පුබ්බාපරානි** චාති අක්ඛරානං සන්නිපාතසඞ්ඛාතං අක්ඛරපිණ්ඩඤ්ච ජානාති, පුබ්බක්ඛරෙන අපරක්ඛරං, අපරක්ඛරෙන පුබ්බක්ඛරඤ්ච ජානාති. පුබ්බක්ඛරෙන අපරක්ඛරං ජානාති නාම – ආදිම්හි පඤ්ඤායමානෙ මජ්ඣපරියොසානෙසු අපඤ්ඤායමානෙසුපි ‘‘ඉමෙසං අක්ඛරානං ඉදං මජ්ඣං, ඉදං පරියොසාන’’න්ති ජානාති. අපරක්ඛරෙන පුබ්බක්ඛරං ජානාති නාම – අන්තෙ පඤ්ඤායමානෙ ආදිමජ්ඣෙසු අපඤ්ඤායමානෙසු ‘‘ඉමෙසං අක්ඛරානං ඉදං මජ්ඣං, අයං ආදී’’ති ජානාති. මජ්ඣෙ පඤ්ඤායමානෙපි ‘‘ඉමෙසං අක්ඛරානං අයං ආදි, අයං අන්තො’’ති ජානාති. එවං මහාපඤ්ඤො. **ස වෙ අන්තිමසාරීරොති** එස කොටියං ඨිතසරීරො, මහන්තානං අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිභානානං සීලක්ඛන්ධාදීනඤ්ච පරිග්ගාහිකාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා මහාපඤ්ඤො, ‘‘විමුත්තචිත්තත්තා ඛ්වාහං, සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති වදාමී’’ති (සං. නි. 5.377) වචනතො විමුත්තචිත්තතාය ච මහාපුරිසොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. මාරොපි පාපිමා ‘‘ජානාති මං සමණො ගොතමො’’ති තත්ථෙවන්තරධායීති.

මාරවත්ථු අට්ඨමං.

9. උපකාජීවකවත්ථු

සබ්බාභිභූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අන්තරාමග්ගෙ උපකං ආජීවකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සත්ථා පත්තසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො බොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය ධම්මචක්කපවත්තනත්ථං බාරාණසිං සන්ධාය අට්ඨාරසයොජනමග්ගං පටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ උපකං ආජීවකං අද්දස. සොපි සත්ථාරං දිස්වා ''විප්පසන්නානි ඛො තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො පරියොදාතො, කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී''ති පුච්ඡි. අථස්ස සත්ථා ''මය්හං උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා නත්ථී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

353.

''සබ්බාභිභූ සබ්බවිදූහමස්මි,
සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනූපලිත්තො;
සබ්බඤ්ජහො තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තො,
සයං අභිඤ්ඤාය කමුද්දිසෙය්‍ය''න්ති.

තත්ථ **සබ්බාභිභූති** සබ්බෙසං තෙභූමකධම්මානං අභිභවනතො සබ්බාභිභූ. **සබ්බවිදූති** විදිතසබ්බචතුභූමකධම්මො. **සබ්බෙසු ධම්මෙසූති** සබ්බෙසුපි තෙභූමකධම්මෙසු තණ්හාදිට්ඨීහි අනූපලිත්තො. **සබ්බඤ්ජහොති** සබ්බෙ තෙභූමකධම්මෙ ජහිත්වා ඨිතො. **තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තොති** තණ්හක්ඛයන්තෙ උප්පාදිතෙ තණ්හක්ඛයසඞ්ඛාතෙ අරහත්තෙ අසෙඛාය විමුත්තියා විමුත්තො. **සයං අභිඤ්ඤායාති** අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ සයමෙව ජානිත්වා. **කමුද්දිසෙය්‍යන්ති** ''අයං මෙ උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා''ති කං නාම උද්දිසෙය්‍යන්ති.

දෙසනාවසානෙ උපකො ආජීවකො තථාගතස්ස වචනං නෙවාභිනන්දි, න පටික්කොසි. සීසං පන චාලෙත්වා ජිව්හං නිල්ලාළෙත්වා එකපදිකමග්ගං ගහෙත්වා අඤ්ඤතරං ලුද්දකනිවාසනට්ඨානං අගමාසීති.

උපකාජීවකවත්ථු නවමං.

10. සක්කපඤ්හවත්ථු

සබ්බදානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සක්කං දෙවරාජානං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ තාවතිංසදෙවලොකෙ දෙවතා සන්නිපතිත්වා චත්තාරො පඤ්හෙ සමුට්ඨාපෙසුං ''කතරං දානං නු ඛො දානෙසු, කතරො රසො රසෙසු, කතරා රති රතීසු ජෙට්ඨකා, තණ්හක්ඛයොව කස්මා ජෙට්ඨකොති වුච්චතී''ති? තෙ පඤ්හෙ එකා දෙවතාපි විනිච්ඡිතුං නාසක්ඛි. එකො පන දෙවො එකං දෙවං, සොපි අපරන්ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පුච්ඡන්තා දසසු චක්කවාළසහස්සෙසු ද්වාදස සංවච්ඡරානි විචරිංසු. එත්තකෙනාපි කාලෙන පඤ්හානං අත්ථං අදිස්වා

දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිත්වා චතුන්නං මහාරාජානං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං, තාතා, මහාදෙවතාසන්නිපාතො’’ති වුත්තෙ ‘‘චත්තාරො පඤ්හෙ සමුට්ඨාපෙත්වා විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා තුම්හාකං සන්තිකං ආගතම්හා’’ති. ‘‘කිං පඤ්හං නාමෙතං, තාතා’’ති. ‘‘දානරසරතීසු කතමා දානරසරතී නු ඛො සෙට්ඨා, තණ්හක්ඛයොව කස්මා සෙට්ඨො’’ති ඉමෙ පඤ්හෙ විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා ආගතම්හාති. තාතා, මයම්පි ඉමෙසං අත්ථෙ න ජානාම, අම්හාකං පන රාජා ජනසහස්සෙන චින්තිතෙ අත්ථෙ චින්තෙත්වා තඞ්ඛණෙනෙව ජානාති, සො අම්හෙහි පඤ්ඤාය ච පුඤ්ඤෙන ච විසිට්ඨො, එථ, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමාති තමෙව දෙවගණං ආදාය සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා තෙනාපි ‘‘කිං, තාතා, මහන්තො දෙවසන්නිපාතො’’ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං. ‘‘තාතා, ඉමෙසං පඤ්හානං අත්ථං අඤ්ඤොපි ජානිතුං න සක්කොති, බුද්ධවිසයා හෙතෙ. සත්ථා පනෙතරහි කහං විහරතී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ජෙතවනෙ’’ති සුත්වා ‘‘එථ, තස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමා’’ති දෙවගණෙන සද්ධිං රත්තිභාගෙ සකලං ජෙතවනං ඔභාසෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො ‘‘කිං, මහාරාජ, මහතා දෙවසඞ්ඝෙන ආගතොසී’’ති වුත්තෙ, ‘‘භන්තෙ, දෙවගණෙන ඉමෙ නාම පඤ්හා සමුට්ඨාපිතා, අඤ්ඤො ඉමෙසං අත්ථං ජානිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ඉමෙසං නො අත්ථං පකාසෙථා’’ති ආහ.

සත්ථා ‘‘සාධු මහාරාජ, මයා හි පාරමියො පූරෙත්වා මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා තුම්හාදිසානං කඞ්ඛච්ඡෙදනත්ථමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිද්ධං, තයා පුච්ඡිතපඤ්හෙසු හි සබ්බදානානං ධම්මදානං සෙට්ඨං, සබ්බරසානං ධම්මරසො සෙට්ඨො, සබ්බරතීනං ධම්මරති සෙට්ඨා, තණ්හක්ඛයො පන අරහත්තං සම්පාපකත්තා සෙට්ඨොයෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

354.

‘‘සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්මරති ජිනාති,
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී’’ති.

තත්ථ **සබ්බදානං ධම්මදානන්ති** සචෙපි හි චක්කවාළගබ්භෙ යාව බ්‍රහ්මලොකා නිරන්තරං කත්වා සන්නිසින්නානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඛීණාසවානං කදලිගබ්භසදිසානි චීවරානි දදෙය්‍ය, තස්මිං සමාගමෙ චතුප්පදිකාය ගාථාය කතානුමොදනාව සෙට්ඨා. තඤ්හි දානං තස්සා ගාථාය සොළසිං කලං නාග්ඝති. එවං ධම්මස්ස දෙසනාපි වාචනම්පි සවනම්පි මහන්තං. යෙන ච පුග්ගලෙන බහූනං තං ධම්මස්සවනං කාරිතං, තස්සෙව ආනිසංසො මහා. තථාරූපාය එව පරිසාය පණීතපිණ්ඩපාතස්ස

පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නදානතොපි සප්පිතෙලාදීනං පත්තෙ පූරෙත්වා දින්නභෙසජ්ජදානතොපි මහාවිහාරසදිසානං විහාරානඤ්ච ලොහපාසාදසදිසානඤ්ච පාසාදානං අනෙකානි සතසහස්සානි කාරෙත්වා දින්නසෙනාසනදානතොපි අනාථපිණ්ඩිකාදීහි විහාරෙ ආරබ්භ කතපරිච්චාගතොපි අන්තමසො චතුප්පදිකාය ගාථාය අනුමොදනාවසෙනාපි පවත්තිතං ධම්මදානමෙව වරං සෙට්ඨං. කිං කාරණා? එවරූපානි හි පුඤ්ඤානි කරොන්තා ධම්මං සුත්වාව කරොන්ති, නො අසුත්වා. සචෙ හි ඉමෙ සත්තා ධම්මං න සුණෙය්‍යුං, උළුඞ්කමත්තං යාගුම්පි කටච්ඡුමත්තං භත්තම්පි න දදෙය්‍යුං. ඉමිනා කාරණෙන සබ්බදානෙහි ධම්මදානමෙව සෙට්ඨං. අපිච ඨපෙත්වා බුද්ධෙ ච පච්චෙකබුද්ධෙ ච සකලකප්පං දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකබින්දූනි ගණෙතුං සමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා සාරිපුත්තාදයොපි අත්තනො ධම්මතාය සොතාපත්තිඵලාදීනි අධිගන්තුං නාසක්ඛිංසු, අස්සජිත්ථෙරාදීහි කථිතධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරිංසු, සත්ථු ධම්මදෙසනාය සාවකපාරමීඤාණං සච්ඡිකරිංසු. ඉමිනාපි කාරණෙන, මහාරාජ, ධම්මදානමෙව සෙට්ඨං. තෙන වුත්තං – **‘‘සබ්බදානං ධම්මදානං ජිනාතී’’**ති.

සබ්බෙ පන ගන්ධරසාදයොපි රසා උක්කංසතො දෙවතානං සුධාභොජනරසොපි සංසාරවට්ටෙ පාතෙත්වා දුක්ඛානුභවනස්සෙව පච්චයො. යො පනෙස සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මසඞ්ඛාතො ච නවලොකුත්තරධම්මසඞ්ඛාතො ච ධම්මරසො, අයමෙව සබ්බරසානං සෙට්ඨො. තෙන වුත්තං – **‘‘සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාතී’’**ති. යාපෙසා පුත්තරතිධීතුරතිධනරතිඉත්ථිරතිනච්චගීතවාදිතාදිරතිපභෙදා ච අනෙකප්පභෙදා රති, සාපි සංසාරවට්ටෙ පාතෙත්වා දුක්ඛානුභවනස්සෙව පච්චයො. යා පනෙසා ධම්මං කථෙන්තස්ස වා සුණන්තස්ස වා වාචෙන්තස්ස වා අන්තො උප්පජ්ජමානා පීති උදග්ගභාවං ජනෙති, අස්සූනි පවත්තෙති, ලොමහංසං ජනෙති, සායං සංසාරවට්ටස්ස අන්තං කත්වා අරහත්තපරියොසානා හොති. තස්මා සබ්බරතීනං එවරූපා ධම්මරතියෙව සෙට්ඨා. තෙන වුත්තං – **‘‘සබ්බරතිං ධම්මරති ජිනාතී’’**ති තණ්හක්ඛයො පන තණ්හාය ඛයන්තෙ උප්පන්නං අරහත්තං සකලස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස අභිභවනතො සබ්බසෙට්ඨමෙව. තෙන වුත්තං – **‘‘තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාතී’’**ති.

එවං සත්ථරි ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථං කථෙන්තෙයෙව චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සක්කොපි සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, එවංජෙට්ඨකෙ නාම ධම්මදානෙ කිමත්ථං අම්හාකං පත්තිං න දාපෙථ, ඉතො පට්ඨාය නො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කථෙත්වා පත්තිං දාපෙථ, භන්තෙ’’ති. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, අජ්ජාදිං කත්වා මහාධම්මස්සවනං වා පාකතිකධම්මස්සවනං වා උපනිසින්නකථං වා

අන්තමසො අනුමොදනම්පි කථෙත්වා සබ්බසත්තානං පත්තිං දදෙය්‍යාථා''ති ආහ.

සක්කපඤ්හවත්ථු දසමං.

11. අපුත්තකසෙට්ඨිවත්ථු

හනන්ති භොගාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අපුත්තකසෙට්ඨිං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර කාලකිරියං සුත්වා රාජා පසෙනදි කොසලො ''අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං කස්ස පාපුණාතී''ති පුච්ඡිත්වා ''රඤ්ඤො''ති සුත්වා සත්තහි දිවසෙහි තස්ස ගෙහතො ධනං රාජකුලං අභිහරාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා ''හන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවාදිවස්සා''ති වුත්තෙ ''ඉධ, භන්තෙ, සාවත්ථියං සෙට්ඨි, ගහපති, කාලකතො, තමහං අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං රාජන්තෙපුරං අභිහරිත්වා ආගච්ඡාමී''ති ආහ. සබ්බං සුත්තෙ (සං. නි. 1.130) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සො කිර සුවණ්ණපාතියා නානග්ගරසභොජනෙ උපනීතෙ ''එවරූපං නාම මනුස්සා භුඤ්ජන්ති, කිං තුම්හෙ මයා සද්ධිං ඉමස්මිං ගෙහෙ කෙළිං කරොථා''ති භොජනෙ උපට්ඨිතෙ ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පලාපෙත්වා ''ඉදං මනුස්සානං භොජන''න්ති කණාජකං භුඤ්ජති බිළඞ්ගදුතියං. වත්ථයානඡත්තෙසුපි මනාපෙසු උපට්ඨාපිතෙසු තෙ මනුස්සෙ ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පහරන්තො පලාපෙත්වා සාණානි ධාරෙති, ජජ්ජරරථකෙන යාති පණ්ණඡත්තකෙන ධාරියමානෙනාති එවං රඤ්ඤා ආරොචිතෙ සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙසි.

භූතපුබ්බං සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, තගරසිඛිං නාම පච්චෙකබුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි. ''දෙථ සමණස්ස පිණ්ඩ''න්ති වත්වා සො උට්ඨායාසනා පක්කාමි. තස්මිං කිර අස්සද්ධෙ බාලෙ එවං වත්වා පක්කන්තෙ තස්ස භරියා සද්ධා පසන්නා ''චිරස්සං වත මෙ ඉමස්ස මුඛතො 'දෙහී'ති වචනං සුතං, අජ්ජ මම මනොරථං පූරෙන්තී පිණ්ඩපාතං දස්සාමී''ති පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං ගහෙත්වා පණීතභොජනස්ස පූරෙත්වා අදාසි. සොපි නිවත්තමානො තං දිස්වා ''කිං, සමණ, කිඤ්චි තෙ ලද්ධ''න්ති පත්තං ගහෙත්වා පණීතපිණ්ඩපාතං දිස්වා විප්පටිසාරී හුත්වා එවං චින්තෙසි – ''වරමෙතං පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යුං. තෙ හි ඉමං භුඤ්ජිත්වා මය්හං කම්මං කරිස්සන්ති, අයං පන ගන්ත්වා භුඤ්ජිත්වා නිද්දායිස්සති, නට්ඨො මෙ සො පිණ්ඩපාතො''ති. සො භාතු ච පන එකපුත්තකං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි. සො කිරස්ස අඞ්ගුලිං ගහෙත්වා විචරන්තො ''ඉදං මය්හං පිතුසන්තකං යානකං, අයං තස්ස ගොණො''තිආදීනි ආහ. අථ නං සො සෙට්ඨි ''ඉදානි තාවෙස එවං වදෙති, ඉමස්ස පන වුඩ්ඪිප්පත්තකාලෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ භොගෙ කො

රක්ඛිස්සතී''ති තං අරඤ්ඤං නෙත්වා එකස්මිං ගච්ඡමූලෙ ගීවාය ගහෙත්වා මූලකන්දං විය ගීවං ඵාලෙත්වා මාරෙත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඩෙසි. ඉදමස්ස පුබ්බකම්මං. තෙන වුත්තං –

> ''යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨී, ගහපති, තගරසිඛිං පච්චෙකබුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන සත්තක්ඛත්තුං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජි, තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉමිස්සායෙව සාවත්ථියා සත්තක්ඛත්තුං සෙට්ඨිත්තං කාරෙසි. යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨී, ගහපති, දත්වා පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසි 'වරමෙතං පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යු'න්ති, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන නාස්සුළාරාය භත්තභොගාය චිත්තං නමති, නාස්සුළාරාය වත්ථභොගාය, නාස්සුළාරාය යානභොගාය, නාස්සුළාරානං පඤ්චන්නං කාමගුණානං භොගාය චිත්තං නමති. යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨී, ගහපති, භාතු ච පන එකපුත්තං සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන බහූනි වස්සසතානි බහූනි වස්සසහස්සානි බහූනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්ථ, තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉදං සත්තමං අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං රාජකොසං පවෙසෙති. තස්ස ඛො පන, මහාරාජ, සෙට්ඨිස්ස ගහපතිස්ස පුරාණඤ්ච පුඤ්ඤං පරික්ඛීණං, නවඤ්ච පුඤ්ඤං අනුපචිතං. අජ්ජ පන, මහාරාජ, සෙට්ඨී, ගහපති, මහාරොරුවෙ නිරයෙ පච්චතී''ති (සං. නි. 1.131).

රාජා සත්ථු වචනං සුත්වා ''අහො, භන්තෙ, භාරියං කම්මං, එත්තකෙ නාම භොගෙ විජ්ජමානෙ නෙව අත්තනා පරිභුඤ්ජි, න තුම්හාදිසෙ බුද්ධෙ ධුරවිහාරෙ විහරන්තෙ පුඤ්ඤකම්මං අකාසී''ති ආහ. සත්ථා ''එවමෙතං, මහාරාජ, දුම්මෙධපුග්ගලා නාම භොගෙ ලභිත්වා නිබ්බානං න ගවෙසන්ති, භොගෙ නිස්සාය උප්පන්නතණ්හා පනෙතෙ දීඝරත්තං හනතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

355.

> ''හනන්ති භොගා දුම්මෙධං, නො ච පාරගවෙසිනො;
> භොගතණ්හාය දුම්මෙධො, හන්ති අඤ්ඤෙව අත්තන''න්ති.

තත්ථ **නො ච පාරගවෙසිනොති** යෙ පන නිබ්බානපාරගවෙසිනො පුග්ගලා, න තෙ භොගා හනන්ති. **අඤ්ඤෙව අත්තනන්ති** භොගෙ නිස්සාය උප්පන්නාය තණ්හාය දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො පරෙ විය අත්තානමෙව හනතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අපුත්තකසෙට්ඨිවත්ථු එකාදසමං.

12. අඞ්කුරවත්ථු

තිණදොසානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පණ්ඩුකම්බලසිලායං විහරන්තො අඞ්කුරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘යෙ ඣානප්පසුතා ධීරා’’ති (ධ. ප. 181) ගාථාය විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථ ඉන්දකං ආරබ්භ. සො කිර අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස අන්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස අත්තනො ආභතං කටච්ඡුමත්තකං භික්ඛං දාපෙසි. තදස්ස පුඤ්ඤං අඞ්කුරෙන දසවස්සසහස්සානි ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා දින්නදානතො මහප්ඵලතරං ජාතං. තස්මා එවමාහ. එවං වුත්තෙ සත්ථා, ‘‘අඞ්කුර, දානං නාම විචෙය්‍ය දාතුං වට්ටති, එවං තං සුඛෙත්තෙ සුවුත්තබීජං විය මහප්ඵලං හොති. ත්වං පන තථා නාකාසි, තෙන තෙ දානං න මහප්ඵලං ජාත’’න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො –

‘‘විචෙය්‍ය දානං දාතබ්බං, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං;
විචෙය්‍ය දානං සුගතප්පසත්ථං,
යෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ඉධ ජීවලොකෙ;
එතෙසු දින්නානි මහප්ඵලානි,
බීජානි වුත්තානි යථාසුඛෙත්තෙ’’ති. (පෙ. ව. 329) –

වත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

356.
‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

357.
‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, දොසදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතදොසෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

358.
‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, මොහදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතමොහෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵලං.

359.
‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, ඉච්ඡාදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විගතිච්ඡෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵල’’න්ති.

තත්ථ **තිණදොසානීති** සාමාකාදීනි තිණානි උට්ඨහන්තානි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණානි ඛෙත්තානි දූසෙන්ති, තෙන තානි න බහුඵලානි හොන්ති. එවං සත්තානම්පි අන්තො රාගො උප්පජ්ජන්තො සත්තෙ දූසෙති,

තෙන තෙසු දින්නං මහප්ඵලං න හොති. ඛීණාසවෙසු දින්නං පන මහප්ඵලං හොති. තෙන වුත්තං –

‘‘තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං හොති මහප්ඵල’’න්ති. –

සෙසගාථාසුපි එසෙව නයො.

දෙසනාවසානෙ අඞ්කුරො ච ඉන්දකො ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඞ්කුරවත්ථු ද්වාදසමං.

තණ්හාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුවීසතිමො වග්ගො.

25. භික්ඛුවග්ගො

1. පඤ්චභික්ඛුවත්ථු

චක්ඛුනා සංවරොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්ච භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු කිර එකෙකො චක්ඛුද්වාරාදීසු පඤ්චසු ද්වාරෙසු එකෙකමෙව රක්ඛි. අථෙකදිවසං සන්නිපතිත්වා ‘‘අහං දුරක්ඛං රක්ඛාමි, අහං දුරක්ඛං රක්ඛාමී’’ති විවදිත්වා ‘‘සත්ථාරං පුච්ඡිත්වා ඉමමත්ථං ජානිස්සාමා’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, මයං චක්ඛුද්වාරාදීනි රක්ඛන්තා අත්තනො අත්තනො රක්ඛනද්වාරමෙව දුරක්ඛන්ති මඤ්ඤාම, කො නු ඛො අම්හෙසු දුරක්ඛං රක්ඛතී’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා එකං භික්ඛුම්පි අනොසාදෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බානි පෙතානි දුරක්ඛානෙව, අපි ච ඛො පන තුම්හෙ න ඉදානෙව පඤ්චසු ඨානෙසු අසංවුතා, පුබ්බෙපි අසංවුතා, අසංවුතත්තායෙව ච පණ්ඩිතානං ඔවාදෙ අවත්තිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණිත්ථා’’ති වත්වා ‘‘කදා, භන්තෙ’’ති තෙහි යාචිතො අතීතෙ තක්කසිලජාතකස්ස වත්ථුං විත්ථාරෙත්වා රක්ඛසීනං වසෙන රාජකුලෙ ජීවිතක්ඛයං පත්තෙ පත්තාභිසෙකෙන මහාසත්තෙන සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රාජාසනෙ නිසින්නෙන අත්තනො සිරිසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘‘වීරියං නාමෙතං සත්තෙහි කත්තබ්බමෙවා’’ති උදානවසෙන උදානිතං –

‘‘කුසලූපදෙසෙ ධිතියා දළ්හාය ච,
අනිවත්තිතත්තාභයභීරුතාය ච;
න රක්ඛසීනං වසමාගමිම්හසෙ,
ස සොත්ථිභාවො මහතා භයෙන මෙ’’ති. (ජා. 1.1.132) –

ඉමං ගාථං දස්සෙත්වා ‘‘තදාපි තුම්හෙව පඤ්ච ජනා තක්කසිලායං රජ්ජගහණත්ථාය නික්ඛන්තං මහාසත්තං ආවුධහත්ථා පරිවාරෙත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ රක්ඛසීහි චක්ඛුද්වාරාදිවසෙන උපනීතෙසු රූපාරම්මණාදීසු අසංවුතා පණ්ඩිතස්ස ඔවාදෙ අවත්තිත්වා ඔලීයන්තා රක්ඛසීහි ඛාදිතා ජීවිතක්ඛයං පාපුණිත්ථ. තෙසු පන ආරම්මණෙසු සුසංවුතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධන්තිං දෙවවණ්ණිං යක්ඛිනිං අනාදියිත්වා සොත්ථිනා තක්කසිලං ගන්ත්වා රජ්ජං පත්තො රාජා අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සබ්බානි ද්වාරානි සංවරිතබ්බානි. එතානි හි සංවරන්තො එව සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

360.

‘‘චක්ඛුනා සංවරො සාධු, සාධු සොතෙන සංවරො;
ඝානෙන සංවරො සාධු, සාධු ජිව්හාය සංවරො.

361.

‘‘කායෙන සංවරො සාධු, සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො;
සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

තත්ථ **චක්ඛුනාති** යදා හි භික්ඛුනො චක්ඛුද්වාරෙ රූපාරම්මණං ආපාථමාගච්ඡති, තදා ඉට්ඨාරම්මණෙ අරජ්ජන්තස්ස අනිට්ඨාරම්මණෙ අදුස්සන්තස්ස අසමපෙක්ඛනෙන මොහං අනුප්පාදෙන්තස්ස තස්මිං ද්වාරෙ සංවරො ථකනං පිදහනං ගුත්ති කතා නාම හොති. තස්ස සො එවරූපො චක්ඛුනා සංවරො සාධු. එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි. චක්ඛුද්වාරාදීසුයෙව පන සංවරො වා අසංවරො වා නුප්පජ්ජති, පරතො පන ජවනවීථියං එස ලබ්භති. තදා හි අසංවරො උප්පජ්ජන්තො අස්සද්ධා අක්ඛන්ති කොසජ්ජං මුට්ඨස්සච්චං අඤ්ඤාණන්ති අකුසලවීථියං අයං පඤ්චවිධො ලබ්භති. සංවරො උප්පජ්ජන්තො සද්ධා ඛන්ති වීරියං සති ඤාණන්ති කුසලවීථියං අයං පඤ්චවිධො ලබ්භති.

කායෙන සංවරොති එත්ථ පන පසාදකායොපි චොපනකායොපි ලබ්භති. උභයම්පි පනෙතං කායද්වාරමෙව. තත්ථ පසාදද්වාරෙ සංවරාසංවරො කථිතොව. චොපනද්වාරෙපි තංවත්ථුකා පාණාතිපාතඅදින්නාදානකාමෙසුමිච්ඡාචාරා. තෙහි පන සද්ධිං අකුසලවීථියං උප්පජ්ජන්තෙහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, කුසලවීථියං උප්පජ්ජන්තෙහි පාණාතිපාතාවෙරමණිආදීහි සංවුතං. **සාධු වාචායාති** එත්ථාපි චොපනවාචාපි වාචා. තාය සද්ධිං උප්පජ්ජන්තෙහි මුසාවාදාදීහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, මුසාවාදාවෙරමණිආදීහි සංවුතං. **මනසා සංවරොති** එත්ථාපි ජවනමනතො අඤ්ඤෙන මනෙන සද්ධිං අභිජ්ඣාදයො නත්ථි. මනොද්වාරෙ පන ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානෙහි අභිජ්ඣාදීහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, අනභිජ්ඣාදීහි සංවුතං හොති. **සාධු සබ්බත්ථාති** තෙසු චක්ඛුද්වාරාදීසු සබ්බෙසුපි සංවරො සාධු. එත්තාවතා හි අට්ඨ සංවරද්වාරානි අට්ඨ ච අසංවරද්වාරානි කථිතානි. තෙසු අට්ඨසු අසංවරද්වාරෙසු ඨිතො භික්ඛු සකලවට්ටමූලකදුක්ඛතො න මුච්චති, සංවරද්වාරෙසු පන ඨිතො සබ්බස්මාපි වට්ටමූලකදුක්ඛා මුච්චති. තෙන වුත්තං – ‘‘සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්ච භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චභික්ඛුවත්ථු පඨමං.

2. හංසඝාතකභික්ඛුවත්ථු

හත්ථසංයතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං හංසඝාතකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො කිර ද්වෙ සහායකා භික්ඛූසු පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදා යෙභුය්‍යෙන එකතො විචරන්ති. තෙ එකදිවසං අචිරවතිං ගන්ත්වා න්හත්වා ආතපෙ තප්පමානා සාරණීයකථං කථෙන්තා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ ද්වෙ හංසා ආකාසෙන ගච්ඡන්ති. අථෙකො දහරභික්ඛු සක්ඛරං ගහෙත්වා ‘‘එකස්ස හංසපොතකස්ස අක්ඛිං පහරිස්සාමී’’ති ආහ, ඉතරො ‘‘න සක්ඛිස්සාමී’’ති ආහ. තිට්ඨතු ඉමස්මිං පස්සෙ අක්ඛි, පරපස්සෙ අක්ඛිං පහරිස්සාමීති. ඉදම්පි න සක්ඛිස්සසියෙවාති. ‘‘තෙන හි උපධාරෙහී’’ති දුතියං සක්ඛරං ගහෙත්වා හංසස්ස පච්ඡාභාගෙ ඛිපි, හංසො සක්ඛරසද්දං සුත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසි. අථ නං ඉතරං වට්ටසක්ඛරං ගහෙත්වා පරපස්සෙ අක්ඛිම්හි පහරිත්වා ඔරිමක්ඛිනා නික්ඛාමෙසි. හංසො විරවන්තො පරිවත්තිත්වා තෙසං පාදමූලෙයෙව පති. තත්ථ තත්ථ ඨිතා භික්ඛූ දිස්වා, ‘‘ආවුසො, බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා අනනුච්ඡවිකං වො කතං පාණාතිපාතං කරොන්තෙහී’’ති වත්වා තෙ ආදාය ගන්ත්වා තථාගතස්ස දස්සෙසුං.

සත්ථා ‘‘සච්චං කිර තයා භික්ඛු පාණාතිපාතො කතො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ ‘‘භික්ඛු කස්මා එවරූපෙ නිය්‍යානිකසාසනෙ පබ්බජිත්වා එවමකාසි, පොරාණකපණ්ඩිතා අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ අගාරමජ්ඣෙ වසමානා අප්පමත්තකෙසුපි ඨානෙසු කුක්කුච්චං කරිංසු, ත්වං පන එවරූපෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා කුක්කුච්චමත්තම්පි න අකාසී’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කුරුරට්ඨෙ ඉන්දපත්තනගරෙ ධනඤ්චයෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන විඤ්ඤුතං පත්තො තක්කසිලායං සිප්පානි උග්ගහෙත්වා පිතරා උපරජ්ජෙ පතිට්ඨාපිතො අපරභාගෙ පිතු අච්චයෙන රජ්ජං පත්වා දස රාජධම්මෙ අකොපෙන්තො කුරුධම්මෙ වත්තිත්ථ. කුරුධම්මො නාම පඤ්චසීලානි, තානි බොධිසත්තො පරිසුද්ධානි කත්වා රක්ඛි. යථා ච බොධිසත්තො, එවමස්ස මාතා අග්ගමහෙසී කනිට්ඨභාතා උපරාජා පුරොහිතො බ්‍රාහ්මණො රජ්ජුගාහකො අමච්චො සාරථි සෙට්ඨි දොණමාපකො මහාමත්තො දොවාරිකො නගරසොභිනී වණ්ණදාසීති එවමෙතෙසු එකාදසසු ජනෙසු කුරුධම්මං රක්ඛන්තෙසු කලිඞ්ගරට්ඨෙ දන්තපුරනගරෙ කලිඞ්ගෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ තස්මිං රට්ඨෙ දෙවො න වස්සි. මහාසත්තස්ස පන අඤ්ජනසන්නිභො නාම මඞ්ගලහත්ථී මහාපුඤ්ඤො හොති. රට්ඨවාසිනො ‘‘තස්මිං ආනීතෙ දෙවො වස්සිස්සතී’’ති සඤ්ඤාය රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා තස්ස හත්ථිස්ස ආනයනත්ථාය බ්‍රාහ්මණෙ පහිණි. තෙ ගන්ත්වා මහාසත්තං හත්ථිං යාචිංසු. සත්ථා තෙසං යාචනකාරණං දස්සෙතුං ආහ –

‘‘තව සද්ධඤ්ච සීලඤ්ච, විදිත්වාන ජනාධිප;
වණ්ණං අඤ්ජනවණ්ණෙන, කලිඞ්ගස්මිං නිමිම්හසෙ’’ති. (ජා. 1.3.76) –

ඉමං තිකනිපාතෙ ජාතකං කථෙසි. හත්ථිම්හි පන ආනීතෙපි දෙවෙ අවස්සන්තෙ ‘‘සො රාජා කුරුධම්මං රක්ඛති, තෙනස්ස රට්ඨෙ දෙවො වස්සතී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘යං සො කුරුධම්මං රක්ඛති, තං සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛිත්වා ආනෙථා’’ති පුන කාලිඞ්ගො බ්‍රාහ්මණෙ ච අමච්චෙ ච පෙසෙසි. තෙසු ගන්ත්වා යාචන්තෙසු රාජානං ආදිං කත්වා සබ්බෙපි තෙ අත්තනො අත්තනො සීලෙසු කිඤ්චි කුක්කුච්චමත්තං කත්වා ‘‘අපරිසුද්ධං නො සීල’’න්ති පටික්ඛිපිත්වාපි ‘‘න එත්තාවතා සීලභෙදො හොතී’’ති තෙහි පුනප්පුනං යාචිතා අත්තනො අත්තනො සීලානි කථයිංසු. කාලිඞ්ගො සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්වා ආහතං කුරුධම්මං දිස්වාව සමාදාය සාධුකං පූරෙසි. තස්ස රට්ඨෙ දෙවො පාවස්සි, රට්ඨං ඛෙමං සුභික්ඛං අහොසි. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘ගණිකා උප්පලවණ්ණා, පුණ්ණො දොවාරිකො තදා;
රජ්ජුගාහො ච කච්චානො, දොණමාපකො ච කොලිතො.

‘‘සාරිපුත්තො තදා සෙට්ඨී, අනුරුද්ධො ච සාරථී;
බ්‍රාහ්මණො කස්සපො ථෙරො, උපරාජානන්දපණ්ඩිතො.

‘‘මහෙසී රාහුලමාතා, මායාදෙවී ජනෙත්තිකා;
කුරුරාජා බොධිසත්තො, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති. –

ජාතකං සමොධානෙත්වා ‘‘භික්ඛු එවං පුබ්බෙපි පණ්ඩිතා අප්පමත්තකෙපි කුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙ අත්තනො සීලභෙදෙ ආසඞ්කං කරිංසු, ත්වං පන මාදිසස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතං කරොන්තො අතිභාරියං කම්මමකාසි, භික්ඛුනා නාම හත්ථෙහි පාදෙහි වාචාය ච සංයතෙන භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

362.
‘‘හත්ථසංයතො පාදසංයතො,
වාචාසංයතො සංයතුත්තමො;
අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො,
එකො සන්තුසිතො තමාහු භික්ඛු’’න්ති.

තත්ථ **හත්ථසංයතොති** හත්ථකීළාපනාදීනං වා හත්ථෙන පරෙසං පහරණාදීනං වා අභාවෙන හත්ථසංයතො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. වාචාය පන මුසාවාදාදීනං අකරණතො වාචාය සංයතො. **සංයතුත්තමොති** සංයතත්තභාවො, කායචලනසීසුක්ඛිපනභමුකවිකාරාදීනං අකාරකොති අත්ථො. **අජ්ඣත්තරතොති** ගොචරජ්ඣත්තසඞ්ඛාතාය කම්මට්ඨානභාවනාය රතො. **සමාහිතොති** සුට්ඨු ඨපිතො. **එකො සන්තුසිතොති** එකවිහාරී හුත්වා සුට්ඨු තුසිතො විපස්සනාචාරතො පට්ඨාය අත්තනො අධිගමෙන තුට්ඨමානසො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකඤ්හි ආදිං කත්වා

සබ්බෙපි සෙඛා අත්තනො අධිගමෙන සන්තුස්සන්තීති සන්තුසිතා, අරහා පන එකන්තසන්තුසිතොව. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

හංසඝාතකභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. කොකාලිකවත්ථු

යො මුඛසංයතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොකාලිකං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ''අථ ඛො කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමී''ති සුත්තෙ (සං. නි. 1.181; සු. නි. කොකාලිකසුත්ත; අ. නි. 10.89) ආගතමෙව. අත්ථොපිස්ස අට්ඨකථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

කොකාලිකෙ පන පදුමනිරයෙ උප්පන්නෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''අහො කොකාලිකො භික්ඛු අත්තනො මුඛං නිස්සාය විනාසං පත්තො, ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අක්කොසන්තස්සෙව හිස්ස පථවී විවරං අදාසී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි කොකාලිකො භික්ඛු අත්තනො මුඛමෙව නිස්සාය නට්ඨො''ති වත්වා තමත්ථං සොතුකාමෙහි භික්ඛූහි යාචිතො තස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරි.

අතීතෙ හිමවන්තපදෙසෙ එකස්මිං සරෙ කච්ඡපො වසති. ද්වෙ හංසපොතකා ගොචරාය චරන්තා තෙන සද්ධිං විස්සාසං කත්වා දළ්හවිස්සාසිකා හුත්වා එකදිවසං කච්ඡපං පුච්ඡිංසු – ''සම්ම, අම්හාකං හිමවන්තෙ චිත්තකූටපබ්බතතලෙ කඤ්චනගුහාය වසනට්ඨානං, රමණීයො පදෙසො, ගච්ඡිස්සසි අම්හෙහි සද්ධි''න්ති. ''සම්ම, අහං කථං ගමිස්සාමී''ති? ''මයං තං නෙස්සාම, සචෙ මුඛං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසී''ති. ''රක්ඛිස්සාමි, සම්මා ගහෙත්වා මං ගච්ඡථා''ති. තෙ ''සාධූ''ති වත්වා එකං දණ්ඩකං කච්ඡපෙන ඩංසාපෙත්වා සයං තස්ස උභො කොටියො ඩංසිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. තං තථා හංසෙහි නීයමානං ගාමදාරකා දිස්වා ''ද්වෙ හංසා කච්ඡපං දණ්ඩෙන හරන්තී''ති ආහංසු. කච්ඡපො ''යදි මං සහායකා නෙන්ති, තුම්හාකං එත්ථ කිං හොති දුට්ඨචෙටකා''ති වත්තුකාමො හංසානං සීඝවෙගතාය බාරාණසිනගරෙ රාජනිවෙසනස්ස උපරිභාගං සම්පත්තකාලෙ දට්ඨට්ඨානතො දණ්ඩකං විස්සජ්ජෙත්වා ආකාසඞ්ගණෙ පතිත්වා ද්වෙධා භිජ්ජි. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා –

''අවධී වත අත්තානං, කච්ඡපො බ්‍යාහරං ගිරං;
සුග්ගහීතස්මිං කට්ඨස්මිං, වාචාය සකියාවධී.

“එතම්පි දිස්වා නරවීරියසෙට්ඨ,
වාචං පමුඤ්චෙ කුසලං නාතිවෙලං;
පස්සසි බහුභාණෙන, කච්ඡපං බ්‍යසනං ගත”න්ති. (ජා. 1.2.129-130);

ඉමං දුකනිපාතෙ **බහුභාණිජාතකං** විත්ථාරෙත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම මුඛසංයතෙන සමචාරිනා අනුද්ධතෙන නිබ්බුතචිත්තෙන භවිතබ්බ”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

363.

“යො මුඛසංයතො භික්ඛු, මන්තභාණී අනුද්ධතො;
අත්ථං ධම්මඤ්ච දීපෙති, මධුරං තස්ස භාසිත”න්ති.

තත්ථ **මුඛසංයතොති** දාසචණ්ඩාලාදයොපි “ත්වං දුජ්ජාතො, ත්වං දුස්සීලො”තිආදීනං අවචනතාය මුඛෙන සංයතො. **මන්තභාණීති** මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය භණනසීලො. **අනුද්ධතොති** නිබ්බුතචිත්තො. **අත්ථං ධම්මඤ්ච දීපෙතීති** භාසිතත්ථඤ්චෙව දෙසනාධම්මඤ්ච කථෙති. **මධුරන්ති** එවරූපස්ස භික්ඛුනො භාසිතං මධුරං නාම. යො පන අත්ථමෙව සම්පාදෙති, න පාළිං, පාළිංයෙව සම්පාදෙති, න අත්ථං, උභයං වා පන න සම්පාදෙති, තස්ස භාසිතං මධුරං නාම න හොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කොකාලිකවත්ථු තතියං.

4. ධම්මාරාමත්ථෙරවත්ථු

ධම්මාරාමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මාරාමත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා කිර “ඉතො මෙ චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බානං භවිස්සතී”ති ආරොචිතෙ අනෙකසහස්සා භික්ඛූ සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා විචරිංසු. තත්ථ පුථුජ්ජනා භික්ඛූ අස්සූනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු, ඛීණාසවානං ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි. සබ්බෙපි “කිං නු ඛො කරිස්සාමා”ති වග්ගබන්ධනෙන විචරන්ති. එකො පන ධම්මාරාමො නාම භික්ඛු භික්ඛූනං සන්තිකං න උපසඞ්කමති. භික්ඛූහි “කිං, ආවුසො”ති වුච්චමානො පටිවචනම්පි අදත්වා “සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව වායමිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සාමී”ති එකකොව විහරන්තො සත්ථාරා දෙසිතං ධම්මං ආවජ්ජෙති චින්තෙති අනුස්සරති. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – “භන්තෙ, ධම්මාරාමස්ස තුම්හෙසු සිනෙහමත්තම්පි නත්ථි, ‘සත්ථා කිර පරිනිබ්බායිස්සති, කිං නු ඛො කරිස්සාමා’ති අම්හෙහි සද්ධිං

සම්මන්තනමත්තම්පි න කරොතී''ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං එවං කරොසී''ති පුච්ඡි. ''සච්චං, භන්තෙ''ති. ''කිං කාරණා''ති? තුම්හෙ කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සථ, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව වායමිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සාමීති තුම්හෙහි දෙසිතං ධම්මං ආවජ්ජාමි චින්තෙමි අනුස්සරාමීති.

සත්ථා ''සාධු සාධූ''ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා, ''භික්ඛවෙ, අඤ්ඤෙනාපි මයි සිනෙහවන්තෙන භික්ඛුනා නාම ධම්මාරාමසදිසෙනෙව භවිතබ්බං. න හි මය්හං මාලාගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තා මම පූජං කරොන්ති නාම, ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජන්තායෙව පන මං පූජෙන්ති නාමා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

364.

''ධම්මාරාමො ධම්මරතො, ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු, සද්ධම්මා න පරිහායතී''ති.

තත්ථ නිවාසනට්ඨෙන සමථවිපස්සනාධම්මො ආරාමො අස්සාති **ධම්මාරාමො**. තස්මිංයෙව ධම්මෙ රතොති **ධම්මරතො**. තස්සෙව ධම්මස්ස පුනප්පුනං විචින්තනතාය **ධම්මං අනුවිචින්තයං,** තං ධම්මං ආවජ්ජෙන්තො මනසිකරොන්තොති අත්ථො. **අනුස්සරන්ති** තමෙව ධම්මං අනුස්සරන්තො. **සද්ධම්මාති** එවරූපො භික්ඛු සත්තතිංසභෙදා බොධිපක්ඛියධම්මා නවවිධලොකුත්තරධම්මා ච න පරිහායතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ධම්මාරාමත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. විපක්ඛසෙවකභික්ඛුවත්ථු

සලාභන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං විපක්ඛසෙවකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිරෙකො දෙවදත්තපක්ඛිකො භික්ඛු සහායො අහොසි. සො තං භික්ඛුහි සද්ධිං පිණ්ඩාය චරිත්වා කතභත්තකිච්චං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''කුහිං ගතොසී''ති පුච්ඡි. ''අසුකට්ඨානං නාම පිණ්ඩාය චරිතු''න්ති. ''ලද්ධො තෙ පිණ්ඩපාතො''ති? ''ආම, ලද්ධො''ති. ''ඉධ අම්හාකං මහාලාභසක්කාරො, කතිපාහං ඉධෙව හොහී''ති. සො තස්ස වචනෙන කතිපාහං තත්ථ වසිත්වා සකට්ඨානමෙව අගමාසි. අථ නං භික්ඛූ ''අයං, භන්තෙ, දෙවදත්තස්ස උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජති, දෙවදත්තස්ස පක්ඛිකො එසො''ති තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං එවමකාසී''ති පුච්ඡි. ''ආම, භන්තෙ, අහං තත්ථ එකං දහරං නිස්සාය

කතිපාහං වසිං, න ච පන දෙවදත්තස්ස ලද්ධිං රොචෙමී''ති. අථ නං භගවා ''කිඤ්චාපි ත්වං ලද්ධිං න රොචෙසි, දිට්ඨදිට්ඨකානංයෙව පන ලද්ධිං රොචෙන්තො විය විචරසි. න ත්වං ඉදානෙව එවං කරොසි, පුබ්බෙපි එවරූපොයෙවා''ති වත්වා ''ඉදානි තාව, භන්තෙ, අම්හෙහි සාමං දිට්ඨො, පුබ්බෙ පනෙස කෙසං ලද්ධිං රොචෙන්තො විය විචරි, ආචික්ඛථ නො''ති භික්ඛූහි යාචිතො අතීතං ආහරිත්වා –

''පුරාණචොරාන වචො නිසම්ම,
මහිළාමුඛො පොථයමන්වචාරී;
සුසඤ්ඤතානඤ්හි වචො නිසම්ම,
ගජුත්තමො සබ්බගුණෙසු අට්ඨා''ති. (ජා. 1.1.26) –

ඉමං **මහිළාමුඛජාතකං** විත්ථාරෙත්වා, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සකලාභෙනෙව සන්තුට්ඨෙන භවිතබ්බං, පරලාභං පත්ථෙතුං න වට්ටති. පරලාභං පත්ථෙන්තස්ස හි ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලෙසු එකධම්මොපි නුප්පජ්ජති, සකලාභසන්තුට්ඨස්සෙව පන ඣානාදීනි උප්පජ්ජන්තී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

365.
''සලාභං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, නාඤ්ඤෙසං පිහයං චරෙ;
අඤ්ඤෙසං පිහයං භික්ඛු, සමාධිං නාධිගච්ඡති.

366.
''අප්පලාභොපි චෙ භික්ඛු, සලාභං නාතිමඤ්ඤති;
තං වෙ දෙවා පසංසන්ති, සුද්ධාජීවිං අතන්දිත''න්ති.

තත්ථ **සලාභන්ති** අත්තනො උප්පජ්ජනකලාභං. සපදානචාරඤ්හි පරිවජ්ජෙත්වා අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙන්තො සලාභං අතිමඤ්ඤති හීළෙති ජිගුච්ඡති නාම. තස්මා එවං අකරණෙන සලාභං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය. **අඤ්ඤෙසං පිහයන්ති** අඤ්ඤෙසං ලාභං පත්ථෙන්තො න චරෙය්‍යාති අත්ථො. **සමාධිං නාධිගච්ඡතීති** අඤ්ඤෙසඤ්හි ලාභං පිහයන්තො තෙසං චීවරාදිකරණෙ උස්සුක්කං ආපන්නො භික්ඛු අප්පනාසමාධිං වා උපචාරසමාධිං වා නාධිගච්ඡති. **සලාභං නාතිමඤ්ඤතීති** අප්පලාභොපි සමානො උච්චනීචකුලෙ පටිපාටියා සපදානං චරන්තො භික්ඛු සලාභං නාතිමඤ්ඤති නාම. **තං වෙති** තං එවරූපං භික්ඛුං සාරජීවිතතාය සුද්ධාජීවිං ජඞ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිතකප්පනෙන අකුසීතතාය අතන්දිතං දෙවා පසංසන්ති ථොමෙන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

විපක්ඛසෙවකභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. පඤ්චග්ගදායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

සබ්බසොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චග්ගදායකං නාම බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සස්සෙ ඛෙත්තෙ ඨිතකාලෙයෙව ඛෙත්තග්ගං නාම දෙති, ඛලකාලෙ ඛලග්ගං නාම දෙති, ඛලභණ්ඩකාලෙ ඛලභණ්ඩග්ගං නාම දෙති, උක්ඛලිකකාලෙ කුම්භග්ගං නාම දෙති, පාතියං වඩ්ඪිතකාලෙ පාතග්ගං නාම දෙතීති ඉමානි පඤ්ච අග්ගදානානි දෙති, සම්පත්තස්ස අදත්වා නාම න භුඤ්ජති. තෙනස්ස **පඤ්චග්ගදායකො**ත්වෙව නාමං අහොසි. සත්ථා තස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා චස්ස තිණ්ණං ඵලානං උපනිස්සයං දිස්වා බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනවෙලායං ගන්ත්වා ද්වාරෙ අට්ඨාසි. සොපි ද්වාරපමුඛෙ අන්තොගෙහාභිමුඛො නිසීදිත්වා භුඤ්ජති, සත්ථාරං ද්වාරෙ ඨිතං න පස්සති. බ්‍රාහ්මණී පන තං පරිවිසමානා සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො පඤ්චසු ඨානෙසු අග්ගං දත්වා භුඤ්ජති, ඉදානි ච සමණො ගොතමො ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතො. සචෙ බ්‍රාහ්මණො එතං දිස්වා අත්තනො භත්තං හරිත්වා දස්සති, පුනපාහං පචිතුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති. සා ‘‘එවං අයං සමණං ගොතමං න පස්සිස්සතී’’ති සත්ථු පිට්ඨිං දත්වා තස්ස පච්ඡතො තං පටිච්ඡාදෙන්තී ඔනමිත්වා පුණ්ණචන්දං පාණිනා පටිච්ඡාදෙන්තී විය අට්ඨාසි. තථා ඨිතා එව ච පන ‘‘ගතො නු ඛො නො’’ති සත්ථාරං අඩ්ඪක්ඛිකෙන ඔලොකෙසි. සත්ථා තත්ථෙව අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණස්ස පන සවනභයෙන ‘‘අතිච්ඡථා’’ති න වදෙති, ඔසක්කිත්වා පන සණිකමෙව ‘‘අතිච්ඡථා’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘න ගමිස්සාමී’’ති සීසං චාලෙසි. ලොකගරුනා බුද්ධෙන ‘‘න ගමිස්සාමී’’ති සීසෙ චාලිතෙ සා සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී මහාහසිතං හසි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ගෙහාභිමුඛං ඔභාසං මුඤ්චි. බ්‍රාහ්මණොපි පිට්ඨිං දත්වා නිසින්නොයෙව බ්‍රාහ්මණියා හසිතසද්දං සුත්වා ඡබ්බණ්ණානඤ්ච රස්මීනං ඔභාසං ඔලොකෙත්වා සත්ථාරං අද්දස. බුද්ධා හි නාම ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා හෙතුසම්පන්නානං අත්තානං අදස්සෙත්වා න පක්කමන්ති. බ්‍රාහ්මණොපි සත්ථාරං දිස්වා, ‘‘භොති නාසිතොම්හි තයා, රාජපුත්තං ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨිතං මය්හං අනාචික්ඛන්තියා භාරියං තෙ කම්මං කත’’න්ති වත්වා අඩ්ඪභුත්තං භොජනපාතිං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘භො ගොතම, අහං පඤ්චසු ඨානෙසු අග්ගං දත්වාව භුඤ්ජාමි, ඉතො ච මෙ මජ්ඣෙ භින්දිත්වා එකොව භත්තකොට්ඨාසො භුත්තො, එකො කොට්ඨාසො අවසිට්ඨො, පටිග්ගණ්හිස්සසි මෙ ඉදං භත්ත’’න්ති. සත්ථා ‘‘න මෙ තව උච්ඡිට්ඨභත්තෙන අත්ථො’’ති අවත්වා, ‘‘බ්‍රාහ්මණ, අග්ගම්පි මය්හමෙව අනුච්ඡවිකං, මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අඩ්ඪභුත්තභත්තම්පි, චරිමකභත්තපිණ්ඩොපි මය්හමෙව අනුච්ඡවිකො. මයඤ්හි, බ්‍රාහ්මණ, පරදත්තූපජීවිපෙතසදිසා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යදග්ගතො මජ්ඣතො සෙසතො වා,
පිණ්ඩං ලභෙථ පරදත්තූපජීවී;

නාලං වුතුං නොපි නිපච්චවාදී,
තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තී''ති. (සු. නි. 219);

බ්‍රාහ්මණො තං සුත්වාව පසන්නචිත්තො හුත්වා ''අහො අච්ඡරියං, දීපසාමිකො නාම රාජපුත්තො 'න මෙ තව උච්ඡිට්ඨභත්තෙන අත්ථො'ති අවත්වා එවං වක්ඛතී''ති ද්වාරෙ ඨිතකොව සත්ථාරං පඤ්හං පුච්ඡි – ''භො ගොතම, තුම්හෙ අත්තනො සාවකෙ භික්ඛූති වදථ, කිත්තාවතා භික්ඛු නාම හොතී''ති. සත්ථා ''කථංරූපා නු ඛො ඉමස්ස ධම්මදෙසනා සප්පායා''ති උපධාරෙන්තො ''ඉමෙ ද්වෙපි ජනා කස්සපබුද්ධකාලෙ 'නාමරූප'න්ති වදන්තානං කථං සුණිංසු, නාමරූපං අවිස්සජ්ජිත්වාව නෙසං ධම්මං දෙසෙතුං වට්ටතී''ති, ''බ්‍රාහ්මණ, නාමෙ ච රූපෙ ච අරජ්ජන්තො අසජ්ජන්තො අසොචන්තො භික්ඛු නාම හොතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

367.

''සබ්බසො නාමරූපස්මිං, යස්ස නත්ථි මමායිතං;
අසතා ච න සොචති, ස වෙ භික්ඛූති වුච්චතී''ති.

තත්ථ **සබ්බසොති** සබ්බස්මිම්පි වෙදනාදීනං චතුන්නං, රූපක්ඛන්ධස්ස චාති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං වසෙන පවත්තෙ නාමරූපෙ. **මමායිත**න්ති යස්ස අහන්ති වා මමන්ති වා ගාහො නත්ථි. **අසතා ච න සොචතීති** තස්මිඤ්ච නාමරූපෙ ඛයවයං පත්තෙ ''මම රූපං ඛීණං…පෙ…. මම විඤ්ඤාණං ඛීණ''න්ති න සොචති න විහඤ්ඤති, ''ඛයවයධම්මං මෙ ඛීණ''න්ති පස්සති. **ස වෙති** සො එවරූපො විජ්ජමානෙපි නාමරූපෙ මමායිතරහිතොපි අසතාපි තෙන අසොචන්තො භික්ඛූති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උභොපි ජයම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චග්ගදායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

මෙත්තාවිහාරීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ ආයස්මන්තෙ මහාකච්චානෙ අවන්තිජනපදෙ කුරරඝරං නිස්සාය පවත්තපබ්බතෙ විහරන්තෙ සොණො නාම කොටිකණ්ණො උපාසකො ථෙරස්ස ධම්මකථාය පසීදිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතුකාමො ථෙරෙන ''දුක්කරං ඛො, සොණ, යාවජීවං එකභත්තං එකසෙය්‍යං බ්‍රහ්මචරිය''න්ති වත්වා ද්වෙ වාරෙ පටික්ඛිත්තොපි පබ්බජ්ජාය අතිවිය උස්සාහජාතො තතියවාරෙ ථෙරං යාචිත්වා පබ්බජිත්වා අප්පභික්ඛුකත්තා දක්ඛිණාපථෙ තිණ්ණං වස්සානං අච්චයෙන

ලද්ධූපසම්පදො සත්ථාරං සම්මුඛා දට්ඨුකාමො හුත්වා උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා තෙන දින්නං සාසනං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කතපටිසන්ථාරො සත්ථාරා එකගන්ධකුටියංයෙව අනුඤ්ඤාතසෙනාසනො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣොකාසෙ වීතිනාමෙත්වා රත්තිභාගෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා අත්තනො පත්තසෙනාසනෙ තං රත්තිභාගං වීතිනාමෙත්වා පච්චූසසමයෙ සත්ථාරා අජ්ඣිට්ඨො සොළස අට්ඨකවග්ගිකානි (සු. නි. 772 ආදයො) සබ්බානෙව සරභඤ්ඤෙන අභණි. අථස්ස භගවා සරභඤ්ඤපරියොසානෙ අබ්භානුමොදෙන්තො – ''සාධු සාධු, භික්ඛූ''ති සාධුකාරං අදාසි. සත්ථාරා දින්නසාධුකාරං සුත්වා භූමට්ඨකදෙවා නාගා සුපණ්ණාති එවං යාව බ්‍රහ්මලොකා එකසාධුකාරමෙව අහොසි.

තස්මිං ඛණෙ ජෙතවනතො වීසයොජනසතමත්ථකෙ කුරරඝරනගරෙ ථෙරස්ස මාතු මහාඋපාසිකාය ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතාපි මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරමදාසි. අථ නං උපාසිකා ආහ – ''කො එස සාධුකාරං දෙතී''ති? අහං, භගිනීති. කොසි ත්වන්ති? තව ගෙහෙ අධිවත්ථා, දෙවතාති. ත්වං ඉතො පුබ්බෙ මය්හං සාධුකාරං අදත්වා අජ්ජ කස්මා දෙසීති? නාහං තුය්හං සාධුකාරං දම්මීති. අථ කස්ස තෙ සාධුකාරො දින්නොති? තව පුත්තස්ස කොටිකණ්ණස්ස සොණත්ථෙරස්සාති. කිං මෙ පුත්තෙන කතන්ති? පුත්තො තෙ අජ්ජ සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා ධම්මං දෙසෙසි, සත්ථා තව පුත්තස්ස ධම්මං සුත්වා පසන්නො සාධුකාරමදාසි. තෙනස්ස මයාපි සාධුකාරො දින්නො. සම්මාසම්බුද්ධස්ස හි සාධුකාරං සම්පටිච්ඡිත්වා භූමට්ඨකදෙවෙ ආදිං කත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා එකසාධුකාරමෙව ජාතන්ති. කිං පන, සාමි, මම පුත්තෙන සත්ථු ධම්මො කථිතො, සත්ථාරා මම පුත්තස්ස කථිතොති? තව පුත්තෙන සත්ථු කථිතොති. එවං දෙවතාය කථෙන්තියාව උපාසිකාය පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජිත්වා සකලසරීරං ඵරි.

අථස්සා එතදහොසි – ''සචෙ මෙ පුත්තො සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා සත්ථු ධම්මං කථෙතුං සක්ඛි, මය්හම්පි කථෙතුං සක්ඛිස්සතියෙව. පුත්තස්ස ආගතකාලෙ ධම්මස්සවනං කාරෙත්වා ධම්මකථං සුණිස්සාමී''ති. සොණත්ථෙරොපි ඛො සත්ථාරා සාධුකාරෙ දින්නෙ ''අයං මෙ උපජ්ඣායෙන දින්නසාසනං ආරොචෙතුං කාලො''ති භගවන්තං පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදං ආදිං කත්වා (මහාව. 259) පඤ්ච වරෙ යාචිත්වා කතිපාහං සත්ථු සන්තිකෙයෙව වසිත්වා ''උපජ්ඣායං පස්සිස්සාමී''ති සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා ජෙතවනා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං අගමාසි.

ථෙරො පුනදිවසෙ තං ආදාය පිණ්ඩාය චරන්තො මාතු උපාසිකාය ගෙහද්වාරං අගමාසි. සාපි පුත්තං දිස්වා තුට්ඨමානසා වන්දිත්වා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා පුච්ඡි – ''සච්චං කිර ත්වං, තාත, සත්ථාරා සද්ධිං

එකගන්ධකුටියං වසිත්වා සත්ථු ධම්මකථං කථෙසී''ති. ''උපාසිකෙ, තුය්හං කෙන ඉදං කථිත''න්ති? ''තාත, ඉමස්මිං ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරං දත්වා මයා 'කො එසො'ති වුත්තෙ 'අහ'න්ති වත්වා එවඤ්ච එවඤ්ච කථෙසි. තං සුත්වා මය්හං එතදහොසි – 'සචෙ මෙ පුත්තො සත්ථු ධම්මකථං කථෙසි, මය්හම්පි කථෙතුං සක්ඛිස්සතී'ති. අථ නං ආහ – 'තාත, යතො තයා සත්ථු සම්මුඛා ධම්මො කථිතො, මය්හම්පි කථෙතුං සක්ඛිස්සසි එව. අසුකදිවසෙ නාම ධම්මස්සවනං කාරෙත්වා තව ධම්මං සුණිස්සාමි, තාතා'''ති. සො අධිවාසෙසි. උපාසිකා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා පූජං කත්වා ''පුත්තස්ස මෙ ධම්මකථං සුණිස්සාමී''ති එකමෙව දාසිං ගෙහරක්ඛිකං ඨපෙත්වා සබ්බං පරිජනං ආදාය අන්තොනගරෙ ධම්මස්සවනත්ථාය කාරිතෙ මණ්ඩපෙ අලඞ්කතධම්මාසනං අභිරුය්හ ධම්මං දෙසෙන්තස්ස පුත්තස්ස ධම්මකථං සොතුං අගමාසි.

තස්මිං පන කාලෙ නවසතා චොරා තස්සා උපාසිකාය ගෙහෙ ඔතාරං ඔලොකෙන්තා විචරන්ති. තස්සා පන ගෙහං සත්තහි පාකාරෙහි පරික්ඛිත්තං සත්තද්වාරකොට්ඨකයුත්තං, තත්ථ තෙසු තෙසු ඨානෙසු චණ්ඩසුනඛෙ බන්ධිත්වා ඨපයිංසු. අන්තොගෙහෙ ඡදනස්ස උදකපාතට්ඨානෙ පන පරිඛං ඛණිත්වා තිපුනා පූරයිංසු. තං දිවා ආතපෙන විලීනං පක්කුථිතං විය තිට්ඨති, රත්තිං කඨිනං කක්ඛළං හුත්වා තිට්ඨති. තස්සානන්තරා මහන්තානි අයසඞ්ඝාටකානි නිරන්තරං භූමියං ඔදහිංසු. ඉති ඉමඤ්ච‌ාරක්ඛං උපාසිකාය ච අන්තොගෙහෙ ඨිතභාවං පටිච්ච තෙ චොරා ඔකාසං අලභන්තා තං දිවසං තස්සා ගතභාවං ඤත්වා උමඞ්ගං භින්දිත්වා තිපුපරිඛාය ච අයසඞ්ඝාටකානඤ්ච හෙට්ඨාභාගෙනෙව ගෙහං පවිසිත්වා චොරජෙට්ඨකං තස්සා සන්තිකං පහිණිංසු ''සචෙ සා අම්හාකං ඉධ පවිට්ඨභාවං සුත්වා නිවත්තිත්වා ගෙහාභිමුඛී ආගච්ඡති, අසිනා නං පහරිත්වා මාරෙථා''ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සන්තිකෙ අට්ඨාසි.

චොරාපි අන්තොගෙහෙ දීපං ජාලෙත්වා කහාපණගබ්භද්වාරං විවරිංසු. සා දාසී චොරෙ දිස්වා උපාසිකාය සන්තිකං ගන්ත්වා, ''අය්යෙ, බහූ චොරා ගෙහං පවිසිත්වා කහාපණගබ්භද්වාරං විවරිංසූ''ති ආරොචෙසි. ''චොරා අත්තනා දිට්ඨකහාපණෙ හරන්තු, අහං මම පුත්තස්ස ධම්මකථං සුණාමි, මා මෙ ධම්මස්ස අන්තරායං කරි, ගෙහං ගච්ඡා''ති තං පහිණි. චොරාපි කහාපණගබ්භං තුච්ඡං කත්වා රජතගබ්භං විවරිංසු. සා පුනපි ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. උපාසිකාපි ''චොරා අත්තනා ඉච්ඡිතං හරන්තු, මා මෙ අන්තරායං කරී''ති පුන තං පහිණි. චොරා රජතගබ්භම්පි තුච්ඡං කත්වා සුවණ්ණගබ්භං විවරිංසු. සා පුනපි ගන්ත්වා උපාසිකාය තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං උපාසිකා ආමන්තෙත්වා, ''භොති ජෙ ත්වං අනෙකවාරං මම සන්තිකං ආගතා, 'චොරා යථාරුචිතං හරන්තු, අහං මම පුත්තස්ස ධම්මකථං සුණාමි, මා මෙ අන්තරායං කරී'ති මයා වුත්තාපි මම කථං අනාදියිත්වා

පුනප්පුනං ආගච්ඡසියෙව. සචෙ ඉදානි ත්වං ආගච්ඡිස්සසි, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බං, ගෙහමෙව ගච්ඡා''ති පහිණි.

චොරජෙට්ඨකො තස්සා කථං සුත්වා ''එවරූපාය ඉත්ථියා සන්තකං හරන්තානං අසනි පතිත්වා මත්ථකං භින්දෙය්‍යා''ති චොරානං සන්තිකං ගන්ත්වා ''සීඝං උපාසිකාය සන්තකං පටිපාකතිකං කරොථා''ති ආහ. තෙ කහාපණෙහි කහාපණගබ්භං, රජතසුවණ්ණෙහි රජතසුවණ්ණගබ්භෙ පුන පූරයිංසු. ධම්මතා කිරෙසා, යං ධම්මො ධම්මචාරිනං රක්ඛති. තෙනෙවාහ –

''ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං,
ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති;
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ,
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී''ති. (ථෙරගා. 303; ජා. 1.10.102);

චොරාපි ගන්ත්වා ධම්මස්සවනට්ඨානෙ අට්ඨංසු. ථෙරොපි ධම්මං කථෙත්වා විභාතාය රත්තියා ආසනා ඔතරි. තස්මිං ඛණෙ චොරජෙට්ඨකො උපාසිකාය පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ''ඛමාහි මෙ, අය්‍යෙ''ති ආහ. ''කිං ඉදං, තාතා''ති? ''අහඤ්හි තුම්හෙසු ආඝාතං කත්වා තුම්හෙ මාරෙතුකාමො අට්ඨාසි''න්ති. ''තෙන හි තෙ, තාත, ඛමාමී''ති. සෙසචොරාපි තථෙව වත්වා, ''තාතා, ඛමාමී''ති වුත්තෙ ආහංසු – ''අය්‍යෙ, සචෙ නො ඛමථ, පුත්තස්ස වො සන්තිකෙ අම්හාකං පබ්බජ්ජං දාපෙථා''ති. සා පුත්තං වන්දිත්වා ආහ – ''තාත, ඉමෙ චොරා මම ගුණෙසු තුම්හාකඤ්ච ධම්මකථාය පසන්නා පබ්බජ්ජං යාචන්ති, පබ්බාජෙථ නෙ''ති. ථෙරො ''සාධූ''ති වත්වා තෙහි නිවත්ථවත්ථානං දසානි ඡින්දාපෙත්වා තම්බමත්තිකාය රජාපෙත්වා තෙ පබ්බාජෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. උපසම්පන්නකාලෙ ච නෙසං එකෙකස්ස විසුං විසුං කම්මට්ඨානමදාසි. තෙ නවසතා භික්ඛූ විසුං විසුං නවසතකම්මට්ඨානානි ගහෙත්වා එකං පබ්බතං අභිරුය්හ තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය නිසීදිත්වා සමණධම්මං කරිංසු.

සත්ථා වීසයොජනසතමත්ථකෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ නිසින්නොව තෙ භික්ඛූ ඔලොකෙත්වා තෙසං චරියවසෙන ධම්මදෙසනං වවත්ථාපෙත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා සම්මුඛෙ නිසීදිත්වා කථෙන්තො විය ඉමා ගාථා අභාසි –

368.
''මෙත්තාවිහාරී යො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛං.

369.
''සිඤ්ච භික්ඛු ඉමං නාවං, සිත්තා තෙ ලහුමෙස්සති;
ඡෙත්වා රාගඤ්ච දොසඤ්ච, තතො නිබ්බානමෙහිසි.

370.

‘‘පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ, පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ;
පඤ්චසඞ්ගාතිගො භික්ඛු, ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති.

371.

‘‘ඣාය භික්ඛු මා පමාදො,
මා තෙ කාමගුණෙ රමෙස්සු චිත්තං;
මා ලොහගුළං ගිලී පමත්තො,
මා කන්දී දුක්ඛමිදන්ති දය්හමානො.

372.

‘‘නත්ථි ඣානං අපඤ්ඤස්ස, පඤ්ඤා නත්ථි අඣායතො;
යම්හි ඣානඤ්ච පඤ්ඤා ච, ස වෙ නිබ්බානසන්තිකෙ.

373.

‘‘සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.

374.

‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං.

375.

‘‘තත්‍රායමාදි භවති, ඉධ පඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො;
ඉන්ද්‍රියගුත්ති සන්තුට්ඨී, පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො.

376.

‘‘මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙ, සුද්ධාජීවෙ අතන්දිතෙ;
පටිසන්ථාරවුත්‍යස්ස, ආචාරකුසලො සියා;
තතො පාමොජ්ජබහුලො, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී’’ති.

තත්ථ **මෙත්තාවිහාරීති** මෙත්තාකම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තොපි මෙත්තාවසෙන තිකචතුක්කජ්ඣානෙ නිබ්බත්තෙත්වා ඨිතොපි මෙත්තාවිහාරීයෙව නාම. **පසන්නොති** යො පන බුද්ධසාසනෙ පසන්නො හොති, පසාදං රොචෙතියෙවාති අත්ථො. **පදං සන්තන්ති** නිබ්බානස්සෙතං නාමං. එවරූපො හි භික්ඛු සන්තං කොට්ඨාසං සබ්බසඞ්ඛාරානං උපසන්තතාය සඞ්ඛාරූපසමං, පරමසුඛතාය සුඛන්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං අධිගච්ඡති, වින්දතියෙවාති අත්ථො.

සිඤ්ච භික්ඛු ඉමං නාවන්ති භික්ඛු ඉමං අත්තභාවසඞ්ඛාතං නාවං මිච්ඡාවිතක්කොදකං ඡඩ්ඩෙන්තො සිඤ්ච. **සිත්තා තෙ ලහුමෙස්සතීති** යථා

හි මහාසමුද්දෙ උදකස්සෙව හරිතා නාවා ඡිද්දානි පිදහිත්වා උදකස්ස සිත්තතාය සිත්තා සල්ලහුකා හුත්වා මහාසමුද්දෙ අනොසීදිත්වා සීඝං සුපට්ටනං ගච්ඡති, එවං තවාපි අයං මිච්ඡාවිතක්කොදකභරිතා අත්තභාවනාවා චක්ඛුද්වාරාදිඡිද්දානි සංවරෙන පිදහිත්වා උප්පන්නස්ස මිච්ඡාවිතක්කොදකස්ස සිත්තතාය සිත්තා සල්ලහුකා සංසාරවට්ටෙ අනොසීදිත්වා සීඝං නිබ්බානං ගමිස්සති. **ඡෙත්වාති** රාගදොසබන්ධනානි ඡින්ද. එතානි හි ඡින්දිත්වා අරහත්තප්පත්තො තතො අපරභාගෙ අනුපාදිසෙසනිබ්බානමෙව එහිසි, ගමිස්සසීති අත්ථො.

පඤ්ච ඡින්දෙති හෙට්ඨාඅපායසම්පාපකානි පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි පාදෙ බද්ධරජ්ජුං පුරිසො සත්ථෙන විය හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙන ඡින්දෙය්‍ය. **පඤ්ච ජහෙති** උපරිදෙවලොකසම්පාපකානි පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනානි පුරිසො ගීවාය බද්ධරජ්ජුකං විය අරහත්තමග්ගෙන ජහෙය්‍ය පජහෙය්‍ය, ඡින්දෙය්‍යාති අත්ථො. **පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙති** උද්ධම්භාගියසංයොජනානං පහානත්ථාය සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි උත්තරි භාවෙය්‍ය. **පඤ්චසඞ්ගාතිගොති** එවං සන්තෙ පඤ්චන්නං රාගදොසමොහමානදිට්ඨිසඞ්ගානං අතික්කමනෙන පඤ්චසඞ්ගාතිගො භික්ඛු **ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති,** චත්තාරො ඔඝෙ තිණ්ණොයෙවාති වුච්චතීති අත්ථො.

ඣාය භික්ඛූති භික්ඛු ත්වං ද්වින්නං ඣානානං වසෙන ඣාය චෙව, කායකම්මාදීසු ච අප්පමත්තවිහාරිතාය මා පමජ්ජි. **රමෙස්සූති** පඤ්චවිධෙ ච කාමගුණෙ තෙ චිත්තං මා රමෙස්සු. **මා ලොහගුළන්ති** සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන හි පමාදෙන පමත්තා නිරයෙ තත්තං ලොහගුළං ගිලන්ති, තෙන තං වදාමි ''මා පමත්තො හුත්වා ලොහගුළං ගිලි, මා නිරයෙ ඩය්හමානො 'දුක්ඛමිද'න්ති කන්දී''ති අත්ථො.

නත්ථි ඣානන්ති ඣානුප්පාදිකාය වායාමපඤ්ඤාය අපඤ්ඤස්ස ඣානං නාම නත්ථි. **පඤ්ඤා නත්ථීති** අඣායන්තස්ස ''සමාහිතො භික්ඛු යථාභූතං ජානාති පස්සතී''ති වුත්තලක්ඛණා පඤ්ඤා නත්ථි. **යම්හි ඣානඤ්ච පඤ්ඤා චාති** යම්හි පුග්ගලෙ ඉදං උභයම්පි අත්ථි, සො නිබ්බානස්ස සන්තිකෙ ඨිතොයෙවාති අත්ථො.

සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්සාති කිස්මිඤ්චිදෙව විවිත්තොකාසෙ කම්මට්ඨානං අවිජහිත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන නිසින්නස්ස. **සන්තචිත්තස්සාති** නිබ්බුතචිත්තස්ස. **සම්මාති** හෙතුනා කාරණෙන ධම්මං විපස්සන්තස්ස විපස්සනාසඞ්ඛාතා අමානුසී රති අට්ඨසමාපත්තිසඞ්ඛාතා දිබ්බාපි රති හොති උප්පජ්ජතීති අත්ථො.

යතො යතො සම්මසතීති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු කම්මං කරොන්තො යෙන යෙනාකාරෙන, පුරෙභත්තාදීසු වා කාලෙසු යස්මිං

යස්මිං අත්තනා අභිරුචිතෙ කාලෙ, අභිරුචිතෙ වා කම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තො සම්මසති. **උදයබ්බයන්**ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං පඤ්චවීසතියා ලක්ඛණෙහි උදයං, පඤ්චවීසතියා එව ච ලක්ඛණෙහි වයං. **පීතිපාමොජ්ජන්**ති එවං ඛන්ධානං උදයබ්බයං සම්මසන්තො ධම්මපීතිං ධම්මපාමොජ්ජඤ්ච ලභති. **අමතන්**ති තං සප්පච්චයෙ නාමරූපෙ පාකටෙ හුත්වා උපට්ඨහන්තෙ උප්පන්නං පීතිපාමොජ්ජං අමතනිබ්බානසම්පාපකත්තා විජානතං පණ්ඩිතානං අමතමෙවාති අත්ථො.

තත්‍රායමාදි භවතීති තත්‍ර අයං ආදි, ඉදං පුබ්බට්ඨානං හොති. **ඉධ පඤ්ඤස්සා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ පණ්ඩිතභික්ඛුනො. ඉදානි ''තං ආදී''ති වුත්තං පුබ්බට්ඨානං දස්සෙන්තො **ඉන්ද්‍රියගුත්තී**තිආදිමාහ. චතුපාරිසුද්ධිසීලඤ්හි පුබ්බට්ඨානං නාම. තත්ථ **ඉන්ද්‍රියගුත්තී**ති ඉන්ද්‍රියසංවරො. **සන්තුට්ඨී**ති චතුපච්චයසන්තොසො. තෙන ආජීවපාරිසුද්ධි චෙව පච්චයසන්නිස්සිතඤ්ච සීලං කථිතං. **පාතිමොක්ඛෙ**ති පාතිමොක්ඛසඞ්ඛාතෙ ජෙට්ඨකසීලෙ පරිපූරකාරිතා කථිතා.

මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙති විස්සට්ඨකම්මන්තෙ අපතිරූපසභාගෙ වජ්ජෙත්වා සාධුජීවිතාය සුද්ධාජීවෙ ජඞ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිකකප්පනාය අකුසීතෙ අතන්දිතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ භජස්සු, සෙවස්සූති අත්ථො. **පටිසන්ථාරවුත්‍යස්සා**ති ආමිසපටිසන්ථාරෙන ච ධම්මපටිසන්ථාරෙන ච සම්පන්නවුත්තිතාය පටිසන්ථාරවුත්ති අස්ස, පටිසන්ථාරස්ස කාරකො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **ආචාරකුසලොති** සීලම්පි ආචාරො, වත්තපටිවත්තම්පි ආචාරො. තත්ථ කුසලො සියා, ඡෙකො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **තතො පාමොජ්ජබහුලො**ති තතො පටිසන්ථාරවුත්තිතො ච ආචාරකොසල්ලතො ච උප්පන්නෙන ධම්මපාමොජ්ජෙන පාමොජ්ජබහුලො හුත්වා තං සකලස්සාපි වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං කරිස්සතීති අත්ථො.

එවං සත්ථාරා දෙසිතාසු ඉමාසු ගාථාසු එකමෙකිස්සාය ගාථාය පරියොසානෙ එකමෙකං භික්ඛුසතං නිසින්නනිසින්නට්ඨානෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ ආකාසෙනෙව වීසයොජනසතිකං කන්තාරං අතික්කමිත්වා තථාගතස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං වණ්ණෙන්තා ථොමෙන්තා පාදෙ වන්දිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

වස්සිකා විය පුප්ඵානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තා පාතොව පුප්ඵිතානි වස්සිකපුප්ඵානි සායං

වණ්ටතො මුච්චන්තානි දිස්වා ‘‘පුප්ඵානං වණ්ටෙහි මුච්චනතො මයං පඨමතරං රාගාදීහි මුච්චිස්සාමා’’ති වායමිංසු. සත්ථා තෙ භික්ඛූ ඔලොකෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම වණ්ටතො මුච්චනපුප්ඵෙන විය දුක්ඛතො මුච්චිතුං වායමිතබ්බමෙවා’’ති වත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ආලොකං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

377.

‘‘වස්සිකා විය පුප්ඵානි, මද්දවානි පමුඤ්චති;
එවං රාගඤ්ච දොසඤ්ච, විප්පමුඤ්චෙථ භික්ඛවො’’ති.

තත්ථ **වස්සිකාති** සුමනා. **මද්දවානීති** මිලාතානි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා වස්සිකා හියො‍යා පුප්ඵිතපුප්ඵානි පුනදිවසෙ පුරාණභූතානි මුඤ්චති, වණ්ටතො විස්සජ්ජෙති, එවං තුම්හෙපි රාගාදයො දොසෙ විප්පමුඤ්චෙථාති.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. සන්තකායත්ථෙරවත්ථු

සන්තකායොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සන්තකායත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර හත්ථපාදකුක්කුච්චං නාම නාහොසි, කායවිජම්භනරහිතො සන්තඅත්තභාවොව අහොසි. සො කිර සීහයොනිතො ආගතො ථෙරො. සීහා කිර එකදිවසං ගොචරං ගහෙත්වා රජතසුවණ්ණමණිපවාළගුහානං අඤ්ඤතරං පවිසිත්වා මනොසිලාතලෙ හරිතාලචුණ්ණෙසු සත්තාහං නිපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ උට්ඨාය නිපන්නට්ඨානං ඔලොකෙත්වා සචෙ නඞ්ගුට්ඨස්ස වා කණ්ණානං වා හත්ථපාදානං වා චලිතත්තා මනොසිලාහරිතාලචුණ්ණානං විප්පකිණ්ණතං පස්සන්ති, ‘‘න තෙ ඉදං ජාතියා වා ගොත්තස්ස වා පතිරූප’’න්ති පුන සත්තාහං නිරාහාරා නිපජ්ජන්ති, චුණ්ණානං පන විප්පකිණ්ණභාවෙ අසති ‘‘ඉදං තෙ ජාතිගොත්තානං අනුච්ඡවික’’න්ති ආසයා නික්ඛමිත්වා විජම්භිත්වා දිසා අනුවිලොකෙත්වා තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදිත්වා ගොචරාය පක්කමන්ති. එවරූපාය සීහයොනියා ආගතො අයං භික්ඛු. තස්ස කායසමාචාරං දිස්වා භික්ඛූ සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘න නො, භන්තෙ, සන්තකායත්ථෙරසදිසො භික්ඛු දිට්ඨපුබ්බො. ඉමස්ස හි නිසින්නට්ඨානෙ හත්ථචලනං වා පාදචලනං වා කායවිජම්භිතා වා නත්ථී’’ති. තං සුත්වා සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සන්තකායත්ථෙරෙන විය කායාදීහි උපසන්තෙනෙව භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

378.

"සන්තකායො සන්තවාචො, සන්තවා සුසමාහිතො;
වන්තලොකාමිසො භික්ඛු, උපසන්තොති වුච්චතී"ති.

තත්ථ **සන්තකායොති** පාණාතිපාතාදීනං අභාවෙන සන්තකායො, මුසාවාදාදීනං අභාවෙන **සන්තවාචො,** අභිජ්ඣාදීනං අභාවෙන **සන්තවා,** කායාදීනං තිණ්ණම්පි සුට්ඨු සමාහිතත්තා **සුසමාහිතො,** චතූහි මග්ගෙහි ලොකාමිසස්ස වන්තතාය **වන්තලොකාමිසො** භික්ඛු අබ්භන්තරෙ රාගාදීනං උපසන්තතාය **උපසන්තොති** වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සන්තකායත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. නඞ්ගලකුලත්ථෙරවත්ථු

අත්තනා චොදයත්තානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො නඞ්ගලකුලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර දුග්ගතමනුස්සො පරෙසං භතිං කත්වා ජීවති, තං එකො භික්ඛු පිලොතිකඛණ්ඩනිවත්ථං නඞ්ගලං උක්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා එවමාහ – "කිං පන තෙ එවං ජීවනතො පබ්බජිතුං න වර"න්ති. කො මං, භන්තෙ, එවං ජීවන්තං පබ්බාජෙස්සතීති? සචෙ පබ්බජිස්සසි, අහං තං පබ්බාජෙස්සාමීති. සාධු භන්තෙ, සචෙ මං පබ්බාජෙස්සථ, පබ්බජිස්සාමීති. අථ නං සො ථෙරො ජෙතවනං නෙත්වා සහත්ථෙන, න්හාපෙත්වා මාළකෙ ඨපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා නිවත්ථපිලොතිකඛණ්ඩෙන සද්ධිං නඞ්ගලං මාළකසීමායමෙව රුක්ඛසාඛාය ඨපාපෙසි. සො උපසම්පන්නකාලෙපි **නඞ්ගලකුලත්ථෙරොත්වෙව** පඤ්ඤායි. සො බුද්ධානං උප්පන්නලාභසක්කාරං නිස්සාය ජීවන්තො උක්කණ්ඨිත්වා උක්කණ්ඨිතං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො "න දානි සද්ධාදෙය්‍යානි කාසායානි පරිදහිත්වා ගමිස්සාමී"ති තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා අත්තනාව අත්තානං ඔවදි – "අහිරික, නිල්ලජ්ජ, ඉදං නිවාසෙත්වා විබ්භමිත්වා භතිං කත්වා ජීවිතුකාමො ජාතො"ති. තස්සෙවං අත්තානං ඔවදන්තස්සෙව චිත්තං තනුකභාවං ගතං. සො නිවත්තිත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන උක්කණ්ඨිත්වා තථෙව අත්තානං ඔවදි, පුනස්ස චිත්තං නිවත්ති. සො ඉමිනාව නීහාරෙන උක්කණ්ඨිතඋක්කණ්ඨිතකාලෙ තත්ථ ගන්ත්වා අත්තානං ඔවදි. අථ නං භික්ඛූ තත්ථ අභිණ්හං ගච්ඡන්තං දිස්වා, "ආවුසො, නඞ්ගලත්ථෙර කස්මා එත්ථ ගච්ඡසී"ති පුච්ඡිංසු. සො "ආචරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමි, භන්තෙ"ති වත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි.

භික්ඛූ තෙන සද්ධිං කෙළිං කරොන්තා ආහංසු – "ආවුසො නඞ්ගලත්ථෙර, තව විචරණමග්ගො අවළඤ්ජො විය ජාතො, ආචරියස්ස

සන්තිකං න ගච්ඡසි මඤ්ඤෙ''ති. ආම, භන්තෙ, මයං සංසග්ගෙ සති අගමිම්හා, ඉදානි පන සො සංසග්ගො ඡින්නො, තෙන න ගච්ඡාමාති. තං සුත්වා භික්ඛූ ''එස අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අත්තනාව අත්තානං චොදෙත්වා පබ්බජිතකිච්චස්ස මත්ථකං පත්තො''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

379.

''අත්තනා චොදයත්තානං, පටිමංසෙථ අත්තනා;
සො අත්තගුත්තො සතිමා, සුඛං භික්ඛු විහාහිසි.

380.

''අත්තා හි අත්තනො නාථො, කො හි නාථො පරො සියා;
අත්තා හි අත්තනො ගති;
තස්මා සංයමමත්තානං, අස්සං භද්‍රංව වාණිජො''ති.

තත්ථ **චොදයත්තානන්ති** අත්තනාව අත්තානං චොදය සාරය. **පටිමංසෙථාති** අත්තනාව අත්තානං පරිවීමංසථ. **සොති** සො ත්වං, භික්ඛු, එවං සන්තෙ අත්තනාව ගුත්තතාය **අත්තගුත්තො,** උපට්ඨිතසතිතාය **සතිමා** හුත්වා සබ්බිරියාපථෙසු සුඛං විහරිස්සසීති අත්ථො.

නාථොති අවස්සයො පතිට්ඨා. **කො හි නාථො පරොති** යස්මා පරස්ස අත්තභාවෙ පතිට්ඨාය කුසලං වා කත්වා සග්ගපරායණෙන මග්ගං වා භාවෙත්වා සච්ඡිකතඵලෙන භවිතුං න සක්කා, තස්මා කො හි නාම පරො නාථො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා අත්තාව අත්තනො ගති පතිට්ඨා සරණං, තස්මා යථා භද්‍රං අස්සාජානීයං නිස්සාය ලාභං පත්ථයන්තො වාණිජො තස්ස විසමට්ඨානචාරං පච්ඡින්දිත්වා දිවසස්ස තික්ඛත්තුං නහාපෙන්තො භොජෙන්තො සංයමෙති පටිජග්ගති, එවං ත්වම්පි අනුප්පන්නස්ස අකුසලස්ස උප්පාදං නිවාරෙන්තො සතිසම්මොසෙන උප්පන්නං අකුසලං පජහන්තො අත්තානං සංයම ගොපය, එවං සන්තෙ පඨමජ්ඣානං ආදිං කත්වා ලොකියලොකුත්තරවිසෙසං අධිගමිස්සසීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නඞ්ගලකුලත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. වක්කලිත්ථෙරවත්ථු

පාමොජ්ජබහුලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො වක්කලිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො පිණ්ඩාය පවිට්ඨං තථාගතං දිස්වා සත්ථු සරීරසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා සරීරසම්පත්තිදස්සනෙන අතිත්තො ‘‘එවාහං නිච්චකාලං තථාගතං දට්ඨුං ලභිස්සාමී’’ති සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා යත්ථ ඨිතෙන සක්කා දසබලං පස්සිතුං, තත්ථ ඨිතො සජ්ඣායකම්මට්ඨානමනසිකාරාදීනි පහාය සත්ථාරං ඔලොකෙන්තොව විචරති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො කිඤ්චි අවත්වා ‘‘ඉදානිස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත’’න්ති ඤත්වා ‘‘කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන, යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති. යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සතී’’ති (සං. නි. 3.87) වත්වා ඔවදි. සො එවං ඔවදිතොපි සත්ථු දස්සනං පහාය නෙව අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං සක්කොති. අථ නං සත්ථා ‘‘නායං භික්ඛු සංවෙගං අලභිත්වා බුජ්ඣිස්සතී’’ති උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය රාජගහං ගන්ත්වා වස්සූපනායිකදිවසෙ ‘‘අපෙහි, වක්කලි, අපෙහි, වක්කලී’’ති පණාමෙසි. සො ‘‘න මං සත්ථා ආලපතී’’ති තෙමාසං සත්ථු සම්මුඛෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො ‘‘කිං මය්හං ජීවිතෙන, පබ්බතා අත්තානං පාතෙස්සාමී’’ති ගිජ්ඣකූටං අභිරුහි.

සත්ථා තස්ස කිලමනභාවං ඤත්වා ‘‘අයං භික්ඛු මම සන්තිකා අස්සාසං අලභන්තො මග්ගඵලානං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා’’ති අත්තානං දස්සෙතුං ඔභාසං මුඤ්චි. අථස්ස සත්ථු දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තාවමහන්තොපි සොකො පහීයි. සත්ථා සුක්ඛතළාකං ඔඝෙන පූරෙන්තො විය ථෙරස්ස බලවපීතිපාමොජ්ජං උප්පාදෙතුං ඉමං ගාථමාහ –

381.

‘‘පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ’’න්ති.

තස්සත්ථො – පකතියාපි පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු බුද්ධසාසනෙ පසාදං රොචෙති, සො එවං පසන්නො බුද්ධසාසනෙ සන්තං පදං සඞ්ඛාරූපසමං සුඛන්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං අධිගච්ඡෙය්‍යාති. ඉමඤ්ච පන ගාථං වත්වා සත්ථා වක්කලිත්ථෙරස්ස හත්ථං පසාරෙත්වා –

‘‘එහි වක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
අහං තං උද්ධරිස්සාමි, පඞ්කෙ සන්නංව කුඤ්ජරං.

‘‘එහි වක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
අහං තං මොචයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව සූරියං.

‘‘එහි වක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
අහං තං මොචයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව චන්දිම’’න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි. සො ''දසබලො මෙ දිට්ඨො, එහීති ච අව්හානම්පි ලද්ධ''න්ති බලවපීතිං උප්පාදෙත්වා ''කුතො නු ඛො ගන්තබ්බ''න්ති ගමනමග්ගං අපස්සන්තො දසබලස්ස සම්මුඛෙ ආකාසෙ උප්පතිත්වා පඨමපාදෙ පබ්බතෙ ඨිතෙයෙව සත්ථාරා වුත්තගාථා ආවජ්ජෙන්තො ආකාසෙයෙව පීතිං වික්ඛම්භෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා තථාගතං වන්දමානොව ඔතරිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. සුමනසාමණෙරවත්ථු

යො හවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො සුමනසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි. තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා –

පදුමුත්තරබුද්ධකාලස්මිඤ්හි එකො කුලපුත්තො සත්ථාරා චතුපරිසමජ්ඣෙ එකං භික්ඛුං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තං සම්පත්තිං පත්ථයමානො සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, ''භන්තෙ, අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං ඨපෙසි. සත්ථා කප්පසතසහස්සං ඔලොකෙන්තො තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං විදිත්වා ''ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ ගොතමබුද්ධසාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො අනුරුද්ධො නාම භවිස්සසී''ති බ්‍යාකාසි. සො තං බ්‍යාකරණං සුත්වා ස්වෙ පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං මඤ්ඤමානො පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි භික්ඛූ දිබ්බචක්ඛුපරිකම්මං පුච්ඡිත්වා සත්තයොජනිකං කඤ්චනථූපං පරික්ඛිපිත්වා අනෙකානි දීපරුක්ඛසහස්සානි කාරෙත්වා දීපපූජං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු කප්පසතසහස්සානි සංසරිත්වා ඉමස්මිං කප්පෙ බාරාණසියං දලිද්දකුලෙ නිබ්බත්තො සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය තස්ස තිණහාරකො හුත්වා ජීවිකං කප්පෙසි. **අන්නභාරොති**ස්ස නාමං අහොසි. සුමනසෙට්ඨිපි තස්මිං නගරෙ නිච්චකාලං මහාදානං දෙති.

අථෙකදිවසං උපරිට්ඨො නාම පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනෙ නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ''කස්ස නු ඛො අජ්ජ අනුග්ගහං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''අජ්ජ මයා අන්නභාරස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටති, ඉදානි ච සො අටවිතො තිණං ආදාය ගෙහං ආගමිස්සතී''ති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය ඉද්ධියා ගන්ත්වා අන්නභාරස්ස සම්මුඛෙ පච්චුට්ඨාසි. අන්නභාරො තං තුච්ඡපත්තහත්ථං දිස්වා ''අපි, භන්තෙ, භික්ඛං ලභිත්ථා''ති පුච්ඡිත්වා ''ලභිස්සාම මහාපුඤ්ඤා''ති වුත්තෙ ''තෙන හි, භන්තෙ, ථොකං ආගමෙථා''ති තිණකාජං ඡඩ්ඩෙත්වා වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා, ''භද්දෙ, මය්හං ඨපිතභාගභත්තං අත්ථි, නත්ථී''ති භරියං පුච්ඡිත්වා ''අත්ථි, සාමී''ති වුත්තෙ වෙගෙන පච්චාගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං ආදාය ''මය්හං

දාතුකාමතාය සති දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති පටිග්ගාහකං න ලභාමි. අජ්ජ පන මෙ පටිග්ගාහකො ච දිට්ඨො, දෙය්‍යධම්මො ච අත්ථි, ලාභා වත මෙ''ති ගෙහං ගන්ත්වා භත්තං පත්තෙ පක්ඛිපාපෙත්වා පච්චාහරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා –

''ඉමිනා පන දානෙන, මා මෙ දාලිද්දියං අහු;
නත්ථීති වචනං නාම, මා අහොසි භවාභවෙ. –

භන්තෙ එවරූපා දුජ්ජීවිතා මුච්චෙය්‍යං, නත්ථීති පදමෙව න සුණෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො ''එවං හොතු මහාපුඤ්ඤා''ති වත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සුමනසෙට්ඨිනොපි ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා ''අහො දානං පරමදානං, උපරිට්ඨෙ සුපතිට්ඨිත''න්ති වත්වා තික්ඛත්තුං සාධුකාරමදාසි. අථ නං සෙට්ඨි ''කිං මං එත්තකං කාලං දානං දදමානං න පස්සසී''ති ආහ. නාහං තව දානං ආරබ්භ සාධුකාරං දෙමි, අන්නභාරෙන පන උපරිට්ඨස්ස දින්නපිණ්ඩපාතෙ පසීදිත්වා මයා එස සාධුකාරො පවත්තිතොති. සො ''අච්ඡරියං වත, භො, අහං එත්තකං කාලං දානං දදන්තො දෙවතං සාධුකාරං දාපෙතුං නාසක්ඛිං, අන්නභාරො මං නිස්සාය ජීවන්තො එකපිණ්ඩපාතෙනෙව සාධුකාරං දාපෙසි, තස්ස දානෙ අනුච්ඡවිකං කත්වා තං පිණ්ඩපාතං මම සන්තකං කරිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ''අජ්ජ තයා කස්සචි කිඤ්චි දින්න''න්ති පුච්ඡි. ''ආම, සාමි, උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස මෙ අජ්ජ භාගභත්තං දින්න''න්ති. ''හන්ද, භො, කහාපණං ගහෙත්වා එතං මය්හං පිණ්ඩපාතං දෙහී''ති? ''න දෙමි, සාමී''ති. සො යාව සහස්සං වඩ්ඪෙසි, ඉතරො සහස්සෙනාපි නාදාසි. අථ නං ''හොතු, භො, යදි පිණ්ඩපාතං න දෙසි, සහස්සං ගහෙත්වා පත්තිං මෙ දෙහී''ති ආහ. සො ''අය්‍යෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා ජානිස්සාමී''ති වෙගෙන පච්චෙකබුද්ධං සම්පාපුණිත්වා, ''භන්තෙ සුමනසෙට්ඨි, සහස්සං දත්වා තුම්හාකං පිණ්ඩපාතෙ පත්තිං යාචති, කිං කරොමී''ති පුච්ඡි.

අථස්ස සො උපමං ආහරි ''සෙය්‍යථාපි, පණ්ඩිත, කුලසතිකෙ ගාමෙ එකස්මිං ඝරෙ දීපං ජාලෙය්‍ය, සෙසා අත්තනො තෙලෙන වට්ටිං තෙමෙත්වා ජාලාපෙත්වා ගණ්හෙය්‍යුං, පුරිමපදීපස්ස පභා අත්ථීති වත්තබ්බා නත්ථී''ති. අතිරෙකතරා, භන්තෙ, පභා හොතීති. එවමෙවං පණ්ඩිත උළුඞ්කයාගු වා හොතු, කටච්ඡුභික්ඛා වා, අත්තනො පිණ්ඩපාතෙ පරෙසං පත්තිං දෙන්තස්ස යත්තකානං දෙති, තත්තකං වඩ්ඪති. ත්වඤ්හි එකමෙව පිණ්ඩපාතං අදාසි, සෙට්ඨිස්ස පන පත්තියා දින්නාය ද්වෙ පිණ්ඩපාතා හොන්ති එකො තව, එකො තස්සාති.

සො ''සාධු, භන්තෙ''ති තං අභිවාදෙත්වා සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''ගණ්හ, සාමි, පත්ති''න්ති ආහ. තෙන හි ඉමෙ කහාපණෙ ගණ්හාති. නාහං

පිණ්ඩපාතං වික්කිණාමි, සද්ධාය තෙ පත්තිං දම්මීති. ‘‘ත්වං සද්ධාය දෙසි, අහම්පි තව ගුණෙ පූජෙමි, ගණ්හ, තාත, ඉතො පට්ඨාය ච පන මා සහත්ථා කම්මමකාසි, වීථියං ඝරං මාපෙත්වා වස. යෙන ච තෙ අත්ථො හොති, සබ්බං මම සන්තිකා ගණ්හාහී’’ති ආහ. නිරොධා වුට්ඨිතස්ස පන දින්නපිණ්ඩපාතො තදහෙව විපාකං දෙති. තස්මා රාජාපි තං පවත්තිං සුත්වා අන්නභාරං පක්කොසාපෙත්වා පත්තිං ගහෙත්වා මහන්තං භොගං දත්වා තස්ස සෙට්ඨිට්ඨානං දාපෙසි.

සො සුමනසෙට්ඨිස්ස සහායකො හුත්වා යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ අමිතොදනස්ස සක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, **අනුරුද්ධො**තිස්ස නාමං අකංසු. සො මහානාමසක්කස්ස කනිට්ඨභාතා, සත්ථු චූළපිතු පුත්තො පරමසුඛුමාලො මහාපුඤ්ඤො අහොසි. එකදිවසං කිර ඡසු ඛත්තියෙසු පූවෙ ලක්ඛං කත්වා ගුළෙහි කීළන්තෙසු අනුරුද්ධො පරාජිතො පූවානං අත්ථාය මාතු සන්තිකං පහිණි. සා මහන්තං සුවණ්ණථාලං පූරෙත්වා පූවෙ පෙසෙසි. පූවෙ ඛාදිත්වා පුන කීළන්තො පරාජිතො තථෙව පහිණි. එවං තික්ඛත්තුං පූවෙසු ආහටෙසු චතුත්ථෙ වාරෙ මාතා ‘‘ඉදානි පූවා නත්ථී’’ති පහිණි. තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘නත්ථී’’ති පදස්ස අසුතපුබ්බතාය ‘‘නත්ථිපූවා නාම ඉදානි භවිස්සන්තී’’ති සඤ්ඤං කත්වා ‘‘ගච්ඡ නත්ථිපූවෙ ආහරා’’ති පෙසෙසි. අථස්ස මාතා ‘‘නත්ථිපූවෙ කිර, අය්‍යො, දෙථා’’ති වුත්තෙ ‘‘මම පුත්තෙන නත්ථීති පදං න සුතපුබ්බං, කථං නු ඛො නත්ථිභාවං ජානාපෙය්‍ය’’න්ති සුවණ්ණපාතිං ධොවිත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පටිකුජ්ජිත්වා ‘‘හන්ද, තාත, ඉමං මම පුත්තස්ස දෙහී’’ති පහිණි. තස්මිං ඛණෙ නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා ‘‘අම්හාකං සාමිනා අන්නභාරකාලෙ උපරිට්ඨස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස භාගභත්තං දත්වා ‘නත්ථීති පදමෙව න සුණෙය්‍ය’න්ති පත්ථනා නාම ඨපිතා. සචෙ මයං තමත්ථං ඤත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍යාම, මුද්ධාපි නො සත්තධා ඵලෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා දිබ්බපූවෙහි පාතිං පූරයිංසු. සො පුරිසො පාතිං ආහරිත්වා තස්ස සන්තිකෙ ඨපෙත්වා විවරි. තෙසං ගන්ධො සකලනගරං ඵරි. පූවො පන මුඛෙ ඨපිතමත්තොව සත්තරසහරණිසහස්සානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි.

අනුරුද්ධොපි චින්තෙසි – ‘‘න මං මඤ්ඤෙ ඉතො පුබ්බෙ මාතා පියායති. න හි මෙ අඤ්ඤදා තාය නත්ථිපූවා නාම පක්කපුබ්බා’’ති. සො ගන්ත්වා මාතරං එවමාහ – ‘‘අම්ම, නාහං තව පියො’’ති. තාත, කිං වදෙසි, මම අක්ඛීහිපි හදයමංසතොපි ත්වං පියතරොති. සචාහං, අම්ම, තව පියො, කස්මා මම පුබ්බෙ එවරූපෙ නත්ථිපූවෙ නාම න අදාසීති. සා තං පුරිසං පුච්ඡි – ‘‘තාත, කිඤ්චි පාතියං අහොසී’’ති. ආම, අය්‍යෙ, පූවානං පාති පරිපුණ්ණා අහොසි, න මෙ එවරූපා දිට්ඨපුබ්බාති. සා චින්තෙසි – ‘‘පුත්තො මෙ කතපුඤ්ඤො, දෙවතාහිස්ස දිබ්බපූවා පහිතා භවිස්සන්තී’’ති. සොපි මාතරං ආහ – ‘‘අම්ම, න මයා එවරූපා පූවා ඛාදිතපුබ්බා, ඉතො පට්ඨාය මෙ

නත්ථිපූවමෙව පචෙය්‍යාසී''ති. සා තතො පට්ඨාය තෙන ''පූවෙ ඛාදිතුකාමොම්හී''ති වුත්තකාලෙ සුවණ්ණපාතිං ධොවිත්වා අඤ්ඤාය පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා පහිණති, දෙවතා පාතිං පූරෙන්ති. එවං සො අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො නත්ථීති පදස්ස අත්ථං අජානිත්වා දිබ්බපූවෙයෙව පරිභුඤ්ජි.

සත්ථු පන පරිවාරත්ථං කුලපටිපාටියා සාකියකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු මහානාමෙන සක්කෙන, ''තාත, අම්හාකං කුලා කොචි පබ්බජිතො නත්ථි, තයා වා පබ්බජිතබ්බං, මයා වා''ති වුත්තෙ සො ආහ – ''අහං අතිසුඛුමාලො පබ්බජිතුං න සක්ඛිස්සාමී''ති. තෙන හි කම්මන්තං උග්ගණ්හ, අහං පබ්බජිස්සාමීති. කො එස කම්මන්තො නාමාති? සො හි භත්තස්ස උට්ඨානට්ඨානම්පි න ජානාති, කම්මන්තං කිමෙව ජානිස්සති, තස්මා එවමාහ. එකදිවසඤ්හි අනුරුද්ධො භද්දියො කිම්බිලොති තයො ජනා ''භත්තං නාම කහං උට්ඨාතී''ති මන්තයිංසු. තෙසු කිම්බිලො ''කොට්ඨෙසු උට්ඨාතී''ති ආහ. සො කිරෙකදිවසං වීහී කොට්ඨම්හි පක්ඛිපන්තෙ අද්දස, තස්මා ''කොට්ඨෙ භත්තං උප්පජ්ජතී''ති සඤ්ඤාය එවමාහ. අථ නං භද්දියො ''ත්වං න ජානාසී''ති වත්වා ''භත්තං නාම උක්ඛලියං උට්ඨාතී''ති ආහ. සො කිරෙකදිවසං උක්ඛලිතො භත්තං වඩ්ඪෙන්තෙ දිස්වා ''එත්ථෙවෙතං උප්පජ්ජතී''ති සඤ්ඤමකාසි, තස්මා එවමාහ. අනුරුද්ධො තෙ උභොපි ''තුම්හෙ න ජානාථා''ති වත්වා ''භත්තං නාම රතනුබ්බෙධමකුළාය මහාසුවණ්ණපාතියං උට්ඨාතී''ති ආහ. තෙන කිර නෙව වීහිං කොට්ටෙන්තා, න භත්තං පචන්තා දිට්ඨපුබ්බා, සුවණ්ණපාතියං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො ඨපිතභත්තමෙව පස්සති, තස්මා ''පාතියංයෙවෙතං උප්පජ්ජතී''ති සඤ්ඤමකාසි, තස්මා එවමාහ. එවං භත්තුට්ඨානට්ඨානම්පි අජානන්තො මහාපුඤ්ඤො කුලපුත්තො කම්මන්තෙ කිං ජානිස්සති.

සො ''එහි ඛො තෙ, අනුරුද්ධ, ඝරාවාසත්ථං අනුසාසිස්සාමි, පඨමං ඛෙත්තං කසාපෙතබ්බ''න්තිආදිනා නයෙන භාතරා වුත්තානං කම්මන්තානං අපරියන්තභාවං සුත්වා ''න මෙ ඝරාවාසෙන අත්ථො''ති මාතරං ආපුච්ඡිත්වා භද්දියපමුඛෙහි පඤ්චහි සාකියකුමාරෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා අනුපියම්බවනෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජි. පබ්බජිත්වා ච පන සම්මාපටිපදං පටිපන්නො අනුපුබ්බෙන තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකත්වා දිබ්බෙන චක්ඛුනා එකාසනෙ නිසින්නොව හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකානි විය සහස්සලොකධාතුයො ඔලොකනසමත්ථො හුත්වා –

''පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;
තෙවිජ්ජො ඉද්ධිපත්තොම්හි, කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති. (ථෙරගා. 332, 562) –

උදානං උදානෙත්වා ''කිං නු ඛො මෙ කත්වා අයං සම්පත්ති ලද්ධා''ති ඔලොකෙන්තො ''පදුමුත්තරපාදමූලෙ පත්ථනං ඨපෙසි''න්ති ඤත්වා පුන

‘‘සංසාරෙ සංසරන්තො අසුකස්මිං නාම කාලෙ බාරාණසියං සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය ජීවන්තො අන්නභාරො නාම අහොසි’’න්තිපි ඤත්වා –

‘‘අන්නභාරො පුරෙ ආසිං, දලිද්දො තිණහාරකො;
පිණ්ඩපාතො මයා දින්නො, උපරිට්ඨස්ස තාදිනො’’ති. –

ආහ. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘යො සො තදා මයා උපරිට්ඨස්ස දින්නපිණ්ඩපාතතො කහාපණෙ දත්වා පත්තිං අග්ගහෙසි, මම සහායකො සුමනසෙට්ඨි කහං නු ඛො සො එතරහි නිබ්බත්තො’’ති. අථ නං ‘‘විඤ්ඣාටවියං පබ්බතපාදෙ මුණ්ඩනිගමො නාම අත්ථි, තත්ථ මහාමුණ්ඩස්ස නාම උපාසකස්ස මහාසුමනො චූළසුමනොති ද්වෙ පුත්තා, තෙසු සො චූළසුමනො හුත්වා නිබ්බත්තො’’ති අද්දස. දිස්වා ච පන චින්තෙසි – ‘‘අත්ථි නු ඛො තත්ථ මයි ගතෙ උපකාරො, නත්ථී’’ති. සො උපධාරෙන්තො ඉදං අද්දස ‘‘සො තත්ථ මයි ගතෙ සත්තවස්සිකොව නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සති, ඛුරග්ගෙයෙව ච අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති. දිස්වා ච පන උපකට්ඨාය අන්තොවස්සෙ ආකාසෙන ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ ඔතරි. මහාමුණ්ඩො පන උපාසකො ථෙරස්ස පුබ්බෙපි විස්සාසිකො එව. සො ථෙරං පිණ්ඩපාතකාලෙ චීවරං පාරුපන්තං දිස්වා පුත්තං මහාසුමනං ආහ – ‘‘තාත, අය්‍යො, මෙ අනුරුද්ධත්ථෙරො ආගතො, යාවස්ස අඤ්ඤො කොචි පත්තං න ගණ්හාති, තාවස්ස ගන්ත්වා පත්තං ගණ්හ, අහං ආසනං පඤ්ඤාපෙස්සාමී’’ති. සො තථා අකාසි. උපාසකො ථෙරං අන්තොනිවෙසනෙ සක්කච්චං පරිවිසිත්වා තෙමාසං වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි, ථෙරොපි අධිවාසෙසි.

අථ නං එකදිවසං පටිජග්ගන්තො විය තෙමාසං පටිජග්ගිත්වා මහාපවාරණාය තිචීවරඤ්චෙව ගුළතෙලතණ්ඩුලාදීනි ච ආහරිත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ‘‘ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති ආහ. ‘‘අලං, උපාසක, න මෙ ඉමිනා අත්ථො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, වස්සාවාසිකලාභො නාමෙස, ගණ්හථ න’’න්ති? ‘‘න ගණ්හාමි, උපාසකා’’ති. ‘‘කිමත්ථං න ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති? ‘‘මය්හං සන්තිකෙ කප්පියකාරකො සාමණෙරොපි නත්ථී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, මම පුත්තො මහාසුමනො සාමණෙරො භවිස්සතී’’ති. ‘‘න මෙ, උපාසක, මහාසුමනෙනත්ථො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, චූළසුමනං පබ්බාජෙථා’’ති. ථෙරො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා චූළසුමනං පබ්බාජෙසි. සො ඛුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණි. ථෙරො තෙන සද්ධිං අඩ්ඪමාසමත්තං තත්ථෙව වසිත්වා ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමී’’ති තස්ස ඤාතකෙ ආපුච්ඡිත්වා ආකාසෙනෙව ගන්ත්වා හිමවන්තපදෙසෙ අරඤ්ඤකුටිකාය ඔතරි.

ථෙරො පන පකතියාපි ආරද්ධවීරියො, තස්ස තත්ථ පුබ්බරත්තාපරරත්තං චඞ්කමන්තස්ස උදරවාතො සමුට්ඨහි. අථ නං කිලන්තරූපං දිස්වා සාමණෙරො පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කිං වො රුජ්ජතී’’ති?

‘‘උදරවාතො මෙ සමුට්ඨිතො’’ති. ‘‘අඤ්ඤදාපි සමුට්ඨිතපුබ්බො, භන්තෙ’’ති? ‘‘ආමාවුසො’’ති. ‘‘කෙන ඵාසුකං හොති, භන්තෙ’’ති? ‘‘අනොතත්තතො පානීයෙ ලද්ධෙ ඵාසුකං හොති, ආවුසො’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ආහරාමී’’ති. ‘‘සක්ඛිස්සසි සාමණෙරා’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති. තෙන හි අනොතත්තෙ පන්නගො නාම නාගරාජා මං ජානාති, තස්ස ආචික්ඛිත්වා භෙසජ්ජත්ථාය එකං පානීයවාරකං ආහරාති. සො සාධූති උපජ්ඣායං වන්දිත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පඤ්චයොජනසතං ඨානං අගමාසි. තං දිවසං පන නාගරාජා නාගනාටකපරිවුතො උදකකීළං කීළිතුකාමො හොති. සො සාමණෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව කුජ්ඣි, ‘‘අයං මුණ්ඩකසමණො අත්තනො පාදපංසුං මම මත්ථකෙ ඔකිරන්තො විචරති, අනොතත්තෙ පානීයත්ථාය ආගතො භවිස්සති, න දානිස්ස පානීයං දස්සාමී’’ති පණ්ණාසයොජනිකං අනොතත්තදහං මහාපාතියා උක්ඛලිං පිදහන්තො විය ඵණෙන පිදහිත්වා නිපජ්ජි. සාමණෙරො නාගරාජස්ස ආකාරං ඔලොකෙත්වාව ‘‘කුද්ධො අය’’න්ති ඤත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘සුණොහි මෙ නාගරාජ, උග්ගතෙජ මහබ්බල;
දෙහි මෙ පානීයඝටං, භෙසජ්ජත්ථම්හි ආගතො’’ති.

තං සුත්වා නාගරාජා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පුරත්ථිමස්මිං දිසාභාගෙ, ගඞ්ගා නාම මහානදී;
මහාසමුද්දමප්පෙති, තතො ත්වං පානීයං හරා’’ති.

තං සුත්වා සාමණෙරො ‘‘අයං නාගරාජා අත්තනො ඉච්ඡාය න දස්සති, අහං බලක්කාරං කත්වා ආනුභාවං ජානාපෙත්වා ඉමං අභිභවිත්වාව පානීයං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘මහාරාජ, උපජ්ඣායො මං අනොතත්තතොව පානීයං ආහරාපෙති, තෙනාහං ඉදමෙව හරිස්සාමි, අපෙහි, මා මං වාරෙහී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ඉතොව පානීයං හාස්සං, ඉමිනාවම්හි අත්ථිකො;
යදි තෙ ථාමබලං අත්ථි, නාගරාජ නිවාරයා’’ති.

අථ නං නාගරාජා ආහ –

‘‘සාමණෙර සචෙ අත්ථි, තව වික්කම පොරිසං;
අභිනන්දාමි තෙ වාචං, හරස්සු පානීයං මමා’’ති.

අථ නං සාමණෙරො ‘‘එවං, මහාරාජ, හරාමී’’ති වත්වා ‘‘යදි සක්කොන්තො හරාහී’’ති වුත්තෙ – ‘‘තෙන හි සුට්ඨු ජානස්සූ’’ති තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ‘‘බුද්ධසාසනස්ස ආනුභාවං දස්සෙත්වා මයා පානීයං හරිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා ආකාසට්ඨදෙවතානං තාව සන්තිකං අගමාසි.

තා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති වත්වා අට්ඨංසු. ‘‘එතස්මිං අනොතත්තදහපිට්ඨෙ පන්නගනාගරාජෙන සද්ධිං මම සඞ්ගාමො භවිස්සති, තත්ථ ගන්ත්වා ජයපරාජයං ඔලොකෙථා’’ති ආහ. සො එතෙනෙව නීහාරෙන චත්තාරො ලොකපාලෙ සක්කසුයාමසන්තුසිතපරනිම්මිතවසවත්තී ච උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. තතො පරං පටිපාටියා යාව බ්‍රහ්මලොකං ගන්ත්වා තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මෙහි ආගන්ත්වා වන්දිත්වා ඨිතෙහි ‘‘කිං, භන්තෙ’’ති පුට්ඨො තමත්ථං ආරොචෙසි. එවං සො අසඤ්ඤෙ ච අරූපිබ්‍රහ්මානො ච ඨපෙත්වා සබ්බත්ථ මුහුත්තෙනෙව ආහිණ්ඩිත්වා ආරොචෙසි. තස්ස වචනං සුත්වා සබ්බාපි දෙවතා අනොතත්තදහපිට්ඨෙ නාළියං පක්ඛිත්තානි පිට්ඨචුණ්ණානි විය ආකාසං නිරන්තරං පූරෙත්වා සන්නිපතිංසු. සන්නිපතිතෙ දෙවසඞ්ඝෙ සාමණෙරො ආකාසෙ ඨත්වා නාගරාජං ආහ –

‘‘සුණොහි මෙ නාගරාජ, උග්ගතෙජ මහබ්බල;
දෙහි මෙ පානීයඝටං, භෙසජ්ජත්ථම්හි ආගතො’’ති.

අථ නං නාගො ආහ –

‘‘සාමණෙර සචෙ අත්ථි, තව වික්කම පොරිසං;
අභිනන්දාමි තෙ වාචං, හරස්සු පානීයං මමා’’ති.

සො තික්ඛත්තුං නාගරාජස්ස පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ආකාසෙ ඨිතකොව ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා ආකාසතො ඔරුය්හ නාගරාජස්ස ඵණෙ අක්කමිත්වා අධොමුඛං නිප්පීළෙසි, තාවදෙව බලවතා පුරිසෙන අක්කන්තඅල්ලචම්මං විය නාගරාජස්ස ඵණෙ අක්කන්තමත්තෙ ඔගලිත්වා දබ්බිමත්තා ඵණපුටකා අහෙසුං. නාගරාජස්ස ඵණෙහි මුත්තමුත්තට්ඨානතො තාලක්ඛන්ධපමාණා උදකවට්ටියො උග්ගඤ්ඡිංසු. සාමණෙරො ආකාසෙයෙව පානීයවාරකං පූරෙසි. දෙවසඞ්ඝො සාධුකාරමදාසි. අථ නාගරාජා ලජ්ජිත්වා සාමණෙරස්ස කුජ්ඣි, ජයකුසුමවණ්ණානිස්ස අක්ඛීනි අහෙසුං. සො ‘‘අයං මං දෙවසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා පානීයං ගහෙත්වා ලජ්ජාපෙසි, එතං ගහෙත්වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා හදයමංසං වාස්ස මද්දාමි, පාදෙ වා නං ගහෙත්වා පාරගඞ්ගායං ඛිපාමී’’ති වෙගෙන අනුබන්ධි. අනුබන්ධන්තොපි නං පාපුණිතුං නාසක්ඛියෙව. සාමණෙරො ගන්ත්වා උපජ්ඣායස්ස හත්ථෙ පානීයං ඨපෙත්වා ‘‘පිවථ, භන්තෙ’’ති ආහ. නාගරාජාපි පච්ඡතො ආගන්ත්වා, ‘‘භන්තෙ අනුරුද්ධ, සාමණෙරො මයා අදින්නමෙව පානීයං ගහෙත්වා ආගතො, මා පිවිත්ථා’’ති ආහ. එවං කිර සාමණෙරාති. ‘‘පිවථ, භන්තෙ, ඉමිනා මෙ දින්නං පානීයං ආහට’’න්ති ආහ. ථෙරො ‘‘ඛීණාසවසාමණෙරස්ස මුසාකථනං නාම නත්ථී’’ති ඤත්වා පානීයං පිවි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස ආබාධො පටිපස්සම්භි. පුන නාගො ථෙරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, සාමණෙරෙනම්හි සබ්බං දෙවගණං සන්නිපාතෙත්වා

ලජ්ජාපිතො, අහමස්ස හදයං වා ඵාලෙස්සාමි, පාදෙ වා නං ගහෙත්වා පාරගඞ්ගාය ඛිපිස්සාමී''ති. මහාරාජ, සාමණෙරො මහානුභාවො, තුම්හෙ සාමණෙරෙන සද්ධිං සඞ්ගාමෙතුං න සක්ඛිස්සථ, ඛමාපෙත්වා නං ගච්ඡථාති. සො සයම්පි සාමණෙරස්ස ආනුභාවං ජානාතියෙව, ලජ්ජාය පන අනුබන්ධිත්වා ආගතො. අථ නං ථෙරස්ස වචනෙන ඛමාපෙත්වා තෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා ''ඉතො පට්ඨාය අනොතත්තඋදකෙන අත්ථෙ සති තුම්හාකං ආගමනකිච්චං නත්ථි, මය්හං පහිණෙය්‍යාථ, අහමෙව ආහරිත්වා දස්සාමී''ති වත්වා පක්කාමි.

ථෙරොපි සාමණෙරං ආදාය පායාසි. සත්ථා ථෙරස්ස ආගමනභාවං ඤත්වා මිගාරමාතුපාසාදෙ ථෙරස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. භික්ඛූපි ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙසුං. අථෙකච්චෙ සාමණෙරං සීසෙපි කණ්ණෙසුපි බාහායම්පි ගහෙත්වා සඤ්චාලෙත්වා ''කිං, සාමණෙර චූළකනිට්ඨ, න උක්කණ්ඨිතොසී''ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කිරියං දිස්වා චින්තෙසි – ''භාරියං වතිමෙසං භික්ඛූනං කම්මං ආසීවිසං ගීවාය ගණ්හන්තා විය සාමණෙරං ගණ්හන්ති, නාස්ස ආනුභාවං ජානන්ති, අජ්ජ මයා සුමනසාමණෙරස්ස ගුණං පාකටං කාතුං වට්ටතී''ති. ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''ආනන්ද, අනොතත්තඋදකෙනම්හි පාදෙ ධොවිතුකාමො, සාමණෙරානං ඝටං දත්වා පානීයං ආහරාපෙහී''ති. ථෙරො විහාරෙ පඤ්චමත්තානි සාමණෙරසතානි සන්නිපාතෙසි. තෙසු සුමනසාමණෙරො සබ්බනවකො අහොසි. ථෙරො සබ්බමහල්ලකං සාමණෙරං ආහ – ''සාමණෙර, සත්ථා අනොකත්තදහඋදකෙන පාදෙ ධොවිතුකාමො, ඝටං ආදාය ගන්ත්වා පානීයං ආහරා''ති. සො ''න සක්කොමි, භන්තෙ''ති න ඉච්ඡි. ථෙරො සෙසෙපි පටිපාටියා පුච්ඡි, තෙපි තථෙව වත්වා පටික්ඛිපිංසු. ''කිං පනෙත්ථ ඛීණාසවසාමණෙරා නත්ථී''ති? අත්ථි, තෙ පන ''නායං අම්හාකං බද්ධො මාලාපුටො, සුමනසාමණෙරස්සෙව බද්ධො''ති න ඉච්ඡිංසු, පුථුජ්ජනා පන අත්තනො අසමත්ථතායෙව න ඉච්ඡිංසු. පරියොසානෙ පන සුමනස්ස වාරෙ සම්පත්තෙ, ''සාමණෙර, සත්ථා අනොතත්තදහඋදකෙන පාදෙ ධොවිතුකාමො, කුටං ආදාය කිර උදකං ආහරා''ති ආහ. සො ''සත්ථරි ආහරාපෙන්තෙ ආහරිස්සාමී''ති සත්ථාරං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, අනොතත්තතො කිර මං උදකං ආහාරාපෙථා''ති ආහ. ''ආම, සුමනා''ති. සො විසාඛාය කාරිතෙසු සනසුවණ්ණකොට්ටිමෙසු සෙනාසනකුටෙසු එකං සට්ඨිකුටඋදකගණ්හනකං මහාඝටං හත්ථෙන ගහෙත්වා ''ඉමිනා මෙ උක්ඛිපිත්වා අංසකූටෙ ඨපිතෙන අත්ථො නත්ථී''ති ඔලම්බකං කත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා හිමවන්තාභිමුඛො පක්ඛන්දි.

නාගරාජා සාමණෙරං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා කුටං අංසකූටෙන ආදාය, ''භන්තෙ, තුම්හෙ මාදිසෙ දාසෙ විජ්ජමානෙ කස්මා

සයං ආගතා, උදකෙනත්ථෙ සති කස්මා සාසනමත්තම්පි න පහිණථා''ති කුටෙන උදකං ආදාය සයං උක්ඛිපිත්වා ''පුරතො හොථ, භන්තෙ, අහමෙව ආහරිස්සාමී''ති ආහ. ''තිට්ඨථ තුම්හෙ, මහාරාජ, අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධෙන ආණත්තො''ති නාගරාජානං නිවත්තාපෙත්වා කුටං මුඛවට්ටියං හත්ථෙන ගහෙත්වා ආකාසෙනාගඤ්ඡි. අථ නං සත්ථා ආගච්ඡන්තං ඔලොකෙත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''පස්සථ, භික්ඛවෙ, සාමණෙරස්ස ලීලං, ආකාසෙ හංසරාජා විය සොභතී''ති ආහ. සොපි පානීයඝටං ඨපෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''කතිවස්සොසි ත්වං, සුමනා''ති? ''සත්තවස්සොම්හි, භන්තෙති. ''තෙන හි, සුමන, අජ්ජ පට්ඨාය භික්ඛු හොහී''ති වත්වා දායජ්ජඋපසම්පදං අදාසි. ද්වෙයෙව කිර සාමණෙරා සත්තවස්සිකා උපසම්පදං ලභිංසු – අයඤ්ච සුමනො සොපාකො චාති.

එවං තස්මිං උපසම්පන්නෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''අච්ඡරියං ආවුසො, එවරූපො හි නාම දහරසාමණෙරස්ස ආනුභාවො හොති, න නො ඉතො පුබ්බෙ එවරූපො ආනුභාවො දිට්ඨපුබ්බො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, මම සාසනෙ දහරොපි සම්මා පටිපන්නො එවරූපං සම්පත්තිං ලභතියෙවා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

382.

''යො හවෙ දහරො භික්ඛු, යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙ;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා''ති.

තත්ථ **යුඤ්ජතීති** ඝටති වායමති. **පභාසෙතීති** සො භික්ඛු අත්තනො අරහත්තමග්ගඤාණෙන අබ්භාදීහි මුත්තො චන්දිමා විය ලොකං ඛන්ධාදිභෙදං ලොකං ඔභාසෙති, එකාලොකං කරොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සුමනසාමණෙරවත්ථු ද්වාදසමං.

භික්ඛුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවීසතිමො වග්ගො.

26. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඡින්ද සොතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පසාදබහුලං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර බ්‍රාහ්මණො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නචිත්තො අත්තනො ගෙහෙ සොළසමත්තානං භික්ඛූනං නිච්චභත්තං පට්ඨපෙත්වා භික්ඛූනං ආගතවෙලාය පත්තං ගහෙත්වා ''ආගච්ඡන්තු භොන්තො අරහන්තො, නිසීදන්තු භොන්තො අරහන්තො''ති යංකිඤ්චි වදන්තො අරහන්තවාදපටිසංයුත්තමෙව වදති. තෙසු පුථුජ්ජනා ''අයං අම්හෙසු අරහන්තසඤ්ඤී''ති චින්තයිංසු, ඛීණාසවා ''අයං නො ඛීණාසවභාවං ජානාතී''ති. එවං තෙ සබ්බෙපි කුක්කුච්චායන්තා තස්ස ගෙහං නාගමිංසු. සො දුක්ඛී දුම්මනො ''කින්නු ඛො, අය්‍යා, නාගච්ඡන්තී''ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. සත්ථා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ''කිං එතං, භික්ඛවෙ''ති පුච්ඡිත්වා තෙහි තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ ''සාදියථ පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අරහන්තවාද''න්ති ආහ. ''න සාදියාම මයං, භන්තෙ''ති. ''එවං සන්තෙ මනුස්සානං එතං පසාදඤ්ඤථං, අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, පසාදඤ්ඤථෙ, අපි ච ඛො පන බ්‍රාහ්මණස්ස අරහන්තෙසු අධිමත්තං පෙමං, තස්මා තුම්හෙහිපි තණ්හාසොතං ඡෙත්වා අරහත්තමෙව පත්තුං යුත්ත''න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

383.

''ඡින්ද සොතං පරක්කම්ම, කාමෙ පනුද බ්‍රාහ්මණ;
සඞ්ඛාරානං ඛයං ඤත්වා, අකතඤ්ඤූසි බ්‍රාහ්මණා''ති.

තත්ථ **පරක්කම්මා**ති තණ්හාසොතං නාම න අප්පමත්තකෙන වායාමෙන ඡින්දිතුං සක්කා, තස්මා ඤාණසම්පයුත්තෙන මහන්තෙන පරක්කමෙන පරක්කමිත්වා තං සොතං ඡින්ද. උභොපි **කාමෙ පනුද** නීහර. **බ්‍රාහ්මණා**ති ඛීණාසවානං ආලපනමෙතං. **සඞ්ඛාරානන්**ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං ඛයං ජානිත්වා. **අකතඤ්ඤූ**ති එවං සන්තෙ ත්වං සුවණ්ණාදීසු කෙනචි අකතස්ස නිබ්බානස්ස ජානනතො අකතඤ්ඤූ නාම හොසීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඨමං.

2. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

යදා ද්වයෙසූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛූ ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තිංසමත්තා දිසාවාසිකා භික්ඛූ ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරො තෙසං අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඨිතකොව ඉමං පඤ්හං පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, ද්වෙ ධම්මාති වුච්චන්ති, කතමෙ නු ඛො ද්වෙ ධම්මා’’ති? අථ නං සත්ථා ‘‘ද්වෙ ධම්මාති ඛො, සාරිපුත්ත, සමථවිපස්සනා වුච්චන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

384.

‘‘යදා ද්වයෙසු ධම්මෙසු, පාරගූ හොති බ්‍රාහ්මණො;
අථස්ස සබ්බෙ සංයොගා, අත්ථං ගච්ඡන්ති ජානතො’’ති.

තත්ථ **යදාති** යස්මිං කාලෙ ද්විධා ඨිතෙසු සමථවිපස්සනාධම්මෙසු අභිඤ්ඤාපාරගාදිවසෙන අයං ඛීණාසවො පාරගූ හොති, අථස්ස වට්ටස්මිං සංයොජනසමත්ථා සබ්බෙ කාමයොගාදයො සංයොගා එවං ජානන්තස්ස අත්ථං පරික්ඛයං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. මාරවත්ථු

යස්ස පාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරෙකස්මිං දිවසෙ අඤ්ඤතරො පුරිසො විය හුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, පාරං පාරන්ති වුච්චති, කින්නු ඛො එතං පාරං නාමා’’ති. සත්ථා ‘‘මාරො අය’’න්ති විදිත්වා, ‘‘පාපිම, කිං තව පාරෙන, තඤ්හි වීතරාගෙහි පත්තබ්බ’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

385.

‘‘යස්ස පාරං අපාරං වා, පාරාපාරං න විජ්ජති;
වීතද්දරං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **පාරන්ති** අජ්ඣත්තිකානි ඡ ආයතනානි. **අපාරන්ති** බාහිරානි ඡ ආයතනානි. **පාරාපාරන්ති** තදුභයං. **න විජ්ජතීති** යස්ස සබ්බම්පෙතං ‘‘අහ’’න්ති වා ‘‘මම’’න්ති වා ගහණාභාවෙන නත්ථි, තං කිලෙසදරථානං විගමෙන **වීතද්දරං** සබ්බකිලෙසෙහි **විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මාරවත්ථු තතියං.

4. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඣායින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර චින්තෙසි – ‘‘සත්ථා අත්තනො සාවකෙ, ‘බ්‍රාහ්මණා’ති වදති, අහඤ්චම්හි ජාතිගොත්තෙන බ්‍රාහ්මණො, මම්පි නු ඛො එවං වත්තුං වට්ටතී’’ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා ‘‘නාහං ජාතිගොත්තමත්තෙන බ්‍රාහ්මණං වදාමි, උත්තමත්ථං අරහත්තං අනුප්පත්තමෙව පනෙවං වදාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

386.

‘‘ඣායිං විරජමාසීනං, කතකිච්චමනාසවං;
උත්තමත්ථමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **ඣායින්**ති දුවිධෙන ඣානෙන ඣායන්තං කාමරජෙන **විරජං** වනෙ එකකමා**සීනං** චතූහි මග්ගෙහි සොළසන්නං කිච්චානං කතත්තා **කතකිච්චං** ආසවානං අභාවෙන **අනාසවං උත්තමත්ථං** අරහත්තං **අනුප්පත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු චතුත්ථං.

5. ආනන්දත්ථෙරවත්ථු

දිවා තපතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා මිගාරමාතුපාසාදෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

පසෙනදි කොසලො කිර මහාපවාරණාය සබ්බාභරණපටිමණ්ඩිතො ගන්ධමාලාදීනි ආදාය විහාරං අගමාසි. තස්මිං ඛණෙ කාළුදායිත්ථෙරො ඣානං සමාපජ්ජිත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසින්නො හොති, නාමමෙව පනස්සෙතං, සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං. තස්මිං පන ඛණෙ චන්දො උග්ගච්ඡති, සූරියො අත්ථමෙති. ආනන්දත්ථෙරො අත්ථමෙන්තස්ස ච සූරියස්ස උග්ගච්ඡන්තස්ස ච චන්දස්ස ඔභාසං ඔලොකෙන්තො රඤ්ඤො සරීරොභාසං ථෙරස්ස සරීරොභාසං තථාගතස්ස ච සරීරොභාසං ඔලොකෙසි. තත්ථ සබ්බොභාසෙ අතික්කමිත්වා සත්ථාව විරොචති. ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අජ්ජ මම ඉමෙ ඔභාසෙ ඔලොකෙන්තස්ස තුම්හාකමෙව ඔභාසො රුච්චති. තුම්හාකඤ්හි සරීරං සබ්බොභාසෙ අතික්කමිත්වා විරොචතී’’ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘‘ආනන්ද, සූරියො නාම දිවා විරොචති, චන්දො රත්තිං, රාජා අලඞ්කතකාලෙයෙව, ඛීණාසවො ගණසඞ්ගණිකං පහාය අන්තොසමාපත්තියංයෙව විරොචති, බුද්ධා පන

රත්තිම්පි දිවාපි පඤ්චවිධෙන තෙජෙන විරොචන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

387.

''දිවා තපති ආදිච්චො, රත්තිමාභාති චන්දිමා;
සන්නද්ධො ඛත්තියො තපති, ඣායී තපති බ්‍රාහ්මණො;
අථ සබ්බමහොරත්තිං, බුද්ධො තපති තෙජසා''ති.

තත්ථ **දිවා තපතීති** දිවා විරොචති, රත්තිං පනස්ස ගතමග්ගොපි න පඤ්ඤායති. **චන්දිමාති** චන්දොපි අබ්භාදීහි විමුත්තො රත්තිමෙව විරොචති, නො දිවා. **සන්නද්ධොති** සුවණ්ණමණිවිචිත්තෙහි සබ්බාභරණෙහි පටිමණ්ඩිතො චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරික්ඛිත්තොව රාජා විරොචති, න අඤ්ඤාතකවෙසෙන යීතො. **ඣායීති** ඛීණාසවො පන ගණං විනොදෙත්වා ඣායන්තොව විරොචති. **තෙජසාති** සම්මාසම්බුද්ධො පන සීලතෙජෙන දුස්සීල්‍යතෙජං, ගුණතෙජෙන නිග්ගුණතෙජං, පඤ්ඤාතෙජෙන දුප්පඤ්ඤතෙජං, පුඤ්ඤතෙජෙන අපුඤ්ඤතෙජං, ධම්මතෙජෙන අධම්මතෙජං පරියාදියිත්වා ඉමිනා පඤ්චවිධෙන තෙජසා නිච්චකාලමෙව විරොචතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ආනන්දත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතවත්ථු

බාහිතපාපොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර බ්‍රාහ්මණො බාහිරකපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා ''සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ 'පබ්බජිතා'ති වදති, අහඤ්චම්හි පබ්බජිතො, මම්පි ඛො එවං වත්තුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා ''නාහං එත්තකෙන 'පබ්බජිතො'ති වදාමි, කිලෙසමලානං පන පබ්බාජිතත්තා පබ්බජිතො නාම හොතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

388.

''බාහිතපාපොති බ්‍රාහ්මණො, සමචරියා සමණොති වුච්චති;
පබ්බාජයමත්තනො මලං, තස්මා පබ්බජිතොති වුච්චතී''ති.

තත්ථ **සමචරියාති** සබ්බාකුසලානි සමෙත්වා චරණෙන. **තස්මාති** යස්මා බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණො, අකුසලානි සමෙත්වා චරණෙන සමණොති

වුච්චති, තස්මා යො අත්තනො රාගාදිමලං පබ්බාජයන්තො විනොදෙන්තො චරති, සොපි තෙන පබ්බාජනෙන පබ්බජිතොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

න බ්‍රාහ්මණස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිං කිර ඨානෙ සම්බහුලා මනුස්සා ‘‘අහො අම්හාකං, අය්‍යො, ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතො, අඤ්ඤෙසු අක්කොසන්තෙසු වා පහරන්තෙසු වා කොපමත්තම්පි නත්ථී’’ති ථෙරස්ස ගුණෙ කථයිංසු. අථෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො බ්‍රාහ්මණො ‘‘කො එස න කුජ්ඣතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘අම්හාකං ථෙරො’’ති. ‘‘නං කුජ්ඣාපෙන්තො න භවිස්සතී’’ති? ‘‘නත්ථෙතං, බ්‍රාහ්මණා’’ති. ‘‘තෙන හි අහං නං කුජ්ඣාපෙස්සාමී’’ති? ‘‘සචෙ සක්කොසි, කුජ්ඣාපෙහී’’ති. සො ‘‘හොතු, ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බ’’න්ති ථෙරං භික්ඛාය පවිට්ඨං දිස්වා පච්ඡාභාගෙන ගන්ත්වා පිට්ඨිමජ්ඣෙ මහන්තං පාණිප්පහාරමදාසි. ථෙරො ‘‘කිං නාමෙත’’න්ති අනොලොකෙත්වාව ගතො. බ්‍රාහ්මණස්ස සකලසරීරෙ ඩාහො උප්පජ්ජි. සො ‘‘අහො ගුණසම්පන්නො, අය්‍යො’’ති ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඛමථ මෙ, භන්තෙ’’ති වත්වා ‘‘කිං එත’’න්ති ච වුත්තෙ ‘‘අහං වීමංසනත්ථාය තුම්හෙ පහරි’’න්ති ආහ. ‘‘හොතු ඛමාමි තෙ’’ති. ‘‘සචෙ මෙ, භන්තෙ, ඛමථ, මම ගෙහෙයෙව නිසීදිත්වා භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ථෙරස්ස පත්තං ගණ්හි, ථෙරොපි පත්තං අදාසි. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං ගෙහං නෙත්වා පරිවිසි.

මනුස්සා කුජ්ඣිත්වා ‘‘ඉමිනා අම්හාකං නිරපරාධො අය්‍යො පහටො, දණ්ඩෙනපිස්ස මොක්ඛො නත්ථි, එත්ථෙව නං මාරෙස්සාමා’’ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදිහත්ථා බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨංසු. ථෙරො උට්ඨාය ගච්ඡන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ පත්තං අදාසි. මනුස්සා තං ථෙරෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං පත්තං ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණං නිවත්තෙථා’’ති ආහංසු. කිං එතං උපාසකාති? බ්රාහ්මණෙන තුම්හෙ පහටා, මයමස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමාති. කිං පන තුම්හෙ ඉමිනා පහටා, උදාහු අහන්ති? තුම්හෙ, භන්තෙති. ‘‘මං එස පහරිත්වා ඛමාපෙසි, ගච්ඡථ තුම්හෙ’’ති මනුස්සෙ උය්‍යොජෙත්වා බ්‍රාහ්මණං නිවත්තාපෙත්වා ථෙරො විහාරමෙව ගතො. භික්ඛූ උජ්ඣායිංසු ‘‘කිං නාමෙතං සාරිපුත්තත්ථෙරො යෙන බ්‍රාහ්මණෙන පහටො, තස්සෙව ගෙහෙ නිසීදිත්වා භික්ඛං ගහෙත්වා ආගතො. ථෙරස්ස පහටකාලතො පට්ඨාය ඉදානි සො කස්ස ලජ්ජිස්සති, අවසෙසෙ පොථෙන්තො විචරිස්සතී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ,

භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණං පහරන්තො නාම නත්ථි, ගිහිබ්‍රාහ්මණෙන පන සමණබ්‍රාහ්මණො පහටො භවිස්සති, කොධො නාමෙස අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගච්ඡතී''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

389.

''න බ්‍රාහ්මණස්ස පහරෙය්‍ය, නාස්ස මුඤ්චෙථ බ්‍රාහ්මණො;
ධී බ්‍රාහ්මණස්ස හන්තාරං, තතො ධී යස්ස මුඤ්චති.

390.

''න බ්‍රාහ්මණස්සෙතදකිඤ්චි සෙය්‍යො, යදා නිසෙධො මනසො පියෙහි;
යතො යතො හිංසමනො නිවත්තති, තතො තතො සම්මතිමෙව දුක්ඛ''න්ති.

තත්ථ **පහරෙය්‍යාති** ''ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණොහමස්මී''ති ජානන්තො ඛීණාසවස්ස වා අඤ්ඤතරස්ස වා ජාතිබ්‍රාහ්මණස්ස න පහරෙය්‍ය. **නාස්ස මුඤ්චෙථාති** සොපි පහටො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො අස්ස පහරිත්වා ඨිතස්ස වෙරං න මුඤ්චෙථ, තස්මිං කොපං න කරෙය්‍යාති අත්ථො. **ධී බ්‍රාහ්මණස්සාති** ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණස්ස හන්තාරං ගරහාමි. **තතො ධීති** යො පන තං පහරන්තං පටිපහරන්තො තස්ස උපරි වෙරං මුඤ්චති, තං තතොපි ගරහාමියෙව.

එතදකිඤ්චි සෙය්‍යොති යං ඛීණාසවස්ස අක්කොසන්තං වා අපච්චක්කොසනං, පහරන්තං වා අප්පටිපහරණං, එතං තස්ස ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණස්ස න කිඤ්චි සෙය්‍යො, අප්පමත්තකං සෙය්‍යො න හොති, අධිමත්තමෙව සෙය්‍යොති අත්ථො. **යදා නිසෙධො මනසො පියෙහීති** කොධනස්ස හි කොධුප්පාදොව මනසො පියො නාම. කොධො හි පනෙස මාතාපිතූසුපි බුද්ධාදීසුපි අපරජ්ඣති. තස්මා යො අස්ස තෙහි මනසො නිසෙධො කොධවසෙන උප්පජ්ජමානස්ස චිත්තස්ස නිග්ගහො, එතං න කිඤ්චි සෙය්‍යොති අත්ථො. **හිංසමනොති** කොධමනො. සො තස්ස යතො යතො වත්ථුතො අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්තො නිවත්තති. **තතො තතොති** තතො තතො වත්ථුතො සකලම්පි වට්ටදුක්ඛං නිවත්තතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. මහාපජාපතිගොතමීවත්ථු

යස්ස කායෙන වාචායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාපජාපතිං ගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි.

භගවතා හි අනුප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තෙ අට්ඨ ගරුධම්මෙ මණ්ඩනකජාතියො පුරිසො සුරභිපුප්ඵදාමං විය සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා සපරිවාරා මහාපජාපති ගොතමී උපසම්පදං ලභි, අඤ්ඤො තස්සා උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා නත්ථි. එවං ලද්ධූපසම්පදං ථෙරිං ආරබ්භ අපරෙන සමයෙන කථං සමුට්ඨාපෙසුං ''මහාපජාපතියා ගොතමියා ආචරියුපජ්ඣායා න පඤ්ඤායන්ති, සහත්ථෙනෙව කාසායානි ගණ්හී''ති. එවඤ්ච පන වත්වා භික්ඛුනියො කුක්කුච්චායන්තියො තාය සද්ධිං නෙව උපොසථං න පවාරණං කරොන්ති, තා ගන්ත්වා තථාගතස්සපි තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තාසං කථං සුත්වා ''මයා මහාපජාපතියා ගොතමියා අට්ඨ ගරුධම්මා දින්නා, අහමෙවස්සාචරියො, අහමෙව උපජ්ඣායො. කායදුච්චරිතාදිවිරහිතෙසු ඛීණාසවෙසු කුක්කුච්චං නාම න කාතබ්බ''න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

391.

''යස්ස කායෙන වාචාය, මනසා නත්ථි දුක්කටං;
සංවුතං තීහි ඨානෙහි, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **දුක්කට**න්ති සාවජ්ජං දුක්ඛුද්‍රයං අපායසංවත්තනිකං කම්මං. **තීහි ඨානෙහීති** එතෙහි කායාදීහි තීහි කාරණෙහි කායදුච්චරිතාදිපවෙසනිවාරණත්ථාය ද්වාරං පිහිතං, තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථු අට්ඨමං.

9. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

යම්හාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා අස්සජිත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තකාලතො පට්ඨාය ''යස්සං දිසායං ථෙරො වසතී''ති සුණාති, තතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ තතොව සීසං කත්වා නිපජ්ජති. භික්ඛූ ''මිච්ඡාදිට්ඨිකො සාරිපුත්තො, අජ්ජාපි දිසා නමස්සමානො විචරතී''ති තමත්ථං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං, සාරිපුත්ත, දිසා නමස්සන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා, ''භන්තෙ, මම දිසා නමස්සනභාවං වා අනමස්සනභාවං වා තුම්හෙව ජානාථා''ති

වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො දිසා නමස්සති, අස්සජිත්ථෙරස්ස පන සන්තිකා ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තතාය අත්තනො ආචරියං නමස්සති. යඤ්හි ආචරියං නිස්සාය භික්ඛු ධම්මං විජානාති, තෙන සො බ්‍රාහ්මණෙන අග්ගි විය සක්කච්චං නමස්සිතබ්බොයෙවා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

392.

‘‘යම්හා ධම්මං විජානෙය්‍ය, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං;
සක්කච්චං තං නමස්සෙය්‍ය, අග්ගිහුත්තංව බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ **අග්ගිහුත්තංවාති** යථා බ්‍රාහ්මණො අග්ගිහුත්තං සම්මා පරිචරණෙන චෙව අඤ්ජලිකම්මාදීහි ච සක්කච්චං නමස්සති, එවං යම්හා ආචරියා තථාගතපවෙදිතං ධම්මං විජානෙය්‍ය, තං සක්කච්චං නමස්සෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. ජටිලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න ජටාහීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං ජටිලබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ‘‘අහං මාතිතො ච පිතිතො ච සුජාතො බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තො. සචෙ සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති, මම්පි නු ඛො තථා වත්තුං වට්ටතී’’ති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ‘‘නාහං, බ්‍රාහ්මණ, ජටාමත්තෙන, න ජාතිගොත්තමත්තෙන බ්‍රාහ්මණං වදාමි, පටිවිද්ධසච්චමෙව පනාහං බ්‍රාහ්මණොති වදාමී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

393.

‘‘න ජටාහි න ගොත්තෙන, න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො;
යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, සො සුචී සො ච බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ **සච්චන්ති** යස්මිං පුග්ගලෙ චත්තාරි සච්චානි සොළසහාකාරෙහි පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතං සච්චඤාණඤ්චෙව නවවිධො ච ලොකුත්තරධම්මො අත්ථි, සො සුචි, සො බ්‍රාහ්මණො චාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජටිලබ්‍රාහ්මණවත්ථු දසමං.

11. කුහකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

කිං තෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කූටාගාරසාලායං විහරන්තො එකං වග්ගුලිවතං කුහකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර වෙසාලිනගරද්වාරෙ එකං කකුධරුක්ඛං ආරුය්හ ද්වීහි පාදෙහි රුක්ඛසාඛං ගණ්හිත්වා අධොසිරො ඔලම්බන්තො ''කපිලානං මෙ සතං දෙථ, කහාපණෙ දෙථ, පරිචාරිකං දෙථ, නො චෙ දස්සථ, ඉතො පතිත්වා මරන්තො නගරං අනගරං කරිස්සාමී''ති වදති. තථාගතස්ස භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතස්ස නගරං පවිසනකාලෙ භික්ඛූ තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා නික්ඛමනකාලෙපි නං තථෙව ඔලම්බන්තං පස්සිංසු. නාගරාපි ''අයං පාතොව පට්ඨාය එවං ඔලම්බන්තො පතිත්වා මරන්තො නගරං අනගරං කරෙය්‍යා''ති චින්තෙත්වා නගරවිනාසභීතා ''යං සො යාචති, සබ්බං දෙමා''ති පටිස්සුණිත්වා අදංසු. සො ඔතරිත්වා සබ්බං ගහෙත්වා අගමාසි. භික්ඛූ විහාරූපචාරෙ තං ගාවිං විය විරවිත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ''ලද්ධං තෙ, බ්‍රාහ්මණ, යථාපත්ථිත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, ලද්ධං මෙ''ති සුත්වා අන්තොවිහාරං ගන්ත්වා තථාගතස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව සො කුහකචොරො, පුබ්බෙපි කුහකචොරොයෙව අහොසි. ඉදානි පනෙස බාලජනං වඤ්චෙති, තදා පන පණ්ඩිතෙ වඤ්චෙතුං නාසක්ඛී''ති වත්වා තෙහි යාචිතො අතීතමාහරි.

අතීතෙ එකං කාසිකගාමං නිස්සාය එකො කුහකතාපසො වාසං කප්පෙසි. තං එකං කුලං පටිජග්ගි. දිවා උප්පන්නඛාදනීයභොජනීයතො අත්තනො පුත්තානං විය තස්සපි එකං කොට්ඨාසං දෙති, සායං උප්පන්නකොට්ඨාසං ඨපෙත්වා දුතියදිවසෙ දෙති. අථෙකදිවසං සායං ගොධමංසං ලභිත්වා සාධුකං පචිත්වා තතො කොට්ඨාසං ඨපෙත්වා දුතියදිවසෙ තස්ස අදංසු. තාපසො මංසං ඛාදිත්වාව රසතණ්හාය බද්ධො ''කිං මංසං නාමෙත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''ගොධමංස''න්ති සුත්වා භික්ඛාය චරිත්වා සප්පිදධිකටුකභණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා පණ්ණසාලං ගන්ත්වා එකමන්තං ඨපෙසි. පණ්ණසාලාය පන අවිදූරෙ එකස්මිං වම්මිකෙ ගොධරාජා විහරති. සො කාලෙන කාලං තාපසං වන්දිතුං ආගච්ඡති. තංදිවසං පනෙස ''තං වධිස්සාමී''ති දණ්ඩං පටිච්ඡාදෙත්වා තස්ස වම්මිකස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ නිද්දායන්තො විය නිසීදි. ගොධරාජා වම්මිකතො නික්ඛමිත්වා තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තොව ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා ''න මෙ අජ්ජ ආචරියස්ස ආකාරො රුච්චතී''ති තතොව නිවත්ති. තාපසො තස්ස නිවත්තනභාවං ඤත්වා තස්ස මාරණත්ථාය දණ්ඩං ඛිපි, දණ්ඩො විරජ්ඣිත්වා ගතො. ගොධරාජාපි ධම්මිකං පවිසිත්වා තතො සීසං නීහරිත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො තාපසං ආහ –

''සමණං තං මඤ්ඤමානො, උපගච්ඡිමසඤ්ඤතං;
සො මං දණ්ඩෙන පාහාසි, යථා අසමණො තථා.

‘‘කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා;
අබ්භන්තරං තෙ ගහනං, බාහිරං පරිමජ්ජසී’’ති. (ජා. 1.4.97-98);

අථ නං තාපසො අත්තනො සන්තකෙන පලොභෙතුං එවමාහ –

‘‘එහි ගොධ නිවත්තස්සු, භුඤ්ජ සාලීනමොදනං;
තෙලං ලොණඤ්ච මෙ අත්ථි, පහූතං මය්හ පිප්ඵලී’’ති. (ජා. 1.4.99);

තං සුත්වා ගොධරාජා ‘‘යථා යථා ත්වං කථෙසි, තථා තථා මෙ පලායිතුකාමතාව හොතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘එස භිය්‍යො පවෙක්ඛාමි, වම්මිකං සතපොරිසං;
තෙලං ලොණඤ්ච කිත්තෙසි, අහිතං මය්හ පිප්ඵලී’’ති. (ජා. 1.4.100);

එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘අහං එත්තකං කාලං තයි සමණසඤ්ඤං අකාසිං, ඉදානි පන තෙ මං පහරිතුකාමතාය දණ්ඩො ඛිත්තො, තස්ස ඛිත්තකාලෙයෙව අසමණො ජාතො. කිං තාදිසස්ස දුප්පඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස ජටාහි, කිං සඛුරෙන අජිනචම්මෙන. අබ්භන්තරඤ්හි තෙ ගහනං, කෙවලං බාහිරමෙව පරිමජ්ජසී’’ති ආහ. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා ‘‘තදා එස කුහකො තාපසො අහොසි, ගොධරාජා පන අහමෙවා’’ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙත්වා තදා ගොධපණ්ඩිතෙන තස්ස නිග්ගහිතකාරණං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

394.

‘‘කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා;
අබ්භන්තරං තෙ ගහනං, බාහිරං පරිමජ්ජසී’’ති. (ජා. 1.4.98);

තත්ථ **කිං තෙ ජටාහීති** අම්භො දුප්පඤ්ඤ තව බද්ධාහිපි ඉමාහි ජටාහි සඛුරාය නිවත්ථායපි ඉමාය අජිනචම්මසාටිකාය ච කිමත්ථොති. **අබ්භන්තරන්ති** අබ්භන්තරඤ්හි තෙ රාගාදිකිලෙසගහනං, කෙවලං හත්ථිලණ්ඩං අස්සලණ්ඩං විය මට්ඨං බාහිරං පරිමජ්ජසීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කුහකබ්‍රාහ්මණවත්ථු එකාදසමං.

12. කිසාගොතමීවත්ථු

පංසුකූලධරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තො කිසාගොතමිං ආරබ්භ කථෙසි.

තදා කිර සක්කො පඨමයාමාවසානෙ දෙවපරිසාය සද්ධිං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තෙ සාරණීයධම්මකථං සුණන්තො නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ කිසාගොතමී ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමී’’ති ආකාසෙනාගන්ත්වා සක්කං දිස්වා නිවත්ති. සො තං වන්දිත්වා නිවත්තන්තිං දිස්වා සත්ථාරං පුච්ඡි – ‘‘කා නාමෙසා, භන්තෙ, ආගච්ඡමානාව තුම්හෙ දිස්වා නිවත්තතී’’ති? සත්ථා ‘‘කිසාගොතමී නාමෙසා, මහාරාජ, මම ධීතා පංසුකූලිකත්ථෙරීනං අග්ගා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

395.

‘‘පංසුකූලධරං ජන්තුං, කිසං ධමනිසන්ථතං;
එකං වනස්මිං ඣායන්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **කිසන්ති** පංසුකූලිකා හි අත්තනො අනුරූපං පටිපදං පූරෙන්තා අප්පමංසලොහිතා චෙව හොන්ති ධමනිසන්ථතගත්තා ච, තස්මා එවමාහ. **එකං වනස්මින්ති** විවිත්තට්ඨානෙ එකකං වනස්මිං ඣායන්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

කිසාගොතමීවත්ථු ද්වාදසමං.

13. එකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න චාහන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ‘‘සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති අහඤ්චම්හි බ්‍රාහ්මණයොනියං නිබ්බත්තො, මම්පි නු ඛො එවං වත්තුං වට්ටතී’’ති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ‘‘නාහං, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රාහ්මණයොනියං නිබ්බත්තමත්තෙනෙවං වදාමි, යො පන අකිඤ්චනො අගහණො, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

396.

‘‘න චාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි, යොනිජං මත්තිසම්භවං;
භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **යොනිජන්ති** යොනියං ජාතං. **මත්තිසම්භවන්ති** බ්‍රාහ්මණියා මාතු සන්තකෙ උදරස්මිං සම්භූතං. **භොවාදීති** සො පන ආමන්තනාදීසු ‘‘භො, භො’’ති වත්වා විචරන්තො භොවාදි නාම හොති, සචෙ රාගාදීහි කිඤ්චනෙහි සකිඤ්චනො. අහං පන රාගාදීහි **අකිඤ්චනං** චතූහි උපාදානෙහි **අනාදානං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

එකබ්‍රාහ්මණවත්ථු තෙරසමං.

14. උග්ගසෙනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

සබ්බසංයොජනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උග්ගසෙනං නාම සෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡතො’’ති (ධ. ප. 348) ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව.

තදා හි සත්ථා, ‘‘භන්තෙ, උග්ගසෙනො ‘න භායාමී’ති වදති, අභූතෙන මඤ්ඤෙ අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති භික්ඛූහි වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මම පුත්තසදිසා ඡින්නසංයොජනා න භායන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

397.

‘‘සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වා, යො වෙ න පරිතස්සති;
සඞ්ගාතිගං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **සබ්බසංයොජනන්ති** දසවිධසංයොජනං. **න පරිතස්සතීති** තණ්හාය න භායති. **තමහන්ති** තං අහං රාගාදීනං සඞ්ගානං අතීතත්තා **සඞ්ගාතිගං,** චතුන්නම්පි යොගානං අභාවෙන **විසංයුත්තං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උග්ගසෙනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු චුද්දසමං.

15. ද්වෙබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඡෙත්වා නද්ධින්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ද්වෙ බ්‍රාහ්මණෙ ආරබ්භ කථෙසි.

තෙසු කිරෙකස්ස චූළරොහිතො නාම ගොණො අහොසි, එකස්ස මහාරොහිතො නාම. තෙ එකදිවසං ‘‘තව ගොණො බලවා, මම ගොණො බලවා’’ති විවදිත්වා ‘‘කිං නො විවාදෙන, පාජෙත්වා ජානිස්සාමා’’ති අචිරවතීතීරෙ සකටං වාලුකාය පූරෙත්වා ගොණෙ යොජයිංසු. තස්මිං ඛණෙ භික්ඛූපි න්හායිතුං තත්ථ ගතා හොන්ති. බ්‍රාහ්මණා ගොණෙ පාජෙසුං. සකටං නිච්චලං අට්ඨාසි, නද්ධිවරත්තා පන ඡිජ්ජිංසු. භික්ඛූ දිස්වා විහාරං ගන්ත්වා තමත්ථං සත්ථු ආරොචයිංසු. සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, බාහිරා එතා නද්ධිවරත්තා, යො කොචි එතා ඡින්දතෙව, භික්ඛුනා පන අජ්ඣත්තිකං කොධනද්ධිඤ්චෙව තණ්හාවරත්තඤ්ච ඡින්දිතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

398.

‘‘ඡෙත්වා නද්ධිං වරත්තඤ්ච, සන්දානං සහනුක්කමං;

උක්ඛිත්තපලිඝං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **නද්ධින්ති** නය්හනභාවෙන පවත්තං කොධං. **වරත්තන්ති** බන්ධනභාවෙන පවත්තං තණ්හං. **සන්දානං සහනුක්කමන්ති** අනුසයානුක්කමසහිතං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසන්දානං, ඉදං සබ්බම්පි ඡින්දිත්වා ඨිතං අවිජ්ජාපලිඝස්ස උක්ඛිත්තත්තා **උක්ඛිත්තපලිඝං,** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධත්තා **බුද්ධං** තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ද්වෙබ්‍රාහ්මණවත්ථු පන්නරසමං.

16. අක්කොසකභාරද්වාජවත්ථු

අක්කොසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අක්කොසකභාරද්වාජං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස හි භාතු භාරද්වාජස්ස ධනඤ්ජානී නාම බ්‍රාහ්මණී සොතාපන්නා අහොසි. සා ඛිපිත්වාපි කාසිත්වාපි පක්ඛලිත්වාපි ''නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති ඉමං උදානං උදානෙසි. සා එකදිවසං බ්‍රාහ්මණපරිවෙසනාය පවත්තමානාය පක්ඛලිත්වා තථෙව මහාසද්දෙන උදානං උදානෙසි. බ්‍රාහ්මණො කුජ්ඣිත්වා ''එවමෙවායං වසලී යත්ථ වා තත්ථ වා පක්ඛලිත්වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී''ති වත්වා ''ඉදානි තෙ, වසලි, ගන්ත්වා තස්ස සත්ථුනො වාදං ආරොපෙස්සාමී''ති ආහ. අථ නං සා ''ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, නාහං තං පස්සාමි, යො තස්ස භගවතො වාදං ආරොපෙය්‍ය, අපි ච ගන්ත්වා තං භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡස්සූ''ති ආහ. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අවන්දිත්වාව එකමන්තං ඨිතො පඤ්හං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''කිංසු ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කිංසු ඡෙත්වා න සොචති;
කිස්සස්සු එකධම්මස්ස, වධං රොචෙසි ගොතමා''ති. (සං. නි. 1.187);

අථස්ස පඤ්හං බ්‍යාකරොන්තො සත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

''කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කොධං ඡෙත්වා න සොචති;
කොධස්ස විසමූලස්ස, මධුරග්ගස්ස බ්‍රාහ්මණ;
වධං අරියා පසංසන්ති, තඤ්හි ඡෙත්වා න සොචතී''ති. (සං. නි. 1.187);

සො සත්ථරි පසීදිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස කනිට්ඨො අක්කොසකභාරද්වාජො ''භාතා කිර මෙ පබ්බජිතො''ති සුත්වා කුද්ධො

ආගන්ත්වා සත්ථාරං අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කොසි. සොපි සත්ථාරා අතිථීනං ඛාදනීයාදිදානඔපම්මෙන සඤ්ඤත්තො සත්ථරි පසන්නො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අපරෙපිස්ස සුන්දරිකභාරද්වාජො බිලඞ්ගිකභාරද්වාජොති ද්වෙ කනිට්ඨභාතරො සත්ථාරං අක්කොසන්තාව සත්ථාරා විනීතා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

අථෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, අච්ඡරියා වත බුද්ධගුණා, එතුසු නාම භාතිකෙසු අක්කොසන්තෙසු සත්ථා කිඤ්චි අවත්වා තෙසංයෙව පතිට්ඨා ජාතො''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, අහං මම ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා දුට්ඨෙසු අදුස්සන්තො මහාජනස්ස පතිට්ඨා හොමියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

399.

''අක්කොසං වධබන්ධඤ්ච, අදුට්ඨො යො තිතික්ඛති;
ඛන්තීබලං බලානීකං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **අදුට්ඨොති** එතං දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසඤ්ච පාණිආදීහි පොථනඤ්ච අන්දුබන්ධනාදීහි බන්ධනඤ්ච යො අකුද්ධමානසො හුත්වා අධිවාසෙති, ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා **ඛන්තිබලං,** පුනප්පුනං උප්පත්තියා අනීකභූතෙන තෙනෙව ඛන්තිබලෙන සමන්නාගතත්තා **බලානීකං තං** එවරූපං **අහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අක්කොසකභාරද්වාජවත්ථු සොළසමං.

17. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අක්කොධනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තදා කිර ථෙරො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය චරන්තො නාලකගාමෙ මාතු ඝරද්වාරං අගමාසි. අථ නං සා නිසීදාපෙත්වා පරිවිසමානා අක්කොසි – ''අම්භො, උච්ඡිට්ඨඛාදක උච්ඡිට්ඨකඤ්ජියං අලභිත්වා පරඝරෙසු උළුඞ්කපිට්ඨෙන සට්ටිතකඤ්ජියං පරිභුඤ්ජිතුං අසීතිකොටිධනං පහාය පබ්බජිතොසි, නාසිතම්හා තයා, භුඤ්ජාහි දානී''ති. භික්ඛූනම්පි භත්තං දදමානා ''තුම්හෙහි මම පුත්තො අත්තනො චූළුපට්ඨාකො කතො, ඉදානි භුඤ්ජථා''ති වදෙති. ථෙරො භික්ඛං ගහෙත්වා විහාරමෙව අගමාසි. අථායස්මා රාහුලො සත්ථාරං පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – ''රාහුල, කහං ගමිත්ථා''ති? ''අයියිකාය ගාමං, භන්තෙ''ති. ''කිං පන තෙ අයියිකාය උපජ්ඣායො වුත්තො''ති? ''අයියිකාය මෙ, භන්තෙ,

උපජ්ඣායො අක්කුට්ඨො''ති. ''කින්ති වත්වා''ති? ''ඉදං නාම, භන්තෙ''ති. ''උපජ්ඣායෙන පන තෙ කිං වුත්ත''න්ති? ''න කිඤ්චි, භන්තෙ''ති. තං සුත්වා භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, අච්ඡරියා වත සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ගුණා, එවංනාමස්ස මාතරි අක්කොසන්තියා කොධමත්තම්පි නාහොසී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ, ''භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම අක්කොධනාව හොන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

400.

''අක්කොධනං වතවන්තං, සීලවන්තං අනුස්සදං;
දන්තං අන්තිමසාරීරං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **වතවන්තන්ති** ධුතවතෙන, සමන්නාගතං චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන **සීලවන්තං,** තණ්හාඋස්සදාභාවෙන **අනුස්සදං ,** ඡළින්ද්‍රියදමනෙන **දන්තං,** කොටියං ඨිතෙන අත්තභාවෙන **අන්තිමසරීරං තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තරසමං.

18. උප්පලවණ්ණාථෙරීවත්ථු

වාරි පොක්ඛරපත්තෙවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උප්පලවණ්ණථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ''මධුවා මඤ්ඤති බාලො''ති ගාථාවණ්ණනාය (ධ. ප. 69) විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.69) –

අපරෙන සමයෙන මහාජනො ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසි ''ඛීණාසවාපි මඤ්ඤෙ කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්ති, කිං න සෙවිස්සන්ති. න හෙතෙ කොළාපරුක්ඛා, න ච වම්මිකා, අල්ලමංසසරීරාව, තස්මා එතෙපි කාමසුඛං සාදියන්තී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා කාමසුඛං සාදියන්ති, න කාමං සෙවන්ති. යථා හි පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබින්දු න ලිම්පති න සණ්ඨාති, විනිවත්තිත්වා පන පතතෙව. යථා ච ආරග්ගෙ සාසපො න උපලිම්පති න සණ්ඨාති, විනිවත්තිත්වා පතතෙව, එවං ඛීණාසවස්ස චිත්තෙ දුවිධොපි කාමො න ලිම්පති න සණ්ඨාතී''ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

401.

‘‘වාරි පොක්ඛරපත්තෙව, ආරග්ගෙරිව සාසපො;
යො න ලිම්පති කාමෙසු, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **යො න ලිම්පතීති** එවමෙවං යො අබ්භන්තරෙ දුවිධෙපි කාමෙ න උපලිම්පති, තස්මිං කාමෙ න සණ්ඨාති, **තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

උප්පලවණ්ණාථෙරීවත්ථු අට්ඨාරසමං.

19. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

යො දුක්ඛස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිරෙකො දාසො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ පලායිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. බ්‍රාහ්මණො තං ඔලොකෙන්තො අදිස්වා එකදිවසං සත්ථාරා සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසන්තං ද්වාරන්තරෙ දිස්වා චීවරං දළ්හං අග්ගහෙසි. සත්ථා නිවත්තිත්වා ‘‘කිං ඉදං, බ්‍රාහ්මණා’’ති පුච්ඡි. දාසො මෙ, භො ගොතමාති. පන්නභාරො එස, බ්‍රාහ්මණාති. ‘‘පන්නභාරො’’ති ච වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො ‘‘අරහා’’ති සල්ලක්ඛෙසි. තස්මා පුනපි තෙන ‘‘එවං, භො ගොතමා’’ති වුත්තෙ සත්ථා ‘‘ආම, බ්‍රාහ්මණ, පන්නභාරො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

402.
‘‘යො දුක්ඛස්ස පජානාති, ඉධෙව ඛයමත්තනො;
පන්නභාරං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **දුක්ඛස්සාති** ඛන්ධදුක්ඛස්ස. **පන්නභාරන්ති** ඔහිතඛන්ධභාරං චතූහි යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි වා **විසංයුත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු එකූනවීසතිමං.

20. ඛෙමාභික්ඛුනීවත්ථු

ගම්භීරපඤ්ඤන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකූටෙ විහරන්තො ඛෙමං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි පඨමයාමසමනන්තරෙ සක්කො දෙවරාජා පරිසාය සද්ධිං ආගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයධම්මකථං සුණන්තො නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ ඛෙමා භික්ඛුනී ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමී’’ති ආගන්ත්වා සක්කං දිස්වා ආකාසෙ ඨිතාව සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්ති. සක්කො තං දිස්වා ‘‘කො

එසා, භන්තෙ, ආගච්ඡමානා ආකාසෙ ඨිතාව සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්තී''ති පුච්ඡි. සත්ථා ''එසා, මහාරාජ, මම ධීතා ඛෙමා නාම මහාපඤ්ඤා මග්ගාමග්ගකොවිදා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

403.

''ගම්භීරපඤ්ඤං මෙධාවිං, මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං;
උත්තමත්ථමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **ගම්භීරපඤ්ඤ**න්ති ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතං ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතං **මෙධාවිං** ''අයං දුග්ගතියා මග්ගො, අයං සුගතියා මග්ගො, අයං නිබ්බානස්ස මග්ගො, අයං අමග්ගො''ති එවං මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච ඡෙකතාය **මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං** අරහත්තසඞ්ඛාතං **උත්තමත්ථං අනුප්පත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං** වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ඛෙමාභික්ඛුනිවත්ථු වීසතිමං.

21. පබ්භාරවාසීතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අසංසට්ඨන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පබ්භාරවාසීතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සප්පායං සෙනාසනං ඔලොකෙන්තො එකං ලෙණපබ්භාරං පාපුණි, සම්පත්තක්ඛණෙයෙවස්ස චිත්තං එකග්ගතං ලභි. සො ''අහං ඉධ වසන්තො පබ්බජිතකිච්චං නිප්ඵාදෙතුං සක්ඛිස්සාමී''ති චින්තෙසි. ලෙණෙපි අධිවත්ථා දෙවතා ''සීලවා භික්ඛු ආගතො, ඉමිනා සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතුං දුක්ඛං. අයං පන ඉධ එකරත්තිමෙව වසිත්වා පක්කමිස්සතී''ති චින්තෙත්වා පුත්තෙ ආදාය නික්ඛමි. ථෙරො පුනදිවසෙ පාතොව ගොචරගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථ නං එකා උපාසිකා දිස්වාව පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා අත්තානං නිස්සාය තෙමාසං වසනත්ථාය යාචි. සොපි ''සක්කා මයා ඉමං නිස්සාය භවනිස්සරණං කාතු''න්ති අධිවාසෙත්වා තමෙව ලෙණං අගමාසි. දෙවතා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''අද්ධා කෙනචි නිමන්තිතො භවිස්සති, ස්වෙ වා පරසුවෙ වා ගමිස්සතී''ති චින්තෙසි.

එවං අඩ්ඪමාසමත්තෙ අතික්කන්තෙ ''අයං ඉධෙව මඤ්ඤෙ අන්තොවස්සං වසිස්සති, සීලවතා පන සද්ධිං එකට්ඨානෙ පුත්තකෙහි සද්ධිං වසිතුං දුක්කරං, ඉමඤ්ච 'නික්ඛමා'ති වත්තුං න සක්කා, අත්ථි නු ඛො ඉමස්ස සීලෙ ඛලිත''න්ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙන්තී උපසම්පදමාළකතො පට්ඨාය තස්ස සීලෙ ඛලිතං අදිස්වා ''පරිසුද්ධමස්ස

සීලං, කිඤ්චිදෙවස්ස කත්වා අයසං උප්පාදෙස්සාමී''ති තස්ස උපට්ඨාකකුලෙ උපාසිකාය ජෙට්ඨපුත්තස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙසි. තස්ස අක්ඛීනි නික්ඛමිංසු, මුඛතො ඛෙළො පග්ඝරි. උපාසිකා තං දිස්වා ''කිං ඉද''න්ති විරවි. අථ නං දෙවතා අදිස්සමානරූපා එවමාහ – ''මයා එස ගහිතො, බලිකම්මෙනපි මෙ අත්ථො නත්ථි, තුම්හාකං පන කුලූපකං ථෙරං ලට්ඨිමධුකං යාචිත්වා තෙන තෙලං පචිත්වා ඉමස්ස නත්ථුකම්මං දෙථ, එවාහං ඉමං මුඤ්චිස්සාමී''ති. නස්සතු වා එස මරතු වා, න සක්ඛිස්සාමහං අය්‍යං ලට්ඨිමධුකං යාචිතුන්ති. සචෙ ලට්ඨිමධුකං යාචිතුං න සක්කොථ, නාසිකායස්ස හිඞ්ගුචුණ්ණං පක්ඛිපිතුං වදෙථාති. ඉදම්පි වත්තුං න සක්කොමාති. තෙන හිස්ස පාදධොවනඋදකං ආදාය සීසෙ ආසිඤ්චථාති. උපාසිකා ''සක්කා ඉදං කාතු''න්ති වෙලාය ආගතං ථෙරං නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා අන්තරභත්තෙ නිසින්නස්ස පාදෙ ධොවිත්වා උදකං ගහෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉදං උදකං දාරකස්ස සීසෙ ආසිඤ්චාමා''ති ආපුච්ඡිත්වා ''තෙන හි ආසිඤ්චථා''ති වුත්තෙ තථා අකාසි. සා දෙවතා තාවදෙව තං මුඤ්චිත්වා ගන්ත්වා ලෙණද්වාරෙ අට්ඨාසි.

ථෙරොපි භත්තකිච්චාවසානෙ උට්ඨායාසනා අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානතාය ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තොව පක්කාමි. අථ නං ලෙණද්වාරං පත්තකාලෙ සා දෙවතා ''මහාවෙජ්ජ මා ඉධ පවිසා''ති ආහ. සො තත්ථෙව ඨත්වා ''කාසි ත්ව''න්ති ආහ. අහං ඉධ අධිවත්ථා දෙවතාති. ථෙරො ''අත්ථි නු ඛො මයා වෙජ්ජකම්මස්ස කතට්ඨාන''න්ති උපසම්පදමාළකතො පට්ඨාය ඔලොකෙන්තො අත්තනො සීලෙ තිලකං වා කාළකං වා අදිස්වා ''අහං මයා වෙජ්ජකම්මස්ස කතට්ඨානං න පස්සාමි, කස්මා එවං වදෙසී''ති ආහ. න පස්සසීති. ආම, න පස්සාමීති? ආචික්ඛාමි තෙති. ආම, ආචික්ඛාහීති. තිට්ඨතු තාව දූරෙ කතං, අජ්ජෙව තයා අමනුස්සගහිතස්ස උපට්ඨාකපුත්තස්ස පාදධොවනඋදකං සීසෙ ආසිත්තං, නාසිත්තන්ති? ආම, ආසිත්තන්ති. කිං එතං න පස්සසීති? එතං සන්ධාය ත්වං වදෙසීති? ආම, එතං සන්ධාය වදාමීති. ථෙරො චින්තෙසි – ''අහො වත මෙ සම්මා පණිහිතො අත්තා, සාසනස්ස අනුරූපං වත මෙ චරිතං, දෙවතාපි මම චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ තිලකං වා කාළකං වා අදිස්වා දාරකස්ස සීසෙ ආසිත්තපාදධොවනමත්තං අද්දසා''ති තස්ස සීලං ආරබ්භ බලවපීති උප්පජ්ජි. සො තං වික්ඛම්භෙත්වා පාදුද්ධාරම්පි අකත්වා තත්ථෙව අරහත්තං පත්වා ''මාදිසං පරිසුද්ධං සමණං දූසෙත්වා මා ඉධ වනසණ්ඩෙ වසි, ත්වමෙව නික්ඛමාහී''ති දෙවතං ඔවදන්තො ඉමං උදානං උදානෙසි –

''විසුද්ධො වත මෙ වාසො, නිම්මලං මං තපස්සිනං;
මා ත්වං විසුද්ධං දූසෙසි, නික්ඛම පවනා තුව''න්ති.

සො තත්ථෙව තෙමාසං වසිත්වා වුත්ථවස්සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භික්ඛූහි ''කිං, ආවුසො, පබ්බජිතකිච්චං තෙ මත්ථකං පාපිත''න්ති පුට්ඨො

තස්මිං ලෙණෙ වස්සූපගමනතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං භික්ඛූනං ආරොචෙත්වා, ‘‘ආවුසො, ත්වං දෙවතාය එවං වුච්චමානො න කුජ්ඣී’’ති වුත්තෙ ‘‘න කුජ්ඣි’’න්ති ආහ. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං, ‘‘භන්තෙ, අයං භික්ඛු අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති, දෙවතාය ඉදං නාම වුච්චමානොපි න කුජ්ඣින්ති වදතී’’ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා ‘‘නෙව, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො කුජ්ඣති, එතස්ස ගිහීහි වා පබ්බජිතෙහි වා සංසග්ගො නාම නත්ථි, අසංසට්ඨො එස අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

404.

‘‘අසංසට්ඨං ගහට්ඨෙහි, අනාගාරෙහි චූභයං;
අනොකසාරිමප්පිච්ඡං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **අසංසට්ඨ**න්ති දස්සනසවනසමුල්ලපනපරිභොගකායසංසග්ගානං අභාවෙන අසංසට්ඨං. **උභය**න්ති ගිහීහි ච අනාගාරෙහි චාති උභයෙහිපි අසංසට්ඨං. **අනොකසාරි**න්ති අනාලයචාරිං තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පබ්භාරවාසීතිස්සත්ථෙරවත්ථු එකවීසතිමං.

22. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

නිධාය දණ්ඩන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වායමන්තො අරහත්තං පත්වා ‘‘පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමී’’ති තතො නික්ඛමි. අථ නං එකස්මිං ගාමෙ එකා ඉත්ථී සාමිකෙන සද්ධිං කලහං කත්වා තස්මිං බහි නික්ඛන්තෙ ‘‘කුලඝරං ගමිස්සාමී’’ති මග්ගං පටිපන්නා අන්තරාමග්ගෙ දිස්වා ‘‘ඉමං ථෙරං නිස්සාය ගමිස්සාමී’’ති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි. ථෙරො පන තං න පස්සති. අථස්සා සාමිකො ගෙහං ආගතො තං අදිස්වා ‘‘කුලගාමං ගතා භවිස්සතී’’ති අනුබන්ධන්තො තං දිස්වා ‘‘න සක්කා ඉමාය එකිකාය ඉමං අටවිං පටිපජ්ජිතුං, කං නු ඛො නිස්සාය ගච්ඡතී’’ති ඔලොකෙන්තො ථෙරං දිස්වා ‘‘අයං ඉමං ගණ්හිත්වා නික්ඛන්තො භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා ථෙරං සන්තජ්ජෙසි. අථ නං සා ඉත්ථී ‘‘නෙව මං එස භදන්තො පස්සති, න ආලපති, මා නං කිඤ්චි අවචා’’ති ආහ. සො ‘‘කිං පන ත්වං අත්තානං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං මම ආචික්ඛිස්සසි, තුය්හමෙව අනුච්ඡවිකං ඉමස්ස කරිස්සාමී’’ති උප්පන්නකොධො ඉත්ථියා ආඝාතෙන ථෙරං පොථෙත්වා තං ආදාය නිවත්ති. ථෙරස්ස සකලසරීරං සඤ්ජාතගණ්ඩං අහොසි. අථස්ස විහාරං ගතකාලෙ භික්ඛූ සරීරං

සම්බාහන්තා ගණ්ඨෙ දිස්වා ‘‘කිං ඉද’’න්ති පුච්ඡිංසු. සො තෙසං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං භික්ඛූ, ‘‘ආවුසො, තස්මිං පුරිසෙ එවං පහරන්තෙ ත්වං කිං අවච, කිං වා තෙ කොධො උප්පන්නො’’ති. ‘‘න මෙ, ආවුසො, කොධො උප්පජ්ජී’’ති වුත්තෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, එස භික්ඛු ‘කොධො තෙ උප්පජ්ජතී’ති වුච්චමානො ‘න මෙ, ආවුසො, කොධො උප්පජ්ජතී’ති අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම නිහිතදණ්ඩා, තෙ පහරන්තෙසුපි කොධං න කරොන්තියෙවා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

405.

‘‘නිධාය දණ්ඩං භූතෙසු, තසෙසු ථාවරෙසු ච;
යො න හන්ති න ඝාතෙති, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **නිධායාති** නික්ඛිපිත්වා ඔරොපෙත්වා. **තසෙසු ථාවරෙසු චාති** තණ්හාතාසෙන තසෙසු, තණ්හාඅභාවෙන ථිරතාය ථාවරෙසු ච. **යො න හන්තීති** යො එවං සබ්බසත්තෙසු විගතපටිඝතාය නික්ඛිත්තදණ්ඩො නෙව කඤ්චි සයං හනති, න අඤ්ඤෙ ඝාතෙති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු බාවීසතිමං.

23. සාමණෙරානං වත්ථු

අවිරුද්ධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චත්තාරො සාමණෙරෙ ආරබ්භ කථෙසි.

එකා කිර බ්‍රාහ්මණී චතුන්නං භික්ඛූනං උද්දෙසභත්තං සජ්ජෙත්වා බ්‍රාහ්මණං ආහ – ‘‘විහාරං ගන්ත්වා චත්තාරො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණෙ උද්දිසාපෙත්වා ආනෙහී’’ති. සො විහාරං ගන්ත්වා ‘‘චත්තාරො මෙ බ්‍රාහ්මණෙ උද්දිසිත්වා දෙථා’’ති ආහ. තස්ස සංකිච්චො පණ්ඩිතො සොපාකො රෙවතොති සත්තවස්සිකා චත්තාරො ඛීණාසවසාමණෙරා පාපුණිංසු. බ්‍රාහ්මණී මහාරහානි ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා ඨිතා සාමණෙරෙ දිස්වාව කුපිතා උද්ධනෙ පක්ඛිත්තලොණං විය තටතටායමානා ‘‘ත්වං විහාරං ගන්ත්වා අත්තනො නත්තුමත්තෙපි අප්පහොන්තෙ චත්තාරො කුමාරකෙ ගහෙත්වා ආගතොසී’’ති වත්වා තෙසං තෙසු ආසනෙසු නිසීදිතුං අදත්වා නීචපීඨකානි අත්ථරිත්වා ‘‘එතෙසු නිසීදථා’’ති වත්වා ‘‘ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, මහල්ලකෙ ඔලොකෙත්වා ආනෙහී’’ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො විහාරං ගන්ත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං දිස්වා ‘‘එථ, අම්හාකං ගෙහං ගමිස්සාමා’’ති ආනෙසි. ථෙරො ආගන්ත්වා සාමණෙරෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි භත්තං ලද්ධ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘න ලද්ධ’’න්ති වුත්තෙ චතුන්නමෙව

හත්තස්ස පටියත්තභාවං ඤත්වා ‘‘ආහර මෙ පත්ත’’න්ති පත්තං ගහෙත්වා පක්කාමි. බ්‍රාහ්මණීපි ‘‘කිං ඉමිනා වුත්ත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එතෙසං නිසින්නානං බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධුං වට්ටති, ආහර මෙ පත්ත’’න්ති අත්තනො පත්තං ගහෙත්වා ගතො, න භුඤ්ජිතුකාමො භවිස්සති, සීඝං ගන්ත්වා අඤ්ඤං ඔලොකෙත්වා ආනෙහීති. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං දිස්වා තථෙව වත්වා ආනෙසි. සොපි සාමණෙරෙ දිස්වා තථෙව වත්වා පත්තං ගහෙත්වා පක්කාමි. අථ නං බ්‍රාහ්මණී ආහ – ‘‘එතෙ න භුඤ්ජිතුකාමා, බ්‍රාහ්මණවාදකං ගන්ත්වා එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහී’’ති.

සාමණෙරාපි පාතොව පට්ඨාය කිඤ්චි අලභමානා ජිඝච්ඡාය පීළිතා නිසීදිංසු. අථ නෙසං ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජෙන්තො තෙසං පාතොව පට්ඨාය නිසින්නානං කිලන්තභාවං ඤත්වා ‘‘මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී’’ති ජරාජිණ්ණො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො හුත්වා තස්මිං බ්‍රාහ්මණවාදකෙ බ්‍රාහ්මණානං අග්ගාසනෙ නිසීදි. බ්‍රාහ්මණො තං දිස්වා ‘‘ඉදානි මෙ බ්‍රාහ්මණී අත්තමනා භවිස්සතී’’ති එහි ගෙහං ගමිස්සාමා’’ති තං ආදාය ගෙහං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණී තං දිස්වාව තුට්ඨචිත්තා ද්වීසු ආසනෙසු අත්ථරණං එකස්මිංයෙව අත්ථරිත්වා, ‘‘අය්‍ය, ඉධ නිසීදාහී’’ති ආහ. සක්කො ගෙහං පවිසිත්වා චත්තාරො සාමණෙරෙ පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා තෙසං ආසනපරියන්තෙ භූමියං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. අථ නං දිස්වා බ්‍රාහ්මණී බ්‍රාහ්මණං ආහ – ‘‘අහො තෙ ආනීතො බ්‍රාහ්මණො, එතම්පි උම්මත්තකං ගහෙත්වා ආගතොසි, අත්තනො නත්තුමත්තෙ වන්දන්තො විචරති, කිං ඉමිනා, නීහරාහි න’’න්ති. සො ඛන්ධෙපි හත්ථෙපි කච්ඡායපි ගහෙත්වා නික්කඩ්ඪියමානො උට්ඨාතුම්පි න ඉච්ඡති. අථ නං බ්‍රාහ්මණී ‘‘එහි, බ්‍රාහ්මණ, ත්වං එකස්මිං හත්ථෙ ගණ්හ, අහං එකස්මිං හත්ථෙ ගණ්හිස්සාමී’’ති උභොපි ද්වීසු හත්ථෙසු ගහෙත්වා පිට්ඨියං පොථෙන්තා ගෙහද්වාරතො බහි අකංසු. සක්කොපි නිසින්නට්ඨානෙයෙව නිසින්නො හත්ථං පරිවත්තෙසි. තෙ නිවත්තිත්වා තං නිසින්නමෙව දිස්වා භීතරවං රවන්තා විස්සජ්ජෙසුං. තස්මිං ඛණෙ සක්කො අත්තනො සක්කභාවං ජානාපෙසි. අථ නෙසං ආහාරං අදංසු. පඤ්චපි ජනා ආහාරං ගහෙත්වා එකො කණ්ණිකාමණ්ඩලං විනිවිජ්ඣිත්වා, එකො ඡදනස්ස පුරිමභාගං, එකො පච්ඡිමභාගං, එකො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා, සක්කොපි එකෙන ඨානෙන නික්ඛමීති එවං පඤ්චධා අගමංසු. තතො පට්ඨාය ච පන තං ගෙහං පඤ්චඡිද්දගෙහං කිර නාම ජාතං.

සාමණෙරෙපි විහාරං ගතකාලෙ භික්ඛූ, ‘‘ආවුසො, කීදිස’’න්ති පුච්ඡිංසු. මා නො පුච්ඡිත්ථ, අම්හාකං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය බ්‍රාහ්මණී කොධාභිභූතා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නො නිසීදිතුම්පි අදත්වා ‘‘සීඝං සීඝං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහී’’ති ආහ. අම්හාකං උපජ්ඣායො ආගන්ත්වා අම්හෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙසං නිසින්නබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති පත්තං ආහරාපෙත්වා නික්ඛමි. ‘‘අඤ්ඤං මහල්ලකං බ්‍රාහ්මණං ආනෙසී’’ති වුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආනෙසි, සොපි අම්හෙ දිස්වා තථෙව වත්වා පක්කාමි. අථ බ්‍රාහ්මණී ''න එතෙ භුඤ්ජිතුකාමා, ගච්ඡ බ්‍රාහ්මණවාදකතො එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහී''ති බ්‍රාහ්මණං පහිණි. සො තත්ථ ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණවෙසෙන ආගතං සක්කං ආනෙසි, තස්ස ආගතකාලෙ අම්හාකං ආහාරං අදංසූති. එවං කරොන්තානං පන තෙසං තුම්හෙ න කුජ්ඣිත්ථාති? න කුජ්ඣිම්හාති. භික්ඛූ තං සුත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – ''භන්තෙ, ඉමෙ 'න කුජ්ඣිම්හා'ති අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තී''ති. සත්ථා, ''භික්ඛවෙ, ඛීණාසවා නාම විරුද්ධෙසුපි න විරුජ්ඣන්තියෙවා''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

406.

''අවිරුද්ධං විරුද්ධෙසු, අත්තදණ්ඩෙසු නිබ්බුතං;
සාදානෙසු අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **අවිරුද්ධන්ති** ආඝාතවසෙන විරුද්ධෙසුපි ලොකියමහාජනෙසු ආඝාතාභාවෙන අවිරුද්ධං. හත්ථගතෙ දණ්ඩෙ වා සත්ථෙ වා අවිජ්ජමානෙපි පරෙසං පහාරදානතො අවිරතත්තා අත්තදණ්ඩෙසු ජනෙසු නිබ්බුතං නික්ඛිත්තදණ්ඩං, පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අහං මමන්ති ගහිතත්තා සාදානෙසු තස්ස ගහණස්ස අභාවෙන අනාදානං තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාමණෙරානං වත්ථු තෙවීසතිමං.

24. මහාපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

යස්ස රාගො චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො මහාපන්ථකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හායස්මා චූළපන්ථකං චතූහි මාසෙහි එකං ගාථං පගුණං කාතුං අසක්කොන්තං ''ත්වං සාසනෙ අභබ්බො, ගිහිභොගාපි පරිහීනො, කිං තෙ ඉධ වාසෙන, ඉතො නික්ඛමා''ති විහාරා නික්කඩ්ඪිත්වා ද්වාරං ථකෙසි. භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ''ආවුසො, මහාපන්ථකත්ථෙරෙන ඉදං නාම කතං, ඛීණාසවානම්පි මඤ්ඤෙ කොධො උප්පජ්ජතී''ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඉමාය නාමා''ති වුත්තෙ ''න, භික්ඛවෙ, ඛීණාසවානං රාගාදයො කිලෙසා අත්ථි, මම පුත්තෙන අත්ථපුරෙක්ඛාරතාය චෙව ධම්මපුරෙක්ඛාරතාය ච කත''න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

407.

''යස්ස රාගො ච දොසො ච, මානො මක්ඛො ච පාතිතො;

සාසපොරිව ආරග්ගා, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **ආරග්ගාති** යස්සෙතෙ රාගාදයො කිලෙසා, අයඤ්ච පරගුණමක්ඛනලක්ඛණො මක්ඛො ආරග්ගා සාසපො විය පාතිතො, යථා සාසපො ආරග්ගෙ න සන්තිට්ඨති, එවං චිත්තෙ න සන්තිට්ඨති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාපන්ථකත්ථෙරවත්ථු චතුවීසතිමං.

25. පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු

අකක්කසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො පිලින්දවච්ඡත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා ''එහි, වසලි, යාහි, වසලී''තිආදීනි වදන්තො ගිහීපි පබ්බජිතෙපි වසලිවාදෙනෙව සමුදාචරති. අථෙකදිවසං සම්බහුලා භික්ඛූ සත්ථු ආරොචෙසුං – ''ආයස්මා, භන්තෙ, පිලින්දවච්ඡො භික්ඛූ වසලිවාදෙන සමුදාචරතී''ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං පිලින්දවච්ඡ භික්ඛූ වසලිවාදෙන සමුදාචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''එවං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ තස්සායස්මතො පුබ්බෙනිවාසං මනසිකරිත්වා ''මා ඛො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, වච්ඡස්ස භික්ඛුනො උජ්ඣායිත්ථ, න, භික්ඛවෙ, වච්ඡො දොසන්තරො භික්ඛූ වසලිවාදෙන සමුදාචරති, වච්ඡස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පඤ්ච ජාතිසතානි අබ්බොකිණ්ණානි සබ්බානි තානි බ්‍රාහ්මණකුලෙ පච්චාජාතානි, සො තස්ස දීඝරත්තං වසලිවාදො සමුදාචිණ්ණො, ඛීණාසවස්ස නාම කක්කසං ඵරුසං පරෙසං මම්මඝට්ටනවචනමෙව නත්ථි. ආචිණ්ණවසෙන හි මම පුත්තො එවං කථෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

408.

''අකක්කසං විඤ්ඤාපනිං, ගිරං සච්චමුදීරයෙ;
යාය නාභිසජෙ කඤ්චි, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **අකක්කසන්ති** අඵරුසං. **විඤ්ඤාපනින්ති** අත්ථවිඤ්ඤාපනිං. **සච්චන්ති** භූතත්ථං. **නාභිසජෙති** යාය ගිරාය අඤ්ඤං කුජ්ඣාපනවසෙන න ලග්ගාපෙය්‍ය, ඛීණාසවො නාම එවරූපමෙව ගිරං භාසෙය්‍ය, තස්මා තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු පඤ්චවීසතිමං.

26. අඤ්ඤතරත්ථෙරවත්ථු

යොධ දීඝන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො බ්‍රාහ්මණො සරීරගන්ධගහණභයෙන උත්තරසාටකං අපනෙත්වා එකමන්තෙ ඨපෙත්වා ගෙහද්වාරාභිමුඛො නිසීදි. අථෙකො ඛීණාසවො භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගච්ඡන්තො තං සාටකං දිස්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙත්වා කඤ්චි අපස්සන්තො ''නිස්සාමිකො අය''න්ති පංසුකූලං අධිට්ඨහිත්වා ගණ්හි. අථ නං බ්‍රාහ්මණො දිස්වා අක්කොසන්තො උපසඞ්කමිත්වා ''මුණ්ඩක, සමණ, මම සාටකං ගණ්හසී''ති ආහ. තවෙසො, බ්‍රාහ්මණාති. ආම, සමණාති. ''මයා කඤ්චි අපස්සන්තෙන පංසුකූලසඤ්ඤාය ගහිතො, ගණ්හ න''න්ති තස්ස දත්වා විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූනං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛූ තෙන සද්ධිං කෙළිං කරොන්තා ''කිං නු ඛො, ආවුසො, සාටකො දීඝො රස්සො ථූලො සණ්හො''ති. ආවුසො, දීඝො වා හොතු රස්සො වා ථූලො වා සණ්හො වා, නත්ථි මය්හං තස්මිං ආලයො, පංසුකූලසඤ්ඤාය නං ගණ්හින්ති. තං සුත්වා භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ''එස, භන්තෙ, භික්ඛූ අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''භූතං, භික්ඛවෙ, එස කථෙති, ඛීණාසවා නාම පරෙසං සන්තකං න ගණ්හන්තී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

409.

''යොධ දීඝං ච රස්සං වා, අණුං ථූලං සුභාසුභං;
ලොකෙ අදින්නං නාදියති, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – සාටකාභරණාදීසු දීඝං වා රස්සං වා මණිමුත්තාදීසු අණුං වා ථූලං වා මහග්ඝඅප්පග්ඝවසෙන සුභං වා අසුභං වා යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ලොකෙ පරපරිග්ගහිතං නාදියති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඤ්ඤතරත්ථෙරවත්ථු ඡබ්බීසතිමං.

27. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

ආසා යස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

ථෙරො කිර පඤ්චභික්ඛුසතපරිවාරො ජනපදෙ එකං විහාරං ගන්ත්වා වස්සං උපගඤ්ඡි. මනුස්සා ථෙරං දිස්වා බහුං වස්සාවාසිකං පටිස්සුණිංසු. ථෙරො පවාරෙත්වා සබ්බස්මිං වස්සාවාසිකෙ අසම්පත්තෙයෙව සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො භික්ඛූ ආහ – ''දහරානඤ්චෙව සාමණෙරානඤ්ච

මනුස්සෙහි වස්සාවාසිකෙ ආහටෙ ගහෙත්වා පෙසෙය්‍යාථ, ඨපෙත්වා වා සාසනං පහිණෙය්‍යාථා’’ති. එවං වත්වා ච පන සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අජ්ජාපි මඤ්ඤෙ සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස තණ්හා අත්ථියෙව. තථා හි මනුස්සෙහි වස්සාවාසිකෙ දින්නෙ අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානං ‘වස්සාවාසිකං පෙසෙය්‍යාථ, ඨපෙත්වා වා සාසනං පහිණෙය්‍යාථා’ති භික්ඛූනං වත්වා ආගතො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තණ්හා අත්ථි, මනුස්සානං පන පුඤ්ඤතො දහරසාමණෙරානඤ්ච ධම්මිකලාභතො පරිහානි මා අහොසීති තෙනෙවං කථිත’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

410.

‘‘ආසා යස්ස න විජ්ජන්ති, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච;
නිරාසාසං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **ආසාති** තණ්හා. **නිරාසාසන්ති** නිත්තණ්හං. **විසංයුත්තන්ති** සබ්බකිලෙසෙහි විසංයුත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තවීසතිමං.

28. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

යස්සාලයාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. ඉධ පන සත්ථා මොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස නිත්තණ්හභාවං වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

411.

‘‘යස්සාලයා න විජ්ජන්ති, අඤ්ඤාය අකථංකථී;
අමතොගධමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **ආලයාති** තණ්හා. **අඤ්ඤාය අකථංකථීති** අට්ඨ වත්ථූනි යථාභූතං ජානිත්වා අට්ඨවත්ථුකාය විචිකිච්ඡාය නිබ්බිචිකිච්ඡො. **අමතොගධමනුප්පත්තන්ති** අමතං නිබ්බානං ඔගාහෙත්වා අනුප්පත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු අට්ඨවීසතිමං.

29. රෙවතත්ථෙරවත්ථු

යොධ පුඤ්ඤඤ්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො රෙවතත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ’’ති (ධ. ප. 98) ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.98) –

පුන එකදිවසං භික්ඛූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අහො සාමණෙරස්ස ලාභො, අහො පුඤ්ඤං, යෙන එකකෙන පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං පඤ්චකූටාගාරසතානි කතානී’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, මය්හං පුත්තස්ස නෙව පුඤ්ඤං අත්ථි, න පාපං, උභයමස්ස පහීන’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

412.

‘‘යොධ පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච, උභො සඞ්ගමුපච්චගා;
අසොකං විරජං සුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **උභොති** ද්වෙපි පුඤ්ඤානි ච පාපානි ච ඡඩ්ඩෙත්වාති අත්ථො. **සඞ්ගන්ති** රාගාදිභෙදං සඞ්ගං. **උපච්චගාති** අතික්කන්තො. වට්ටමූලකසොකාභාවෙන අසොකං අබ්භන්තරෙ රාගරජාදීනං අභාවෙන විරජං නිරුපක්කිලෙසතාය සුද්ධං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

රෙවතත්ථෙරවත්ථු එකූනතිංසතිමං.

30. චන්දාභත්ථෙරවත්ථු

චන්දං වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො චන්දාභත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා – අතීතෙ එකො බාරාණසිවාසී වාණිජො ‘‘පච්චන්තං ගන්ත්වා චන්දනං ආහරිස්සාමී’’ති බහූනි වත්ථාභරණාදීනි ගහෙත්වා පඤ්චහි සකටසතෙහි පච්චන්තං ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ නිවාසං ගහෙත්වා අටවියං ගොපාලදාරකෙ පුච්ඡි – ‘‘ඉමස්මිං ගාමෙ පබ්බතපාදකම්මිකො කොචි මනුස්සො අත්ථී’’ති? ‘‘ආම, අත්ථී’’ති. ‘‘කො නාමෙසො’’ති? ‘‘අසුකො නාමා’’ති. ‘‘භරියාය පනස්ස පුත්තානං වා කිංනාම’’න්ති? ‘‘ඉදඤ්චිදඤ්චා’’ති. ‘‘කහං පනස්ස ඨානෙ ගෙහ’’න්ති? ‘‘අසුකට්ඨානෙ නාමා’’ති. සො තෙහි දින්නසඤ්ඤාය සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා තස්ස ගෙහද්වාරං ගන්ත්වා යානා ඔරුය්හ ගෙහං පවිසිත්වා ‘‘අසුකනාමෙ’’ති තං ඉත්ථිං පක්කොසි. සා ‘‘එකො නො ඤාතකො භවිස්සතී’’ති වෙගෙනාගන්ත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. සො තත්ථ නිසීදිත්වා

නාමං වත්වා ‘‘මම සහායො කහ’’න්ති පුච්ඡි. ‘‘අරඤ්ඤං ගතො, සාමී’’ති. ‘‘මම පුත්තො අසුකො නාම, මම ධීතා අසුකා නාම කහ’’න්ති සබ්බෙසං නාමං කිත්තෙන්තොව පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමානි නෙසං වත්ථාභරණානි දදෙය්‍යාසි, සහායස්සාපි මෙ අටවිතො ආගතකාලෙ ඉදං වත්ථාභරණං දදෙය්‍යාසී’’ති අදාසි. සා තස්ස උළාරං සක්කාරං කත්වා සාමිකස්ස ආගතකාලෙ ‘‘සාමි, ඉමිනා ආගතකාලතො පට්ඨාය සබ්බෙසං නාමං වත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච දින්න’’න්ති ආහ. සොපිස්ස කත්තබ්බයුත්තකං කරි.

අථ නං සායං සයනෙ නිසින්නො පුච්ඡි – ‘‘සම්ම, පබ්බතපාදෙ චරන්තෙන තෙ කිං බහුං දිට්ඨපුබ්බ’’න්ති? ‘‘අඤ්ඤං න පස්සාමි, රත්තසාඛා පන මෙ බහූ රුක්ඛා දිට්ඨා’’ති. ‘‘බහූ රුක්ඛා’’ති? ‘‘ආම, බහූ’’ති. තෙන හි තෙ අම්හාකං දස්සෙහීති තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා රත්තචන්දනරුක්ඛෙ ඡින්දිත්වා පඤ්ච සකටසතානි පූරෙත්වා ආගච්ඡන්තො තං ආහ – ‘‘සම්ම, බාරාණසියං අසුකට්ඨානෙ නාම මම ගෙහං, කාලෙන කාලං මම සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යාසි, අඤ්ඤෙන ච මෙ පණ්ණාකාරෙන අත්ථො නත්ථි, රත්තසාඛරුක්ඛෙ එව ආහරෙය්‍යාසී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා කාලෙන කාලං තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තො රත්තචන්දනමෙව ආහරති, සොපිස්ස බහුධනං දෙති.

තතො අපරෙන සමයෙන පරිනිබ්බුතෙ කස්සපදසබලෙ පතිට්ඨිතෙ කඤ්චනථූපෙ සො පුරිසො බහුං චන්දනං ආදාය බාරාණසිං අගමාසි. අථස්ස සො සහායකො වාණිජො බහුං චන්දනං පිසාපෙත්වා පාතිං පූරෙත්වා ‘‘එහි, සම්ම, යාව භත්තං පචති, තාව චෙතියකරණට්ඨානං ගන්ත්වා ආගමිස්සාමා’’ති තං ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා චන්දනපූජං අකාසි. සොපිස්ස පච්චන්තවාසී සහායකො චෙතියකුච්ඡියං චන්දනෙන චන්දමණ්ඩලං අකාසි. එත්තකමෙවස්ස පුබ්බකම්මං.

සො තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං තත්ථ ඛෙපෙත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාභිමණ්ඩලතො චන්දමණ්ඩලසදිසා පභා උට්ඨහි, තෙනස්ස **චන්දාභොත්වෙව** නාමං කරිංසු. චෙතියෙ කිරස්ස චන්දමණ්ඩලකරණනිස්සන්දො එස. බ්‍රාහ්මණා චින්තයිංසු – ‘‘සක්කා අම්හෙහි ඉමං ගහෙත්වා ලොකං ඛාදිතු’’න්ති. තං යානෙ නිසීදාපෙත්වා ‘‘යො ඉමස්ස සරීරං හත්ථෙන පරාමසති, සො එවරූපං නාම ඉස්සරියසම්පත්තිං ලභතී’’ති වත්වා විචරිංසු. සතං වා සහස්සං වා දදමානා එව තස්ස සරීරං හත්ථෙන ඵුසිතුං ලභන්ති. තෙ එවං අනුවිචරන්තා සාවත්ථිං අනුප්පත්තා නගරස්ස ච විහාරස්ස ච අන්තරා නිවාසං ගණ්හිංසු. සාවත්ථියම්පි පඤ්චකොටිමත්තා අරියසාවකා පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං ගන්ධමාලවත්ථභෙසජ්ජාදිහත්ථා ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්ති. බ්‍රාහ්මණා තෙ දිස්වා ‘‘කහං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථු සන්තිකං

ධම්මස්සවනායාති. එථ තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සථ, අම්හාකං චන්දාභස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ආනුභාවසදිසො ආනුභාවො නත්ථි. එතස්ස හි සරීරං ඵුසන්තා ඉදං නාම ලභන්ති, එථ පස්සථ නන්ති. තුම්හාකං චන්දාභස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කො ආනුභාවො නාම, අම්හාකං සත්ථායෙව මහානුභාවොති. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා ''විහාරං ගන්ත්වා චන්දාභස්ස වා අම්හාකං වා සත්ථු ආනුභාවං ජානිස්සාමා''ති තං ගහෙත්වා විහාරං අගමංසු.

සත්ථා තස්මිං අත්තනො සන්තිකං උපසඞ්කමන්තෙයෙව චන්දාභාය අන්තරධානං අකාසි. සො සත්ථු සන්තිකෙ අඞ්ගාරපච්ඡියං කාකො විය අහොසි. අථ නං එකමන්තං නයිංසු, ආභා පටිපාකතිකා අහොසි. පුන සත්ථු සන්තිකං ආනයිංසු, ආභා තථෙව අන්තරධායි. එවං තික්ඛත්තුං ගන්ත්වා අන්තරධායමානං ආභං දිස්වා චන්දාභො චින්තෙසි – ''අයං ආභාය අන්තරධානමන්තං ජානාති මඤ්ඤෙ''ති. සො සත්ථාරං පුච්ඡි – ''කිං නු ඛො ආභාය අන්තරධානමන්තං ජානාථා''ති? ආම, ජානාමීති. තෙන හි මෙ දෙථාති. න සක්කා අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො බ්‍රාහ්මණෙ ආහ – ''එතස්මිං මන්තෙ ගහිතෙ අහං සකලජම්බුදීපෙ ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි, තුම්හෙ එත්ථෙව හොථ, අහං පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව මන්තං ගණ්හිස්සාමී''ති. සො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා උපසම්පජ්ජි. අථස්ස ද්වත්තිංසාකාරං ආචික්ඛි. සො ''කිං ඉද''න්ති පුච්ඡි. ඉදං මන්තස්ස පරිකම්මං සජ්ඣායිතුං වට්ටතීති. බ්‍රාහ්මණාපි අන්තරන්තරා ආගන්ත්වා ''ගහිතො තෙ මන්තො''ති පුච්ඡන්ති. න තාව ගණ්හාමීති. සො කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා බ්‍රාහ්මණෙහි ආගන්ත්වා පුච්ඡිතකාලෙ ''යාථ තුම්හෙ, ඉදානාහං අනාගමනධම්මො ජාතො''ති ආහ. භික්ඛූ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ''අයං, භන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී''ති. සත්ථා ''ඛීණාසවො ඉදානි, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො චන්දාභො, භූතමෙවෙස කථෙතී''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

413.

''චන්දංව විමලං සුද්ධං, විප්පසන්නමනාවිලං;
නන්දීභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ **විමලන්ති** අබ්භාදිමලරහිතං. **සුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **විප්පසන්නන්ති** පසන්නචිත්තං. **අනාවිලන්ති** කිලෙසාවිලත්තරහිතං. **නන්දීභවපරික්ඛීණ**න්ති තීසු භවෙසු පරික්ඛීණතණ්හං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

චන්දාභත්ථෙරවත්ථු තිංසතිමං.

31. සීවලිත්ථෙරවත්ථු

යො ඉමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුණ්ඩකොලියං නිස්සාය කුණ්ඩධානවනෙ විහරන්තො සීවලිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ සුප්පවාසා නාම කොලියධීතා සත්තවස්සානි ගබ්භං ධාරෙත්වා සත්තාහං මූළ්හගබ්භා දුක්ඛාහි තිබ්බාහි කටුකාහි වෙදනාහි ඵුට්ඨා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා, යො ඉමස්ස එවරූපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය ධම්මං දෙසෙති. සුප්පටිපන්නො වත තස්ස භගවතො සාවකසඞ්ඝො, යො ඉමස්ස එවරූපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය පටිපන්නො. සුසුඛං වත තං නිබ්බානං, යත්ථිදං එවරූපං දුක්ඛං න සංවිජ්ජතී’’ති (උදා. 18) ඉමෙහි තීහි විතක්කෙහි තං දුක්ඛං අධිවාසෙන්තී සාමිකං සත්ථු සන්තිකං පෙසෙත්වා තෙන තස්සා වචනෙන සත්ථු වන්දනාය ආරොචිතාය ‘‘සුඛිනී හොතු සුප්පවාසා කොලියධීතා, අරොගා අරොගං පුත්තං විජායතූ’’ති සත්ථාරා වුත්තක්ඛණෙයෙව සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායිත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං අදාසි. පුත්තොපිස්සා ජාතදිවසතො පට්ඨාය ධම්මකරණං ආදාය සඞ්ඝස්ස උදකං පරිස්සාවෙසි. සො අපරභාගෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො අරහත්තං පාපුණි.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘පස්සථාවුසො, එවරූපො නාම අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො භික්ඛු එත්තකං කාලං මාතුකුච්ඡිස්මිං දුක්ඛං අනුභොසි, කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤෙ, බහුං වත ඉමිනා දුක්ඛං නිත්ථිණ්ණ’’න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො එත්තකා දුක්ඛා මුච්චිත්වා ඉදානි නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා විහරතී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

414.

‘‘යොමං පලිපථං දුග්ගං, සංසාරං මොහමච්චගා;
තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ඣායී, අනෙජො අකථංකථී;
අනුපාදාය නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තස්සත්ථො – යො භික්ඛු ඉමං රාගපලිපථඤ්චෙව කිලෙසදුග්ගඤ්ච සංසාරවට්ටඤ්ච චතුන්නං අරියසච්චානං අප්පටිවිජ්ඣනකමොහඤ්ච අතීතො, චත්තාරො ඔඝෙ තිණ්ණො හුත්වා පාරං අනුප්පත්තො, දුවිධෙන ඣානෙන ඣායී, තණ්හාය අභාවෙන අනෙජො, කථංකථාය අභාවෙන අකථංකථී, උපාදානානං අභාවෙන අනුපාදියිත්වා කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

සීවලිත්ථෙරවත්ථු එකතිංසතිමං.

32. සුන්දරසමුද්දත්ථෙරවත්ථු

යොධ කාමෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො කුලපුත්තො සුන්දරසමුද්දකුමාරො නාම චත්තාලීසකොටිවිභවෙ මහාකුලෙ නිබ්බත්තො. සො එකදිවසං පච්ඡාභත්තං ගන්ධමාලාදිහත්ථං මහාජනං ධම්මස්සවනත්ථාය ජෙතවනං ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කහං ගච්ඡථා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනත්ථායා’’ති වුත්තෙ ‘‘අහම්පි ගමිස්සාමී’’ති වත්වා තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. සත්ථා තස්ස ආසයං විදිත්වා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො ‘‘න සක්කා අගාරං අජ්ඣාවසන්තෙන සඞ්ඛලිඛිතං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු’’න්ති සත්ථු ධම්මකථං නිස්සාය පබ්බජ්ජාය ජාතුස්සාහො පරිසාය පක්කන්තාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ‘‘මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං තථාගතා න පබ්බාජෙන්තී’’ති සුත්වා ගෙහං ගන්ත්වා රට්ඨපාලකුලපුත්තාදයො විය මහන්තෙන වායාමෙන මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො ‘‘කිං මෙ ඉධ වාසෙනා’’ති තතො නික්ඛමිත්වා රාජගහං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය චරන්තො වීතිනාමෙසි.

අථෙකදිවසං සාවත්ථියං තස්ස මාතාපිතරො එකස්මිං ඡණදිවසෙ මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන තස්ස සහායකකුමාරකෙ කීළමානෙ දිස්වා ‘‘අම්හාකං පුත්තස්ස ඉදං දුල්ලභං ජාත’’න්ති පරිදෙවිංසු. තස්මිං ඛණෙ එකා ගණිකා තං කුලං ගන්ත්වා තස්ස මාතරං රොදමානං නිසින්නං දිස්වා ‘‘අම්ම, කිං කාරණා රොදසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘පුත්තං අනුස්සරිත්වා රොදාමී’’ති. ‘‘කහං පන සො, අම්මා’’ති? ‘‘භික්ඛූසු පබ්බජිතො’’ති. ‘‘කිං උප්පබ්බාජෙතුං න වට්ටතී’’ති? ‘‘වට්ටති, න පන ඉච්ඡති, ඉතො නික්ඛමිත්වා රාජගහං ගතො’’ති. ‘‘සචාහං තං උප්පබ්බාජෙය්‍යං, කිං මෙ කරෙය්‍යාථා’’ති? ‘‘ඉමස්ස තෙ කුලස්ස කුටුම්බසාමිනිං කරෙය්‍යාමා’’ති. තෙන හි මෙ පරිබ්බයං දෙථාති පරිබ්බයං ගහෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන රාජගහං ගන්ත්වා තස්ස පිණ්ඩාය චරණවීථිං සල්ලක්ඛෙත්වා තත්ථෙකං නිවාසගෙහං ගහෙත්වා පාතොව පණීතං ආහාරං පටියාදෙත්වා ථෙරස්ස පිණ්ඩාය පවිට්ඨකාලෙ භික්ඛං දත්වා කතිපාහච්චයෙන, ‘‘භන්තෙ, ඉධෙව නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කරොථා’’ති පත්තං ගණ්හි. සො පත්තමදාසි.

අථ නං පණීතෙන ආහාරෙන පරිවිසිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධෙව පිණ්ඩාය චරිතුං ඵාසුක’’න්ති වත්වා කතිපාහං ආලින්දෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා දාරකෙ පූවෙහි සඞ්ගණ්හිත්වා ‘‘එථ තුම්හෙ ථෙරස්ස ආගතකාලෙ මයි වාරෙන්තියාපි ඉධාගන්ත්වා රජං උට්ඨාපෙය්‍යාථා’’ති ආහ. තෙ පුනදිවසෙ ථෙරස්ස භොජනවෙලාය තාය වාරියමානාපි රජං උට්ඨාපෙසුං. සා පුනදිවසෙ, ‘‘භන්තෙ, දාරකා වාරියමානාපි මම වචනං අසුණිත්වා ඉධ රජං උට්ඨාපෙන්ති, අන්තොගෙහෙ නිසීදථා’’ති අන්තො නිසීදාපෙත්වා කතිපාහං

භොජෙසි. පුන දාරකෙ සඞ්ගණ්හිත්වා ‘‘තුම්හෙ මයා වාරියමානාපි ථෙරස්ස භොජනකාලෙ මහාසද්දං කරෙය්‍යාථා’’ති ආහ. තෙ තථා කරිංසු. සා පුනදිවසෙ, ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ අතිවිය මහාසද්දො හොති, දාරකා මයා වාරියමානාපි වචනං න ගණ්හන්ති, උපරිපාසාදෙයෙව නිසීදථා’’ති වත්වා ථෙරෙන අධිවාසිතෙ ථෙරං පුරතො කත්වා පාසාදං අභිරුහන්තී ද්වාරානි පිදහමානාව පාසාදං අභිරුහි. ථෙරො උක්කට්ඨසපදානචාරිකො සමානොපි රසතණ්හාය බද්ධො තස්සා වචනෙන සත්තභූමිකං පාසාදං අභිරුහි.

සා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා ‘‘චත්තාලීසාය ඛලු, සම්ම, පුණ්ණමුඛ ඨානෙහි ඉත්ථී පුරිසං අච්චාවදති විජම්භති විනමති ගිලසති විලජ්ජති නඛෙන නඛං ඝට්ටෙති, පාදෙන පාදං අක්කමති, කට්ඨෙන පථවිං විලිඛති, දාරකං උල්ලඞ්ඝෙති ඔලඞ්ඝෙති, කීළති කීළාපෙති, චුම්බති චුම්බාපෙති, භුඤ්ජති භුඤ්ජාපෙති, දදාති ආයාචති, කතමනුකරොති, උච්චං භාසති, නීචං භාසති, අවිච්චං භාසති, විවිච්චං භාසති, නච්චෙන ගීතෙන වාදිතෙන රොදිතෙන විලසිතෙන විභූසිතෙන ජග්ඝති, පෙක්ඛති, කටිං චාලෙති, ගුය්හභණ්ඩකං චාලෙති, ඌරුං විවරති, ඌරුං පිදහති, ථනං දස්සෙති, කච්ඡං දස්සෙති, නාභිං දස්සෙති, අක්ඛිං නිඛණති, භමුකං උක්ඛිපති, ඔට්ඨං පලිඛති, ජිව්හං නිල්ලාලෙති, දුස්සං මුඤ්චති, දුස්සං බන්ධති, සිරසං මුඤ්චති, සිරසං බන්ධතී’’ති (ජා. 2.21.300) එවං ආගතං ඉත්ථිකුත්තං ඉත්ථිලීලං දස්සෙත්වා තස්ස පුරතො ඨිතා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘අලත්තකකතා පාදා, පාදුකාරුය්හ වෙසියා;
තුවම්පි දහරො මම, අහම්පි දහරා තව;
උභොපි පබ්බජිස්සාම, ජිණ්ණා දණ්ඩපරායණා’’ති. (ථෙරගා. 459, 462);

ථෙරස්ස ‘‘අහො වත මෙ භාරියං අනුපධාරෙත්වා කතකම්ම’’න්ති මහාසංවෙගො උදපාදි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා පඤ්චචත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ ජෙතවනෙ නිසින්නොව තං කාරණං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, කො නු ඛො හෙතු, කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මායා’’ති. ආනන්ද, රාජගහනගරෙ සත්තභූමිකපාසාදතලෙ සුන්දරසමුද්දස්ස ච භික්ඛුනො ගණිකාය ච සඞ්ගාමො වත්තතීති. කස්ස නු ඛො, භන්තෙ, ජයො භවිස්සති, කස්ස පරාජයොති? සත්ථා, ‘‘ආනන්ද, සුන්දරසමුද්දස්ස ජයො භවිස්සති, ගණිකාය පරාජයො’’ති ථෙරස්ස ජයං පකාසෙත්වා තත්ථ නිසින්නකොව ඔභාසං ඵරිත්වා ‘‘භික්ඛු උභොපි කාමෙ නිරපෙක්ඛො පජහා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

415.

‘‘යොධ කාමෙ පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
කාමභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො ඉධ ලොකෙ උභොපි කාමෙ හිත්වා අනාගාරො හුත්වා පරිබ්බජති, තං පරික්ඛීණකාමඤ්චෙව පරික්ඛීණභවඤ්ච අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තං පත්වා ඉද්ධිබලෙන වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලං විනිවිජ්ඣිත්වා සත්ථු සරීරං ථොමෙන්තොයෙව ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දි. ධම්මසභායම්පි කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො, ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යං රසං නිස්සාය මනං නට්ඨො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරො, සත්ථා පනස්ස අවස්සයො ජාතො’’ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපාහං එතස්ස රසතණ්හාය බද්ධමනස්ස අවස්සයො ජාතොයෙවා’’ති වත්වා තෙහි යාචිතො තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘න කිරත්ථි රසෙහි පාපියො,
ආවාසෙහි වා සන්ථවෙහි වා;
වාතමිගං ගහනනිස්සිතං,
වසමානෙසි රසෙහි සඤ්ජයො’’ති. (ජා. 1.1.14) –

එකකනිපාතෙ ඉමං **වාතමිගජාතකං** විත්ථාරෙත්වා ‘‘තදා සුන්දරසමුද්දො වාතමිගො අහොසි, ඉමං පන ගාථං වත්වා තස්ස විස්සජ්ජාපෙතා රඤ්ඤො මහාමච්චො අහමෙවා’’ති ජාතකං සමොධානෙසීති.

සුන්දරසමුද්දත්ථෙරවත්ථු බත්තිංසතිමං.

33. ජටිලත්ථෙරවත්ථු

යොධ තණ්හන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ජටිලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා – අතීතෙ කිර බාරාණසියං ද්වෙ භාතරො කුටුම්බිකා මහන්තං උච්ඡුඛෙත්තං කාරෙසුං. අථෙකදිවසං කනිට්ඨභාතා උච්ඡුඛෙත්තං ගන්ත්වා ‘‘එකං ජෙට්ඨභාතිකස්ස දස්සාමි, එකං මය්හං භවිස්සතී’’ති ද්වෙ උච්ඡුයට්ඨියො රසස්ස අනික්ඛමනත්ථාය ඡින්නට්ඨානෙ බන්ධිත්වා ගණ්හි. තදා කිර උච්ඡූනං යන්තෙන පීළනකිච්චං නත්ථි, අග්ගෙ වා මූලෙ වා ඡින්දිත්වා උක්ඛිත්තකාලෙ ධම්මකරණතො උදකං විය සයමෙව රසො නික්ඛමති. තස්ස පන ඛෙත්තතො උච්ඡුයට්ඨියො ගහෙත්වා ආගමනකාලෙ ගන්ධමාදනෙ පච්චෙකබුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ‘‘කස්ස නු ඛො අජ්ජ අනුග්ගහං කරිස්සාමී’’ති උපධාරෙන්තො තං අත්තනො ඤාණජාලෙ පවිට්ඨං දිස්වා සඞ්ගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච

ඤත්වා පත්තචීවරං ආදාය ඉද්ධියා ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො තං දිස්වාව පසන්නචිත්තො උත්තරසාටකං උච්චතරෙ භූමිපදෙසෙ අත්ථරිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉධ නිසීදථා’’ති පච්චෙකබුද්ධං නිසීදාපෙත්වා ‘‘පත්තං උපනාමෙථා’’ති උච්ඡුයට්ඨියා බන්ධනට්ඨානං මොචෙත්වා පත්තස්ස උපරි අකාසි, රසො ඔතරිත්වා පත්තං පූරෙසි. පච්චෙකබුද්ධෙන තස්මිං රසෙ පීතෙ ‘‘සාධුකං වත මෙ අය්‍යෙන රසො පීතො. සචෙ මෙ ජෙට්ඨභාතිකො මූලං ආහරාපෙස්සති, මූලං දස්සාමි. සචෙ පත්තිං ආහරාපෙස්සති, පත්තිං දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, පත්තං මෙ උපනාමෙථා’’ති දුතියම්පි උච්ඡුයට්ඨිං මොචෙත්වා රසං අදාසි. ‘‘භාතා මෙ උච්ඡුඛෙත්තතො අඤ්ඤං උච්ඡුං ආහරිත්වා ඛාදිස්සතී’’ති එත්තකම්පි කිරස්ස වඤ්චනචිත්තං නාහොසි. පච්චෙකබුද්ධො පන පඨමං උච්ඡුරසස්ස පීතත්තා තං උච්ඡුරසං අඤ්ඤෙහිපි සද්ධිං සංවිභජිතුකාමො හුත්වා ගහෙත්වාව නිසීදි. සො තස්ස ආකාරං ඤත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, යො අයං මයා දින්නො අග්ගරසො, ඉමස්ස නිස්සන්දෙන දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවිත්වා පරියොසානෙ තුම්හෙහි පත්තධම්මමෙව පාපුණෙය්‍යා’’න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධොපිස්ස ‘‘එවං හොතූ’’ති වත්වා ‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හ’’න්ති ද්වීහි ගාථාහි අනුමොදනං කත්වා යථා සො පස්සති, එවං අධිට්ඨහිත්වා ආකාසෙන ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පඤ්චන්නං පච්චෙකබුද්ධසතානං තං රසං අදාසි.

සො තං පාටිහාරියං දිස්වා භාතු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කහං ගතොසී’’ති වුත්තෙ ‘‘උච්ඡුඛෙත්තං ඔලොකෙතුං ගතොම්හී’’ති. ‘‘කිං තාදිසෙන උච්ඡුඛෙත්තං ගතෙන, නනු නාම එකං වා ද්වෙ වා උච්ඡුයට්ඨියො ආදාය ආගන්තබ්බං භවෙය්‍යා’’ති භාතරා වුත්තො – ‘‘ආම, භාතික, ද්වෙ මෙ උච්ඡුයට්ඨියො ගහිතා, එකං පන පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා මම උච්ඡුයට්ඨිතො රසං දත්වා ‘මූලං වා පත්තිං වා දස්සාමී’ති තුම්හාකම්පි මෙ උච්ඡුයට්ඨිතො රසො දින්නො, කිං නු ඛො තස්ස මූලං ගණ්හිස්සථ, උදාහු පත්ති’’න්ති ආහ. ‘‘කිං පන පච්චෙකබුද්ධෙන කත’’න්ති? ‘‘මම උච්ඡුයට්ඨිතො රසං පිවිත්වා තුම්හාකං උච්ඡුයට්ඨිතො රසං ආදාය ආකාසෙන ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං අදාසී’’ති. සො තස්මිං කථෙන්තෙයෙව නිරන්තරං පීතියා ඵුට්ඨසරීරො හුත්වා ‘‘තෙන මෙ පච්චෙකබුද්ධෙන දිට්ඨධම්මස්සෙව අධිගමො භවෙය්‍යා’’ති පත්ථනං අකාසි. එවං කනිට්ඨෙන තිස්සො සම්පත්තියො පත්ථිතා, ජෙට්ඨෙන පන එකපදෙනෙව අරහත්තං පත්ථිතන්ති ඉදං තෙසං පුබ්බකම්මං.

තෙ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං ඛෙපයිංසු. තෙසං දෙවලොකෙ ඨිතකාලෙයෙව විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජි. තෙපි දෙවලොකතො චවිත්වා බන්ධුමතියා එකස්මිං කුලගෙහෙ ජෙට්ඨො ජෙට්ඨොව, කනිට්ඨො

කනිට්ඨොව හුත්වා පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු. තෙසු ජෙට්ඨස්ස **සෙනොති** නාමං අකංසු, කනිට්ඨස්ස **අපරාජිතොති**. තෙසු වයප්පත්තකාලෙ කුටුම්බං සණ්ඨාපෙත්වා විහරන්තෙසු ''බුද්ධරතනං ලොකෙ උප්පන්නං, ධම්මරතනං, සඞ්ඝරතනං, දානානි දෙථ, පුඤ්ඤානි කරොථ, අජ්ජ අට්ඨමී, අජ්ජ චාතුද්දසී, අජ්ජ පන්නරසී, උපොසථං කරොථ, ධම්මං සුණාථා''ති ධම්මඝොසකස්ස බන්ධුමතීනගරෙ ඝොසනං සුත්වා මහාජනං පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්තං දිස්වා සෙනකුටුම්බිකො ''කහං ගච්ඡථා''ති පුච්ඡිත්වා ''සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනායා''ති වුත්තෙ ''අහම්පි ගමිස්සාමී''ති තෙහි සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි.

සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො සත්ථු ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජාය උස්සාහජාතො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා ''අත්ථි පන තෙ අපලොකෙතබ්බා ඤාතකා''ති පුච්ඡි. අත්ථි, භන්තෙති. තෙන හි අපලොකෙත්වා එහීති. සො කනිට්ඨස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''යං ඉමස්මිං කුලෙ සාපතෙය්‍යං, තං සබ්බං තව හොතූ''ති ආහ. තුම්හෙ පන, සාමීති. අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමීති. සාමි කිං වදෙථ, අහං මාතරි මතාය මාතරං විය, පිතරි මතෙ පිතරං විය තුම්හෙ අලත්ථං, ඉදං කුලං මහාභොගං, ගෙහෙ ඨිතෙනෙව සක්කා පුඤ්ඤානි කාතුං, මා එවං කරිත්ථාති. මයා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මො සුතො, න සක්කා තං අගාරමජ්ඣෙ ඨිතෙන පූරෙතුං, පබ්බජිස්සාමෙවාහං, ත්වං නිවත්තාහීති. එවං සො කනිට්ඨං නිවත්තාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. කනිට්ඨොපි ''භාතු පබ්බජිතසක්කාරං කරිස්සාමී''ති සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානං දත්වා භාතරං වන්දිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හෙහි අත්තනො භවනිස්සරණං කතං, අහං පන පඤ්චහි කාමගුණෙහි බද්ධො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතුං න සක්කොමි, මය්හං ගෙහෙ ඨිතස්සෙව අනුච්ඡවිකං මහන්තං පුඤ්ඤකම්මං ආචික්ඛථා''ති. අථ නං ථෙරො ''සාධු සාධු, පණ්ඩිත, සත්ථු ගන්ධකුටිං කරොහී''ති ආහ. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා නානාදාරූනි ආහරාපෙත්වා ථම්භාදීනං අත්ථාය තච්ඡාපෙත්වා එකං සුවණ්ණඛචිතං, එකං රජතඛචිතං, එකං මණිඛචිතන්ති සබ්බානි සත්තරතනඛචිතානි කාරෙත්වා තෙහි ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා සත්තරතනඛචිතාහෙව ඡදනිට්ඨකාහි ඡාදාපෙසි. ගන්ධකුටියා කරණකාලෙයෙව පන තං අත්තනා සමානනාමකො අපරාජිතොයෙව නාම භාගිනෙය්‍යො උපසඞ්කමිත්වා ''අහම්පි කරිස්සාමි, මය්හම්පි පත්තිං දෙථ මාතුලා''ති ආහ. න දෙමි, තාත, අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං කරිස්සාමීති. සො බහුම්පි යාචිත්වා පත්තිං අලභමානො ''ගන්ධකුටියා පුරතො කුඤ්ජරසාලං ලද්ධුං වට්ටතී''ති සත්තරතනමයං කුඤ්ජරසාලං කාරෙසි. සො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ **මෙණ්ඩකසෙට්ඨී** හුත්වා නිබ්බත්ති.

ගන්ධකුටියං පන සත්තරතනමයානි තීණි මහාවාතපානානි අහෙසුං. තෙසං අභිමුඛෙ හෙට්ඨා සුධාපරිකම්මකතා තිස්සො පොක්ඛරණියො කාරෙත්වා චතුජ්ජාතිකගන්ධොදකස්ස පූරෙත්වා අපරාජිතො, ගහපති, පඤ්චවණ්ණානි කුසුමානි රොපාපෙසි තථාගතස්ස අන්තො නිසින්නකාලෙ වාතවෙගෙන සමුට්ඨිතාහි රෙණුවට්ටීහි සරීරස්ස ඔකිරණත්ථං. ගන්ධකුටිථූපිකාය කපල්ලං රත්තසුවණ්ණමයං අහොසි, පවාළමයා සිඛරා, හෙට්ඨා මණිමයා ඡදනිට්ඨකා. ඉති සා නච්චන්තො විය මොරො සොභමානා අට්ඨාසි. සත්තසු පන රතනෙසු කොට්ටෙතබ්බයුත්තකං කොට්ටෙත්වා ඉතරං සකලමෙව ගහෙත්වා ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා පරිවෙණං පූරෙසි.

එවං ගන්ධකුටිං නිට්ඨාපෙත්වා අපරාජිතො, ගහපති, භාතිකත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, නිට්ඨිතා ගන්ධකුටි, පරිභොගමස්සා පච්චාසීසාමි, පරිභොගෙන කිර මහන්තං පුඤ්ඤං හොතී’’ති. සො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉමිනා කිර වො කුටුම්බිකෙන ගන්ධකුටි කාරිතා, ඉදානි පන පරිභොගං පච්චාසීසතී’’ති ආහ. සත්ථා උට්ඨායාසනා ගන්ධකුටිඅභිමුඛං ගන්ත්වා ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා පරික්ඛිත්තරතනරාසිං ඔලොකෙන්තො ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. අථ නං කුටුම්බිකො ‘‘පවිසථ, භන්තෙ’’ති ආහ. සත්ථා තත්ථෙව ඨත්වා තතියවාරෙ තස්ස භාතිකත්ථෙරං ඔලොකෙසි. සො ඔලොකිතාකාරෙනෙව ඤත්වා කනිට්ඨභාතරං ආහ – ‘‘එහි, තාත, ‘මමෙව රක්ඛා භවිස්සති, තුම්හෙ යථාසුඛං වසථා’ති සත්ථාරං වදෙහී’’ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, යථා මනුස්සා රුක්ඛමූලෙ පවිසිත්වා අනපෙක්ඛා පක්කමන්ති, යථා වා නදිං තරිත්වා උළුම්පං අනපෙක්ඛා පරිච්චජන්ති, එවං අනපෙක්ඛා හුත්වා තුම්හෙ වසථා’’ති ආහ. කිමත්ථං පන සත්ථා අට්ඨාසි? එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘බුද්ධානං සන්තිකං පුරෙභත්තම්පි පච්ඡාභත්තම්පි බහූ ආගච්ඡන්ති, තෙසු රතනානි ආදාය පක්කමන්තෙසු න සක්කා අම්හෙහි වාරෙතුං, පරිවෙණම්හි එත්තකෙ රතනෙ වොකිණ්ණෙ අත්තනො උපට්ඨාකෙ හරන්තෙපි න වාරෙතීති කුටුම්බිකො මයි ආඝාතං කත්වා අපායූපගො භවෙය්‍යා’’ති ඉමිනා කාරණෙන අට්ඨාසි. තෙන පන, ‘‘භන්තෙ, මමෙව රක්ඛා භවිස්සති, තුම්හෙ වසථා’’ති වුත්තෙ පාවිසි.

කුටුම්බිකො සමන්තා රක්ඛං ඨපෙත්වා මනුස්සෙ ආහ – ‘‘තාතා, උච්ඡඞ්ගෙන වා පච්ඡිපසිබ්බකෙහි වා ආදාය ගච්ඡන්තෙ වාරෙය්‍යාථ, හත්ථෙන ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ පන මා වාරයිත්ථා’’ති. අන්තොනගරෙපි ආරොචාපෙසි ‘‘මයා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ සත්ත රතනානි ඔකිණ්ණානි, සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ගච්ඡන්තා දුග්ගතමනුස්සා උභො හත්ථෙ පූරෙත්වා ගණ්හන්තු, සුඛිතාපි එකෙන ගණ්හන්තූ’’ති. එවං කිරස්ස අහොසි ‘‘සද්ධා තාව ධම්මං සොතුකාමා ගමිස්සන්තියෙව, අස්සද්ධාපි පන ධනලොභෙන ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා දුක්ඛතො මුච්චිස්සන්තී’’ති. තස්මා

ජනසඞ්ගහත්ථාය එවං ආරොචාපෙසි. මහාජනො තෙන වුත්තනියාමෙනෙව රතනානි ගණ්හි. සකිං ඔකිණ්ණරතනෙසු ඛීණෙසු යාවතතියං ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා ඔකිරාපෙසියෙව. සත්ථු පන පාදමූලෙ තිපුසමත්තං අනග්ඝං මණිරතනං ඨපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘සත්ථු සරීරතො සුවණ්ණවණ්ණාය පභාය සද්ධිං මණිපභං ඔලොකෙන්තානං තිත්ති නාම න භවිස්සතී’’ති. තස්මා එවමකාසි. මහාජනොපි අතිත්තොව ඔලොකෙසි.

අථෙකදිවසං එකො මිච්ඡාදිට්ඨිකබ්‍රාහ්මණො ‘‘සත්ථු කිර පාදමූලෙ මහග්ඝං මණිරතනං නික්ඛිත්තං, හරිස්සාමි න’’න්ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිතුං ආගතස්ස මහාජනස්ස අන්තරෙන පාවිසි. කුටුම්බිකො තස්ස පවිසනාකාරෙනෙව ‘‘මණිං ගණ්හිතුකාමො’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘අහො වත න ගණ්හෙය්‍යා’’ති චින්තෙසි. සොපි සත්ථාරං වන්දන්තො විය පාදමූලෙ හත්ථං උපනාමෙත්වා මණිං ගහෙත්වා ඔවට්ටිකාය කත්වා පක්කාමි. කුටුම්බිකො තස්මිං චිත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි. සො ධම්මකථාවසානෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මයා තික්ඛත්තුං ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා සත්ත රතනානි ඔකිණ්ණානි, තානි මෙ ගණ්හන්තෙසු ආඝාතො නාම නාහොසි, චිත්තං භිය්‍යො භිය්‍යො පසීදියෙව. අජ්ජ පන ‘අහො වතායං බ්‍රාහ්මණො මණිං න ගණ්හෙය්‍යා’ති චින්තෙත්වා තස්මිං මණිං ආදාය ගතෙ චිත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි’’න්ති. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘නනු, උපාසක, අත්තනො සන්තකං පරෙහි අනාහරණීයං කාතුං සක්කොසී’’ති නයං අදාසි. සො සත්ථාරා දින්ननයෙ ඨත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘අජ්ජ ආදිං කත්වා මම සන්තකං දසිකසුත්තමත්තම්පි මං අභිභවිත්වා අනෙකසතාපි රාජානො වා චොරා වා ගණ්හිතුං සමත්ථා නාම මා හොන්තු, අග්ගිනාපි මම සන්තකං මා ඩය්හතු, උදකෙනපි මා වුය්හතූ’’ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථාපිස්ස ‘‘එවං හොතූ’’ති අනුමොදනං අකාසි. සො ගන්ධකුටිමහං කරොන්තො අට්ඨසට්ඨියා භික්ඛුසතසහස්සානං අන්තොවිහාරෙයෙව නව මාසෙ මහාදානං දත්වා දානපරියොසානෙ සබ්බෙසං තිචීවරං අදාසි. සඞ්ඝනවකස්ස චීවරසාටකා සහස්සග්ඝනකා අහෙසුං.

සො එවං යාවතායුකං පුඤ්ඤානි කරිත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ එකස්මිං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අඩ්ඪමාසාධිකෙ නව මාසෙ මාතුකුච්ඡියං වසි. ජාතදිවසෙ පනස්ස සකලනගරෙ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු, සබ්බෙසං කායරුළ්හානි ආභරණානිපි පජ්ජලිතානි විය ඔභාසං මුඤ්චිංසු, නගරං එකපජ්ජොතං අහොසි. සෙට්ඨිපි පාතොව රාජුපට්ඨානං අගමාසි. අථ නං රාජා පුච්ඡි – ‘‘අජ්ජ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු, නගරං එකපජ්ජොතං ජාතං, ජානාසි නු ඛො එත්ථ කාරණ’’න්ති? ‘‘ජානාමි, දෙවා’’ති. ‘‘කිං, සෙට්ඨී’’ති? ‘‘මම ගෙහෙ තුම්හාකං දාසො ජාතො, තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙනෙවං අහොසී’’ති. ‘‘කිං නු ඛො චොරො

භවිස්සතී''ති? ''නත්ථෙතං, දෙව, පුඤ්ඤවා සත්තො කතාභිනීහාරො''ති. ''තෙන හි නං සම්මා පොසෙතුං වට්ටති, ඉදමස්ස ඛීරමූලං හොතූ''ති දෙවසිකං සහස්සං පට්ඨපෙසි. අථස්ස නාමගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස එකපජ්ජොතභූතත්තා **ජොතිකො**ත්වෙව නාමං කරිංසු.

අථස්ස වයප්පත්තකාලෙ ගෙහකරණත්ථාය භූමිතලෙ සොධියමානෙ සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ''කිං නු ඛො ඉද''න්ති උපධාරයමානො ''ජොතිකස්ස ගෙහට්ඨානං ගණ්හන්තී''ති ඤත්වා ''නායං එතෙහි කතගෙහෙ වසිස්සති, මයාපෙත්ථ ගන්තුං වට්ටතී''ති වඩ්ඪකීවෙසෙන තත්ථ ගන්ත්වා ''කිං කරොථා''ති ආහ. ''ජොතිකස්ස ගෙහට්ඨානං ගණ්හාමා''ති. ''අපෙථ, නායං තුම්හෙහි කතගෙහෙ වසිස්සතී''ති වත්වා සොළසකරීසමත්තං භූමිපදෙසං ඔලොකෙසි, සො තාවදෙව කසිණමණ්ඩලං විය සමො අහොසි. පුන ''ඉමස්මිං ඨානෙ පථවිං භින්දිත්වා සත්තරතනමයො සත්තභූමිකපාසාදො උට්ඨහතූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තාවදෙව තථාරූපො පාසාදො උට්ඨහි. පුන ''ඉමං පරික්ඛිපිත්වා සත්තරතනමයා සත්ත පාකාරා උට්ඨහන්තූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තථාරූපා පාකාරා උට්ඨහිංසු. අථ ''නෙසං පරියන්තෙ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහන්තූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තථාරූපා කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. ''පාසාදස්ස චතූසු කණ්ණෙසු චතස්සො නිධිකුම්භියො උට්ඨහන්තූ''ති චින්තෙත්වා ඔලොකෙසි, සබ්බං තථෙව අහොසි. නිධිකුම්භීසු පන එකා යොජනිකා අහොසි, එකා තිගාවුතිකා, එකා අඩ්ඪයොජනිකා, එකා ගාවුතප්පමාණා. බොධිසත්තස්ස නිබ්බත්තනිධිකුම්භීනං පන එකමුඛප්පමාණං අහොසි, හෙට්ඨා පථවීපරියන්තාව අහෙසුං. ජොතිකස්ස නිබ්බත්තනිධිකුම්භීනං මුඛපරිමාණං න කථිතං, සබ්බා මුඛඡින්නතාලඵලං විය පරිපුණ්ණාව උට්ඨහිංසු. පාසාදස්ස චතූසු කණ්ණෙසු තරුණතාලක්ඛන්ධප්පමාණා චතස්සො සුවණ්ණමයා උච්ඡුයට්ඨියො නිබ්බත්තිංසු. තාසං මණිමයානි පත්තානි, සොවණ්ණමයානි ඛන්ධානි අහෙසුං. පුබ්බකම්මස්ස දස්සනත්ථං කිරෙතානි, නිබ්බත්තිංසු.

සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු සත්ත යක්ඛා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. පඨමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ යමකොළි නාම යක්ඛො අත්තනො පරිවාරෙන යක්ඛසහස්සෙන සද්ධිං ආරක්ඛං ගණ්හි, දුතියෙ උප්පලො නාම අත්තනො පරිවාරයක්ඛානං ද්වීහි සහස්සෙහි සද්ධිං, තතියෙ වජිරො නාම තීහි සහස්සෙහි සද්ධිං, චතුත්ථෙ වජිරබාහු නාම චතූහි සහස්සෙහි සද්ධිං, පඤ්චමෙ කසකන්දො නාම පඤ්චහි සහස්සෙහි සද්ධිං, ඡට්ඨෙ කටත්ථො නාම ඡහි සහස්සෙහි සද්ධිං, සත්තමෙ දිසාමුඛො නාම සත්තහි සහස්සෙහි සද්ධිං ආරක්ඛං ගණ්හි. එවං පාසාදස්ස අන්තො ච බහි ච ගාළ්හරක්ඛා අහොසි. ''ජොතිකස්ස කිර සත්තරතනමයො සත්තභූමිකපාසාදො උට්ඨිතො, සත්ත පාකාරා සත්තද්වාරකොට්ඨකා චතස්සො නිධිකුම්භියො

උට්ඨිතා''ති සුත්වා බිම්බිසාරො රාජා සෙට්ඨිච්ඡත්තං පහිණි. සො ජොතිකසෙට්ඨි නාම අහොසි.

තෙන පන සද්ධිං කතපුඤ්ඤකම්මා ඉත්ථී උත්තරකුරූසු නිබ්බත්ති. අථ නං දෙවතා තතො ආනෙත්වා සිරිගබ්භෙ නිසීදාපෙසුං. සා ආගච්ඡමානා එකං තණ්ඩුලනාළිං තයො ච ජොතිපාසාණෙ ගණ්හි. තෙසං යාවජීවං තායෙව තණ්ඩුලනාළියා භත්තං අහොසි. සචෙ කිර තෙ සකටසතම්පි තණ්ඩුලානං පූරෙතුකාමා හොන්ති, සා තණ්ඩුලනාළි නාළියෙව හුත්වා තිට්ඨති. භත්තපචනකාලෙ තණ්ඩුලෙ උක්ඛලියං පක්ඛිපිත්වා තෙසං පාසාණානං උපරි ඨපෙති, පාසාණා තාවදෙව පජ්ජලිත්වා භත්තෙ පක්කමත්තෙ නිබ්බායන්ති. තෙනෙව සඤ්ඤාණෙන භත්තස්ස පක්කභාවං ජානන්ති. සූපෙය්‍යාදිපචනකාලෙපි එසෙව නයො. එවං තෙසං ජොතිපාසාණෙහි ආහාරො පච්චති. මණිආලොකෙන ච වසන්ති, අග්ගිස්ස වා දීපස්ස වා ඔභාසං නෙව ජානිංසු. ''ජොතිකස්ස කිර එවරූපා සම්පත්ති''ති සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. මහාජනො යානාදීනි යොජෙත්වා දස්සනත්ථාය ආගච්ඡති. ජොතිකසෙට්ඨි ආගතාගතානං උත්තරකුරුතණ්ඩුලානං භත්තං පචාපෙත්වා දාපෙසි. ''කප්පරුක්ඛෙහි වත්ථානි ගණ්හන්තු, ආභරණානි ගණ්හන්තූ''ති ආණාපෙසි. ''ගාවුතිකනිධිකුම්භියා මුඛං විවරාපෙත්වා යාපනමත්තං ධනං ගණ්හන්තූ''ති ආණාපෙසි. සකලජම්බුදීපවාසිකෙසු ධනං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙසු නිධිකුම්භියා අඞ්ගුලිමත්තම්පි ඌනං නාහොසි. ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ වාලුකං කත්වා ඔකිණ්ණරතනානං කිරස්ස එසො නිස්සන්දො.

එවං මහාජනෙ වත්ථාභරණානි චෙව ධනඤ්ච යදිච්ඡකං ආදාය ගච්ඡන්තෙ බිම්බිසාරො තස්ස පාසාදං දට්ඨුකාමොපි මහාජනෙ ආගච්ඡන්තෙ ඔකාසං නාලත්ථ. අපරභාගෙ යදිච්ඡකං ආදාය ගතත්තා මනුස්සෙසු මන්දීභූතෙසු රාජා ජොතිකස්ස පිතරං ආහ – ''තව පුත්තස්ස පාසාදං දට්ඨුකාමම්හා''ති. සො ''සාධු, දෙවා''ති වත්වා ගන්ත්වා පුත්තස්ස කථෙසි – ''තාත, රාජා තෙ පාසාදං දට්ඨුකාමො''ති. ''සාධු, තාත, ආගච්ඡතූ''ති. රාජා මහන්තෙන පරිවාරෙන තත්ථ අගමාසි. පඨමද්වාරකොට්ඨකෙ සම්මජ්ජිත්වා කචවරඡඩ්ඩිකා දාසී රඤ්ඤො හත්ථං අදාසි, රාජා ''සෙට්ඨිජායා''ති සඤ්ඤාය ලජ්ජමානො තස්සා බාහාය හත්ථං න ඨපෙසි. එවං සෙසද්වාරකොට්ඨකෙසුපි දාසියො ''සෙට්ඨිභරියායො''ති මඤ්ඤමානො තාසං බාහාය හත්ථං න ඨපෙසි. ජොතිකො ආගන්ත්වා රාජානං පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා පච්ඡතො හුත්වා ''පුරතො යාථ, දෙවා''ති ආහ. රඤ්ඤො මණිපථවී සතපොරිසපපාතො විය හුත්වා උපට්ඨහි. සො ''ඉමිනා මම ගහණත්ථාය ඔපාතො ඛණිතො''ති මඤ්ඤමානො පාදං නික්ඛිපිතුං න විසහි. ජොතිකො ''නායං, දෙව, ඔපාතො, මම පච්ඡතො ආගච්ඡථා''ති පුරතො අහොසි. රාජා තෙන අක්කන්තකාලෙ භූමිං අක්කමිත්වා හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය පාසාදං ඔලොකෙන්තො විචරි. තදා

අජාතසත්තුකුමාරොපි පිතු අඞ්ගුලිං ගහෙත්වා විචරන්තො චින්තෙසි – ‘‘අහො අන්ධබාලො මම පිතා, ගහපතිකෙ නාම සත්තරතනමයෙ පාසාදෙ වසන්තෙ එස රාජා හුත්වා දාරුමයෙ ගෙහෙ වසති, අහං දානි රාජා හුත්වා ඉමස්ස ඉමස්මිං පාසාදෙ වසිතුං න දස්සාමී’’ති.

රඤ්ඤොපි උපරිමතලානි අභිරුහන්තස්සෙව පාතරාසවෙලා ජාතා. සො සෙට්ඨිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘මහාසෙට්ඨි, ඉධෙව පාතරාසං භුඤ්ජිස්සාමා’’ති. ජානාමි, දෙව, සජ්ජිතො දෙවස්සාහාරොති. සො සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හත්වා රතනමයෙ සෙට්ඨිස්ස නිසීදනමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තෙ තස්සෙව නිසීදනපල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස හත්ථධොවනුදකං දත්වා සතසහස්සග්ඝනිකාය සුවණ්ණපාතියා කිලින්නපායාසං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො ඨපයිංසු. රාජා ‘‘භොජන’’න්ති සඤ්ඤාය භුඤ්ජිතුං ආරභි. සෙට්ඨි ‘‘නයිදං, දෙව, භොජනං, කිලින්නපායාසො එසො’’ති අඤ්ඤිස්සා සුවණ්ණපාතියා භොජනං වඩ්ඪෙත්වා පුරිමපාතියං ඨපයිංසු. තතො උට්ඨිතඋතුනා කිර තං භුඤ්ජිතුං සුඛං හොති. රාජා මධුරභොජනං භුඤ්ජන්තො පමාණං න අඤ්ඤාසි. අථ නං සෙට්ඨි වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ‘‘අලං, දෙව, එත්තකමෙව හොතු, ඉතො උත්තරිං ජීරාපෙතුං න සක්කා’’ති ආහ. අථ නං රාජා ආහ – ‘‘කිං, ගහපති, ගරුකං කත්වා කථෙසි අත්තනො භත්ත’’න්ති? දෙව, නත්ථෙතං, තුම්හාකං සබ්බස්සාපි හි බලකායස්ස ඉදමෙව භත්තං ඉදං සූපෙය්‍යං. අපි ච ඛො අහං අයසස්ස භායාමීති. කිං කාරණාති? සචෙ දෙවස්ස කායාලසියමත්තං භවෙය්‍ය, ‘‘හිය්‍යො රඤ්ඤා සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ භත්තං භුත්තං, සෙට්ඨිනා කිඤ්චි කතං භවිස්සතී’’ති වචනස්ස භායාමි, දෙවාති. තෙන හි භත්තං හර, උදකං ආහරාති. රඤ්ඤො භත්තකිච්චාවසානෙ සබ්බො රාජපරිවාරො තදෙව භත්තං පරිභුඤ්ජි.

රාජා සුඛකථාය නිසින්නො සෙට්ඨිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘කිං ඉමස්මිං ගෙහෙ සෙට්ඨිභරියා නත්ථී’’ති ආහ? ‘‘ආම අත්ථි, දෙවා’’ති. ‘‘කහං සා’’ති? ‘‘සිරිගබ්භෙ නිසින්නා, දෙවස්ස ආගතභාවං න ජානාතී’’ති. කිඤ්චාපි හි පාතොව රාජා සපරිවාරො ආගතො, සා පනස්ස ආගතභාවං න ජානාතෙව. තතො සෙට්ඨි ‘‘රාජා මෙ භරියං දට්ඨුකාමො’’ති තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘රාජා ආගතො, කිං තව රාජානං දට්ඨුං න වට්ටතී’’ති ආහ. සා නිපන්නකාව ‘‘කො එස, සාමි, රාජා නාමා’’ති වත්වා ‘‘රාජා නාම අම්හාකං ඉස්සරො’’ති වුත්තෙ අනත්තමනතං පවෙදෙන්තී ‘‘දුක්කටානි වත නො පුඤ්ඤකම්මානි, යෙසං නො ඉස්සරොපි අත්ථි. අස්සද්ධාය නාම පුඤ්ඤකම්මානි කත්වා මයං සම්පත්තිං පාපුණිත්වා අඤ්ඤස්ස ඉස්සරියට්ඨානෙ නිබ්බත්තම්හා. අද්ධා අම්හෙහි අසද්දහිත්වා දානං දින්නං භවිස්සති, තස්සෙතං ඵල’’න්ති වත්වා ‘‘කිං දානි කරොමි, සාමී’’ති ආහ. තාලවණ්ටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං බීජාහීති. තස්සා තාලවණ්ටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං බීජෙන්තියා රඤ්ඤො වෙඨනස්ස ගන්ධවාතො අක්ඛීනි පහරි, අථස්සා අක්ඛීහි අස්සුධාරා

පවත්තිංසු. තං දිස්වා රාජා සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘මහාසෙට්ඨි, මාතුගාමො නාම අප්පබුද්ධිකො, ‘රාජා මෙ සාමිකස්ස සම්පත්තිං ගණ්හෙය්‍යා’ති භයෙන රොදති මඤ්ඤෙ, අස්සාසෙහි නං ‘න මෙ තව සම්පත්තියා අත්ථො’’’ති. න එසා, දෙව, රොදතීති. අථ කිං එතන්ති? තුම්හාකං වෙඨනගන්ධෙනස්සා අස්සූනි පවත්තිංසු. අයඤ්හි දීපොභාසං වා අග්ගිඔභාසං වා අදිස්වා මණිආලොකෙනෙව භුඤ්ජති ච නිසීදති ච නිපජ්ජති ච, දෙවො පන දීපාලොකෙන නිසින්නො භවිස්සතීති? ආම, සෙට්ඨීති. තෙන හි, දෙව, අජ්ජ පට්ඨාය මණිආලොකෙන නිසීදථාති මහන්තං තිපුසමත්තං අනග්ඝං මණිරතනං අදාසි. රාජා ගෙහං ඔලොකෙත්වා ‘‘මහතී වත ජොතිකස්ස සම්පත්ති’’ති වත්වා අගමාසි. අයං තාව **ජොතිකස්ස උප්පත්ති**.

ඉදානි ජටිලස්ස උප්පත්ති වෙදිතබ්බා – බාරාණසියඤ්හි එකා සෙට්ඨිධීතා අභිරූපා අහොසි, තං පන්නරසසොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ රක්ඛණත්ථාය එකං දාසිං දත්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්භෙ වාසයිංසු. තං එකදිවසං වාතපානං විවරිත්වා බහි ඔලොකයමානං ආකාසෙන ගච්ඡන්තො එකො විජ්ජාධරො දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො වාතපානෙන පවිසිත්වා තාය සද්ධිං සන්ථවමකාසි. සා තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය න චිරස්සෙව ගබ්භං පටිලභි. අථ නං සා දාසී දිස්වා, ‘‘අම්ම, කිං ඉද’’න්ති වත්වා ‘‘හොතු මා කස්සචි ආචික්ඛී’’ති තාය වුත්තා භයෙන තුණ්හී අහොසි. සාපි දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායිත්වා නවභාජනං ආහරාපෙත්වා තත්ථ තං දාරකං නිපජ්ජාපෙත්වා තං භාජනං පිදහිත්වා උපරි පුප්ඵදාමානි ඨපෙත්වා ‘‘ඉමං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා ගඞ්ගාය විස්සජ්ජෙහි, ‘කිං ඉද’න්ති ච පුට්ඨා ‘අය්‍යාය මෙ බලිකම්ම’න්ති වදෙය්‍යාසී’’ති දාසිං ආණාපෙසි. සා තථා අකාසි.

හෙට්ඨාගඞ්ගායම්පි ද්වෙ ඉත්ථියො න්හායමානා තං භාජනං උදකෙනාහරියමානං දිස්වා එකා ‘‘මය්හෙතං භාජන’’න්ති ආහ. එකා ‘‘යං එතස්ස අන්තො, තං මය්හ’’න්ති වත්වා භාජනෙ සම්පත්තෙ තං ආදාය ථලෙ ඨපෙත්වා විවරිත්වා දාරකං දිස්වා එකා ‘‘මම භාජනන්ති වුත්තතාය දාරකො මමෙව හොතී’’ති ආහ. එකා ‘‘යං භාජනස්ස අන්තො, තං මමෙව හොතූති වුත්තතාය මම දාරකො’’ති ආහ. තා විවදමානා විනිච්ඡයට්ඨානං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා අමච්චෙසු විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙසු රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා තාසං වචනං සුත්වා ‘‘ත්වං දාරකං ගණ්හ, ත්වං භාජනං ගණ්හා’’ති ආහ. යාය පන දාරකො ලද්ධො, සා මහාකච්චානත්ථෙරස්ස උපට්ඨායිකා අහොසි. තස්මා සා දාරකං ‘‘ඉමං ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමී’’ති පොසෙසි. තස්ස ජාතදිවසෙ ගබ්භමලස්ස ධොවිත්වා අනපනීතතාය කෙසා ජටිතා හුත්වා අට්ඨංසු, තෙනස්ස **ජටිලො**ත්වෙව නාමං කරිංසු. තස්ස පදසා විචරණකාලෙ ථෙරො තං ගෙහං පිණ්ඩාය පාවිසි. උපාසිකා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා ආහාරමදාසි. ථෙරො දාරකං දිස්වා ‘‘කිං උපාසිකෙ දාරකො ලද්ධො’’ති පුච්ඡි. ‘‘ආම,

හන්තෙ, ඉමාහං දාරකං තුම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමීති පොසෙසිං, පබ්බාජෙථ න''න්ති අදාසි. ථෙරො ''සාධූ''ති ආදාය තං ගච්ඡන්තො ''අත්ථි නු ඛො ඉමස්ස ගිහිසම්පත්තිං අනුභවිතුං පුඤ්ඤකම්ම''න්ති ඔලොකෙන්තො ''මහාපුඤ්ඤො සත්තො මහාසම්පත්තිං අනුභවිස්සති, දහරො එස තාව, ඤාණම්පිස්ස පරිපාකං න ගච්ඡතී''ති චින්තෙත්වා තං ආදාය තක්කසිලායං එකස්ස උපට්ඨාකස්ස ගෙහං අගමාසි.

සො ථෙරං වන්දිත්වා ඨිතො තං දාරකං දිස්වා ''දාරකො වො, හන්තෙ, ලද්ධො''ති පුච්ඡි. ආම, උපාසක, පබ්බජිස්සති, දහරො තාව, තවෙව සන්තිකෙ හොතූති. සො ''සාධු, හන්තෙ''ති තං පුත්තට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පටිජග්ගි. තස්ස පන ගෙහෙ ද්වාදස වස්සානි භණ්ඩකං උස්සන්නං හොති. සො ගාමන්තරං ගච්ඡන්තො සබ්බම්පි තං භණ්ඩං ආපණං හරිත්වා දාරකං ආපණෙ නිසීදාපෙත්වා තස්ස තස්ස භණ්ඩකස්ස මූලං ආචික්ඛිත්වා ''ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච එත්තකං නාම ධනං ගහෙත්වා දදෙය්‍යාසී''ති වත්වා පක්කාමි. තංදිවසං නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා අන්තමසො මරිචජීරකමත්තෙනාපි අත්ථිකෙ තස්සෙව ආපණාභිමුඛෙ කරිංසු. සො ද්වාදස වස්සානි උස්සන්නං භණ්ඩකං එකදිවසෙනෙව වික්කිණි. කුටුම්බිකො ආගන්ත්වා ආපණෙ කිඤ්චි අදිස්වා ''සබ්බං තෙ, තාත, භණ්ඩකං නාසිත''න්ති ආහ. න නාසෙමි, සබ්බං තුම්හෙහි වුත්තනයෙනෙව වික්කිණිං, ඉදං අසුකස්ස මූලං, ඉදං අසුකස්සාති. කුටුම්බිකො පසීදිත්වා ''අනග්ඝො පුරිසො, යත්ථ කත්ථචි ජීවිතුං සමත්ථො''ති අත්තනො ගෙහෙ වයප්පත්තං ධීතරං තස්ස දත්වා ''ගෙහමස්ස කරොථා''ති පුරිසෙ ආණාපෙත්වා නිට්ඨිතෙ ගෙහෙ ''ගච්ඡථ, තුම්හෙ අත්තනො ගෙහෙ වසථා''ති ආහ.

අථස්ස ගෙහපවිසනකාලෙ එකෙන පාදෙන උම්මාරෙ අක්කන්තමත්තෙ ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ භූමිං භින්දිත්වා අසීතිහත්ථො සුවණ්ණපබ්බතො උට්ඨහි. රාජා ''ජටිලකුමාරස්ස කිර ගෙහෙ භූමිං භින්දිත්වා සුවණ්ණපබ්බතො උට්ඨිතො''ති සුත්වාව තස්ස සෙට්ඨිච්ඡත්තං පෙසෙසි. සො **ජටිලසෙට්ඨි** නාම අහොසි. තස්ස තයො පුත්තා අහෙසුං. සො තෙසං වයප්පත්තකාලෙ පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පාදෙත්වා ''සචෙ අම්හෙහි සමානභොගං සෙට්ඨිකුලං භවිස්සති, පබ්බජිතුං දස්සන්ති. නො චෙ, න දස්සන්ති. අත්ථි නු ඛො ජම්බුදීපෙ අම්හෙහි සමානභොගං කුල''න්ති වීමංසනත්ථාය සුවණ්ණමයං ඉට්ඨකං සුවණ්ණමයං පතොදලට්ඨිං සුවණ්ණමයං පාදුකඤ්ච කාරාපෙත්වා පුරිසානං හත්ථෙ දත්වා ''ගච්ඡථ, ඉමානි ආදාය කිඤ්චිදෙව ඔලොකයමානා විය ජම්බුදීපතලෙ විචරිත්වා අම්හෙහි සමානභොගස්ස සෙට්ඨිකුලස්ස අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා ඤත්වා ආගච්ඡථා''ති පහිණි.

තෙ චාරිකං චරන්තා භද්දියනගරං පාපුණිංසු. අථ නෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨි දිස්වා, ''තාතා, කිං කරොන්තා විචරථා''ති පුච්ඡිත්වා ''එකං ඔලොකෙන්තා

විවරාමා''ති වුත්තෙ ''ඉමෙසං ඉමානි ගහෙත්වා කිඤ්චිදෙව ඔලොකෙතුං විවරණකිච්චං නත්ථි, රට්ඨං පරිග්ගණ්හමානා විචරන්තී''ති ඤත්වා, ''තාතා, අම්හාකං පච්ඡිමගෙහං පවිසිත්වා ඔලොකෙථා''ති ආහ. තෙ තත්ථ අට්ඨකරීසමත්තෙ ඨානෙ හත්ථිඅස්සඋසභප්පමාණෙ පිට්ඨියා පිට්ඨිං ආහච්ච පථවිං භින්දිත්වා උට්ඨිතෙ හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරෙ සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ දිස්වා තෙසං අන්තරන්තරා විචරිත්වා නික්ඛමිංසු. අථ නෙ සෙට්ඨි, ''තාතා, යං ඔලොකෙන්තා විචරථ, දිට්ඨො වො සො''ති පුච්ඡිත්වා ''පස්සාම, සාමී''ති වුත්තෙ ''තෙන හි ගච්ඡථා''ති උය්‍යොජෙසි. තෙ තතොව ගන්ත්වා අත්තනො සෙට්ඨිනා ''කිං, තාතා, දිට්ඨං වො අම්හාකං සමානභොගං සෙට්ඨිකුල''න්ති වුත්තෙ, ''සාමි, තුම්හාකං කිං අත්ථි, භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො එවරූපො නාම විභවො''ති සබ්බං තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. තං සුත්වා සෙට්ඨි අත්තමනො හුත්වා ''එකං තාව සෙට්ඨිකුලං ලද්ධං, අපරම්පි නු ඛො අත්ථී''ති සතසහස්සග්ඝනිකං කම්බලං දත්වා ''ගච්ඡථ, තාතා, අඤ්ඤම්පි. සෙට්ඨිකුලං විචිනථා''ති පහිණි.

තෙ රාජගහං ගන්ත්වා ජොතිකසෙට්ඨිස්ස ගෙහතො අවිදූරෙ දාරුරාසිං කත්වා අග්ගිං දත්වා අට්ඨංසු. ''කිං ඉද''න්ති පුට්ඨකාලෙ ච ''එකං නො මහග්ඝකම්බලං වික්කිණන්තානං කයිකො නත්ථි, ගහෙත්වා විචරන්තාපි චොරානං භායාම, තෙන තං ඣාපෙත්වා ගමිස්සාමා''ති වදිංසු. අථ නෙ ජොතිකසෙට්ඨි දිස්වා ''ඉමෙ කිං කරොන්තී''ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා ''කිං අග්ඝනකො කම්බලො''ති පුච්ඡි. ''සතසහස්සග්ඝනකො''ති වුත්තෙ සතසහස්සං දාපෙත්වා ''ද්වාරකොට්ඨකං සම්මජ්ජිත්වා කචවරඡඩ්ඩිකාය දාසියා දෙථා''ති තෙසංයෙව හත්ථෙ පහිණි. සා කම්බලං ගහෙත්වා රොදමානා සාමිකස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා ''කිං මං, සාමි, අපරාධෙ සති පහරිතුං න වට්ටති, කස්මා මෙ එවරූපං ථූලකම්බලං පහිණිත්ථ, කථාහං ඉමං නිවාසෙස්සාමි වා පාරුපිස්සාමි වා''ති. නාහං තව එතදත්ථාය පහිණිං, එතං පන පලිවෙඨෙත්වා තව සයනපාදමූලෙ ඨපෙත්වා නිපජ්ජනකාලෙ ගන්ධොදකෙන ධොතානං පාදානං පුඤ්ඡනත්ථාය තෙ පහිණිං, කිං එතම්පි කාතුං න සක්කොසීති. සා ''එතං පන කාතුං සක්ඛිස්සාමී''ති ගහෙත්වා අගමාසි. තෙ ච පුරිසා තං කාරණං දිස්වා අත්තනො සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''කිං, තාතා, දිට්ඨං වො සෙට්ඨිකුල''න්ති වුත්තෙ, ''සාමි, කිං තුම්හාකං අත්ථි, රාජගහනගරෙ ජොතිකසෙට්ඨිස්ස එවරූපා නාම සම්පත්තී''ති සබ්බං ගෙහසම්පත්තිං ආරොචෙත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. සෙට්ඨි තෙසං වචනං සුත්වා තුට්ඨමානසො ''ඉදානි පබ්බජිතුං ලභිස්සාමී''ති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''පබ්බජිතුකාමොම්හි, දෙවා''ති ආහ. සාධු, මහාසෙට්ඨි, පබ්බජාහීති. සො ගෙහං ගන්ත්වා පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණදණ්ඩං වජිරකුද්දාලං ජෙට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා, ''තාත, පච්ඡිමගෙහෙ සුවණ්ණපබ්බතතො සුවණ්ණපිණ්ඩං උද්ධරාහී''ති ආහ. සො කුද්දාලං ආදාය ගන්ත්වා සුවණ්ණපබ්බතං පහරි, පිට්ඨිපාසාණෙ පහටකාලො විය

අහොසි. තස්ස හත්ථතො කුද්දාලං ගහෙත්වා මජ්ඣිමපුත්තස්ස හත්ථෙ දත්වා පහිණි, තස්සපි සුවණ්ණපබ්බතං පහරන්තස්ස පිට්ඨිපාසාණෙ පහටකාලො විය අහොසි. අථ නං කනිට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ දත්වා පහිණි, තස්ස තං ගහෙත්වා පහරන්තස්ස කොට්ටෙත්වා රාසිකතාය මත්තිකාය පහටකාලො විය අහොසි. අථ නං සෙට්ඨි ‘‘එහි, තාත, අලං එත්තකෙනා’’ති වත්වා ඉතරෙ ද්වෙ ජෙට්ඨභාතිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අයං සුවණ්ණපබ්බතො න තුම්හාකං නිබ්බත්තො, මය්හඤ්ච කනිට්ඨස්ස ච නිබ්බත්තො, ඉමිනා සද්ධිං එකතො හුත්වා පරිභුඤ්ජථා’’ති ආහ. කස්මා පන සො තෙසමෙව නිබ්බත්තති, කස්මා ච ජටිලො ජාතකාලෙ උදකෙ පාතිතොති? අත්තනො කතකම්මෙනෙව.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස හි චෙතියෙ කරියමානෙ එකො ඛීණාසවො චෙතියට්ඨානං ගන්ත්වා ඔලොකෙත්වා, ‘‘තාතා, කස්මා චෙතියස්ස උත්තරෙන මුඛං න උට්ඨහතී’’ති පුච්ඡි. ‘‘සුවණ්ණං නප්පහොතී’’ති ආහංසු. අහං අන්තොගාමං පවිසිත්වා සමාදපෙස්සාමි, තුම්හෙ ආදරෙන කම්මං කරොථාති. සො එවං වත්වා නගරං පවිසිත්වා, ‘‘අම්මා, තාතා, තුම්හාකං චෙතියස්ස එකස්මිං මුඛෙ සුවණ්ණං නප්පහොති, සුවණ්ණං ජානාථා’’ති මහාජනං සමාදපෙන්තො සුවණ්ණකාරකුලං අගමාසි. සුවණ්ණකාරොපි තඞ්ඛණෙයෙව භරියාය සද්ධිං කලහං කරොන්තො නිසින්නො හොති. අථ නං ථෙරො ‘‘චෙතියෙ තුම්හෙහි ගහිතමුඛස්ස සුවණ්ණං නප්පහොති, තං ජානිතුං වට්ටතී’’ති ආහ. සො භරියාය කොපෙන ‘‘තව සත්ථාරං උදකෙ ඛිපිත්වා ගච්ඡා’’ති ආහ. අථ නං සා ‘‘අතිසාහසිකකම්මං තෙ කතං, මම කුද්ධෙන තෙ අහමෙව අක්කොසිතබ්බා වා පහරිතබ්බා වා, කස්මා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු බුද්ධෙසු වෙරමකාසී’’ති ආහ. සුවණ්ණකාරො තාවදෙව සංවෙගප්පත්තො හුත්වා ‘‘ඛමථ මෙ, භන්තෙ’’ති වත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජි. තාත, අහං තයා න කිඤ්චි වුත්තො, සත්ථාරං ඛමාපෙහීති. කින්ති කත්වා ඛමාපෙමි, භන්තෙති. සුවණ්ණපුප්ඵානං තයො කුම්භෙ කත්වා අන්තොධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා අල්ලවත්ථො අල්ලකෙසො හුත්වා ඛමාපෙහි, තාතාති.

සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති වත්වා සුවණ්ණපුප්ඵානි කරොන්තො තීසු පුත්තෙසු ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘එහි, තාත, අහං සත්ථාරං වෙරවචනෙන අවචං, තස්මා ඉමානි පුප්ඵානි කත්වා ධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා ඛමාපෙස්සාමි, ත්වම්පි ඛො මෙ සහායො හොහී’’ති ආහ. සො ‘‘න ත්වං මයා වෙරවචනං වදාපිතො, ත්වංයෙව කරොහී’’ති කාතුං න ඉච්ඡි. මජ්ඣිමපුත්තං පක්කොසිත්වා තථෙවාහ, සොපි තථෙව වත්වා කාතුං න ඉච්ඡි. කනිට්ඨං පක්කොසිත්වා තථෙවාහ, සො ‘‘පිතු උප්පන්නකිච්චං නාම පුත්තස්ස භාරො’’ති වත්වා පිතුසහායො හුත්වා පුප්ඵානි අකාසි. සුවණ්ණකාරො විදත්ථිප්පමාණානං පුප්ඵානං තයො කුම්භෙ නිට්ඨාපෙත්වා ධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා අල්ලවත්ථො අල්ලකෙසො සත්ථාරං ඛමාපෙසි.

ඉති සො සත්තක්ඛත්තුං ජාතකාලෙ උදකෙ පාතනං ලභි. අයං පනස්ස කොටියං ඨිතො අත්තභාවො. ඉධාපි තස්සෙව නිස්සන්දෙන උදකෙ පාතිතො. යෙ පනස්ස ද්වෙ ජෙට්ඨභාතිකා පුත්තා සුවණ්ණපුප්ඵානං කරණකාලෙ සහායා භවිතුං න ඉච්ඡිංසු, තෙසං තෙන කාරණෙන සුවණ්ණපබ්බතො න නිබ්බත්ති, ජටිලස්ස චෙව කනිට්ඨපුත්තස්ස ච එකතො කතභාවෙන නිබ්බත්ති. ඉති සො පුත්තෙ අනුසාසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා අපරෙන සමයෙන පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය චරන්තො තස්ස පුත්තානං ගෙහද්වාරං අගමාසි, තෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අඩ්ඪමාසං භික්ඛාදානං අදංසු.

භික්ඛූ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘අජ්ජාපි තෙ, ආවුසො ජටිල, අසීතිහත්ථෙ සුවණ්ණපබ්බතෙ ච පුත්තෙසු ච තණ්හා අත්ථී’’ති. ‘‘න මෙ, ආවුසො, එතෙසු තණ්හා වා මානො වා අත්ථී’’ති. තෙ ‘‘අයං ජටිලත්ථෙරො අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති වදිංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තෙසු තණ්හා වා මානො වා අත්ථී’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

416.

‘‘යොධ තණ්හං පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
තණ්හාභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තස්සත්ථො – යො ඉධ ලොකෙ ඡද්වාරිකං තණ්හං වා මානං වා ජහිත්වා ඝරාවාසෙන අනත්ථිකො අනාගාරො හුත්වා පරිබ්බජති, තණ්හාය චෙව භවස්ස ච පරික්ඛීණත්තා තණ්හාභවපරික්ඛීණං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජටිලත්ථෙරවත්ථු තෙත්තිංසතිමං.

34. ජොතිකත්ථෙරවත්ථු

යොධ තණ්හන්ති පුන ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ජොතිකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

අජාතසත්තුකුමාරො හි දෙවදත්තෙන සද්ධිං එකතො හුත්වා පිතරං ඝාතෙත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨිතො ‘‘ජොතිකසෙට්ඨිස්ස මහාපාසාදං ගණ්හිස්සාමී’’ති යුද්ධසජ්ජො නික්ඛමිත්වා මණිපාකාරෙ සපරිවාරස්ස අත්තනො ඡායං දිස්වා ‘‘ගහපතිකො යුද්ධසජ්ජො හුත්වා බලං ආදාය නික්ඛන්තො’’ති සල්ලක්ඛෙත්වා උපගන්තුං න විසහි. සෙට්ඨිපි තං දිවසං උපොසථිකො හුත්වා පාතොව භුත්තපාතරාසො විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො නිසින්නො හොති. පඨමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ

ආරක්ඛං ගහෙත්වා යිතො පන යමකොළි නාම යක්ඛො තං දිස්වා ‘‘කහං ගච්ඡසී’’ති සපරිවාරං විද්ධංසෙත්වා දිසාවිදිසාසු අනුබන්ධි. රාජා විහාරමෙව අගමාසි.

අථ නං සෙට්ඨි දිස්වාව ‘‘කිං, දෙවා’’ති වත්වා උට්ඨායාසනා අට්ඨාසි. ගහපති, කිං ත්වං තව පුරිසෙ ‘‘මයා සද්ධිං යුජ්ඣථා’’ති ආණාපෙත්වා ඉධාගම්ම ධම්මං සුණන්තො විය නිසින්නොති. කිං පන දෙවො මම ගෙහං ගණ්හිතුං ගතොති? ආම, ගතොම්හීති. මම අනිච්ඡාය මම ගෙහං ගණ්හිතුං රාජසහස්සම්පි න සක්කොති, දෙවාති. සො ‘‘කිං පන ත්වං රාජා භවිස්සසී’’ති කුජ්ඣි. නාහං රාජා, මම සන්තකං පන දසිකසුත්තම්පි මම අනිච්ඡාය රාජූහි වා චොරෙහි වා ගහෙතුං න සක්කාති. කිං පනාහං තව රුචියා ගණ්හිස්සාමීති? තෙන හි, දෙව, ඉමා මෙ දසසු අඞ්ගුලීසු වීසති මුද්දිකා, ඉමාහං තුම්හාකං න දෙමි. සචෙ සක්කොථ, ගණ්හථාති. සො පන රාජා භූමියං උක්කුටිකං නිසීදිත්වා උල්ලඞ්ඝන්තො අට්ඨාරසහත්ථං ඨානං අභිරුහති, ඨත්වා උල්ලඞ්ඝන්තො අසීතිහත්ථං ඨානං අභිරුහති. එවංමහාබලො සමානොපි ඉතො චිතො ච පරිවත්තෙන්තො එකං මුද්දිකම්පි කඩ්ඪිතුං නාසක්ඛි. අථ නං සෙට්ඨි ‘‘සාටකං පත්ථර, දෙවා’’ති වත්වා අඞ්ගුලියො උජුකා අකාසි, වීසතිපි මුද්දිකා නික්ඛමිංසු. අථ නං සෙට්ඨි ‘‘එවං, දෙව, මම සන්තකං මම අනිච්ඡාය න සක්කා ගණ්හිතු’’න්ති වත්වා රඤ්ඤො කිරියාය උප්පන්නසංවෙගො ‘‘පබ්බජිතුං මෙ අනුජාන, දෙවා’’ති ආහ. සො ‘‘ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ සුඛං පාසාදං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා එකවචනෙනෙව ‘‘ත්වං පබ්බජාහී’’ති ආහ. සො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න චිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා ජොතිකත්ථෙරො නාම අහොසි. තස්ස අරහත්තං පත්තක්ඛණෙයෙව සබ්බාපි සා සම්පත්ති අන්තරධායි, තම්පිස්ස සතුලකායිං නාම භරියං දෙවතා උත්තරකුරුමෙව නයිංසු.

අථෙකදිවසං භික්ඛූ තං ආමන්තෙත්වා, ‘‘ආවුසො ජොතික, තස්මිං පන තෙ පාසාදෙ වා ඉත්ථියා වා තණ්හා අත්ථී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නත්ථාවුසො’’ති වුත්තෙ සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘අයං, භන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති. සත්ථා ‘‘නත්ථෙව, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තස්මිං තණ්හා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

416.

‘‘යොධ තණ්හං පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
තණ්හාභවපරික්ඛීණං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

ඉමිස්සා ගාථායත්ථො හෙට්ඨා ජටිලත්ථෙරවත්ථුම්හි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ජොතිකත්ථෙරවත්ථු චතුතිංසතිමං.

35. නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු

හිත්වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො එකං නටපුත්තකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකං නටකීළං කීළයමානො විචරන්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං බුද්ධප්පමුඛෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසන්තෙ භික්ඛූ එකං නටපුත්තං කීළන්තං දිස්වා, ‘‘ආවුසො, එස තයා කීළිතකීළිතං කීළති, අත්ථි නු ඛො තෙ එත්ථ සිනෙහො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘නත්ථී’’ති වුත්තෙ ‘‘අයං, භන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, මම පුත්තො සබ්බයොගෙ අතික්කන්තො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

417.

‘‘හිත්වා මානුසකං යොගං, දිබ්බං යොගං උපච්චගා;
සබ්බයොගවිසංයුත්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **මානුසකං යොගන්ති** මානුසකං ආයුඤ්චෙව පඤ්ච කාමගුණෙ ච. දිබ්බයොගෙපි එසෙව නයො. **උපච්චගාති** යො මානුසකං යොගං හිත්වා දිබ්බං යොගං අතික්කන්තො, තං සබ්බෙහි චතූහිපි යොගෙහි විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු පඤ්චතිංසතිමං.

36. නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු

හිත්වා රතිඤ්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො එකං නටපුත්තකංයෙව ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. ඉධ පන සත්ථා, ‘‘භික්ඛවෙ, මම පුත්තො රතිඤ්ච අරතිඤ්ච පහාය ඨිතො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

418.

‘‘හිත්වා රතිඤ්ච අරතිඤ්ච, සීතිභූතං නිරූපධිං;
සබ්බලොකාභිභුං වීරං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **රතින්ති** පඤ්චකාමගුණරතිං. **අරතින්ති** අරඤ්ඤවාසෙ උක්කණ්ඨිතත්තං. **සීතිභූතන්ති** නිබ්බුතං. **නිරූපධින්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **වීරන්ති** තං එවරූපං සබ්බං ඛන්ධලොකං අභිභවිත්වා ඨිතං වීරියවන්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු ඡත්තිංසතිමං.

37. වඞ්ගීසත්ථෙරවත්ථු

චුතිං යො වෙදීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො වඞ්ගීසත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිරෙකො බ්‍රාහ්මණො වඞ්ගීසො නාම මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙත්වා ''ඉදං නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං, ඉදං තිරච්ඡානයොනියං, ඉදං පෙත්තිවිසයෙ, ඉදං මනුස්සලොකෙ, ඉදං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස සීස''න්ති ජානාති. බ්‍රාහ්මණා ''සක්කා ඉමං නිස්සාය ලොකං ඛාදිතු''න්ති චින්තෙත්වා තං ද්වෙ රත්තවත්ථානි පරිදහාපෙත්වා ආදාය ජනපදං චරන්තා මනුස්සෙ වදන්ති ''එසො වඞ්ගීසො නාම බ්‍රාහ්මණො මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාති, අත්තනො ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡථා''ති. මනුස්සා යථාබලං දසපි කහාපණෙ වීසතිපි සතම්පි දත්වා ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡන්ති. තෙ අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙතවනස්ස අවිදූරෙ නිවාසං ගණ්හිංසු. තෙ භුත්තපාතරාසා මහාජනං ගන්ධමාලාදිහත්ථං ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්තං දිස්වා ''කහං ගච්ඡථා''ති පුච්ඡිත්වා ''විහාරං ධම්මස්සවනායා''ති වුත්තෙ ''තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සථ, අම්හාකං වඞ්ගීසබ්‍රාහ්මණෙන සදිසො නාම නත්ථි, මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාති, ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡථා''ති ආහංසු. තෙ ''වඞ්ගීසො කිං ජානාති, අම්හාකං සත්ථාරා සදිසො නාම නත්ථී''ති වත්වා ඉතරෙහිපි ''වඞ්ගීසසදිසො නත්ථී''ති වුත්තෙ කථං වඩ්ඪෙත්වා ''එථ, දානි වො වඞ්ගීසස්ස වා අම්හාකං වා සත්ථු ජානනභාවං ජානිස්සාමා''ති තෙ ආදාය විහාරං අගමංසු. සත්ථා තෙසං ආගමනභාවං ඤත්වා නිරයෙ තිරච්ඡානයොනියං මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙති චතූසු ඨානෙසු නිබ්බත්තානං චත්තාරි සීසානි, ඛීණාසවසීසඤ්චාති පඤ්ච සීසානි ආහරාපෙත්වා පටිපාටියා ඨපෙත්වා ආගතකාලෙ වඞ්ගීසං පුච්ඡි – ''ත්වං කිර සීසං ආකොටෙත්වා මතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාසී''ති? ''ආම, ජානාමී''ති. ''ඉදං කස්ස සීස''න්ති? සො තං ආකොටෙත්වා ''නිරයෙ නිබ්බත්තස්සා''ති ආහ. අථස්ස සත්ථා ''සාධු සාධූ''ති සාධුකාරං දත්වා ඉතරානිපි තීණි සීසානි පුච්ඡිත්වා තෙන අවිරජ්ඣිත්වා වුත්තවුත්තක්ඛණෙ තථෙව තස්ස සාධුකාරං දත්වා පඤ්චමං සීසං දස්සෙත්වා ''ඉදං කස්ස සීස''න්ති පුච්ඡි, සො තම්පි ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං න ජානාති.

අථ නං සත්ථා ''කිං, වඞ්ගීස, න ජානාසී''ති වත්වා, ''ආම, න ජානාමී''ති වුත්තෙ ''අහං ජානාමී''ති ආහ. අථ නං වඞ්ගීසො යාචි ''දෙථ මෙ ඉමං මන්ත''න්ති. න සක්කා අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො ''ඉමස්මිං මන්තෙ ගහිතෙ සකලජම්බුදීපෙ අහං ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා

තෙ බ්‍රාහ්මණෙ ‘‘තුම්හෙ තත්ථෙව කතිපාහං වසථ, අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති උයྍොජෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො වඞ්ගීසත්ථෙරො නාම අහොසි. අථස්ස සත්ථා ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං දත්වා ‘‘මන්තස්ස පරිකම්මං සජ්ඣායාහී’’ති ආහ. සො තං සජ්ඣායන්තො අන්තරන්තරා බ්‍රාහ්මණෙහි ‘‘ගහිතො තෙ මන්තො’’ති පුච්ඡියමානො ‘‘ආගමෙථ තාව, ගණ්හාමී’’ති වත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා පුන බ්‍රාහ්මණෙහි පුට්ඨො ‘‘අභබ්බො දානාහං, ආවුසො, ගන්තු’’න්ති ආහ. තං සුත්වා භික්ඛූ ‘‘අයං, භන්තෙ, අභූතෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා ‘‘මා, භික්ඛවෙ, එවං අවචුත්ථ, ඉදානි, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො චුතිපටිසන්ධිකුසලො ජාතො’’ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

419.

‘‘චුතිං යො වෙදි සත්තානං, උපපත්තිඤ්ච සබ්බසො;
අසත්තං සුගතං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං.

420.

‘‘යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා;
ඛීණාසවං අරහන්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **යො වෙදීති** යො සත්තානං සබ්බාකාරෙන චුතිඤ්ච පටිසන්ධිඤ්ච පාකටං කත්වා ජානාති, තමහං අලග්ගතාය **අසත්තං,** පටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා **සුගතං,** චතුන්නං සච්චානං බුද්ධතාය **බුද්ධං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො. **යස්සාති** යස්සෙතෙ දෙවාදයො ගතිං න ජානන්ති, තමහං ආසවානං ඛීණතාය **ඛීණාසවං,** කිලෙසෙහි ආරකත්තා **අරහන්තං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

වඞ්ගීසත්ථෙරවත්ථු සත්තතිංසතිමං.

38. ධම්මදින්නාත්ථෙරීවත්ථු

යස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො ධම්මදින්නං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්හි තස්සා ගිහිකාලෙ සාමිකො විසාඛො උපාසකො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා චින්තෙසි – ‘‘මයා සබ්බං සාපතෙය්‍යං ධම්මදින්නං පටිච්ඡාපෙතුං වට්ටතී’’ති. සො තතො පුබ්බෙ ආගච්ඡන්තො ධම්මදින්නං වාතපානෙන ඔලොකෙන්තිං දිස්වා සිතං කරොති. තං දිවසං පන වාතපානෙන ඨිතං අනොලොකෙන්තොව අගමාසි. සා ‘‘කිං නු ඛො ඉද’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘හොතු, භොජනකාලෙ ජානිස්සාමී’’ති භොජනවෙලාය භත්තං උපනාමෙසි. සො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු

‘‘එහි, එකතො භුඤ්ජාමා’’ති වදති, තං දිවසං පන තුණ්හීභූතොව භුඤ්ජි. සා ‘‘කෙනචිදෙව කාරණෙන කුපිතො භවිස්සතී’’ති චින්තෙසි. අථ නං විසාඛො සුඛනිසින්නවෙලාය තං පක්කොසිත්වා ‘‘ධම්මදින්නෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ සබ්බං සාපතෙය්‍යං පටිච්ඡාහී’’ති ආහ. සා ‘‘කුද්ධා නාම සාපතෙය්‍යං න පටිච්ඡාපෙන්ති, කිං නු ඛො එත’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘තුම්හෙ පන, සාමී’’ති ආහ. අහං ඉතො පට්ඨාය න කිඤ්චි විචාරෙමීති. තුම්හෙහි ඡඩ්ඩිතං ඛෙළං කො පටිච්ඡිස්සති, එවං සන්තෙ මම පබ්බජ්ජං අනුජානාථාති. සො ‘‘සාධු, භද්දෙ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තං භික්ඛුනීඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. සා ලද්ධූපසම්පදා ධම්මදින්නත්ථෙරී නාම අහොසි.

සා පවිවෙකකාමතාය භික්ඛුනීහි සද්ධිං ජනපදං ගන්ත්වා තත්ථ විහරන්තී න චිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ‘‘ඉදානි මං නිස්සාය ඤාතිජනා පුඤ්ඤානි කරිස්සන්තී’’ති පුනදෙව රාජගහං පච්චාගඤ්ඡි. උපාසකො තස්සා ආගතභාවං සුත්වා ‘‘කෙන නු ඛො කාරණෙන ආගතා’’ති භික්ඛුනීඋපස්සයං ගන්ත්වා ථෙරිං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ‘‘උක්කණ්ඨිතා නු ඛොසි, අයොති වත්තුං අප්පතිරූපං, පඤ්හමෙකං නං පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි, සා තං විස්සජ්ජෙසි. උපාසකො තෙනෙව උපායෙන සෙසමග්ගෙසුපි පඤ්හං පුච්ඡිත්වා අතික්කම්ම පඤ්හස්ස පුට්ඨකාලෙ තාය ‘‘අච්චයාසි, ආවුසො, විසාඛා’’ති වත්වා ‘‘ආකඞ්ඛමානො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ඉමං පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යාසී’’ති වුත්තෙ ථෙරිං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං කථාසල්ලාපං සබ්බං භගවතො ආරොචෙසි. සත්ථා ‘‘සුකථිතං මම ධීතාය ධම්මදින්නාය, අහම්පෙතං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො එවමෙව විස්සජ්ජෙය්‍යා’’න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

421.

‘‘යස්ස පුරෙ ච පච්ඡා ච, මජ්ඣෙ ච නත්ථි කිඤ්චනං;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තත්ථ **පුරෙ**ති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු. **පච්ඡා**ති අනාගතෙසු ඛන්ධෙසු. **මජ්ඣෙ**ති පච්චුප්පන්නෙසු ඛන්ධෙසු. **නත්ථි කිඤ්චන**න්ති යස්සෙතෙසු ඨානෙසු තණ්හාගාහසඞ්ඛාතං කිඤ්චනං නත්ථි, තමහං රාගකිඤ්චනාදීහි **අකිඤ්චනං** කස්සචි ගහණස්ස අභාවෙන **අනාදානං** බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

ධම්මදින්නත්ථෙරීවත්ථු අට්ඨතිංසතිමං.

39. අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු

උසභන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි. වත්ථු ‘‘න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්තී’’ති (ධ. ප. 177) ගාථාවණ්ණනාය වුත්තමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ –

භික්ඛූ අඞ්ගුලිමාලං පුච්ඡිංසු – ‘‘කිං නු ඛො, ආවුසො අඞ්ගුලිමාල, දුට්ඨහත්ථිං ඡත්තං ධාරෙත්වා ඨිතං දිස්වා භායී’’ති? ‘‘න භායිං, ආවුසො’’ති. තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු – ‘‘අඞ්ගුලිමාලො, භන්තෙ, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොතී’’ති. සත්ථා ‘‘න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අඞ්ගුලිමාලො භායති. ඛීණාසවඋසභානඤ්හි අන්තරෙ ජෙට්ඨකඋසභා මම පුත්තසදිසා භික්ඛූ න භායන්තී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

422.

‘‘උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
අනෙජං න්හාතකං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති.

තස්සත්ථො – අච්ඡම්භිතට්ඨෙන උසභසදිසතාය **උසභං** උත්තමට්ඨෙන **පවරං** වීරියසම්පත්තියා **වීරං** මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතත්තා **මහෙසිං** තිණ්ණං මාරානං විජිතත්තා **විජිතාවිනං** න්හාතකිලෙසතාය **න්හාතකං** චතුසච්චබුද්ධතාය **බුද්ධං** තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසූති.

අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු එකූනචත්තාලීසං.

40. දෙවහිතබ්‍රාහ්මණවත්ථු

පුබ්බෙනිවාසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස පඤ්හං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්හි සමයෙ භගවා වාතරොගෙන ආබාධිකො හුත්වා උපවාණත්ථෙරං උණ්හොදකත්ථාය දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං පහිණි. සො ගන්ත්වා සත්ථු ආබාධිකභාවං ආචික්ඛිත්වා උණ්හොදකං යාචි, තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො තුට්ඨමානසො හුත්වා ‘‘ලාභා වත මෙ, යං මම සන්තිකං සම්මාසම්බුද්ධො උණ්හොදකස්සත්ථාය සාවකං පහිණී’’ති උණ්හොදකස්ස කාජං පුරිසෙන ගාහාපෙත්වා ඵාණිතස්ස ච පුටං උපවාණත්ථෙරස්ස පාදාසි. ථෙරො තං ගාහාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා උණ්හොදකෙන ඵාණිතං ආලොළෙත්වා භගවතො පාදාසි, තස්ස තඞ්ඛණෙයෙව සො ආබාධො පටිපස්සම්භි. බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ‘‘කස්ස නු ඛො දෙය්‍යධම්මො දින්නො මහප්ඵලො හොති, සත්ථාරං

පුච්ඡිස්සාමී''ති සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''කත්ථ දජ්ජා දෙය්‍යධම්මං, කත්ථ දින්නං මහප්ඵලං;
කථඤ්හි යජමානස්ස, කථං ඉජ්ඣති දක්ඛිණා''ති. (සං. නි. 1.199);

අථස්ස සත්ථා ''එවරූපස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නං මහප්ඵලං හොතී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණං පකාසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

423.

''පුබ්බෙනිවාසං යො වෙදි, සග්ගාපායඤ්ච පස්සති;
අථො ජාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤාවොසිතො මුනි; (සං. නි. 1.199);
සබ්බවොසිතවොසානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තස්සත්ථො – යො පුබ්බෙනිවාසං පාකටං කත්වා ජානාති, ඡබ්බීසතිදෙවලොකභෙදං සග්ගඤ්ච චතුබ්බිධං අපායඤ්ච දිබ්බචක්ඛුනා පස්සති, අථො ජාතික්ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තං පත්තො, අභිඤ්ඤෙය්‍යං ධම්මං අභිජානිත්වා පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානිත්වා පහාතබ්බං පහාය සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකත්වා වොසිකො නිට්ඨානං පත්තො, වුසිතවොසානං වා පත්තො, ආසවක්ඛයපඤ්ඤාය මොනභාවං පත්තත්තා මුනි, තමහං සබ්බෙසං කිලෙසානං වොසානං අරහත්තමග්ගඤාණං බ්‍රහ්මචරියවාසං වුත්ථභාවෙන සබ්බවොසිතවොසානං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති.

දෙසනාවසානෙ බහූ සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. බ්‍රාහ්මණොපි පසන්නමානසො සරණෙසු පතිට්ඨාය උපාසකත්තං පවෙදෙසීති.

දෙවහිතබ්‍රාහ්මණවත්ථු චත්තාලීසං.

බ්‍රාහ්මණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡබ්බීසතිමො වග්ගො.

නිගමනකථා

එත්තාවතා සබ්බපඨමෙ යමකවග්ගෙ චුද්දස වත්ථූනි, අප්පමාදවග්ගෙ නව, චිත්තවග්ගෙ නව, පුප්ඵවග්ගෙ ද්වාදස, බාලවග්ගෙ පන්නරස, පණ්ඩිතවග්ගෙ එකාදස, අරහන්තවග්ගෙ දස, සහස්සවග්ගෙ චුද්දස, පාපවග්ගෙ ද්වාදස, දණ්ඩවග්ගෙ එකාදස, ජරාවග්ගෙ නව, අත්තවග්ගෙ දස, ලොකවග්ගෙ එකාදස, බුද්ධවග්ගෙ නව, සුඛවග්ගෙ අට්ඨ, පියවග්ගෙ නව, කොධවග්ගෙ අට්ඨ, මලවග්ගෙ ද්වාදස, ධම්මට්ඨවග්ගෙ දස, මග්ගවග්ගෙ ද්වාදස, පකිණ්ණකවග්ගෙ නව, නිරයවග්ගෙ නව, නාගවග්ගෙ අට්ඨ, තණ්හාවග්ගෙ ද්වාදස, භික්ඛුවග්ගෙ ද්වාදස, බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ චත්තාලීසාති පඤ්චාධිකානි තීණි වත්ථුසතානි පකාසෙත්වා නාතිසඞ්ඛෙපනාතිවිත්ථාරවසෙන උපරචිතා ද්වාසත්තතිභාණවාරපමාණා **ධම්මපදස්ස අත්ථවණ්ණනා** නිට්ඨිතාති.

පත්තං ධම්මපදං යෙන, ධම්මරාජෙනනුත්තරං;
ගාථා ධම්මපදෙ තෙන, භාසිතා යා මහෙසිනා.

සතෙවීසා චතුස්සතා, චතුසච්චවිභාවිනා;
සතත්තයඤ්හි වත්ථූනං, පඤ්චාධිකා සමුට්ඨිතා.

විහාරෙ අධිරාජෙන, කාරිතම්හි කතඤ්ඤුනා;
පාසාදෙ සිරිකූටස්ස, රඤ්ඤො විහරතා මයා.

අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, අත්ථාය ච හිතාය ච;
ලොකස්ස ලොකනාථස්ස, සද්ධම්මට්ඨිතිකම්‍යතා.

තාසං අට්ඨකථං එතං, කරොන්තෙන සුනිම්මලං;
ද්වාසත්තතිපමාණාය, භාණවාරෙහි පාළියා.

යං පත්තං කුසලං තෙන, කුසලා සබ්බපාණිනං;
සබ්බෙ ඉජ්ඣන්තු සඞ්කප්පා, ලභන්තු මධුරං ඵලන්ති.

පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියපටිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතෙන සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ සාට්ඨකථෙ සත්ථුසාසනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගතමධුරොදාරවචනලාවණ්ණයුත්තෙන යුත්තමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා පභින්නපටිසම්භිදාපරිවාරෙ ඡළභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිප්පභෙදගුණපටිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ සුප්පතිට්ඨිතබුද්ධීනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහාවිහාරවාසීනං

වංසාලඞ්කාරභූතෙන විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා **බුද්ධඝොසොති** ගරූහි ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතායං **ධම්මපදට්ඨකථා** –

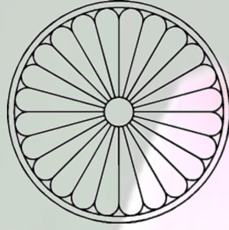
තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං, ලොකනිත්ථරණෙසිනං;
දස්සෙන්තී කුලපුත්තානං, නයං සද්ධාදිබුද්ධියා.

යාව බුද්ධොති නාමම්පි, සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො;
ලොකම්හි ලොකජෙට්ඨස්ස, පවත්තති මහෙසිනොති.

ඉති තෙවීසාධිකචතුසතගාථාපඤ්චාධිකතිසතවත්ථුපටිමණ්ඩිතා

ඡබ්බීසතිවග්ගසමන්නාගතා ධම්මපදවණ්ණනා සමත්තා.

ධම්මපද-අට්ඨකථා සබ්බාකාරෙන නිට්ඨිතා.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයෙපා,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරැක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාච මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිටියතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........